

Az életműkiadás utolsó, 9. kötetében többek között az író nyilatkozatai, alkalmi beszédei, illetve a vele készült interjúk – köztük az egész életutat átfogó darabok is – helyet kaptak. A kötet a teljesség igényével: Gion valamilyen e tárgykörbe tartozó és hozzáférhető szövegének – beleértve a csak hang- vagy filmfelvételen fennmaradtakat is – közlésével teszi teljessé az életműkiadás 2007-ben indult sorozatát. Ez a könyv, amellet, hogy sok-sok meglepő érdekességgel szolgál a széprózai művek keletkezéséről, az író eddig megjelent műveiből kevésbé ismert oldalait – a kisebbségi közéleti embert és kultúrpolitikuszt: írószövetségi elnököt, színházigazgatót, kiadóitanács-elnököt és rádiós főszerkesztőt – is segít megismerni.

ÉLETMŰ / 9

GION
NÁNDOR

GION NÁNDOR

Minden leírt
betű hitvallás

Minden leírt betű hitvallás

**Az író mint
közéleti ember**

**INTERJÚK,
NYILATKOZATOK,
ALKALMI
BESZÉDEK
ÉS MÁS ÍRÁSOK**

AZ ÍRÓ MINT KÖZÉLETI EMBER

ÉLETMŰ / 9

Műveinek az összessége egységes életmű. Minden egyes könyve, cikke, nyilatkozata csak része egyetlenegy, ma már áttekinthető nagy egésznek, amely egy önmagával mindig azonos íróat reuelál, akit az idők, az események, a változások tömege, amiket átél, nem tudott letéríteni a maga külön útjáról, és nem tudott eltéríteni a maga külön individuális látási módjától. Minden mondata, minden félmondata, amit fél évszázad alatt leírt, magán viseli a bélyeget – azonnal ráismerünk: az övé. Amikor az életműnek a fontosságáról beszélünk, akkor ezt azért tesszük, hogy megvilágítsuk a különbséget a szórványos, esetleges – és az egy életen át tartó egész műben testet öltő inspiráció között. Impozáns és nagyszerű ez, látványnak is felemelő, amikor valakinél folytatólagosan megvan a képesség, hogy hosszú évtizedeken keresztül ugyanazzal az energiával reagál minden benyomásra, mint ahogy bizonyos embereknél csak kivételes pillanatokban történik.

*Sinkó Ervin Miroslav Krležáról
írott esszéje nyomán*

4990 Ft

NAPKUT

ÉLETMŰ / 9

GION
NÁNDOR

GION
NÁNDOR

**Minden leírt
betű hitvallás**

Minden leírt betű hitvallás

**Az író mint
közéleti ember**

**INTERJÚK,
NYILATKOZATOK,
ALKALMI
BESZÉDEK
ÉS MÁS ÍRÁSOK**

AZ ÍRÓ MINT KÖZÉLETI EMBER

**INTERJÚK, NYILATKOZATOK, ALKALMI BESZÉDEK
ÉS MÁS ÍRÁSOK**

NAPKUT

GION NÁNDOR

Minden leírt betű hitvallás

Gion Nándor-életműkiadás 9. kötet
Interjúk, nyilatkozatok, alkalmi beszédek és más írások

GION NÁNDOR

Minden leírt betű hitvallás

Az író mint közéleti ember

Napkút Kiadó
Budapest, 2022

AZ ELSŐ KÖZÉLETI SZEREP – AZ ELSŐ NYOMTATOTT EMLÍTÉS

A kötet megjelenését támogatta
a Nemzeti Kulturális Alap

Községi vezetőséget választottak Szrbobránban

[cím és aláírás nélkül] Magyar Szó 1956. április 17., 7.

A Szocialista Szövetség szrborbráni szervezete 78 kiküldött jelenléteben tartotta évi közgyűlését. A beszámoló és a vita után megválasztották a 29 tagú községi vezetőséget. Tagjai: Perisics Csedomir, Gavlik József, Szremszki Sztanoje, Miloszavlyevics Lázár, Ergelasev Deszanka, Varga László, Szrdanov Zsárkó, Torma Illés, Nityin Zsárkó, Gion Nándor, Manojlovics Szteván, Lázics Milenkó, Marusics Bóra, Kuluncsics György, Jojin Szlavka, Szrdanov Ivan, Odri Ottilia, Kocsis József, Radisics Vlada, Perisics Melania, Szremacski Szima, Bájics Lazar, Andrócki Sándor, Sender Milán, Jovánovics Csedá, Dzsigsurszki Zsivkó, Szóllósi Tamás, Zabos Pál, Kovács Erzsébet.

© Gion Nándor jogörököse, 2022
© Napkút Kiadó, 2022

A magyar tanszék néprajzi kirándulásáról

Újvidéki Rádió 1961. május 12.

A Novi Sad-i Bölcsészeti Kar Magyar Tanszékének másodéves hallgatói tanulmányi kiránduláson voltak. Dr. Penavin Olga tanárnő vezetésével ezúttal Horgosra és környékére, Martonosra, Kispiacra látogattak el, hogy néprajzi adatokat gyűjtsenek [...] Horgoson különben irodalmi estet is rendeztek az egyetemisták Radnóti Miklós életéről és munkásságáról.

Számadás után a Tribünön: Fiatalos lendülettel, de kellő alaposággal

(ek), Ifjúság 1962. november 22., 4.

A noviszádi Ifjúsági Tribün magyar szerkesztősége a két hét előtti péntek estén számot adott múlt évi munkájáról. Többek között a vita is irányadóul szolgál az intézmény további működésében. Vajon mit várhatunk a Tribüntől a következő évben? Erről Gion Nándorral, az Ifjúsági Tribün magyar nyelvű szerkesztőségének hétfőn kinevezett új főszerkesztőjével beszélgettünk.

– *Mit jelent az elmúlt idény az intézmény munkájában?*

– A Tribün tavalyi munkájáról a november 9-i összejevetelen már elhangzott egy többé-kevésbé vázlatos beszámoló, amely kivonatossan a sajtóban is megjelent. Ehhez még csak azt fűznénk hozzá, hogy a Tribün igazi arculata valójában a tavalyi idényben kezdett kibontakozni, akkor sikerült először kiküszöbölni az úgynevezett színvonalhiányt, és kialakítani az intézmény valóban haladó, mondhatnánk avantgardista jellegét. Társadalmi és kultúréletünk központi és aktuális problémáit fiatalos lendülettel és talán egy kis türelmetlenséggel, de azért mégis kellő alaposággal taglaltuk.

– *Milyen volt a közönség összetétele, és az intézmény milyen helyet foglalt el Noviszád kultúréletében? A Tribünnek volt-e kapcsolata a város többi kulturális intézményével, és hatása munkájukra?*

– Főleg ebben az elmúlt idényben kezdett kialakulni egy állandó közönsége az Ifjúsági Tribünnek, elsősorban az egyetemisták és a középiskolások soraiból. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ez az összetétel a lehető legszerencsésebb, hiszen a Tribünnek, amely-

nek már jellegénél fogva is elsősorban az ifjúságot kell maga köré tömörítenie, ható tényezővé kell válnia a munkásifjúság körében is. Ebben az irányban történtek már lépések, és reméljük, hogy a kezdeményezés több eredménnyel fog járni, mint eddig. Már csak azért is, mert a mai Tribün már nem „vadhajtás”, ahogy a múltban volt, és sokkal komolyabb szerepet tölt be Noviszád kultúréletében, mint „elődje”, az egykori „Szép Szó”*. Az Ifjúsági Tribüntől kulturális és társadalmi fejlődésében sokat várnak, természetesen nem alaptalanul, hiszen a Tribün elsősorban a tavalyi idényben bizonyos mértékben igazolta is az iránta tanúsított bizalmat. Mind szorosabb és eredményesebb kapcsolat alakult ki városunk többi kultúrintézményével, és ennek a kölcsönhatásnak az eredményei meg is mutatkoztak mind a Tribün, mind a szóban forgó intézmények munkájában. Elsősorban a Forumra és a Noviszádi Rádióra gondolok: egy-egy péntek esti összejöveteleken saját problémaként vitattuk és kerestünk megoldást az említett intézmények nehézségeire. Ugyanakkor gyakran voltak napirenden a Tribün problémái is, és ezeknek a közönség előtti taglalása nemegyszer megoldáshoz is vezetett; továbbá külön kell kitérnünk az egyetemen és középiskolákkal való viszonyra is, amely nem merül ki csupán a Tribün látogatásában, hanem mindkét oldalon befolyással volt a munkára is.

– *Milyen újdonságok várhatók a Tribün munkájában ebben az idényben?*

– Amint már fentebb említettem, az elmúlt idényben megkezdődött az, ami talán a legnehezebbnek tűnik, tudniillik, a tribünestek kellő színvonalának kialakítása. Nem kevésbé nehéz feladat előtt állunk akkor, amikor azt a színvonalat meg is akarjuk tartani, sőt a műsort sokoldalúbbá tenni. B. Szabó György mondta egyik összejövetelünkön, hogy a Tribünnek nem szabad sohasem „megöre-

* Az újvidéki József Attila Kultúregyesület népművelő osztályának 1956 októberében indított havi irodalmi rendezvénysorozata, azzal a céllal, hogy közelebb vigye az irodalmat a közönséghez, az íróknak pedig alkalmat adjon, hogy találkozzanak az irodalom kedvelőivel.

gednie”, és nemcsak napokban, hetekben, hanem években is kell gondolkozni. Már most is kell gondolnunk arra, hogy vajon milyen lesz az a Tribün, mondjuk, tíz év múlva. Tudatában vagyunk felelősségünknek, és minden erőfeszítésünkkel azon leszünk, hogy ami a mai Tribünön jó, az hagyománnyá váljék, és ehhez a hagyományhoz mindig újabb és újabb pozitív tényezők kapcsolódjanak. Munkánkban természetesen számítunk a közönség támogatására is, amelynek soraiban az ifjúságon kívül kiemelkedő társadalmi, irodalmi és kultúrmunkásainkat is üdvözölhetjük, amely támogatást eddig is szinte mindig megkaptunk, és amely a Tribünön szervezett nyílt vitában a közelmúltban is megnyilvánult, annak ellenére, hogy a sajtóban „nem sikerült”, „százötven meghívott közül ketten jöttek el” címmel jelent meg írás. Mindehhez szorosan kapcsolódik a Tribün további „intézményesítésének” szükségessége, oly módon, hogy a közönséggel más téren is kapcsolatot teremtsünk, és hogy ez a közönség mindenkor megfelelő választ kaphasson az őt érdeklő kérdésekre, és ne csak a szokásos péntek esti összejöveteleken. Hogy mindez megvalósulhasson, szükségünk van még szorosabb kapcsolatra Noviszád minden kultúrintézményével, és nem csak a fent említettekkel. Ami a tribünestek jövőbeni összetételét illeti, szem előtt fogjuk tartani a sokoldalúságot, és igyekszünk megtalálni a legmegfelelőbb arányt a társadalmi, politikai, gazdasági és művészeti kérdések taglalásában.

Emelni a színvonalat: Nagyobb érdeklődés – szerteágazóbb munka: Az Ifjúsági Tribün új szerkesztője a magyar tagozat további terveiről

H[ornyk] M[iklós], Magyar Szó 1962. november 22., 5.

A noviszádi Ifjúsági Tribün tanácsa kinevezte a Tribün magyar nyelvű tagozatának szerkesztőjét. Az új szerkesztő Gion Nándor, egyetemi hallgató. Megkértük, mondjon néhány szót a Tribünről és munkájáról.

– Elöljáróban megemlítem, hogy a Tribün munkájáról szólva a magyar szerkesztőség tevékenységét taglalom részletesen; ez azonban nem jelenti azt, hogy az intézmény munkája „két vágányon” fut, mert a párhuzamosan folyó kétnyelvű tevékenységet nem lehet elválasztani: a programot közösen dolgozzuk ki, s a két szerkesztőség munkája szervesen kapcsolódik egymásba.

Ez az intézmény éveken át csak „vadhajtásként” tevékenykedett, s valójában az elmúlt idényben bontakozott ki igazi arculata, haladó szellemű és köztudatformáló jellege. Amikor elvállaltam ezt a nagy felelősséggel járó feladatot, első pillantásra úgy tűnt, hogy a munka legnehezebb része – a tribünestek megfelelő színvonalának kialakítása – már megtörtént; vannak már hagyományok, amelyek alapul szolgálhatnak. Ezzel párhuzamosan azonban fölvetődött egy egész sereg megoldásra váró kérdés. A Tribün közönsége egyre igényesebb, ezért az elért színvonalat emelnünk kell. „Nemcsak napokban, hetekben, hanem években is kell gondolkodnunk” – mondotta B. Szabó György a Tribünnel kapcsolatos egyik vitában. Tudjuk, hogy ilyen szellemben kell irányítanunk a Tribün munkáját, s ez nem kisebb feladat, mint amit már a múltban elvégeztek az intézmény köré csoportosuló fiatalok.

– *Kik alkotják a péntek esti összejövetelek közönségét?*

– A közönség elsősorban a fiatalok – főleg az egyetemisták és a középiskolások – soraiból tevődik össze. A munkásifjúság, sajnos, alig érdeklődik összejöveteleink iránt. Ez nemcsak az ő mulasztásuk, a szerkesztőségnek is többet kellene igyekeznie, és én megígérhetem, hogy minden tőlünk telhetőt megteszünk.

– *Tavaly nagy érdeklődés nyilvánult meg az entellektüel-vita iránt. Kislátásban van-e egy hasonló előadás-sorozat?*

– Kétségtelen, hogy az entellektüel-vita nagy érdeklődést váltott ki. Ezért terveztünk egy hasonló előadás-sorozatot, egyelőre azonban nem formulázhatom meg a témakört. Elsősorban a készülő alkotmányunkkal kapcsolatos kérdéseket tartjuk szem előtt.

– *Az irodalmi esteken kívül szervez-e a szerkesztőség képzőművészeti, illetve zeneesteket?*

– Egyik feladatunk a műsor bővítése. Igyekezünk megtalálni a legmegfelelőbb arányt a társadalompolitikai, gazdasági, irodalmi, képzőművészeti, zenei és egyéb problémák taglalásában. Előterbe kerül az Ifjúsági Tribün további „intézményesítésének” a kérdése, vagyis az, hogy a közönséggel szélesebb körű kapcsolatot teremtsünk, és munkánk ne merüljön ki pusztán a szokásos péntek esti összejövetelek megszervezésében. Éppen ezért szorosabb együttműködést kell teremtenünk Noviszád többi kulturális intézményével, ami előfeltétele egy nagyobb szabású tevékenység kibontakozásának. Ezenkívül nagyobb súlyt kell fektetnünk arra, hogy felvegyük a kapcsolatot a Noviszádon kívül működő rokonintézményekkel, mert ez gazdagítaná tevékenységünket.

– *Tavaly a Tribün szerkesztősége mellett drámai csoport is dolgozott; folytatja-e munkáját az idén is?*

– Ez a drámai csoport az idén újra kezdi működését, reméljük, sokkal eredményesebben, mint tavaly. Ha a megadott irányelvek szerint működik, rövid időn belül valószínűleg kinő a Tribün kere-

teiből, és városunk hasonló jellegű ifjúsági intézményeivel karöltve komoly eredményeket ér el.

Befejezésül még csak ennyit: rászolgált az előlegezett bizalomra. Ez a bizalom ma is napról napra megnyilvánul. Azon leszünk, hogy ezt az intézményt a jövőben még inkább jellemezze a fiatalos lendület, a haladó szellem, de ugyanakkor az alaposság is – *fejezte be nyilatkozatát Gion Nándor.*

Oresztész-bemutató az Ifjúsági Tribün színpadán: A drámai csoport és az irodalmi színpad munkája

H[ornyk] M[iklós], Magyar Szó 1963. február 15. 7.

A Novi Sad-i Ifjúsági Tribün magyar nyelvű tagozatának drámai csoportja február 17-én, vasárnap bemutatja Jovan Hristić *Oresztész* című drámáját. Ebből az alkalomból felkértük Gion Nándort, az Ifjúsági Tribün szerkesztőjét, mondjon néhány szót a drámai csoportról és az irodalmi színpadról.

– A néhány hónappal ezelőtt megalakult drámai csoport – *mondotta Gion Nándor* – a most létrejövő Novi Sad-i művelődési központ keretében működik. Kezdeményezésük eredményét a tavaszi idény elején látjuk majd. Az első színdarab, amellyel csoportunk a közönség elé lép, Jovan Hristić *Oresztész* című egyfelvonásosa. Papp Tibor rendezi. A bemutató február 17-én, vasárnap este 8 órakor lesz a Tribün színpadán. Az *Oresztésszel* párhuzamosan készítjük Jean-Paul Sartre *Altonai foglyok* című drámáját is. A bemutató március elején lesz.

– *Kik működnek közre a drámai csoportban?*

– Célunk az, hogy minél több fiatal bevonjunk a munkába. Szükség van néhány hivatásos színész közreműködésére is, akik mellett

a fiatalok tovább csiszolhatják tudásukat. Az *Oresztészben* négy fiatal mellett fellép a Rádiószínház két színésze is: Gyapjas János és Horvát József. Az *Altonai foglyok*ban, amelyet Lányi István rendez, szintén több hivatásos színész vállalt szerepet. Mivel célunk egy állandó drámai csoport megalakítása, a tavaszi idényben még két-három előadással a közönség elé lépünk. Ezért még több olyan fiatalra van szükségünk, aki hajlamot és kedvet érez a színjátszás iránt. Reméljük, hogy ezt a problémát könnyen megoldjuk. Ha tervünk sikerrel jár, más helységeken is fellépünk.

– *A Tribün szerkesztősége terve vette egy úgynevezett irodalmi színpad létesítését: megalakult-e már, és milyen szerepe lesz?*

– A drámai csoport tevékenységével párhuzamosan elkészítjük az irodalmi színpadot is. Az emlékezetes Ady-esthez s a tavaly decemberi József Attila-emlékesthez hasonló rendezvényekről van szó. A legértékesebb irodalmi szövegek bemutatása mellett írójukat is reflektorfénybe állítjuk. Az irodalmi színpadon nemcsak egy-egy író mutatunk be, hanem olykor egy-egy nép költészetét, prózáját, egy-egy nemzeti irodalom antológiáját is.

– *Az eddigi példákból is látszik, hogy egyre inkább bővül az Ifjúsági Tribün hatásköre, sokrétűbbé válik munkája; a drámai csoport és az irodalmi színpad megalakítása azt eredményezi-e, hogy a szokásos péntek esti összejöveteleken kívül magyar nyelven más napokon is lesz előadás, illetve vitaest?*

– Természetesen. A Tribünön ezentúl hetente két összejövetelt rendezünk magyar nyelven. A péntek esti előadásokon kívül ezután minden kedden az irodalmi színpad műsora lesz napirenden. Az első ilyen, irodalmi jellegű este február 19-én kerül sor. Az est címe: A kínai költészet antológiája – *mondta befejezésül Gion Nándor.*

Az újvidéki egyetemi adminisztráción élcelődve

Újvidéki Rádió *Kultúrrevü* 1963. április 16.

A Bölcsészeti Karon megjelent az Alapszabályzat. Váratlanul, diadalmasan és nagy kezdőbetűvel [...] pontosan és precízen megmondja melyik tantárgyból hány óra van hetente az első és a második fokozaton. Miből kell vizsgázni az első és a második fokozaton. Mert az alapszabályzat a fokozatos oktatásrendszer számára készült. Ez év március 21-én hozta meg az Egyetemi Tanács – írja a fedőlapján. A fedőlapján még azt is írja, hogy az 1961–62-es iskolaév kezdetétől érvényes [...] De hát akkor két évig minek alapján folyt az oktatás az első fokozaton?

Krleža életműve és mai kultúrpolitikai problémáink: Elhangzott az Ifjúsági Tribün 1963. április 19-i vitaestjén

Sinkó Ervin, Ifjúság, Symposion melléklet 1963. május 1., 21–22.

Talán nem lesz felesleges az életmű fogalmának tisztázásával kezdeni ezt a beszélgetést. Az életmű fogalmának ugyanis kétféle értelme van. Ha valaki elég szerencsés – vagy, embere válogatja, eléggé szerencsétlen –, hogy megéri a hetvenedik életévét, akkor, ha az illető foglalkozása szerint író, volt ideje sok mindent írnia. Ebben az esetben az életmű mindazoknak a megírt vagy kinyomtatott munkaeredményeknek a felsorolását, illetve összességét jelenti, amit valaki élete különböző szakaszaiban produkált. Életmű ebben az értelemben afféle fóképp mennyiségi leltározását jelenti mindannak,

amit valaki szerencsés vagy kevésbé szerencsés körülmények és inspirációk és a maga szorgalma gyümölcseként nyújtott.

Amit azonban én életműnek értek, az valami más. Az egy bizonyos egységet jelent, egy kvalitatív tulajdonságát a művek összességének a változó időkben.

Ha egy költő meghal huszonötéves korában, és egyebek között csak egyetlenegy valóban saját és szép verset írt, ez a vers megmarad, és egyedül és magáért meg is állja a helyét. Nagy és termékeny költőknél viszont az ilyen vers nem marad árva. Követi egész sor más vers, próza, tanulmány, amelyek aztán mind világot vetnek arra a bizonyos versre, mely e megvilágítás nélkül kevesebbet mondana, mely új tartalmakat kap attól, hogy szerves része egy egész – róla is szóló, őt is új tartalmakkal megszólaltató – beszédes életműnek.

Ha József Attila nem írt volna mást, mint azt az elragadó gyermekkori versét arról, hogy szeretne gazdag lenni, és egyszer ő is szeretne igazi libasültet enni, akkor ez csak bájos kis gyermekvers maradna, elolvasnánk, és kedvtelve állapítanánk meg talpraesett naiv közvetlenségét. József Attila életműve azonban felfedi előttünk, ami különben ennek a versnek a néma titka maradna, tudniillik azt, hogy benne, ebben a kis versikében mint valami szimfónia először gyanútlanul hallott motívumában, egy egész nagy élet tragikus és döntő szava ütötte meg fülünket.

Ha Ady az *Új Versek* megírása után elpusztult volna, az *Új Versek* kötete egy nagy, különös, úgyszólván egzotikus irodalmi emlékként kísértene, de nem jelentené azt, amit ma, amikor *A halottak élén* című kötet perspektívájából értjük és olvassuk a „Góg és Magóg fia vagyok én” kezdetű verset arról, hogy valaki Dévénynél akar betörni „új időknek új dalaival”. Ha nem ismernénk Goethe *Faustj*át, nem tudnánk, hogy Werther szenvedései nemcsak szentimentális szerelmi történet, hanem – noha tán akkor, mikor írta, még Goethe se tudta – benne van már a fausti titáni lázadás, szintén prometheüszi pátozzsal telített mű.

Krleža műveinek az összessége *egységes* életmű. Minden egyes könyve, verse, cikke csak része egyetlenegy, ma már áttekinthető

nagy egésznek, egy önmagával mindig azonos költőt revelál, akit az idők, az események, a változások tömege, amiket átélt, nem tudott letéríteni a maga külön útjáról, és nem tudott eltéríteni a maga külön individuális látási módjától. Minden mondata, minden félmondata, amit fél évszázad alatt leírt, magán viseli a krležai bélyeget, azonnal ráismerünk: az övé.

Mi a titka annak az egységnek, ami abban is megnyilvánul, hogy ez a költő hetvenéves korában meg tudja írni a folytatását egy ifjúkori, negyven év előtt írt művének, mintha az elmúlt és bizony-bizony nem könnyű négy évtized csak egy pillanat volna, s a tolla még meg se száradt volna a negyven év előtti tintától? Nem az a titka, hogy benne, a költőben semmi sem történt a hosszú életem keresztül, de bármi is történt, a belső magatartása az étellel szemben, és a követelése az étellel szemben azonosak maradtak.

Mikor 1914-ben a civilizációjával joggal büszkélkedő Európa népei belesodródnak a nagy világmészárlásba, kiderült, hogy a villanyvilágításos európai civilizáció rettenetes csődjével állunk szemben. Nemcsak a civilizációnak, hanem Európa kulturális elitjének szellemi, politikai és erkölcsi csődjével. S akkor az elmaradt kis Horvátországban felhangzott egy költő hangja, egy hang, amely világosságával, élességével és merészségével fölülmúlta az akkori Európa legkiválóbb szellemeinek a sovíniszta, nacionalista, kannibáli színvonalra visszasüllyedő háborús kórusát. Krleža számára – mert az övé volt az a hang, voltaképp ez az ő első nagy megszólalása – egy percig se volt kétséges, hogy miként viszonylik az észnek és kultúrának és erkölcsnek ahhoz a katasztrófájához. A *Hrvatski bog Mars* már a nemzetközi forradalmár megnyilatkozása, a forradalmáré, aki tagadja a létező hazákat, és szembeszáll a háborúval és a háború és a hadseregek áligazságaival egy jövő nevében, amit akkor még a legjobbak is épp a háborúval és azzal, hogy a háborús hatalmak mellé álltak, elárultak. Nem volt ez a Romain Rolland nemes, tiszta szándékú pacifizmusa, hanem forradalmi tagadása úgy a háborúnak, mint azoknak az állapotoknak, amik „a boldog békeidőben” ezt a háborút előkészítették. A Krleža antimilitarizmusa táma-

dás volt a háború előtti béke ellen is, valami gyökereset, gyökeresen újat követelt, egy új világot, amely nemcsak a háborúhoz, hanem ama azt megelőző békéhez se hasonlítson.

Nem tudok még egy embert, akinek az életében – s Krležánál, ha az életéről beszélünk, akkor a művét is értjük ez alatt – annyira hiányzik a tévúton járás, az önállótlan, a divatszerű, az uralkodó áramlatoknak a jegyében történő eltévelyedés. Nemcsak politikában, de művészetben, művészeti iskolák divatjával szemben is kezdettől fogva nagyon keményen áll a maga talpán. Az expresszionista Krleža nem különbözik az *Aretheus* Krležájától, mindig „ő az úr, s a vers” – a különböző izmusok – „csak cifra szolgál”. Ha egyszer valakinek sikerülni fog úgy írni Krležáról ahogy kell, akkor ajánlom mottóul azt, amit a fiatal Marx vallomásként 1842-ben írt a *Rheinische Zeitung* nevű lapban: „...azok az eszmék, melyek legyőzték hatalmukkal intelligenciánkat, eszmék, melyek meghódították érzésvilágunkat, eszmék, melyekkel egyé lett lelkiismeretünk, ezek az eszmék bilincsek, melyeket nem tudunk széttépni anélkül, hogy saját szívünket is szét ne szaggassuk. Az ilyen eszmék démonok, melyeket csak úgy lehet legyőzni, ha átadjuk magunkat nekik teljesen, életre-halálra.” – Ez a Krleža megdöbbenően szerves, összetéveszthetetlenül egyéni, az egyetemes, a kor minden alapvető törekvését, kérdését és fájdalmát személyes problémájaként megformáló krležai életmű titkának a kulcsa. Ez az életmű egy forradalmi szenvedély uralma alatt született. Krleža testestül-lelkestül megszállottja a megvalósítandó emberibb ember világa eszméjének, ezzel méri a márt, és ennek nevében vádol, szenved, harcol, vágódik – és hív harcra.

Voltak s vannak mások is, akik megszállottjai egy újjáalakítandó világ eszméjének: az első keresztényektől, a felvilágosodás korától, az újrakeresztelőkötől a francia forradalomig és a szocializmus hívóig légiónyi a száma a nagy harcosoknak és a nagy megszállottoknak. A legtöbben azonban illúziók jegyében hittek, és áltatták magukat a biztos győzelemmel. Krleža a nagy kivételek közül való. Hívó, de soha semminemű illúziói se voltak. Marxon kívül voltak nagy taní-

tói, akikhez rendkívül korán megtalálta az utat. Az ő két nagy tanítója Schopenhauer és Nietzsche, épp az a két nagy szellem, akiknek valóban nem volt illúziója arról, hogy élni emberként nem könnyű.

Ennek az illúziótlanágnak épp az ő műve, művészi nagysága szempontjából különlegesen termékeny hatása volt. A pesszimizmus vádja, amit annyiszor emlegetnek vele kapcsolatban, nem alaptalan. Ennek a pesszimizmusnak a jegyében alakult ki az ő viszonya ahhoz, amit publikumnak szokás nevezni. Nincs sok író, kivéve a legnagyobbakat, akik annyira tisztelik a saját olvasóikat, mint Krleža. Az olyan kifogásokra, hogy ez a költő nem nyújt könnyű olvasmányt, hogy rendkívüli koncentrációt igényel, mindig azt mondtam, hogy éppen azért szeretem Krležát. Az irodalomnak az a fajtája, mely kedvében jár az olvasónak, hízeleg neki, „elszórakoztatja”, a könnyű irodalom úgy beszél az olvasóhoz, mint ahogy szülők, akik gügyögnek, hogyha gyerekekkel állnak szóba. Aki hízeleg az olvasónak, megveti az olvasót. Ha azonban Krleža beszél, mindig abból indul ki, hogy magával egyenrangú lényhez szól, és éppen ezáltal elősegíti azt, hogy olvasója csakugyan egyenrangúvá váljék vele. Ő az olvasóval nemcsak azt közli, ami az olvasót „lelkeshíthetné”, az ő műve polifonikus, közölnie kell egész önmagát, nemcsak a hitét, hanem illúziótlanágát is, minden kétségét, minden fájalmát, mert aki olyan mélyen magányos, mint ő, épp annak szükséglete, hogy csakugyan létrejöjjön az az egyenrangúság, amely nélkül nincs valódi dialógus ember és ember, mű és olvasója között. Sohasem beszél úgy, hogy félt a saját megismeréseitől engem, az olvasóját. Mindig tudott könyörtelen lenni saját magához, és éppígy nem kí-méli a saját olvasóit sem.

Ennek az elmaradhatatlan következménye az a szakadatlan küzdelem, mely évtizedeken keresztül osztályrésze nemcsak azokkal szemben, akik ellen küzd, hanem azokkal szemben is, akiknek a céljaival azonosítja magát. Mindig a határán volt annak, hogy a hozzá legközelebb állók is eretneket lássanak benne. Krležának a mű nem jelentett és nem jelent követőkért való harcot. Az ő számára az eszményi olvasó nem passzív tanítvány, hanem valaki, aki az igazat és

a szépet *produktív* módon teszi magáévá. Enélkül az olvasó nélkül a legszebb szó is csak tehetetlen vértanú, honfoglaló, aki keresi az igazi hazát.

Hamis volna a kép, ha arra a következtetésre jutna valaki, hogy Krleža, aki egyébként a világirodalom legkülönb – és legtemperamentumosabb – polemikusai közül való, csak a harcban érzi otthon magát. Az az Ady Endre, akiről Krleža Jugoszláviában elsőnek írt tanulmányt, mintha Krleža helyett is megvallotta volna, hogy

*Mikor veszettül vívtam, csatáztam,
Sírva dalolt szívemben az üdv,
Mint egy elhagyott szentegyházban.*

Meggyőződése, hogy épp a fáradhatatlan, kifogyhatatlan energiájú bajvívóknál, épp a nagy harcosoknál van egy áhítatos, kétségbeesett, de annál buzgóbb vágya, mondhatnám szerelme az idillnek. A harc, az egy kívülről, egy adott világ élményétől rákényszerített erkölcsi és művészi magatartás, s az idill, amit a világ, az adott világ nyújt, megcsúfolása annak a békének, amit a harcos békeként elfogadhat. A legbensőbb vágy – és épp ez adja meg a harcnak a mélyről jövő emberi patetikáját – a legbensőbb vágy, hogy az ember meglássa végre annak az életnek az eljövételét, amelyben a butaság, a gazság, az érzéketlenség és a süketség, a szellemtelen önelégültség már nem kényszerít arra, hogy kezünk ökölbe szoruljon, hanem lehetséges lesz majd mindenkit megsimogató nyitott tenyérrel járni. A *Bankett Blitvában* épp erről a lírikus vágyról csodálatos oldalakon tanúskodik, épp ugyanaz a könyv, amely a leggyilkosabb szatíra és könyörtelen sötétség képe.

Azt ígértem, hogy beszélni fogok nemcsak Krleža művéről, hanem arról is, hogy mit jelent ez az életmű minékünk ma, a mi kulturális problémáinknak a perspektívájából. Az az érzésem, hogyha részletekben nem is tértem ki erre a kérdésre, voltaképpen egész idő alatt erről is beszéltem. József Attila egyszer olyan emberekről beszél, akiknek „harangjuk a kolomp”. Pontos definíciója ez annak,

amit a jugoszláv szocialista kultúrpolitika *nem akar*, nem akarhat, épp azért, mert nem birkanyáját akarunk, amely parancsszóra bégget, hanem egyéniségeknek a sokaságát, emancipált embert, emancipált embereket, akik az emancipált ember – a gazdaságilag és szellemileg emancipált emberek – belső követelményei szerint élnek, és ennek megfelelő emberi viszonyokat, az emancipált ember világát teremtik meg. Nem én interpretálok így a jugoszláv szocializmus alapvető tendenciáit, hanem a tény, hogy *ez a mi* Jugoszláviánk éppen Krležát ünnepli, annak a Krležának az ötvenéves írói munkásságát, aki soha egy sort nem írt le embertelen hatalmak, dogmák és a vak engedelmesség dicsőítésére. Ha van győzelem, amely méreteiben és nagyságában elvitathatatlan, akkor az csakugyan annak a szellemnek a győzelme, amely mellett ma egy egész ország ünnepe tanúskodik; az a győzelem, mely Krleža életművének a győzelme, azé az életműé, mely ennek az országnak, ez ország embereinek a problémáiból nőtt ki, annak a jugoszláv költőnek a műve, amelyen keresztül maga a nonkonformista Jugoszlávia küldi a maga nonkonformista üzenetét egy, a jugoszláv határokat messze meghaladó emberi kultúrközösséghez.

Részletek az előadást követő vitából

Dési Ábel: Nemcsak én, azt hiszem, általában nagyon kevesen tudunk valamit arról, mi volt Krležával 1941-től '44-ig. A második dolgot az, amiről hallani szeretnék, eléggé kényes, tudniillik a Pečat körüli vita ideológiai vonatkozásai. Krleža akkor anticipálta ugyan a jelenlegi jugoszláviai ideológiai álláspontot, de a párt- és a moszkvai vonallal ellentétben. Harmadszor nem világos nekem, hogy igaza van-e Dragan Jeremićnek, aki a *Savremenik*-ben azt írta, hogy Krleža történelemszemlélete az *Aretheus* drámában pesszimiztikus, mert szerinte a történelem folyamán az ember egy visszafelé kanyarodó zárt körben, egy helyben topog.

Sinkó Ervin: Amit tudok, megpróbálok elmondani. A Pečat körüli vita eredetileg esztétikai kérdésekből indult ki. Nem szabad elfelejteni, hogy akkor a Párt számára a Szovjetunió az egyetlen remény

jelentette, és a sztálini Szovjetunió, vagy nem-sztálini, akkor, amikor a háború már küszöbön állt, az egyetlen reális lehetőségét jelentette a fasizmus ellen megvívandó győzelmes harcnak. Ez volt a Párt álláspontja, és a Párt szemében a Pečat részéről megbocsáthatatlan bűnnek látszott, hogyha bárki is kritikát gyakorol a Szovjetunió kultúrpolitikája fölött, ha bármiben is ennek az egyetlen reménynek a tekintélyét vagy presztízsét veszélyezteti. A Pečatnak azonban minden során kiérződik, hogy Krleža nem hajlandó és képtelen lemondani a jogáról, hogy a mítosszal szembeszegezze a maga eleven esztétikai és emberi követelményeit. Természetesen a fasiszták számára a Pečat munkatársai éppoly jó kommunisták voltak, mint a Književne sveske vonalas írói. Az első kivégzések Zagrebben együtt állították a vesztőhelyre Ognjen Pricát, August Cesarecet, Božidar Adžiját és a Pečat munkatársait. Krleža számára Zagreb, az usztasa uralom alá került Zagreb egérfogóvá lett. Ahol, egész szubjektív meggyőződése szerint, a helye lett volna, a partizánok közé nem mehetett, mert hisz ott, a Pečat miatt, szintén ellenségnek tekintették, s mint ilyet vonták volna felelősségre. Emlékeztetek a mottóként ajánlott marxi idézetre, mert valóban, ebben a fantasztikusan tragikus szituációban Krleža, a költő, mégis erőt talált magában arra, hogy ezt a teljes reménytelenséget is produktív erővé tudja változtatni. Bujkálva és üldöztetve a háború négy éve alatt ott ül legádázabb ellenségei tombolása közben, és naponta egyetlenegy végtelen monológban, naponta estétől hajnalig vagy kora hajnaltól estig – naplót ír. Reagálnia kell, és pedig írott szóban, mindarra, ami történik. Minden újsághírre, minden titokban hallgatott rádióemisszióra, s ebben a soliloquiumban a maga apró betűivel még az álmait is nap nap után följegyzi. Számomra minden alkalommal, mikor nekem fölolvastott részleteket ebből a naplóból, magának a naplónak a ténye és a tartalma nem kevésbé megrázó élmény maradt. Bizonyos részeit a naplónak önök is ismerik, mert például az az egész tanulmány Erasmusról a naplónak egy része, ugyancsak a naplóban van leírva az a visszaemlékezés is, mely *Djetinjstvo u Agramu* címmel jelent meg. Az Erasmust a Pester Lloydnak egy ostoba mondata

váltotta ki; a legkisebb külső esemény is, aminek a híre hozzájut, a reflexiók és emlékezések hatalmas folyamatát indítja meg ebben az ő rendkívüli helyzetében és idegállapotában. Egyszer, ha majd ez a napló a maga egészében megjelenik, sok-sok kötetre rúgó emberi dokumentumot és mindenekelőtt egy hatalmas embert fog revelálni, aki ebben a helyzetben is megmaradt magával azonosnak; és írnia *kell*, noha sohasem tudhatja, hogy mielőtt egy mondatának a végére ér, nem nyílik-e az ajtó, hogy elhurcolják, és véget vessenek az életének.

Az *Aretheus* első fogalmazása szintén ebben a naplóban található. Azt írja meg, hogy milyen szép volna, ha létezne az a madár, amelyik megjelenik, és el lehetne mennie utána, egyszerűen ki abból a világból, mely a hóhérok és a gyilkos félreértéseké, ki a szabadba. Tökéletesen irracionális valami, mint maga a vágy és az álom. Mondanom sem kell talán, hogy nem értek egyet Dragan Jeremićtyel, aki úgy találja, hogy Krleža túlságosan pesszimista. Úgy találom, hogy túlságosan optimista volt ebben az ő pesszimizmusában. Nincs az az optimizmus, amely képes lenne arra a munkára, amit Krleža azok között a körülmények között elvégzett. Tisztázni kellene, hogy tulajdonképpen mi is az a pesszimizmus, amellyel oly előszeretettel éreynként állítják szembe az optimizmust. Gondolkodjanak rajta, nincs-e igazam, ha egy bizonyos optimizmust a fantáziátlanság, a lelki igénytelenség és üresség megnyilvánulásaként értékelek. Semmiképp sem vagyok amellel, hogy ezt a fajta „derülátást” szocialista eszményként prédikáljuk.

Bakos Lajos: Az előadás első részével kapcsolatban szeretnék egy kérdést feltenni. A kérdés úgy hangzana, hogy egy mű, egy alkotó, legyen akár fiatal művész, aki eljutott egy bizonyos pontig az alkotásában, amely a maga nemében, megállapíthatjuk, újszerű, haladó stb., és ha a művész valamilyen körülmények nyomására megtagadja később az addigi alkotását, értékelhetjük-e ezt az alkotást mi, később, noha ő megtagadta?

Sinkó Ervin: Itt az egész konkrét példa: egy francia író, akit Céline-nek hívtak, és akinek a műve – nem tudom, magyarul hogy fordítottot-

ták – az „*Utazás az éjszaka mélyébe*”, remekmű, annak ellenére, hogy ez a Céline később fasiszta lett. A mű önmagáért is helytáll és beszél. És fölébe nőhet erkölcsileg is annak az írónak, aki írta. Amikor én az életműnek a fontosságáról beszéltem, akkor ezt nem azért tettem, hogy az olyan magányos, egyszerű, folytatás nélküli műveknek az értékét kétségbe vonjam, hanem, hogy megvilágítsam a különbséget a szórványos, esetleges és egy életen át tartó egész műben testet öltő inspiráció között. Impozáns és nagyszerű ez, látványnak is fel-emelő, amikor valakinél folytatólagosan megvan a képesség, hogy hosszú évtizedeken keresztül ugyanazzal az energiával reagál minden benyomásra, mint ahogy bizonyos embereknél csak kivételes pillanatokban történik.

Gion Nándor: Krležával kapcsolatban említette Thomas Mannt is. Ha az eszmeiség a művészetben primáris, akkor lehet-e Thomas Mann Krležával egyenrangú vagy Krležánál is nagyobb írónak tekinteni?

Sinkó Ervin: Tisztázni kellene, hogy a kérdésre az ember felelni tudjon, az eszmeiség fogalmát. Dosztojevszkij például, ami az ő politikai meggyőződését illeti, egészen sötét, azt lehet mondani: a szent színódusnak egyik legsötétebb képviselője. Odáig megy, nem tudom, emlékeznek-e rá, amikor megkérdezik Aljosát a *Karamazov testvérekben*, hogy igaz-e, hogy a zsidók húsvétkor keresztény gyermekeket ölnek, hogy azoknak a vérével dagasztják a kenyert, akkor Dosztojevszkij azt a szót adja Aljosza szájába: „Nem tudom.” Ez a „nem tudom”, eszmeileg a maximális aljasság. Csak-hogy: az eszmeiségnek e tökéletes sötétsége ellenére Dosztojevszkij a világirodalom egyik legnagyobb írója. Ő mint író, mint költő messze fölötte áll saját eszmeiségének. Az történik vele, ami a *Bibliában* olyan szépen el van mesélve, hogy valaki, aki átkot akar mondani, és odaviszik egy hegyre, hogy átkozza meg az igaz isten igaz népet, és mikor átkot akar mondani, akarata ellenére áldást mond. Ez történik tulajdonképpen a nagy költővel, ha igazán nagy. Időnként deklaratív hazugságok belecsúsznak művébe, de mikor igazán nagy költő, akkor csak a mi oldalunkon lehet. A legnagyobbak mind, füg-

getlenül a politikai meggyőződésektől, mindig a mi oldalunkon álltak. A legnagyobbak, még ha akarnak sem tudnak a sötétségnek a szolgálói lenni. Nincs is nagy költő, sőt még jelentős költő sem lehet ma az, aki nem éli át emberként az emberiség szenvedését, problémáit, és ha egyszer átélte, akkor függetlenül attól, hogy ezt elméletileg hogy fogja megformulázni, a műveiben kifejezésre fog jutni, hogy *ember*. Van egy egész nagyszerű, világos illusztrációja ennek az én tézisemnek. Nem véletlen, hogy a fasizmusnak, noha a hatalmas, kulturált, nagy tradícióval rendelkező német népnek *90 százaléka* annak idején lelkesedett Hitlerért, nem véletlen az, hogy a fasizmusnak nincs egyetlenegy költeménye, egyetlenegy költője, egyetlenegy novellaírója, aki európai mértékkel értéket jelentene, ami túlélte volna a fasizmust. Azért gondolom én, hogy a kérdés is nagyon helyénvaló, mert nem tudok elképzelni élő művészetet, amelyik *emberellenes művészet*. Krležának van egy nagyon szép gondolata Chopinről. Azt írja, hogy Chopin megsebzett szívből zenélt; bármiről is zenélt, érezni azt, hogy sebes a szíve („ranjena srca”). És én azt hiszem, hogy ez az, ami a fasiszta ideológiában tökéletesen lehetetlen, amikor az eszmeiségről beszélek, mint föltételről, hogy valaki szépet teremtsen. Nem állítom, hogy csak azok írhatnak szép könyveket és verseket, akik marxisták, de gondolom, hogy az embertelenségből semmi emberileg értékes nem teremhet. Konkrétan, ami Thomas Mannt illeti, bizonyos, hogy Thomas Mann-nak a legkülönb munkáin is meglátszik és megérzik – én például megérzem, és ez engem zavar –, hogy ő mégis megmaradt élete végéig – a mértékeiben – polgárnak. És végül ezzel adva vannak az ő korlátai mint alkotó művésznek is.

Beszélgetés a jugoszláv költészet készülő magyar nyelvű antológiájáról

Újvidéki Rádió 1963. november 15.

Tegnap este Ács Károly ismert vajdasági költő előadást tartott a Forum klubjában a jugoszláv költészet készülő magyar nyelvű antológiájáról. Valójában nem is előadás, inkább közvetlen és kötetlen beszélgetés formájában kerültek terítékre a problémák.

Bori Imre Radnóti Miklós költészetéből doktorál

Újvidéki Rádió *Panoráma* 1963. december 13.

A Novi Sad-i Bölcsészeti Kar Magyar Tanszékén hamarosan sor kerül még egy, sorrendben a második doktori disszertáció megvédésére. Szeli István után most Bori Imre készül a doktori cím elnyerésére [...] A disszertáció témája Radnóti Miklós költészete. Az eddigi, Radnótiról szóló irodalomhoz viszonyítva milyen új szempontból vizsgálta a költő életművét, és milyen új mozzanatokról számol be disszertációjában? – kérdezi Gion Nándor.

– Rögtön le kell szögezmem – mondja Bori Imre –, hogy komoly Radnóti-irodalom ma sincs [...] Paradoxonnak látom, hogy a legjobb Radnótiról szóló tanulmányok filológiai vagy stilisztikai jellegűek [...] Ebből következik, hogy az új mozzanatokról feltett kérdésre meglehetősen nehéz felelni. Eltekintve ugyanis néhány vázlatos kisértellettől, ez a disszertáció kísérelte meg először Radnóti költészetének természetét fejtegetni egy nagyobb lélegzetű munkában, tehát új mozzanatok lépten-nyomon felbukkannak.

Sveta Lukić előadása a nagy októberi forradalom művészetéről

Újvidéki Rádió *Kultúrrevü* 1964. február 11.

Mindössze harmincan jöttek össze tegnap a Novi Sad-i Ifjúsági Tribün szalonjában, ahol Sveta Lukić tartott előadást a nagy októberi forradalom művészetéről, illetve a szovjet művészetéről általában [...] Nagyobb érdeklődésre lenne szükség – a műsorra tűzött témakör igazán megérdemelné ezt.

Vitasorozat indul napjaink aktuális kérdéseiről

Újvidéki Rádió *Kultúrrevü* 1964. február 25.

[Az *októberi forradalom művészete* című, folyamatban lévő sorozattal párhuzamosan] az Ifjúsági Tribün és a Symposion szerkesztősége már egy újabb vitasorozat tervét is elkészítette. Az új sorozat címe: *Napjaink aktuális kérdései*. Az első vitaestre, amelyen a szabadság, az egyén és a közösség kérdését és egymás közötti viszonyát taglalják, holnap, február 26-án kerül sor. Vitaindító előadást Rudi Supek tart. A 12 előadásból, illetve vitaestből álló sorozatra a szerkesztőség ismert irodalmárokat, közéleti munkásokat kér fel a közreműködésre. Így többek között előadást tart Dobrica Ćosić, Sveta Lukić, Sinkó Ervin, Mihajlo Marković és Predrag Vranicki.

A fiatal jugoszláv költők fesztiváljáról, egy román kultúreseményről és egy ruszin versantológiáról

Újvidéki Rádió *Panoráma* 1964. március 13.

Mintegy húsz fiatal költő érkezett az ország minden részéről Szkopjéba március 6-án. Ekkor kezdődött a fiatal jugoszláv költők fesztiválja a jugoszláv rádióhálózat rendezésében. Az ilyen költőtalálkozók elég gyakoriak nálunk, és valljuk meg, eléggé lejáratták magukat. Éppen ezért félő volt, hogy ez az első szövetségi jellegű találkozó is közismerten banális színezetet kap [...] A hivatalos rész rácsáfolt az aggályokra [...] A versek többnyire jók voltak [...] A három első díjat egy szkopjei, egy mostari és egy titogradi fiatal író kapta, a három második díj egyikét pedig Jung Károly szerezte meg, akit a Novi Sad-i Rádió küldött a találkozóra [...] – Március 7-e és 8-a kettős ünnepet jelentett az uzdiniaknak meg az egész jugoszláviai román nemzetiségnek. Mozgalmas is volt ez a két nap, jöttek a vendégek a nagyszabású ünnepségre Bánát minden részéből. A román népdalok fesztiválját és az uzdini naiv festők kiállítását rendezték meg a szóban forgó dátumokon [...] – [Bácskeresztúron] a Ruske Slovo hetilap kiadásában a napokban megjelent a jugoszláviai ruszin költők első antológiája, az első igényesebb versválogatás azóta, hogy ez az aránylag kicsiny, mindössze 43 000 lelket számláló népcsoport letelepedett ezen a tájon.

Véget ért a *Valóságunk nyílt kérdései* című előadás-sorozat

Újvidéki Rádió *Kultúrrevü* 1964. május 12.

Hamarosan befejeződik a Novi Sad-i Ifjúsági Tribün idei tavaszi idénye. Ma este dr. Ljubomir Tadić *A szocializmus és kultúra* címmel megtartja a *Valóságunk nyílt kérdései* című előadás-sorozat utolsó előadását. A befejező beszélgetésre május 20. után kerül sor. Ha most a szokásos munkaértékelést akarnánk elvégezni, mindenekelőtt a sorozat, illetve általában az előadás-sorozatok megmentő jellegéről kellene szólni [...] Ősszel még többnyire jó adag szkepticizmussal néztek az Ifjúsági Tribün munkájára [...] Hetekig, sőt hónapokig csönd honolt a Tribün tájékán [...] És akkor kezdődtek a megmentő előadás-sorozatok. Az októberi forradalom művészetéről szóló volt az első, és ez hozta meg az első közönségsikert is [...] Következett a *Valóságunk nyílt kérdései* című sorozat. Az eredmény: az eddigieknél is nagyobb közönségsiker. A Shakespeare emlékének szentelt és a kétnyelvűségéről megtartott előadások szintén visszhangra találtak [...] Úgy gondoljuk, egyetlen idényben ez is eredménynek számít.

Vitaest Forum könyvek 1965-ben címmel

Az Újvidéki Rádió ifjúsági műsorában 1966. február 21.

Hosszú és sokak számára nem eléggé indokolt szünet után az elmúlt héten megkezdte munkáját a noviszádi Ifjúsági Tribün magyar szerkesztősége is. *Forum könyvek 1965-ben*: ez volt az első vitaest címe, amelyen Juhász Géza és Tomán László, a könyvkiadó szerkesztői tartottak bevezető előadást mérsékelt létszámú közönség előtt és mérsékelt sikerrel. Az előadók a legkevésbé sem okolhatók ezért, hi-

szen ők hivatásuknál fogva otthonosan mozogtak a tárgykörben, de huszonegy könyvről igazán nem beszélhettek kimerítően egyetlen előadáson. Ezt a jelenlévők is csakhamar belátták, és így a mintegy kétórás vita általános szervezési kérdésekről, főleg a kiadói kritériumok megszigorításáról folyt. A felszólalók ugyanis szemére vetették a kiadónak, hogy nem tart lépést a vajdasági magyar irodalom fejlődésével, nem fejezi ki eléggé differenciáltan az irodalmi életben felmerült értékkülönbségeket és áramlatokat, kompromisszumos csoportosításokat végez, a könyvek terjesztésekor pedig hátrányos megkülönböztetésben részesítik a Symposium könyveket. A Forum képviselői a kiadó sajátos helyzetével magyarázták a fogyatékoságokat, bár maguk is elismerik, hogy ezek a problémák fennállnak, és a lehetőségekhez mérten ki kellene küszöbölni őket. Egyszóval, az első tribünrendezvénynek az elhangzott érdekes gondolatok ellenére is vajmi kevés gyakorlati haszna lesz. Mégiscsak üdvözölni kell, hiszen egy hosszas pangás végét és a tevékenység felújítását jelenti. A folytatás talán már eredményesebb lesz.

A szövetségi ifjúsági munkaakciók ez évi elmaradásáról

Újvidéki Rádió *Fiatalk műsora* 1966. február 28.

Az ifjúsági szövetség az idén nem rendez szövetségi jellegű munkaakciókat. E gazdag hagyományú folyamatos tevékenység kényszerű szüneteltetése azonban csak ideiglenes jelenség, sőt még szüneteltetésnek sem nevezhetjük, amennyiben a jelenlegi körülmények között sikerül új, mindenképpen szűkebb keretek között, de azonos, sőt bővített tartalommal a régi gyakorlatot az idén is folytatni. Pontosabban: a helyi jellegű ifjúsági munkaakciók fokozott szorgalmazásáról van szó, amelyekben a terjedelemtől és a feladatoktól függetlenül más köztársaságok fiataljai is részt vennének. Ilyen lesz az idej

zágrábi, úgynevezett „Száva” akció is, amelyhez hasonlókat a lehetőségekhez mérten „sútt is szervezhetnének.

Ezekről a lehetőségekről tárgyaltak egy héttel ezelőtt a jugoszláv ifjúsági szövetség központi vezetősége elnökségének ülésén, ahol megállapították, hogy éppen az említett új formák és keretek között megrendezett munkaakciók jelenthetik a korábbi gyakorlatnak nemcsak a helyettesítését, hanem a továbbfejlesztését is. Mert kétségtelen, hogy az évek múltával változott, sokrétűbb lett az ifjúsági munkaakciók szerepe, nyilvánvaló tehát, hogy ez a megváltozott társadalmi és gazdasági körülmények között új tartalmat is követel. A sajtóban közölt ezzel kapcsolatos jelentések is ezt hangsúlyozzák elsősorban.

Ez az elméleti meghatározás azonban csak az első lépés lenne, amelyet azután szerteágazó tevékenységnek kellene követnie, hogy az adott körülmények kivizsgálásával változatlanul serkentsék a fiatalok önkéntes munkaakcióinak szervezését, amely kétségkívül az alapvető eszmei-politikai nevelés egyik első számú tényezője.

Vitaest Bori Imre *Eszmék és látomások* című tanulmánykötetéről

Az Újvidéki Rádió ifjúsági műsorában 1966. március 7.

Két héttel az első rendezvény után, a noviszádi Ifjúsági Tribün magyar szerkesztősége pénteken megszervezte második vitaestjét. Bori Imre *Eszmék és látomások* című Híd-díjas tanulmánykötetéről kellett volna beszélgetni, esetleg vitatkozni. A szerző igazán megtett minden tőle telhetőt: eljött a rendezvényre és készségesen válaszolt a könyvével kapcsolatban feltett kérdésekre. A szerkesztőség is minden tőle telhetőt megtett, sőt még annál is többet: annyira agyonszervezte a beszélgetést, hogy annak jórésze hosszadalmas, vontatott felolvasással telt, és ezzel már eleve megakadályozta egy

tartalmas véleménycsere kialakulását. [...] a jelenlevők nagy része – mintegy harmincan voltak – olyan meglepő közömbösséget, vagy talán tájékozatlanságot tanúsított, hogy végül az egész beszélgetés ellaposodott kérdezz-feleléssel ért véget. Már a megkésített első rendezvény is a jellegzetes, úgynevezett Tribün-szellem nagyfokú hiányáról tanúskodott, a második pedig csak megerősítette ezt. Igazán ideje lenne már levonni a tanulságot, és észszerűbb szervezéssel, megfontoltabb témaválasztással felújítani az egykori hagyományokat elsősorban az új Tribün-közönség nevelése érdekében.

Vitaest a jugoszláviai magyar sajtóról, illetve a regény problémájáról

Újvidéki Rádió *Kultúrrevü* 1966. március 15.

Az utóbbi három nap alatt két vitaest volt a noviszádi Ifjúsági Tribünön. Két érdekes téma: a jugoszláviai magyar sajtó, illetve a regény problémája került terítékre. E tárgykörök feldolgozása és a két rendezvény eredményessége között azonban óriási volt a különbség. A jugoszláviai magyar sajtóról Minda Tibor, Varga László és Steinitz Tibor tartott bevezetőt [...] Csakhogy közönség nem volt, azaz voltak vagy húszan, köztük mintegy tíz újságíró [...] Jobban meg kellett volna szervezni ezt a beszélgetést. Hiszen a téma olyan szépen hangzott, és olyan sokat ígért. Majdnem olyan sokat, mint a tegnapi este megrendezett beszélgetés tárgya: A korszerű jugoszláv regény. Erről Oskar Davičo író beszélt a közönségnek. Az igazi Tribün-közönségnek. Voltak vagy kétszázan, jórésük állva szorongott a székek mögött, sokan pedig be sem juthattak az előadásra.

Az Ifjúsági Tribün méltatlan körülményeiről

Újvidéki Rádió 1966. április 16.

Kultúra néhány lépésre a központtól. Ez így eléggé képletesen hangzik, de a választott téma szűkebb és egészen konkrét földrajzi helyét is így határozhatnánk meg. A tartományi székvárosban, néhány lépésre a központtól egy meglehetősen elhanyagolt füves tér legszélén, egy jellegtelen kétemeletes épületben dolgozik már évek óta a Vajdaság-szerte, sőt talán még szélesebb körben is jól ismert noviszádi Ifjúsági Tribün. Súlyos, repedezett, plakátokkal teleragógatott kapu: ez a bejárat. Sötét, fülsértően akusztikus kapualj, a végében gyalult deszkaajtó: ez vezet a Tribün szalonjába, amelyről a tájékozottabb kultúrlények néha azt állítják, hogy a legkellemetlenebb helyiség a városban. Valóban: rideg, barátságtalan helyiség ez, ablakok és szellőztetőnyílás nélkül. Az emberek, akik itt esténként összejönnek, fázósan gubbasztanak, és elszántan nyelik a cigarettafüstöt. Tíz méterrel odébb és vagy másfél métert a földbe süllyesztve egy pincehelyiségben: ez a klub. Itt szórakoznak a fiatalok, zenét hallgatnak, kávéat isznak, beszélgetnek, közben pedig végighallgatnak vagy végignéznek egy-egy rövidebb irodalmi-, film- vagy zeneműsort. [...] a műsorok szerkesztője Vera Milosavljević és Bordás Győző, a technikai szerkesztő Maurits Ferenc volt.

Az egyetemi beiratkozási feltételek megszigorításáról

Újvidéki Rádió 1966. május 5.

A noviszádi egyetem tanácsának holnapi, nyolcadik ülésén elfogadják az egyetem új alapszabályzatát, és megvitatják az új beiratkozási feltételeket a noviszádi egyetemeken [...] A beiratkozási feltételek megszigorítása, illetve a felvételi vizsgák bevezetése – az évről évre gyengébb tanulmányi eredmények miatt – ugyancsak régóta napirenden van már.

A szegedi József Attila Tudományegyetem és a Noviszádi Egyetem barátsági szerződése

Újvidéki Rádió 1966. május 25., illetve 27.

A szegedi József Attila tudományegyetem háromtagú küldöttsége dr. Szabó Zoltán rektor vezetésével ma délelőtt megbeszélést folytatott a Noviszádi Egyetem képviselőivel a két intézmény közötti barátsági szerződés megkötéséről. A szegediek már előbb elküldték a szerződési javaslatot, amelyet a noviszádi egyetem tanácsa apróbb kiegészítésekkel elfogadott, aláírását pedig május végére tervezték. A mai megbeszélésen mindkét részről hangsúlyozták, hogy a szerződés a két egyetem hosszú távú és eredményes együttműködését szavatolja, az elfogadott általános elvek alapján pedig a fakultások és a rokon tanszékek ugyancsak szorosabb kapcsolatot teremthetnek. A szegedi küldöttség erre az évre már munkatervet is javasolt, amely előíranyozza az előadók és a hallgatók cserelátogatását, valamint a könyvtárak együttműködését. A Noviszádi Egyetem, illetve

a karok és a tudományos intézetek hamarosan újabb javaslatokkal egészítik ki ezt a munkatervet. A barátsági szerződést holnap este írják alá a két egyetem képviselői. – A tartományi székvárosban tegnap este aláírták a Noviszádi Egyetem és a szegedi József Attila Tudományegyetem közötti barátsági szerződést. Az egyetemeknek ez az általában hagyományos együttműködési formája előíranyozza a felsőoktatási normatív anyagok, a tantervek és a karok kiadványai-ban publikált tudományos munkák kölcsönös cseréjét, a folyamatos tájékoztatást, valamint az oktatók és a két egyetem hallgatói közötti személyes kapcsolat és tudományos együttműködés megvalósítását. A szerződés alapján a két egyetem minden év október 30-áig részletes munkatervet dolgoz ki a következő évre. Dr. Szabó Zoltán akadémikus, a szegedi József Attila Tudományegyetem rektora kijelentette, hogy a szerződéskötéssel mindkét egyetem képviselői fontos professzori munkát végeztek, melynek eredményei már a közeljövőben megmutatkoznak. Noviszádi részről Teodor Tišma rektor is hangoztatta, hogy az eddigi együttműködés továbbfejlesztése mindenekelőtt a fiatalabb korosztály, tehát az egyetemi hallgatók számára lesz hasznos.

Kulturális életünk problémáiról egy fővárosi irodalmi újság vezércikke alapján

Újvidéki Rádió 1966. július 26.

Három nappal ezelőtt az egyik fővárosi irodalmi újság vezércikkben foglalkozott kulturális életünk problémáival [...] Így például azt állítja, hogy a könyvkiadó vállalatoknak, akik elfogadták a kéziratokat az íróktól, az utolsó pillanatban elfogyott a pénzüik, ugyanakkor pedig rekordidő alatt elhagyták a nyomdát olyan könyvek, amelyek már születésük előtt valamilyen irodalmi díj várományosai voltak, sőt megérték a második kiadást is, holott még az első kiadványok

a raktárok mélyén porosodnak. Meg azt is mondja a cikkíró, hogy tetemes összegeket adtak olyan filmrendezőknél, akiknek szakmai felkészültségében indokoltan kételkedhetünk, később azután az ilyen „műalkotások” külföldön alaposan lejáratták a filmművészetünket. Színházaink a kicsinyes belső torzsalkodások színhelyei lettek... A vezércikk sorolja a jelenségeket, és egy kicsit talán furcsa, hogy mindezt csak most vettük észre. Jó, ne álltassuk magunkat. Tudta ezt a vezércikk írója korábban is [...] Csak hát mindennek a háttere valahogy misztikusnak, megfoghatatlannak látszott. Mintha hallgatólagosan tudomásul vettük volna, hogy öngazgatás ide – öngazgatás oda, vannak dolgok és folyamatok, amelyeknek irányítása kizárólag az egyének szűkebb körére, vagy egy-egy szervezetre tartozik. Most aztán egyszerre megszűnt ez a misztikum. A Kommunista Szövetség Központi Vezetőségének negyedik értekezlete végképp nagykorúsította az öngazgatást és az eddigi „beavatlanokat”. Nagykorúsítás, nagykorúsítás – bólogatna talán egy-egy filozófus elme – a nagykorúság kötelez is. Tessék a gyakorlatban is eleget tenni ezeknek a kötelesegeknek. Valljuk meg, igaza van a filozófusnak. Kell is, hogy igaza legyen. És alighanem nem fog csalódnai. A kezdet legalábbis ezt ígéri.

Távíratí értékelés a Szabadkai Ifjúsági Tribün harmadik téli tárlatáról

Bózsics Olga – Gion Nándor, Újvidéki Rádió *Fiatalok műsora*
1966. november 24.

A Szabadkai Városi Múzeum kamaratermében ma este bemutatásra kerül tizennégy kép, hat fiatal festő idei munkásságából. A megnyílésgileg szerény tárlati anyag csak tájékoztatásul szolgálhat. Tájékoztatásul a hat fiatal legújabb képzőművészeti próbálkozásainak értékeiről. Az értékelési lista összeállításánál válasszuk hát a semleges ábcésorrendet.

A mindennapi élet apró-cseprő dolgainak expresszionizmusba hajló realista ábrázolása jellemzi Biró Miklós akvarelljeit, melyeket a domináló kék tónusok gyöngédsége, határozott sötét vonala zárják egységes kompozícióba.

A fekete tus és filctoll után, új kifejezési eszközként, Kerekes Sándor most a temperával próbálkozik, az igazat megvallva viszont még eléggé tapasztalatlanul.

Magyar János festői eszményképe a buja természet. Legkedvesebb témája az erdő, amelyet fauvisztikus meglátással, igazi természetserzetettel komponált közérthető alkotássá.

Érdekes grafikai megoldásokkal jelentkezik Siskovszki András. A kereszt árnyékában álló Krisztus arcán lángvörös bombavetőgépet ábrázoló kis rajz tiltakozás az emberi szenvedések és a háború ellen. A mondanivaló komolysága és elkötelezettsége jóval meghaladja Siskovszki képzőművészeti felkészültségét, minek folytán az alkotás kissé banális hat.

Az emberi lélek tájainak kifinomult jelképsége és mélyenszántó gondolatisága, az élet sötét kietlensége és rég kialudt remények hideg hamuja alkotják Torok Sándor művészi és emberi krédóját. Dehumanizált tájainak üzenete nem tartozik a szimbolizmus megszokott vizuális játékához. Hatása szinte észrevétlenül lopózik tudatunkba, erőteljes kényszert támasztva a mélyebb gondolkodásra.

A környező szántóföldek és a Ludasi-tó nádasa adnak vizuális formát egy sötét, borúlátó életútnak, amely vastagon, reliefszerűen megfestett olajképek sorában nyert képzőművészeti kifejezést és mélyebb emberi értelmet Török István munkásságában.

Egyelőre ennyit a tájékoztató jellegű kiállításról. A sorrendet a fiatal művészek neveinek kezdőbetűi határozták meg. Szigorú érteksorrendet talán még fölösleges összeállítani. Ezt ők maguk fogják elvégezni. Megformálásra váró műveikkel.

Vitaest A sajtó és a társadalmi kritika címmel

Újvidéki Rádió *Fiatalok műsora* 1966. november 24.

A hét elején a noviszádi Ifjúsági Tribün nagyon komoly vitaestet rendezett. A sajtó és a társadalmi kritika: így hirdették a plakátok, és a Tribün szerkesztősége igazán számíthatott a fiatalok érdeklődésére. Az előadóterem tényleg megtelt: főleg újságírókkal és politikusokkal. Kevés fiatal jött össze, pedig egész sor probléma vetődött itt fel. Néhányat Gion Nándor is megemlít most következő jegyzetében.

Komoly téma megvitatását hirdették a falragaszok, tárgyaljuk át illő komolysággal. Így vélekedtek a szervezők is, amikor elismert tekintélyeket gyűjtöttek össze vitapartnereknek. Ilyen elismert tekintély például Jovan Ščekić TV-riporter, aki vitaindító bevezetőt mondott. Nagyon szépen és nagyon attraktívan mondta a bevezetőt. Cigaretára gyűjtött, a füstöt a magasba fújta, homlokát ráncolta, kifejezően gesztikulált, és a sajtó meg az intézményes politika monopolisztikus helyzetéről és az ebből következő súrlódásokról beszélt. Persze fölösleges lenne frontális szembenállást emlegetni, de összekoccanások vannak, mint ahogyan vannak buta és okos, tehetséges és tehetségtelen újságírók és politikusok, és mindezzel együtt monopólium is van. Hogy ez érdekli-e a fiatalokat? Hát, kellene hogy érdekelje őket. Annál is inkább, mert folytatásként az attraktív TV-riporter a súrlódások ideiglenes megszüntetéséről is beszélt. Ez olyankor történik, mondta, amikor a pozíciók megvédéséről, a fiatalokkal szembeni fenntartásról van szó. Ez még inkább érdekelheti a fiatalokat. Meg az is, amit erre a községi alelnök válaszolt, hogy tudniillik az újságíró, ha érzi, hogy hibát követett el, miért nem hagyja el a szerkesztőséget. De várjunk csak – így az újságírók. Megtörtént-e valaha is, hogy egy községi elnök hasonló okokból önszántából lemondott tisztségéről?

És ekkor megszólalt az a néhány fiatal is. Igaz, csak a háttérből és csak félhangosan, – megtörtént – mondták – persze hogy megtörtént, ha másutt nagyobb fizetést kapott.

Véleménynek ez is vélemény. Az Ifjúsági Tribünön hangzott el ez a vélemény, ami esetleg ötlet is lehetne egy újabb vitaesthez. Mondjuk, a fiatalok állásfoglalásáról az állítólagos monopóliumokkal szemben.

Megkezdődött a Szerbiai Kommunista Szövetség Központi Vezetőségének VIII. plenáris ülése Belgrádban

Újvidéki Rádió 1966. december 2.

Első és legfontosabb napirendi pontja főiskolai hálózatunk helyzetének és az ehhez fűződő eszmei problémák megvitatása. A mai ülésre, amint azt megnyitó beszédében az elnöklő Dobrivoje Radosavljević közölte, a Központi Vezetőség tagjain kívül meghívták az egyetemek és a nagyobb gazdasági vállalatok képviselőit is. [...] A felszólalásokban és ennek nyomán a konkrét problémák felvetésében már délelőtt sem volt hiány. Külön figyelmet érdemel Rehák László felszólalása, aki az ötödik kongresszus határozataira emlékeztetett, a társadalomtudományok fejlődésének jelentőségét szorgalmazta, és ennek kapcsán kitért a többnemzetiségű környezetben észlelhető fonáságokra. Minden félreértést kizárva a Noviszádi Egyetemet vette példaként, ahol éppen az eszmei szempontok elferdítésével mesterséges problémát teremtettek a magyar egyetemisták és előadók anyanyelvének használatával kapcsolatban. Tehát, miközben hangsúlyozta, hogy nem tartja ezt az említett környezet központi eszmei kérdésének, szükségesnek véli az ilyen jelenségek végleges kiküszöbölését, ami a noviszádi Bölcsészeti Kar Magyar Tanszéke helyzetének megszilárdulását, szélesebb körben pedig a kétnyelvű adminisztráció és oktatás teljes gyakorlati alkalmazását jelenti. Az eszmei kérdésekről szólva

Dobrica Ćosić az egységes álláspont kialakítását, az egyetemek végleges helyzetének és az értelmiségiek pontosan meghatározott távlatainak biztosítását sürgette.

A kommunisták éves közgyűlése a Bölcsészkaron

Újvidéki Rádió 1966. december 23.

A noviszádi Bölcsészeti Karon ma délelőtt tartották meg a kommunisták évi közgyűlését. Elemezték az alapszervezet tevékenységét és a Szövetség tagjainak munkáját. A beszámoló hangsúlyozta, hogy az utóbbi időszak jelentős társadalmi és gazdasági változásai éreztették hatásukat az egyetemen is, és hozzájárultak a viszonyok további demokratizálásához, az önigazgatás fejlesztéséhez. Ennek kapcsán beszéltek más eszmei-politikai kérdésekről is, egyebek között a nemzetiségi viszonyokról, amelyek, az alapszervezet szerint, kisebb hibáktól eltekintve, helyesen fejlődnek. A Kommunista Szövetség szerbiai központi vezetőségének legutóbbi plénumán elhangzott, a Bölcsészeti Karra vonatkozó észrevételekkel csak részben értenek egyet, bár az kétségtelen, hogy a Magyar Tanszéknek kedvezőbb munkalehetőségeket kell nyújtani, hogy tevékenységét szélesebb alapokra helyezhesse és eredményesebben folytassa. Szó volt még a káderképzés, az átszervezés problémáiról és a súlyos anyagi helyzetről, amelyeknek leküzdése a kommunisták további erőfeszítéseit igényli. A közgyűlés végén új, tizenegy tagú vezetőséget választottak.

A Forum könyvesboltjainak bővülő kínálatáról

Újvidéki Rádió *Kultúrrevü* 1967. január 24.

A Forum könyvesboltjai az utóbbi időben a külföldi kiadványok közül már nemcsak Magyarországi, hanem Romániában kiadott magyar nyelvű könyveket is árusítanak [...] Nemrégben ezek között az érdekesebb könyvek között helyet kapott Franz Kafka *A per* című regénye, ami már azért is jelentős esemény, mert az úgynevezett szocialista realizmus térhódítása óta Kafka hosszú éveken át hozzáférhetetlen volt a magyar olvasók számára.

Melyik könyv az esélyes? Körinterjú a Híd-díjról

Gerold László, *Magyar Szó* 1967. február 17., 9.

Már régebben értesültünk róla, kijelölték a bírálóbizottságot, amely majd a napokban dönti el, hogy az 1966-ban kiadott vajdasági könyvek közül irodalmi, esztétikai értékei alapján melyik mű jogosult a Híd-díjra. A díj jelentőségét tartva szem előtt arra törekedtünk, hogy mozgolódást támassunk körülötte, ráirányítsuk az emberek figyelmét. Legalább húsz ember véleményét kértük ki. Többen nem válaszoltak. A megkérdezettek – írók, újságírók, kritikusok, szerkesztők – közül valamiképpen mindegyiknek köze van irodalmi, szellemi életünk alakulásához. Tehát hivatottak nyilatkozni, véleményük figyelmet érdemel. Kérdésünk így hangzott:

– *A múlt évi kiadásaink közül melyik könyvnek ítélné oda a Híd-díjat, melyik könyv az esélyes? [...]*

Gion Nándor: A Száz panasz. Fehér Kálmán új kötete könyvszerű „könyv”, amit a vajdasági „versgyűjteményekről” csak elvétve állíthatunk, s ami majdnem azt is jelenti, hogy jó könyv. *A méregkeverő* is esélyes.

Tudósítás a 12. Sterija Játékok Főbizottságának aznapi üléséről

Újvidéki Rádió 1967. március 3.

A jugoszláv színházak május negyedikén kezdődő noviszádi szemléje iránt a megszokottnál nagyobb érdeklődés nyilvánult meg. Rekordszámú, harmincnégy színház jelentkezett az idejű Sterija Játékokra, lehetőség van tehát egy igényes válogatásra, amelynek eredményét, vagyis a műsorba iktatott együttesek listáját március tizenhatodikán közlik. A változatosnak ígérkező színpadi műsoron kívül négy, a színházkultúrával kapcsolatos kiállítást terveznek, ezenkívül több előadást és beszélgetést rendeznek, amelyeken a hazai színházi emberekkel együtt számos ismert külföldi szakember is részt venne. [...] Utolsó napirendi pontként jelentést hallottunk az anyagi helyzetről. E szerint a játékok megrendezéséhez szükséges pénzösszegnek egyelőre még a felével sem rendelkeznek a szervezők, sőt egyelőre még az is kérdéses, rendelkeznek-e vele egyáltalán. A főbizottság mindenesetre reméli, hogy a köztársaságok hozzájárulásával meg némi szövetségi segéllyel fedezni tudják a vendégszereplő együttesek költségeit, és kiegészíthetik a szervezéshez szükséges összeget.

A Noviszádi Egyetem évi közgyűléséről

Újvidéki Rádió 1967. március 6.

A Noviszádi Egyetem ma délelőtt megtartotta rendes évi közgyűlését, amelyen a karok delegátusain kívül részt vett Nagy Ferenc, a Tartományi Végrehajtó Tanács alelnöke, Mirko Čanadanović, a Kommunista Szövetség tartományi vezetőségének titkára és más közéleti munkások, valamint a belgrádi és a szegedi egyetem rektorai. Teodor Tišma rektor tartott beszámolót, amelyet azzal a szomorú megállapítással kezdett, hogy főiskolai hálózatunk világviszonylatban a legeredménytelenebbek közé tartozik, és ez teljes egészében vonatkozik a Noviszádi Egyetemre is. A vizsgaeredmények, bár az utóbbi időben némi javulást mutatnak, még mindig az 50 százalék alatt mozognak, és az átmeneti jegyek között is legtöbbször a hatos [...]. Az összejövetelen felszólalt dr. Szabó Zoltán, a szegedi József Attila Tudományos Egyetem rektora is, aki méltatta a két intézmény együttműködését és a tapasztalatcsere hasznosságát.

Az egyetemes kultúra érdekében – A hungarológiai intézet megalapításáról

Újvidéki Rádió 1967. április 7.

„A jugoszláviai magyar kultúra fejlődésének lehetősége és a hazai magyar nyelvű tudományosság távollata az utóbbi időben mind több és több kérdést vetnek fel. Hosszú évek során a magyar nyelvű művelődési és tudományos tevékenység szervezetlenné vált, műkedvelői szintre süllyedt, és pénzelése is bizonytalan lett. Másrészt viszont társadalmi életünk demokratikus fejlődése, a kétnyelvűség elveinek szorgalmazása mulhatatlanul szükségesé teszi, hogy a hazai magyar kultúrának a fejlődését is magasabb szint-

re emeljük, intézményesített formában ápoljuk tovább.” – Így kezdődik annak a beadványtervezetnek a szövege, amelyet a noviszádi Bölcsészeti Kar Magyar Tanszékének kezdeményezésére tegnap a közéleti és kultúrunkások egy csoportja vitatott meg. Az összejövetel célja: a megalakítandó hungarológiai intézet munkájának elméleti meghatározása. [...] Javaslatok egy ilyen jellegű tudományos-művelődési intézet megalakítására már évekkal ezelőtt is elhangzottak a közigazgatási szervekben és a sajtóban, az indítványokat azonban érthetetlen gyanakvás és közömbösség fogadta. A tartományi szkupstina egyik minapi ülésén ismét szóba került a hungarológiai intézet, és elvben elfogadták a megalakítását. Következhet tehát a részletek, a munkamódszer, az irányelvek kidolgozása. A tegnapi összejövetelen, néhány indokolatlanul óvatos és fázós fenntartással ellentétben, amelyek a meglévő erők korlátozott lehetőségeit hangoztatták, végül olyan egységes álláspont alakult ki, hogy a hungarológiai intézet rugalmas keretű irodalmi, nyelvi és művelődéstörténeti osztályával, lehetőségeihez mértén hivatott lenne értékelni és tartósan dokumentálni a jugoszláviai magyarság művelődési tevékenységét, külön gondot fordítva a Vajdaságban élő népek kölcsönhatásának kivizsgálására. A hozzászólások és vélemények alapján egy kijelölt bizottság hamarosan véglegesíti a beadványt, amelyet az illetékes tartományi szervek a képviselőház elé terjesztenek, és az év végéig valószínűleg sor kerül a hungarológiai intézet megalakítására. Ezzel új, mozgalmasabb korszak kezdődhetne a jugoszláviai magyar kultúra ápolásában és fejlesztésében, amelynek szükségessége az egyetemes jugoszláv és magyar kultúra szempontjából is, ma már igazán nem vitatható.*

* parlament

Egy nagy sikerrel indult kezdeményezés dicsérete: a vajdasági magyar gimnáziumok tanulóinak becsei irodalmi vetélkedőjéről

Újvidéki Rádió 1967. április 9.

Becsén tegnap este az ifjúsági szövetség községi vezetőségének nagytermében megtartották a vajdasági magyar gimnáziumok tanulóinak irodalmi vetélkedőjét. Ez az első ilyen széles körű rendezvény, amely egyúttal afféle kísérletként is szolgál. Minden iskolából 2-2 tanuló jelentkezett eredeti prózai írásokkal, illetve verssel, valamint szavalatokkal.

Általános volt az izgalom: vajon milyen eredményt mutat fel az első vetélkedő, és számíthatunk-e komoly színvonalra? Aztán megszűnt az izgalom, sorakoztak a pódiumon a fiatalok, ügyes írásokkal, igényes előadással, érdekes verskísérlettel. Helyenként érződött még ugyan a bizonytalanság, a tétova mutálás, de szinte minden résztvevő figyelemre méltó íráskészségről tett tanúságot, néhányan pedig erőteljes stíluslendületükkel szinte teljesen feledtetni tudták fiatal korukat.

A becseiek közölték, hogy szeretnék rendszeresíteni ezt a gyakorlatot és az elkövetkező években minden vajdasági magyar nyelvű középiskolát meghívni. Igazán fenntartás nélkül üdvözölhetjük ezt az erőfeszítést, melynek eredményei kétségkívül jelentős, tartományi szintű kultúrértékeket jeleznek, és talán éppen ezért kívánatos lenne, hogy tartományi szerveink is felfigyeljenek, és hathatósan segítsék ezt a hasznos megmozdulást.

A becsei irodalmi vetélkedő kapcsán

Újvidéki Rádió 1967. április 15.

E sorok írója a bírálóbizottság tagjaként ülte végig ezt a szimpatikus rendezvényt, a helyzetnek és feladatának megfelelően komoly és tudálékos arckifejezéssel. [...] Hogy hány felnőtt irodalmár lesz ezekből a fiatal tollforgatókból? Kár találgatni. Annyi bizonyos, hogy vannak köztük olyanok, akik még hallatnak majd magukról. Bár az irodalom korosabb tudorai azt mondják, jelenleg az a fontos, hogy szép számmal vannak fiatal irodalompartolók és kísérletezők. Valószínűleg igazuk van. Éppen ezért mindenképpen rendszeresíteni kell ezt a szimpatikus versengést. Rendszeresíteni és bővíteni; nemcsak becsei, hanem talán tartományi segítséggel is. Hiszen egy vajdasági jellegű értékes és hasznos megmozdulásról van szó.

A sztrugai költői estek

Újvidéki Rádió 1967. augusztus 29.

A nagyon szépen hangzó Sztrugai Költői Estekre az idén is összegyűlt vagy száz hazai és külföldi versíró [...] Az ideai találkozó hivatalos része tegnap ért véget. A költők azonban ma még Sztrugán maradtak. Még egy összejövetelt szerveztek, ahol megbeszélik a Költészet városának felépítését [...] Sztruga és Ohrid között épülne fel, és egy impozáns költőotthon körül helyet kapnának az érdekelt országok csarnokai, amelyek afféle irodalmi kirendeltségeket képeznének, és egész éven át teret és alkalmat adnának a művésztalálkozóknak és számos alkalmi, nemzetközi jellegű kultúrrendezvénynek. A terv nagyon szép és kicsit illuzórikus. Az építési költségeket az írószövetségek fedeznék, a kivitelezés tehát az anyagi körülményektől függ.

Egyetemi beiratkozások

Újvidéki Rádió 1967. szeptember 1.

Ma, szeptember elsején megkezdődtek a beiratkozások a noviszádi egyetemeken. A hat fakultás, a szabadkai közgazdasági karral együtt 2330 elsőéves hallgató felvételére írt ki pályázatot. A jelentkezési idő a legtöbb fakultáson szeptember elsejétől tizedikéig tart. Ezt követően a jelöltek az egyetem statútumának szabályai szerint felvételi, illetve minősítő vizsgát tesznek. Kivételt csupán az orvosi kar képez, ahol már lejárt a jelentkezési határidő – a 135 helyre kétszerannyi elsőéves pályázik – és a napokban kezdődik a szelekálás. A minősítő vizsgákat tavaly alkalmazták először. A jelölteket ez úgy látszik meglepte, mert az előzetes bizonyítás nagyon gyöngén sikerült, és így az elmúlt iskolaévben mindössze 1600 elsőéves iratkozott be a noviszádi egyetemekre. A titkárságon a napokban közölték, hogy az idén valószínűleg javul már a helyzet, a pályázók jobban felkészülnek a minősítő vizsgákra, és talán sikerül feltölteni a több mint kétezer új egyetemi hallgatónak szánt helyet. Ennek megfelelően a küszöbön álló iskolaévre bővítették az egyetemista otthonok és éttermek befogadóképességét is.

Az Egészség című folyóirat jubileuma

Újvidéki Rádió 1967. szeptember 1.

A Szabadkán megjelenő Egészség című folyóirat immár tizenöt esztendeje végzi egészségügyi felvilágosító munkáját. Ezzel nemcsak az előadóknek és diákoknak, hanem a szülőknek is hasznos tájékoztatást nyújt az egészségvédelem legfontosabb kérdéseiben. Az Egészségvédelmi Intézet – amelynek kiadásában a folyóirat megjelenik – az évforduló alkalmából szeptember 9-én [...] jubileumi ünnepséget rendez.

Szabadka és Szeged íróinak együttműködése

Újvidéki Rádió 1967. szeptember 1.

Szabadka és Szeged írói között immár egy esztendeje hasznos és eredményes együttműködés fejlődött ki. Tavasszal a szegedi írók látogattak el Szabadkára, és ennek viszonzásául a szabadkai szerbhorvát és magyar írók október derekán vendégszerepelnek Szegeden, hogy ott bemutatkozzanak az irodalomkedvelő közönségnek. A hasznos csere vonalán a folyóiratok szorosabb kapcsolata is kialakult. A szubotici Rukovet című folyóirat legközelebbi számában a szegedi írók műveit hozza szerbhorvát fordításban, a Szegeden megjelenő Tiszatáj című folyóirat pedig [...] Lazar Merković, Ivan Pančić, Kolozsi Tibor, Zákány Antal, Kopeczky László, Gulyás József, Ante Zolnaić, Jakov Kopilović, Petko Vojnić, Jan Kos, Urbán János, Lévy Endre, Kvazimodo Braun István, Radovan Ždrle, Josip Klarski, Gajdos Tibor, Petkovics Kálmán és Dér Zoltán munkáit közli.

Zenés est a szabadkai Népkörben

Újvidéki Rádió 1967. szeptember 1.

A szabadkai Népkör kulturális osztálya rendezésében szombaton, szeptember kilencedikén este nyolc órai kezdettel *Odavan a virágos nyár* címmel műsoros estét rendeznek. Vidám jeleneteket, villámtréfákat és hangulatos dalokat adnak elő. A Népkör vezetősége erre az estére két budapesti művészt hívott meg. Így a közönségnek alkalma nyílik megismerkedni Tompa Sándor-Pufival és Boros Jolánal, a budapesti rádió-televízió énekeseivel. Közreműködnek még Kalmár László és Szabó István, a Népkör műkedvelő alosztályának jeles tagjai. A műsoros esthez a zenekíséretet a szabadkai Népkör szórakoztató zenekara nyújtja.

A tömegkultúra helyzetéről

Újvidéki Rádió 1967. szeptember 15.

A tömegkultúra helyzetéről, jelentőségéről és ideológiai vetületeiről tárgyalt ma a Kommunista Szövetség tartományi vezetőségének egyik munkacsoportja, amely a közeljövőben pontos adatok összegyűjtésével kimerítő elemzést akar készíteni Vajdaság kulturális életéről. A mai ülésen az előzetes tézistervezeteket vitatták meg. Eszerint a munkacsoport értékelné minden jelentősebb hivatásos, illetve műkedvelő kulturális intézmény munkáját, az itt dolgozó kommunisták helyállását, és ennek szerves tartozékaként foglalkozna a kultúra pénzelésével, az öngazgatás fejlődésével és a káderproblémákkal. Az említett alapvető feltérképezésnek külön eszmei-politikai fejezete a kulturális produkciók és a fogyasztók, illetve a közönség viszonya, az ebből adódó szükségszerű kölcsönhatás,

amely folyamatosan és hosszú távon határozza meg egy soknemzetiségű környezet kulturális igényeit, pillanatnyi követelményeit. A heterogén összetétel ezen túl szükségessé teszi a nemzetiségek kulturális életének, a különböző nyelvű intézmények korábban propagált kényszerfúziói hátrányos következményeinek és a gazdasági, társadalmi fejlődés nyújtotta távlatoknak a felmérését is.

Tartományi tárgyalás a nemzetiségi viszonyokról

Újvidéki Rádió 1967. október 17.

A Kommunista Szövetség tartományi vezetőségének a nemzetiségi kérdéssel foglalkozó bizottsága ma délelőtt a vajdasági nemzetiségi viszonyokról tárgyalt. Az összejövetel mintegy bevezetőt képez az idevágó problémák és feladatok szélesebb körű megvitatására, amelyre a tartományi vezetőség egyik soron következő plénumán kerül sor. Az előkészületek egyébként már régen tartanak. A mai értekezlet körültekintő elemzések alapján készített tézisei is részletes adatokkal tűzdelt képet nyújtanak a nemzetiségi helyzet egy-egy jelenségéről, hangsúlyozva, hogy végső ideje már érdemlegesen foglalkozni a fölbukkanó problémákkal, amelyeknek felmérésétől a községi és tartományi illetékesek éveken át fázósan húzódoztak. Nagyrészt éppen ennek a közönynek tulajdonítható, hogy a legfelsőbb társadalmi és politikai szervek által elfogadott irányelvek és feladatok a gyakorlatban nemegyszer csak részlegesen valósultak meg, vagy pedig teljesen szem elől tévesztették őket. Ezt bizonyítják a nemzetiségi viszonyoknak a társadalmi-politikai, gazdasági és kulturális életben jelentkező hátrányos és káros vetületei, a nemzetiségek számbeli hátránya a Kommunista Szövetségben és más vezető helyeken, valamint az anyanyelv használatának gyakorlati korlátjai.

Kiállítás Az októberi forradalom és Vajdaság népei címmel

Újvidéki Rádió 1967. november 6.

A noviszádi Munkásmozgalmi Múzeumban ma délelőtt Sóti Pál, a JKSZ Elnökségének tagja megnyitotta Az októberi forradalom és Vajdaság népei című kiállítást.

Költői est *Kinn a szélben* címmel

Újvidéki Rádió 1967. november 8.

Tegnap este a noviszádi Ifjúsági Tribün szerkesztősége megtartotta az őszi idény első rendezvényét: *Kinn a szélben* címmel költői estet szervezett, amelyen Tolnai Ottó, Ladik Katalin, Brasnyó István és Domonkos István olvasta fel verseit, Bányai János pedig rövid értékelést adott a költők eddigi munkásságáról. A jól sikerült költői est elsődleges célja az volt, hogy az Új Symposion folyóirat néhány tollforgatójának bemutatásával új közönséget toborozzon a Tribünnek. Az elmúlt években ugyanis érthetetlen közönyösség kísérte az intézmény munkáját, végső ideje volt tehát egy tömegesítési akció megkezdésének. A tegnapi est rendezvény és az iránta megnyilvánult érdeklődés az akció sikerességét ígéri.

A könyvkereskedések helyzetéről

Újvidéki Rádió 1967. november 13.

A Könyvterjesztők Szövetségének tartományi bizottsága ma délelőtti plenáris ülésén megvitatta a könyvkereskedések helyzetét, és ismertette a Könyvhónap vajdasági akcióprogramját. A két napirendi pont szorosan összefügg egymással, hiszen a két nap múlva kezdődő könyvhónap alatt elsősorban a könyvkereskedésekre vár a legfontosabb feladat megvalósítása, a könyv gyakorlati népszerűsítése és terjesztése. Ugyanakkor ez a hagyományos akció – az idén már tizenegyedszer rendezik meg – jó alkalom arra, hogy felhívják az illetékesek figyelmét a könyvkereskedések súlyos helyzetére. A problémával foglalkozó beszámoló hangoztatja, hogy könyvesboltjaink a kifizetődőség elve alapján ma már többnyire a sokkal keletőbb papíráru és irodai kellékek terjesztésére álltak át.

Bartók Béla *Csodálatos mandarinja* a Tribünön

Újvidéki Rádió 1967. november 15.

A múlt heti idénynyitó sikeres költői est után tegnap este a noviszádi Ifjúsági Tribün magyar szerkesztősége Bartók Béla *Csodálatos mandarinját* pergette le lemezről a közönségnek, bevezetőt, illetve összekötő szöveget pedig Juhász Erzsébet, a Bölcsészeti Kar Magyar Tanszékének hallgatója mondott. A második ideji rendezvény jellegénél fogva természetesen nem vonzott olyan nagyszámú közönséget, mint a sokkal népszerűbb irodalmi est, de a mintegy harminc jelenlévő a tömegesség szempontjából mégiscsak haladást jelent az elmúlt év kétségbeejtő pangásához és közönyéhez viszonyítva, és

minden remény megvan arra, hogy az idén ismét sikerül egy állandó közönséget toborozni az Ifjúsági Tribün köré. Külön figyelmet érdemel, hogy az új szerkesztőség ezt az eredményt kompromisszumok nélkül, igényes rendezvényekkel érte el, és hasonló színvonalon kívánja állandósítani. Erre utal a jövő heti következő rendezvény is, amelyen fiatal vajdasági költőket és írókat léptetnek fel.

A Híd-díj, a Forum Képzőművészeti Díj és a Jó Pajtás gyermeknovella-pályázatának díjai

Újvidéki Rádió 1968. március 10.

Hagyományos ünnepségre gyűltek össze ma délelőtt Noviszádon, a Forum kiadóház klubjában ismert közéleti munkásaink és a jugoszláviai magyar írók, újságírók és képzőművészek. Ma osztották ki az irodalmi Híd-díjat, a Forum Képzőművészeti Díjat és a Jó Pajtás gyermeknovella-pályázatának nyereményeit. A tavaly megjelent Forum-könyvek közül, mint ismeretes, Tolnai Ottó *Sirálymellcsont* című verseskötetének ítelték a Híd-díjat, amelyet a fiatal költő munkásságának alapos méltatása után Szeli István, a bírálóbizottság elnöke adott át a szerzőnek. A képzőművészeti díjat a tízéves évfordulóját ünneplő kishegyesi Kerámiai Művésztelep kapta, a Jó Pajtás nyereménypályázatának két első díjasa pedig Fehér Ferenc és Németh István.

A jugoszláv kultúra időszerű problémái

Újvidéki Rádió, Szempont 1968. március 12.

A jugoszláv kultúra időszerű problémái – a fenti címmel kezdte meg munkáját tegnap Noviszádon a negyedik strażilovói találkozó. [...] A Polja című folyóirat legutóbbi körkérdésére, hogy melyek is a legidőszerűbb kulturális feladatok nálunk, a megkérdezettek közül többen is hangoztatták a szellem felszabadításának szükségességét, a leszámolást minden egyoldalú dogmával. A szellem mozgásterének kitágításával azonban jelentkezik egy pozitív értelmű, nemzetek közötti egymásrautaltság, amely lehetetlenné teszi a kultúrák huzamosabb elszigetelődését. A nemzeti és nemzetiségi keretekre vonatkoztatva ez a probléma nálunk egyetlen ország határain belül is külön érdekes dimenziókat nyer, és bennünket a jugoszláviai magyar kultúra és irodalom szempontjából külön is érdekel. Néhány ilyen kérdést vázolt fel Tolnai Ottó, aki ugyancsak a strażilovói találkozó felszólalóinak névsorán szerepel. Ő elsősorban saját költészetét, illetve költészetének sorsa alapján kíván betekintést nyújtani a vajdasági magyar irodalom bonyolult helyzetébe.

A hiányjel és a Don Quijote-ok: A negyedik Sztražilovói találkozóról

Újvidéki Rádió *Őszinte és kendőzetlen műsor* 1968. március 16.

Több mint száz fiatal jugoszláv értelmiségi gyűlt össze a tartományi székvárosban háromnapos tanácskozásra a jugoszláv kultúra időszerű kérdéseiről és a kritika helyzetéről, lehetőségeiről. Az összegyűlt értelmiségiek fiatalok voltak és türelmetlenek, a megvitatandó téma pedig meglehetősen általános volt, és a fiatalok időnként

irtóznak az általánosságtól, különösen ha a kultúra művesei ők, és ha a kultúráról van szó.

Jugoszláv kultúra. Mi az? Aposztróf. Hiányjel; sor feletti vessző egy kihagyott, tehát nélkülözhető hangzó jelzésére. Ez a kultúránk. Megjelöljük a helyét, mert tudjuk, hogy ott kellene, hogy legyen, de nincs ott, bár a kultúra művelői amolyan modern Don Quijote-okként hősiiesen odaképzelik, csak hogy igazolást találjanak a meddő munkájuknak. A találkozó első napján mondta ezeket Danijel Dragojević zágrábi író, és a résztvevők tapsától kísérvé éltette a bús-kéjú lovagot. Mondom, türelmetlenek voltak a fiatal értelmiségiek.

Persze a későbbi vita kissé megnyirbálta az efféle szélsőségeket, és az általánosításhoz híven elmerült a bölcséleti kategóriák taglalásában, nevezetesen a kultúra önállóságának, illetve a társadalmi és gazdasági alaptól való függőségének meghatározásában. Rendben van, tudjuk, hogy a kultúrát nem lehet elkülöníteni a valóságtól, de függőségének mibenléte olyan véleményartakasságot hozott, hogy minden egységes állásfoglalás megszövegezése Cervantes hősének szélmalomharcára emlékeztetne. Természetesen voltak olyanok, akik megkísérelték a lehetetlent. Ezek, kapva az érdekes ötleten, Don Quijote helyett Cervantest éltették, de már csak mérsékelt sikerrel. A találkozón felmerült nézeteltérések szükségszerűen felvetették a kritika fogalmát is. Csak hogy a kiindulópontként alkalmazott marxi tétel, hogy minden létezőnek a bírálata indokolt, ugyancsak szétzilálta az álláspontokat, olyannyira, hogy Raša Popov már a fasiszta ideológiát is megemlégette, mintegy figyelmeztetésül azoknak, akik esetleg megfelelő eszmei felkészültség nélkül szorgalmaznák a kizárólagos, radikális kritikát.

A sztrazilovói találkozón nem szoktak határozatokat hozni; vélemények kerülnek terítékre, heterogén kultúrjelenségeink lecsapódásai, és talán a fiatal értelmiségiek harcias útkeresése. Hogy ez az útkeresés mennyire harcias? Az utolsó felszólalók egyike megjegyezte, hogy a találkozó első napján még nagyszámú közéleti munkás, politikus volt jelen. Később már nem jöttek el. Mintha nem tartanak érdekesnek, hatásosnak vagy akár veszélynek ezt a harciaságot. Persze lehet, hogy a felszólalónak nem is volt igaza.

A Hungarológiai Intézet megalapításáról

Újvidéki Rádió 1968. május 28.

A tudományos kutatómunkával foglalkozó tartományi tanács és a tartományi tudományos alap mai együttes ülésén elfogadták a Hungarológiai Intézet megalakulását előirányzó javaslatot. [...] Az elmúlt héten az újvidéki Bölcsészeti Kar vállalta a Hungarológiai Intézet megalapítását, ha a tartományi szervek hajlandók a megalakítási költségeket fedezni. Mivel a mai ülésen a tartományi tanács vállalta ezeket a kötelezéseket, sőt megígérte az intézet további munkájának támogatását is, sor kerülhet tehát a tényleges megalapításra. A kezdeményezők ez év október elsejéig részletes, hosszú lejáratú munkaprogramot dolgoznak ki, pályázatot írnak ki szakmunkatársak felvételére, 1969. január elsejétől pedig a Hungarológiai Intézet megkezdheti rendszeres munkáját.

Az ember szabadságra ítélt lény

Újvidéki Rádió *Élő szó, őszinte szó* 1968. június 1.

Tíz nappal ezelőtt egy szemüveges kancsal férfi látogatott el a Sorbonne-ra, hogy elbeszélgeszen a felháborodott egyetemistákkal, azokkal a fiatalokkal, akik reformköveteléseikkel, tüntetéseikkel a tiltakozásnak és a jogköveteléseknek olyan széles körű áradatát indították el, hogy megbénult egész Franciaország gazdasági élete, és inogni kezdtek a miniszteri fotójük. A Sorbonne egyetem említett igénytelen külsejű vendége Jean-Paul Sartre világhírű író és filozófus volt, akinek bölcséleti hitvallásából választottuk a címet: az ember szabadságra ítélt lény.

Beszélgése az egyetemistákkal érdekes és tanulságos betekintést nyújt a tüntetések és sztrájkok hátterébe, felvillantja a tiltakozó

hullám kezdeményező és a tüntetésekben formálódó eszmei-elméleti mozzanatok.

De maradjunk egyelőre csak a látványosabb résznél. Sztrájkok, tüntetések. Franciaország, amelyről már a századforduló után azt hitték, hogy megöregedett. Makszim Gorkij abban az időben rettenetesen megbélyegezte a franciákat. Körülbelül ezt üzentek nekik: „Epét és vért köpök az arcodba, jeles és imádott dáma, Franciaország. Te gonosz, te rima”. A szabadság népe ugyanis százmilliókat adott a cári Oroszországnak a forradalom elnyomására.

És a franciák méltatlankodtak; nem elég, hogy a pénzükért rettegni kell. Még ilyen gorombaságokat is kell bezsebelni. Az akkor Párizsban élő Ady Endre ironikusan mentegette őket: „Na és ha, mondjuk, győz a forradalom? Ezzel talán dűlőre jut az emberiség ügye? Nekem mondjátok, Franciaországnak, a tanárnak? Aki már csinált egy pár forradalmat, csaknem hiába”. – Elég volt már az emberiség boldogságáért küzdeni: „Az egyéni nagylelkűség számárság. Nem használ senkinek, de árt a nagylelkű számárnak.” Gondoljunk most már önmagunk kényelmére és jólétére.

És most, egy csapásra megszűnt ez a polgári rezignáció. Pedig ami az egyetemistákat illeti, nem is éltek ők olyan nagyon rosszul. Egész sor kiváltságot élveztek, meg aztán több mint kilencven százalékuk kapitalista csemete. És mégis tüntetnek, szövetkezni próbálnak a munkássággal, közben pedig eszmecsérére hívják Sartre-t, ezt az istentagadó egzisztencialista filozófust, aki a szabadságra ítélt lényt felelőssé teszi azért, amit önmagából csinál, és a megadatott választási lehetőséggel együtt az egyén, a közösség sorsáért is felelőssé teszi.

Az írott szavak és az elvonatkoztatott gondolatok nagynevű megszállottja most egyszerre cselekvő lényvé vált. Lépést akar tartani a történesekkel, és a maga módján részt akar venni az eseményekben. A Sorbonne-on való fellépése előtt, ahol a feltett kérdésekre válaszolt, különbeszélgetést folytatott Daniel Cohn-Bendit egyetemista vezérrel, amikor viszont főleg Sartre kérdezett. Első kérdésének lényege: meddig előre?

Cohn-Bendit szerint a latin negyedben kezdődött tüntetések megfélemlítő láncreakciót váltottak ki. Az egyetemisták kezdeti, aránylag mérsékelt követelése, mint a vizsgareform, az egyetemisták privilégiumainak kiterjesztése a munkásfiatalokra is, most már olyannyira felfokozódtak, hogy a cél a rendszer megdöntése. Ez azonban nem az egyetemistákon, hanem a munkások szervezetein, a kommunista párton, a szakszervezeteken múlik. Jelenleg minden valószínűség szerint csak részleges reformeredményeket tudnak majd elérni, de a cél megmarad, mivel az adott helyzet több-kevesebb módosítása nem oldhatja meg az alapvető problémákat.

Egységes akcióprogram? Mi az az új, aminek a régi helyére kell jönni?

Program nincs. A követelmények szavakkal való körülhatárolása a lehetőségeket is körülhatárolná. Az egyetemista mozgalom ereje éppen spontán fellépésében van. A még meg nem szövegezett követelmények időközben majd kikristályosodnak.

Ezek után már igazán nem lehetne Adynak az óvatosságot ironizáló mondatát idézni: „Nekem mondja, Franciaországnak, a tanárnak?” A rezignációt felváltotta a merész képzelőerő. Sikerült a lehetőségek kitágítása, amint ezt Sartre mondta a beszélgetés befejezésekor, és hozzáfűzte: tartsanak ki ez mellett.

Érthető hát a filozófus ezt követő megjelenése az egyetemisták előtt. Nem volt meghatódva, nem volt zavarban, felszólította a türelmetlen fiatalokat, hogy ne vihogjanak és ne lármázzanak, kissé elmarasztalóan szólt az egyetemisták teremtette elvadult demokráciáról, amit megfelelő mederbe lehetne terelni, szorosán együttműködve a munkásokkal, de a gondolkodó, a művész egy pillanatra sem habozott, hogy magáévá tegye-e Cohn-Bendit álláspontját. Mintegy visszhangozta azt, amikor kijelentette, hogy szerinte lehetőséget kell adni a munkásfiataloknak, hogy az egyetemista otthonokban lakjanak, az éttermekben étkezzenek, és hogy látogassák az előadásokat, amelyek már [nem] a fennálló rendszer káderutánpótlásának az eszközei lennének, hanem a haladásért küzdő értelmiségi réteg formálói, hiszen már most is elsősorban a fiatal munkások voltak azok, akik legyőzték az értelmiségiakkal szembeni hagyomá-

nyos gyanakvásukat és csatlakoztak az egyetemistákhoz. Fiatalok, akik az új feltételek megteremtésére törekszenek.

Új feltételek, új viszonyok? Igen, mondjuk ki: a szocializmus. Íme a Sartre-nak intézett egyik kérdés teljes szövege: „– Ön szerint a jelenlegi mozgalom célja a szocialista demokrácia megvalósítása. Lehetséges-e ez előzetes proletárdiktatúra nélkül? Hogyan értelmezi a demokráciát az osztálytársadalomban?

– Nézzük először is a burzsoá demokráciát, amelyről tudjuk, hogy a formális jogok összessége, és amelyet lépten-nyomon megcáfol a gyakorlat. Így például a szólásszabadság semmit sem jelent, mivel a kizsákmányoló rendszerben ez közönséges misztifikáció. Kérdés azonban, hogy ezeket a szabadságjogokat meg kell-e szüntetni, vagy pedig igazi tartalmat adni nekik. Nem tudom, hogy szükséges-e a proletárdiktatúra. Tudom azonban, hogy egyes szocialista országokban volt diktatúra és ez nem proletárdiktatúra volt. Azt hiszem, hogy ahol a szocializmus és a demokrácia nem lesz egységgé, nem születik meg az egység és a közösség szabad, egymást kiegészítő egysége, ott évek múlva nemcsak a szabadság, de a szocializmus is elveszhet. Persze a proletárdiktatúra Marx értelmezése szerint, ami a többség uralmát jelenti az elenyésző kisebbség felett, nem zárja ki a demokráciát, mert ez nem jelent diktatúrát a proletariátussal szemben is. Ami engem illet, meggyőződésem, hogy a szocializmust és a szabadságot nem lehet elválasztani egymástól.”

Ezek után felvetődött a szocialista demokrácia egyik alapvető tartozéka, az öngazgatás. „Kétségkívül az egyetlen remény a megfelelő viszonyok kialakításához – mondta Sartre – tudniok kell azonban, hogy ez egyáltalán nem könnyű folyamat. Mindenesetre el kell érkezni az öngazgatásig.” Sartre itt Jugoszlávia példáját említette, amire most mi mondhatnánk, hogy: „Nekem mondja, tanárnak...”, büszkén, minden álszemérem nélkül, ahogyan az el is hangzott a kommunista szövetség szerbiai központi vezetőségének plenumán.

Sartre szavai és a franciaországi események tehát nem csak egy országhatáron belül tudatosodnak. Az egyetemisták nagygyűlésén felvetődött a fejlődő országok munkáosztályának a sorsa, hiszen az

szorosan fűződik a francia munkások helyzetéhez. Ez még inkább nyilvánvaló a tüntetések és a sztrájk idején.

Nagylelkűség? Szamárság, amely senkinek sem használ, de árt a nagylelkű számárnak? A francia fiatalok úgy látszik leszámoltak ezzel a kispolgári életszabállyal. A nagylelkűség talán nem is megfelelő kifejezés. Hiszen egész másról, sokkal súlyosabb dolgokról van szó. A többnyire jól szituált családokból származó egyetemisták bizonyos fokig szövetségre léptek a munkásokkal egy társadalmi rend eltárgyiasodott és elidegenítő világa ellen. Ezek a fogalmak pedig nem csupán Franciaországban ismeretesek.

És végül: a szabadságra ítélt lény. Igen, Sartre így nevezi az embert. Eléggé baljóslatúan. Mondván, a szabadság nem előjog, hanem végzet, elítéltetés. Tíz nappal ezelőtt hosszasan beszélt a lázongó egyetemistáknak a szabadságról. Nem mint végzetről, hanem mint alapvető emberi jogról.

Az Új Symposion szerkesztői politikájáról

Újvidéki Rádió 1968. június 26.

A noviszádi Ifjúsági Tribün tanácsa megvitatta az Új Symposion folyóirat szerkesztőségének munkáját és szerkesztői politikáját. Megállapították, hogy a folyóirat mint a jugoszláviai magyarok egyik jelentős kulturális szerve az elmúlt időszakban eleget tett a megalapításakor felvázolt célkitűzéseknek: teret adott a fiatal alkotóknak, megfelelően viszonyult az időszerű irodalmi, művészeti, kulturális kérdésekhez, ami talán bizonyos passzivitásból eredően nem állítható teljességgel a társadalmi problémák taglalásánál. A passzivitás azonban nemcsak az Új Symposionon, hanem jórészt az általános kulturális légkörön is múlik. A tanács elfogadta a szerkesztőség irányelveit, azzal, hogy bizonyos általánosabb érvényű kérdésekről és a szerkesztőségi munkát fejlesztő javaslatokról a következő ülésen határoznak.

Magyar ifjúsági klubok és magyar ifjúsági szövetség: Gion Nándor levele Csehszlovákiából

Újvidéki Rádió 1968. július 20.

Kissé különösen érzi magát az idegen itt Komárom mellett a Vág-Duna partján, a csehszlovákiai magyar fiatal értelmiségiek találkozóján, ahol mintegy kettőszázan jöttek össze, többnyire a „magyar klubok” képviselői. Ezeknek a kluboknak a zöme az utóbbi hónapokban alakult a Csehszlovák Kommunista Párt akcióprogramjából vett jelszóval: „A dolgozó és tanuló ifjúság döntő része nem akar a pártprogram célkitűzéseinek csupán potenciális tartaléka lenni, hanem ténylegesen részt akar venni a célkitűzései kialakításában és megvalósításában”. E tényleges részvételt az itt összegyűlt fiatalok egy új szervezési formában, a Csehszlovákiai Magyar Ifjúsági Szövetség megalakításában látják. Erről egyébként már április elején is szó volt egy pozsonyi összejövetelen, ahol a létrehozandó szervezet munkatervezetének kidolgozását és megalakítását egy 35 tagú kezdeményező bizottságra bízta. A bizottság azonban túlságosan körülményesen munkálkodott ez idáig, a fiatalok pedig türelmetlenek. Éppen ezért a találkozó résztvevői az általuk képviselt magyar ifjúsági klubok nevében lehetőleg még a tíznapos találkozó idején meg akarják alakítani a Magyar Ifjúsági Szövetséget, hogy javaslatukat minél előbb beterjeszthessék az illetékeseknek. Mondom, az idegen kissé furcsán érzi magát ebben a légkörben, meglepő kisé ez a gyors tempó, a helybelieknek azonban valószínűleg igazuk van. Ha a célkitűzések érdekében akarnak cselekedni, bizonyára szükség van a gyors ütemű munkára, amely megvalósítja az általános elveket. Annál is inkább, mert a célkitűzések még egész sor feladatot vázolnak, amelyek realizálásához talán még fokozottabb munka szükséges.

Felfedeztem a ki nem mondott szavak jelentőségét

Hornyik Miklós, Képes Ifjúság 1968. október 2., 18–19.

Gion Nándor 1941-ben született Szenttamáson. A nyolcosztályos iskolát szülővárosában végezte, utána egy évig kerékpárjavító, illetve autószerelő szakmát tanul, majd a szabadkai Ipariskolában kitanul géplakatosnak. 1959-ben felvételi vizsgával beiratkozik az újvidéki Bölcsészeti Kar Magyar Tanszékére, és négy évvel később lediplomál. Jelenleg az Újvidéki Rádió kultúrrovatának a munkatársa. Első írása 1962-ben jelent meg az Ifjúság irodalmi mellékletében, a Symposiumban. Kulturált, okos kritikákkal jelentkezik, csakhamar kipróbálja erejét a novella műfajában is. Már legelső szépprózai munkáiból kivehető, hogy vérbeli epikus tehetség: a többnyire izzadságszagú és nyelvileg gircses-görcsös vajdasági szépprózában tiszta hangú, finom iróniával átfuttatott szabályos novellákkal jelentkezik. Nemrégén könyv alakban is kiadták *Kétéltűek a barlangban* című kisregényét.

[...]

– Azt mondtad, „a magyar prózának ezt a vonulatát el tudom fogadni”. Melyik vonulatát nem tudod elfogadni?

– A hivatalosan favorizált irodalmat. Meggyőződésem, hogy az ilyen irodalom mindig közepszerű, vagy még annál is rosszabb.

– Sorolj fel néhány nem kedvedre való íróat vagy költőt.

– Tehát: Váci Mihály, Galambos Lajos, Garai Gábor, Illés Béla, Hidas Antal, Cseres Tibor stb.

[...]

– Tulajdonképpen miért írsz?

– Szeretek írni, mert úgy érzem, fel tudok fedezni valamit minden alkalommal (formai vagy tartalmi vonatkozásban), és pénzre

van szükségem. Ha volna elegendő pénzem, valószínűleg nem írnék – de bizonyos, hogy egy-két hónapnál tovább nem bírnám ki, és mégiscsak íróasztalhoz ülnek.

– *Nem vagy éppen kesztyűs kezű kritikus; próbálj most kilépni önmagadból, és mondd meg, milyen író Gion Nándor?*

– Nagyon komolyan veszem önmagam, számomra az a legfontosabb, hogy eddig eljutottam. Meggyőződésem, hogy tudok írni. Különben nem írnék.

– *Min dolgozol most, mik a terveid?*

– Írni akarok arról, hogy tényleg fehér és átszellemült arccal kell-e ábrázolni az angyalokat (lásd: *Kétéltűek a barlangban*), meg egy szemüveges lányról is, akinek – ha leveszi szemüvegét – mintha öszszenőtt volna a két szemöldöke, pedig nem így volt, egész biztosan nem így volt. Egy regényt is minél gyorsabban be kell fejeznem, meg egy elbeszéléskötetet is.

Esett az eső

Gion Nándor fordította Slavco Almăjan vajdasági román költőnek a Matica Srpska gondozásában 1968-ban megjelent első verseskötetéből, elhangzott: Újvidéki Rádió 1968. november 30.

Esett az eső

És a villámok csapkodni kezdtek

Szeretném, ha belém csapna a villám

Mondta a legbátrabb közülünk

Én is szeretném, mondta a másik

szintén a legbátrabb közülünk

Mindannyian ezt mondtuk, és a villám megkezdte

Előbb a legbátrabbat ölte meg

Aztán a legbátrabbat és a legbátrabbat
Vajon ez a vers, vagy valami más miatt
Az ördög tudja.

A regénypályázat eredménye: első díjas: Gion Nándor, második díjas: Major Nándor, harmadik díjas: Domonkos István

Magyar Szó 1969. január 16., 8.

Elérkeztünk az utolsó felvonáshoz: ismert a majd egy éve tartó regénypályázat eredménye. A 10.000 dináros első díjat Gion Nándor kapta *Testvérem, Joáb* című művéért; a második díj Major Nándoré *A hullámok* című regényéért; Domonkos Istvánt *A kitömött madár* című munkájáért harmadik díjjal jutalmazta a bírálóbizottság. A díjakat holnap délután 17 órakor adják át alkalmi ünnepség keretében a Forum klubjában. A Jó Pajtás szerkesztőségének szervezésében rendezett mesepályázat díjainak átadására is ugyanekkor kerül sor. A szervezők minden irodalombarátot szívesen látnak az ünnepségen.

Gion Nándor 1941-ben született Szenttamáson, a Bölcsészeti Kar Magyar Tanszékének elvégzése óta az Újvidéki Rádió szerkesztőségében dolgozik. Az idén jelent meg első könyve, *Kétéltűek a barlangban* címmel. Ő nyerte meg a Magyar Szó múlt évi novellapályázatát is. A két díj már visszavonhatatlanul igazolja a fiatal író szépprózai tehetségét.

– *Néhány szóban mondd el, mit tartasz fontosnak a regényeddel kapcsolatban.*

– A zsűritagok már nyilatkoztak a regényről, s külön említették időszerűségét. A regény megírása előtt már többször is hangsúlyoztam, hogy szeretnék időálló irodalmi alkotásban feldolgozva látni

egy nagyon is aktuális, szinte újsághírszerűen aktuális és jelentős eseményt. Erre a lapra játszottam, összekapcsolva egy elvontabban megfogalmazható jelenséggel, tudniillik mindig foglalkoztatott a lelkiismeret-furdalás nélküli emberi és erkölcsi lezúllás problematikája, amelyet az irodalmi alkotások zömében mindig meghasonlás követ, főként a főhős személyét illetően. Állítom, hogy különösen napjainkban ez egy olyan jelenség, amit már szinte természetesnek lehet venni, s azt hiszem, írni is kell róla. Lehet, hogy ha tételszerűen dolgozzák fel, ez önmagában kevés egy regényben, de amennyiben sikerült a cselekménnyel és egyáltalán a széppróza egyéb tartalmi megformai eszközeivel feltárni, akkor meg vagyok elégedve. Ez a feltételes mód nem szemérem, nem is álszemérem – hiszen valószínűleg sikerülhetett, ha már díjat kaptam –, csupán azért használom, mert olyan nagy tempóban írtam a regényt, hogy amikor végre elkészült a határidőre, megundorodtam a betűtől, még a mai napig sem vettem kézbe, hogy kihűlve, kritikai szemmel átolvassam.

– *Milyen párhuzamot vonnál megjelent és díjazott regényed között?*

– Jobb regényt akartam írni, mint amilyen az első művem, s már írás közben éreztem, hogy sikerülni fog.

Banálisan egyértelmű ellenpontozás nélkül...

[Uta]–si [Csa]–ba, Magyar Szó, Könyvbarátok Híradója 1969. április 29., 2.

A Forum Könyvkiadó regény pályázatának díjnyertes és megvásárolt műveiről már szoltunk a Könyvbarátok Híradójában, de mivel megjelenésükig még sok víz lefolyik a Dunán, úgy véljük, nem lesz érdektelen, ha addig is foglalkozunk velük. Ezúttal Gion Nándornak tettünk föl néhány kérdést első díjas regénye, a *Testvérem*, Joáb kapcsán.

– *Díjnyertes regényed, megítélésem szerint, a szó legszorosabb értelmében angazsált; mindennapjaink életében gyökerezik, s valószínűleg arra is akar visszahatni, még ha csak közvetve is. Szeretném, ha erről az elkötelezettségről, a regény motorjáról szólnál néhány szót.*

– A maga módján minden írásmű elkötelezett; fokozottabban az, ha a témája időben egészen közel áll napjainkhoz. Tudom, hogy ez a megállapítás szabályként megbukna, de én valahogy ezt tartom természetesnek, és természetesnek tartottam, amikor belekezdtem regényem írásába. Egyfajta jellegzetes magatartást akartam felvázolni, az azt eredményező aktuális gyakorlati rekvizitumokkal együtt. Negatív előjelű tünetről van szó, hálás téma tehát, lehetővé tesz egy higgadt, tárgyilagos hozzáállást, meg aztán meghatározó jelenségekben bővelkedik, mégpedig – az elmúlt év nyárutójáról és őszeről lévén szó – nem is akármilyenekben, hatóerejük annyira változatos, hogy szinte újságírói elkötelezettséget követelnek. Amennyire örültem ennek – hiszen tudatosan választottam –, annyira félttem is tőle, afféle szólamszerű angazsáltságra csábított, egészen indokoltan, az ebből eredő mozgalmasság azonban megérte a kockázatot; annál is inkább, mert úgy érzem, hogy sikerült elkerülnöm a buktatókat, maguknak a történéseknek az elrendezésével és összeválogatásával, a központi fogalomnak megfelelően, ugyanakkor az úgynevezett szigorú írói tárgyilagosság nem eredményezett közömbösséget: szeretnék azzal hízelegni magamnak, hogy a feltett kérdés is ezt bizonyítja.

– *Az utóbbi napokban regényeddel kapcsolatban elhangzott az a vélemény is, hogy alapvetően realista alkotás, s épp ezért fogyatékosága, hogy a vajdasági augusztus napjait egyoldalúan ábrázolja, hisz a hősök mind-mind begyulladtak a lehetséges „balhétől”, félnek, recetálnak, holott, ugye, azokban a forró pillanatokban más volt itt a hangulat, elszántan készültünk szembenézni a veszéllyel, műved viszont ezzel egyáltalán nem foglalkozik, sőt elhallgatja. Valóban realista alkotás-e a Testvérem, Joáb, s mennyiben törekedettél forró és elkeseredett tavalyi nyárutónk minden mozzanatának megragadására?*

– Azt hiszem, nem sok értelme volna most a „realista alkotás” fogalmán rágódni (egy szigorú definíció nyomán regényemben egész sor olyan elemet lehetne felfedezni, amely kilóg a „realista alkotás” klasszikus kategóriájából), és talán meg is kerülném a kérdést, ha az ellenpontosítás hiányolása nem emlékeztetne örökszép egyetemi napjaimra, amikor számomra még ma is érthetetlen okokból Tyimofejev könyvéből tanultuk az irodalomelméletet. Más szóval, eszem ágában sem volt szocrealista regényt írni, egyáltalán nem tartottam szükségesnek a népgyűlések hangulatát is illusztrálni: a gyökerek, melyek a feltüntetett állapotokat eredményezték, különben is sokkal messzebről indulnak; elsősorban ilyen nézőpontból törekedtem a szóban forgó időszak nem minden, de lényeges mozzanatának a megragadására. Meg aztán a teljességet minden látványos és banálisán egyértelmű ellenpontosítás nélkül is el lehet érni... De ez már nem is fontos. Engem sem érdekel, hogy egy-egy író jó vagy rossz véleményvel van-e a saját művéről.

– Több ízben is leszögezted az eredményhirdetés után, hogy műved középpontjában a lelkiismeret nélküli lezúllás kérdése áll. Bizonyára érdekelni fogja olvasóinkat, ha erről bővebben is szólsz, s megvilágítod, kinek a lezúllása foglalkoztatott, s miért épp ez a probléma kíváncsított a tollad alá?

– Igen érdekes és igen gyakori jelenség. A mi környezetünkben kissé tragikomikus is. Ósrégi meghatározás, hogy a kispolgár és a proletár között az a különbség, hogy az egyiknek van, a másiknak nincs vesztenivalója. Veszélyesen leegyszerűsített tétel ez, azt hiszem, nem is lehetne maradéktalanul a mi helyzetünkre alkalmazni, tény azonban, hogy kialakult álláspontok hiányában az elvesztés lehetőségének réme erősen fellendíti a „lélekeladást”. Méghozzá istentelenül olcsón, mivelhogy meglehetősen nagy a kínálat.

Ezt az árucserét általában szívesen ábrázolják az írók, legtöbbször azonban megfelelő lelkiismeret-furdalás kíséretében, s mivel így módon a piszkos üzlet afféle szentimentális-romantikus bírálathoz is részesül, esetleg elrettentő példaként is szolgálhat. Csakhogy az emberek ezen a téren egyre kevésbé ijedősek. Szerintem tulaj-

donképpen ezen a ponton jelentkezik az igazi veszély, ettől a jelenségtől félek legjobban: amikor a lelkiismeret a különböző ügyletek közepette békésen szunnyad, és ide sem lehet apellálni.

Ezért tartom szükségesnek írni erről.

Egy pályázat eredményéről, azaz mit jelent Vajdaságban magyartanárnak lenni

Újvidéki Rádió *Elmélet, vita, gyakorlat* 1969. február 12.

Az elmúlt évi pályázatsorozatnak volt egy érdekes műfaj-élesztő állomása is: nevezetesen a Híd folyóirat szerkesztősége által meghirdetett szociológiai-szociográfiai pályázat. A cél nyilvánvaló volt: tájunkon csak elvétve és esetlegesen jelentkeztek ilyen vonatkozású igényesebb tanulmányok, kellett tehát egy szervezett akció, amely eredményeivel talán betöltené az űrt, vagy legalábbis felhívna a figyelmet a szociográfiai, szociológiai kutatómunkára. Az eredményeket ez idáig csak címszavakban ismerjük. A bírálóbizottság csak két díjat osztott ki, a pályázat tehát félsikerrel zárult, reméljük azonban, hogy a két díjazott pályamű igazolni fogja a mindenképpen szükséges akciót. Mai műsorunkban szemelvényeket közlünk Gerold László második díjas tanulmányából. Címe: *Hatvan magyartanár*. A szerző művelődés-szociográfiai pillanatfelvételnak nevezi. Mielőtt még megkezdenénk a tanulmány közlését, megkérjük Gerold Lászlót, hogy ismertesse a pályamű feldolgozási módszerét és célját.

Lesznek-e újabb egyetemista tüntetések?

Újvidéki Rádió *Esti híradó* 1969. február 27.

Lesznek-e újabb egyetemista tüntetések? – erről a témáról, illetve lehetőségről rendezett beszélgetést tegnap este az újvidéki Ifjúsági Tribün szerkesztősége. Vitaindítónak felkértek néhány ifjúsági, illetve egyetemista vezetőt, fiatal közéleti és kultúrmunkást, akik különböző szempontokból próbálták megvilágítani az említett lehetőséget és annak esetleges előidézőit. Az okok, amelyek újabb megmozdulásokat eredményezhetnek, többnyire régiiek, ami más szóval, egyes vitázók szerint azt jelenti, hogy a tavalyi júniusi tüntetésekből nem vontuk le a megfelelő tanulságot, és a reformintézkedések is késnek. Sőt olyan állítás is elhangzott, hogy bizonyos bürokratikus elemeknek éppenséggel megfelelne egy-egy kisebb méretű tüntetés – ami ma már témaként sem tabu, és rendkívüli eseménynek sem nevezhető. [...] Határozott és egyértelmű következtetések nem születtek és nem is születhettek a beszélgetésből, maga az a tény azonban, hogy az Ifjúsági Tribün a műsorára tűzte ezt a problémakört, azt mutatja, hogy a lehetőségek foglalkoztatják az embereket, és azt is bizonyítja, hogy ez az ifjúsági intézmény figyelemre méltó munkát kíván kifejtteni a tavaszi idényben.

Egyenrangú kultúra

Újvidéki Rádió 1969. március 18.

Végre egy ilyen jelentős összejövetelel* a kultúra más tevékenységekkel egyenrangú helyet kapott. Az egyenrangúság kiindulópontja természetesen a társadalomhoz, a gazdasághoz való kötöttségében

* A Jugoszláv Kommunista Szövetségének 9. kongresszusára utal.

rejlik. Az idevonatkozó határozat hangsúlyozza felépítmény-jellegét, tagadja a kultúra öncélúságát, anélkül azonban, hogy értékteremtő önállóságát kétségbe vonná, annál is inkább, mert ez az önállóság – melyhez az alkotói szabadság fogalma is kapcsolódik – lényegében csak a valóságunk szerves részeként jöhet létre. [...] A Kommunista Szövetség lemondott a monopóliumáról, félt azonban, hogy saját kicsinyes érdekeiknek megfelelően, a tűzhez közel álló kisebb csoportok teremtenek monopóliumot. Ezért volt szükség a határozatnak azokra a téziseire, amelyek az önös kisajátítás ellen foglalnak állást, éppen az önállóság és egyenrangúság elve alapján. Az egyenrangúság más vonatkozásban is helyet kapott, elsősorban a népek és nemzetiségek kultúrtevékenységét illetően, ahol megfelelő anyagi alappal következetesen meg kell szüntetni minden kisebbségi függvényszerűségeket; hogy a már említett irányelvek értelmében mind az egyetemese jugoszláv, mind pedig az itt élő nemzetek kultúrája méltó helyet kapjon öngazgató társadalmi viszonyainkban.

Szirmai Károly *Muzsikáló messzeség* című könyve kapta a Híd-díjat

Újvidéki Rádió 1969. március 28.

Szirmai Károly *Muzsikáló messzeség* című könyve kapta az idei Híd-díjat. A bíráló bizottság Fehér Ferenc elnökletével egyhangúan hozta döntését. Ez az alkotás Szirmainak az egész életművéből összeállított válogatás. A Híd-díj 400 ezer régi dinár. Ugyancsak ma írták alá a Forum könyvkiadóban a regénypályázat első díjasai a szerződést. Ez azt jelenti, hogy alkotásaik három hónapon belül megjelennek a könyvesboltokban.

Politikusaink és a magyar nyelv

Újvidéki Rádió 1969. április 10.

Politikusaink és a magyar nyelv – erről a témáról rendezett beszélgetést tegnap este az Ifjúsági Tribün magyar szerkesztősége: az összejövetelre pedig meghívott több ismert politikust és közéleti munkást, köztük Nagy Józsefet, Sóti Pált, Rehák Lászlót, Kelemen Mátyást és másokat. *A magyar nyelv helyzetéről és alkalmazásáról Vajdaságban* címmel már az elmúlt héten is vitaestet rendezett a Tribün, akkor azonban a kérdést főleg nyelvtudományi, illetve pedagógiai szempontból taglalták, ami mindenesetre kellő alapot teremtett a tegnapi esti beszélgetéshez, amikor az anyanyelv használatának társadalmi vonatkozásait és lehetőségeit kellett megvizsgálni. A téma önmagában is izgalmasnak ígérkezett, és még izgalmasabbá tette egy nemrégiben megjelent újságcikk, miszerint kiemelkedő magyar politikusaink soraiban a rotáció meglehetősen ismeretlen fogalom, meg azután, ha anyanyelvükön szólalnak meg, az embernek az az érzése, hogy egy szimpatikus idegen töri és gyötri a magyar nyelvet. A politikusok tegnap este is az anyanyelvükön szólaltak meg, egyoldalúnak, sőt gyanús szándékúnak minősítve a szóban forgó cikket, amit egy-két felszólaló azzal az eléggé kézenfekvő állásponttal egészített ki, hogy a meghatározott közegekből felelősségteljes posztra került egyénnek nem kizárólag ugyan, de valamelyest képviselnie kellene azt a bizonyos specifikus alapot is. Felelősségre vonás persze nem történt, sértődések azért mégis voltak, ami nemigen szokásos a Tribünön, de hát ha más nem, legalább ez mozgalmasabbá tette a beszélgetést, amelynek témája terjedelmesnek bizonyult egyetlen estére, és a jól ismert, elfogadott elméleti álláspontok ismételt rögzítésénél nem hozott sokkal többet.

Nagy László és Szécsi Margit újvidéki vendégszereplése

Újvidéki Rádió 1969. április 10.

A Novi Sad-i rádió M stúdiójában április 15-én este fél nyolckor két nagynevű költő lép fel: Nagy László és Szécsi Margit. Az újabbkori magyar irodalom e két nagyjának műveit Avar István, Berek Katalin és Nagyellért János adja elő. A költőkről Czine Mihály ismert műbíráló mond méltatást, a házigazda szerepét dr. Bori Imre kapta. Az előadást Bozó László rendezi.

Egyenrangúan beszélgetni... Jugoszláviai magyar írók Dorogon

„Csolnoki” aláírással, Dolgozók Lapja 1969. június 6., 4.

Egyre komolyabb rangra jut a dorogi járási könyvtárnak az a törekvése, hogy az író-olvasó találkozók horizontját a szomszédos népek magyar irodalmának megismertetésére is kiterjeszti. E helyeslehető törekvés jegyében találkozhattak a dorogi olvasók – és jegyezzük meg azonnal: a rangos irodalmi találkozóknak, mint ennek is, sikerük van, különösebb hírverés nélkül is szép számmal akad érdeklődő – Deák Ferenc és Gion Nándor jugoszláviai magyar írókkal, akik az ünnepi könyvhéten vendégként tartózkodnak hazánkban. Az est hivatalos programja után alkalmunk nyílt beszélgetni a két fiatal íróval. A jugoszláviai magyar írók új nemzedékéhez tartoznak mindketten. Gion Nándornak egy kötete jelent meg eddig, kettő a nyomdában várja, hogy az olvasók elé kerüljön. Deák Ferenc fiatal kora ellenére komoly irodalmi rang birtokosa: a legjobb drámáért

kijáró Steria-díjat kapta, négy kötete jelent már meg. Mindketten újságíróként kezdték pályájukat, jelenleg a Novi Sad-i rádió munkatársai. Az ottani magyar nyelvű irodalomról, írókról s kapcsolatainkról beszélgetünk.

– A Jugoszláv Írószövetség vajdasági szekciójához tartozik mintegy hatvan író, költő. Korábban a líra volt a reprezentáns műfajunk, ma azonban egyre jobban előretör a kisregény, a dráma, a hangjáték, – *majd szellemesen fogalmaz Deák Ferenc* – korábbi „rangunkra” az volt a jellemző, hogy jól játszottuk a dublőr szerepét. Ez azonban már nem mondható el: többünk, így Gion Nándor és én magam is komoly pályázatok, irodalmi díjak nyertesei lettünk. Úgy érezzük, ez jelzi a magyar nyelvű irodalom megbecsülését.

A jugoszláv–magyar irodalmi kapcsolatokról Gion Nándort kérdezzük:

– A jugoszláviai Forum Kiadónak és a magyar Szépirodalmi Könyvkiadónak tízéves, töretlen jó kapcsolata van. Gyakorlatilag minden kéziratunk eljut Magyarországra, az itteni válogatás szabja meg, hogy miből hány példány jelenik meg. Ami pedig a magyarországi termést illeti: Jugoszlávia magyarlakta területein kellő példányszámban majd’ minden kötet megjelenik. Kapcsolatunk a magyarországi könyvkiadókkal egyre erősödik. Végre elértük már, hogy egyenrangúan ülhetünk le beszélgetni a magyarországi kiadókkal, kollegákkal.

– Őszinte meggyőződéselem – *teszi hozzá Deák Ferenc* –, hogy a továbblépés lehetősége abban rejlik, hogy Magyarországra is anynyi példányszám kerüljön a mi munkáinkból, amennyi hozzánk kerül az itteni termésből. Egyébként néhány napja a budapesti Írószövetségben kötetlen beszélgetésre ültünk össze a magyarországi kollegákkal. Az az őszinte elhatározás született valamennyiünkben, hogy gyakoribbá tesszük ezeket a találkozásokat, hogy jobban megismerjük egymást. A hivatal, a kiadói apparátus labirintusában elsősorban üzleti kapcsolat teremthető, ez is valami, de a baráti kapcsolat révén sok tekintetben továbbléphetünk ennél.

A jugoszláviai fiatal magyar írók lehetőségeiről így beszél Gion Nándor:

– Sokan, különösen az idősebbek azt mondják: favorizálnak bennünket. Nem elég megalapozottak a sikereink. Mi ezt, természetesen, tagadjuk. Az az igazság, hogy egy igen életképes generáció nő fel napjainkban, s az erre való hivatalos odafigyelés nem a favorizálás dolga, hanem a józanabb mérlegelésé. A fiatal írókat majd’ teljes egészében a közéleti érdeklődés jellemzi, kötetekben is ennek adnak hangot.

Terveikről így beszéltek a fiatal írók:

– Egy ifjúsági-regény pályázatra készülök – *válaszolt Gion Nándor*. – A közeljövőben jelenik meg *Testvérem, Joáb* című kötetem és egy novelláskötetem *Olyan, mintha nyár volna* címmel. Mindkettő egy-egy irodalmi pályázaton nyert első díjat.

– Sokáig dolgozom egy-egy kötetten – *mondja Deák Ferenc* –, évek óta készül egy ifjúsági novelláskötetem. Ezt szeretném befejezni. Készül egy újszerű drámám: fonoplasztikai drámának neveztem el. Újszerűsége abban van, hogy szeretném ledönteni a műfajok közötti mesterséges határokat, a hangjátéktól az antidramáig sok minden benne van ebben a készülő darabban.

Az írók mindig jóindulatúak

Újvidéki Rádió 1969. július 29.

Kis zöld sziget a Garam folyón, a sziget közepén sáttortábor mintegy 400 lakóval. Nyári ifjúsági találkozóznak nevezik hivatalosan, azonban a csehszlovákiai fiatal vagy kevésbé fiatal értelmiségiek évenként megismétlődő gyülekezete ez. Igaz, a környezet nem azt sugallja, de alapos szellemi munkát is végeznek. Tárgyalnak a csehszlovákiai magyar nemzetiségiek helyzetéről a nemzetiségügyi miniszter bevezetője nyomán, vagy Czine Mihály magyarországi irodalomtörténész előadása alapján a magyar irodalomról, illetve

a magyar irodalmakról, kinek hogyan tetszik. [...] Igen, a nagykorúság, amivel számolni kell, és ami tollforgatók között nem is igen képezi vita tárgyát. Ez megmutatkozott ezen a találkozón is. Csak-hogy a nagykorúság fontos követelményeket eredményez, akcióképes együttműködést igényel, amire az íróemberek megint csak a legtermészetesebb módon válaszolnak, és így van ez rendjén. Hasonló jóindulatot tapasztalhattunk a nemrég magyarországi könyvhét idején is, mégis furcsa, hogy ezt minden találkozás alkalmából ismételt, nagyon jóindulatúan le kell szögezni, bár, úgy látszik, mégsem haszontalan. Ha mást nem, az úgynevezett különböző magyar irodalmak képviselőit meggyőzte egymás jóindulatáról. Akár ott, azon a szigeten, a csehszlovákiai magyar értelmiségiek találkozásán, ahol olyasmi is elhangzott, hogy az írók jóakarásával most már igazán nincs baj, ideje lenne tényleg olyan helyzetet kialakítani, hogy a bizonygatások is fölöslegessé váljanak.

Egy dicséret visszautasítása

Magyar Szó 1969. augusztus 17., 14.

A *Testvérem, Joáb* című regényem körüli vita kapcsán Bogdánfi Sándor a múlt vasárnapi Kilátóban megleckézteti az általa leckéztetőnek nevezett Gerold Lászlót, miközben megdicsér engem, mondván: „Megjegyzendő, hogy Gion Nándor, a mű szerzője higgadt, íróhoz méltó magatartásával mindvégig példát mutatott ebben ez áldatlan helyzetben, s ezzel lényegesen elősegítette ez ügy rendezését.”

Mint minden hiú embernek, nekem is jólesik, ha megdicsérnek, és valószínűleg nem reagáltam volna, ha magatartásom nem vált volna botcsinálta alkalommá bizonyos leszámolásokra. „Ha Gion kéziratát kellőképpen gondozták volna az illetékesek, és ha a szerzővel egyetértésben enyhítették volna néhány, a regény művészi jellegén mit sem változtató, de külpolitikai szempontból igen kényes kitéte-

lét – a mű sohasem került volna a Kiadói Tanács elé” – írja Bogdánfi. Tehát létezik egy megfelelő magatartású író, akinek a kéziratát egy hanyag szerkesztő nem gondozta kellőképpen, miután valaki ügyet csinált a regényből, és a Kiadói Tanács kénytelen volt az említett hanyag szerkesztő munkáját is vállalni, vagyis kellőképpen gondozni a kéziratot, ami abból állt, hogy e sorok íróját meggyőzzék bizonyos kitételek megváltoztatásának szükségességéről. Néhány, főleg külpolitikai vonatkozású mondat a bírálóbizottság tagjaival egyetértésben valóban megszelídített, néhány javaslatot, mint például egyes regényhősöknek a társadalmi ranglétrán való lejjebb szállítását eleve visszautasítottam... de maradjunk a változtatásoknál és a kellő gondozásnál.

Bogdánfi Sándor, ha jól emlékszik Gerold felszólalására, kell hogy emlékezzék Utasi Csaba szavaira, melyek az írók összejövetelén hangzottak el. Utasi ott elmondta, hogy a kéziratot velem együtt igenis gondozta, szerintem kellőképpen, és mindketten meg voltunk és meg vagyunk győződve bármiféle változtatás fölöslegességéről, és hogy ezekre utólag mégis sor került, ezzel csak a szükségtelenül felborzolt kedélyeket akartuk valamelyest lecsillapítani.

Az esetleg ennek alapján dicséretesnek minősített magatartásomra egyáltalán nem vagyok büszke, ami persze nem fontos, a dicséretet azonban kénytelen vagyok visszautasítani, különösen akkor, ha az csupán alapul szolgál egy általam nagyon is lelkiismeretesnek tartott szerkesztő diszkvalifikálására, vagy pedig olyan valakinek a megtámadására, aki nagyon is indokoltan emelt szót az ellen a Bogdánfi szerint „valaki” ellen, illetve a Kiadói Tanács szerint: „irodalmi közvélemény” ellen, amely ki tudja, milyen okokból, eleve degradálta az olvasóközönséget, és erőszakkal felfújt ügyet csinált a regényből.

Válasz Gion Nándor cikkére:

A fenti cikkhez szükségesnek tartom hozzáfűzni a következőket:

A Kiadói Tanács ülésén kezdettől fogva az volt az álláspontom, hogy a regényt úgy, ahogy van, adja ki a Forum. Akkor még szó sem volt semmiféle változtatásról.

Amikor Gion magatartását íróhoz méltónak neveztem, az írók gyűlésén tanúsított magatartására gondoltam.

Bogdánfi Sándor

Az ifjúságiregény-pályázat eredménye: Gion Nándor nyerte az első díjat

Magyar Szó 1970. január 17., 8.

Kevés író dicsekedhet azzal, hogy egymás után három pályázaton a legmagasabb elismerésben részesült. E kevesek között van Gion Nándor. A Magyar Szó novellapályázatán, a Forum Könyvkiadó regény-pályázatán és most az ifjúságiregény-pályázaton is első díjat kapott.

– Mit szól ehhez?

– Amióta a novellapályázaton első díjat nyertem, minden utána jövő pályázat számomra egyre nehezebb volt. Ezt a legutóbbit még nehezebbé tette a tavalyi regénypályázat, nem mintha fellebbezhetetlennek tartanám valamennyi bírálóbizottság ítéletét, de ezek az első helyek bevésődnek az ember agyába, és úgy érzi, ha alább adja, akkor már a visszaesés jelei mutatkoznak. – Ilyen eléggé ostoba magánélőítéletekkel kezdtem hozzá ifjúsági regényem írásához is, még hozzá eléggé későn, novemberben, de két nap múlva már éreztem csuklóimban, hogy sikerült jó regényt írnom. Minden művemet általában megkésve és gyorsan írtam, de eddig ez az ifjúsági regény ment a legkönnyebben. Magyarán éreztem, hogy jó regényt írok. A többi már a bírálóbizottságon múlt, és hiába is titkolnám, nagyon-nagyon örülök.

– Mondjon néhány szót díjnyertes regényének témájáról.

– Egész röviden: az úgynevezett felnőtté válás csöppet sem fájdalommentes mozzanatáról szól a regény. A magam életében is ez az

időszak volt a legfájdalmasabb, és ez maradt meg legjobban emlékezetemben. Megpróbáltam tárgyilagosan írni erről.

– Három első díj három különböző műfajban. Ez a műfaji különbség okozott-e valami gondot az ifjúsági regény írásakor?

– Részben igaz, hogy mindig más műfajban kapok díjat, lényegében azonban mindig szépprózáról volt szó, és én prózaírói alkatnak tartom magam, s az így értelmezett műfajhoz vonzódom legjobban. – Bevallom azonban, sohasem gondoltam, hogy valaha is ifjúsági regényt fogok írni. Sohasem próbálkoztam vele, és ha nem lett volna ez a pályázat, nyilván nem került volna rá sor. Igaza volt az egyik zsűritagnak, aki a pályázat kiírásakor egy cikkében kételkedett abban, hogy Vajdaságban hetvenen (eredetileg körülbelül ennyien jelentkeztek a pályázatra) tudják, hogy mi is az az ifjúsági regény, sőt még az sem biztos, hogy ennek a fele tudja. Bevallom, kissé magamra is értettem ezt a célzást, és nem is haragudtam érte, de végül is a műfaj boncolgatása helyett megpróbáltam a saját elképzeléseimnek megfelelően írni MAI IFJÚSÁGI REGÉNYT.

Távinterjú: Gion Nándor válaszol olvasóinak

Magyar Szó, Könyvbarátok Híradója 1970. február 3., illetve február 17. és március 3.*

Papp Anka, Szabadka

1941-ben születtem Szenttamáson. Eddig két könyvem jelent meg, két regény: a *Kétéltűek a barlangban* 1968-ban, a *Testvérem, Joáb* 1969-ben. Hogy melyiket kedvelem a legjobban? Talán a harmadi-

* Három távinterjú szövegét egyben közöljük, bevezetőik nélkül; a kérdések nem jelentek meg a lapban; a kérdezők adatait a szöveg tagolására megtartottuk.

kat, amelyekkel nemrégén megnyertem az első díjat az ifjúságiregény-pályázaton, és amely az idén jelenik meg. Vagy egészen pontosan: legjobban a negyedik könyvemet kedvelem, amelyet most írok. Befelezett, közölt írásaimat vagy megjelent könyveimet ugyanis meglehetősen távol érzem magamtól, nem szeretem őket túlságosan, és még attól is óvakodom, hogy újraolvassam őket. Mindig csak az érdekel, amin éppen dolgozom, vagy amin dolgozni fogok.

A Forum regénypályázatai nélkül is valószínűleg megírtam volna a *Testvérem*, *Joábot*, persze sokkal később, az ifjúsági regény esetében azonban már nem vagyok ennyire biztos; lehet, hogy feldolgoztam volna az *Engem nem úgy hívnak* témáját, de nem ifjúsági regény formájában.

Hullman Erzsébet, Horgos

Régebben foglalkoztam mással is íráson kívül. Sőt kizárólag „mással” foglalkoztam. Rövid ideig például kerékpárjavítással, lényegesen hosszabb ideig dolgoztam kőművesekkel, és egészen hosszú időn át, három évig a géplakatos szakmát tanultam. Bevallom, ezeken a területeken igen-igen mérsékelt eredményt tudtam felmutatni. Az utóbbi időben csak írással foglalkozom.

Díjnyertes novellám, az *Olyan, mintha nyár volna* megjelent szerbül is. Állítólag díjnyertes regényeimet is lefordítják szerbhorvát nyelvre.

Korunkról, melyet nem kedvelek túlságosan, vagy a barátságról, ami ritka és szép dolog, megpróbáltam véleményt mondani jó néhány írásomban. A társaságot és a magányt egyaránt szeretem, természetesen váltakozva.

A kritikusok ez ideig meglehetősen szőrmentén bántak az írásaimmal, lesújtó vagy amint maga írja: fájdalmas okozó kritikát még nem kaptam. A pályázatokat illetően: jó érzés megnyerni egy pályázatot, és még jobb érzés többet megnyerni, egyféle bizonyítéka ez nemcsak a pillanatnyi, hanem a folyamatos eredményeknek is. Írásra serkent, és én még sokat akarok írni a jövőben. Köszönöm a jókívánásait.

Szűgyi Zoltán, Ada

A hatvanas évek elején kezdtem írni, első írásaimat, többnyire kritikát a Symposion (akkor még az Ifjúság irodalmi melléklete) közölte. Szépprózát 1966 óta írok.

A világirodalmi nagyságok közül Thomas Mannt és William Faulkner kedvelem legjobban. A modern prózában a maga módján mindkettőnek sikerült teljességet elérni és újat adni. Vagyis megvalósították azt, amit minden író szeretne, és ami az irodalom és egyáltalán a civilizáció fejlődésével egyre nehezebb, szinte lehetetlen lesz.

Perl Sándor, Szabadka

Nem összegeztem irodalmi alkotásaim eddigi eredményeit, nem hiszem, hogy ezt tárgyilagosan fel tudnám mérni, ez a kritikusok dolga. Az irányzatokat egyébként szűknek tartom, nemcsak a magam, hanem minden író számára. Egy-egy irányzatba való iktatásukkor az íróknak általában kívül reked valamelyik művük, úgy hogy az ilyen kategorizáció, véleményem szerint, sohasem lehet teljes, ami persze csak hízelgő lehet az íróra nézve. Azt hiszem, érthető, hogy magamat sem vagyok hajlandó kizárólag egyetlen irodalmi irányzat követőjének kikiáltani.

Negyela Tibor és Szabó József, Szabadka

Hullmann Erzsébet kérdéseire válaszolva már bevallottam, hogy az irodalmon kívüli próbálkozásokban nem szereztem bokros eredményeket magamnak, aztán véletlenül és sok-sok szerencsével sikerült beiratkoznom a Magyar Tanszékre, ahol irodalommal kezdtem foglalkozni – persze a dolog mégsem ennyire véletlenszerű, nyilván az egészre még sok szerencsével sem került volna sor, ha már korábban nem vonzódom az irodalomhoz – kezdetben csak mint tantárgyhoz, később pedig a Symposion-mozgalom hatására ténylegesen is és egyre aktívabban. Hogy idővel az értekező prózáról a szépprózára váltottam, ez már tisztán egyéni adottság dolga, és tulajdonképpen csak miután néhány novellámon ellenőriztem magam, „akartam író lenni”. Hogy miért? Végre otthon éreztem magam, éreztem, hogy tudok írni.

Első könyvem 1968-ban jelent meg, de már másfél évvel korábban kezdtem írni, amikor még nem tudtam, hogy könyv lesz-e valaha belőle; a *Kétéltűek a barlangban* először folytatásokban jelent meg az Új Symposionban, és csak azután adta ki könyv alakban a Forum Kiadó.

Erős Ilona, Temerin

„Sikereim titkát” nagyon nehéz lenne megmagyarázni; erről bizonyára sokféleképpen vélekednek, én természetesen azzal magyarázom, hogy tudok írni. Egyébként a regények írásának kezdetén még álmodni sem mertem díjról, reménykedni csak akkor kezdtem, amikor nagy részük már elkészült. A *Testvérem, Joáb* című regényt körülbelül egy hónapig írtam (a címet legtöbbször utólag, a mű megírása után szoktam adni). Az állítólag furcsa név bibliai eredetű, egy nyhén szólva gátlástalan hadvezérnek a neve, és mivel regényemben, amint ezt már többször mondtam és írtam, a lelkiismeret-furdalás nélküli emberi-erkölcsi lezüllést akartam ábrázolni, kölcsönvettem ezt a nevet. Témáim alapja legtöbbször saját élményanyagom, persze, akár másoknál is, megfelelően vegyítve hallott vagy éppen kigondolt részletekkel. Ugyanígy időnként felhasználom a ma élő alakoknak egy-egy jellegzetes tulajdonságát, anélkül, hogy teljes egészében őket ábrázolnám.

Bakos Margit, B. Topolya

Sorrendben a harmadiknak, az ifjúsági regényemért kapott első díjnak örültem a legjobban. Talán azért, mert ezzel a műfajjal még sohasem próbálkoztam korábban, és mert úgyszólván zökkenőmentesen, nagyon gyorsan és könnyen írtam. Meg aztán a korábbi regényeim körüli bonyodalmak után is jól jött ez az újabb bizonyítás.

Arra a kérdésre, hogy mit jelent írónak lenni, azt hiszem, mindenki, aki csak írással foglalkozik, másképp válaszolna. Számomra, mivel írással (újságírással és könyvek írásával) keresem a kenyerem, egyebek között azt jelenti, hogy többet kell írnom, mint amennyit szeretnék.

Az ifjúsághoz még túlságosan közel állok, semhogy érdemleges véleményem tudnék mondani róla.

Rác Boldizsár, Zenta

A *Testvérem, Joáb* ötlete fokozatosan, a lassan összegyűlő részletekből alakult ki. Az elméleti alaptétel ugyan megvolt már korábban is, amikor még azt sem tudtam, hogy elbeszélés vagy regény lesz-e belőle, de csak a téma érlelése közben lett nyilvánvaló, hogy a megfelelő feldolgozáshoz a regény műfaja és terjedelme szükséges.

Nincs „legkedvesebb” időtöltésem. Szeretem változatosan kihasználni a szabadidőmet. Sokat olvasok, igyekszem megszerezni minden könyvet, ami érdekel, de azt nem tudnám megmondani, hogy hány könyvet tartalmaz a házi könyvtáram, mivel helyszűke miatt korántsem olyan rendezett, hogy áttekinthető katalógust lehetne készíteni róla.

Ez ideig még nem értek különösebb kudarcok. Úgy látszik, vártnak magukra.

Kószó János, Muzslya

A pályázatokat, így a regénypályázatokat is hasznosnak tartom, hasznosságuk mások véleménye szerint is bebizonyosodott, csak hogy túlságosan gyakoriak, sokszor már meghirdetésükkor a közelgő határidő réme fenyeget, s ez különösen azoknál, akik lassabban írnak, kétségkívül kihat a minőségre. Valószínűleg nagyobb időközökben kellene pályázatokat szervezni, és mellettük más formában is próbálkozni irodalomfejlesztéssel.

Ez ideig kritikákat, néhány tanulmányt, novellákat és regényeket írtam. Úgy érzem, a széppróza áll hozzám a legközelebb. Versírással sohasem próbálkoztam, és képességeim ismeretében eltökélt szándékom, hogy a jövőben sem fogok verset írni.

Folyóiratainkkal kapcsolatban nem egészen osztom a nézetét, főleg az Új Symposiont illetően. Szerintem teljesen téves előítélet az, hogy egy szűk körű olvasótábornak készül, és ez az előítélet sokszor tájékozatlanságból ered. Lelkiismeretesebb átolvasás után valószínűleg nagyon sokan meggyőződnenek arról, hogy folyóirataink egészen széles körű olvasóközönségnek íródnak.

Keilbach Terézia, Nova Crnja

Nem tartozom a rendszeresen, mindennap dolgozó írók közé. A munkahelyemen, a Rádióknak készülő írásokat leszámítva meg-
esik, hogy hónapokig nem írok egyetlen sort sem. Amikor mégis
írni kezdek, akkor naponta tíz-tizenöt órát is dolgozom, igyekszem
minél gyorsabban befejezni, s ez leginkább annyira kifáraszt, hogy
amikor elkészül az írás, látni sem szeretem. Írás közben még javít-
gatok kisebb részleteket, de az még nem fordult elő, hogy valamit
újraírjak, azt hiszem, képtelen is lennék rá.

Két-három évig nem számítok újabb regényt írni. Pillanatnyilag
egy elbeszéléskötetet készítek, és majd ha ezt befejezem, akkor dön-
töm el, hogy a továbbiakban mihez kezdjek.

Kisimre Ferenc, Újvidék

Meggyőződésem, hogy bizonyos sajátos adottságok nélkül sen-
kiből sem lehet író. Tehát egy kissé „születni kell” erre, bár ez még
nagyon kevés, annyira kevés, hogy ez a születési előny majdnem
mindig csak kellő tanulás és felkészültség után jelentkezik és tuda-
tosodik.

Amikor a *Testvérem, Joáb* című regényemet írtam, számítottam rá,
hogy vegyes fogadtatásban lesz része, de a körülötte felkavart vihar
méretei egészen váratlanul értek és nagyon megleptek, annál inkább,
mert a már régóta lomtárba küldött érvek is előkerültek. Éppen ezért
az így felvértezett kritika, amely melleleg mindvégig meglehetősen
személytelen volt, csak bosszantott, de nem győzött meg semmiről
sem, bár nem tartom magam a végtelenségig merevnek.

Szlivka Gabriella, Mileševo

Minden témát szeretek, amit jól megírtak. Az októberi forrada-
lomról, a spanyol polgárháborúról vagy a mi partizánharcainkról is
írtak jó könyveket, és nyilván még sok jó könyvet lehetne írni. Nem
ismerek senkit, aki végigharcolta mind a hármát. Hogy megírnám-e
egy ilyen ember visszaemlékezéseit, az a visszaemlékezésektől
függ, és persze attól, hogy képesnek tartanám-e magamat egy ilyen

horderejű téma feldolgozására. Ez ideig még nem kerültem ilyen
választ el. Történelmi regény írására egyébként már gondoltam.

Pető László, Temerin

A *Testvérem, Joáb* című regényemben szerintem is minden „helyén-
való”, főleglegesen tartottam bármilyen változtatást, mások szerint
azonban igenis voltak vitás részeim. Én persze nem csodálkozom, sőt
örülök, hogy ön nem találja őket, bár törlések úgyszólván nem tör-
téntek. Nyolc-tíz helyen változtattunk a regényen, ezek a változások
azonban főleg abban merültek ki, hogy egy-egy külpolitikai jellegű té-
telt vagy kifejezést átírtam, pontosabban: körülírtam, a közvetlen uta-
lások így azután kissé közvetettebb formában jelentkeznek, anélkül,
hogy a lényeg változott volna. Mivel olvasta a regényt, láthatta, hogy
a külpolitikai vonatkozások egyébként sem képezik a regény magvát,
inkább csak háttérként szolgálnak. Volt még néhány állítólag vitás
rész, de azokat nem bántottuk. Tehát az eredeti művet tartja a kezében.

Kocsis Júlia, Doroszló

Nem gyűjtöttem össze az eddig megjelent írásaimat, ezért nem
is tudnám megmondani, hogy mikor jelent meg az első, és mi volt
a címe. Azt hiszem, 1962-ben közölte a Symposium, és amennyire
emlékszem, egy gyöngécske, vérszegény kritika vagy vitacikk volt.
Szépprózát évekkel később kezdtem írni, első novellám *Mert reggel
visszaindulok Hispániába* címmel 1966-ban jelent meg.

Mivel a Symposium-mozgalom abban az időben indult, amikor
én is írni kezdtem (nagyreszt éppen a mozgalom hatására), nem
függtem túlságosan az idősebb jóakaróktól: kortársaimmal főleg
egymásra voltunk utalva, és egymást serkentettük írásra.

A kritikát mindenképpen hasznosnak és szükségesnek tartom, és
nagyon örülnék, ha sok jó kritikusunk volna.

Fenyvesi Margit, Szabadka

A *Testvérem, Joáb* főleg rossz tapasztalatok és kellemetlen élmé-
nyek alapján íródott – ez nyilván ki is tűnik a könyvből –, termé-

szetesen nem csupán a saját tapasztalataim alapján. Ugyanígy a regényben leírt jelenségek, történések sem egy helyről származnak, hosszú ideig gyűjtött vagy kigondolt részletek időben és térben való tömörítéséről van szó.

Elbeszéléskötetem, amelyen most dolgozom, remélhetőleg elkészül március végéig, és az idén valószínűleg könyv alakban is megjelenik.

Kiss Margit, Újvidék

Az *Engem nem úgy hívnak* című ifjúsági regényem, amint azt a díjkiosztáskor adott interjúmban is mondtam, a felnőtté válással, illetve annak elodázási kísérletével foglalkozik. A cselekménye egy vajdasági városban, a csatorna mellett játszódik le. Ez a város akár Újvidék is lehet. A könyv megírására, akármennyire is prózaian hangzik, a pályázat, illetve a korábban felvett és gyorsan elköltött előleg serkentett.

Közös szülővárosunkról, Szenttamásról, pontosabban: a szenttamási emberekről írtam már néhány novellámban, ezenkívül a *Testvérem*, *Joáb* színterét is Szenttamás vagy egy hozzá nagyon hasonló helység képezi, nem mintha az eseményeket onnan kölcsönöztem volna, csupán azért, mert jól ismerem azt a környezetet, és könnyű volt megírni, afféle háttérként ábrázolni.

Krizsán Vilmos, Zenta

Természetesen nagyon örültem a pályázaton nyert első díjnak, és legalább annyira örülnék, ha könyvemnek közönségsikere lenne. Szeretném, ha a kettő összefüggne egymással.

Írói alkat dolga, hogy ki mennyi ideig írja egy-egy könyvét. Nem hiszem, hogy az íróasztalnál eltöltött idő egyenes arányban van a minőséggel. Ifjúsági regényemet valóban nem egész két hét alatt írtam meg, de az is igaz, hogy már korábban jó néhányszor végig gondoltam a leírandókat, és ez nagyjából megfelel az előzetes jegyzetelésnek, illetve nálam azt helyettesíti.

Nem hiszem, hogy célszerű volna egy, az Új Symposion által megszervezett regénypályázat. Pályázatokkal egyelőre el vagyunk

látva, fölösleges volna szaporítani őket. Ez természetesen a pillanatnyi helyzetre vonatkozik. Egyébként meggyőződésemm, hogy megfelelő adottsággal író lehet bárki, bármi legyen is a polgári foglalkozása vagy a szakmája. Tehát mérnökből is lehet író, akár jobb író is azoknál, akik kizárólag irodalommal foglalkoznak.

Úri Mária, Temerin

Az önéletrajzírás egyelőre még korainak tartom, ha egyszer mégis sor kerül rá, az valószínűleg néhány évtized múlva lesz. Az önéletrajzi elemeket ez ideig csak novelláimban vagy regényeimben használtam fel.

Szindarabot és hangjátékot még nem írtam, és nem is szándékozom írni, bár az idén a Forum szindarabra írt ki pályázatot. Szerettem a pályázatokat, és eddig szerencsém is volt velük, de az idén a számomra idegen műfaj miatt nem veszek részt a pályázaton.

Szokolai István, Gunaras

„Az irodalom terén elért sikerek” – őszintén szólva – nem „serkentettek még szorgalmasabb munkára.” Sohasem írtam túlságosan szorgalmasan, a pályadíjat nyert könyveimet pedig olyan ütemben írtam meg, hogy utána nemcsak a megírt regényekből, hanem az írásból is jó ideig elegendem lett. Így azután egy-egy díjat általában több hónapos tétlenség követett.

Azt hiszem, hogy a „vajdasági tollforgatók” egyre igényesebbek, egyre jobb műveket írnak – elsősorban a fiatalok –, és ez a színvonal-emelkedés a távlatokat illetően legalább mérsékelt derűlátásra jogosít.

Túri József, B. Topolya

Első díjat nyert regényeimet a pályázatokra írtam, tehát nem a már készülő vagy félig kész könyvre alkalmaztam a pályázati feltételeket. A két könyv egyébként pályázatok nélkül nyilván még ma sem készült volna el. Persze ez nem jelenti azt, hogy a pályázatokra külön „pályázati” témát választottam, egyszerűen csak a körülmé-

nyek közrejátszásával előbb dolgoztam fel a témákat, mint ahogy az eredetileg szándékomban volt.

Búcsúzóul az olvasóknak: mivel elég sok levelet kaptam, a táv-interjúnak szánt hely pedig meglehetősen korlátozott, a kérdésekre kénytelen voltam röviden válaszolni. Azoknak az olvasóknak, akik késve küldték be kérdéseiket, levélben fogok válaszolni.

Rádiós beszélgetés a már befutott íróval

Guelmino Sándor, Újvidéki Rádió 1971. május

– Gion Nándor nevét az utóbbi időben, mondhatjuk így: szárnyára kapta a hírnév, és sokan tudnak róla nemcsak Vajdaságban, hanem Magyarországon is. Ő az új generációnak az egyik tehetséges tagja, aki azonban eléggé későn indult, ha meggondoljuk, huszonvalahány éves volt, amikor először kezdte közölni az Új Symposion az egyik hosszabb, komolyabb munkáját. Később aztán persze jöttek a novellák és regények, amelyekkel díjat is nyert, első díjas lett a Forum regénypályázatán, a novellapályázaton stb. stb. Nos hát, hogyan történt meg ez a hirtelen indulás, ez a gyors berobbanás ebbe az irodalomba?

– Köztudott dolog, hogy nagyon szeretek dicsekedni, és szeretem, ha dicsérnek, és általában két dologgal szoktam dicsekedni. Az egyik az, hogy soha életemben, még egészen fiatal koromban sem írtam verseket, a másik pedig az, hogy kitűnővel végeztem az ipariskolát, és géplakatosi szakbizonyítványom kitűnőre sikerült. Ezenkívül persze befejeztem később az újvidéki bölcsészeti kar magyar tanszékét is, ezzel azonban nem szoktam dicsekedni. Még ma is tulajdonképpen legjobban érzem magam azok az egykori géplakatos szaktársaim között. Sajnos velük nem tudtam lépést tartani; hiába a kitűnő bizonyítvány, csakhamar rájöttem, hogy alkalmatlan vagyok nemcsak erre a szakmára, hanem minden kétkézi munkára; de csak azért is próbálkoztam éppen kétkézi munkákkal, és azért

is nézek föl az egykori évfolyamtársaimra ebből az időből, mert ők ezt egészen könnyedén meg tudták csinálni. Mondom, én is próbálkoztam vele, ezzel már nem szoktam dicsekedni, hogy milyen mérsékelt eredménnyel, és talán ezért van az, hogy későbbben indultam az irodalomba. Itt ugyanis rájöttem, hogy ezt egészen könnyen csinálom, és talán ezért is kötöttem ki az irodalom mellett, bár nem véletlenül mondtam a legelején, hogy azzal is szoktam dicsekedni, hogy verseket sohasem írtam, pedig az általában olyan ragályos betegség, és ilyen interjúkban minden tollforgató ember megemlíti az első amatőr zsengeit. Nálam ez hiányzott, és asszem hiányzik belőlem valami, ami az irodalomban és egyáltalán művészetben szükséges, árnyaltabb kifejezés híján ezt tán illúzióknak nevezném, innen a versek hiánya, és így tudom elsősorban azzal magyarázni, hogy mégis írok, hogy ezt könnyen és sokkal jobban csinálom, mint valami... valami komolyabb dolgot.

– Az illúziók hiánya valószínűleg azt jelentette, és azért következett be, mert a realitásból, tényleg a kétkezi munkától indultál el, és hát ottan a való életben, a napi munkában kevesebb az illúzió, mint amennyi a tény. De hát amikor ide fölkerültél Újvidékre, akkor valószínűleg hogy melléd álltak egyesek, akik segítettek, mondjuk, fejlődésedet. Kit tudnál ezek közül megemlíteni?

– Egészen konkrétan, hogy kik segítet... hát sokan segítettek. Együtt indultam – bár kissé később, mint a többiek – az úgynevezett Symposion-generációval, de még azelőtt, hogy kik segítettek? Persze a tanárok, gondolok itt Sinkó Ervinre és Bori Imrere, akik, ha másként nem, közvetve segítettek, hogy eljussak, vagy legalábbis, hogy elinduljak ezen az úton, de itt is észrevet... itt is kifejezésre jutott az én régi hibám, tudniillik fenntartás nélkül még értük sem tudtam rajongani, legalábbis nem irracionálisan. De ugyanakkor kétségkívül szerettem őket, és szeretem ma is, talán éppen azért, mert ahogy igyekeztek megszerettetni velem az irodalmat, tudatosan, vagy ha nem is mindig tudatosan, az én oldalamon... úgy éreztem, hogy az én oldalamon állnak, vagyis hogy az oktalan rajongást

bármi iránt igyekeztek kiirtani belőlem, hát nálam ez már, mivel az alapállásom is olyan volt, túl jól sikerült. És tényleg sok igazság lehet abban, amit mondtál, hogy talán nálam honnan ered, hogy az ideáljaim mindig azok a kétkezi munkások voltak, ezt most nem ilyen marxista elgondolásból mondom, hanem tényleg azért, mert mindig bámultam őket, hogy meg tudják csinálni, és irigy voltam rájuk, hogy meg tudják csinálni azt, amit én nem tudok, és az, amit csinálnak, az nagyon gyorsan kialakul... szóval viszonylag gyorsan kialakul, sokkal gyorsabban, mint egy regény például, és én türelmetlen is vagyok.

– *Viszont mégiscsak kialakult a Kétéltűek, ugye a Kétéltűek a barlangban, hogyha akarjuk az egész címet említeni. Mi ihlette ezt az első komolyabb próbálkozást?*

– Ezt az első komolyabb próbálkozást éppen az a korszak, amikor... amire büszke vagyok, hogy papíron olyan kitűnő bizonyítványt kaptam, és amit szégyellek, hogy a gyakorlatban sajnos nem sokat ér. A *Kétéltűek a barlangban*, ezt magamról írtam, és azokról, akikkel valamikor együtt reszeltük a vasat, és amikor még sokaknak közülünk volt illúziója; én már akkor sem tartoztam ezek az emberek közé, sajnos. Talán azért is tudtam megírni, és amikor már ezt megírtam, akkor a vége felé tényleg láttam, hogy... hogy ez nekem könnyen megy. És azután jött a következő, a következő regényem, a *Testvérem, Joáb*, amit, mivel eredendően nagyon lusta vagyok, és semmit sem, az az igazság, hogy semmit sem szeretek csinálni, írni sem szeretek, de írok, mert... mert úgy érzem, hogy ezt tudom, és valamit mégiscsak kell csinálni. Persze hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem csábít a hírnév, és hogy ezzel nem akarok többet, csak egyszerűen a megélhetést keresem az írásban, de hát maradjunk csak ennél az első tételemnél. Azután jött a *Testvérem, Joáb*, amit addig halogattam, amíg alig nem egész egy hónap maradt már a megírására, és nagyon jól emlékszem még ma is, hogy állandó konyakozás közben és nagyon kevés alvással róttam a sorokat, és nagyon gyorsan, és ahogy írtam, egyre inkább láttam, hogy...

hogy ez jó könyv lesz. Mikor azt mondom, hogy jó könyv, akkor legalábbis számomra ez nagyon relatív valami, tudniillik én még igazán jó könyvet nem olvastam, legalábbis nem akarom beismerni, hogy olvastam, két... kétlem, hogy van igazán jó könyv. No, ez is az én eredendő gyanakvásomnak tudható be, és sajnálom is, hogy... hogy ilyen vagyok; néha... néha nagyon szeretnék lelkesedni egy-egy könyvért, saját könyveimért is; azokért sem tudok maradéktalanul lelkesedni. Nem tudom... És ezért van az valószínűleg, hogy verseket sem írtam soha, mert ahhoz, hogy az ember verseket írjon, ahhoz kell egy irracionális beütés és egy... és egy nagy lelkesedés, ami szeretném, hogyha lenne bennem is, és, és ahhoz kellenek ideálok is, legalábbis úgy képzelem a versírást, de ezt tényleg mint nagyon kívülálló mondom. Prózához, ott sem ártana, bár asszem, hogy mellőzhető.

– *Amikor megszületett a Testvérem, Joáb, nagyon sokan lelkesedtek érte, viszont volt egy másik tábor is, aki vesztül támadta. Nos hát miképpen tekintettél azokra, asszem, a hallgatók előtt már ismert problémákra, hiszen a sajtó rengeteget foglalkozott vele, amiket kifogásoltak egyesek a regényedben?*

– Ez felfogás dolga. Én úgy érzem, hogy... hogy az igazat írtam meg. Nomost, részben igazuk lehet azoknak, akik az egyoldalúságát kifogásolták oly módon, hogy csak az árnyoldalt mutatom be. Viszont én nem akartam mást, és szerintem egy regény akkor is teljes lehet, hogyha csak az árnyoldalt mutatja be. És sajnos nekem ehhez van affinitásom. Elárulom neked például, hogy most kezdte a Symposium közölni a pesti naplómát. Borzalmas epéskedések sorozata ez, és én magam is tudatában vagyok annak, hogy helyenként eltúlzom a dolgokat. És az érdekes az, hogy amikor ott voltam, és ezek az események történtek, amiket én most így mutatok be, ahogy bemutatok valami gunyoros felhanggal és egy állandó szurkálódással, mondom, amikor ezek tényleg megtörténtek, én voltam mindig az, aki egy-egy vitában, egy-egy társaságban szinte leginkább megpróbálta kikeresni ezeknek a pozitív vetületeit is. Viszont amikor

leülök írni, akkor csak a kesernyésebb rész jön ki belőle. És már félek, hogy ez modorra válik nálam, de hiába is próbálnám valamiféle egyensúlyba hozni a dolgokat, ez nem az én módszerem. És asszem, hogy a továbbiakban is mindig így fogok írni. Persze most hiába bizonygatnám, hogy én ezt jó szándékkal csinálom. Pedig tényleg jó szándékkal csinálom, úgy érzem, hogy ezt a sok epét ki kell köpni valakinek, és hogy ezt nekem kell megtenni. Namost, hogy a keserű ízzel nem keveredik valami, aminek sokkal kellemesebb íze lenne, ezt lehet hiányolni, de úgy gondolom, el is lehet fogadni, hozzáállás kérdése, és én a *Joábot* is így írtam meg. Mondom, megértem azokat, akik kifogásolták azokat a nagyon is riasztó és sötét tónusokat. Azokról a dolgokról meg, amikről írtam, azokról így kellett írni, ezt valom ma is, ahhoz, hogy teljes dimenziójukban kifejezésre jussanak. És jövőben is, hiába is tiltakoznék, és nem is próbálok hadakozni ez ellen saját magamban, jövőben is így számítom föltenni a saját kérdéseimet a prózában.

– *Most előállt egy nagyon érdekes probléma, amikor azt mondtad, hogy Pesten a vitákban igyekeztél a pozitív oldalát megfogni a dolognak, igyekeztél a sok sötétségben találni valami, valami – hogy ilyen nagyon cirka-kalmazottan fejezzem ki magam – valami lámpást, valami fényt, ami azért beragyogja, és amikor leülsz írni, akkor olyan szépen minden eltűnik. Ez valami ilyen kettősségre vezet. Namost, lehet-e esetleg megkérdezni tőled, hogy a pesti irodalomról, a magyarországi irodalomról, a magyarországi életéről festett sötét kép ellenére benned maradt-e valamiféle másfajta kép, mint egy fénykép erről a Magyarországról, amelyik nem olyan sötét és nem olyan keserű?*

– Persze hogy maradt, és az összkép az sokkal, asszem, sokkal elfogadhatóbb is, realisabb is az az összkép, amit én nyertem, és korántsem ilyen sötét, mint ezekben a pesti jegyzetekben meg van írva.

– *Viszont akkor célod az, hogy sötétebben mutassál be mindent? S miért?*

– De tulajdon... Ezt most próbálok először hangosan megfogalmazni. Én, amikor tiltakozom valami ellen, vagy szándékosan

egyoldalúan riasztónak mutatom be, kicsit mindig arra számítok, sőt talán nem is kicsit, hanem arra vágyom, hogy ezt megcáfolják. Vigyázzunk: tartalmilag, hogy megcáfolják. A formába ott nem engedek beleszólni, mer ott az már az én területem, tisztán. Ott amikor szándékosan a végletekbe megyek, akkor mindig szeretném, hogy ezt megcáfolják. Ha írásban, legalább olyan jól, mint ahogy én megírtam, de hogyha jobban, annál jobb.

– *És mi az, ami mégis, mondjuk, más benyomást keltett benned Magyarországon, és megváltozott az írásban?*

– Hát egy egész sereg dolog, amikről akkor tudnék bővebben beszélni, amikor már kész lesz, mert még nincs megírva az egész írás. Például maguk az emberek, én őket és... előre is sajnálom már. Egész jó barátaim vannak köztük, akiket nagyon komplett és kiegyensúlyozott és nagyon jó embereknek és nagyon okos embereknek tartok, az én prózámban kissé el fognak tolódni, azért, mert talán már az alaphang, amit leütöttem, és az a kép, ami kezd összeállni, és maga a forma, ezt így kívánja meg, hogy egyik oldalukról mutassam be őket. Pedig ami ezt a pesti naplót ihlette is, az egészen giccsesen szentimentális dolog, és szép dolog volt, legalábbis a részemre, de ezzel is úgy vagyok, mint a versírással, amivel sohasem próbálkoztam, hogy az ideálok és az illúziók hiánya ezt eredményezte nálam, tudniillik ezt nemrégén a rádióban egy rövid interjúban már mondtam. Nagyon szerelmes voltam Pesten, egész bonyolultan szerelmes, és... Persze, hogy most megcáfoljam magamat, nekem is valahol, valahol egész ködösen vannak illúzióim mindenről, az irodalomról éppúgy, mint például a nőkről, és, mondjuk, elképzelsz egy ideált, mondjuk, olyan Krúdy-féle ideált a tökéletes nőről, akit állítólag hiába keres az ember, mert mindig kiderül a végén, hogy mindegyik egyforma, s akkor egyszer úgy tűnik, hogy megtaláltad, akkor-akkor nem akar az ilyen ember, mint én, ezt nem akarja elhinni, hanem mesterséges problémákat gyárt, és megpróbálja ezt a gyakorlatban is megjelent ideált valahogy kivonni, kilendíteni a helyéről. Többé-kevésbé sikerül, de csak többé-kevésbé. Az igazság

az, hogy nem egészen sikerült, és itt eléggé líraian meginogtam én magam is, és tulajdonképpen ez a megingás adta meg az alaphangját ezeknek a pesti jegyzeteknek, ami talán inkább pesti regény lesz a végén, és mégis itt, amikor talán megéreztem közelebből, hogy nincs igazam, amikor mindenben gyanakszom, és mindennek a fonákját akarom látni és mindent kielemezni és mindenben rosszat keresni, még akkor sem tudom... Talán éppen azért, mert egyik oldalon van ez, amikor már majdnem megtaláltam azt, ami tökéletes, annál inkább tökéletlennek s kevésbé tökéletesnek látszik az egész másik oldal, ami tulajdonképpen a leírások nagy részét képezi, és ezért fog talán igazságtalanul, egészen igazságtalanul kidomborodni egy sor esemény, egy egész meglévő állapotnak a negatívumai.

– Én azt hiszem, hogy, mondjuk, édes életet idézőjelbe, macskakörmök közé rakott „édes életet” csak olyanok tudnak élni, akiknek nincsenek illúziói, tehát az ivásban, az írásban, az alkotásban, a művészetekben, a nőkben élük ki magukat. És az előbb említettél egy dolgot: azt, hogy a Joáb is hatalmas konyakozások között született. Egyidőben ez szinte jellemző volt az új generáció tagjaira, hogy csak mámorosan, kissé delíriumban, mámoros állapotban tudtak alkotni, s azt hiszem, hogy ezek az emberek közé te is tartozol. Nem modorosságról van szó, ezt bátran állítom, hanem egy olyan életformáról, ami a lustasággal és az édes étellel kapcsolatban van. No most, már kezdtél a nőkről beszélni, ez egy érdekes probléma, mert nőalakjaid ritkán szerepelnek, és azok is eléggé sematikusak. Hát miképpen...

– Sőt ellenszenvesek.

– Sőt ellenszenvesek. Na, itt asziszem, megint egy paradox dolog van, hogy én úgy ismerlek, mint aki a nőket nagyon szereti, és amikor pedig odakerül az... arra kerül a sor, hogy írjál róluk, akkor nemigen tudsz róluk jól mondani.

– Ez elég lesújtó megállapítás számomra, nemcsak az utóbbi, hanem mindaz, amit most mondtál. Sajnos nagyjából így van. Asszem, amikor a nőalakjaimat formálok meg, akkor is erőt vesz rajtam az a kettősség. Amíg az életben próbálok... próbálok mentegezni őket

saját magam előtt is, néha el is hitetek magammal egész nagy baromságokat, és... és hagyom elhítni magammal; amikor leülök és írni kezdek, tulajdonképpen arról van szó, hogy itt az ember megszűri a történeteket, és azokat a dolgokat, amik megtörténhettek volna, és akkor már nem hazudhat magának. És asszem, kevésbé hazudok akkor, amikor írok, és inkább sematikusán – mondtam azt a Krúdy-féle tézist, hogy minden nő egyforma –, a végén vagy ellenszenvesen, ellenszenvesnek állítom be őket, mint hogyha megpróbálnék valami hamis erényt becsempészni, ami lehet, hogy nem is hamis erény, és ami lehet, hogy létezik is, csak éppen nem hiszek benne. Ami már ezt a konyakozást illeti, és idézőjelbe tett „édes életet”, itt is egy nagy bajom van. Tudvalévő, hogy sohasem tudtam annyit inni, akármennyit ittam, sohasem jutottam el addig az állapotig, hogy teljesen elkábuljak és felszabaduljak. Akkor is nagyon, kétségbeejtően racionálisan gondolkodom, és racionálisan csinálom a dolgaimat, és főleg nagyon vigyázok, hogy akkor is hideg fejjel írjak. Egy valami talán fennáll, ami oka volt annak, hogy ez az eredendő lustaság nyomán a nagy konyakozások közepette írjam meg a Joábot: talán nem vagyok annyira szigorú magammal szemben. És ilyenkor gyorsabban írok, nem rágódom annyit a mondatokon. Később csodák csodájára kiderül, hogy ezek a mondatok egészen jók. Én magam is meglepődöm, holott sokszor írás közben az az érzésem, hogy ezeken többet kellene csiszolni. De mondom, ezt észrevettem magamon, hogy ha iszogatok közbe, és úgy írok, akkor nem vagyok annyira aggályos. Nem is olyan kritikus, asszem önkritikus vagyok én eléggé, és ha valaki tudja, én nagyon jól tudom, hogy mennyit érnek az eddig elkészült műveim, szóval az önkritikámmal nincs baj. Csak mondom ezt az aggályosságot, ezt a fölösleges aggályosságot próbálok ily módon kiirtani magamból, és egyelőre az alkohol terén csak eddig tudtam jutni, és nem is hiszem, hogy tovább jutok, mert ha tovább jutnék, akkor abba kellene hagynom.

– Hát az biztos, hogy legendák keringenek az életmódod körül, de hát ez most, azt hiszem, nem lényeges itt, ebben a beszélgetésünkben. Inkább

ez a kis kitérő után térjünk vissza az irodalomra. Miképpen viszonyulsz te ehhez a vajdasági íráshoz?

– Hát, ezt talán egészen elején kellene kezdeni, persze nagyon röviden. Tudvalévő, hogy az én generációm hogy viszonyult az egész vajdasági íráshoz: kezdettől fogva úgyszólván mindent tagadtunk, és ez jó is volt, akármennyire egyoldalú alapállás is volt ez, de valamilyen teret kellett teremteni ahhoz, hogy új értékek jöjjenek. És állítom, hogy jöttek is új értékek, és hogy ez elsősorban talán vagy legalábbis nem utolsósorban az én generációmnak az érdeme. Mellesleg most már én is és sokan a velem egyívásúak lényegesen elégedettebbek a vajdasági írással, illetve a vajdasági írásoknak egy rétegével, amely réteget igyekszünk most egyre inkább erősíteni és vastagítani. És nekem az a véleményem, hogy nem kell félni a vajdasági írást. Ezt néhány egészen kiugró mű már bebizonyította, és vannak emberek, akik szavatolják a további értékeket is. Amit legjobban hiányolok, ezt se először mondom már, az inkább a vajdasági magyar irodalmi életnek a hiánya. Nekem szinte még az is szimpatikusabb volt, amikor – idézőjelben mondom, mert ezt a fejünkre olvasták, de nemcsak a mi fejünkre, hanem már az előttünk járóknak is, hogy – „egymásnak” írtunk. Tényleg volt ebben valami, hogy egymásnak írtunk, de ezt, amikor azt mondták, hogy egymásnak írunk, nagyjából azt értették alatta, hogy a kutya sem olvassa el, csak mi tízen-húszan, de ez a tíz-húsz ember legalább elolvasta, és tényleg érdeklődéssel olvasta. S ezenkívül, hogyha még elolvasta valaki, elolvasták még százan, az úgynevezett olvasó tömegek közül, akkor-akkor jó volt, de abban a pillanatban ez nem is érdekelt; bennünket tényleg sokkal jobban érdekelt az, hogy mi egymásnak írunk, és mégis kial... így aztán kialakult egy valamiféle irodalmi légkör. Persze valahol egész olyan periférikus jelentősége volt ennek, és ez az irodalmi légkör sok kis csoportnak a különböző irodalmi légköre volt. Na ezen már asszem régen túljutottunk, az írásainknak és egyáltalán a vajdasági írásnak sokkal nagyobb hatása van, mint volt 5-10 évvel ezelőtt. Én azért még mindig szeretném, ha kicsit... ahogy ez azzal együtt, hogy ez a hatás növekszik kifelé, szeretném, hogyha egy kicsit még továbbra is

egymásnak is íránk; hogyha jobban figyelemmel kísérnénk egymás dolgait, és többet beszéljünk róluk. Most már persze kritikusabban is lehetne. Na, ez nyilván onnan ered, hogy ez most már hiányzik, hogy az emberek, aki ért valamit, és aki ír valamit, azok megizmosodtak, vagy lassanként megizmosodnak, és inkább maguknak csinálják, és talán engem sem érdekel, az az igazság, hogy nem érdekel már annyira, hogy mit mondanak mások az írásaimról, de egy irodalomközpontúbb szemléletet maguk az írók között szükségesnek tartanék. Itt az „irodalomközpontúbb” kifejezést nem szeretném, hogyha félreértenék, inkább ez alatt az egymás iránt való érdeklődést tartom, és egyáltalán egy irodalmi légkörnek, egy érezhető irodalmi légkörnek a kialakulását, ami azután magával hozná azt, hogy maguk az írók egyenként nem is lennének annyira irodalomközpontúak, hanem többet foglalkoznának talán társadalmi jelenségekkel, komolyabban is, és idővel szakavatottabban is, mint most.

– No most, végezetül, mivel lassan a műsoridőnk lejár, én visszatérnék egyetlenegy mondatodra, mégpedig arra, hogy nagyon is önkritikus vagy, és te tudod talán igazán – így fejezted ki magad –, hogy mit is érnek a műveid. No most, ugye eléggé csiklandós, és asszem, váratlan kérdés, de próbáld meg ezt itt most pár mondatban azért mégis kifejtteni befejezésül.

– Asszem, most mellé fogok beszélni, mert ez azért kissé műhelytitok. Annyit elmondhatok, hogy tudod, hogy írtam egy egész csomó novellát. Egy novellámmal díjat is nyertem a Magyar Szónak a pályázatán, ahol fölvonultak az össz vajdasági írók. Most azonban, amikor az első novelláskötetemet készítettem, ezekből a korábban a folyóiratokban, lapokban megjelentekből egyetlenegy sem vettem be. Ami nem azt jelenti, hogy mindet rossznak tartom, de ötöt-hatot kivéve a többi gyöngének tartom. A regényeim közül, asszem, hogy a regényeim alapjában véve nem rosszak, sőt a maga nemében különösen az utóbbi kettő: a *Testvérem*, *Joáb*, hangsúlyozom, a maga nemében, és az ifjúsági regényem, az *Engem nem úgy hívnak*, egészen jók. A *Kétéltűek a barlangban*, arról... arról nem beszélnék, hogy most ne kelljen mellébeszélmem.

– Én azt hiszem, hogy csak ez az önkritikus voltod és önkritikus álláspontod vihet tovább. Az, hogy az előző munkákat kiselejtezed, és az újabbakat, az érettebbeket hozod le a kötetben és a továbbiakban is, valószínűleg, hogy megmarad ez a viszonyulásod. Mindenesetre persze nem te fogod eldönteni ugye azt személyesen, hogy mi marad meg, és mi marad utánad értékesnek, na nem halál után, nehogy ilyenre gondoldjál, ebben nagyon... mostan Nándi nagyon elkomorodott..., hanem egyáltalán egy életműben mi marad meg; az író maga nem dönthet erről.

Írók a kanizsai írotáborról

Magyar Szó 1971. szeptember 10., 7.

A körinterjúnkban kapott írói vélemények, elgondolások nyomán mindinkább kirajzolódik a kép: mit jelent irodalmunk belső egzisztenciája számára a hagyományos kanizsai írotábor, s miben látják íróink a kivezető utat a pillanatnyinak nem nevezhető, évek óta tartó válságból. Majtényi Mihály, Bogdánfi Sándor, Deák Ferenc, Saffer Pál, Fehér Gyula és Tolnai Ottó hozzászólása után újabb írói megnyilatkozással: Gion Nándoréval folytatjuk körinterjúnkat.

– A kanizsai találkozókön eddig még egyszer sem voltam ott. Ez persze sosem rajtam s a szervezőkön múlt. Nem azért maradtam távol, mert nem tartottam szükségesnek a megjelenést. Nagyon is fontosnak éreztem az írotábor munkáját, csak talán nem ilyen formában, amilyennek eddig mutatkozott. Nem ilyen alkalmoszerű találkozókra gondolok, amikor évenként egyszer összejönnek az írók, s esetleg még valami író-olvasó találkozót is nyélbe ütnek, vagy akciókkal próbálkoznak. Sokkal szívesebben képzelek el egy olyan kanizsai írotábort, ahogyan azt már Tolnai is említette. Vagyis azt szeretném, ha ebből az évenkénti találkozásból, amit már úgyszólván tudunk megszervezni – egy alkotóház fejlődne ki, s ezzel elindulhat-

na valami, amit úgy is nevezhetnénk, hogy irodalmi élet. Elindulhatna valami az „irodalom” mellett, s ez sokat jelentene, különösen a vajdasági írók esetében, mert még egy klubjuk sincs, s tulajdonképpen nem is mint írókat tartják őket számon... Persze ötleteket könnyű kiagyalni. Nem szolgálhatok ötlettel, hogy mindezt ki valósíthatná meg. Tudom, hogy ez elsősorban az Íróegyesület feladata, s különösen az most, amikor viszonylagos önállóságot teremtett magának. Az Íróegyesület vezetőségi tagjaként jól emlékszem, hogy a legutóbbi, nyári vezetőségi ülésen, amikor megtudtuk, hogy a kért – s azt hiszem, indokoltan kért! – anyagi eszközöknek egytizedét kaptuk meg, jogos rezignáltsággal arról beszéltünk: elfogadjuk-e ezt, tovább vegetáljunk-e, vagy egyszerűen függesszünk fel minden munkát, mivel ez a pénz, amit az Íróegyesület kapott, nemcsak az akciók megszervezésére elégtelen, hanem az egyesület alapvető működéséhez is kevés... Éppen ezért pillanatnyilag képtelennek tartom az írók egyesülését arra, hogy ilyen ötleteket akár meg is próbáljon realizálni. Ettől függetlenül az elgondolást nagyon egészségesnek tartom, s valamiképpen – ha kell, jóval hangosabban, mint eddig – követelni kell egy alkotóház megteremtéséhez a szükséges eszközöket, s azzal együtt a vajdasági írók fokozottabb megbecsülését is.

Az írók lakáshelyzetének javításáról

Gobby Fehér Gyula, Újvidéki Televízió 1971. szeptember 22.
(D-258/71)

– Tegnap délelőtt a Vajdasági Íróegyesület vezetősége és lakásbizottsága meghívta a tartomány és a község néhány vezető emberét, hogy az írók lakásproblémáiról beszéljünk velük. Gion Nándort, a tartományi, a Vajdasági Íróegyesület vezetőségi tagját kérem meg, hogy mondjon néhány szót erről.

– Először néhány szót talán mondanék az előzményekről. Bizonyára valamennyien tudjuk, hogy nem is olyan régen, talán egy

hónappal ezelőtt egy talán elhamarkodott nyilatkozat és ügyetlenül megfogalmazott cikk nyomán szóba került az, hogy a vajdasági, elsősorban fiatal írók esetleg éhségstrájkot is kezdenek amiatt, mert Újvidék városa nem gondoskodik eléggé róluk, már tíz éve albérletben húzódnak, nincs lehetőségük az alkotásra, és így tovább. Az így kisarkosított és talán eltúlzott probléma nyomán került sor erre az összejövetelre. Általában véve és egészében nézve az egész probléma talán nem is olyan súlyos. Nem olyan súlyos, persze ez nagyon viszonylagos. Mindenesetre nem annyira kilátástalan ez az egész probléma, mint ahogy fölvetődött abban az eléggé ügyetlenül megfogalmazott első cikkben. Tudniillik a Vajdasági Íróegyesület vezetősége kibővítette az úgynevezett lakásbizottságát, amelynek eddig az lett volna a funkciója, hogy elossa a lakásokat, amit kapunk a várostól, de hát nem kaptunk semmit. És hogy végre tiszta vizet öntünk a pohárba, meghívtuk azokat az embereket, a társadalmi-politikai szervezetnek azokat a képviselőit, akik már előzőleg is foglalkoztak ezzel a problémával, jól vagy rosszul, hatékonyan vagy sem. Össze is jöttünk, de ez majd a távlatban fog kamatozni, ami azt jelenti, hogy két-három év múlva, vagy négy év múlva – legalábbis lakásszempontról – egészen jó dolog lesz írónak lenni, mert mindenki kaphat lakást, ha ez megvalósul, mert itt komoly összegekről van szó. (Viszont tudjuk, hogy például Domonkos István pillanatnyilag olyan helyzetben van, hogy bár néhány könyvet kiadott, Híd-díjat kapott, feleségével és két gyerekével itt bolyong Újvidéken már hetek óta, és még csak albérleti szobát sem tud találni magának.)

Mi úgy tudtuk eddig, mi írók az Írószövetségben s az Írószövetség vezetője, hogy Újvidéken az utóbbi tíz évben mindössze egy író kapott lakást. Kiderült most, hogy hat író kapott lakást, sőt talán hét is, ami ahhoz az egyhez viszonyítva nagyon sok. De elhangzottak adatok, hogy más kulturális központok, kezdve Belgrádtól és egészen Szarajevóig ezt sokkal hatékonyabban megoldották már, tehát másokhoz viszonyítva ez nagyon is kevés. Elhangzott egy olyan döntés az illetékesek részéről, hogy a szerzői honoráriumokból adó címén levont 17, illetve 18 %-ot ezentúl a lakásalapba, egy újonnan megala-

pított lakásalapba fektetik, amelyből tulajdonképpen azoknak fizetnek be lakást, akiktől ezt a pénzt levonták. Pillanatnyi megoldás egyelőre nincs, azt sikerült kiötlünk – és talán ez, ami a legközelebb és legkézzelfoghatóbb javaslat, és ami megvalósítható –, hogy felszólítani a kiadóházakat, akik hát elsősorban az írók miatt vannak, továbbá bizonyos kultúrintézményeket, amelyeknek a lakásalapjában vannak bizonyos pénzüsszegek (de ezek annyira kis összegek, hogy nem tudnak velük mit kezdeni még talán évekig), hogy ezt kölcsönözzék.

Kirakat: Gion Nándor, *Postarablók*

Magyar Szó 1972. július 25., 11.

A *Postarablók* Gion Nándor második ifjúságnak szánt könyve. Előző regényével (*Engem nem úgy hívnak*) első díjat nyert a Forum Könyvkiadó regénypályázatán. A felnőtt olvasó *Kétéltűek a barlangban* és *Testvérem, Joáb* című regényei alapján tartja számon. Utóbbi könyvével elnyerte a Forum regénypályázatának első díját.

Gion Nándor 1941-ben született Szenttamáson. Szabadkán és Újvidéken tanult. Egyetemi tanulmányai befejezése óta az Újvidéki Rádió szerkesztője. Legújabb ifjúsági regényéről Gion Nándor az alábbiakat írja:

„Nem sokkal azután, hogy regényem nyomdába került, a szedők talán még hozzá se nyúltak a kéziratához, megtudtam, hogy kirabolták szülővárosom postahivatalát, ott a szépen rendezett parkkal szemben, az egykori szövetkezeti otthonban, a színházterem mellett... Igen, pontosan azt, amelyről írtam. Pontosan úgy, ahogy azt a könyvben szereplő fiúk tervezték. Ami a gyerekeknek, a regényhősöknek nem sikerült, az sikerült az igazi postarablóknak. Tudniillik ők felnőttek voltak...

Valójában örülök is, hogy hőseimnek nem sikerült a postarablás. És annak is örülök, hogy legalább egy éjszakára jelmezbe öltöztették a felnőtteket, és mesejátékot játszottak velük.”

Történelmi regényeink II.: *Virágos Katona*

Kovács Nándor, *Képes Ifjúság* 1973. május 23., 16–17.

A Forum Könyvkiadó tavalyelőtt meghirdetett pályázatára négy történelmi regény – Burány Nándor, Deák Ferenc és Gion Nándor alkotása – érkezett be. Ezek a könyvek szerepelnek a Kiadó idei tervében is. Sorsukról a lektori vélemények mellett egy háromtagú bizottság (Ács Károly, Herceg János, Podolszki József) fog dönteni.

Rossz és szerencsére kiveszőfélben levő sajtószokás: csupán vagy jórészt az írói jubileumok és díjkiosztások regisztrálásával, nekrológokkal, elvi irodalompolitikai állásfoglalásokkal venni részt az irodalmi élet alakításában. De nem kevésbé kárhozható az a gyakorlat sem, amely – informatív-szelektív alapon – csupán úgy-ahogy követi az irodalmi élet áramlatait s a könyvkiadást. Néhány kivétel: a Kilátó gyakorlata, a Kritikusok Díja vagy a *Kormányeltörésben* fogadtatása csak erősíti a szabályt: könyveink és értékeink szerényen lopóznak be az olvasó tudatába, szinte észrevétlenül, nem véletlen, hogy ott együtt találják magukat a kevésbé figyelemreméltó vagy egyenesen sekélyes produktumokkal. Nem az alkotói eredmények csinnadrattája kell ugyan, de az alkotói munka folyamatos és széles körű dokumentálása.

Munkatársunk, Kovács Nándor felkereste a történelmi regények szerzőit. Mai számunkban a Gion Nándorral készült interjú közöljük.

– *Kérem, mondjon néhány szót a regényről.*

– Címe: *Virágos Katona*. Hely és idő: Szenttamás a századfordulón, illetve az 1900-as évek elején és az első világháború idején. Személyek: egy citerázgató pásztorivadék, egy német molnárcsalád, egy álmodozó falusi kanász, egy rablógyilkos, egy falábú verklis és sokan mások. Tartalom: a felsorolt személyek élete az említett időszakban.

– *Vajdaság, történészek híján, nem rendelkezik történelmi monográfiákkal, történelmi munkákkal. A múlt feldolgozatlanul áll a levéltárakban, emlékekben, tárgyakban stb., illetve a magyarországi történelemírás rendszerezésében található. Nálunk tehát a regényíró az első számú történelemmagyarázó, történelmi tudatunk alakítója, viszont „a modern regény fejlődése mutatja – írja Lukács György –, milyen kevésbé döntő a (történelmi) részletek valódisága. Megtörténhet, hogy ezeket lelkiismeretes régész aprólékosággal ábrázolják, és a regény mint egész mégis egyetlen kiáltó történelmietlen anakronizmus lesz.”*

– Az egy és háromnegyed mondat kibővítéseként idézzünk hosszabban Lukács György *Történelmi regény és történelmi dráma* című tanulmányából: „A regényben ... sokkal szűkebbre szabottak a »szükségszerű anakronizmus« határai. Utaltunk már arra, hogy a regény sem nélkülözheti ezt az anakronizmust. De mivel a regény a történelmi szükségszerűség érvényesülését nemcsak általánosan és lényegében ábrázolja, hanem teljes bonyolultságában és ravaszágában, ennek középponti helyet kell elfoglalnia a regényben. Ez azonban sokkal erőteljesebben korlátozza a »szükségszerű anakronizmus« mozgásterét, mint a drámában. Természetesen itt a népeletnek és külsőségeinek széles köru ábrázolása is nagy szerepet játszik. De éppen... (következik a kérdésben foglalt idézet). Ez nem jelenti azt, hogy a részletek valódisága semmilyen szerepet sem játszik. Ellenkezőleg: nagyon fontos a szerepe. De éppen az ad neki jelentőséget, hogy a történelmi szükségszerűség megvalósulásának ezt a sajátos hogyanját, specifikus minőségét közvetíti érzékletesen meghatározott időben, meghatározott helyen, meghatározott osztályviszonyok stb. között”.

Tehát nemcsak veszélyek vannak, hanem lehetőségek, „kibúvók” is. Persze nem tartottam magam mindvégig Lukács útmutatásához. Nem is történelmi regényt akartam írni mindenáron. Csak regényt, amelynek cselekménye a már említett helyen és időben játszódik, és amelynek valószínűleg a folytatását is megírom egészen napjainkig.

Nem vagyok benne biztos, hogy a regényíró az első számú történelemmagyarázó. Irodalmunkra helyzeténél fogva kissé a

mindenes szerepe is hárult, nyilván része van a történelmi tudat kialakításában, talán fokozottabban, mint más irodalmaknak, de ez majdnem egyaránt vonatkozik minden műfaj művelőjére. A történészek hiányát ez természetesen nem pótolja, a történelemmagyarázás mégiscsak a szakmabeliek feladata elsősorban, van is néhány történészünk, sajnos nagyon kevés, tényleg hiányzanak a megfelelő történelmi munkák, amit a történelmi regények írói nyilván valamennyien megéreztek. Ezzel nem mentegetőzni akarok, jómagam egyébként sem kívántam részletes monográfiákra építeni a regényemet: összegyűjtöttem egy csomó adatot (a lakosság megoszlásáról, a politikai pártokról, a búzaárakról, a bérekről), az egészet feljegyeztem, azután félretettem, és alig használtam fel belőle valamit. Az egész csak afféle tájékoztatóként szolgált, a regényt nagyon öreg emberek elbeszélései alapján (sok emberrel beszélgettem, sohasem válaszoltak a kérdéseimre, de azért rendkívül érdekes dolgokat mondtak, arról, amit érdemesnek tartottak megjegyezni) írtam, helyenként egészen önkényes változtatásokat is eszközölve. Lehet, hogy éppen ezzel kerültem el az anakronizmus veszélyét.

– *A történelmi regény többé-kevésbé egy lezárt kor társadalmi mozgásirányát ábrázolja, viszont a korregény is kora társadalmának mozgását rajzolja meg. Mi különbözteti meg mégis a történelmi regényt a korregénytől, illetve a regénytől, észlelhető-e eltérés közöttük, ami az írói gyakorlatot illeti?*

– Egyetlen történelmi regényt írtam, ami talán nem is az. Mellesleg, azt hiszem, tíz történelmi regény után sem beszélnék gyakorlati különbségekről. A történelmi regényt nem tartom önálló műfajnak, csak a jó és rossz regény felosztást fogadom el, és természetesen igyekszem jó regényt írni. Vagy ha elkerülhetetlen a konkrétabb válasz, és ha már Lukács Györggyel kezdtük, íme még egy Lukács-idézet: a történelmi regény „specifikus problémájáról, hogy az elmúlt idők történelmében kell ábrázolnia az emberi nagyságot, a regény általános feltételein belül kell megoldania”.

– *Az 1919 után Jugoszlávia területén született magyar irodalomnak szükségszerűen kellett új életet kezdenie, önállósulnia. Mennyire van alárendelve e szükségszerűségnek a történelmi regény írása, és milyen érték- és szemléletbeli változást hozott ez a történelemlátás a regény számára?*

– Irodalmunk valóban új életet kezdett, és új életet él, az önállóság azonban nem hiszem, hogy máris megtörtént, bár legerőteljesebb vonulatai kétségtelenül ezt szorgalmazzák. Részben ezt segítik elő a különböző irodalompolitikai akciók, mint a pályázatok megszervezése is, tehát a történelmi regényre kiírt pályázat is, melynek feltételei között a vajdasági téma feldolgozása is szerepelt. Persze maga a téma még semmit sem szavatol, az önállóságot a minőségre kell alapozni. De ezt már elmondták mások nagyon sokszor. Mindenesetre szükségszerű a „perem-jelleg” megszüntetése mind irodalmi, mind történelmi szempontból.

Képeslap Szokolczay Lajosnak

Újvidék, 1973. szeptember 25.

Kedves Barátom!

Íme az általad kért fénykép és néhány, remélem, fotózható aláírás. Kíváncsian várom a „Kortárs”-ban megjelenő kritikát.

Barátsággal üdvözöl: Gion Nándor

A munkásosztály és a kultúra – jelentés a zenikai tanácskozásról

Újvidéki Televízió 1973. november 14. után (D-230/73)

„A jelenlegi társadalmi-politikai helyzet lehetővé teszi, hogy a munkásosztály öngazgatói jogainak érvényesítésével döntő szerepet vállaljon a művelődési viszonyok rendezésében is” – egyebek között ez áll a zenikai tanácskozáson megszövegezett határozatokban, mintegy összegezéséként a munkásosztály és a kultúra témájára elhangzott vitáknak és javaslatoknak. Nyilvánvaló, hogy az utóbbi évek, jóformán egy egész évtized, úgynevezett eszmei letargiáját a kultúrában is maradéktalanul fel kell számolni a valóságunknak megfelelő osztályjellegű elkötelezettség megvalósítása érdekében, amelynek szükség-szerű feltétele a közvetlen termelő befolyásának növelése. Az ilyen értelmű új viszonyok megteremtése lényegében az egységre való törekvést jelentik. A munkásosztály nem maradhat csupán pénzelője és jóindulatú vagy éppen közömbös fogyasztója a kulturális termékeknek, hanem aktív részese annak, saját igényének állandó fejlesztésével, és természetesen szoros kapcsolatot tartva a művelődési élet minden tényezőjével. Tulajdonképpen a kongresszusi platform, az alkotmányfüggelék idevonatkozó alapelveinek elfogadásáról van szó. Ezek képezték a zenikai tanácskozás kiindulópontját, a cél pedig az egyértelmű elvi irányvonal gyakorlati részleteinek felvázolása, vagy még pontosabban a feladatok megszabása. A határozatokban jórészt helyet kaptak a tennivalók, bár a tanácskozás záróülésén utólagos kiegészítéseket is javasoltak a résztvevők. A véglegesen megfogalmazott konkrét követelményeket eljuttatják a társult munka alapszervezeteihez, a művelődési közösségekhez, intézményekhez és mindazoknak, akik bármilyen módon hatást gyakorolnak kulturális életünkre. A következő lépés már a megkövetelt új szellemiség, illetve gyakorlat realizálása, amellyel tényleges igazolást nyer a munkásosztály és a kultúra témájára folytatott zenikai országos tanácskozás.

Egyetemes kultúra: Az osztályérdeket szem előtt tartó szabadság megvalósítása

Magyar Szó Kilátó 1973. november 24., 15.

„A munkásosztály nem kíván valamiféle elkülönített, saját rész-kultúrát, amely önmagát mint társadalmi osztályt reprodukálná, illetve eszközként szolgálna egy lényegében átmeneti állapot tartósítására; az egyetemes emberi kultúrát akarja magának vallani, amely a történelmi, társadalmi viszonyok fejlődésével meggyorsítja osztály voltának megszüntetését, tehát teljes felszabadítását, és ezzel együtt az egész társadalom felszabadulását.” – Ez az egyébként jól ismert megállapítás alaptételként és aktuális követelményként hangzott el a munkásosztály és a kultúra viszonyáról folytatott kétnapos zenikai országos tanácskozáson, egyaránt vonatkoztatva a – természetesen az osztályérdeknek megfelelően megszürt – kulturális, művészeti örökségre és – elsősorban – a jelenlegi művelődési életre, az elvárt alkotói értékekre.

A külön rész-kultúra fogalmának elvetésével ugyancsak követelményként jelentkeznek az olyan távlatok, melyek túlmutatnak a pillanatnyi igényeken: a munkásosztálynak érdeke a kulturális értékek szaporodása, minőségi fejlesztése, és természetesen a szilárd eszmei alap megteremtése, hogy lehetetlenné váljon a lehetőségekkel való visszaélés. Vagyis közvetlen hatást kell gyakorolnia a művelődésre, nem az alkotói szabadság megnyirbálásával, hanem annak szavatolásával, aminek előfeltétele a kényszerű bürokratikus közvetítés megszüntetése. Ez azt jelenti, hogy a munkásosztály elvben megbízik az alkotókban, a kulturális, művészeti értékek megteremtését munkának tekinti, melyet, mint minden munkát maximálisan fel kell szabadítani, hiszen a szocializmusnak alapvető célja a politikai, anyagi, szellemi feltételek biztosítása az emberi alkotómunkához. Ezért – amikor egy régi gyakorlat felszámolása kezdődik a kultúra területén is: a marxista kritériumokon alapuló átértékelés – nem a

határok dogmatikus leszűkítéséről, az előre gyártott elemek kötelezőségéről van szó, hanem a közvetítő kötelékek feloldásáról, az osztályérdekeket szem előtt tartó szabadság megvalósításáról.

A termelőmunka még jelentős mértékben el van választva a kultúrától, és ebben a „légüres térben”, az úgynevezett eszmei letargiától követve jelentkeztek a közelmúlt visszásságai. E távolság megszüntetése, a munkásosztály és a kultúra közvetlen és tartós kapcsolatának, vagy ha úgy tetszik, egységének megteremtése hosszasan tartó, következetes akciót igényel, mindenekelőtt az öngazgatási viszonyok állandó tökéletesítését. Ez az „öngazgatási társadalmi integráció” csakis fejlett kulturális szinten és követelményekkel teremthető meg.

A zenicai tanácskozás jobbára csak az irányelveket határozta meg, leszögezve, hogy a jelenlegi társadalmi, politikai helyzet lehetővé teszi, hogy a munkásosztály öngazgatási jogaival élve, saját érdekeit szem előtt tartva, döntő szerepet vállaljon a művelődési élet irányításában is, mintegy lendületet adva egy letisztulási folyamatnak. Persze mindez számos sor gyakorlati részletkérdés megoldását igényli a társult munka alapszervezeteiben, a művelődési közösségekben, intézményekben minden szinten. Nem vitás, hogy a szükségszerű egység megvalósítása nem várható a dolgok spontán alakulásától; tudatos társadalmi és egyéni munkára van szükség. Az új szerkezeti felépítés módjait még ezután kell megtalálni az egyetemes társadalmi fejlődésben, ahol minden akció alapvető kritériuma a munkásosztály érdekeinek érvényesítése.

A Jó Pajtás olvasóinak

Gépiratból; valószínűleg megjelent a Jó Pajtásban, 1973 után

Gion Nándortól kérdezik a törökkanizsai gyerekek, Popovics Gabriella, Selmei Laura, Kvasznica Attila, Molnár Lehel, Tratvik István hetedikes és Fekete Mónika, Máté Krisztina, Lévai Csongor és Csánádi Bertold nyolcadikos tanulók:

– *Milyen tanuló volt?*

– Jó tanuló voltam. A szenttamási elemi iskolában a legjobb tanulók közé tartoztam, bár sohasem voltam a legjobb, a szenttamási gyerekek igen okos gyerekek voltak, néhányan mindig megelőztek. Az ipariskolában osztályelső voltam, az iskolaműhelyben viszont majdnem utolsó. Az egyetemen mindenféle jegyeket kaptam a vizsgákon, de sohasem buktam meg, és időben diplomáltam, tehát még itt is elég jó tanuló voltam. Nyilván azért, mert szerettem iskolába járni. Tanulni nem szerettem, de iskolába járni szerettem, most is úgy érzem, hogy jó iskolákba jártam.

– *Mi volt a legkedvesebb tantárgya?*

– A magyar irodalom és a történelem. Leginkább jó irodalomtanáraim voltak, gyorsan megszerettették velem a tantárgyat és az olvasást. A történelem mint tantárgy unalmas volt, mert unalmasak voltak a tankönyveink. De aztán rábukkantam igazi történelemkönyvekre is, és ezek nyomán az unalmas tantárgyat is megkedveltem.

– *Gyermekkorában ki volt a legkedvesebb írója?*

– Nem emlékszem rá. Gyermekkoromban főleg ponyvaregényeket olvastam, mert csak ezekhez jutottam hozzá, rengeteg ponyvaregényt elolvastam akkoriban, szerzőik nevét azonban már régen elfelejtettem.

– *Milyen könyveket szeretett?*

– Az izgalmas, cselekményes regényeket. Talán azért, mert a ponyvaregényekkel kezdtem, és ezekben volt cselekmény éppen elég. Ezt később az igazi irodalmi alkotásoktól is elvártam.

– *Van-e írói példaképe?*

– Nincs. Sok írónak a könyveit kedvelem, némelyik könyvekhez minduntalan visszatérek, és újra olvasom, és újra élvezem őket, írókat becsülöm, de írói példaképem nincs.

– *Melyik könyvének volt a legnagyobb sikere?*

– Talán a *Virágos Katonának*. Magyar nyelven többször is kiadták, más nyelvekre is lefordítottak, néha már majdnem film és színdarab is készült belőle, aztán mégsem lett belőle sem film, sem színpadi előadás, ami nem is baj, más könyveimből készültek filmek meg színdarab is, de a végeredmény láttán nem voltam mindig túlságosan boldog.

– *Melyik műve a legkedvesebb számára?*

– Az *Engem nem úgy hívnak* című ifjúsági regényem. Ezt írtam meg legkönnyebben és leggyorsabban, és úgy éreztem, hogy nem sikerült rosszul. Ma is úgy érzem.

– *Minek alapján írta a Postarablók című művét?*

– A szenttamási posta és a mellette levő színházterem adta az ötletet. Sokat bámészkodtam mindkét helyen, és amíg mások különféle hasznos dolgokkal foglalkoztak, leveleket pecsételtek, vagy okosakat mondtak a színpadról, én azon gondolkodtam, hogy ügyes fiúk egyszer kirabolhatnák a postát. Aztán megírtam.

– *Áruljon el szakmai titkokat a regényírásról!*

– Sokat kell görnyedni a papír fölött.

– *Meddig tart egy könyv megírása?*

– Ha folyamatosan, mindennap írtam, két-három-négy hónap alatt be tudtam fejezni egy-egy könyvemem. (A „legkedvesebb” könyvemem néhány hét alatt megírtam.) Persze előtte ennél sokkal tovább kell gondolkoznom a megírandó könyvön. Tulajdonképpen ez is az íráshoz tartozik.

– *Az íráson kívül foglalkozik-e mással?*

– Fizetésemem újságíróként kapom az Újvidéki Rádióban. Könyveimet általában éjszakánként írom. Más, főleg hasznosabb munkával nem foglalkozom.

Az Újvidéki Színház megnyitásán

Újvidéki Televízió 1974. január 29. (D-21/74)

A darabot már ismertem, tehát az nem keltett meglepetést, de meglepett, hogy a mi színészeink egészen színvonalasan és figyelemre méltó színvonalon tudják előadni. És örülök...

Interjú a Híd-díjas íróval

Molnár Cs. Attila, 7 Nap 1974. június 28., 16.

– *Ösztönzően hatnak-e rád a díjak, egy-egy elismerés (erkölcsi és anyagi szempontokat is figyelembe véve) mennyiben van kihatással a további, folyamatos munkádra?*

– Minden elismerés – kezdve az egészen rövid recenzióktól, mondjuk, a Híd-díjig – természetesen ösztönzően hat a munkámra, hiszen az íróknak általában fontos, hogyan fogadják a könyveiket, és az elismerések, ha nem is az egyetlen, de valamiféle elégtételt

jelentenek. Ha pedig ez még anyagi ösztönzéssel is jár... hát, könyveim nem hoznak annyit, hogy az adaléknak ne örüljek; sokszor csakugyan a további folyamatos munkát teszi lehetővé.

– *Szükséges-e egy „befutott” írónak állandóan, időről időre bizonyítania? Nézeted szerint létezik-e ma született tehetség a fogalom klasszikus értelmében?*

– A „befutott” maradjon csak szigorúan idézőjelben. Egyébként azt hiszem, hogy bizonyításra mindig szükség van, amíg valaki úgy nem érzi, hogy minden lényeges dolgot tökéletesen elvégzett, vagyis konkrét esetben „kiírta” magát. Ilyesmi ritkán történik meg. Én mindenesetre még sokat szeretnék írni, és nem csupán bizonyításként. Ami a született tehetséget illeti: természetesen vannak, meggyőződésem, hogy nem is kevesen, csak hát ma már – nem mondok semmi újat – megfelelő képzés, csiszolás nélkül, önmagában nem sokat ér. Legtöbb író nyilván született tehetség, de nem csak ezért vált íróvá.

– *Mi a véleményed a kritikáról? Elég gyors-e, megfelelő szintű és mennyiségű?*

– Van néhány nagyon képzett és jó kritikusunk, irodalmunk rendszeres kritikai értékeléséről azonban nem beszélhetünk. Ez bizonyára a kritikusok, de nagyrészt az írók hozzáállásán is múlik. Meg azután több olyan kritikusra lenne szükség, akik nem csupán recenziókat, hanem tanulmányokat is írnak.

– *A határokon túl van-e elég visszhangja egy-egy Vajdaságban megjelent műnek, és konkrétan a te eddig megjelent könyveidnek?*

– Itt valószínűleg Magyarországra gondolsz elsősorban. Az írók ritkán elégedettek a kritikai visszhanggal, legyen az hazai vagy határon túli; általában azt szeretnék, vagy legalábbis remélik, hogy minden könyvük iránt rendkívül nagy érdeklődés nyilvánul meg. Így vagyok magam is. De ami fontos: megvalósult egy rendszeres könyvcserre, könyveink egyre nagyobb példányszámban eljutnak a

magyarországi olvasókhöz is, az ottani kritika is mind többet foglalkozik velük, amivel nem akarom azt mondani, hogy a beindult folyamat nyomán a visszhang is erősödni fog. Persze ehhez is, akár csak a hazai kritikusok „lelkesítéséhez”, minél több jó könyvet kellene írunk.

– *A Virágos Katona után mit várhat tőled az olvasóközönség?*

– Mindenekelőtt a *Virágos Katona* második kötetét akarom megírni (egy éven belül), majd a harmadik folytatást is. Ezenkívül leadtam már a kiadónak egy vékonyka elbeszéléskötetet, és megígértem egy ifjúsági regényt is... Rövid lejárátú tervnek ennyi talán elég.

– *A Symposion-nemzedékből eddig talán te választottad a leghagyományosabb írásmódot. Gondolok itt elsősorban a szürrealizmustól talán legtávolabb álló, mégis modern prózádra. Szerinted ez az írásmód áll-e közelebb a közönséghez, s ezen az úton föl lehet-e még kutatni a jövőben kitaposatlan ösvényeket?*

– Nem szeretem magam jellemezni a prózámat. Nekem ez az írásmód felel meg. Egészen felületesen: nyilván nem jobb és nem rosszabb, mint más. Attól függ, ki milyen fokon műveli. Ezen múlik az új utak felfedése is.

Az év legsikeresebb írója

M. Szemerédi Magda, Dolgozók 1974. december 27. – 1975. január 3., 11.

– *A kritikusok kedvelik magát. Mit gondol, miért?*

– Tőlük kellene megkérdezni! Egyébként az az érzésem, hogy nem is mindig kedvelnek, s ez a jó. Miért? Nem szeretném ha csak dicsérséneken... nem mintha annyira ösztönzően hatná rám a bírálat... Egyszerűen szeretek megtudni egyet-mást az írásomról. Meg-

tudni azt, hogy a kritikus, vagyis a szakember milyennek látja. Tanulság mindig levonható, különösen az elmarasztaló kritikából... De azért a dicséret, bevallom, nekem is jobban esik!

– *Történelmi regényével, a Virágos Katonával szép sikert ért el. Híd-díjat kapott, s tudomásom szerint Magyarországon is foglalkoznak ezzel a kötetével.*

– Nem panaszkodhatom a megbecsülésre, sem jugoszláv, sem magyarországi vonatkozásban. Odaát az utóbbi évben figyeltek fel rám, éppen a *Virágos Katona* révén. Többnyire kedvező vélemények hangzottak el, meghívásokat kaptam...

– *Vajdasági magyar íróinknak van már mit felmutatniuk. Ezzel szemben úgy tűnik, kevés az értékelő hozzászólás. Mi a tapasztalata erről?*

– Nem hiszem, hogy a kritikus kevés, inkább a kritika. Kényelmesebb más kiadványról írni, nem a sajátunkról. Egyrészt mert túl közel vagyunk egymáshoz, meg az is lehet, hogy néhány író túl érzékenyen reagál a bíráló szóra. Vagy pedig nem tartanak bennünket elég fontosaknak ahhoz, hogy foglalkozzanak velünk.

– *Jó könyvének tartja-e a pályája kezdetén megírt Testvérem, Joábot? Volt-e a kezében mostanában?*

– Egyetlen könyvemet sem olvasom el utólag. Eddig mindegyiket nagyon gyorsan, erős iramban írtam. Nem volt erőm még kéziratban sem átnézni őket, esetleg kijavítani. Miután megjelentek, csak az író-olvasó találkozókon találkozom velük újra.

– *Talán fél a kiábrándulástól?*

– Arra a kínlódásra emlékeztetnek, amíg írtam, a *Testvérem, Joábbal* kínlódtam meg legjobban. Nagyon-nagyon határidőre készült. Egyébként mindig a következő téma foglalkoztat. Ez nem jelenti azt, hogy nem emlékeznek rá, milyen. Egy-két dolgot ma már valószínűleg másképpen írnék meg a *Joábban*. De így sem tartom rossz könyvemnek.

– *Hogy megmaradjunk a korábbi művénél: szeretném, ha önmaga értékelné, milyen stiláris különbség van a Joáb és a nemrég megjelent novellagyűjteménye, az Olyan, mintha nyár volna között. Érzésem szerint az előbbiben még csak keresi mondanivalójához a megfelelő hangot, emitt pedig már egészen igényes, magabiztos. Így van?*

– Részben talán így. Egyik-másik novellám szakmailag talán tökéletesebb, mint a *Joáb*, bár ez nyilvánvalóan egységesebb és érdekesebb, már műfajánál fogva is. De csak részben, hiszen van közöttük olyan is, amelyet a *Joábbal* egyidejűleg írtam. A zöme persze később született, és valószínűleg a tapasztalat érződik rajtuk, a *Joáb* tapasztalata is. A regényíráshoz állandó hőfok szükséges, ezért talán nyersebb is az. Igaz, a nyersség sem rossz, ha funkciója van. A novellát ki lehet pofozni, előlről-hátulról. Több idő jut rá.

– *Véleménye szerint, mire jók az irodalmi pályázatok?*

– A pályázatokon talán azért is volt eddig nagyobb sikerem, mert gyorsan dolgozom. Nem szeretek sokáig kotlani egy témán, hosszú jegyzeteket készíteni... A pályázat határidőhöz van kötve, emellett leginkább anyagi kötelezettséget is jelent. Engem személy szerint ösztönzött. Eddig hét könyvem jelent meg: ha nincsenek pályázatok, ebből legalább három a mai napig sem készült volna el.

– *A vajdasági írók mintha most egyszerre új lehetőséget fedeztek volna fel a színdarabírásban. Sorban jelentkeznek az elsődramás írók, mások pedig újra megpróbálkoznak e műfajjal. Készül-e már a Gion-féle megjelentetés?*

– Az *Ezen az oldalon* dramatizálása csak ötlet volt. De ha erre valaha sor kerül, nem fogom magam csinálni, hanem olyasvalakinek a segítségével, aki ebben a műfajban otthonosabban mozog. Igaz, rádiójátékot már írtam, s a C. O. *Holicser* tévéjáték-változatát megvette tőlem a Belgrádi Televízió (még nem mutatták be), de a színpad mégiscsak más. S az igazat megvallva, a széppróza még mindig jobban izgat.

– *A félelem mint motívum gyakran jelentkezik legújabb kötetében, s a novellák végén váratlan fordulatként a gyengébb ember kerekedik felül...*

– Az emberi viszonyokban ez naponta előfordul. Sokszor prózai formában. Minden embert furcsa figurának tartok, és ha egészen közlőrl nézzük őket, azok is. Annál az egyszerű oknál fogva, hogy egyéniségek. Apró mozzanatokkal árulják el, hogy különböznek a többtől. Ezeket a mozzanatokot igyekszem összegyűjteni.

– *Prózájának egyik erőssége, hogyha mégoly különc alakokat is szerepeltet, a környezetük, melyben mozognak, teljességgel reális. A szálak szülőhelyére, Szenttamásra vezetnek vissza.*

– A szenttamási élményék maradtak meg bennem legtisztábban. Ott csak úgy ismernek mint a kőműves Gion Matyi fiát! Régi környezetem őszintébb hozzám, az emberek megnyílnak előttem. Így például egy egész *Virágos Katonára* való anyagot össze tudtam szedni anélkül, hogy nagyon kellett volna erőlködnöm. S még mindig az az érzésem, hogy a nyersanyag alaposabb feldolgozást érdemelne meg. Ezt sem tartom rossz könyvemnek, de nem vagyok mindenben megelégedve vele. Még két kötetben szeretném folytatni, persze jobban, szebben, mint amilyen az első.

Regénytrilógián dolgozom...

Fehér Ferenc, Magyar Szó 1975. január 16., 12.

– *Kezdjük az írói visszapillantással: eredményesnek érzi-e Gion Nándor a magunk mögött hagyott, 1974. alkotói esztendő?*

– Látszatra eredményes év volt ez számomra; már csak azért is, mert nekem a Híd-díjat hozta. De hát a *Virágos Katona* valójában az előző esztendőben készült. Magát az írói alkotómunkát illetően már nem volt ilyen eredményes ez az én tavalyi évem. Alig írtam két-három elbeszélést. Ezekhez aztán hozzásoroltam még nyolc-tíz

régebbi keletű novellámat, s kiadtam egy vékonyka kötetet: novemberben jelent meg, *Olyan, mintha nyár volna* címmel.

– *Mit jelent számodra ez a novelláskötet?*

– Nem vagyok túlságosan megelégedve ezzel a könyvvel, egyszerűen szükség volt rá, mégpedig azért, hogy egybegyűjtve lássam s felmérjem a korábban lapokban, folyóiratokban elszórtan megjelentetett írásokat – azaz csupán azokat közülük, amelyekről úgy tartottam, hogy helytállóak kötetben is.

– *Milyen időszakot ölelt fel a sommázás?*

– Öt-hat esztendő termését. Szembe kellett nézmem ennek a korszaknak az eredményeivel, sajátságaival. Meg kell azonban mondanom, hogy nem ez foglalkoztatott elsősorban az eltelt esztendőben. Tulajdonképpen mindvégig a *Virágos Katona* regényem folytatására készülődtem. A második kötetét ez év márciusának végéig át akarom adni a Forum Kiadónak.

– *Milyen vonatkozásban lesz szerves folytatása a Híd-díjas regényednek?*

– Mindenképpen meglesz benne ez a szerves folyamatosság. Időben úgyszólván pontosan ott kezdődik, ahol az első kötet befejeződött. Hőseim életútját akarom továbbírni, egészen a második világháborúig. (A harmadik kötet onnan veszi majd kezdetét.) Tehát regénytrilógián dolgozom. A helyszín is marad: Szenttamás. Újabb hősök felvonultatásával természetesen tágítani akarom a regény kereteit. Nem akarom, hogy afféle családregegyé váljon. Egy konkrét korról és meghatározott környezetről szeretnék képet adni.

– *Meddig jutottál ezzel a mindenképpen nagyarányú írói munkával?*

– Az anyaggyűjtés nagyjából befejeződött, az „akkumulációs idő” elég hosszú volt, ráment úgyszólván az egész tavalyi év. Most már hamarosan a megszokott és igen gyors tempóban hozzálátok, a jegyzetekből egységes szöveget írok. Az időbeosztás sajnos ezúttal is rosszul sikerült: egész éven át csak gondolkoztam a témán, mást

nemigen csináltam, most viszont belekezdtem egy elbeszélés-sorozatba is; előbb ezt kell befejeznem. Csak ha ezzel elkészültem, akkor foghatok neki a regényírásnak. Szerencsére a tapasztalás azt mutatja, hogy tartani tudok egy ilyen megfeszített iramot, elég gyorsan írok, s tulajdonképpen úgy is tudok csupán írni, hogy miután elkezdem, 10-12 órát dolgozom napjában. Ilyenkor másra nem tudok gondolni. Egyszerűen a legteljesebb belső koncentrátságra van szükségem. Nem tudok úgy írni, hogy, mondjuk, hétről-hétre két-két gépelt oldalt készítek el napjában, s közben ezernyi más munkát is végzek. Tehát remélem: akármilyen erőfeszítésbe kerül is, sikerül ily módon és jól megírom a *Virágos Katona* folytatását. Azt szeretném, ha jobb lenne, mint az első kötet. A nyersanyag mindenképpen megérdemelné ezt.

Levél Szokolczay Lajosnak

Újvidék, 1975. szeptember 8.

Kedves Barátom!

Nagyon megörültem levelednek, mindannak, amit írtál, hogy az Új Íráshoz kerültél, hogy novellát közölnétek tőlem... Jelenleg sajnos semmit sem küldhetek, legújabb regényem eléggé kipukkasztott, májusban fejeztem be (ebből közölt a Népszava két részletet), és azóta egy sort le nem írtam, elfekvő novellám pedig nincs. De most már helyrerázódom, a héten letudok egy Írótábort, aztán egy Írókongresszust, és októberben ismét írni szeretnék. Amint sikerül valami érdemlegeset összehoznom, elküldöm Neked. – Valóban örülök, hogy gondoltál rám, majd igyekszem jó novellát küldeni, Ti pedig majd csináljatok jó folyóiratot. Juhász Feri üdvözlöm.

Ölel: Gion Nándor

Író-olvasó találkozón Oromon – a kanizsai írótalálkozóhoz kapcsolódva

Újvidéki Televízió 1975. szeptember 14. (145/75)

Számomra minden ilyen író-olvasó találkozó – asszem, mint más írók számára is – tanulság és tanulás mindazzal együtt, amivel ez jár. Azaz együtt, hogy itt Oromon, mikor megérkeztünk, láttuk, hogy székeket hoznak be, mert nem volt elég szék bekészítve; többen jöttek el; azzal együtt, hogy síri csöndben hallgatnak végig, vagy zajognak; ahogyan tapsolnak vagy ahogyan nem tapsolnak. Asszem, hogy erre szükség van, erre az állandó tanulásra és okulásra szükségünk van.

Levél Szokolczay Lajosnak

Újvidék, 1975. november 26.

Kedves Lajos!

Kissé szégyenkezve írom ezt a levelem, két okból; az egyik, hogy még mindig nem küldtem írást, a másik, hogy egyhetes késéssel válasszok. Az utóbbira van mentségem, mivel nem voltam Újvidéken, és a mulasztást egyébként is most pótolom. (Elég nagy marha voltam, hogy a novellák születési évét nem tüntettem fel, de már későn jutott eszembe.)

Tehát: 1. *A galamb* – 1973, 2. *Patkányok a napon* – 1968, 3. *A postás, aki...* – 1972, 4. *A szemüveges lány* – 1969, 5. *Az asztalos* – 1973, 6. *Szűnyogok és a pályaoőr* – 1967, 7. *Száraz magok* – 1970, 8. *A sziréna* – 1973, 9. *Olyan mintha nyár...* – 1968, 10. *C. O. Holicser...* 1971, 11. *Csillagok... I.* – 1967, 12. *Csillagok... II.* – 1973.

A fontosabb feladatokat (a beígért írást) jelenleg még nem végezhetem el. Úgy terveztem, hogy októberben írok, de közben anyagi

okok miatt vállaltam valami favágó munkát (adaptálást), amivel éppen most végzek. Ezt követően tényleg írok először neked, azután a Hídnak. (Ott is szorongatnak, a jelek szerint január 1-től Bányai fogja szerkeszteni, és megígértette velem, hogy beszálok mindjárt az indulásnál.) Tehát dolgoznom kell.

Tavaly decemberben meghívtak a Budapesti Filmhétre, ha ezt ezúttal is megtennék, akkor személyesen vinnék novellát. Ha nem, akkor küldöm.

Barátsággal üdvözl: Gion Nándor

Az angazsáltság mindig újából megvalósítandó terv

Fekete Elvira, 7 Nap 1975. december 26., 18.

– Országos szinten egyre több szó esik arról, hogy nálunk az irodalom igen sokat foglalkozik az izmusok, a modern irodalmi irányzatok hajszolásával, és csak nagyon keveset törődik valóságunk komoly, elemző igényű, autentikus megmutatásával. Tapasztalata szerint vonatkozik-e ez az észrevétel a vajdasági magyar irodalomra is?

– Én nem mernék ilyen szigorú ítéletet mondani sem országos szinten, sem tartományi szinten. Kétségtelen, hogy beszélhetünk „az izmusok, a modern irodalmi irányzatok hajszolásáról” (a vajdasági magyar irodalomban is), indokolt rosszállással is szólhatunk róla, de ez a „hajsza”, illetve a modern irányzatok alkalmazása nem jelenti szükségszerűen és minden esetben valóságunk megkerülését. Egyébként nem hiszem, hogy irodalmunkat az izmusokkal való birkózás jellemezné elsősorban, amivel természetesen nem azt akarom mondani, hogy elégedettek lehetünk mindennapi produkcióinkkal, a mércét és a színvonalat azonban azok a művek szabják meg és szavatolják, melyek több-kevesebb sikerrel ugyan, de tisztességes hozzáállással éppen valóságunk megmutatására törekcsenek.

– Az Ön nemzedéke, amely nagyobbára a Symposium körül tevékenykedett, valóra váltotta-e minden tervét, angazsálnak tekinti-e magát, s számol-e az olvasóval?

– A kérdés első részét külön-külön kellene feltenni a nemzedék tagjainak. A válaszok bizonyára tagadók lennének. Nemzedékem tagjai ma is dolgoznak, írnak, még mindig terveket valósítanak meg, nyilván még sokáig. Néhány tervünk valóra vált: megszületett és létezik egy folyóirat, amely persze lehetett volna jobb és lehetne sokkal jobb, de mégis van, és jó, hogy van; azután a kritikriumokat is sikerült valamelyest megszigorítani, bár ez nem csak a mi érdemünk; néhány értékes könyv is megíródott, megnövekedett a jugoszláviai magyar irodalom tekintélye... Az alapvető terv: az ennél jobb és mindig jobb irodalom megteremtése azonban természetsszerűleg továbbra is megvalósulásra vár, kihívásként minden nemzedék számára.

Hogy angazsálnak tekintem-e magam? Természetesen. Ezt minden írásommal igyekeztem bizonyítani, és bizonyítani igyekezem a jövőben is. Ez is a mindig újából megvalósítandó tervek közé tartozik. És eközben számolnom kell, tehát számolok az olvasóval. Nem a fogyasztóval, hanem a nagy kezdőbetűs Olvasóval, aki gondolkodik, értékkel, elfogad vagy elutasít valamit, az állandó vitapartnerrel.

– Véleménye szerint mivel magyarázható, hogy prózáiróink közül csak kevesen tudnak olyan népszerűsége szert tenni, mint Ön? Az olvasók közönye nem ösztönös reagálás-e arra, hogy csak elvétve születnek valóságunkba markoló nagyobb szépprózai vállalkozások?

– Tény, hogy viszonylag kevés a „valóságunkba markoló szépprózai vállalkozás”, az olvasó ösztönös vagy inkább tudatos (én magam fentebb a tudatos olvasóról beszéltem) reagálása tehát nagyon is jogos feltételezés. Meggyőződésém azonban, hogy ebben az esetben óvakodnunk kell az egyenes arányoktól. Nem mindig csupán az író és az olvasón múlik, hogy a megírt könyv esetleg olvasatlan marad. A kritikától kezdve a terjesztőki sok minden elősegítheti

vagy akadályozhatja a népszerűséget. Ezzel nem akarok semmi újat mondani, és főleg nem akarnám csorbítani a kérdés életét. De hiszem, hogy vannak a jelenleginél nagyobb népszerűséget megérdemlő könyveink és prózáiróink.

– *Tudomása szerint, van-e csoportosulás a jugoszláviai magyar irodalomban és kritikában, s ha igen, ez mennyiben gátolja az írók erőteljes kibontakozását?*

– Vannak csoportok, minden bizonnyal, amint íme beszélünk róluk. Bár azt hiszem, néha többet beszélünk róluk, mint amennyien vannak. Őt vagy két-három évvel ezelőtt könnyebben válaszoltam volna a kérdésre. Most is szeretnék válaszolni, de az az igazság, hogy jelenleg egyetlen valamirevaló irodalmi csoportosulásról sem tudok. Lehet, hogy tájékozatlan vagyok, nem is a létezésüket tagadom, hanem jelentőségüket és hatásukat. Egy-egy csoport célkitűzéseitől és a körülményektől függően különféle szerepet tölthet be, „az írók erőteljesebb kibontakozását” is gátolhatja (a csoport tagjainak kibontakozását is), tartós értékrendet azonban csak ritkán tud megteremteni, és időszaki hatása is lényegesen csökken, amint az érvényesülési lehetőségek megnövekednek, mint napjainkban. Persze nem kell figyelmen kívül hagyni a csoportokat, éppen a reális értékrend kialakulása érdekében. Mellesleg nemrégem engem választottak meg egy nagy csoport, a Vajdasági Íróegyesület titkárává, azzal az elsődleges céllal, hogy erőmhöz mérten segítsek mindenféle csoportelszigetelődés felszámolásában. Nagyrészt a „csoport” érdekében.

– *Min dolgozik jelenleg?*

– Befejeztem a *Virágos Katona* második kötetét. Még májusban. Sokat szenvedtem vele, két hónap alatt írtam meg, és annyira kimerített, hogy azóta csak pihengetek. Meg kellene írnom a harmadik kötetet is. De nem ilyen gyorsan és nem ilyen nagy lendülettel... Kevésbé kimerítő tempóban. De lehet, hogy előbb egy mai témájú regényt írok. Régóta tervezem, hamarosan hozzá kellene fognom.

Könyvheti vendégünk: Gion Nándor

Mátyás István, *Élet és Irodalom* 1976. június 5., 8.

– *A harmincöt éves jugoszláviai magyar író először novellákat írt, azután egy kisregényt, Kétéltűek a barlangban címmel (1968), majd következtek a regényei: Testvérem, Joáb (1969), Ezen az oldalon (1971), Virágos Katona (1973). Műveinek többsége a hazai olvasók előtt sem ismeretlen, de azt talán kevesebben tudják, hogy egyetemista korában könyvkritikákkal kezdte az írást...*

– Szinte kivétel nélkül mindnyájan írtunk kritikát, akik együtt iratkoztunk be 1959-ben az akkor megnyílt újvidéki magyar tan-székre. Azok is, akik már kezdő költőnek, prózaírónak számítottak. De az az igazság, hogy én mindig is prózát akartam írni. És ha már arról van szó, hogy mivel kezdtem az írást, hát be kell vallanom, hogy novellákkal. Még a kritikák előtt. Csak erről eddig jóformán senki sem tudott, mert álnéven közöltem őket. Rossz novellák voltak, magam is beláttam. Akkor gondoltam arra, hogy előbb megismerem az írás elméletét. Ezért kötöttem ki átmenetileg a kritikáknál. Majd egy idő után úgy éreztem, hogy a széppróza területén már valamivel biztonságosabban mozgok.

– *A Virágos Katona óta nem találkoztunk újabb regényével.*

– Nagyon reméltem, hogy a magyarországi könyvhéttel egy időben megjelenik a folytatás. Tavaly írtam meg, *Rózsaméz* címmel. De közben a *Virágos Katona* elfogyott, s a kiadónak az az ötlete támadt, hogy azt meg a *Rózsaméz*et közös kötetben jelenteti meg. A közös könyv címe az lesz, hogy *Latroknak is játszott*.

– *A folytatás egyszersmind befejezés?*

– Nem. Már dolgozom a harmadik kötetben. A *Virágos Katona* a századfordulón kezdődik és az első világháború idején fejeződik be. A *Rózsaméz* a két háború között játszódik. Amit most írok, az a má-

sodik világháborúba vezet. A helyszín azonos, és ezt mondhatom nagyjából a szereplőkre is.

– A múlt év végén megválasztották a Vajdasági Íróegyesület titkárává, ezzel automatikusan a nyolc köztársasági, illetve autonóm tartományi íróegyesület alkotta országos szövetség titkárságának is a tagja lett. Az egyesület – a műfordítókkal együtt – több mint kétszáz tagot számlál. Milyen fontosabb feladatok megoldásán dolgoznak most?

– Egyik legfontosabb feladatunk az írók és a kiadók viszonyának módosítása. Most az író leadja a kéziratát, elfogadják, kifizetik, s utána kevés beleszólása van könyvének további sorsába. Ezen szeretnénk változtatni, méghozzá úgy, hogy az írók testületének beleszólási joga legyen a kiadói politikába – már a kezdettől, azaz az éves terv összeállításától. S mert az írók a munkájukkal – a kézírataikkal – részesei egy-egy kiadó tevékenységének, szeretnénk elérni, hogy ugyanolyan jogokat élvezzenek, mint a kiadói dolgozók. Amint az alkotók képviselve vannak a kiadók igazgatási-önirányító tevékenységében, közvetlen hatást gyakorolhatnak a könyvek példányszámára, megjelenési formájára, a tiszteletdíjakra és így tovább. A képviselőre egyébként törvényadta jogunk van.

– Már csak a megfelelő gyakorlati formákat kell kialakítani.

– Egy lépést már tettünk: minden kiadó mellett megalakult az alkotók gyűlése. Tagjai azok az írók, akiknek a könyveit rendszeresen megjelentetik. Ha majd az írók testülete minden területen és teljes joggal jelen lesz a kiadói életben, akkor elérheti azt is, hogy csak az arra alkalmas könyvek jussanak el külföldre. Ennek nyomában szeretnénk bővíteni, szélesíteni azután a külföldi kapcsolatainkat, amelyek máris nagyon gyümölcsözők. Például éppen Magyarországgal. Ma csaknem minden Magyarországon megjelenő könyvhöz hozzájutunk Jugoszláviában.

A jugoszláv játékfilmek 23. pulai fesztiválja előtt

Újvidéki Televízió 1976. július 28. körül (D178/76)

A pulai fesztiválokról már hosszú évek óta családottan szoktunk távozni. Kellemetlen hagyománnyá vált, hogy ezekben a nyári napokban ismételten megbizonyosodunk, válságban van, hosszú és igen súlyos válságban a jugoszláv filmművészet. Ezek után érthető, hogy az újabb fesztiválok előtt a hangulat nem túlzottan bizakodó. Sajnos ez a helyzet az idén is. És ha azt mondom, hogy a bizakodás hiányzik, akkor még enyhén is fogalmazok. Tudniillik az előjelek igen lehangelőek. Először is kevés a film, mindössze tizenhat. A jugoszláv filmgyártás valamikor akár a kétszeresét is könnyedén hozni tudta évenként. Persze abban az időben még a minőséggel is kevesebb bajok voltak, sőt, a jugoszláv filmek nemzetközi szinten is komoly rangot vívtak ki maguknak. De maradjunk a jelenben. Sovány produkcióból ennek mintegy a felét már bemutatták a mozikban, és a kritika nem valami nagy lelkesedéssel nyugtázta. Tehát az eddig látottak többsége gyönge film. Mindez arra utal, hogy a jugoszláv filmművészet továbbra is válságban van, és hogy filmgyártásunk egész szerkezetében továbbra is komoly bajok vannak. De ne kiabáljuk el a dolgot, mert a lehangelő előjelek mellett vannak biztatók is. Jelentkezett néhány tehetséges fiatal alkotó, akik talán változtatni tudnak a helyzeten, meglepetést, kellemes meglepetést is szerezhetnek. Egyik ilyen kellemes meglepetés Goran Paskaljević berlini különdíja. Igaz, valamikor a nemzetközi fesztiválokon nagyobb díjakat is kaptunk, de a szűk esztendő után már az ilyen szerényebb elismerésnek is örülünk. Annál is inkább, mert ez esetleg azt jelentheti, hogy mégis előreléptünk: kezdünk talán kilábalni a hullámvölgyből. És azt is jelentheti még, hogy az idén nem csupán egy, a nemzetközi elismerést is kiérdemlő filmünk lesz. Nem biztos, hogy ez történik az idén Pulán, de megtörténhet. És jó volna, ha megtörténne. Hát, az optimizmusunk egyelőre csak eddig terjed.

Fenyves György és Kardos Ferenc a jugoszláv játékfilmek 23. fesztiváljáról

Gion Nándor a riporter, hangszalag a hagyatékból, 1976. augusztus 3.

– Pulán tegnap ért véget a jugoszláv játékfilmek 23. fesztiválja. Összesen 16 filmet láttunk. Mielőtt az összegezést adnánk a látottakról, két külföldi vendéget kérünk meg, hogy mondjon véleményt az idei pulai fesztiválról. Először Fenyves Györgyöt, budapesti filmkritikust kérjük mikrofonhoz.

– Hosszú ideje van alkalmam figyelemmel kíséreni a pulai fesztivál eseményeit, kimondani is rossz: másfél évtizede. Tizenötödször vagyok Paulán, és elég sok filmet láttam itt, talán az összes jugoszláv filmtermésnek a 80-90 százalékát, és amilyen sok örömem volt kezdetben ebben a fesztiválban, annyira lecsökkent ez az öröm az elmúlt három-négy évben. Épp azért az átmeneti visszaesés után – amit egyébként természetesnek tartok, hiszen minden csúcsot szükségszerűen követnek a mélypontok – nagyon nagy örömet okozott, hogy kedves barátaim, a jugoszláv filmesek, akik közül sokat személyesen is ismerek, idén ismét a felfelé vezető út jeleit tudták az Arénában bemutatni nekünk. [...]

– Kardos Ferenc ismert magyar filmrendező, a Magyar Film- és Tévéművészek Szövetségének játékfilm szakosztálya titkáráként tartózkodott Pulán az idei fesztiválon. Őt arra kérjük meg, hogy egyetlen filmről mondjon valamit; egy olyan filmről, ami neki legtöbbet jelentette, ami legérdekebb számára.

– Nem nehéz erről beszélnem tulajdonképpen, mert egy kicsit válogatási szempontból is jöttem ide, vagy érkezünk ide egypár kollégával együtt. Mi augusztus közepén a Balaton mellett szeretnénk egy „vígjátéknapok” rendezvénysorozatot lebonyolítani, amire meghívnánk jugoszláv filmalkotókat és egy jugoszláv filmet is. És a Jugoszláv Filmművészsövetség az utolsó pillanatig nyitva tartotta tulajdonképpen annak a lehetőségét, hogy melyik filmet küldje, és

még ránk bízván a lehetőséget, hogy Pulán a legfrissebb filmek közül válogassunk. Mi itt ezt is néztük, hogy talán nekünk mi lenne a legszimpatikusabb és a legrokonszenvesebb, és mit tudnánk hasznosítani. Úgy találtam személyesen is, és úgy találtuk együttesen is, hogy nagyon szívesen látnánk a *Strandőr télen* című filmet. [...]

Kultúra és álkultúra

Hornyik Miklós, Újvidéki Televízió 1977. január 17. (25/77)

– A műkedvelésünkben is látjuk, és másutt is, hogy álkulturális termékek sorozatával kellene tulajdonképpen szembenézni, és roppant jelentősége van az alkotóművészeknek ebben a folyamatban. Azt mondhatnám, hogy a kultúra öngazgatású átlényegítésében az alkotóművészeknek rendkívül fontos szerep jut. De a határozataink, elveink rendszerében az alkotóművészekről nagyon ritkán ejtünk szót. A kultúra közkinccsé tételéről szóló határozattervezet is alig említi meg az alkotókat. Most éppen, mivel írószövetségi titkárként felterjesztést írt ebben a kérdésben, megkérdezném, hogy mit várhatunk, illetve mit kellene végül is tisztázni az alkotóművészek esetében.

– Sok mindent kellene tisztázni, és remélem, sok minden tisztázódik is. Mellesleg már megint kezdtem félni, hogy ebben a beszélgetésben is csak a kultúra közvetítőiről és fogyasztóiról lesz szó. Eddig még nem esett szó azokról, akik ezt a kultúrát, a műveket megteremtik, vagyis az alkotókról. A Vajdasági Íróegyesületnek és a Jugoszláv Írószövetségnek is ez év folyamán – akkor, amikor a kultúra közkinccsé tételéről volt szó: arról a határozati javaslatról, aztán a társult munka törvénytervezetéről – mind a kétszer megvitattuk ezt, hozzászóltunk, és mind a kétszer azt kértük, hogy itt nagyobb teret szenteljenek éppen az alkotóknak, mert asszem, ebben az egész beszélgetésben, magában a beszélgetés témájában is a két legfontosabb tényező, az mégiscsak az alkotó és az olvasó, illetve aki azokat az alkotásokat elfogadja, befogadja, vagy nem fogadja.

Olvasót mondtam, nem véletlenül, mert... és nem csak azért, mert magam is könyveket írok, de ma is azt vallom, hogy a kultúra alapja még mindig az írott szó. És itt jutunk el addig, hogy honnan bukkan fel egészen erősen, és tartja magát egészen erősen az álkultúra: éppen az alkotók helyzetéből kiindulva magyarázható ez meg. Először is megfigyelhetjük, hogy az, amit álkultúrának nevezünk – itt az unalomig emlegetett irodalmi ponyvától egészen a borzalmas műnépzenéig mindent föl sorolhatunk –, megfigyelhetjük, hogy ez rendkívül kommunikatív valami. Mi, a Jugoszláv Írószövetség szervezésében összegyűltek írók valamikor december elején az egész országból, és két napig vertük az asztalt és tanácskoztunk, és csodálkoztunk azon a kifejezésen, ami elhangzott, hogy bizonyos környezetek magukba zárkóznak. Hát az írók azok, akik nem zárkóznak magukba, akiknek ez a legkevésbé sem érdekük, és mégis az irodalom, az írott könyv, a valamire való könyv, az kommunikációban messze-messze lemarad a ponyvától. Tény, hogy az igazi kultúra legalábbis az irodalomban, de másutt is, nagyon nehezen mozdul el onnan, ahol megteremtődött, regionális határok közül nagyon nehezen tör ki sokszor, és ennek nem mindig nyelvi okai vannak. Na most itt aztán beszélhetnénk arról, hogy egymás megismerése, többnemzetiségű környezetbe fordítások, és így tovább, aminek a lényege az egymás megismerése és megbecsülésén túl az, hogy valóban ellássuk egész közösségünket megfelelő irodalmi, művészeti, tehát kulturális termékekkel, hogy ezen még emiatt e célból mennyit kellene változtatni kiadói politikán, könyvterjesztési politikán, visszatérve ennek az anyagi, objektív anyagi feltételeihez, és egészen visszatérve maguknak az alkotóknak is az anyagi helyzetéhez, az íróknak az anyagi helyzetéhez egészen konkrétan. Tudjuk, hogy ma nagyon kevés író tud megélni csak irodalmi munkásságából, nyilvánvaló tehát, hogy a befektetett munka ellenértékét legtöbbször nem kapja meg. Hogy sokszor az író emiatt kénytelen mesteremberré válni, és esetleg sztripeket* írni, vagy álnév alatt fü-

* képregényeket

zetes regényeket, ami szintén előfordul. És mindezeket hogyha csak az író szempontjából vizsgáljuk, akkor így alakul ki a lehetőség az álkultúra burjánzására is. És itt most valamit leszögeznék a végén, hogy az, aki a kultúrát akarja egyértelműen, és igényli, és adja, az az alkotó és az olvasó, illetve az alkotó és a fogyasztó. A közvetítő kapcsok, ez a közvetítő láncolatban, asszem, itt kell elsősorban hibát keresni. Persze én méltányolom mindazt, amit az előttem szólók mondtak a kultúrának, a kultúraterjesztésnek a szubjektív tényezőiről, azoknak fontosságáról, és az objektív tény... – egészen a környezetkultúrának a fontosságáig.

– Igen. Persze fölvetődik a kérdés, hogy miért nem kommunikatív a jó irodalom. Pusztán a közvetítő közeg miatt, vagy önmagában sem eléggé kommunikatív?

– Persze nagyon helyénvaló a kérdés. Érdekes téziseket olvastam és hallottam arról, hogy a jó irodalom – mondjuk, hogy „jó irodalom” –, az az irodalom, amely egyfajta magasabb igénnyel lép fel, valahol légüres teret hagy – talán témában is és formában is –, amely légüres térbe azután beugorhat egy másfajta irodalom, és az kitölti. Szóval nyilván nem csak a közvetítői láncolatban van a hiba. Valamit kihagynak az írók is, amit nem szabadna hogy kihagyjanak, vagy meg kellene, hogy csináljanak. S más kérdés, hogy ezért az írókat mennyire lehet okolni. Hogy lehetőségük van-e teljesen befedni egy irodalmi terepet? Van-e objektív lehetőség, egyszerűen fizikailag lehetőségük van-e erre? Talán lenne, talán több lehetne. Nyilván nem csak azon múlik, hogy az írók rosszul vannak megfizetve. Írói hozzáálláson is múlik, és tehetségen is sok, valószínűleg. [...]

Egész társadalmunk olyan irányba halad, amikor már nemcsak hangoztatjuk azt, hogy közös megegyezéssel javíthatunk ezen a kétségtelenül sok esetben áldatlan helyzeten, hanem tényleg javíthatunk. Valóban lehetőség van rá társadalmi, ha úgy tetszik, jogi lehetőség is arra, hogy ha nem teljességgel, hamarosan nyilván lesz, hogy az alkotók teljes értékű öngazgatókként kapcsolódjanak be abba a folyamatba, amit én úgy mondtam, hogy közvetítés. És nem-

csak abba, hanem ott is szavuk legyen, és közvetlenül beleszólhasanak, hogy ki, kinek a munkáját milyen kritériumok alapján hogyan értékeljük. És a műveik, alkotásaik útjára is, hogy közvetlenül hathassanak.

– *Most az alkotók öngazgatási tevékenysége vagy szerveződése hogyan fest Vajdaságban, mondjuk, például az író egyesületen belül? Van erre valamilyen forma?*

– Most van kialakulóban, amit én még mindig nem tudom, hogy nevezem pontosan: „a könyv egysége”, amely a művelődési érdekközösség keretein belül alakulna meg, illetve már alakulóban van, amely testületben helyet kapnának a társult munka képviselői, valamint az alkotók, az Íróegyesület, a Zeneművészek Egyesülete, a képzőművészek képviselői, de természetesen itt elsősorban az írókra gondolok, és azután a könyvtárosok, könyvkiadók képviselői, ahol már az eszközök elosztásánál beleszólásuk lenne mindezeknek, tehát az íróknak, még hozzá elsősorban az íróknak. Mindjárt a tágabb kiindulópontnál meghatározhatnák ezeket a céleszközöket. Ennek a '76-os év végéig meg kellett volna alakulnia, és már működnie kellene; valamennyire késő, de én azt hiszem, hogy hamarosan ez meg fog alakulni. Azonkívül kiadóink éppen az új követelmény, új társadalmi követelmények nyomán már kezdik megszervezni, vagy már meg is szervezték – például Újvidéken a Forum vagy a Stražilovo – az úgynevezett Alkotók Gyűlését, amely mint testület, ha nem is jogi személy, de már küldötteket nevez be a Kiadói Tanácsba, és ezeken a küldötteken keresztül közvetlenül hatást gyakorol egy egész kiadói politikára, sőt a közeljövőben nemcsak a kiadói politikára, hanem a könyvterjesztési politikára is. [...]

Én asszem, hogy a munkások, a dolgozók, azok Kultúrát akarnak, így, nagy kezdőbetűvel. Azt igénylik, azt kell adni; és azt, hogy a kultúrát sokszor bizonyos területeken elborítja az álkultúra, ezt bizonyára nem úgy fogjuk megszüntetni, hogy kigyomláljuk erőszakosan az álkultúrát, hanem megpróbáljuk fölfejleszteni a kultúránkat.

A Vajdasági Írók Egyesületéből: A kettős Tito-évforduló jegyében – Tanácskozás Kumrovecen vagy Jajcében – Fiatal írók találkozója Kanizsán

Fehér Ferenc, Magyar Szó 1977. március 13., 16.

– *Helyzetjelentésünket kezdjük talán a visszapillantással: az íróegyesület titkáráként hogyan ítéli meg Gion Nándor az utóbbi hónapokban végzett munkát?*

– A korábbi évekhez viszonyítva tavaly sokkal nagyobb anyagi támogatást kapott a Vajdasági Írók Egyesülete. A Kanizsai Írótábor és a néhány éve ismétlődő Fruška Gora-i Találkozó sikeres volt. Kanizsán elsősorban elemeztük és fölmértük helyünket – természetesen mind az öt nyelvű vajdasági irodalom helyét – a jugoszláv nemzetek és nemzetiségek irodalmában. Vrdniken pedig külön foglalkoztunk az irodalom, illetve a kultúra és a társult munka viszonyával. A zágrábi országos tanácskozásra a kanizsai közös megbeszéléseink sugallataival, fölkészülten mentünk el, s vajdasági javaslatainkat az Írószövetség évi közgyűlése is magáévá tette: bekerültek a határozatokba. Tovább fokoztuk például kapcsolatainkat a hazai, köztársasági és tartományi rokon egyesületekkel, valamint a külföldi íróegyesületekkel is. Meddő vendégeskedések helyett munkajellegű tanácskozásokat folytattunk, s ennek meg is lesz majd az eredménye. Remény van rá például, hogy kölcsönösen könyveket jelentetünk meg; mi már küldtünk értékes vajdasági könyveket a többi közt a Német Demokratikus Köztársaság, Magyarország, a Szovjetunió íróegyesületi, könyvkiadói fórumainak, s más országok kiadói, rádióállomásai is kértek tőlünk... Az együttműködést tehát így is kamatoztatni próbáljuk a vajdasági irodalom és az írók érdekében. Küldöttséget cseréltünk Crna Gora Íróegyesületével. Íróinkat képviseltettük a Sztrugai Költészeti Esteken, a fiatalok Sutjeskai Találko-

zóján, s természetesen részt vállaltunk olyan társadalmi akciókban is, mint a társult munkáról szóló törvény megvitatása.

– *Fiatal íróinkkal mennyiben törődött külön is az egyesület?*

– Némileg sikerült javítani egyes tagjaink szociális helyzetén. Egy-két lakást is tudtunk szerezni. Új tagokat is vettünk fel, bár nem olyan tempóban, mint a korábbi években. De hát egy általános és szerintem is elfogadható álláspont volt, hogy szigorúbb mércét kell alkalmazni tagfelvételnél. Tavaly, a fordítókkal együtt, mintegy tíz új tagot vettünk fel. Ez nagyjából alighanem meg is felel a valós helyzetnek.

– *S most néhány szót arról, amit az Íróegyesületnek nem sikerült végigcsinálnia...*

– Az évi közgyűlésünkön elfogadott, öt évre szóló munkatervben első helyen szerepel az öngazgatási szerződések aláírása a kiadókkal – elsősorban abból a célból, hogy az íróknak több beleszólásuk legyen a könyvkiadói politikába, s javíthassanak anyagi helyzetükön, vagyis magyarán jelentősebb tiszteletdíjat biztosítsanak műveiknek. Mindezt nem sikerült teljességgel végigcsinálnunk. Mi – és nem csak a mi magunk kezdeményezése volt ez – a Művelődési Érdekközösség keretében szeretnénk volna megalakítani az ún. Könyv Közösséget, s ebben a testületben szép számban lettek volna képviseltetve az írók. A Könyv Közössége már a kiindulópontonál, tehát a célszövegek szétosztásánál döntő befolyást gyakorolhatott volna arra, hogy ebből a pénzalapból, tehát amit a kiadók vagy a folyóiratok kapnak, mennyi százalék mire jut... Annak idején elkezdtünk dolgozni az idevágó szabályzaton, munkaterven, azután a magunk részéről komolyan hozzá is adtuk megjegyzéseinket; próbáltuk olyan vágányra terelni ezt a testületet, hogy csakugyan az írók, sőt nemcsak az írók, hanem általában az alkotóművészek érdekeit képviselje. Valahol félbemaradt ez, már hónapok óta nem mozdult előbbre az ügy. Hogyha nem tudjuk belátható időn belül megalakítani a könyvnek ezt a közösséget, akkor más íróegyesü-

letek példájára nekünk is egy-egy kiadóval kell megkötnünk sorra azokat az öngazgatási megegyezéseket, amelyek – remélem – lényegesen javítanak majd az írók helyzetén. A Forum Kiadó mellett megalakult az Alkotók Gyűlése, s bár nem jogi személyként működik, öngazgatási megegyezéseket köthet néhány lényeges kérdésben, s erre hamarosan sor kerül. Ugyanez vonatkozik a Stražilovo Kiadó, illetve írói közösség helyzetére.

– *A köztársaságok és tartományok íróegyesületeinek együttműködéséről szóló határozatokat két héttel ezelőtt fogadta el a Jugoszláv Írószövetség elnöksége. Miről van szó ezekben?*

– Ezek a határozatok kötelező érvényűek minden egyes íróegyesületünkre. Szerepel bennük az, hogy rendszeresen regisztráljuk, mégpedig kritikailag, a más köztársaságokban megjelent új könyvkiadványokat; szó van e határozatokban a kölcsönös fordítói tevékenységről, s a könyvtáraink olyan értelmű fejlesztéséről, hogy minden nagyobb jugoszláviai központban legyenek ott a könyveink, s a könyvesboltokban valamennyi Jugoszláviában megjelenő könyv kapható legyen stb. Több mint egy évvel ezelőtt a vajdasági íróegyesületi közgyűlésen elfogadtuk, hogy öngazgatási megegyezést kötünk a kiadókkal, s ezt is véghez kell vinnünk ebben az évben. Az idén talán sikerül végre – legalábbis komoly ígéretet kaptunk erre –, hogy még az év első felében egyesületi helyiségeket is kapunk, sőt talán még egy munkahelyet is nyithatunk: az íróegyesületi titkár fizetett állásban végzi majd teendőit.

– *Eseményszerűség dolgában mit vázolhatunk fel a következő hónapokra?*

– Amit ez az év külön feladatként ró ránk – az egyesületre is, az írókra is – ez a kettős Tito-jubileum. A kiadókhöz, kulturális intézményekhez, szervezetekhez hasonlóan, természetesen mi is számoltunk ezzel, és méltóképpen meg akarunk róla emlékezni. Teljes mértékben bekapcsolódtunk máris a Jugoszláv Írószövetség idevágó akciójába; a jubileumi évben például egy tanácskozást szeretnénk szervezni Kumrovecben vagy Jajcában azzal a témával: az

ifjúság és az irodalom a népfelszabadító háborúban, illetve a forradalomban. Erre természetesen komolyan föl kell készülnie minden íróegyesületünknek, tehát nekünk is. Nálunk az előkészületek már meg is kezdődtek, s ehhez azután tanulmányok, felmérések, és esetleg könyv alakjában is hozzájárulunk az akcióhoz. Ez lenne tehát a szövetségi rendezvény. Természetesen mi külön vajdasági akciókat is szervezünk. Mindezt először is beillesztjük a már hagyományos rendezvényeinkbe, így például az idén huszonötödik megrendezésre kerülő Kanizsai Írótáborunk munkájába. A Képes Ifjúság szerkesztőségével karöltve megszervezzük a vajdasági fiatal írók találkozóját, azzal, hogy erre a találkozóra minden köztársaságunkból, illetve Kosovo tartományból is hívunk meg fiatal írókat. Egyfajta lehetőséget teremtünk, hogy fiatal, kezdő – és nem csak kezdő – irodalmáraink kapcsolatba léphessenek egymással, és hát azután együtt is működjenek. Maga a plénum témája (minden kanizsai írótalálkozón megtartjuk az íróegyesület bővített ülését) a Tito-jubileummal lesz kapcsolatos. Ez vonatkozik a Fruška Gora-i Írótalálkozóra is; ezt idén nem összel, hanem májusban szeretnénk megrendezni, s ennek a központi témája is kapcsolódik majd az évfordulókhöz. Ugyanakkor író-olvasó találkozóinkból több lesz ebben az évben, mint a korábbiakban, s ezeket is ennek jegyében szervezzük meg. Külön kell megemlítenem végül, hogy tovább bővítjük kapcsolatainkat más országok íróival, illetve ezek szövetségeivel, különösen az el nem kötelezett országokban, továbbá ott, ahol jugoszláv vendégmunkások élnek ideiglenesen. Így készítettük el idei tervünket – talán két hét múlva kerül elfogadásra, s remélhetőleg realizálni is tudjuk.

Regény, történelem, történelmi regény

Junger Ferenc, Magyar Szó 1977. március 19., 15.

Gion Nándor 1941-ben született Szenttamáson. A szakmunkásképző iskolát Szabadkán fejezte be, géplakatos szakmát tanult. Egyetemi tanulmányait az Újvidéki Egyetem Magyar Tanszékén fejezte be. Jelenleg az Újvidéki Rádió szerkesztője, s a Vajdasági Íróegyesület titkára. Művei: *Kétféltűek a barlangban* (regény, 1968), *Testvérem, Joáb* (regény, 1969), *Engem nem úgy hívnak* (ifjúsági regény, 1970), *Ezen az oldalon* (regény, 1971), *Postarablók* (ifjúsági regény, 1972), *Virágos Katona* (1973), *Olyan, mintha nyár volna* (1974).

– A *Virágos Katonát* s az ezzel nemrégben egy kötetben napvilágot látott *Rózsaméz*et is egyértelműen történelmi regénnyé nyilvánította a kritika. Egyetért-e az író ezzel a nézettel?

– Ha a kritika történelmi regénnyé nyilvánította, felőlem lehet történelmi regény mind a kettő. A *Virágos Katonát* egyébként is a történelmiregény-pályázatra írtam. (Persze egyszer minden bizonnal megírtam volna pályázat nélkül is). Cselekménye a századfordulón, illetve a század elején játszódik, e tekintetben lehet hát történelmi regény, akár csak a két világháború közti időszakot befogó folytatása, a *Rózsaméz* is. Nem mintha ennyi elegendő lenne a történelmi regényhez, de konkrét esetben ez nem is lényeges túlságosan. Én mindenestre csak regényt akartam írni a *Virágos Katonáról* is, a *Rózsamézről* is, lehetőleg jó regényt. És ez lehet akár történelmi regény is.

– *Maradjunk továbbra is a történelmi regény témájánál. Szóban forgó két regényedet illetőleg hogyan összegeznéd műveidnek a valósággal, történelmi valóságunkkal való kapcsolatát?*

– Maradjunk inkább a jó regény témájánál! Azt hiszem, minél jobb egy regény, annál szorosabb a kapcsolata a valósággal. A valóság természetesen sokféleképpen mutatkozhat meg – még a regé-

nyekben is... A most megjelent két regényemről szólva: megírtam az elsőt, aztán pedig a másodikat számomra nagyon fontos emberekéről, eseményekről, néhány látható vonalat akartam húzni egészen a máig. Számomra mindez valóság, a valóságunk. Az emberek, akiket ismertem vagy ismerek, akikről hallottam vagy akiket kitaláltam: valamiképpen helytálltak az életükben, s ennek következtében kicsire zsugorodtak vagy nagyra nőttek. Mondom, számomra ők nagyon fontosak, és ha jól írtam meg a regényeimet, akkor mások számára is fontossá válnak – történelmi valóságunkkal együtt...

– *A jugoszláviai magyar irodalom viszonylatában hogyan látod a történelmi regény helyzetét és e műfaj távlatait?*

– Ugyanúgy, mint a többi műfaj helyzetét és távlatait. Az objektív lehetőségek adva vannak, az írókon múlik, hogy mennyire használják ki. Elég sok jó írónk van, meggyőződésem, hogy élni fognak a lehetőségekkel, s máris élnek velem. Szükségünk van történelmi regényre, mint ahogy még inkább szükségünk van mai tárgyú regényekre. A kettő együtt nagyon szépen megfér, akár a dráma a verssel vagy a novellával. Persze itt jó művekre gondolok.

– *A Rózsaméz a magyarok Szenttamásra való bevonulásával fejeződik be, s a regény cselekményszálai bizonyos fokig nem zárulnak be. Várhatunk-e újabb folytatást?*

– Részben az első kérdésre is válaszolok most: eredetileg trilógiát terveztem. Így fogtam hozzá a *Virágos Katonához*, amelynek írását meggyorsította a történelmiregény-pályázat. Ilyen megfontolásból állt később össze a *Rózsaméz*, melyet én ugyan egészen tisztességesen befejezett regénynek tekintek, tény azonban, hogy lehetőséget nyújt a folytatásra, s természetesen folytatni is akarom. Továbbra is tartom magam eredeti elképzelésemhez, meg fogom írni a harmadik részt. Még nem kezdtem hozzá, egy kicsit félek, hogy szűkre terveztem a keretet: sok minden összejött az első két regényben, és még több minden kimaradt... Akárhogyan is, el kell jutnom a máig, bár egyre inkább attól tartok, hogy eléggé hosszadalmas lesz. De

hát úgy érzem, ezt mindenképpen végig kell csinálnom, mert megbízható útnak látszik a mai témákhoz, amelyeket az utóbbi időben elhanyagoltam a „történelem” miatt. Ha a visszapillantás sikerül, akkor megérte...

A szép szó nyomában: Az általános iskola 7. és 8. osztályának: *Virágos Katona*

Fehér Magda, Újvidéki Rádió *Iskolarádió* 1977.

Egy közepes nagyságú, vagy inkább kicsi mezővárosban, Szenttamáson születtem. Számomra azonban ez a város sokáig csak faluként élt, emlékezetemben faluként él, és még most is úgy beszélek róla, mint faluról. Sőt, még ez az idézőjelben mondott faluból is csak egy, talán egy-kettő-három sor ház, amely egy hatalmas füves rétet vett körül. A házakat a másik oldalról temetők szegélyezték. Egy nagyon festői és érdekes környezet, még a temetőkkel együtt is.

Olyan kedélyes temetők voltak ezek, nem olyanok, amelyekbe szellemek járnak, legalábbis a mi számunkra, akik kiskorunktól fogva ott nőttünk föl. A temetőkben sosem jelentkeztek szellemek. Elhanyagolt temetők voltak ezek érdekes márvány sírkövekkel, hatalmas fákkal, sűrű bozóttal, ahol, ha bevettük magunkat, akkor akár egész nap eltűnhettünk a világ szeme elől. Ez és a temetőkön túl egy kis folyó, és amint már említettem, nagy lapos rét, ahol birkák legelésztek, tehének, s ezeket mi őriztük. Ennyi hasznos munkát végeztem abban az időben, ahogy vissza tudok emlékezni. Rám tudták bízni a jószágokat, és akkor én ballagtam utánuk egy csapat más gyerekekkel együtt, mert mindenkinek volt 2-3-4 birkája, azokat nyájba csaptuk, és úgy töltöttük el tavasztól késő őszig az időt.

Persze foglalkoztam mással is, de hogyha így visszaemlékezem, elsősorban számomra az élmények mindig valamiféle bolyongások és kódorgások voltak, egyfajta fölfedezése egy, amint mondtam, nem

is nagy falurésznek. Egy városnak a legszélén, ami nagyon-nagyon falusias volt, és ahol mégis, egy meglehetősen szűk határok közé szorulva is lépten-nyomon mindig valami érdekeset lehetett felfedezni.

Most, amikor így próbálok fölleveníteni őket, nem csak ebben a hangos felelevenítésben – éppen a napokban fejezem be a legújabb ifjúsági regényemet –, s amikor megpróbáltam összegyűjteni a motívumokat hozzá, akkor hirtelen előugrott még valami ezekből a régi időkből: egy régi vágóhíd. Az is már olyan kedélyes vágóhíd volt, mint ahogy a temetők is kedélyesek; réges-rég nem gyilkoltak ott le állatokat, és nem darabolták fel őket, megmaradt a hatalmas kőépület. A legnagyobb kőépület volt ott, és a legnagyobb épület a környékünkön. Vörösek voltak a falai, sötétvörösek voltak a falak, mintha azok a régen leölt állatok vére befestette volna, és színes üvegcserepekkel volt befedve. Padlása nem volt, a padlás helyén gerendák futottak keresztbe, és azokat a falakat telerajzoltuk mindenféle ocsmány rajzokkal, és emlékszem, rettenetesen élveztük, amikor úgy lemenőben volt a nap, akkor felmáztunk a gerendákra, és fölöttünk a színes üvegcserepek, azokon besütött a nap abba a vörös falú vágóhídba, és minden vörös volt, és mi is nagyon vörösek voltunk, kiabáltunk meg lármáztunk, ordítoztunk az izgalomtól, az egész látványtól.

No de most menjünk tovább már kissé a kamaszkor felé is. Nem tartoztam a túlérzékeny gyerekek közé. Ahogy visszaemlékezem, azon a részen, ahol én éltem, ott nem is voltak érzékeny gyerekek. Persze voltak, csak abban az időben nem volt divatban az érzékeny gyermeki vagy kamaszlelék. Először is meglehetősen szegény emberek laktak azon a részen, nem érkeztek túl sokat foglalkozni gyerekekük lelkivilágával. Örültek, hogyha a gyerekek tisztán jártak és nem szaggatták el a ruhájukat, és amikor az iskolába kerültek, akkor viszonylag jól tanultak, és amennyire tudtak, segítettek nekik.

Nem emlékszem nagyobb lelki megrázkódtatásokra, de érdekes módon másoknál sem emlékszem nagy lelki bajokra a barátaimnál. Lehet, hogy ez azért volt, mert meglehetősen – legalábbis gyerekeknek – viszonylag nagy cselekvési tere volt, itt a „tér”, az szó szerint értendő. Nem voltunk bezárva sohasem a négy fal közé, hanem ál-

landóan mozogni és menni lehetett, és rohanni lehetett, és ebben a – mondom, nem éppen elkényeztetett – környezetben viszonylag egészen harmonikusan fejlődtek a gyerekek, ahogy én vissza tudok rá emlékezni. Sőt még a kamaszkorban, amikor azt mondják, hogy – sokak szerint ez a legnehezebb kor – amikor a legérzékenyebbek a gyerekek, akik már nem gyerekek, illetve a felnőttek, akik még nem felnőttek, különösebben nehéz napokra nem emlékszem.

Talán az volt a legnehezebb, amikor ennek az eléggé szabad életnek hirtelen véget vetett valami: el kellett kezdenem dolgozni. Dolgozni nem úgy, hogy állandóan és egész éven át, mert akkor még iskolába jártam, hanem nyáron át kemény három hónapot ledolgozni, még hozzá eléggé nehéz munkakörben, kőművesekkel. S amikor rádöbbentem, hogy most valaminek vége szakadt, és egyszerre becsöppentem a felnőttek közé, akik reggel hattól este hatig dolgoztak. Ők egész éven át, nekem három hónapig kellett ezt csinálni. Ez is nagyon szörnyű volt az első pillanatban.

Szerencsére épp ez az emberfajta közé csöppentem: az építőmunkások közé. Állítom, hogy különleges emberek, és azokká válnak, nem valami rendkívüli értelemben, de a maga módján mindenki különleges a munkakörülményektől függően. Az építőmunkások, a kőművesek és az ácsok – akikkel azután éveken át mindig jártam tanyákat bontani és garázsokat építeni traktoroknak, meg fészereket építeni, meg disznóólakat építeni a szövetkezetnek –, ezek az emberek általában az év kétharmadát legalább, vagy a háromnegyedét is, szabad levegőn töltik. Ez meghatározza a kedélyüket – és jó értelemben határozza meg –, akármilyen nehéz munkát végeztek mindig, a humorérzékük sohasem veszett ki. Ezt szerettem bennük, és nagyon gyorsan feloldódtam közöttük.

Hát még valamit: abban az eléggé érdekes gyermek- és kamaszkorban, eléggé mozgalmas és izgalmas korban, amikor szerencsére – és ma is úgy érzem – komolyabb sérüléseket nem szenvedtem, mondtam is, hogy miért: talán azért, mert állandóan mozgásban lehettem a többiekkel együtt, és keveset voltam egyedül, állandóan sok gyerek, sok barát között, és viszonylag megértő szülőkkel, akik

közül az anyám korán rászoktatott az olvasásra akaratlanul is – tulajdonképpen ő is szeretett olvasni –, az apám meg rászoktatott a munkára, vagy legalábbis igyekezett rászoktatni; no, ebben a környezetben persze vágyak is kifejlődtek, hogy a jövőben mi szeretnénk lenni, és talán azok a szerencsés emberek közé tartozok, akiknek legalább egyik vágya teljesült. Nagyon sokan sokfélék szeretnének lenni, ez az évekkel változik, hát én is szerettem volna lenni autószerelőtől kezdve hadvezérig minden, de egészen komolyan szerettem volna lenni író is. No nem így mondtam, hogy író, hanem szerettem volna könyveket írni. Amint megszerettem az olvasást, akkor jelentkezett ez a vágy, hogy én magam is írjak könyveket. Olyan könyveket, amit ki lehet nyomtatni, amit el lehet olvasni, és amikkel sok mindent el lehet mondani; belerakni sok mindent, ami az emberben felhalmozódott, belerakni, mint egy dobozba, és azt úgy megőrizni. Na, ez sikerült, és remélem, hogy sikerülni is fog könyvet írnom ezekről az időkről is, és erről a környezetről, amiről beszéltem.

Az írók 25. kanizsai táborozása elé

Magyar Szó 1977. szeptember 10., 13.

A kanizsai írotábor mindig rendkívül fontos esemény volt. Huszonöt éven keresztül. Mindig fontos dolgokról volt ott szó. Hiszen írók találkoztak írókkal, írók találkoztak olvasókkal, kultúrmunkásokkal, sőt szerkesztőkkel, kiadókkal. Nem mintha másutt és máskor nem történtek volna ilyen találkozások, de Kanizsán valahogy fokozottabb súlyt kapott, jelentősebbé vált az irodalom és mindaz, ami összefügg vagy összefügghet az irodalommal.

Az idén jubilál az írotábor: bizonyára méltóképpen fog jubilálni. Már azzal, hogy nem csupán 5-6 napig, hanem két hónapig tart. Folyóirataink két hónapon át az írotábor cégére alatt rendeznek író-olvasó találkozókat Vajdaság-szerte. És azzal, hogy megpróbáljuk

rendszeresíteni a fiatal írók találkozóját is. És azzal, hogy a társadalmi követelményeknek megfelelően igyekszünk változtatni, javítani az írók helyzetén. Önigazgatói megegyezéssel. És azzal, hogy az írók is bekapcsolódnak a pártkongresszusi előkészületekbe.

Ambiciózus programja van tehát a huszonötödik írotábornak, néhány fontos kezdeményezést vállalt magára. Lényegében ily módon kellene méltóképpen jubilálni.

Több mint kétszáz író kapott meghívást Kanizsára: írók találkoznak majd írókkal, írók találkoznak olvasókkal, kultúrmunkásokkal, sőt szerkesztőkkel, kiadókkal. Fontos dolgokról lesz szó, irodalomról, egy olyan környezetben, ahol az irodalom mindig fokozottabb jelentőséget kap...

Regények írója: Portréfilm Gion Nándorról

Újvidéki Televízió, 1977. szeptember 19. (533/77) <https://videorium.hu/hu/recordings/43752/regenyek-iroja-gion-nandor>

„Regények írója” – ezt a címet adta a szerkesztő a rólam szóló műsornak. Azt hiszem, hálás lehetek neki érte. Elég jó cím, talán túl hízelgő cím is. Sok regényt: húszat, harmincat, százat is sejtethet. Ennyit egyelőre nem írtam, bár valóban könyveim közül majdnem mind regény, ami eddig megjelent. Kilenc év alatt nyolc regényt írtam meg. Azt hiszem, elég szép teljesítmény ez is. Időnként előveszem őket, egymásra rakom, és a mennyiséggel nagyjából elégedett vagyok.

Itt vannak egymás mellett, illetve egymáson. – Ha rá gondolok, hogy mennyit kínlódtam velük, amíg megírtam, akkor valóban csak így tudok nekik örülni. Így, hogy a fedelük le van csukva. Nem szoktam őket ismételtelen elolvasni. Éppen azért, mert amikor írom őket, gyorsan írom, és hogyha megkezdem, akkor szinte állandóan, éjjel-nappal. Nagyon kimerített mindegyik. Azután már csak a kritikákat olvasom róluk. [...]

Az ember két alapvető dolgot érez az én helyzetemben. Az egyik az, hogy tud írni; a másik pedig, hogy miről kell írni. – Az első könyvem, ez a vékonyka kis regény: a *Kétéltűek a barlangban*. Ezt is éreztem, hogy meg kell írni. Meg kellett egyszerűen írni, azért, mert emberekről akartam beszélni, akikkel valamikor együtt dolgoztam, együtt reszeltem a vasat, akikkel együtt készültem arra, hogy nem író leszek, hanem vasmunkás. Becsülettel be is fejeztük valamennyien, akiről itt szó van, s a regényben a szakmát kitanultuk. Azután közülük egyedül én változtattam mesterséget.

Amikor az ember komolyan kezd gondolkozni azon, hogy mi az, amiről mindenképpen írnia kell, akkor egyszerre nagyon sok minden feltolul: helyek, tárgyak, objektumok és természetesen emberek elsősorban. Így történt meg azután, hogy kötelességemnek éreztem egy egész más embertípust is bemutatni és azokról írni, itt gondolok az építőmunkásokra. Számomra talán a legérdekesebb és legrokonszenvesebb emberek. Róluk ugyan regényt még nem írtam. Fölbukkannak egyebek között a *Testvérem*, *Joábban*, azután az *Ezen az oldalon* című könyvemben, de ez idáig csak novellákat írtam róluk. Regényt kell majd írnom az építőmunkásokról, a kőművesekről, ácsokról. Előbb megismerkedtem velük, mint a vasasokkal. Majd megnézhetünk egy-két épületet, amire nagyon büszke vagyok, nekem nagyon szépek, mert kőművesekkel, ácsokkal együtt segítettem fölépíteni.

Itt van ez az épület, ahol először kezdtem dolgozni az építőkkal. Régen volt, akkor itt környes-körül még tanyák voltak, egy disznóhizlaló, ahol két nagyon szőke lány gondozta a disznókat. Szövetkezett volt itt akkor, és először vásároltak traktorokat, és a traktoroknak mi építettük ezt a hatalmas fészert, akkor ez hatalmasnak látszott itt. Én nagyon jól éreztem magam a munka miatt is, és az emberek miatt is. Tudniillik általában türelmetlen vagyok, hogyha dolgozom, és sokkal inkább megfelel nekem, hogy téglákat rakjak egymásra, és lássam, hogy nagyon gyorsan növekszik a fal, az épület, hogy szemmel láthatóan kinő a földből, és tető alá kerül. Ez természetemnek sokkal inkább megfelel, mint vasat reszelni, és nagyon precízen, lassan dolgozni, türelmesen, és azt hiszem, ez az érzésem, ez megmu-

tatkozik az írásaimban is, és ez a vonzalom ehhez a fajta munkához. Persze az építőmunkásokról szóló regény vagy regények előtt úgy éreztem, meg kell írnom valaki másról egy regényt.

És meg is írtam a *Virágos Katonát* egy öregemberről – én már öregemberként ismertem –, Gallai Istvánról, aki számomra mindig rendkívüli jelenség volt, az is maradt. Fiatalkorában naphosszat itt üldögélt a Kálvárián, nézte a Virágos Katonát, kereste annak a titkát, üldögélt itt a megfeszített Krisztus lábánál, a két lator mellett. Ma már az egyik lator hiányzik, valaki ledöntötte azt a szobrot. Innen nézett, át a tuki dombra, a tuki házakra, le a folyóra, be a Kálvária utcai házakba, azoknak az udvarába. Itt határozta el, hogy meg fogja leckéztetni Stefan Krebset, a sváb molnárt, akinek később a lányát elvette feleségül; megleckéztetni oly módon, hogy megtanul csalni a kártyán – ez le van írva részletesen a *Virágos Katonában*. János-napon iparosok, kisparasztok mentek ki egy földbirtokoshoz kártyázni, huszonegyezni, oly módon, hogy sorra bankot tartottak, a bankot egy lánc föld árával állták, és a földbirtokos az asztal másik oldaláról minden alkalommal bankot ütött. Semleges osztó volt, ez az osztó Gallai István volt két alkalommal. A vonzó az volt az emberek számára a kártyapartiban, hogy ha tízszer egymás után nyernek, akkor elnyerik a hatszáz láncnyi földbirtokot. Sohasem történt meg, sohasem jutottak közel a tizedik parti megnyeréséhez; egyetlenegyszer a már említett Stefan Krebs, akit egy életre úgy akart megleckéztetni Gallai István: megengedte, amikor osztotta a lapokat, hogy kilencszer egymás után nyerjen, és egészen közel kerüljön szerencséjéhez...

(*tévjátékrészlet*)

ELBESZÉLŐ Amikor Stefan Krebs leült, már mind a harminckét lap meg volt karcolva.

GALLAI ISTVÁN Egy lánc föld a bank. (*belső hangja: Senki sem vett észre semmit, s a jelölt lapokat halálbiztosan ki tudtam tapintani lecsiszolt ujjaimmal. Az első osztásoknál nem akartam kockáztatni semmit. Mindenre nagyon odafigyeltem. Most volt csak igazán szükségem arra, amit a kártyajátékról megtanultam. Vári Jánost egymás után buk-*

tattam el. Az első osztásoknál még simán vesztett. Aztán kissé bonyolítottam a játékot, nehogy esetleg valaki gyanút fogjon. Amikor Stefan Krebs már hatodszor is nyert, egy kicsit megrettentem. Ugyanis még nem fordult elő, hogy valaki hatszor egymás után nyerjen Vári János ellen. Vári János azonban bámulatosan viselkedett. Úgy ült a széken, mintha egyáltalán nem érdekelné a kártyázás. De Stefan Krebs is meglepően nyugodt volt. Keze nem remegett, nem idegeskedett.)

VÁRI JÁNOS Itt is.

GALLAI ISTVÁN (belső hangja: Gyorsan megnyerettem vele a hetedik osztályt.)

64 lánc föld. (belső hangja: A nyolcadik osztásnál buktatni akartam Vári Jánost. 9-est és 7-est adtam neki. Biztos voltam benne, hogy 16-ra kér harmadik lapot, de ő ismét észrevette, hogy Stefan Krebsnél gyöngye kezdőlapok vannak. Bizott szerencséjében, megállt 16-nál.)

128 lánc föld a bank. (belső hangja: Stefan Krebsnek két királya volt. Lehúztam neki a tízest, amivel Várit akartam elbuktatni. 18-nál nyugodtan megállhatott. Vártam, hogy kiterítsék a lapokat. Már le akartam tenni a kártyacsomagot az asztalra, amikor észrevettem, hogy Stefan Krebs üveges tekintettel mered a lapjaira, s tanácstalanul emelgeti a jobb kezét, mintha újabb lapot akarna kérni. Megijedtem, hogy vége lesz a játszmának. A pakli alján ugyanis ász volt.)

Tizennyolc. (belső hangja: Nem bízhattam tovább Stefan Krebsben. Nem mertem kis lapokat adni a kezébe. Ászt és kilencest osztottam neki. Vári Jánosnak két tízest. Húsz-húsz. Stefan Krebs kilencedszer is nyert. Mindenki ott szorongott Stefan Krebs körül, izzadt, bamba arcok zsúfolódtak össze.)

519 lánc föld a bankban. Utolsó osztás. (belső hangja: Kiguvadt szemek figyelték a kártyákat keverő kezeimet. Figyelhették. Az utolsó paklizást és osztást külön begyakoroltam. Villámgyorsan röpítettem az asztalra két-két lapot, és lestem a hatást. Vári János csak a lapjai sarkait emelte fel, éppen hogy alájuk pillantson. Stefan Krebs felkapta a lapjait, és mindjárt ki is ejtette a kezéből. 21-e volt. Ász és tízes.)

VÁRI JÁNOS Kivágó.

(zene)

Aztán megírtam a második regényt is Gallai Istvánról. Persze őmellette legalább olyan fontos szerepe volt az életben – és a regényben kellene hogy legyen – Rézinek, a sváb molnárlánynak, aki a Szív mellett, a vízimalomban dolgozott: hordta a zsákokat éveken keresztül. Itt ez a rész akkor a falu vége volt erre – már csak arra távolabb. Mindenütt füves rét volt itt közel. Itt, amit mi ma Lóúsztatónak nevezünk, mert mély a víz, itt fulladt bele egyszer egy alkonyatkor egy kiskanász a vízbe, felült lovagolni egy kan disznó hátára, és a kan disznó berohant vele a vízbe...

Gallai István meghalt már, Rézi még él. 85 éves, elolvassa azt, amit róla írtam, amit tőle hallottam. Méltatlankodik általában, nem akarja azt mondani, hogy helyenként hazudok, de látom rajta, hogy sok minden nem tetszik neki, nem mindig úgy írom meg, mint ahogy ő elmondja nekem az egykori történeteket. Gallai Istvánnal itt, ebben a kis házban, itt bent a szobában esténként vendégeket fogadtak, és ő zakatolt a varrógépével, mint ahogy zakatol még ma is – Gallai István pedig citerázott, és énekeltek. Énekelni szoktak általában, hogy jókedvük legyen nekik is, meg a vendégeknek is. Kivéve, hogyha kellemetlen vendég érkezett. [...]

Eddig nem beszéltem még az ifjúsági regényeimről. Nem azért hagytam őket utoljára, mert kevésbé fontosaknak tartom, mint a felnőtt regényeimet. Ezeket is éppúgy meg kellett írni, mint a vasmunkásokról szólót, a parasztokról szólót, mint ahogy meg kell majd írni az építőmunkásokról is a regényt, és még sok mindenről. Ugyanúgy meg kellett írnom a gyerekekről is ezt a két regényt, ami már megjelent. A napokban fejeztem be egy harmadikat, szintén gyerekekről, akik egy nagy régi komor vágóhid falai között téblábolnak, várják mindennap a naplementét. A vágóhid falai barnák, sötétbarnák, vörösesek, mintha az állatok, az egykor leölt állatok vére ivódott volna belé. És amikor a nap lemenőben van és vörösödik, akkor a vágóhid üvegcserepein át furcsa fények borítják el ezeket a falakat; minden mintha lángba borulna, és a gyerekek ilyenkor torkuk szakadtából ordítanak, kicsit félelemből, kicsit gyönyörűségből. És azután, hogy a falakat emberszabásúvá tegyék, illetve az egész környezetet

emberszabásúvá, és a falak komorságát tompítsák, mindenfélét rajzolnak ezekre a falakra fehér krétákkal, hogy amikor bejön a fény, akkor a krétarajzok csillogjanak és világítsanak.

Fontosnak tartottam ezt megírni, és részben ezért fontosnak tartok még sok mindent megírni a jövőben is. Emberekről, akikről itt beszéltem, és emberekről, akikről itt nem beszéltem, de akikről tudom, hogy legalább egy novellát, de lehetőleg minél több regényt kell írnom úgy, ahogy elmondtam: nem annyira a vasmunkások lassú, türelmes munkájával, az alkatrészek milliméteres pontosságú elkészítésével, inkább úgy, ahogy a kedvenceim, a kőművesek és ácsok dolgoznak: gyorsan emelni a falakat téglákkal, gerendákkal, tető alá hozni minél szebb épületeket.

Az Íróegyesület plénumán

Kartag Nándor, Újvidéki Televízió 1977. október 3. (593/77)

– Az Íróegyesület plénumán az első napirendi pont a jövő évi munkaterv megtárgyalása volt. Milyen értelemben? Mit tartalmaz ez a munkaterv?

– A jövő évi munkatervet ezúttal sokkal korábban készítettük el, mint régebben volt szokás elkészíteni, tervet készíteni az elkövetkező évre. Egyrészt azért, hogy az érdekközösségben időben megvizsgálhassák, megvitassák ennek a tervnek a tételeit, illetve indokoltságát, és hogy az eszközöket is már az év elején megkapjuk, hogy folyamatosan tudjunk dolgozni. Az, amennyiben különbözik a jövő évi munkatervünk a korábbiaktól, először is ambiciózusabb, felöleli mindazt a tevékenységet, és előre látja mindazokat a tevékenységeket, amit eddig is végzett az Íróegyesület, de lényegesen kibővíti azokat. Külön a külföldi kapcsolatokat akarjuk kiszélesíteni, elsősorban az el nem kötelezett országok felé, ami eddig nem volt meg; ezt akarjuk fejleszteni, és a kanizsai írotáborától kezdve egészen a Fruška Gora-i írotalálkozóig mindezeket a rendezvényeket gazda-

gabbá akarjuk tenni a jövőben, mint eddig. Ami a tervnek külön lényeges pontja, az a rész, ami előírja az írók, illetve az Íróegyesületnek a bekapcsolódását a XI. pártkongresszus előkészületeibe.

Újvidék város Októberi Díjának átvétele után

Újvidéki Televízió 1977. október 25. (D1-256/77)

– Ez, asszem, már az ötödik díj, amit kaptam. Novellapályázaton, regénypályázaton és ifjúságiregény-pályázaton nyertem első díjat, azonkívül a Híd-díjat megkaptam a *Virágos Katonáért*. Ha jól számolok, akkor az Októberi Díj az ötödik. Persze az előző négy, az tisztán irodalmi díjak voltak, míg ez hát elsősorban társadalmi elismerés, és mint olyan, más jellegű, más jelentőségű, számomra mindenképpen nagyon fontos.

– A *Latroknak is játszott című regény tulajdonképpen két regény is. Mindez egy készülő trilógia része.*

– Igen, úgy terveztem már, amikor az első részét megírtam, a *Virágos Katonát*, és amikor még a második részét írtam, a *Rózsaméz* címűt. Még akkor is azt hittem, hogy talán egy trilógiába belefér az, amit el akarok minderről mondani. Mikor a *Rózsaméz* is kész lett, és közös címet kellett találnunk, mert együtt adta ki a Forum Könyvkiadó, akkor kapta a *Latroknak is játszott* közös címet ez a két regény, azzal, hogy mind a kettő azért önálló önmagában. De akkor már nagyon úgy látszott, és ma is egyre inkább úgy látszik, ahogy gondolkodom rajta, úgy tűnik, hogy talán még a trilógia is kevés lesz ahhoz, hogy teljesen kifussa magát ez a téma, amit markoltam, úgyhogy könnyen meglehet, hogy végül négy regény lesz ebből, amit eredetileg három regénynek szántam. Én nem tartom, hogy az írói világom csakcsupán Szenttamásra korlátozódna. Előző könyveimben írtam már más helyszínekről is, és hát a jövőben is nyilván fogok másról is írni, nem csupán Szenttamásról.

Az Októberi Díj kapcsán a román tévénezőknek

Vass Csongor fordítása, Todor Munteanu, Újvidéki Televízió
Román nyelvű híradó 1977. október vége (692/77)

– Ebben az évben Újvidék város Októberi Díjával hat intézményt és tizenkét szociális, politikai és kulturális dolgozót tüntettek ki. Ezek közül való az író: Gion Nándor elvtárs is, aki ezt a díjat a legutóbb megjelent regényéért kapta. Gion Nándor elvtárs, kérem, mondja el nekünk, mit jelent az ön számára ez a díj.

– Nem először díjazzák már irodalmi munkásságomat, ezért a könyvemért már a második díjat kaptam. Tulajdonképpen az első része a regénynek – a *Virágos Katona* című – külön is megjelent, és elnyerte az újvidéki Híd irodalmi folyóirat díját. Most, amikor *Rózsaméz* címmel megírtam a folytatást, és megjelent mindkét rész együtt a *Latroknak is játszott* cím alatt, íme, Újvidék város 1976-os évi Októberi Díjával is kitüntettek. Nem első alkalommal vagyok kitüntetve, de első alkalommal kapok ilyen jellegű díjat. Mostanáig kizárólag irodalmi díjakat kaptam: novellákért, regényekért és ifjúsági regényekért. Nem szeretném fontosságuk szerint rangsorolni a díjakat, de az Októberi Díj mégis talán valami más: társadalmi elismerés.

– Kérem, néhány szóban mutassa be írói tevékenységét, figyelembe véve, hogy a mi olvasóinknak nem volt alkalmuk sokat olvasni az ön munkáiból.

– Ez idáig kilenc könyvem jelent meg, melyek közül három ifjúsági regény, egy novelláskötet, négy úgynevezett felnőtteknek írott regény, illetve még egy könyv, amelyről a kritikusok még nem döntöttek el véglegesen, hogy regény vagy novelláskötet. Most már lassan tizenöt éve foglalkozom intenzíven irodalommal; írok. Kritikárással kezdtem, rövid, napilapi kritikákkal, aztán hosszabb tanulmányokat írtam különféle folyóiratoknak. Az 1967–68-as években váltottam a szépirodalomra, szépprózára; 1968-ban pedig meg-

jelent az első regényem. 1968-tól kezdődően átlagosan minden évben megjelent egy-egy kötetem.

– Ön a Vajdasági Íróegyesület titkára is. Kérem, ebben a minőségében, de írói minőségében is mondja el, mi a véleménye a vajdasági irodalmak jobb megismeréséről.

– Ezzel a kérdéssel régóta foglalkozik az Íróegyesület is, és nemcsak mi, de más érdekeltek is. Próbáljuk javítani a mostani helyzetet. A tény, hogy itt Vajdaságban öt nyelven íródik az irodalom, nagyon kedvező, intellektuálisan gazdagít, változatos képet ad az életről, amelyet együtt élünk. Valóban kár, hogy nem ismerjük egymást eléggé, így pedig nem tudjuk kiaknázni ezt a gazdagságot. Ennek az oka nem az érdeklődés hiánya, mert az írók – és meggyőződésem, hogy az olvasók is – érdeklődnek mindegyik nép és nemzet irodalma iránt. A gond a műfordítók hiányában rejlik, amely problémát nem tudtuk megoldani mostanáig. Minden vajdasági irodalomnak van több-kevesebb műfordítója, akik könyveket fordítanak szerb-horvát nyelvről román, magyar, ruszin, szlovák nyelvekre. Fordított irányba azonban ez a probléma nehezebben kiküszöbölhető. Mégis, sok esetben elfogadható, ami már létezik, de legalább mennyiségében növelni kell ezt a tevékenységet. A legnagyobb gond az, hogy a nemzetiségek nem ismerik egymás irodalmát kellőképpen, nincsen íróink, akik fordítsanak a nemzetiségek nyelvéből. Így például nem fordítanak könyveket román nyelvből magyarra és fordítva. Az Írószövetség elindított egy akciót a fiatal írók körében: őket ösztöndíj révén kiküldené egy országba, hogy ott megtanulják a nyelvet, és amikor visszatérnek, műfordítóként dolgozzanak. Ezt a javaslatot tettekre is váltottuk. Azt hiszem, év végéig küldeni tudunk két vagy három személyt egy ilyen képzésre, és ennek révén, reméljük, néhány év múlva megfelelő számú műfordítónk lehet.

A munka jogot ad – Miért késik az írói öngazgatás megszervezése?

Torok Csaba, Magyar Szó 1978. január 15., 13.

Mint tegnapi számunkban már jeleztük, a Tartományi Művelődési Öngazgatási Érdekközösség könyvkiadási és irodalmi kérdésekkel foglalkozó bizottsága pénteken megtárgyalta az íróegyesület által kezdeményezett öngazgatási megegyezésnek a tavaly szeptemberi kanizsai íróplénumon elfogadott és azóta bizonyos mértékben módosított tervezetét, és további kiegészítés végett egy háromtagú munkacsoport elé utalta, hogy mindhárom érdekelt fél – az írók, a kiadók és az öngazgatási érdekközösség – szempontjai, kötelezettségei és jogai egyformán megmutatkozzanak benne. Gion Nándortól, a fontos dokumentumot előkészítő munkacsoport egyik tagjától, a Vajdasági Íróegyesület titkárától kértünk tájékoztatót a kezdeményezés sorsáról és rendeltetéséről.

– Mennyiben módosult az írói–könyvkiadói öngazgatási megegyezés-tervezet a szeptemberi íróplénium óta, és miért?

– Az első lényeges módosítás az, hogy az öngazgatási megegyezés harmadik aláírójaként beiktattuk a Tartományi Művelődésügyi Öngazgatási Érdekközösséget, mert ez az intézmény az, amely meghatározott elosztási mércék szerint anyagilag is támogatja a vajdasági könyvkiadást. Egyetlen pontban foglaltuk össze az ezzel kapcsolatos kötelezettségeket, amelyek lényege, hogy az öngazgatási érdekközösség az elfogadott mércék alapján hozzájárul az írói tiszteletdíjak rendezése folytán nyilvánvalóan megnövekedett költségek fedezéséhez, és a maga részéről nem engedi meg a vajdasági könyvkiadás mennyiségi csökkenését. Ez így talán meglehetősen deklaratív megfogalmazás, és kiegészítésre, konkretizálásra vár. Az említett pénteki könyvkiadásügyi bizottsági ülésen azonban máris elhangzott számos konkrét javaslat, s ezeket a megegyezés

véglegesítésével megbízott munkacsoport néhány napon belül beiktatja a készülő okmányba. Ami változás még lesz az ülésen lefolyt vita nyomán, az az, hogy egy-egy szerzői ív árának alapját esetleg a vajdasági átlagkereset összege képezze (az első változat szerint a kiadóban dolgozók átlagkeresete, a második szerint pedig a könyv előállítási költségének 30 százaléka).

A harmadik esedékes változás, hogy az írók a kiadóval együtt kockázatot vállalnak a könyv sorsáért, vagyis tiszteletdíjuk bizonyos hányadát a könyv eladásától, kelendőségétől teszik függővé. A munkával sietni szeretnénk, mivel még a múlt év végéig el kellett volna végezni, és alá kellett volna írni az egyezményt. Ez a munkacsoport, mint mondtam, egy hét alatt kiegészítheti a tervezetet, és utána következhet az öngazgatási érdekközösség közgyűlésének jóváhagyása, majd pedig az aláírás.

– Mit nyerünk a megegyezéssel?

– Az írók elsősorban nagyobb anyagi biztonságot kapnak vele, azonkívül – ami legalább ennyire fontos – ez a megegyezés előirányozza az írók teljes bekapcsolódását az öngazgatásba ott, ahol munkájukat társítják. Vagyis: a befektetett munka arányában kötelezettségeket vállalnak és jogokat szereznek a kiadópolitika meghatározása, a mércék kialakítása, sőt a könyvük eladásának körülményei tekintetében is.

Mindezt természetesen nem részletezi túlságosan a szöveg vázlat, de lehetőséget ad (egyebek között, mondjuk, az Alkotók Gyűlésén) újabb, a részletkérdéseket is érintő megegyezések létrehozására, sőt kötelezi is erre az aláírókat.

– Véglegesen megoldja-e az írók helyzetének alapvető problémáit és az öngazgatási rendszerbe való bekapcsolódásuk kérdését a készülő okmány?

– Természetesen nem hoz végleges megoldást. Először is: az írók nemcsak könyvkiadókkal társítják munkájukat, hanem lapokkal, folyóiratokkal, rádióval és tévével is. Éppen ezért az Íróegyesület a Tartományi Közművelődési Közösséggel együtt már kezdeményez-

te egy öniigazgatási megegyezés aláírását a vajdasági folyóiratokkal és lapokkal, s egy külön okmányt a rádióval és a televízióval. Ezeknek a kidolgozására mi már hónapokkal ezelőtt kijelöltük képviselőinket, és a napokban kijelöli a magáét a többi érdekelt fél is, tehát várható, hogy a munkacsoportok hamarosan megalakulnak, és már január folyamán elkészülnek a tervezetek. Ezt követően megkezdődik a megvitatásuk, de véglegesítésük bizonyára két-három hónapot is igénybe vesz.

Persze nemcsak ezekkel az akciókkal kell az egész öniigazgatási struktúránknak megfelelő helyzetet teremteni az írók számára, hanem más kezdeményezésekkel is, például az úgynevezett könyvegység vagy könyvközösség által, amelynek megalakulása most ismét időszerűvé vált.

– A kommunista írók tartományi aktívájának minapi ülésén elhangzott ismét a javaslat, hogy nemzetiségi irodalmaink jobb kölcsönös megismerése, a fordításirodalom föllendítése végett új, ötnyelvű folyóiratot kellene alapítani. Milyen lehetőséget látsz ennek az igénynek a kielégítésére?

– Az ötlet valóban nem új, de mindenképpen figyelemre méltó, és véleményem szerint belátható időn belül meg is valósítható. Egy ilyen folyóiratnak az útját azonban – azt hiszem – éppen az eddigi és a most folyamatban levő akciók, megállapodások egyengethetik a legjobban.

– Az Íróegyesület titkáráként mit mondhatnál az egyesület hamarosan összeülő közgyűlésének jelentőségéről és a tagság idej munkafeladatairól?

– A közgyűlésre csak február folyamán kerül sor, mintegy másfél hónapos késéssel, de – tekintettel jelentőségére – úgy érezzük, hogy hosszabb, alaposabb előkészületeket igényel. Ez egyben tisztújító közgyűlés is lesz, amelyen a kétéves munkát értékeljük, ezenkívül néhány fontos határozatot kell elfogadnunk. Megjegyezném, hogy a közgyűlés egyik része tulajdonképpen már lezajlott a tavalyi kanizsai íróplénumon, amikor elfogadtuk az idej munkaprogramot, jóllehet a terv akkor még nem volt teljes. Egyebek között folytatni

kell a már megkezdett akciókat, amelyekről beszélgetésünk során is szó esett.

A közgyűlésen határozzuk majd meg a pártkongresszusi előkészületekkel kapcsolatos feladatokat, valamint a küldöttrendszerbe való beilleszkedéssel összefüggő tennivalókat, ami esetleg az Íróegyesület alapszabályának módosítását is szükségessé teszi. Minderről azonban majd a közgyűlés dönt.

Az Íróegyesület munkaprogramjáról és az öniigazgatási megegyezés tervezetéről

Újvidéki Televízió 1978. január 19. (D1-16/78)

– Holnapután lesz megtartva a Jugoszláv Írószövetség évi közgyűlése, amelyen többek között napirendre tűzték az írói öniigazgatásimegegyezés-tervezet egységesítésének a megvitatását. Gion Nándort, aki a Jugoszláv Írószövetség elnökségi és titkársági tagja, valamint a Vajdasági Íróegyesület titkára, arra kérem, hogy a közgyűlésre javasolt munkaprogramot ismeresse, és hogy megmondja, tulajdonképpen ennek a megegyezéstervezethez mi is a lényege.

– Hát, a közgyűlésen természetesen elemezzük az eddigi munkát, az egész elmúlt év munkáját, amely nagyjából eredményesnek mondható. És hát, ennek alapján fogadjuk el majd erre az évre az új munkatervet. Az egyik fontos dolog: folytatni kell azt, amit tavaly megkezdett a Jugoszláv Íróegyesület, amikor is a dojráni tanácskozáson megvitatta az irodalomtanítás problémáit a középiskolában, a jugoszláv középiskolákban, és megpróbál olyan javaslatokat kidolgozni most már ebben az évben egészen, és egy konkrét gyűjteményt is összeállítani, amelynek alapján javítani lehetne talán valamit az irodalomtanításon. Ezt ebben az évben valósítjuk meg. Ezenkívül két – érzéseink szerint fontos – témáról szervez az Írószövetség kerekasztal-beszélgetést, nevezetesen a jugoszláv irodal-

mi folyóiratok együttműködéséről, továbbá az irodalmi rendezvények és az irodalmi díjak kérdéséről. A szerb íróegyesület például már évekkel ezelőtt megkötött a szerbiai kiadókkal – akik persze hajlandók voltak aláírni ezt az öngazgatói megjegyzést – öngazgatói megjegyzést kötött az írók helyzetéről, anyagi helyzetéről és az öngazgatási struktúrába való bekapcsolódásáról. Ennek a lényege az, hogy valamennyivel javítsák az írók anyagi helyzetét; egész konkrétan, hogy egy szerzői ív ára az megfeleljen egy-egy kiadóban a kiadói átlagfizetésnek, amit aztán különbözőképpen termelnek-fizetnek ki, ezt a bér munkás-viszonyt valamivel feloldva, úgy hogy bizonyos százalékban kockázatot vállal – gondolom a tiszteletdíj százalékában kockázatot vállal – az író, és a könyv kelendőségében; részt vesz annak terjesztésében, ettől válik függővé a könyvének, a könyv tiszteletdíjának, annak a felének a kifizetése. Az írók már valamelyest élnek – egyes kiadóknál természetesen, ahol a munkájukat... nem minden kiadónál: ahol társítják a munkájukat –, élnek az öngazgatási jogokkal. Így például a Forum Könyvkiadó mellett megalakult az Alkotók Gyűlése, a Stražilovo Kiadó mellett ismét, akik már közvetlenül is hatnak a kiadói politikára.

– Tehát ezek szerint lényegesen megváltozik az írók helyzete.

– Mi reméljük, hogy így lesz, mert ez nem csak az íróknak az érdeke, erre az öngazgatói megegyezésre úgy kerül sor, illetve az első néhány változat kidolgozására, hogy ezt a tavalyi munka programjába iktatta a Vajdasági Tartományi Végrehajtó Tanács, a Tartományi Művelődési Érdekközösség és a Vajdasági Közművelődési Közösség is. És hát, ezt együttesen kell kidolgoznunk, természetesen az ugyancsak érdekelt felekkel, a vajdasági kiadókkal.

– Hamarosan sor kerül a Vajdasági Íróegyesület közgyűlésére is. Milyen feladatok várnak megoldásra?

– Februárban kerül sor a mi közgyűlésünkre, addigra szeretnénk már, és reméljük, hogy sikerül, és szeretnénk már aláírni ezt az öngazgatói megegyezést. Hasonló akciót indítottunk, még két hason-

ló kezdeményezésünk van. Öngazgatói megegyezést szeretnénk aláírni a vajdasági folyóiratokkal és lapokkal, és külön a rádióval és a tévével. Ezzel késésben vagyunk, nagyobb késésben, mint a könyvkiadókkal; de talán a közgyűlésig már itt is megkapjuk legálább az első változatát ezeknek az öngazgatói megegyezéseknek.

Az írók és az öngazgatás

Újvidéki Televízió 1978. február 7. (73/78)

„Vajdaságban jóformán nincs is igazi író” – mondta a minap az egyik igen szigorú kritikusunk, amikor szóba került ez a műsor azzal a címmel, hogy „Az írók és az öngazgatás”. A megállapítás tehát nem értékítélet volt ezúttal a kritikus részéről, hanem egy helyzetfelismerés, egy helyzetnek a konstatálása. Arról van szó, hogy profi íróink nincsenek, vagy pedig alig vannak. Tehát amikor az öngazgatás szóba kerül az írók viszonylatában, minden esetben bonyolódik a dolog, mivel az írók általában munkaviszonyban vannak, öngazgatási jogaikat elsősorban munkahelyükön érvényesítik, ahol leginkább nem mint írók dolgoznak, nem írói státusban vannak. És mint írók a kiadó felé ott, ahol az irodalmi munkájukat, munkájuk eredményeit értékesítik, adják el a könyvkiadóknak vagy a folyóiratokban, ott az öngazgatással mindig lemaradnak, nem tudnak megfelelően, a munkájuk arányában bekapcsolódni az öngazgatói viszonyokba. Ez persze nem új keletű megállapítás, sokszor elhangzott már, tekintettel, hogy igen sokszor beszélünk, különösen az utóbbi időben az írók helyzetéről és az írók öngazgatói jogairól és kötelezettségeiről. Beszélünk elsősorban azért, mert az öngazgatás, nem akarom azt mondani, hogy afféle varázsige ez esetben, de lényegében az határozza meg, mint ahogy egész társadalmunkban is az határozza meg, és az határozhatná meg még jobban, és javíthatna az írók helyzetén, anyagi és társadalmi helyzetén is. Tehát ezért nem

árt, hogyha gyakran beszélünk róla; és még valamiért, ami talán kisé jobban hangzik, mert az általános társadalmi folyamattal együtt, amely mögött az írók többnyire lemaradnak, de ezzel a folyamattal együtt, és a lemaradást is figyelembe véve azért mégis történt valami, mégis történt előrelépés ezen a téren. Nyilván ebből, az ilyen meg gondolásból született ennek a műsornak is az ötlete, és amikor a szerkesztő meghívta a vendégeket erre a beszélgetésre, írókat hívott, akik azonban, mintegy illusztrálva a bevezető mondatot, ezúttal nem csak mint írók vannak itt. Deák Ferenc egyebek között a Vajdasági Közművelődési Közösségnek is az elnöke, Végel László a Forum Könyvkiadó mellett megalakult Alkotók Gyűlésének a titkára, Várady Tibor ezúttal mint jogász is jelen van, mint olyan jogász, aki íróként és jogászként a legtöbbet, a gyakorlatban legtöbbet tett a megfelelő, nevezzük így, öngazgatói okmányok kidolgozásán, öngazgatói megegyezések: az alkotógyűlések alapokmányának kidolgozásán. Jómagam pedig, aki több mint két évig titkára voltam az Írószövetségnek, nyilván ilyen minősítésben is kerültem ehhez az asztalhoz.

Talán egy rövid titkári beszámolóval is kezdhethetnénk ezt a beszélgetést. Amikor elfogadtuk a Vajdasági Íróegyesület munkaprogramját, ott külön helyet kapott két nagyon fontos dolog. Az egyik, hogy az írók és az egyesületük nem maradhat meg elszigetelten társadalmunkban, szerves részévé kell hogy váljék minden tekintetben. És a másik, ami logikusan és természetesen köttődik ehhez, hogy öngazgatói megegyezések útján, megegyezések révén bekapcsolódjon, teljességgel bekapcsolódjon – akárcsak társadalmunk más területein dolgozók – abba a folyamatba, amely biztosítja a befektetett munkánkknak megfelelő öngazgatói jogokat, és természetesen ezzel együtt vállalják a kötelezettségeket is. A leglátványosabb rendezvényeinken, mint amilyen a hagyományos Fruška Gora-i írótáborok és a kanizsai írótábor, mindig ezek voltak a központi témák. Ezekre a rendezvényekre az írók zöme összejött. A Fruška Gora-i írótalálkózón mindig külön figyelmet szenteltünk az írók és a társult munka kapcsolatainak, illetve ezeknek a kapcsolatoknak a javítására, nem

csupán verbálisan, mert nem egymás között beszélgettünk csak, hanem ide rendszeresen meghívtuk a társult munka képviselőit is, és ezek a kapcsolatok valóban fejlődnek is. A kanizsai írótáborban az Íróegyesület rendszeres plénumain pedig mindig az aktuális társadalmi politikai és természetesen kulturális eseményeket elemeztük, és külön foglalkoztunk az öngazgatásba való bekapcsolódásunkkal. Hogy ez sem maradt meg csupán beszélgetésnek, és az ott elhangzottaknak nyoma maradt, ezt bizonyítja néhány, persze számunkra még nem elegendő, elég szerény eredmény, de mégiscsak eredmény. Amit itt külön kiemelnék, az, hogy törekvéseinkben támogatást kaptunk a Vajdasági Végrehajtó Tanácstól, az Érdekközöségtől, a Közművelődési Közöségtől. Velük együtt tető alá hoztunk legalább egy nagyon fontos öngazgatói megegyezést, mégpedig a kiadók és az írók között. Ezt az elmúlt évben, '77 végéig kellett volna aláírni. Valamennyit az aláírás és az érvénybe lépése késik, de hamarosan, asszem, erre is sor kerül. Ugyanakkor kezdeményeztük és beindítottuk hasonló öngazgatói megegyezés megkötését az írók és a folyóiratok, illetve a lapok között, valamint az írók és a rádiók és a televízió között, ahol természetesen külön szó van az írók munkájának anyagi juttatásáról, de ugyanakkor külön teret szenteltünk – és a kettő csak együtt mehet – az öngazgatásban való részvételtől. És hogy még konkrétabb eredményekről is szölgünk, a Forum Könyvkiadó mellett a Stražilovo Kiadó mellett megalakult az Alkotók Gyűlése. Azok az írók képezik ezt, akik rendszeresen társítják munkájukat ezekkel a kiadókkal, és egyre inkább és egyre több beleszólási joguk van a kiadópolitika meghatározásába. [...]

Nagyjából, azt hiszem, el is készítettük a leltárt. Óriási eredményekről ugyan nem számolhattunk be, de eredményekről már igen, a kezdeti eredményekről is: főleg kezdeményezésekről, folyamatban lévő akciókról beszélhettünk, és már ez is valami; és ami a legfontosabb, asszem, hogy nagyon nagy lehetőségekről, amely lehetőségek fennállnak, és nyilván ki tudjuk őket használni. Talán ennek tudható be az egész beszélgetés hangulata is. Én már gyakran részt vettem korábban is ilyen beszélgetéseken erre a témára. A beszélge-

tések mindig ingerültebbek, türelmetlenebbek, kissé harsogóbbak voltak, követelődzőbbek. Ezúttal már nyugodtabban, nyugodtabb hangon és nyugodtabb hangulatban tudtuk rendszerbe fogni azt, amit eddig megtettünk, és amit hamarosan meg kell még tennünk. És ebben nem vagyunk egyedül, egyre nagyobb társadalmi támogatást kapnak az írók, ez kétségtelen, ez érezhető. Egymagunkban nem is tudtunk volna még ennyit sem elérni, amennyit elértünk. És mindaz, amit itt elmondtunk, nem is csupán a Vajdasági Íróegyesületnek az ügye, ezt bizonyította a legutóbbi, a Jugoszláv Írószövetség legutóbbi közgyűlése is, ahol szorgalmazták és szorgalmaztuk valamennyien, hogy mindezeket az akciókat, a már folyamatban lévőket és az elkövetkezőket valamiképpen koordináljuk, országos szinten is egységesítsük, és ha lehet, még inkább gyorsítsuk meg. És asszem, hogyha ezt valamennyien akarjuk, akkor meg is tudjuk tenni, és egy elkövetkező beszélgetés – mert nyilván ez a téma nem merült ki ezzel, és nem fog még egyhamar kimerülni – egy elkövetkező beszélgetés már gazdagabb leltárral fog szolgálni.

Képeslap Szokolczay Lajosnak

„Tranzitposta București” 1978. április 14.

Lusta levélíró vagyok, de azért nem felejtettem el a címedet. Még itt külföldön sem.

Üdv: Gion Nándor

Az ifjúsági regény nem lehet unalmas: Beszélgetés a Neven-díjas Gion Nándorral

Kakas József, Magyar Szó 1978. június 29., 8.

Belgrádban átadták a Neven-díjakat. A Szerbiai Oktatási és Gyermekvédelmi Szövetség díját a legjobb, gyermekeknek szánt könyvért Milena Jovović, Gion Nándor, Mihajlo Kovač és Pavel Mučaj, az ismeretterjesztő művekért Kosta Stepanović és Milija Stanić, az illusztrációért pedig Miodrag-Bata Knežević kapta.

– Úgy gondolom, nem kell hogy bemutassalak az olvasóknak, hiszen jól ismernek már újságjaink, irodalmi folyóirataink hasábjairól és könyveidből. De nem is ez a célom most, hanem az, hogy mint ifjúságiregény-írótól megtudjak egyet-mást szemléletéről, felfogásodról, életutadnak egy szakaszáról. Mivel ifjúsági regényeidben – akárcsak más regényeidben is – szembeötöl a szülőhelyedhez való írói kötődés, szeretném, ha először gyermekkorodról mondanál néhány szót...

– Azt hiszem, elég érdekes és szép gyermekkorom volt, mint általában nagyon sok embernek. Kint, Szenttamás szélén: egyik oldalon tágas, füves rét, a másik oldalon fákkal, bokrokkal benőtt, elhanyagolt temetők, a temetők mögött egy élénk, kis folyó, a folyó mellett egy hatalmas kőépület, a régi vágóhíd, ahol sok mindent lehetett csinálni. Más szóval elég izgalmas környezet volt, nem lehetett megunni. Innen merészkedtünk lassanként messzebbre... Egyszer elmentem a téglagyárba. Estig ott maradtam, majdnem egész éjszaka. A munkások is ott maradtak, összegyűltek a nagy betonpadlós lóistállóban. Karókat, botokat hoztak, és türelmesen kopogtatták a betont. Segítettem nekik. Nem aranyat kerestek. A gyár egykori tulajdonosa építette még az istállót, és néhányan úgy tudták, hogy amikor elment, egy hordó barackpálinkát ázott el a beton alá. Fél éjszakán át dolgoztunk a karókkal, néhol kongott a beton, ott a téglagyáriak felszaggatták a padlózatot. Nem találtunk semmit, de azért

módfelett élvezték a keresést. Persze jó lett volna megtalálni azt az elrejtett hordót. Lehet, hogy egyszer majd írok erről is...

– *Mi indított arra, hogy könyvet írjal a fiataloknak? Köze volt-e ehhez gyermekkori élményeidnek?*

– Úgy kezdődött, hogy meghívtak egy ifjúságiregény-pályázatra, és részvételi díjat fizettek... Illetve úgy kezdődött (és folytatódott), hogy vannak témák, melyeknek, szerintem, az ifjúsági regény műfaja felel meg legjobban. Gyermekkori élményeim természetesen gyakran helyet kapnak ezekben az írásaiban, néha a legfontosabb helyet, bár, mondjuk, az első ifjúsági regényemben legkevesebb van belőlük. Mert időnként, a látszat ellenére, mostanság is elmerészkedem távolabbra a régi vágóhíd környékéről, időnként egészen megszire. Ezt csak úgy mondom, nem erényként említem.

– *Eddigi három ifjúsági regényednek, az Engem nem úgy hívnak, a Postarablók és a tavaly megjelent A kárókatónák még nem jöttek vissza címűnek is egyik jellegzetessége a nagyfokú cselekményesség. Érdekelne, mi a véleményed magáról a cselekményvitelről – mint a regényírás egyik kulcskérdéséről. Van-e biztos, bevált módja?*

– Ha ifjúsági regényeimnek a cselekményesség az egyik jellemzőjük, akkor jól van. Ha az érdekesítő cselekmény: akkor még jobb. Szerintem egy ifjúsági regénynek nem szabad unalmasnak lennie. Persze ez nem kizárólag a cselekményen múlik, de a cselekmény szinte elengedhetetlen. Igaz, hogy ez kissé megmerevítheti a műfajt, de néha nem árt tiszteletben tartani a jó öreg szabályokat. Nem receptekre vagy „bevált módra” gondolok. Írás közben mindig több lehetőség jelentkezik, adva van tehát a választás lehetősége is. Végeredményben azonban: az embernek vagy van érdemleges mondánivalója, vagy nincs. Azután vagy meg tudja írni, vagy nem.

– *Legutóbbi művedről nemrégiben a pesti Népszava is elismerően írt. Egy mondatát idézem: „Meghalt a vadór, elköltöznek a kárókatónák. Ez azt jelentené, hogy a szeretet hiábavaló, a küzdés értelmetlen?” Mit válaszolnál erre?*

– Azt, amit a Népszava kritikusa is válaszolt erre a könyvem alapján. Hogy egyszer még visszatérhetnek a kárókatónák. Majdnem biztos, hogy visszatérnek. Vagyis a küzdés nem értelmetlen. Nyilván a regényírás sem.

– *Mi írói, gyermekírói hitvallásod?*

– Jó könyveket írni.

– *Hogyan nem szabad ifjúsági regényt írni?*

– Rosszul.

– *Egyes megállapítások szerint nincs külön ifjúsági irodalom és felnőtt irodalom, nincsenek egyik vagy másik számára külön-külön esztétikai törvények, hanem csak egységes irodalom van, amelynek az ifjúság számára írt része természetesen tekintetbe veszi a mindenkori ifjúság korosztályi sajátosságait. Mi erről a véleményed?*

– Az, hogy a kérdésben idézett „egyes megállapítások” nagyjából helytállóak. Ugyanazt a mércét kell alkalmazni – a sajátosságok figyelembevételével is – mind az íráskor, mind a megítéléskor. Én személy szerint örültem, amikor például *A kárókatónák még nem jöttek vissza* egyik-másik kritikusa „felnőtt” regényről beszélt az egyébként ifjúsági regénynek íródott könyvről.

– *Tervezed-e újabb ifjúsági regény írását, s ha igen, mi lesz a témája, írói üzenete, és mikorra várható a megjelenése?*

– Az idén, esetleg jövőre valószínűleg megjelenik egy újabb ifjúsági regényem. Munkacíme „*A Bot*”. A témáját inkább nem mesélném el, félek, hogy röviden összefoglalva kissé riasztóan hangzana. A Bot ugyanis nem bot, hanem kézcsont. Az írói üzenete is jobb, ha magából a regényből derül ki.

XXVI. kanizsai írótábor: Hazai és külföldi írók a Tisza-parton

Fehér Ferenc, Magyar Szó 1978. szeptember 10., 10.

A kedden kezdődő huszonhatodik kanizsai írótábor értelmét és rendeltetését pontosan körvonalazza a munkaprogram, szabad megfogalmazásban mégis elmondhatjuk: az idősebb írónemzedék tagjai nyilván azért is elmennek újra meg újra Kanizsára, mert ifjú éveik szeptemberi tájait lelik ott meg; a fiatalabbja pedig már csak kíváncsiságból is csatlakozik, nem egészen értve, ugyan mi tetszett itt annyira az előttük járóknak... Önkényes találgatás helyett minapi interjúkat idézzük. A Vajdasági Íróegyesület titkára, Gion Nándor a következőket mondta:

– A táborozás szokásos kerete, jellege ezúttal is megmarad. Ezek a találkozások tartalmilag egyre gazdagabbak; az Íróegyesület kezdeményezően vesz részt a munkaprogram meghozásában, figyelembe veszi a jelen társadalmi, irodalmi időszerűségeit; s különösen az öngazgatású társadalomhoz fűződő kötelezettségeit. Idei találkozási műsora önmagáért beszél:

Kedden délelőtt várjuk Kanizsára a hazai íróegyesületi küldöttek és a külföldről meghívott írók érkezését. A költészet karavánja elnevezésű csoport a kanizsai középiskolában délután fejezi be körútját. A helyi Népkönyvtárban este megkoszorúzzák azt az emléktáblát, amelyen az elhunyt íróársaknak, a hajdani táborlakóknak a neve sorakozik. Utána – az Amatőrszínház előcsarnokában – megnyitják Pechán Béla festőművész kiállítását. A díjazott jugoszláviai magyar könyvek kiállítása ugyanekkor nyílik meg. Magának a táborozásnak az ünnepélyes megnyitása után fogadást rendeznek a színház kistermében.

Szerdán, 13-án megtartják a Vajdasági Íróegyesület rendkívüli közgyűlését. Végleg el kell fogadnunk az írók öngazgatási okmányát, az Íróegyesület ilyen jellegű átszervezésére vonatkozó dokumentumot [...] az írók a folyóiratokkal, lapokkal és a rádióval

meg a televízióval kötendő öngazgatási megegyezés tervezetét is megvitatják majd. Ugyanekkor el kell végre fogadniuk a Kanizsai Írótábor szabályzatát. A rendkívüli közgyűlésen választják meg az íróegyesület fizetett szervezői titkárát is. Szerdán este Adorján falvában tartanak irodalmi rendezvényt.

A táborozás harmadik napján, csütörtökön azok az írók látogatnak el az iskolákba, akik a gyerekeknek és az ifjúságnak is írnak. Délután a legfiatalabb írók tanácskoznak. Témakörük: napjaink lírája és a legfiatalabbak költészete. Ugyanennek a tanácskozásnak a színhelyén, a kanizsai ifjúsági otthon termében este e fiatal írók lépnek közönség elé. Velük párhuzamosan Horgoson is tartanak irodalmi estet.

Pénteken délelőtt iskolákba látogatnak el az írók, este pedig a helyi Amatőrszínházban ünnepi irodalmi estet rendeznek.

Szombaton délelőtt a Kanizsai Képviselő-testület elnöke fogadja a táborozás résztvevőit, majd közös ebéden vesznek részt a Tisza-parton.

A 26. kanizsai írótáborról

Újvidéki Televízió 1978. október 3. (567/78)

Huszonhat évvel ezelőtt igen szerény keretek között kezdődött ez az írótábor. Néhány vajdasági író – öt-hat, talán tíz – összejött itt Kanizsán, itt tartózkodtak néhány napig, és akkor született az ötlet, hogy talán rendszeresíteni kellene ezt a találkozót. Elsősorban úgy gondolták, írásra, alkotásra felhasználni azokat a napokat, és ami ugyanolyan fontos, beszélgetni egymással, amire esetleg ott, ahol dolgoznak, a nagyvárosokban nincs idejük. Fokozatosan fejlődött és tömegesedett az írótábor, és lényeges fordulat akkor következett be, amikor a Vajdasági Íróegyesület vette át a szervezés egy részét, természetesen a kanizsaiakkal együtt. És akkor már nemcsak

a vajdasági írók jöttek egyre többen, hanem rendszeresen meghívtuk más központokból is a köztársasági tartományi íróegyesületek képviselőit. És azután csakhamar nemzetközivé is vált a kanizsai írótábor. Rendszeresen, évek óta rendszeresen érkeznek vendégek, elsősorban az úgynevezett anyaországokból: Romániából, Magyarországról, Csehszlovákiából, Szovjetunióból. Huszonhat év alatt azután, illetve már korábban megkapta a mai arculatát, ami azt jelenti, hogy nemcsak kötetlen beszélgetésekre való találkozás lett az írótábor, hanem egy előre elkészített munkaprogrammal; és ezzel együtt egyre inkább munkajelleget is kapott az írótábor. Ma már a Vajdasági Íróegyesület legjelentősebb akcióit vagy itt kezdeményezzük Kanizsán a rendszeresen megtartandó és megtartott plénumokon, esetleg rendkívüli közgyűléseken; itt értékeljük a korábban megkezdett akcióknak az eredményességét. És ami nagyon fontos, és a kérdésben is külön föltettek, hogy lényegében itt fejlesszük [!] a köztársaságok közötti kapcsolatot, és a Vajdasági Íróegyesület és más íróegyesületek közötti kapcsolatot.

A magyar színházak és az írók kapcsolata

Németh Dezső fordítása, Újvidéki Televízió 1978. november 13.

– Itt vagyunk az Újvidéki Színház színpadán, Miroslav Krleža *Agónia* című darabjának jelmezei mellett, amit ma este visznek színre. Gion Nándor íróval és újdonsült drámaíróval, Ladik Katalin színművésznővel, a munkástanács elnökével és Gerold László színikritikussal beszélgetünk. Gion Nándor első színpadi műve, az *Ezen az oldalon* – ha nem számítjuk Deák Ferenc színpadi oratóriumát – az első olyan dráma az Újvidéki Színház színpadán, amelyet vajdasági magyar szerzőtől visznek színre. Vajon miért csak kevés drámaíró vállalkozik színpadi drámát is írni?

– Én asszem, hogy ez tévhit, hogy a jugoszláviai magyar írók nem írnak drámát. Igaz, hogy nincsenek kimondottan drámaíróink – itt

megemlíteném Deák Ferencet és Gobby Fehér Gyulát –, ez azért van, mert nincs elég színházunk. Egészen a közelmúltig Jugoszláviában csak egy magyar színház volt, ez pedig a Szabadkai Népszínház; pár évvel ezelőtt kezdett működni az Újvidéki Színház, de kifejezőmódja még nem bontakozott ki; és még egyiküknek sem sikerült szoros kapcsolatot kialakítania a drámaírókkal, illetve írókkal, akik tudnak drámát írni.

A szerző és a színház: Bemutató előtti interjú

Guelmino Sándor, Magyar Szó 1978. december 26., 18.

Jelentős színházi tette készül az Újvidéki Színház, sokat várnak a legközelebbi bemutatótól – erre következtethetünk abból is, hogy egy készülőfélben levő előadásnak teljes bizalmat szavazva bejelentették a jövő évi Sterija Játékokra. Gion Nándor *Ezen az oldalon* című drámájáról van szó, melyet a szerző hasonló című novellafüzéréből írt színpadra. Fennállása óta először pályázik az Újvidéki Színház a jugoszláv dráma legrangosabb fesztiváljára, egyszersmind először mutat be vajdasági talajon született művet; Gion pedig először kísérelt meg drámát írni. Voltaképpen tehát nagy vállalkozásokról kell beszélünk. A drámát még nem ismerheti a nagyközönség, a novellafüzer vagy novellaregény azonban már évekkel ezelőtt eljutott az olvasók kezébe (rövid idő alatt szétkapkodták, s ma már épp olyan nehezen lehet hozzáférni, mint pl. Sinkó *Egy regény regényéhez*). Ha tehát tudjuk, hogy az említett novellák ihlették a színpadi művet, óhatatlan, hogy Gionnal folytatott interjúnkban elsősorban könyvről érdeklődjünk: Mi volt az ihletője az *Ezen az oldalon* novellafüzernek?

– Nehéz feladat tömören megfogalmazni a választ, meghatározni az ihlet forrását. Annál inkább, mert több forrása van. Részben saját élményeimből építettem fel, de több úgynevezett idegen anyaggal

is gazdagítottam. Egy zárt közösséget akartam bemutatni, az ebben feszülő indulatokat, s próbáltam megmagyarázni azoknak eredetét, megszületését. Nem csoda, hogy minden negyedik novella egy „régí megható történet”, amely magyarázatot ad egy hosszabb folyamatra, illetve ennek a folyamatnak a kisüléseire.

– *Hol játszódik le a történet?*

– Ha a kritikusok és az irodalom értői rólam beszélnek, akkor általában szenttamási környezetet szoktak emlegetni. Félek, hogy végül már csak szenttamási íróként fogok jelen lenni irodalmunkban. Legálábbis a tematikát illetően. *Ezen az oldalon* című kötetem esetében a „szenttamási” jelző mégis nagyjából helytálló. Persze nem teljességgel.

– *Mennyit lehetett átvinni, átplántálni a könyvből a színpadra? Konkrétan: miben különbözik a kötet és a dráma anyaga – a természetszerű műfaji sajátosságokon kívül?*

– A lényegét próbáltam átmenteni a színpadra. Közben azonban néhány komoly összevonásra volt szükség. Mondjuk, három regényhősből egyet formáltam. Azt hiszem, érthető az ilyen művi közbeavatkozás, hiszen a prózát egészében nem lehetett átültetni a színpadra. Az eseményeket is sokszor egyszerűsíteni kellett, hogy ebben a másik műfajban kifejezőbbek legyenek, megfeleljenek a követelményeknek. Ugyanakkor új részleteket is írtam, melyek természetesen nincsenek a könyvben. Mindent összegezve azonban, úgy vélem, sikerült a novellák szellemét és mondanivalóját átmenteni a színpadra.

– *A munkafolyamat logikus, de felmerültek-e problémák az átírás során? Most ismerkedsz a színpaddal, szükséged volt-e segítségre, magyarán hiányzott-e a dramaturg?*

– Igen. Hiányzott a dramaturg segítsége, mert a színház, a drámaírás – ezt bevallom – mégsem az én területem. Persze volt egy elképzelésem, és ennek alapján az első változat megírása aránylag könnyen ment. Amikor már a rendezővel kezdtünk dolgozni, akkor éreztem tulajdonképpen a dramaturgnak a hiányát, mert a szö-

veg véglegesítésekor őt is a rendező helyettesítette. Ez pedig elég sok kínlóddással járt. Lényegében nem változott a szöveg, de azok az apró, szinte szakmai részletek, amelyeket én nem érzek, nem is érezhettem első darabomban, rengeteg időt és munkát igényeltek.

– *Közeledik a bemutató napja. Vannak már némi tapasztalataid a színházzal kapcsolatban. Milyen benyomásokkal várod a premiert, és neki-vágsz-e a drámaírásnak máskor is?*

– Bemutató előtt erre nem merek igennel válaszolni. Hogy megpróbálkozok-e még drámaírással, azon is múlik, sikerül-e a bemutató. Ami pedig a színházi tapasztalataimat illeti, én ugye csak az Újvidéki Színházról beszélhetek – attól tartok, hogy ha valami nem sikerül ebben a darabban, senkit sem okolhatok az együttesből. Valamelyik éjjel például 10 órától 2-ig próbáltak. Végigültem. Fárasztó volt csak végigülni is. Azt akarom mondani, hogy igen-igen mostoha körülmények között dolgoznak. Ezek a színházi emberek azonban – gondolok itt a rendezőre (Radoslav Dorić), a színészekre (Ferenci Jenő, Soltis Lajos, id. Szabó István, Pásthly Mátyás, Daróczi Zsuzsa, Bicskei István stb.) és mindazokra, akiktől függ egy-egy előadás – mindent megtesznek, hogy sikerüljön ez a bemutató.

Az Újvidéki Színházban rég várt ősbemutató: Csütörtökön közönség elé kerül Gion Nándor drámája

Torok Csaba, Magyar Szó 1979. január 7., 16.

Mostoha körülmények között működik – még mindig ezzel a mondatokkal jellemzik az Újvidéki Színházat, akik a színpad mögötti életét is megismerték. Az Ifjúsági Tribün épületében úgymond albérlőként végzi munkáját a maroknyi együttes (általában vendég-

színészek bevonásával) saját színpad és rendező nélkül. Előadásainak, színpadi próbáinak idején állandóan egyeztetnie kell más intézmények műsoraival. Talán ezzel is magyarázható, hogy saját színészeinek többsége is vagy nemrég érkezett, vagy éppen távozni készül. Mindenesetre tény, hogy ilyen föltételek mellett is öt éve állja már a sarat, és fokozatosan gyökeret ver, közönséget teremt, műsorpolitikát tervez és valósít meg ez a művészeti mikroközösség.

Nagykorúsodásának legújabb jeleként tartjuk számon, hogy – az idén először – benevezett az országos színházi szemlére, a Sterija Játékokra, mégpedig egyszerre két előadással: Miroslav Krleža *Agóniájával* és egy vajdasági szerző, Gion Nándor első színművével. A Krleža-darab már – mondhatni – bejáródott, az *Ezen az oldalon* című Gion-dráma nyilvános bemutatója azonban csak a napokban, csütörtökön, január 11-én történik meg, s lévén e színház műsorán az első vajdasági alkotás – természetesen nagy érdeklődés mutatkozik meg iránta. [...]

Gion Nándor már nyilatkozott lapunknak színműve keletkezéséről és színpadra állításának problémáiról, ezúttal csak azt idéznénk tőle, amit a szóban forgó főpróbát követően – valamikor éjfél után – mondott:

– Bár tény, hogy két-három rövidítést és két utólag rendelt dalbetétet leszámítva említésre méltó szövegváltozás nem történt a rendezői munka nyomán, ma meglepetéssel vettem tudomást a zárójelenetről, amikor is Adamkó (Ferenczi Jenő) csónakkal várja a feltehetőleg új életbe induló főszereplő-párt. Ez a kép minden bizonnyal módosít a szöveg hangulatán.

De hát módosulhat is még egy és más az utolsó simítások során. Várjuk meg a bemutatót, nézzük meg a véglegesített előadást.

A Vajdasági Íróegyesület elnökévé történt megválasztás után

Id. Aladics János, Újvidéki Televízió 1979. január 18. (D1-16/79)

– *Vasárnap tartotta meg rendes évi közgyűlését a Vajdasági Íróegyesület. Új elnökké Gion Nándort, az ismert prózáirót választották, akit most valamiképpen ilyen székfoglaló beszédre kérek meg, hogy ismertesse, melyek azok a legfőbb programkitűzések, célkitűzések az Íróegyesület munkájában. Valószínűleg erről is sokat tárgyaltak.*

– Számomra az elnöki poszt önmagában sok újdonságot nem jelent, mivel az Íróegyesületnek három évig a titkára voltam. Tehát lényegében ugyanazt a munkát kell folytatnom továbbra is elnökként, azzal, hogy remélem, eredményesebben fogunk dolgozni ebben az évben, mint ez idáig. A feladatok is nagyrészt az előző évekből erednek. Néhány lényeges akciót megindítottunk már tavaly, tavalyelőtt vagy két évvel ezelőtt, amelyek talán – így szeretnénk – az idén érnek be.

Először talán mégis hadd szóljunk arról, ami új az idei programban. Gondolok itt két jelentős tanácskozássra, amit meg akarunk szervezni. Az egyik a kritikáról, az irodalomkritika erkölcsi-eszmei töltéséről. A másik pedig, lévén hogy többnemzetiségű Vajdaságban élünk, tehát a kérdés mindig aktuális, az egymás megismeréséről, egymás kulturális javainak az értékeléséről. Azonkívül szeretnénk ebben az évben, ha már kezdeményeztük, ebben az évben, megalakítani – persze nem csak az Írószövetség –, a Szerzői Jogvédő Irodát itt Vajdaságban. És hát egyik kezdeményezői vagyunk „a könyv érdekközössége” megalakításának is.

A legfontosabb feladatunk azonban mégis az az akció, amit már korábban elkezdtünk, és az idén akarjuk befejezni: magának az Íróegyesületnek az öngazgatói átszervezése. Több mint kétszáz író, műfordító tagja az Íróegyesületnek. Azt szeretnénk, hogy ha nem is valamennyit (de legjobb lenne valamennyit), de legalábbis olyan zömét bevonni a mindennapi aktív munkába az Íróegyesület keretein

belül, és azt szeretnénk elérni, hogy az írók mint egyének éljenek olyan igazgatási jogaikkal ott, ahol társítják irodalmi munkáikat.

Persze az Íróegyesület addig is folytatja megszokott mindennapi munkáját. Persze szeretnénk jobban és eredményesebben, mint eddig. Gondolok itt két központi rendezvényünknek a megszervezésére, a Fruška Gora-i találkozóra, a kanizsai írótábornak a megszervezésére. Ami ugyancsak nem lényegtelen: végre elintézni és véglegesíteni az öngazgatói megegyezéseket, amelyeket kezdeményeztünk a kiadókkal, a folyóiratokkal, a rádióval és a televízióval. A nemzetközi kapcsolataink is állandóan bővülnek. Sokáig főleg a szomszédos országokkal tartottuk csak, és a szomszédos országok íróival a kapcsolatot. Újabban fölvevük a kapcsolatot az egyes nyugat-európai országok írószövetségeivel, elsősorban azoknak az országoknak az írószövetségeivel, ahol dolgoznak az ideiglenesen külföldön tartózkodó jugoszláv munkások; és nem utolsósorban az el nem kötelezett országokkal, ahol már szintén vannak bizonyos eredmények, és hát ezt az együttműködést ilyen módon és ilyen szellemben szeretnénk folytatni az idén is, és tovább bővíteni az együttműködést a más jugoszláviai íróegyesületekkel, tehát minden köztársaság íróegyesületével és Koszovó íróival. Ezek lennének azok a fő feladatok, amit meg kell csinálnunk, és lehetőleg jól el kell végeznünk ebben az esztendőben.

Íróklubok, íróközösségek és az Íróegyesület

Filmfelvétel a hagyatékából, id. Aladics Jánossal valószínűleg szintén 1979. január 18-áról

Amint mondtam, ezt az akciót már korábban elkezdtük, most nyilvános vitán volt, most közeledik a befejezéshez. Ez azt jelenti, hogy szorosabbra kell fűzni a kapcsolatainkat, az Íróegyesület kapcsolatát a Vajdaságban lévő, községi szinteken működő író..., nem író-

egyesületek, különböző nevük van: íróközösségek vagy íróklubok, amelyeknek sokszor csak az Írószövetség tagjai ezeknek az íróközösségeknek is a tagjai, de sokszor amatőrök; és egyáltalán azok is, akik valamiképpen, bár nem alkotók, de valamiképpen közülük van a könyvhöz, az irodalomhoz, és kedvelik az irodalmat, és segítenek is a könyvek eljuttatásában az olvasóhoz. Persze ez csak az egyik vetülete, ezek lennének az alapsejtjei, és innen kerülnének át az alapsejtjei a Vajdasági Íróegyesületnek, innen – a küldöttrendszer alkalmazása folytán – innen kerülnének ki azután az emberek megfelelő arányban természetesen az Íróegyesület végrehajtó szerveibe, vezetőségeibe. De jelentkeznek más formák és más csoportosulások is, például a kiadók mellett, ahol megalakulnak az alkotók gyűlései, tehát ott, ahol közvetlenül az irodalmi munkájukat társítják az írók. Tehát ezek az alkotók gyűlései, ezek a közösségek is itt kellene hogy bekapcsolódjanak ugyancsak a küldötteik révén az Íróegyesület munkájába is. És természetesen viszont: az Íróegyesület rajtuk keresztül közvetlenül is hadd hasson a kiadói tervekre, kiadói politikákra. – Van még egy harmadik lehetőség is. Íróink általában szerkesztőségekben dolgoznak: lapok, folyóiratok, rádió és televízió szerkesztőségeiben, ahol szintén meg lehetne alakítani valamilyen íróközösségeket, akik tehát nemcsak egyénenként, hanem egy közösség tagjaként is szorosabb kapcsolatot teremtenének magával az Íróegyesülettel. Persze ez a szerkezeti fölépítés még csupán, amit elmondtam itt, azután ennek az eredményeit, remélem, abban fogjuk érzékelni, hogy mivel több síkon is angazsáljuk az írókat, tehát állandó, következetes és nagyobb hatást tudunk gyakorolni egyáltalán a művelődési politikára itt Vajdaságban, és az irodalompolitikára azokon a pontokon, ahol ez az irodalompolitika közvetlenül is megvalósul; gondolok itt folyóiratokra, lapokra, kiadókra: ahol megjelennek a műveink.

Mondom, ez lenne a legfontosabb feladatunk, hogy ilyen módon szerveződjön át az idén az Íróegyesület. Szeretném őszig ezeket a szerkezeti változásokat végigcsinálni. Talán az idején kanizsai írótáborban el is fogadjuk, mert ez azt jelenti, hogy meg kell az Íróegye-

sület alapszabályzatát is változtatni, és már az új alapszabályzat szerint választani azután a rendes tisztújító közgyűlésen az új vezetőséget és az új végrehajtó szerveket.

A Virágos Katona és a Rózsaméz

M. Tolnay István, Esti Hírlap 1979. február 26.

Gion Nándor könyveit, elsősorban regényeit, a hazai olvasók is jól ismerik. A jugoszláviai magyar író novellák és kisregények után jutott el nagy sikerű regényekig. A magyarországi könyvesboltokban is megjelent *Latroknak is játszott* című kötete két regényt tartalmaz: a *Virágos Katona* és a *Rózsaméz* címűt. Egymással összefüggenek témában is, időrendben is. A *Virágos Katona* a század elején kezdődik, és az első világháború idején fejeződik be. A *Rózsaméz* a két háború között játszódik. Gion Nándor ígérte a folytatást, a harmadik kötetet is. Most, hogy néhány napig Budapesten tartózkodott, erről kérdeztem először.

– Szerződése szerint ez év októberéig kell leadnom a harmadik kötetet, s el is készülök vele addigra. Ebben 1946-ig vezetem a történetet. Valószínűleg szükség lesz még egy negyedik kötet megírására is, hogy eljuthassak az 1950-es, 1960-as évekig.

– Közben megjelent egy különálló, ebbe a sorozatba nem tartozó könyve: A kárókatona még nem jöttek vissza. Ez a könyv a gyermekkor tájaira kalauzol.

– Ezt a könyvet azért írtam meg, hogy ne mindig csak a *Virágos Katona*val induló regénysor témájával foglalkozzak. Hogy közben egy kicsit mást is csináljak, míg a folytatások megoldásai érnek, alakulnak bennem. S természetesen foglalkoztatott a téma is; változatlanul érdekel a gyermekek világa. Leszerződtem egy újabb ifjúsági regényre is, amelyik nem folytatása ugyan az előzőnek, de hasonló

jellegű. Van reális magja a történetnek. A cselekmény annak a téglagyárnak a környékén játszódik, amelyet olvasóim ismerhetnek már a *Virágos Katona* meg a *Rózsaméz* című regényből. De más időszakról írok; a történet napjainkban játszódik.

– A közelmúltban egy drámáját mutatta be az Újvidéki Színház. Azt jelenti ez, hogy újabb műfajhoz pártolt?

– Tulajdonképpen az 1971-ben megjelent *Ezen az oldalon* című könyvem novellafüzérért írtam színpadra. Olvasóim előtt tehát ez a téma sem ismeretlen. A színház kérte, hogy csináljak drámát a novellákból. Átpártolásról nincs szó; nem szívesen mozdulok ki megszokott, kedvelt műfajaimból, a novellából és a regényből. Újabb drámára egyelőre nem is készülök.

– Ön 1975 vége óta a Vajdasági Íróegyesület titkára volt, nemrég pedig annak elnökévé választották. Mi foglalkoztatja most legjobban a jugoszláviai magyar írókat tömörítő egyesületet?

– Sok minden; közülük egy lényeges törekvésünket kell említenem. Szeretnénk az írókat olyan helyzetbe hozni, látni, hogy minél többen, minél többször és minél több helyen hatással lehessenek az irodalmi életre, a kulturális politikára. S fontos feladatunk az is, hogy elérjük végre a honoráriumok megfelelő rendezését. Igaz, emelkedtek a honoráriumok az utóbbi időben, de még mindig nem lehetünk elégedettek velük.

– Kérem, mondjon néhányat a most megjelent magyar nyelvű könyvek közül, amelyekre figyelniünk érdemes.

– A néhány cím, amit most említek, véletlenszerűen kiragadott példának tekintendő. Megjelent egy gyermekvers-gyűjtemény, és ebben szinte minden vajdasági magyar költő szerepel. Bori Imre, aki nemrég Krúdy-monográfiával jelentkezett, most Fehér Ferencről írt könyvet. Hasonló munkát jelentetett meg Juhász Géza Majtényi Mihályról. Dávid Andrásnak érdekes tanulmánykötete jelent meg a magyar történelmi hőökről a délszláv népköltészetben.

Az írók öngazgatásának fejlesztéséről

Németh Dezső fordítása, Újvidéki Televízió 1979. április 17.

– Mai beszélgetésünket annak szenteljük, hogy megtudjuk, hogy a vajdasági írók hogyan gyakorolják az öngazgatási jogukat, pontosabban hogyan élnek ezzel a joggal. Az írók is munkásemberek (abban különböznek az anyagi javak termelőitől, hogy ők szellemi javakat termelnek), és ezzel összhangban őket is megilleti minden, az öngazgatáshoz köthető jog, a döntéshozatali jog is, a társadalmi-közösségi és az egyéni érdekek tekintetében is.

Fentiekről való beszélgetésre hívtunk szabadkai, nagybecskereki és újvidéki írókat; szeretnénk, ha elmondanák, hogy közösségünkben van-e lehetőségük a döntéshozatalban való részvétellel az irodalmi művek sorsával kapcsolatban a kiadók felé, a társultmunka-szervezetek felé, illetve mindazokkal az intézményekkel, amelyekkel társítják a munkájukat.

– Az írók, a vajdasági írók általánosan nincsenek megelégedve helyzetükkel, és azt gondolom, hogy tárgyilagosan nem is lehetnek megelégedve, bár az írók helyzete Vajdaságban és egész Jugoszláviában folyamatosan javul, köszönhetően az általános közösségi légkörnek, amely elősegíti az alkotómunkát a kultúrában és az irodalomban. Ugyanúgy a Vajdasági Írószövetség is a képviselőin keresztül befolyásolja a kulturális és irodalmi közélet alakulását, valamint könyveink sorsát, amivel az írók nem lehetnek elégedettek, mert ez még csak a kezdeti szakaszban van, messze attól a tökéletességtől, amit az írók és a kulturális érdekeltek tökéletesnek tekintenek. Mindenesetre mi magunk is – gondolok itt a Vajdasági Írószövetségre mint a Szocialista Szövetség részére – több akciót is kezdeményeztünk, hogy az írók helyzete javuljon, amiről ebben a beszélgetésben később szó esik. Én már most megjegyezném, hogy el kell kezdeni az írók helyzetének a megváltoztatását ott, ahol az írók társítják a munkájukat. [...]

– A Vajdasági Írószövetségnek a közelmúltban megtartott közgyűlésén a legtöbb figyelmet az a napirendi pont kapta, amely az írószövetség ön-

igazgatási átszervezését illeti, és el is fogadtak egy javaslatot a Vajdasági Írószövetség ezirányú átszervezésére. Én most megkérném az elvtársakat, Gion Nándor író, a Vajdasági Írószövetség elnökét, valamint az egyesület titkárát, Boško Ivkov és Tomislav Ketig írókat, hogy mondják el mi az alapvető célja a Vajdasági Írószövetség öngazgatási átszervezésének, és hogyan viszik végbe ezt az átalakítást, átszerveződést.

– Én az elején beszéltem arról, hogy a mostani társadalmi környezetben lehetőséget kaptunk, hogy javítsuk az írók helyzetét. Ki is kell használni ezeket a lehetőségeket. Az egyik ilyen lehetőség, hogy kihasználjuk a lehetőséget, mert a Vajdasági Írószövetség mostani szerveződése nem felel meg minden elvárásnak. A mi szövetségünknek 230 tagja van, ebbe beletartoznak az írók és a fordítók is. Az öngazgatási átszervezés egyik célja, hogy ezeket a személyeket bekapcsoljuk a mindennapi munkába és akciókba, ha nem is mindenkit, de ezeknek az íróknak a legtöbbszörét. Ezt a jövőben nem lehet egy központból irányítani, és ezért megyünk a decentralizáció irányába, ez pedig az eddig elfogadott demokratikus elvek alapján történik. Ez azt jelenti, hogy életre kell kelteni az irodalmi közösségek munkáját Vajdaság különböző településein, valamint megalakítani ott, ahol nem alakult meg; mint egy alkotói csoportot, a kiadók mellett mint az öngazgatás elemeit. Mindezek a szervezetek küldötteseket választanak a Vajdasági Írószövetség végrehajtó szerveibe, és ezáltal minél több embert bevonunk a szervezeti munkába, írókat, és nemcsak írókat, hanem a többi érdekeltet is, kezdve a versmondókon, a könyvtárosoktól és a könyvkereskedésektől is. Ezáltal ők is és mi is – a küldötteseken keresztül – hatni tudunk a mindennapi kulturális történésekre és az irodalomra is.

Képeslap Szokolczay Lajosnak

Zadar, 1979. június 28.

Pihend ki magad te is, a nyáron legfeljebb még egy tanulmányt ír-hatsz nálam a „Színházba”, aztán ősszel gyere el ismét mihozzánk.

Üdvözöllek a tenger mellől (ahol állítólag pihenek). Gion Nándor

Képeslap Szokolczay Lajosnak

Csongrád, 1979. augusztus 8.

Az utóbbi néhány héten egyáltalán nem írtál rólunk. Mi ez? Ennek ellenére szeretettel üdvözlünk, és lehet, hogy hamarosan találkozzunk.

Gion Nándor / Szeretettel köszönt: (Pintér) Lajos / Eszter

Lépést tartunk a változásokkal

Torok Csaba, Magyar Szó 1979. szeptember 9., 12.

A jövő héten zajlik le a vajdasági írók hagyományos kanizsai találkozója, s mint már jeleztük, számos rendezvénye, kezdeményezése kivételes érdeklődésre tarthat számot. A velük kapcsolatos kérdésekről beszélgettünk el Gion Nándorral, a Vajdasági Íróegyesület elnökével.

– A szerdára tervezett íróegyesületi közgyűlés első napirendi pont alatt a vajdasági irodalmak kölcsönösségének tanulmányozásáról kezd vitát. Mit mondhatnál a javaslat lényegéről?

– Tekintettel társadalmi közegünk többnyelvűségére, ez a kérdés mindig is időszerű volt, és foglalkoztak is már vele nálunk egyéneként és szervezetten, intézményesen is írók, tudományos munkások, de külön maga az íróegyesület is. A tavalyi Fruška-gorai Találkozón például részletesen tárgyaltunk a műfordításról, a lefordított művekről. Érzésünk szerint azonban mindez még nem elegendő, ezért szeretnénk egy olyan vállalkozást kezdeményezni, amelynek eredményeként a lehető legátfogóbb képet kapjuk a következőkről: a felszabadulás óta napjainkig lefordított művekről (könyvekben, folyóiratokban, lapokban); az öt nyelven folyó irodalmi alkotómunka tényleges értékeiről; az állandó kölcsönhatások kézzelfogható jegyeiről, azok jelentőségéről; a műfordítás jelenlegi helyzetéről, magukról a műfordítókról és képzésükről. Mindez természetesen szükségessé teszi a jelenlegi kiadói és lapszerkesztési politika elemzését is. Nemcsak fölmérésről lesz itt már szó, hanem véleményezésről és javaslatokról is.

Mindez hosszan tartó munkát igényel, s az íróegyesület egymagában nem tudná és nem is akarja elvégezni, ezért – ha a kanizsai közgyűlés elfogadja a vezetőség javaslatát – azonnal kapcsolatba lépünk más érdekeltekkel is: irodalmi-nyelvi tanszékkel, tudományos intézményekkel, kiadókkal, szerkesztőségekkel, hogy valamilyen együtt dolgozzuk ki a részletes programot, és együtt is valósítsuk meg.

Az első eredmények, terveink szerint, a jövő évi kanizsai írótáborban lesznek felmérhetők. Akkor szeretnénk összehívni az első tanácskozást erre a témára. Ott már nyilván tisztábban fogjuk látni, hogy tulajdonképpen mennyi időre is lesz szükségünk a feladat elvégzéséhez.

– A közgyűlésen az új statútum véglegesítéséről is döntenek majd az írók. Mi tette szükségessé, hogy alig néhány év után új alapszabályt szövegezzен meg az egyesület?

– A társadalmi fejlődés dinamikája, gazdasági és művelődési életünk egészének a változásai (a társultmunka-törvény, a küldöttrendszer bevezetése, az általános demokratizálódási folyamatok)

készítenek rá bennünket: az Íróegyesület is szeretne lépést tartani e változásokkal.

A gyakorlatban is észlelhető újdonságokat nemcsak regisztrálni kell, hanem lehetővé tenni a pozitív kezdeményezések megvalósítását. Hogy a szerkezeti felépítésnél kezdjük: a Vajdasági Íróegyesület munkáját már évek óta nem csupán az egyesület vezetőségének és bizottságainak tevékenysége jelenti, hanem a tartományunk egyes helységeiben megalakult íróközösségek, klubok, az egyes kiadóházak mellett működő alkotói gyűlések munkája is. Ezzel a kialakult gyakorlattal és továbbfejlesztésének igényével számolnunk kellett az új alapszabály megszövegezésekor is: e testületek küldötteiből alakul majd meg az Íróegyesület új operatív vezetősége.

Itt kell megjegyezni, hogy bár az Íróegyesület tagjai továbbra is kizárólag azok az írók lesznek, akiknek munkásságát egy elfogadott kritikai mérce értékesnek találja, a mindennapi tevékenységben – elsősorban ezekben a kisebb egységekben – egyre több s nem csupán „regisztrált” író vesz részt, mindazok, akik érdekeltek az irodalom, a könyv terjesztésében, népszerűsítésében. Fontos még megemlíteni, hogy az új alapszabály sokkal szorosabb együttműködést tervez a társult munkával, a társadalmi-politikai szervezetekkel (íróegyesületünk szerves része a Szocialista Szövetségnek), művelődési intézményekkel és másokkal.

– *Mit értesz azon, hogy írói öngazgatás, és szerinted hol tartunk vele?*

– A válasz egészen röviden: minden író elsősorban ott érvényesítse öngazgatási jogait, ahol irodalmi munkáját társítja, és ebben az Íróegyesület a lehető legmesszebb támogatást nyújtja neki, de természetesen más tényezők (a kiadók, a folyóiratok, a rádió és televízió) megértése is szükséges. Úgy érezzük, hogy ez a megértés egyre inkább megvan. Ezentúl maga az Íróegyesület is igyekszik szavatolni tagjainak azokat az öngazgatási jogokat, amelyeket egyébként minden dolgozónk élvez szocialista társadalmunkban.

Igaz, jelenleg még nem tartunk az öngazgatási jogok teljes megvalósulásánál: az Íróegyesület még nagyon nehezen tudja kiharcol-

ni az egyébként indokolt szociális juttatásokat (a betegségi biztosítást, a munkakor elismerését). A méltányos tiszteletdíjra vonatkozó öngazgatási megegyezések nagy részét még nem írtuk alá (kivétel: a szabadkai irodalmi folyóiratok), de a jelek szerint az idén erre is sor kerül.

– *Folytak beszélgetések régebben is, újabban is a kanizsai írótábor jellegéről és rendeltetéséről. Szerinted mi adja meg létjogosultságát ennek a sajátos együttműködési formának?*

– A kanizsai írótábor 27 éve áll fenn. Viták mindig voltak róla, és biztosan lesznek is, egy azonban vitathatatlan: ez a vajdasági írók legnagyobb hagyománnyal rendelkező és legtömegesebb találkozója. Ebből kifolyólag innen indult a legtöbb hasznos kezdeményezés az Íróegyesület munkájára, az írói státus megszilárdítására vonatkozóan, és ez nyilván így lesz és kell hogy legyen a jövőben is. Ezenkívül négy-öt nap alatt is itt találkoznak viszonylag legtöbbször az írók olvasóikkal, itt teremtenek közvetlen kapcsolatot munkaszervezetekkel, iskolákkal. És nem utolsósorban: itt tudjuk kifejleszteni köztársaság- és tartományközi, valamint nemzetközi irodalmi együttműködésünket. A kanizsai írótábor programját lehet és kell is gazdagítani, bizonyos fokig az arculata is változhat, említett alapvető jellegzetességei azonban megmaradnak.

– *Végül egy személyesebb vonatkozású kérdés: marad-e az ügyes-bajos egyesületi teendők mellett saját írói munkádra idő? Min dolgozol otthon?*

– Amióta az Íróegyesület titkára, majd elnöke vagyok – idestova négy éve – egyetlenegy vékony könyvecskét tudtam csak megírni (*A kárókatona még nem jöttek vissza*). Az idejű írótábor után akarok leadni egy újabb ifjúsági könyvet, az év végéig pedig a *Latroknak is játszott* harmadik kötetét. Hogy ezeknek a kötelezettségeknek eleget tudok-e tenni, sokban függ attól, mennyire mennek simán a dolgok az Íróegyesületben. Mint az eredményekből látszik, az utóbbi négy évben nem írtam éppen túl sokat.

Szenttamás Októberi Díjának átvétele után

Újvidéki Televízió 1979. október 19. (D-255/79)

– *Szenttamáson ma adták át az Októberi Díjakat a falu felszabadulásának 35. évfordulója alkalmából. Az idei Októberi Díj egyik nyertese Gion Nándor író. Engedje meg, hogy gratuláljunk ebből az alkalomból, és megkérdezzük mindjárt, hogy milyen érzés a szülőfalu Októberi Díját megkapni.*

– Asszem, mindenki külön örül annak, hogyha szűkebb pátriája, különösen pedig, hogyha a szülőhelye elismerésben részesíti. Hát így vagyok én is. És különösen örülök azért, mert én nyilván olyan könyveimért kaptam ezt az Októberi Díjat, amelyekben elsősorban Szenttamásról írtam. Ez számomra egyfajta igazolás is, hogy ezek a könyvek legalábbis viszonylagosan hitelesek, gondolok itt tényszerűsége is, esetleg talán művészi értelemben és hitelesek.

– *Azt hiszem, hogy ez nemcsak a társadalmi renoménak szól, hanem úgy tágabb értelemben is. A Vajdasági Írószövetség elnöke mit tehet a szülőfalu kulturális életéért?*

– Asszem, sokkal többet kellene tenni, mint amennyit eddig tettem, és tettünk mi, akik, mondjuk, elszármaztunk innen, Szenttamásról, de azért mégis igen gyakran itt vagyunk. Mindenekelőtt a kulturális élet fellendítésében részt vehetnék én személyesen is, és természetesen az Írószövetség, az Íróegyesület bekapcsolásával. Erről egyébként máris megkezdjük a beszélgetést itt az ünnepi díjkiosztás után, és folytatjuk is hamarosan, úgyhogy ötletek vannak, hát előbb látnunk kell azt is, hogy a környezet, a közösség mit igényel, és a mi erőnknek megfelelően szeretnénk ezeket az igényeket kielégíteni.

– *A Gion-könyveket a közönség is és a kritika is mindig nagy előszeretettel fogadja. Mikor várhatunk újabb könyveket?*

– Egy könyvet most szeretnék leadni, egy hónap leforgásán belül. Ez egy ifjúságnak készült könyv, novellafüzérek.

– *Szenttamással kapcsolatban?*

– Nagyrészt igen, Szenttamással kapcsolatban. Jövő év elején pedig a *Latroknak is játszott* harmadik kötetét szeretném leadni a kiadó-nak; az viszont teljes egészében Szenttamásról szól.

– *Akkor még egyszer gratulálunk, és további sok sikert kívánunk.*

– Köszönöm szépen.

Vajdasági írók érdekképviselete és kapcsolatai a PEN Clubbal

Németh Dezső fordítása, Újvidéki Televízió 1980. március 10.

– *A Vajdasági Írószövetség közgyűlésén új elnökséget választottak, és az első elnökségi ülésén Gion Nándor író-t választották meg elnöknek. A közgyűlésen és az elnökségen is szó volt az idei évi terorról is. Szó volt a vajdasági szerzői jogvédő irodának és a vajdasági PEN Clubnak a megalakításáról is, ami az idei évre maradt. Mit terveznek ezekkel az írók?*

– Mi most a tartományi hatósághoz fordultunk a jogvédő irodával kapcsolatban, hogy megoldjuk ezt a feladatot; ami pedig a PEN Clubot illeti, ott alapvető dolgokat kell megoldani a szerbiai, illetve a jugoszláviai PEN Clubbal. Úgy gondolom, hogy az év végéig ezeket meg tudjuk oldani.

– *Pontosan mit is kapunk ezekkel az intézményekkel?*

– A PEN Clubbal kapcsolatban fontos a nemzetközi együttműködés, mert közülünk, vajdasági írók közül csak hárman-négyen tagjai ennek a szervezetnek. Ami a szerzők érdekképviseletét illeti, szeretnénk, hogy megfelelő módon megvédjük az írók szerzői jogait, és

nemcsak az írókét, hanem a többi vajdasági alkotóét is, és ugyanúgy azt is, hogy könyveink is szervezeten kerüljenek a külföldi piacra.

– *Az idei évben teroben van még a vajdasági íróársadalom kutatómunkája is, de mivel ez többéves projektum, pontosan mit is terveznek tenni ebben az évben?*

– Az idei évben már nem tudunk többet tenni, hanem csak összefoglalni az eddigi kölcsönös fordításokat, ami már magában is sok, és elégedettek leszünk, ha ezt meg tudjuk valósítani. A kanizsai írótábor keretén belül tanácskozást is szervezünk erről a témáról, és ebbe az akcióba kapcsolódik természetesen egy új megkezdett kezdeményezésünk: a fordítói kapcsolat is, ami azt jelenti, hogy ezáltal idén a fordítók is alkalmazást nyernek.

Az ifjúsági regények megírásáról

Újvidéki Televízió 1980. március 16. (171/80)

Egyszer már újra kellene magamnak is olvasni ezt a regényemet: a *Postarablókat*. Az olvasók, főleg a gyerekek eléggé kedvelik. Azt mondják, izgalmas, elég olvasmányos, érdekes módon azonban én a három ifjúsági regényem közül ezt szeretem legkevésbé. De tekintettel, hogy ezt a tévéműsort télen fölvételezzük, kénytelenek voltunk ebből választani részleteket. Tudniillik ennek a cselekménye egy zárt helyiségben játszódik. Lehet, hogy éppen ezért is kedvelem kevésbé, mint a másik két regényemet. Én ugyanis más színhelyet szeretek a hőseimnek adni elsősorban, hogyha gyerekekről írok, tágas réteket, folyóvizet, amely számomra tisztaságot jelent, és az állandó mozgást.

– *Ebben a szobában szokta írni a regényeit?*

– Igen, itt írtam a regényeimet. Kezdetben ezen az asztalon. Nagyon kellemetlen itt ülni, és így előre görnyedve írni, órák hosszát.

Az embernek belefájdul a dereka és a nyaka. Később csak annyiban változott a helyzet, hogy megvettem ott egy kis íróasztalt, és amellett írom a regényeimet. Persze, ott se könnyű. Regényt írni egyáltalán, asszem, sehol sem könnyű.

– *Valóságos vagy kitalált történeteket írt le?*

– Egyiket is, meg a másikat is. Általában, amikor az ifjúsági regényeimet írtam, általában a gyerekkoromba mentem vissza, és a gyerekkori eseményeim, élményeim elevenítettem föl. És hát lopok most is történeteket gyerekektől, fiataloktól. Töletek is nyilván majd el fogok lopni néhány történetet – akkor sokáig fogunk beszélgetni –, és meg is fogom őket írni. [...]

Abból az újvidéki szobából, ahol beszélgettünk, gyakran eljárak ide Szenttamásra, Szenttamásnak éppen erre a részére. Itt töltöttem a gyerekkoromat, egyébként ez itt a szülőházam. Ezzel szemben pedig itt vannak azok a kipusztult temetők, amelyekről a *Postarablókban* a két szereplő, Margith Jani és Jász Gábor álmodoztak és terveztek, hogy a sírokat ki fogják rabolni. Nem rabolták ki a sírokat, ők a sírok helyett inkább a postarablásra adták a fejüket. A temetők mögött viszont ott van egy másik színhely, regényeimben gyakran előforduló színhely. Ez az a kis folyó, amiről olyan szívesen írtam több regényemben is, *A kárókatonákban* jóformán az egész cselekmény itt játszódik.

Ott van a Posta, oda húzódtak be a fiúk, és ez itt, ez a rész a színházrész, a színházterem. Itt van, ezen az ablakon ugrott ki azután a gyerek, hívni segítséget. [...]

Általában úgy szoktam dolgozni, sokszor néha évekig csak spekulálhatok azon, hogy hogyan is rakjam össze a történeteket, a szereplőket. És azután, amikor már nekifogok, akkor általában gyorsan megírom: a régi ifjúsági regényeim közül az *Engem nem úgy hívnakot* tizenkét nap alatt megírtam.

– *Az új regényének van valami köze az előbbi műveiehez?*

– Az új regényemben ebből a kis szobából megint majd visszatérek a jól ismert színhelyekre, amik már a másik három ifjúsági regényemből is ismertek. A falu ugyanaz lesz, a helyszín már nem annyira, és, mondjuk, a fiúk valamivel idősebbek lesznek, de mondom, majdnem ott folytatják az életüket, ahol *A kárókatona*knál abamaradt. Ha még emlékeztek rá, ebben a könyvben az egyik főhős, Burai J., akit én nagyon kedvelek – ugyanúgy, mint a *Postarablók* Margith Janiját –; erről a Burai J.-ről már novellákat is írtam, regényt is, és azt hiszem, sikerült olyan jól megformálnom, hogy kár volna veszni hagyni. Még meg szeretnék néhány történetet írni róla. Fölhasználom majd azokat, azért nézegettem ezeket a régebbi dolgaimat, hogy valamit föl fogok használni. Már régebben megpróbáltam megírni, és nem voltam vele megelegedve, amikor emberek kopogtatnak egy betonpadlót, keresnek valami elásott kincset, vagy csak elásott hordó pálinkát. Mindenesetre valamit keresnek. Ezt az eseményt próbálom bővebben földolgozni egyebek között ebben a regényben, és azokkal a szereplőkkel, akik *A kárókatona*knak is vannak. Különben olvass bele, hogyha akarod...

A kölcsönösség szellemében: A Vajdasági Íróegyesület idei terveiről

Torok Csaba, Magyar Szó, Kilátó 1980. március 29., 13.

A Vajdasági Íróegyesület nemrégiben megtartott tisztújító közgyűlése – mint annak idején napilapunkban beszámoltunk róla – elfogadta a szervezet idején munkatervét és új alapszabályát, s ennek alapján, a küldöttrendszer, a kollektív irányítás elvei szerint választotta meg szerveit. Az elnöki teendőkkel ismét Gion Nándort bízták meg, ezúttal egyéves mandátummal. Az alábbiakban vele beszélgetünk el az egyesületben és irodalmi életünkben történt és ezután várható változásokról és vállalkozásokról.

– *Az Íróegyesület idején munkatervének már a legelején szó esik az ügynevezett írói öngazgatási megállapodásokról, amelyek a többi között a tiszteletdíj kérdését hivatottak rendezni a könyvkiadókkal, folyóiratokkal, a rádióval és televízióval. Meddig jutott el ez a kezdeményezés?*

– Idestova három éve húzódik már ez az ügy, most viszont egy olyan időszakba érkezünk, amikor a takarékoság van a hangsúly, amikor tehát még nehezebb lesz megvalósítani elképzeléseinket, mint eddig. Korábban sem rajtunk, írókon múlt, hogy nem írtuk alá az okmányokat, hanem az anyagi nehézségeken. Társadalmi szempontból senki sem vitatja el az általunk javasolt megegyezések indokoltságát: a Tartományi Művelődésügyi Öngazgatási Érdekközösség képviselőivel kidolgoztunk néhány pótvajdasági javaslatot az anyagi kérdések áthidalására. Az első az, hogy a tiszteletdíjat ne egyszerre emeljék az általunk kért szintre (hogy az egyívnyi szöveg tiszteletdíja a vajdasági havi átlagkeresetnek feleljen meg), hanem évenként 30 százalékkal, úgy, hogy három év alatt érjük majd el az óhajtott díjszabást. A másik javaslat: a kiadókat, amelyek aláírják a megegyezést, mentesítsék bizonyos adószázaléktól, és az így nyert összeget fordítsák a tiszteletdíj növelésére. A Rukovet és Üzenet című szabadkai folyóiratok már megkapták az ottani községi érdekközösségtől az ehhez szükséges anyagi fedezetet, jelenleg tehát egyedül ők fizetik az igényeinknek megfelelő honoráriumot.

– *Ha már az anyagiakkal kezdtük, mondj néhány szót arról, mi indokolja a javaslatot, hogy külön vajdasági szerzői jogvédő iroda alakuljon?*

– Ma már az ország minden köztársaságának és tartományának van saját jogvédő irodája. Számunkra is fontos lenne, hogy helyben ellenőrizhessük általa az irodalmi alkotások közlését és kifizetését. Ugyanakkor az Íróegyesület szempontjából az is fontos, hogy ez a hivatal az alapítókhoz, a művészeti egyesületekhez tartozna, és ezek anyagi támogatást is kaphatnának tőle munkájukhoz, azaz nem lennének kizárólag az érdekközösségre utalva, hanem legalább részleges önellátást biztosítanának maguknak. S nem utolsósorban:

szervezettebben folya segítségével a vajdasági írók könyveinek propagálása külföldön is.

– *Említés történt a programban egyesületi könyvtár és irodalmi tribün alakításáról is...*

– Reális lehetőség e terv megvalósítására akkor lesz, ha az egyesület megfelelő helyiségekhez jut. A javaslat meghozatalakor tekintetbe vettük, hogy a közeljövőben az íróegyesület megkaphatja az újvidéki Duna utcai Modern Galéria épületét, ahol meglennének a feltételek az állandó munkához, könyvtár alapításához és az irodalmi tribün működtetéséhez, vagyis: itt irodalmi matinékat, esteket, könyvbemutatókat s hasonlókat rendszeresíthetnénk. Ez lenne a végleges megoldás számunkra.

– *Milyenek a kilátások?*

– Elvi döntés már itt is született. A gyakorlati problémák: a képtár anyagát különben is ki kellene költöztetni, mert rossz körülmények között van (kissé nedves az épület), az Újvidéki Múzeum át is helyezhetné a képeket a várban levő helyiségeibe, csak hogy azokat pillanatnyilag a Vajdasági Múzeum használja. Ez utóbbi szintén kiköltözne onnan, saját székházának helyiségeibe, de azok jó részét jelenleg a Tartományi Végrehajtó Tanács bizonyos szakszolgálatai használják. Háromszoros költözködést kellene tehát lebonyolítani ahhoz, hogy az íróegyesület saját épülethez jusson. Amíg ez a kérdés nem rendeződik, ideiglenes megoldásokon is gondolkodunk.

– *Az egyesület állandósult évi rendezvényeiről olyan vélemények is elhangzottak a közgyűlésen, hogy bizonyos fokú automatizmus és sematizmus tapasztalható...*

– Az én megítélésem szerint ez nincs így, vagy legalábbis nem ez a fő jellegzetességük. Általános vélemény szerint – ha a formákon lehetne is frissíteni – évről évre tartalmilag gazdagodnak irodalmi manifesztációink, bár kétségtelenül nem olyan mértékben, ahogy mi magunk is szeretnénk. Tény azonban, hogy például a Kanizsai Írótábor

ma már nemzetközi viszonylatban is ismert és becsült rendezvény, mint ahogyan a Fruška Gora-i Találkozót is számontartják már nemcsak Vajdaságban, hanem az egész országban. Persze a bíráló szűkességét nem lehet, nem is kell elvitatni: arra sarkall bennünket, hogy még nagyobb rangot biztosítsunk hagyományos akcióinknak.

– *Az előrejelzés szerint az idei Fruška Gora-i Találkozón irodalmunk legfontosabb és legidősebb kérdéseiről is szó lesz...*

– A május végén megtartandó találkozó végleges programját a jövő kedden fogadja el az egyesület elnöksége. Az eddigi javaslatok szerint meg kell például vitatni a vajdasági irodalmi díjak szerepét, a díjazás mechanizmusát és kritériumait, hiányosságait, és így tovább. Egy másik javaslat előirányozza, hogy valamilyen formában mi is vegyünk részt az idei Sterija-jubileum megünneplésében, s ez alkalommal külön figyelmet szentelünk drámai irodalmunknak, s nemcsak a színpadnak, hanem a rádió- és tévéjátékoknak is. Ha megfelelő feltételekhez jutunk, a találkozót az összes vajdasági írók összejövetelének szervezzük meg, megvitátjuk az Íróegyesület legidősebb feladatait, s ezzel segítséget nyújtunk az egyesületi küldöttválasztmányuk és elnökségnek feladatuk teljesítésében.

– *Itt kellene pár szót szólnunk az egyesület új alapszabályáról is: mi az, ami közérdeklődésre tarthat számot benne?*

– Az új alapszabály lehetőséget ad az úgynevezett fórummunka felszámolására, elindítja a demokratizálódási és decentralizálódási folyamatot. Az egyesület munkájában nagyobb súlyt kapnak a területi íróközösségek, sokkal több embert vonunk be a szervezeti munkába, vagyis: alapokmányunk megköveteli és lehetővé teszi, hogy alkalmazzuk a kollektív munka és felelősség elvét. Jelenleg ezen dolgozik a legtöbbit az alaposan felújított elnökség. Néhány új bizottságot is alakítottunk a sajátos feladatok végzésére, meghatároztuk mindenki konkrét feladatát erre az évre, és lassan már kezdenek beindulni az akciók, amelyek közül a legfontosabb az imént már említett Fruška Gora-i Találkozó előkészítése.

– *A rokon egyesületekkel való köztársaság- és tartományközi együttműködés a jelek szerint sokban függ majd az erre fordítható anyagiaktól...*

– Mindenestre szeretnénk megtartani a tavalyi szintet, de remélem, hogy előbbre is léphetünk, bár itt is megmutatkoznak az anyagi problémák. Bizunk benne, hogy egyrészt több írótl láthatunk vendégül az ország más részeiből, másrészt több vajdasági látogathat el hozzájuk. De a legfontosabb eredmény mégis az lesz, ha megvalósítjuk a kezdeményezést, hogy könyveink – persze az arra érdemesek – több nyelven megjelenjenek az egész országban. Ez természetesen nemcsak az írókon múlik, hanem a kiadókon és az érdekközösségeken is. Ha ezt elérjük az idén, nagyon elégedettek lehetünk az országos együttműködéssel.

– *Mi jellemzi író társadalmunk külföldi kapcsolatait?*

– A nemzetközi együttműködés bővítésére is vannak lehetőségeink. Az idén felvesszük a kapcsolatot néhány olyan el nem kötelezett országgal íróival is, amelyekkel eddig nem volt szervezett együttműködésünk. Azokkal, amelyekkel már hagyományosak a kapcsolatok, jórészt a régi keretekben maradunk. A Jugoszláv Írószövetség az idén 7-8 országgal újítja fel együttműködési megállapodását. A Magyar Írószövetség képviselőivel a Jugoszláv Írószövetség nevében a múlt héten történetesen én írtam alá a három évre szóló munkatervet, amely az eddig is gyümölcsöző kapcsolat egyenes folytatását irányozza elő – mennyiségi szempontból nagyjából a régi keretben, de mindkét oldalról határozottan kifejezésre jutott az óhaj, hogy gazdagítsuk az együttműködés tartalmát. Azáltal is, hogy az írói cserelátogatások eredményeként irodalmaink, alkotásaink is egyre inkább jelen legyenek mindkét ország közvéleményében. Van egy új mozzanat is, amely ugyanezt a célt szolgálja, habár még nem rögzítettük a munkatervben: mindkét fél hasznosnak tartja, hogy a hároméves időszak alatt a két írószövetség képviselői üljenek össze, és vitassák meg azokat az irodalmi kérdéseket, amelyek egyaránt érdeklik a jugoszláviai és a magyarországi írókat, s ez újabb lendületet adhatna együttműködésünknek. A kerekasztal-megbeszélésről

– amelyet egyébként a jugoszláv fél kezdeményezett – egyelőre csak elvi, szóbeli megállapodás jött létre, s valószínűleg 1981-ben szervezzük meg.

– *Az utolsó kérdést nem a szervezőnek, hanem az alkotónak teszem fel: most volt az Ezen az oldalon című könyved ruszin nyelvű kiadásának a bemutatója. Milyen jelentőséget tulajdonítasz az eseménynek?*

– Ugyanolyan jelentőségűnek tartom, mint minden más olyan könyv megjelenését, amit itt, az ötirodalmú Vajdaságban egymás nyelvről fordítunk le. Szeretném, ha minél több adalékunk lenne ahhoz a számunkra nagyon fontos kezdeményezéshez – megvalósítását úgyszintén ideai munkatervünk indítja be –, ahhoz az átfogó kutatómunkához, amelynek célja itteni irodalmaink kölcsönhatásainak, értékeink, szellemi életünk kölcsönösségének a tanulmányozása, felmérése.

Minden leírt betű hitvallás

(Josip Broz Tito 1892–1980)

Új Symposion 1980. május, 159.; Híd 1980/5., 718–719.

Egyik író társamnak, egy költőnknek van egy régebbi, többé-kevésbé alkalmi verse, abban egy bizonyos tavaszt korhol, amiért „legszebb öregjeinket bántja”. Erre az ideai tavaszra még durvább szidalmakat is lehetne szórni. Öreget és fiatalat egyaránt bánt. Nem hittük, hogy ilyen lesz, nem akartuk, hogy ilyen legyen ez a tavasz. Most már nem marad más hátra, mint hogy ennél a tavasznál is erősebbek legyünk.

Tulajdonképpen Tito is ezt követelte és követeli tőlünk, amikor önmegbecsülésre, önérzetre és önmagunkhoz való hűségre tanított bennünket. Ebben a tanításban az volt a szép, hogy minden didakti-

kus formán túlmenően természetesen fakadt és mindenkihez szólt: munkáshoz, paraszthoz, értelmiségéhez; Jugoszlávia valamennyi nemzetéhez és nemzetiségéhez. A tanítás töretlen, folyamatos volt, és éppen ezért, meggyőződésünk szerint, sikeres is.

Jugoszláviában, Vajdaságban, ahol több nyelvet beszélők élünk egymás mellett, ez külön is fontos. És érzésem szerint nagyon fontos az alkotók, mindenekelőtt az írók számára. Minden leírt betű hitvallást jelent, a hitvallásnak pedig csak akkor van súlya, ha őszinte és szókimondó. Enélkül nem létezhet irodalom, pontosabban jó irodalom.

Vajdaságban öt nyelven – ki-ki a maga anyanyelvén – műveljük az irodalmat, és azt hiszem, hogy ez az ötnyelvű irodalom együtt is, külön-külön is értékes és jó irodalom. Az emberek nem hallgatnak, hanem beszélnek, az írók írnak, és egyre több írónk van. Ez mindenképpen jelez valamit, és a jelek nagyon is biztatóak. Szükségszerűen megindult egy folyamat, amelynek megindítása kétségtelenül Tito nevéhez fűződik, és amelynek szükségszerűen tovább kell tartania, ahogyan megtanultuk: az önmegbecsülés, az önértzet és az egyenrangúság, a magunkhoz és elveinkhez való hűség alapján.

A Dunatáj kérdez

Zámbó Illés, Dunatáj 1980. június 11., 5.

Doroszlón a Híd- és a Forum-díj átadásán összesereglett írókat kérdeztük meg:

– *Mi a véleményük az olvasótáborral való ilyen találkozókról?*

– Általában Újvidéken szoktuk megszervezni az ilyen találkozásokat az olvasóval. Jó, hogy Doroszlón rendezték meg, ott, ahol az író él. Olyan közönség előtt, ahol az irodalmárokon kívül jelen voltak fiatalok, öregek egyaránt. A doroszlóiaknak esemény, és mi is szívesen vándorolunk falura.

„Azt vállald, amit elbírsz” – 10 kérdés Gion Nándorhoz

Nádor Tamás, Magyar Ifjúság, Kulturális Melléklet 1981/13., 36–37.

Nincs elragadtatva a „nyilatkozástól”. Oka lehet rá: hallgatag, csak olykor-olykor felvillámló embernek képelem. Felvulkánlónak akár, ha már a láva benne homlokig gyülemlett. Ám az is lehet, hogy csupán energiatakarékos életet él, nem szeret elfüstölni. Mindenesetre beráncolt tekintettel csak annyira pislog ki magából, mint aki sűrűbe vizslat. Mert csapást vágni, továbbhaladni úgyis csak tollal érdemes.

1. *A vajdasági Szenttamáson született. Miféle település az? Más környékbeli községektől miben különbözött, s miben egyezett velük?*

– Szenttamás a Közép-Bácskában, Újvidéktől 35 kilométerre, a Ferenc-csatorna mellett fekszik, vagy 15 ezren lakják. Mi magunk falunak szoktuk nevezni, mert jellegzetes bácskai mezőváros, voltaképpen nagy falu tehát. Jelenleg főként magyarok és szerbek lakják. Történelmét nem tudom a messzi évszázadokig visszavezetni. Az 1848–49-es szabadságharc történetében viszont már jegyzik: nagy csaták dúltak arrafelé. A későbbiekben ismét csendesen zajlott ott minden, nem mutatott különösebben dinamikus fejlődést a helység. Épp ezért külső képében, szokásaiban, lakosainak természetében sok mindent konzervált Szenttamás. Megőrző voltában érdekes hely tehát – legalábbis az én számomra... Ott születtem 1941-ben, egy nagyon kicsinyke, szüleim bérelte házban, de egy másik vert falú épület lett „a mi házunk”, melyet szüleim nemsokára fölépítettek. Temetőikkel körülvett helyen, nagy mező szélén áll ez a ház mind mostanáig. Pontosabban: lényegében még ma is ugyanaz az egyetlen sor ház néz a sírokra, mint valamikor, éppen csak a háztetőn tévéantennákat is látni. A hantokon túl pedig kis víz halad. Ez a különös környezet ösztönzött arra, hogy a szenttamási emberek

múltjáról, jelenéről írok. Már *Ezen az oldalon* című korai könyvemet is erre a helyre „lokalizáltam”. Sokan olvasták, rádió- és tévéjáték is lett belőle, talán a hitele miatt, amelyet földijeimnek köszönhetek.

2. Hogyan születtek, éltek, temettek ebben a közösségben az emberek? Másként fogalmazva: eleven gyerekeknek, felnőtteknek mit mutattak azok a sírkövek?

– Sokat írtam már erről, de úgy érzem, még mindig nem eleget. Emlékszem, amikor apámék fölverték házunk falát, felrakták a tetőt, s állt már az első lakható házrész, a szoba-konyha, igen kemény tél jött reánk. Karonülő gyermek voltam még, de ma is fölsejlik az egykori jelenet: apám csakugyan karjába fog, s hogy meg ne fagyjak: táncol, táncol velem. A ház aztán bővült. Kőműves édesapám többnyire maga építette, de volt, amikor segíteni összefogott a szűkebb és tágabb rokonság. S ahogyan gyarapodott a család, úgy toldozgatunk az „ősházhoz” kisebb-nagyobb helyiségeket. Úgy nagyobboldott, szépült az otthonunk, hogy most már elférnek benne szülők, gyermekek, unokák egyaránt. Beleszoktunk a folytonos építkezésbe, s természetes környezetünket adta a virágzó enyészet. Én gyermekként sosem féltém a haláltól, hiszen szertartásai születésemtől ott folytak a szemünk előtt. S négyféle felekezetben láthattam sírokat, mert utcánkra nézett a nazarénus, az ókatolikus, a református (mi „német”-nek neveztük, mert Szenttamáson németek voltak a reformátusok) és a zsidó temető. Igaz, kipusztulófélben voltak (főként a háború után, mert addigra a némettség, zsidóság igen „megfogyatkozott”), de a magunkféle gyerekeknek remek búvó- és játszóhelyéül szolgáltak ezek a gyönyörűen szomorú helyek. Itt-ott fölhangzott még egy-egy temetés moraja, de többnyire csak kische-kusza keresztetek, pókhálós kripták, különös sírköveken rejtélyes héber „hieroglifák” jelezték az „eltűnt időt”. S mert mind több sírt megszüntettek (a halottakat exhumálták, s máshová vitték csontjaikat), nekünk az nem volt a halottak birodalma, csak juharral, ördögcérnával, gyommal, virággal elvadult táj. Vadon, amelyben naphosszat lehetett kóborolni. S bár én ma már talán mást látok bele abba a tájba,

mint amit ott gyerekefjével érzekeltem, a fiam most gyakran ugyanott játszik. És rendszerint úgy kell előcsalogatni az ismét étellel benőtt üregekből, az immár messzi múltat idéző sírkövek mögül, mint engem annak idején.

3. Szemközt az enyészettel, édesapja – építkezett. Máskülönben is a teremtes embere volt? S milyennek látta gyermekkorának felnőttjeit, a többiekét?

– A szenttamásiak életét, mindennapjait, tudatát nem kis mértékben meghatározta a többnemzetiségű, több felekezetű környezet. Nem messze tőlünk egynyelvű közösségekben laktak a bácskaiak, vagy kis keveredésben; ott a nemzetiségi kérdés másképpen jelentkezett. Szenttamáson évszázadok óta egymásra utalva élt magyar, szerb, német és zsidó. Ezért többnyire türelmesebbek, bizonyos helyzetekben viszont lobbanékonyak, rámenősebbek voltak az emberek. Mondhatom így is: a hosszú megértés, együttérzés mélyén feszültség is lapult. Olykor egy szikra is tragédiákat tudott fellobbantani. (Kivált a II. világháború idején.) Ami a családomat illeti: sokféleiségükben jellegzetes szenttamásiak voltak ők is. A családnak anyai oldalon volt egy német ága, amelyet egy bölcs parasztember, a nagyapám „magyarított”. Apámék, a Gionok állítólag francia származékok, de én visszamenőleg a szépapámig földhözragadt magyar parasztnak tudom elődeimet. E szegényparaszti ivadékokból jött fel az apám, elsőül talán, a szakmáig, az iparosságig. És ki is akart kapaszkodni az apja, nagyapja életéből. Ezért szinte fanatikusán épített, építkezett és gyarapított. Ennek élt, és semmire nézett mindent, ami nem ezt szolgálta, ami céljain kívül esett.

4. Úgy kell ezt értenem, hogy édesapja ellenében kellett másféleképpen – szellemiekben – gyarapodnia? Talán épp ez ösztönözte?

– Patriarchátusban éltünk, nemzedékekre visszamenőleg szent volt a férfi szava. Szembeszállni tehát nemigen lehetett. De a magam csendes, szívós módján konok voltam azért. Bár apám szemében az olvasás a világ leghaszontalanabb időtöltésének számított, és sok-

szor rám dördült a könyvért, mindig megtaláltam a módját, hogy olvasmányomat (titokban) birtokba vegyem. Igaz, akkortájt, a 40-es évek végén jó magyar könyv nemigen akadt. Faltam hát azt, ami volt: a ponyvát. Apám csak rajtacsípett, s azzal riasztgatott, hogy tönkreteszem a szememet. S mit ad isten: valóban úgy bevérzett mind a két szemem, hogy egy álló évig kerülnöm kellett a betűt. Ám amint meggyógyultam, szenvedélyemhez tüstént visszatértem. Makacsságomban érzékeny és rugalmas anyai nagyapám támogattott. Így valahogy „visszacserkészhettem” magam a könyveim közé. De azért apám sem engedett. Bár hamarosan kiderült, hogy gyakorlati dolgokban szörnyen ügyetlen vagyok, befogott maga mellé. Ki kellett tanulnom a kőművességet. Aztán pedig (mondván: ha majd a saját lábadra állsz, azt csinálsz, amit akarsz), ipariskolába küldött, géplakatos-tanulónak. Vért izzadtam azért, amit más könnyedén megcsinált, de valahogy „átdumáltam” magam az osztályokon. Mégis, ahogy a szakmát megszereztem, fölvételiztem az újvidéki bölcsészkaron. 1959-et írtak, épp akkor nyílt meg nálunk a magyar tanszék, s én első évfolyamának hallgatója lettem. Végre a magam dolgában törekedhettem. Egyívású társak között.

5. *Visszatekintve még Szenttamásra: milyen gyerekek látja most egykori önmagát? Könyveit ismerve, szelíd fiúnak gondolom, aki hallgatni is szemlélni tudta a körötte folyó „történetet”...*

– Furcsán indult az életem. Ma is mérgelődöm, hogy nem igazi születésnapomat rögzítették az iratok. Nyiszlett kölyöknek születtem, apám „megsaccolta” az esélyeimet, s úgy ítélte meg őket, hogy ez a gyerek nem marad meg. Minek hát bejelenteni. Hogy mégsem haltam meg, későbbi dátumot jelentett be a városházán, így nem kellett büntetést fizetnie. Csöndes gyerekek indultam, de aztán úgy megerősödtem, hogy volt idő, amikor én lettem a bandavezér. Am akkor is szívesen hallgattam a felnőtteket, nemegyszer órák hosszat, szóftlanul. Ma is így vagyok ezzel. Nem érzem okvetlenül szükségét annak, hogy mindenbe belekotyogjak. Talán ezért is mondanak el nekem mindent. Így kaptam, szinte diktálva nem

egy könyvemet. Némelykor úgyszólván más dolgom sem volt, mint hogy az öregek történeteit följegyezzem... Mert Szenttamáson mindmáig elevenen élnek a régi históriák. *Latroknak is játszott* című könyvemet odahaza „mondották tollba” nekem. Még apám is, akit pedig csak a mindennapi munka, a gyakorlat érdekelt, olyan kiváló mesélő volt, annyira élénken éltek emlékezetében az egykori esetek, hogy oldottabb idejében volt mire figyelnem. A majd 90 esztendő Rézi néni pedig nemcsak a sorsát tudta az életrevalóság logikájával elrendezni, az emlékeit s a körötte zajló dolgokat is a helyükre rakta. Megjárta Amerikát és megjárta Németországot még az első világháború előtt, s onnan tért haza Szenttamásra. Férjhez ment, gyereket szült. Mindig másodhegedűsként, de talán a legfontosabb hegedűsként élt – és túlélte jó néhány vihart azon a széljárta helyen. S a férje, István bácsi nemcsak ízes és színes figura volt, de olyan ember is, aki teremtette maga köré az eseményeket. Túljárta az események eszén, a viharok eszén, s olykor ő maga is kavart sorsot s vihart is. István bácsi hatéves kora óta béreskedett, s hatéves korától dohányzott, de soha egyet sem köhintett. S mert én is nagy bagós vagyok, krahácsolásomat hallva mindig rám szólt: – Nem bírod a füstöt, ne dohányozz! Ne vállalj semmit erődön felül. Azt vállald, amit elbírsz, amit végig tudsz csinálni. Bölcsébbet azóta sem mondott nekem senki. Rézi néni a rendre, István bácsi a mértékre tanított. De az öreg egy kicsit a kalandra is. Mert ő akkor is letette a voksot életben, politikában, amikor az kockázattal járt. Mindig hitt például a szocialista fordulatban, s azután is, hogy megtörtént (bár sosem lett párttag), végigcsinált mindent a maga módján. Volt úgy, hogy éppen ő irányított.

6. *S mit tanult, kiktől tanulhatott a frissiben alakult magyar szakon? Kísérlet alanya volt csupán, vagy részese az újat hozó stúdiumnak?*

– Más szakmában alighanem csak szerencsétlenkedtem volna. Irodalmi tanulmányaimat, pályámat viszont tüstént szerencsével kezdtem el. Nem egyszerűen egy egyetemi évfolyamra kerültem ugyanis, hanem az új helykereső, ambiciózus fiatal nemzedék kellős

közepébe. Egykorúak és idősebbek is jártak velem, más szakbeliek is átíratkoztak hozzánk, hiszen akkor először végezhetünk magyar szakot. Erős évfolyam indult. Egyetemi társam volt például Bányai János, Tolnai Ottó, majd Domonkos István, Végel László, hogy csupán néhány olyan nevet említsek, amely ma már a jugoszláviai magyar irodalom értékei közé számít. Sinkó Ervin és Bori Imre tanított. S máris visszahallhattam tőlük az otthoni szentenciát: csak akkor csinálhat valamit jól az ember, ha olyasmibe kezd, amihez ért. Megtanultuk, hogy szabadulnunk kell a magunk béklyóitól s az előregyártott elemektől. De úgy, hogy föl ne adjuk önmagunkat. Sinkó már életében kicsit legenda volt. Ismertük hányattatásait, tudtuk mindenkori következetességét. Épp ezért becsültük oly nagyra türelmét, nagylelkűségét, amellyel más véleményeket, ellenvéleményeket is fogadott. Még akkor is, ha az esetleg kellemetlenül érintette. Bori Imrétől módszerességet lehetett tanulni. A munka megbecsülésére, tárgyismeretre, szívós igyekezetre oktatót-szoktatott. Ilyen közegben az ember természetesnek tartotta, hogy egy ideig készülődnie kell. Hogy várjon a sorára. Csetlettünk-botlottunk az új tanszéken, próbáltunk beilleszkedni azokba a keretekbe, amelyeket mi magunk is alakítottunk. Mert professzoraink úgy fékeztek és egyszersemind ösztönöztek, hogy mennél nagyobb lendülettel indulhassunk, ha eljön az ideje.

7. *Nemzedékét, az Új Symposion-nemzedéket mégis robbanékony és csöppet sem tekintélytisztelő rajként ismerhette meg az olvasó. Kire-mire haragudtak, s mire esküdtek fel?*

– Az Új Symposion a Képes Ifjúság irodalmi mellékletéből fejlődött önálló folyóirattá. A melléklet 1961-től 64-ig közölte az új írógeneráció korai írásait. 1964-ben jelent meg első ízben az Új Symposion, s ugyanabban az évben a *Kontrapunkt* című antológia. Agresszív, rámenős indulás volt a miénk, de nem személyek ellen lázadtunk, hanem a vidékiesség, a bezárkózottság, a látszatértékek ellen. Programokat fogalmaztunk, és tanulmányt, esszét, kritikát, naplót, vitalevelet, s persze – bár eleinte még csak módjával – verset,

novellát s regényt írtunk. Bányai János, Koncz István, Tolnai Ottó, Domonkos István, Fehér Kálmán és jómagam neve olvasható – többek között – a korai lapszámokban. Aztán tovább bővült a kör: Brasnyó István, Ladik Katalin, Gerold László, Utsi Csaba, Végel László, Bosnyák István és mások csatlakoztak. Teret teremtettünk magunknak, s kaptunk is teret: meg kellett töltenünk az üres oldalakat. Ki így, ki úgy kezdte el. Bányai János például előbb esszéket írt. Kifejtette véleményét „A bezárkózás, a tóparti és templomtorony-perspektíva” ellenében. Koncz István (aki valamivel korábban indult), „elvont versbeszéd”-et írt. Tolnai Ottó a műfajok „mindenese” lett. (Bori Imre így jellemzi: „Rilkétől a beat-irodalomig, a képcsodától a dadaizmusra jellemző montázsig és kollázsig haladva, szüntelen metamorfózisban élve, a verstől az esszéig, a kísérleti regénytől a drámáig rendre kipróbálta az irodalom műfajait.”) Domonkos István szürrealisztikus verseket közölt („Tessék minden élénk színt feloldani, / A szavak épületeit lerombolni, / Rétek, kérem, újrakezdjék a pompás virágzást.”) Fehér Kálmán tárgyias programköltőként kezdte. Én pedig egypár évig kizárólag kritikákat publikáltam, csak azután álltam elő (szégyenlősen) egy-két novellával. 1968-ban jelent meg *Kétéltűek a barlangban*, egy évvel később *Testvérem, Joáb*, majd 1971-ben *Ezen az oldalon* című regényem. Majdnem egy évtized kellett ahhoz tehát, hogy bizonyítsam: elsősorban prózáíró vagyok.

8. *A helyi és a határon túli (magyarországi) kritika egy része eleinte kételkedve fogadta a „symposionisták” írásait. Ki csupán felújított avantgardot látott bennük, ki öncélú mutatóványokat. Hogyan vélekedik erről?*

– Nem arany szabály, de többnyire így van: az erős tehetségű ifjú raj rendszerint azzal kezd, hogy megtámadja elődeit, (azokat is, akiket később esetleg ebben-abbban követni fog), s így próbál helyet csinálni magának. A Symposion-nemzedék – említettem – a provincializmust támadta. Az új avantgard csupán egy vonulat volt, amelyre nem mindenki esküdött föl. (Kérdés persze az is, hogy az avantgard fogalmán mit kell értenünk.) A nézetek sok részben különböztek. Abban viszont egyetértettünk, hogy vajdasági magyarságunkból ki

kell tekintenünk, hogy be kell kapcsolódnunk a jugoszláviai, a magyarországi s az európai szellemi járatokba. „Felszedve” mindazt, ami új, és érdemes alkalmazni odahaza. Voltak persze túlzások, tévedések. Én magam is emlékszem olyan írásaimra, amelyekre nem vagyok büszke. De ez, gondolom, a beérési folyamattal jár, gyermekbetegsége majd minden írói nemzedéknek, tollforgatóknak. Hitek és tévhitek keringtek a Symposium-mozgalomról. A gyökértelenségtől, a föld felett lebegéstől az elidegenedésig sok mindent ránk olvastak. Lehet, hogy ezekben a vádokban volt is igazság. Mégis, amire ez a „társaság” megért – valóságízű műveket alkotott. S úgy, hogy a látószögét továbbra sem szűkítette. Nem történt más tehát, csak az, hogy ismételten fölfedeztük, amit már annyiszor fölfedeztek a művészetben: a sajátosságot nem lehet kizárni. S akkor már az előttünk járókat is józanabban olvastuk, mérlegeltük. Tapasztalva, hogy ők is átestek azon, amin mi átestünk. S látnunk kellett: nem mi voltunk az elsők, akik úgy próbáltunk kitörni, hogy aztán az elődök ismeretében teremtsük meg a magunk értékrendjét. A Symposium-nemzedék tehát önmagát kereste. Odahaza, Európában, s a magyar irodalomban.

9. *Majdnem tucatnyi könyvet „tett le az asztalra”: novellát, novella-füzért, ifjúsági könyvet, társadalmi és történelmi (tény?-, dokumentum?-) regényt. Van-e olyan mondanója, „rögeszméje”, mely valamennyi könyvében visszatér?*

– Nem vagyok rögeszmés ember. Azt írom meg, ami tollamra kívánkozik, amit megírni önmagamnak s közösségemnek tartozom. Csupán a szülőföldem s annak embervilága tér vissza újra meg újra könyveimben. Mert Szenttamásnak még ma is adós vagyok. Nem fedeztem fel ugyanis azonnal, hogy olyan (elnézést a kopott fordulatért, de itt ez a legpontosabb) kincsesbánya ez, amelyből még sok mindent felszínre kell és érdemes hoznom. *Latroknak is játszott* című regényciklusom a századfordulóig ás alá, hogy ábrázoljam egy közösség múltját. Egy közösséget, mely túlmutat önmagán. „Alászállhattam”, mert – bár mind rohamosabban fogyatkoznak – élnek még tanúk. Első kézből kaphattam tehát információkat az embersorsok-

hoz, melyek aztán írásomban továbbformálták magukat. Így jelent meg a majdnem rokonszenves rablógyilkos, a robotoló sváb molnár, a zsidó cipész, a nagy álmú magyar paraszt, az egész egykori szenttamási társadalom. S meg kellett látnom: e közösség elhantolva egyéni veszteségeit, mindig túlélte a legkomiszabb történelmi katasztrófákat is. E mindent túlélő közösségről szólnak az én könyveim.

10. *Nemzetiségi íróként van-e valamilyen különleges dolga a nyelvőrzésben és -ápolásban?*

– Bárhol él is az ember, bármi legyen is a mestersége, első dolga, hogy az anyanyelvét megtanulja, s azon fejezze ki a gondolatait, érzelmeit. S amivel összenőttünk, azt önfenntartásunk érdekében is kötelező megtartanunk. Nincs ennél természetesebb, és nincs ennél emberibb. Számomra legalábbis nincsen.

Irodalmunk serkentése – A Forum Kiadóval együttműködő Alkotók Gyűlésének elnöke az idei Kanizsai Írótaborról

Torok Csaba, Magyar Szó 1981. szeptember 15., 13.

Ma kezdi meg munkáját a 29. Kanizsai Írótabor, hogy vendégei öt napon át tovább folytassák az ismerkedést, nemcsak e jellegzetes észak-bácskai kisváros és környéke mindennapjaival, hanem egymással is: megtárgyalják közös és egyéni terveiket, irodalmi életünk közügyeit, új mozzanatait. Az író-olvasó találkozók mellett ezúttal is külön munkaprogram invitálja a résztvevőket a teendők megvitatására és megfogalmazására. A találkozóznak e részéről Gion Nándor írótól, a Vajdasági Íróegyesület elnökségének tagjától, az újvidéki Forum Könyvkiadó mellett működő Alkotók Gyűlésének új elnökétől, az írótabor egyik szervezőjétől kértünk tájékoztatót.

– *A keddi megnyitót a „tábori ügyrend” szerint több tanácskozás követi. Szerdán délelőtt például rendkívüli közgyűlést tart a Vajdasági Íróegyesület. Mivel foglalkozik, miről adhat számot az elnökség?*

– Minthogy a tavaszi Fruška Gora-i írótalálkozón már tájékozódhattunk a folyamatban levő vállalkozásokról, ezúttal csak a nyár folyamán történt kezdeményezésekről számol majd be az elnökség. Emellett valószínűleg most osztjuk ki az első íróegyesületi tagsági könyveket, igazolványokat, amiről a Jugoszláv Írószövetség már öt évvel ezelőtt határozatot hozott. Hogy mi lesz a gyakorlati rendeltetése? A tagsági könyv tulajdonosa számára valószínűleg kieszközlünk majd bizonyos utazási kedvezményeket, valamiféle nagyobb mozgási lehetőséget itthon és külföldön egyaránt. A közgyűlést a továbbiakban tájékoztatjuk néhány újonnan kialakított együttműködési kapcsolatról, például Spanyolország, Finnország, Görögország, Mongólia, India és Tunézia íróegyesületeivel. E kapcsolatokat a nemzetközi együttműködés szövetségi intézetének útján, az államközi művelődési megállapodások alapján hoztuk létre. Beszámoló hangzik el továbbá írónk részvételéről az idei strugai költőtálalkozón, a budapesti könyvhetén és hasonló rendezvényeken.

– *Mi teszi indokolttá, időszerűvé a vajdasági irodalmak legutóbbi évtizedben elért fejlődésének külön megvizsgálását?*

– Az utóbbi tíz évben igen fontos irodalmi események történtek, jelentős eredmények születtek tartományunknak mind az öt nyelvterületén. Nagyon hasznos lenne mindezt elemzés útján felmérni és rendszerezni, s az elhangzottak alapján javaslatokat tenni a továbbfejlődésre. Persze pusztán javaslatokkal, határozatokkal még nem lehet föllendíteni az alkotómunkát, bizonyos akciókat azonban elindíthatunk, s ezek gyümölcsözők lehetnek. Folyóiratszerkesztőket, kritikusokat is felkértünk a részvételre, már csak azért is, mert csütörtöki megbeszélésünk témája egy új vajdasági irodalmi folyóirat megalapítása, tulajdonképpen a fejlődés igényeinek függvénye: szükség van-e egy új profilú lap létrehozására, vagy nincsen.

– *Milyen kilátások vannak erre most, a gazdasági restriktciók korában, amikor a kultúrára fordított összegekkel is takarékoskodnunk kell?*

– Reméljük, hogy a gazdasági megszorítások nem tartanak olyan sokáig, hogy ne kezdhezzük el legalább az előkészületeket, hogy azután egy anyagilag kedvezőbb időszakban már kész tervünk legyen akár egy íróegyesületi folyóirat, akár egy szintén hiányzó vajdasági jellegű társadalmi és kulturális hetilap létrehozására. Persze tudjuk, hogy amikor lapalapításról van szó, nem mi, írók mondjuk ki a végső szót: a javaslat széles körű felmérést igényel. Hogy milyen lépéseket kell tennünk, ez majd kiderül Kanizsán.

– *Pár évi íróegyesületi elnökösködés után a nyáron téged bíztak meg a Forum Könyvkiadóval együttműködő Alkotók Gyűlésének vezetésével. Mit mondhatnál előzetesként az írók öngazgatási szervének pénteki plénumáról?*

– Tavaly vezettük be a gyakorlatot, hogy az Alkotók Gyűlése egyik évi plénumát Kanizsán tartjuk meg, amikor az írók nagy része különben is ott tartózkodik. Ezúttal e szerv elnökségének kiadótevékenységgel foglalkozó szakbizottsága rövid értékelést ad a Forum tavalyi kiadói tervének teljesítéséről, valamint az ideinek folyamatban levő realizálásáról. Most van nyilvános vitán könyvkiadónk 1981/82. évi keretterve, s az írók a maguk részéről itt mondanak végleges véleményt róla.

– *A plénum napirendjén még egy fontos dokumentum szerepel...*

– Most vitatjuk meg az alkotók és a könyvkiadó munkájának társításáról szóló egyezményt is, amelyet a kiadó már elfogadott, tehát az írói jóváhagyás után máris életbe lépett. A szélesebb körű öngazgatási megegyezések még váratnak magukra, úgyhogy a tiszteletdíjak emelését ezúttal még csupán a Forum kiadó anyagi lehetőségei szabják meg, a dokumentum azonban tartalmaz olyan tételeket, amelyek azonnal alkalmazhatók: a minőségi díjalap és egy állandó pályázati alap létrehozását irányozzák elő. Mindkettő egyaránt szolgálja a kiadótevékenység és az írói alkotómunka serkentését. Az ehhez szükséges anyagi fedezet az Alkotók Gyűlésének egy korábbi javaslata alapján a tiszteletdíjak három százaléka, s ehhez a kiadó ugyanenny-

nyit tesz hozzá tiszta jövedelméből. Az alapok felhasználásáról az Alkotók Gyűlése külön szabályzatot fog kidolgozni. A pályázatok kiírásának megvitatását egyébként már most napirendre tűztük.

– *A jövő évi, 30. kanizsai írótábor jelentős eseménye lesz irodalmi életünknek...*

– Az évforduló megünneplésének módjára is javaslatokat kérünk mostani találkozózonkon, s mivel ez nemcsak az íróegyesületre, hanem magára Kanizsára is tartozik, szélesebb körben kell megbeszelnünk a teendőket. Már a mostani táboron megtesszük a szükséges javaslatokat, s azonnal hozzá kell fogni az előkészületekhez. Az eddigi tervek szerint például többnyelvű szöveggyűjteményt jelentünk meg a Kanizsán járt írók műveiből, és külön emlékkiadványt az írótábor munkájáról. Szeretnénk, ha a következő írótáborig el is készülne a munka, amely méltóképpen ismertetné a találkozó jelentőségét, és a tapasztalatok leszűrésével hozzájárulna arculatának kiegészítéséhez, e sajátos gyakorlat még hatékonyabb folytatásához.

A Forum Könyvkiadó állandó regénypályázatának szabályzata

Híd 1982/3., 430–433.

I. Általános rész

Az újvidéki Forum LKMNY Könyvkiadó TMASZ*-a (továbbiakban: Forum Könyvkiadó) állandó regénypályázati díjalapot létesít a jugoszláviai magyar irodalom fejlesztése érdekében.

Az állandó regénypályázati díjalap létesítéséről s az 1982. évi, majd pedig minden év januárjában rendszeresen felújítandó regénypályázat meghirdetéséről szóló határozat a Forum Könyvkiadó és

* társultmunka-alapszervezet

az Alkotók Gyűlése képviselőinek 1981. szeptember 18-ai kanizsai értekezletén született meg.

II. Pénzforrások

A díjalap pénzforrásaiból jogilag az alkotók munkájának társításáról, öngazgatási jogairól és kötelezettségeiről szóló öngazgatási megegyezés 11. szakasza rendelkezik.

A díjalap pénzforrásai a következők:

1. A Forum Könyvkiadó évi szerzői tiszteletdíjalapja 3 százalékának 60 százaléka (ezzel az összeggel a szerzők minden évben önként hozzájárulnak a díjalap pénzeszközeihez), és

2. a Forum Könyvkiadó ugyanekkora összegű évi hozzájárulása (ezt a pénzeszeget a Könyvkiadó saját tiszta jövedelméből biztosítja); ez a hozzájárulás az anyagi lehetőségektől függően növelhető.

A regénypályázati díjalap pontos összegét a Forum Könyvkiadó zárszámadásakor határozza meg. Az anyagi kockázat elkerülése érdekében az évi pályázati díjalap összegét mindenkor a korábbi év szerzői tiszteletdíjalapjának hozzávetőleges adatai alapján számítja ki.

III. A pénzeszközök felhasználása

A díjalapból a következő költségek fizethetők ki:

1. a regénypályázat első és második díjának összege;
2. a pályázaton való részvételre felkért szerzők részvételi díja;
3. a bírálóbizottság tagjainak tiszteletdíja;
4. a pályázati felhívás költségei, a bírálóbizottság tagjainak úti-költségei és napidíjai, valamint az ügyintézés költségei.

IV. Pályázati feltételek

1. A regénypályázaton minden olyan jugoszláviai szerző részt vehet, aki a pályázaton megjelölt időpontig – a vonatkozó év december 31-éig – a Forum Könyvkiadó címére 3 példányban eljuttatja magyar nyelven írt, 10 szerzői ívnél (160 ritkán gépelt oldalnál) nem rövidebb, eddig meg nem jelent regénye kéziratát.

2. A pályázat nyílt jellegű.

3. A bírálóbizottság minden pályaművet elbírál.
4. A szerzőséget a pályázók a mű másolati példányával igazolják.
5. A pályázat szövegében fel kell tüntetni az első és a második díj összegét és a bírálóbizottság névsorát.
6. A díjnyertes munkákat a Forum Könyvkiadó folyó évi kiadói tervébe iktatja.
7. Az anyagi lehetőségektől függően az Alkotók Gyűlésének Elnöksége és a Forum Könyvkiadó szerkesztősége javaslatára minden évben 3–6 szerző részvételi díjat kap.
8. Az Alkotók Gyűlésének Elnöksége minden évben közli az írókkal a meghívottak névsorát.

V. A bírálóbizottság munkája

A regénypályázat 3 tagú bírálóbizottságát a Forum Könyvkiadó szerkesztősége és az Alkotók Gyűlésének Elnöksége egybehangolt javaslatára a Forum Könyvkiadó Kiadói Tanácsa nevezi ki.

A bírálóbizottság megbízatása három évre szól.

A bírálóbizottságnak minden évben más-más bizottsági tag az elnöke.

A zsűri köteles odaítélni a regénypályázat első díját.

Döntését szavazattöbbséggel hozza meg.

A zsűri elnöke a bírálóbizottság nevében recenziót ír a Forum Könyvkiadónak a díjnyertes művekről. A bírálóbizottság elkészíti a megvásárlásra ajánlott pályaművek címjegyzékét is, és javaslatát írásban indokolja meg.

Ha a bírálóbizottság nem végzi el a feladatait, az Alkotók Gyűlésének Elnöksége és a Forum Könyvkiadó szerkesztősége javaslatára a Forum Könyvkiadó Kiadói Tanácsa visszahívhatja.

VI. A díjakról

A regénypályázat első és második díjának összegét, a részvételi díjak összegét és a pályázaton való részvételre felkért szerzők számát minden évben a Forum Könyvkiadó szerkesztősége és az Alkotók Gyűlésének Elnöksége együttesen állapítja meg.

A pályadíjak összege független a tiszteletdíjak összegétől.

Részvételi díját a szerző csak abban az esetben köteles visszafizetni a Kiadónak, ha e szabályzat 5. szakaszában megszabott feltételeknek nem tesz eleget. A részvételi díj nem előleg egy-egy készülő műre, nincs összefüggésben a pályadíjjal vagy a szerzői tiszteletdíjjal. Egyetlen rendeltetése van: az alkotó munka anyagi ösztönzése.

VII. A Forum Könyvkiadó kötelezettségei

A Forum Könyvkiadó minden évben január 31-éig meghirdeti a regénypályázatot, írásbeli javaslatot és megindoklást készít a részvételi díjak kiosztásával kapcsolatban, az Alkotók Gyűlésének Elnökségével együtt elkészíti a meghívottak névsorát, lebonyolítja a meghívásokat, jegyzőkönyvet vesz fel a beérkezett pályaművekről, és rögzíti, hogy a részvételi díjakban részesített szerzők eleget tettek-e a pályázati feltételeknek.

A pályázati határidő leteltével pontos kimutatást készít a beérkezett pályaművekről, s a címlistával együtt a pályaműveket elküldi a bírálóbizottság tagjainak.

Az évi zárszámadás elkészültekor az Alkotók Gyűlésének Elnökségét írásos formában tájékoztatja a regénypályázati díjalap pénzeszközeiről.

VIII. Záradék

A regénypályázati díjalap megszüntetéséről vagy más műfajú irodalmi díjalappá való átminősítéséről a Forum Könyvkiadó Társultmunka-alapszervezete és az Alkotók Gyűlése hoz jogérvényes döntést.

Az Alkotók Gyűlése nevében:	A Forum Könyvkiadó nevében:
Gion Nándor	Fuderer Gyula
elnök s. k.	a Dolgozók Gyűlésének elnöke s. k.

Újvidék, 1982. február 17-én

Bágyadt próbálkozások a műhelymunka kialakítására – Színházi élet írók nélkül

Gubás Ágota, Szemle [Vajdasági színházak 32. szemléje, Szabadka,] 1982. április 16., 1.

– Gion Nándor író az ideai szemlén a bírálóbizottság tagja, de ezúttal az íróhoz szólnak a kérdések. Ha nem választják meg zsűritagnak, eljött volna-e a találkozóra?

– Nem valószínű, legfeljebb két-három előadásra. Épp ezért örülök, hogy itt lehetek elejétől végig. Az a véleményem ugyanis, hogy egy írónak, aki időnként drámaírással is próbálkozik, nagyon fontos, hogy betekintést nyerjen a vajdasági színházak erő- és ízlés-viszonyába.

– Ez azt jelenti, hogy az írókat általában is hiányolja a szemléről?

– Hiányolom őket a szemléről, mint általában a színházi életből. Sajnos írónk nem tartoznak a lelkes és rendszeres színházlátogatók közé. Persze vannak kivételek, de a zöme nem jár gyakran színházba, amit én sokszor egyáltalán nem értek. A szerző és a színház általában ugyanabból a célból ügyködik, ugyanezért a célért küzd, és szükség van egymás segítésére.

– A találkozó előadásai többnyire időszerű kérdéseket boncolgatnak. A szerzők jobbjára hazai írók. Hogyan értékeli ezt a ténytet?

– Most kissé hazabeszélek, de annak nagyon örülök, hogy egyre több a hazai író a vajdasági színházak műsorán. Ez azt jelenti, hogy színházaink értékelik a jugoszláviai írók alkotásait. És ami még biztatóbb: mihelyt időszerű darabokat tűznek műsorra, közönség is van, tehát a nézők is szívesen fogadják a vajdasági írók műveit.

– Elég ritkán kerülnek műsorra...

– Igen..., de nem hiszem, hogy ez csak a színházak vétke; az íróké is, akik egyszerűen nem írnak. Legalábbis itt Vajdaságban. Arról pedig szólni sem mernék, hogy nincsenek külön drámaíróink.

– Talán épp itt jutunk el a műhelymunka kérdéséig. Írók és színházi szakemberek szoros együttműködése nélkül nem születnek vérbeli színházi produkciók. Gion Nándor mint az Alkotók Gyűlésének elnöke szembekeült már ezzel a kérdéssel?

– Az Alkotók Gyűlésének elnökeként többször is szorgalmaztam ilyen műhelyek megteremtését. És ahogy ez lenni szokott, valamenynyien – írók és színházi emberek egyaránt – egyetértettünk ennek szükségességében, de a gyakorlatban már csak néhány bágyadt próbálkozás történt, minden különösebb eredmény nélkül. Talán a színház berkeiben kellene kissé energikusabbnak lenni. Föltételezem, sőt majdnem biztos vagyok benne, hogy a jóindulat és a készség megvan az írók részéről, de az is tény, hogy a bonyolult színpadra állítási folyamat elriasztja az írókat, mert nem csupán rajta múlik az eredmény.

– Egyéni tapasztalata is van, az Újvidéki Színház közönség elé vitte az Ezen az oldalon című novellafüzérét. Bevonták a munkába?

– Talán jobban is, mint ahogy kellett volna; nagyon szépen és nagyon fárasztóan együttműködtünk. Én akkor fogadtam meg, hogy soha többé nem írok színpadra. Egyszerűen az ijeszt meg, hogy kiszabadul a szöveg, mint a szellem a palackból, és önálló életre kel. Hogy mivé formálódik, ebben a szerző legfeljebb csupán tanácsadóként szerepel. Persze ezt csak akkor gondoltam, mert végül is nagyon értékes és tehetséges emberekkel dolgoztam együtt, akik talán a maximumot hozták ki a szövegemből.

– Más kapcsolata is van a vizuális megjelenítéssel. Testvérem, Joáb című regénye alapján Vicsek Károly most forgatja a Naplemente című filmet. Ebben az új műfajban mik a tapasztalatai?

– Óvatos vagyok, bevallom őszintén, és hagyom, hogy a rendező és a forgatókönyvíró saját elképzelései szerint dolgozzon, csak a kez-

det kezdetén vettem részt a munkában. A vágásnál majd összeülünk, és meglátjuk, mi sikeredett ki belőle, kell-e egyáltalán rajta javítani. A moziba mindenesetre majd beülök, és nagyon fogok szurkolni.

– *Térjünk vissza a szemlére. Az időszerű társadalmi témájú drámákra, alkotásokra vonatkozóan hogyan látja: lényegi kérdéseket feszegetnek a szerzők?*

– Örülök, hogy ezek a művek megszülettek, persze nem azonos töltetésű szövegekről van szó, de én eleve pártfogolok minden olyan témaválasztást, amely a mindennapjaink kérdéseit, problémáit feszegeti, legyenek azok egyenesen lényegbevágók, vagy látszólag periférikusak is.

– *Nehéz a legidőszzerűbb témákat megragadni?*

– Úgy látom, az utóbbi időben egyre merészebben nyúlnak hozzá még az úgynevezett „rázósabb” témákhoz is. Hogy időnként miért óvatoskodnak... lehet, hogy rossz tapasztalataik voltak, noha sokszor valóban fölösleges az óvatoskodás. A mi társadalmunk egyenesen igényli a merész szókimondást, és az íróknak nyilván ehhez kellene tartaniuk magukat. Úgy értékelem, hogy az alkotók, írók, filmesek, színházi emberek ezt most egyre inkább megértik.

Gion Nándor mesefái

Stúdió '81–'84. Interjúk, vitairatok, portrék: Válogatás a Magyar Televízió kulturális hetilapjának műsoraiból, szerk. Párkány László, RTV–Minerva, Budapest, 1986, adásidő: 1982. december 21.

A napokban érkezett Magyarországra a magyar nyelvű irodalom egyik legnagyobb ígérete: Gion Nándor, aki Jugoszláviában él. Az 1982-es ünnepi könyvhét egyik legérdekesebb kötete az ő nevéhez fűződik: *Latroknak is játszott* címmel két regényét jelentette meg a Magvető Kiadó. [...]

Gion Nándor most 42 éves. Tizenkét év alatt 10 kötetet jelentetett meg. Egyik művéből András Ferenc most filmet készít. A film címe: *A kárókatona még nem jöttek vissza*. Gyerekmű, de felnőtt tanulságokkal. Egy vakáció története, s nyolc vegyes nemzetiségű gyereké, akik együtt élnek, örülnek és szomorkodnak a negyvenes években, egy kis bácskai faluban...

– Amikor az irodalommal kapcsolatban kérdezek tőlem valamit, általában szívesen beszélek minden másról. Mondjuk, emberekről, például zsákolókról, akiket jól ismertem. Az egyik 70-80 kilós zsákolat hordott fel egy meredek csigalépcsőn, és aztán, amikor hazajött, pálinkát ivott töménytelen mennyiségben, hozzá olvasztott zsírt evett kanállal. Egy lecsúszott, kehes földbirtokosról, aki nagyon udvarias volt, igazi úriember mindig. Szegényen is. De azért bottal verte be egyszer a fejét egy duhajkodó részegnek, aki a feleségét sértegette, akinek mellesleg nem volt valami jó híre; vagy egy nagyon érdekes öregemberről, akivel sokat voltam együtt gyerekkoromban, és akiről már vagy két könyvet megírtam. Aki pisztollyal az övében és vasbottal járta a kukoricaföldeket. Időnként bementünk egy-egy tanyára, de eltűnt valahol. Én addig gomboztam a tanyasi gyerekekkel, akik ha el is nyerték a gombjaimat, ez viszonylag olcsó fizetség volt egy-egy pásztoróraért nagyapámnak, mert róla van szó. Vagy akár házakról is szívesen beszélek ilyenkor. Mondjuk, a szülőházamról, amelyik a falu legszélső utcájában volt, s minden oldalról temetőkre nézett, albérlésben laktunk ott '41-ben, amikor hozzánk is eljött a háború. Állítólag anyám pont az ablakkal szemben ült le velem. Észak felé néztek az ablakok, arról lőttek. Agyonlőhettek volna bennünket, mondta később apám, aki persze nem volt otthon, elment megnézni a bevonuló csapatokat; vagy egy másik házról, amely még kijebb volt, egy nagy rét szélén, és a rét közepén pedig furcsamód egy temető volt: zsidó temető. Majdnem egy kisebbszerű földvárnak látszott, kiemelkedett abból a füves részből. Sírok voltak ott, meg szilvafák, bodzafák, ringlófák, és egy nagyon rozoga vityilló. És aztán, amikor másodszor is odaért a háború hozzánk,

'44-ben, emlékszem egy kamasz fiúra, 16-17 éves lehetett. Rágyújtott a cigarettára, éjszaka volt, és kiment a ház elé. Fölemelte a cigarettát a magasba, és azt kiabálta, hogy ide lőjetek. Oda is lőttek. Nem halt meg mindjárt, jajgatott majdnem reggelig. Nos hát, amikor írni kezdtem, természetesen nem ezekről írtam. Az első próbálkozásaimban – mert gondoltam, így illik ez egy avantgard folyóiratban induló fiatal íróhoz – a római légiósokról írtam. A *Kétéltűek a barlangban* meg a *Testvérem, Joáb* egy tőlünk távolabbi világról szól. Ezután visszatértem ezekhez az emberekhez, akikről beszéltem. Visszatértem szülőfalumba, Szenttamásra. Bőven kaptam és kapok még ma is nyersanyagot innen. Bár a múlt héten nagyon megijedtem. A fő mesefám – egy gyönyörű öregasszony, 92 éves már, nagyon süket, és emellett nagyon értelmes, szellemileg friss, fiatalos – megbetegedett, és halálán volt. Már elsiratta mindenki. Szeretnék magamnak azzal hízelegni, hogy amikor elmentem hozzá, és már napok óta nem evett, akkor kiabálva, hogy meghallja, tudtára adtam: nagy bajban leszek, ha most meghal. Jó lenne még könyveket írni, és hát ehhez nekem ő kellene. Nem tudom, hogy ezért-e, de másnap enni kért, és ma, 92 éves korában is vígan él. Továbbra is szállítja nekem mindazt, ami elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy én magam is mesélni tudjak.

– *Furcsa világ ez a szenttamási világ, ahogyan ezt az írásaidból ismerem, mert személyesen még nem jártam a Bácskában. Furcsa, összetett világ, nagyon sok keménységet, kegyetlenséget is takar, ugyanakkor, legalábbis számomra, nagyon vonzó világ.*

– Érdekes nagy falu, amelyet városnak neveznek, ezen a lapos bácskai földön. Mi, szenttamásiak sohasem neveztük városnak, mert úgy éreztük, hogy falu, és ma is az maradt. Falu, ahol élnek szerbek, magyarok, éltek németek, zsidók és még sok nemzetiség. Ami természetes állapotnak tűnt, de bizonyos történelmi helyzetekben az ilyen vegyes lakosságú helyek – ez nem törvényszerű, de igen gyakran megesik – még inkább felforrnak, mint más helységek. Itt gyakoribbak a végletes szituációk. Ezt jó értelemben s rossz ér-

telemben is mondhatom. Amikor kiéleződnek az egyéb emberi ellentétek, akkor fokozódnak a nemzeti ellentétek is. És azok azután szülik tovább a villongásokat egészen a tragédiáig. Vagy pedig az ellenkezője ennek: olyan emberi szolidaritás alakul ki, ami, azt hiszem, talán jobban összefonja az embereket, mint, mondjuk, egy nem kevert közösségben.

– *Jugoszláviában élsz, magyarul írsz. Mit jelent ez ma?*

– Jugoszláviában sok nyelven írnak. Én magyarul írok, magyar az anyanyelvem, ez számomra természetes dolog. A lehető legtermészetesebb, nem is tudnék más nyelven írni.

A kárókatonák még nem jöttek vissza című film kapcsán

Érdiné Szabó Márta, Magyar Televízió *Cimbora* 35. rész

1983. március 27. (<https://nava.hu/id/1806606/>)

Mai műsorunkat egy játékfilmrészlettel kezdjük. A filmbejátszás Gion Nándor Jugoszláviában élő magyar író *A kárókatonák még nem jöttek vissza* című regényéből készült. [...]

Az imént látott verekedés győztese, Tamás, azaz Gion Nándor mai stúdióvendégünk, jugoszláviai magyar író, aki tegnap érkezett Magyarországra, és hozzátok hasonlóan most látta először ezeket a képsorokat.

– *Milyen érzés volt viszontlátni a gyerekkorát? Hisz ezeket a képsorokat rendezőnk, András Ferenc álmodta meg így.*

– *Hogy milyen érzés viszontlátni? Persze megváltozott már azóta a környezet, ahol a gyerekkorom lejátszódott, megváltoztunk mi is, akik akkor gyerekek voltunk, de imitt-amott magamra is ismertem ebben a birkózásban egyébként. Nem mintha verekedős gyerek let-*

tem volna, de rákényszerültem sokszor... Ott a mi környékünkön – utcánkban és környékén – én voltam a legokosabb fiú, mert én olvastam a legtöbb ponyvaregényt. Azért mondom, hogy ponyvaregényt, mert abban az időben nem jutottunk hozzá más könyvekhez. Később, amikor már kezdték behozni Magyarországról a könyveket hozzánk, és hát akkor kezdtem komolyabb könyveket olvasni, addig ponyván éltünk, és főleg én. Persze ez nem volt elég, hogy a legokosabb legyek, ahhoz a legerősebbnek vagy legügyesebbnek is kellett lennem. És hát innen adódott az, hogyha főnökösködni akartam, márpedig azt szerettem, akkor időnként verekedni, vagy legalább birkózni is kellett.

– Ezek szerint minden megtörtént, amit ebben a könyvben olvashatunk?

– Hát én nem szeretem elárulni a műhelytitkokat. Persze nem történt meg minden.

– Ez a verekedés például?

– Verekedés megtörtént, és többször is, és sokszor csúnyábban is. Ezt mindenki, aki ír, tudja, hogy olyankor, írás közben ötvözni kell a megtörtént részeket és a kigondolt részeket. Hogyha ez az ötvözet jól sikerül, akkor sikerül a könyv is, hogyha ezt jól sikerül filmre vinni, hogy valóságoszerű legyen, akkor jó a film is.

– A regény ismeretében úgy tűnik, hogy nagyon szereti a gyerekkorát. Jó visszaemlékezni rá?

– Igen, szeretem a gyerekkoromat. Szép gyerekkorom volt, és gazdag gyerekkorom, még. Még tévé, sőt jó ideig rádió nélkül is, valahol a falu szélén, egy folyó mellett, egy hatalmas rét szélén, azon túl már búzaföldek, kukoricaföldek folytatódtak. Emlékszem, a sok olvasástól egyszer vérbe borultak a szemeim, villany nem volt nálunk, úgyhogy petróleumlámpa mellett olvastam, és akkor komolyan megingott a tekintélyem a gyerekek között. És azzal nyertem vissza, hogy erőltetve a szemeimet az ürgéket én láttam meg mindig legelőbb és a legmesszebről. És azzal, hogy elkezdünk ürgékre

vadászni ott a búzatarlókon, vékony drótokból hurkot csináltunk – kegyetlen játék volt ez –, és azokkal fogtuk meg az ürgéket. És tulajdonképpen mikor közelebb láttam szenvedni az állatokat, akkor döbentem rá, hogy valami többet is jelentenek, mint amik. A falusi gyerekek általában nem szívbjajosak az állatokat illetően. Nagyon jól tudják, hogy a kutya arra való, hogy ugasson és a házat őrizze, a macska, hogy egeret fogjon, a tehén, hogy tejet adjon, az ürgéket pedig irtani kell, mert károsak... Na, amikor már közelebről megláttam őket, a vékony drót belevágott a nyakukba, amint mondtam, akkor döbentem rá, hogy esetleg szépek is lehetnek, nemcsak az ürgék, hanem egyáltalán az állatok, és szabadon engedjük akkor őket. Ami mellesleg gazdasági szempontból nem volt éppen szerencsés húzás, mert nekünk az aratók után az ottmaradt kalászokat kellett összegyűjteni és vinni haza, ha pedig az ürgék maradtak, akkor kalászból kevesebb maradt nekünk.

– Ez a szemfájás még mindig a ponyvaregények olvasásával függött össze, vagy ezek már más könyvek voltak?

– Az még a ponyvaregények olvasásával függött össze. De talán az is megérte, hogy vérbe borultak a szemeim.

– És mikor kezdett más könyveket olvasni?

– Akkor már középiskolás voltam, vagy középiskola előtt közvetlenül, amikor elkerültem Szenttamásról Szabadkára, és ott jártam középiskolába. Nos, ott már komolyabb könyvtár is volt, és ott már könyvkereskedés is volt.

– Kik lettek a kedvencek?

– Hát, az fokozatosan ment. Azt hiszem, mint olyan sokan, egészen fiatalkoromban én is valahol ott Jókainál kezdtem, Mikszáthnál, ami mellesleg nagyon jól jött később, mert én nem gimnáziumot végeztem, hanem ipari iskolát, de mindenáron irodalmat szerettem volna tanulni, és éppen amikor befejeztem – végzett géplakatosként, amely szakmához most se nagyon értek, akkor se nagyon érttem,

de azért levizgáztam –, akkor nyílt meg a Magyar Tanszék Újvidéken, és mindenképp, mindenáron oda akartam beiratkozni, és szerencsére Jókaiából és Mikszáthból kérdeztek a fölvételi vizsgán. Nos, aztán persze eljutottam nagyon gyorsan a mai írókig a magyar irodalomból, és persze a világirodalomból is. [...]

– *Nálunk a különböző nemzetiségek a híd szerepét töltik be különböző népek kultúrája között. Hogy van ez Jugoszláviában? Betöltik-e ezt a szerepet a magyarok, magyar írók, költők?*

– Persze betöltik a magyar írók, mint ahogy a többi más nemzetiségű író is. Egyrészt irodalmunk is ezt szolgálja, a mindennapi művelődési életünk, és nem utolsósorban a műfordítások. Ez nálunk ott sokkal fontosabb valami, mint általában, mondjuk, egy homogén környezetben, sokkal többet is foglalkozunk vele.

A saját otthon reményében: Az Újvidéki Színház új igazgatója nyilatkozik

Aladics János, Magyar Szó 1983. december 13., 13.

Gion Nándornak, az ismert írónak, az Újvidéki Rádió irodalmi műsorai szerkesztőjének a személyében új igazgatója van az Újvidéki Színháznak, amelynek Németh P. István távozása után az interregnum áldatlanul hosszúvá nyúló korszakát kellett átvészelnie.

– *Milyen elképzelésekkel veszed át a színház irányítását? Várható-e a korábban rebesgetett stílusváltás a színház művészi tevékenységében?*

– Átvettem egy albréletben levő színházat, amelyben nap mint nap meg kell küzdeni azért, hogy előadásaink több-kevesebb rendszerességgel kerüljenek színre. Nem panaszképpen és nem is én hangoztatom először: tíz éve már ez a helyzet, és az együttes minden egyes tagja nyilván megértette, hogy egyelőre nem is

várhatók gyors és gyökeres változások, ezért vállalta a mostoha körülményeket, ilyen feltételek között érte el sikereit (és követte el melléfogásait is).

Mi újat lehet itt bevezetni? Természetesen a sikerekre kell építenünk, azok nyomán kell folytatnunk a munkát. Stílusváltásról beszélhetünk is, meg nem is. Számomra pozitív előjelű változás csakis a művészi színvonal emelése lehet. Ezt pedig úgy kell elérnünk, hogy a közönséghez is közelebb férközzünk. Ez nem könnyű feladat, de ezzel az Újvidéki Színháznak is meg kell próbálkoznia. Nem mintha jelenleg hullámvölgyben volna. Az utóbbi egy-két évben az együttesnek nem voltak ugyan kiugró sikerei, de azért műsorán szerepel még néhány ún. sikerdarab. Minden színház életében adódnak ilyen évek is.

Mindenki, aki a színházban dolgozik, igyekszik ezen változtatni. Az az érzésem, hogy olyan emberek vesznek körül, akik hajlandók képességeik legjavát bevetni, hogy valóra váljon az, amit én kissé közhelyszerűen fogalmaztam meg: emelni az előadások minőségét és tartóssá tenni a sikersorozatot, miközben arra is lesz gondja, hogy a közönséggel megszerettesse a színházi előadásokat.

– *Nálunk minden színháznak fájó pontja a közönségszervezés, így az Újvidékinek is, de ezen belül is szerintem van egy rendellenesség: ez a város a humán értelmiség központja, amely érthetetlenül közömbös a színház iránt.*

– Véleményem szerint ennek az értelmiségnek a magva azért mégsem közömbös a megjelenítés művészetére iránt. Nálunk is eléggé nagyszámú a premierközönség. A kérdésben azért van némi igazság is, hiszen ha figyelembe vesszük az értelmiségiek számát, akkor sokkal többen is járhatnának színházba. Ebben közrejátszhatott az a körülmény is, hogy bármennyire is igyekezett az Újvidéki Színház, azért mégiscsak gyakori rögtönzésekre kényszerült, rögtönzésekkel szolgált a közönségnek is, az pedig bármennyire is humán többségű, azért csak ragaszkodik egy bizonyos rendhez. Ezért ezután, hogy a közönségnek meglegyen a biztos támpontja,

szigorúan ragaszkodnunk kell az évad elején közzétett munkaprogramunk végrehajtásához.

– *Megkapja-e végre ez a színház a saját otthonát, hogy emberséges körülmények között dolgozhasson?*

– Megelégedéssel tapasztaltam, milyen nagy megértéssel viszonyulnak a színház gondjai iránt városi és tartományi szinten. Valószínűleg már az év végéig megkapjuk a Ben Akiba Vígszínház épületét, újévtől kezdve már ott is tarthatjuk a próbákat. Az idei iskolaév végén pedig birtokba vehetjük a Vígszínház melletti Balletiskola épületét is. Meglesznek tehát az alapvető munkafeltételeink. Természetesen mindkét épületet alaposan fel kell újítanunk, meg kell oldanunk a fűtést, és ha minden az ütemterv szerint halad, akkor már szeptemberben az új otthonunkban játszhatunk.

Amikor e célok teljesítéséről beszélek, hangsúlyoznom kell, hogy nemcsak a színházban dolgozók lelkesedésére és áldozatkészségére gondolok, hanem mindazokra, akikkel az együttes eddig is rendszeresen együttműködött: elsősorban a rádiószínészekre, továbbá a testvérintézményekre, így a Szerb Nemzeti Színházra is, amely, ahol csak teheti, segít rajtunk. Egymást kölcsönösen támogatva jóval többet is elérhetünk, mint eddig, bár állítom, hogy az Újvidéki Színház már eddig is nagyon sokat elért. Ha ennél többre visszük, akkor már komoly küldetést fogunk betölteni.

Vendégünk: Gion Nándor

Valkó Mihály, Szolnok Megyei Néplap 1983. december 24., 7.

Neve nem ismeretlen a hazai olvasók előtt sem, bár nem állítható, hogy széles körben ismerik a jugoszláviai magyar irodalom jeles képviselőjét, aki a 60-as években indult, és regényeivel két évtized alatt meghódította a széppróza csúcsait. [...] Most, hogy munkatár-

saival az Újvidéki Magyar Színház újdonsült direktoraként kétnapos, mondhatni villámlátogatásra Szolnokra érkezett, a két színház, az újvidéki és a szolnoki kapcsolatát ápolandó, mindenekelőtt erről faggattuk: írói világának vissza-visszatérő tulajdonságairól, jellegzetességeiről.

– *Mi az oka, hogy egy bizonyos Szenttamás helység oly gyakran fordul elő regényeiben?*

– Több oka is van, mindenekelőtt az, hogy szülővárosom ez a közép-bácskai település, ez a „nagyalföldi poros városka”, melyet csak jóindulattal lehet városnak nevezni, inkább egy nagy falu. Itt nőttem fel, itt ismertem meg azt a valóságot, amely tanítómesteremmé vált. Gyermekkorom világa az emberekkel való közvetlen kapcsolatot jelentette, amit tettem, amit beszéltem, minden beleivódott az emlékezetembe, a különböző emberi sorsok, köztük embertelen tragédiák.

– *Úgy tudom, ez a város is többnemzetiségű: szerbek, magyarok, németek lakják.*

– Így van, s éppen ez az, amiért a lokális sorsokban, történetekben többet látok egyszeri sorsoknál, túlmutatnak a helyi jelenségeken. Valami törvényszerűt hordoznak a közép-kelet-európai nemzetiségi együttéléstről. Az ezzel együtt járó feszültségeket különösen gazdagon kínálják. Mi beleszülettünk egy állapotba, úgy alakultak a dolgok, a történelem dolgai, de az együttélés sok problémát vet fel. Az emberek szeretik-gyűlölnek egymást, s tragédiáktól sem mentes ez az élet. Jó volna végre végérvényesen levonni a történetekből a tanulságokat. Regényeimben ezért beszélek róluk.

– *Milyen tanulságokra gondol?*

– Szerintem a legfőbb: meg kell tanulni tisztelni egymás méltóságát, az ember méltóságát; az együttélés legyen természetes állapot, s ne pedig éleztavarázó tényező. Könyveimben ezeket a gondolatokat variálom, ha szájbarágósán nem is mondom ki őket, hanem csak történetekbe, cselekményekbe, olvasmányos formába csomagolom.

– *Nem gondolja, hogy szava mostanában egyre kevesebb helyre jut el, hisz a könyvnek, a szépirodalomnak – egyesek szerint – egyre fogy az olvasótábora?*

– Én nem hiszek abban, hogy a könyv szerepe visszaesett volna életünkben, vagy hogy ilyen veszély fenyegetne bennünket. A televízió és a különböző agresszív médiumok népszerűsége ne téveszsen meg senkit. Én bízom a fejlődés törvényszerűségében, amely egyre több gondolkodó embert követel, s ami megnöveli az igényeket. Ez az igény vissza- vagy helyesebben elvezeti az embert mindig a könyvekhez. Mert a könyv a szellem számára mindennél életrevalóbb táplálék. El lehet égetni bár, volt erre is eset, de megsemmisíteni sohasem lehet.

– *Úgy érzi tehát, hogy az irodalomnak napjainkban, ebben a fegyverkezéssel terhes, konfliktusos világban is megvan a súlya, hogy például intsen a jóra?*

– Egyetlen íróember sem áltathatja magát azzal, hogy nem érdekes szót emelnie fontos dolgokban, mert hisz úgysem hallgatnak rá. Az emberek igenis odafigyelnek az okos, intő beszédre, a tiszta lelkiismeret szavára. Ezt olvasóimmal való közvetlen találkozásaim során is gyakorta tapasztalom.

– *Szeret író-olvasó találkozókra járni?*

– Nálunk, a Vajdaságban az író nem csak ír, apostola is annak, amit megalkotott. Lehet, hogy másutt az efféle találkozók már unalmasak, nekünk életbevágóan fontosak és izgalmasak.

– *Ön népszerű író Jugoszláviában, egy-egy regénye 10 ezer példányban is megjelenik a magyar nyelvű könyvek jugoszláviai kiadásánál, a Forumnál. S ha azt vesszük, hogy van olyan könyv, amely csak 500-1000 példányban lát napvilágot, mert ennyi igény van rá...*

– Az én első regényem is bizony még csak 1000 példányban jelent meg, a második már 2000-ben, és így léptem mindig előbbre, ami kétségtelenül jó érzés. Meg az is, hogy Magyarországon is terjesztik,

árujják munkáimat. Jó az együttműködés a Forum és a különböző magyar kiadók között. A kéziratot nem egy esetben már megjelenés előtt elküldik a magyar kiadóhoz is, s ha itt is fantáziát látnak benne, s ők is rendelnek belőle, növekszik a példányszám.

– *És természetesen bővül olvasóinak köre. Növekvő népszerűségének ön szerint mi lehet a titka?*

– Ezt alighanem olvasóim tudnák leginkább megmondani, de kérdezte, hát válaszolok: az, hogy én mindig olyasmiket igyekszem írni, amiket magam is szívesen olvasnék. Nem engedhetem meg egyébként, hogy semmitmondó dolgokról fecsegyek. Az első könyvemben, nem véletlen, hőseim a haszon-nélküliségről beszélnek.

– *De el is ítéli őket...*

– Mert számomra a haszontalanságnál nincs unalmasabb dolog a világon, és távol áll tőlem mindenféle sznobság.

Még sok mindenről esett szó, a már dobozban levő róla készült portréfilmről, amelyet majd februárban sugároz a Magyar Televízió, egy magyar-francia koprodukcióban készülő tv-filmről, épp itt, most Szolnokon keresték meg a televízió munkatársai ez ügyben, a Virágos Katona és a Rózsaméz folytatásáról, mert trilógiává kerekedik majd a történet, mely a századfordulótól az 50-es évekig öleli fel a történelmet; és végül a közelgő ünnepekről sem feledkeztünk meg, mit vár, mire gondol Gion Nándor ezekben a napokban. Nehezen mondja ki, nem szórja, hanem faragja a szavakat, mint éles baltájával a fafaragó a rönköt.

– Szűkebben vett családomra, az enyéimre, és a tágabbra: könyveimre, a könyvekre. Nekem mindkettő a megnyugvást és az állandó értéket jelenti. S az ünnepet.

A színházigazgató az irodalmi színpad megalapításáról

Újvidéki Televízió 1984. január 22. (D-21/84)

...* éppen azért, mert olyan régóta dédelgetett terv ez. Hát most túlléptünk valamennyit ezen az állapoton, az álmódosításokon és a terveken, és valóban megkezdtük az előkészületeket. Érdemi megbeszéléseket folytattunk más érdekeltekkel, nevezetesen a Forum Könyvkiadó, a Televízió és a Rádió irodalmi szerkesztőségeinek képviselőivel. Valamennyien megegyeztünk, hogy mindannyiunknak, és érzésünk szerint a közönségnek is, szüksége van egy irodalmi színpadra, amelynek az alapvető célja a jugoszláviai magyar irodalom rendszeres bemutatása, és természetesen a Jugoszláviában élő nemzetek és nemzetiségek irodalmainak bemutatása magyar nyelven.

– És mi lenne az első bemutató? És mikor?

– Négytől hat bemutatót tervezünk. Az egyik szempont a bemutatók megválasztását illetően a Forumban megjelent könyvek lennének. Az első bemutatót áprilusra tervezzük, és Gál Lászlónak szentelnénk. Egyrészt mert megjelent ez az új könyve, most nemrég, de persze nemcsak ezzel a könyvvel foglalkoznánk, hanem Gál Lászlóval és Gál László műveivel. Szerepel még a Híd irodalmáról egy bemutató. És még egy jubileumot ünneplünk az idén: a Magyar Szó fennállásának 40 éves évfordulóját; van egy ilyen tervünk is, egy harmadik bemutató: az, mondjuk, a „Magyar Szó és az írók”, „a Magyar Szó és az irodalom” címmel kerülne színre.

* A felvétel töredékben maradt fenn: az eleje nincs meg.

Csodákban nem reménykedünk: Az Újvidéki Színház idej terveiről

Penovác Náray Éva, Magyar Szó 1984. január 22., 13.

Az Újvidéki Színház nemrég lépett fönnállásának második évtizedébe. Azóta már néhány alapos értékelés (könyvterjedelmű is) elemezte az elmúlt tíz évet, de több ízben szó esett arról is, milyen célkitűzések vezéreltik a színházat a következő időszakban. Nem irányoztak elő világrengető változásokat, új életet sem kezdenek, mindössze továbbra is azon lesz e maréknyi csapat, hogy eleget tegyen az elvárásoknak: a modern színház és a közönség elvárásainak. – Legutóbb az idej tervekről beszélgettünk Gion Nándor igazgatóval. Arról, mi lesz, s hogy lesz ebben az évben. Tehát:

– Öt bemutatót terveztünk az idej évre. Elsőként Majtényi Mihály *Harmadik ablak* című művét tűzzük műsorra. A próbák már folynak, a darabot Hernyák György rendezi. A bemutatót február 19-ére tűztük ki. A második idej előadásunk Alfred Jarry *Übű királya* lesz. Február elején már megkezdjük a próbákat. A darabot magyarországi vendégrendező: Csizmadia Tibor viszi színre. A rendező a szolnoki és az újvidéki színház együttműködése keretében vendégszerepel nálunk. A bemutató március végén esedékes. Ezt követően azonnal elkezdjük Georg Büchner *Leonce és Léna* című művének próbáit, a belgrádi Ljubomir Draškić rendezésében. A bemutató májusra várható. Ez a három darab már a tavaly elfogadott műsortervben is szerepelt. A továbbiakban módosítottunk: az volt az eredeti elképzelés, hogy szeptemberben Gion Nándor *Virágos Katona* című regényének színpadi változatát készítjük elő. Mivel időközben igazgató lettem, javasoltam, vegyük le a műsorról. Úgy éreztem, enyhén furcsa lenne, ha már a kezdet kezdetén az én darabomat mutatnánk be. Fölösleges magyarázkodást kívánna, amire semmi szükség. Ehelyett, ha találunk megfelelő szöveget, akkor egy másik vajdasági író

művét tűzzük műsorra, ha nem, akkor pedig Ivan Kušan *Čarugáját* adjuk elő. Az eredeti műsortervhez képest változást jelent az ötödik bemutató is: Pirandello *Ma este rögtönözve játszunk* című művének bemutatását terveztük Paolo Magelli rendezésében. Az olasz rendező azonban nem kis meglepetésünkre egy egészen más javaslattal állt elő: az *Ember tragédiáját* szeretné színre vinni – a színház profilját és lehetőségeit figyelembe véve – kamaradarabként. A javaslat meglehetősen érdekes is. A színház munkaközössége és művészeti tanácsa foglalkozott Magelli javaslatával, végül úgy egyeztünk meg, hogy felkérjük a rendezőt, nyújtsa be írásban elképzeléseit, akkor véglegesen döntünk, neki merjünk-e vágni egy ilyen vállalkozásnak. Az eddigi tárgyalások alapján úgy tetszik, az év végén megkezdődnek a próbák, decemberre tervezzük a bemutatót.

A színház szeretné bővíteni a tevékenységét. Meg szeretnénk alapítani az Irodalmi Színpadot eszköz- és munkatársítással, többedmagunkkal. A rádió és a televízió irodalmi szerkesztőségeivel közösen, valamint a Forum Könyvterjesztő Osztályával karöltve vágunk neki. Az előzetes tárgyalásokat lebonyolítottuk, most készítjük az öngazgatási megegyezés tervezetét, amely pontosan meghatározza mindenki feladatát. Az új kezdeményezéssel a jugoszláviai magyar irodalom, valamint a Jugoszláviában élő nemzetek és nemzetiségek magyar nyelven is megjelent irodalmi műveinek színpadi, tévés és rádiós bemutatása a célunk. Az első évre 4-6 bemutatót tervezünk, az elsőre áprilisban kerülne sor. A műsor Gál László műveire és munkásságára épül. Annyit elárulhatok, hogy nem a szokásos irodalmi estek lesznek. A bemutatóra az M stúdióban kerül sor, az elhangzottakat aztán felveszi a tévé és a rádió is. A további előadásokat színházban, iskolákban, munkaszervezetekben tartják.

A rendezőket, akikre számítunk, már felsoroltuk. Az év első két darabjában vendégművészek nem lesznek, az Újvidéki Rádió művészeit leszámítva, akiket viszont már magunkéinknak tekintünk. A továbbiakban a színész-vendégszereplések már a rendezőktől függenek. És nem utolsósorban az anyagi lehetőségeinktől. Színészeink számára vendégszereplésre a szolnoki és az újvidéki

színház együttműködése keretében kerülhet sor. Eredetileg rendezőcserét irányoztunk elő, az ő részükről ez nem is ütközik akadályba, azonban színházunknak nincsenek állandó rendezői, így mi színészt küldünk.

Az Újvidéki Színház neve is jelzi, hogy ez elsősorban a székváros színháza. Itt kell évente 90 előadást tartanunk. Már az előző években elkezdődtek azonban az óvatos tájékozódások a város határain kívül is. Minden évben 17 előadást mutatott be vidéken a társulat. Az idén is ez az elképzelés, és erre vállaltunk kötelezettséget. Azokra a helyekre mennénk, ahol a lehetőségek adottak az előadások megtartására. A kisebb helységekből, ahol nincs megfelelő színpad, rendszeresen megszervezzük a közönség beszállítását Újvidékre. Az idén felerősítettük a közönségszervező részlegünket. Minél szorosabb kapcsolatot akarunk kialakítani a munkaszervezetekkel és iskolákkal. Ennek a folyamatosra tervezett akciónak az első eredményei már januárban megmutatkoztak. Elértük például, hogy nem csak a bemutatókon van telt ház. Az *Édes Anna* hetedik előadásán túlszűfolt ház volt. Tudjuk, hogy a közönség számát illetően lesznek még ingadozások. Csodákban nem reménykedünk, de egy következetes munka, amely a színházi kultúra megismertetését és megszerettetését célozza, előbb-utóbb eredményekkel kell hogy járjon.

*– Lényegesen nem változik. Azok az elvek, amelyeket megalapításakor elfogadtunk a korszerű színjátszásról, ma is elfogadhatók, persze többet kell gondolnunk a közönségre. Igyekszünk majd „nézhetőbb” darabokat játszani, ami persze nem a színvonal leszállítását jelenti, hanem egyfajta hermetikusság feloldását. Számomra ez azt jelenti, hogy a szintet kell emelnünk. Jó és sokak számára érdekes színházat szeretnénk csinálni, amit könnyebben megszeret a közönség is. Konkrétan: azt a vonulatot akarjuk felerősíteni, amelyet eddig a *Play Strindberg*, a Csehov-trilógia vagy a *Tangó* fémjelzett, nem feledkezve meg arról, hogy ebbe a képbe belefért a *Játék a kastélyban*, amelynek a napokban volt a 83. előadása, táblás ház előtt.

* A riporter kérdése a cikkben sem jelent meg.

A Szülőföldem, Szenttamás című riportfilm elé

Barát József, Kossuth Rádió *Gondolat*-jel 1984. I. évf. 7. sz.

Nem egészen 5 óra múlva, azaz 16.30-kor a televízió első programjában egy filmet láthatnak, *Szülőföldem, Szenttamás* címmel. A kiváló, nálunk is jól ismert vajdasági író, Gion Nándor mutatja be pátriáját. A múlt héten megkerestük őt Újvidéken, hogy életéről kérdezzük.

– *Én azt hiszem, hogy Közép-Kelet-Európa egy furcsa és különleges területe a világnak. Megvannak a maga – csak rá jellemző – csodái, és megvannak a maga – csak rá jellemző – nehézségei, a terhei. Itt olyan népek élnek, amelyek nagyon sokszor haraptak egymásba; olyan népek, amelyek törvényszerűen ki kellett és ki kell hogy béküljenek; amelyek nem élhetnek egymás nélkül. Én azt hiszem, hogy Szenttamáson egy kicsit mást jelent magyarnak lenni, mint Budapesten vagy akár a Nagyalföldön. Meg azt is hiszem, hogy azt, hogy tulajdonképpen milyen világ Közép-Kelet-Európa, mit jelent Közép-Kelet-Európában magyarnak lenni, azt bizonyos szempontból még pontosabban lehet látni Szenttamásról, ahol a lakosság együtt él azokkal a környező népekkel, akikkel az ország egyébként is együtt él, körülvetetik.*

– Egyetértek abban, hogy kevert nemzetiségű területen, tehát Szenttamáson is mást jelent magyarnak lenni, vagy szerbnek lenni, vagy horvátnak, vagy szlováknak, vagy ruszinnak, mint egynemzetiségű területen. Persze a lényeg nem változik, ellenben a mindennapok másfajta viszonyokat alakítanak ki. Olyan viszonyokat, amelyeknek a gyökerei 100-200 vagy 300 évre nyúlnak vissza. Több évszázados vagy – többen – évtizedes ellentétekig, vagy kibékülésekig. Ez egyúttal egy teherterhelés is az ott élőknek, akik ott születtek, mint ahogy én is. Persze ezt nem érzik külön teherterhelésnek; amikor esetleg kiszakadnak onnan, akkor jönnek rá, hogy egy különleges környezetből szakadtak ki, és onnan származnak. Ugyanakkor egy gazdagságot is jelent, amit időnként föl is lehet használni, viszsa is lehet élni vele. Teherterhelése már a többnyelvűségénél fogva,

és, mondjuk, többféle szokások, amelyek ütköznek is, és, mondjuk, többféle érdekek is. Ennyiben teherterhelés. Jobban kell vigyázni, hogy az ember megőrizze önmagát, és nemcsak az ember, hanem egy-egy nemzetiségű csoport. Ugyanakkor külön erőfeszítést követel az, hogy egymással békességben és egymást megbecsülve éljenek. Ami érvényes ugyan egynemzetiségű területre is, de ott legalább ilyen nemzetiségi különbségek nincsenek meg. A gazdagság meg onnan jön, hogy hát a többszínűségből, akár az ellentétekből is, vagy az ellentétek feloldásából is.

– *Azt hiszem, hogy nemcsak egyetlen lenne a kérdés, de talán buta is, hogyha megkérdezném, hogy Gion Nándor magyar író vagy jugoszláv író, mert nyilvánvaló a válasz, hogy magyar író és jugoszláv író. Viszont ezek a mozzanatok mégis önmagukban is jelentenek valamit.*

– Persze hogy magyar író vagyok, mert magyarul írok. Más nyelven szépprózát írni nem is tudnék, nem is próbáltam, és nem is fogom megpróbálni. Az anyanyelvemen tudok csak írni számomra elfogadható szinten. Jugoszláviában élek, tehát a jugoszláv irodalomhoz, pontosabban a jugoszláv irodalmakhoz is tartozom. Mi ezt általában így szoktuk nevezni, hogy jugoszláviai irodalmak, mert Jugoszlávia nemcsak Vajdaság, de már Vajdaságban is legalább öt-nyelvű irodalom íródik. Egész Jugoszláviában pedig még több nyelvű, tehát ezért beszélünk jugoszláv irodalmakról. Ehhez a soknyelvű irodalomhoz is hozzátartozónak érzem magam.

– *Az, hogy magyar író, az csak nyelvet jelent, alig hiszem, nyilvánvalóan hagyományokat, reflexeket, helyenként gondolkodásmódot is.*

– Természetesen, hogy ha már magyarul írok, ez azt jelenti, hogy nyilván olvasni is elsősorban magyarul olvasok. Könyvtáram nagy részét magyar könyvek teszik ki. Ez azt jelenti, hogy a magyar kultúrából táplálkozott nemcsak az íráskészségem, hanem a tudásom is.

– *Lehet, hogy itt Újvidéken, Novi Sadon közhely a kérdés, azt hiszem, hogy mégis törvényszerűen vetődik fel bennem, hogy van-e egyáltalán a*

jugoszláv kultúra, vagy a Jugoszláviában élő népek külön-külön kultúrái vannak, hiszen ön is irodalmakat említett?

– Hát elsősorban, amikor irodalmakról van szó, mivel itt nyelvi határok is vonhatók, kezdve a macedóntól a szlovénig, vagy a magyartól a románig, persze hogy irodalmakról beszélünk. Jugoszláv kultúra van, mondjuk, a zenében vagy a képzőművészetben ezek a határok elmosódnak sokkal inkább, mint ahol a szóbeliség jut kifejezésre. Jugoszláv kultúra van, vagy mondhatnánk így, hogy jugoszláviai kultúra van. De, mondom, ez a jugoszláviai kultúra, beleértve az irodalmat, zenét, képzőművészetet, minden mást, amit kultúrának nevezünk, ez a sokféle és sokszínű kultúrának az összessége. Ahol minden kultúrának külön-külön, vagy minden irodalomnak, vagy minden nyelven művelt kultúrának megvan a maga jelentősége, és meg is kell hogy legyen.

Szülőföldem, Szenttamás – Bemutatja: Gion Nándor

Rendezte: Eck T. Imre, Magyar Televízió 1983., bemutató: 1984. november 18. (<https://youtu.be/kyMZGoriofg>)

A családi legenda szerint először nagyon régen, kicsi gyerekkoromban jöttem ki először ide, ebbe a határba, velem egykorú szomszéd gyerekekkel. Elindultunk a nagyvilágnak – a nagyvilág ez volt –, hogy lovakat szerezzünk. Azt hallottuk ugyanis, hogy itt valahol egy gyönyörű kastély van, körülötte lovak legelésznek, és azok közül elköthetünk néhányat. Egy öreg paraszt talált ránk véletlenül, ő vezetett bennünket haza. Később megtudtam, hogy nem volt erre sohasem gyönyörű kastély, kisebb-nagyobb tanyák voltak. Azoknak is jó részét már lebontották, néhánynak a lebontásában én magam is segédkeztem. Fájdalomdíjként azért felültettek egy lóra, egy széles hátú muraközi igáslóra. Nagyon jó volt ott fenn a ló hátán. Ezen a

síkságon már a ló hátáról is nagyon messzire el lehet látni. Bár a muraközi lovak mégiscsak igáslovak elsősorban, lassan mennek, túl lassan ahhoz, hogy az ember sokáig a hátukon maradjon.

Azután kijöttem másodszor is ide, a szövetkezetesítés hőskorában, erre már jól emlékszem. Apám építőbrigádja itt, ahol most a távvezeték van, nagy fészert épített cséplőgépeknek, traktoroknak. Gyönyörű fészert volt, szép, vastag téglafalakkal, fehér oszlopokkal. És én akkor összegyűjtöttem az utca gyerekeit, és kijöttünk ide segíteni cserepezni. Fölmásztunk a tetőlécekre, és adogattuk egymás kezébe a cserepeket, a szép piros cserepeket. A kőművesek és az ácsok pedig befedték a fészert. Körülöttünk itt a dűlőutakon konok magánparasztok mentek szekéren. A szövetkezetiek onnan a fészert tetejéről gúnyosan és kihívóan odakiáltottak, hogy íme a bizonyíték: virul a szövetkezet, és virulni fog a jövőben is. A parasztok megbökték a kalapjukat, és mentek tovább. Leginkább nem válaszoltak.

Télen itt még simább minden, különösen amikor sok hó esik, és abban az évben rengeteg hó esett. Fehér volt minden, csak a katonák nem voltak fehérek. Háború vége felé jártunk, katonák költöztek be a házakba, a megmaradt házakba pedig összegyűltek az asszonyok és a kisgyerekek. – Egy ilyen téli éjszakán érkezett haza az apám. Óvatosan, fal mellett osonva jött, sorra belesett a házakba, végül ránk talált. Rengeteg ember közepette. Hadifogságból szökött, Párkány fölött, valahol a Garam völgyéből indult, és nagy vargabetűkkel érkezett haza, bejárta egész Dunántúlt és a Duna-Tisza közét, és mesélt akkor este az útvjáról, miközben kisebezett, véres lábát áztatta a vízbe. Azt mondta, hogy Veszprém hihetetlenül ronda város, soha többé nem akarja látni. Pocsék város Veszprém, mondta, viszont Kiskunhalas nagyon szép város. Persze jól tudom, hogy Veszprém is szép város, de még milyen szép, jártam ott sokszor. De annak, aki több száz kilométert gyalogolt véres lábbal, annak tényleg nem lehetett kellemes a veszprémi dimbes-dombos, zezzugos utcákon bujkálni, menekülni.

Azután a sebek begyógyulnak, az ember hajlandó elindulni akár újabb, még hosszabb kényszergyaloglásra. Az apám lába is meg-

gyógyult, menni akart innen. Nem érezte itt biztonságban magát: a háború felújította a régi ellentéteket, újakat is hozott, és az apám mindennap pakolni akart, és útnak indulni. Az anyám maradni akart. Ő a túlélők családjából van, jobban bízott ebben a helyben, itt akart maradni. Meg akkor már házunk is volt; igaz, hogy nagyon kicsi ház, vert falú, egy szoba és egy konyha, egy kamra. Nagyon hideg is volt télen – még nem száradtak ki a falak –, de mégis a mi házunk volt, anyám ragaszkodott hozzá. – Ha elmegyünk innen, bizonyára földrajzilag ehhez hasonló városba vagy faluba telepedtünk volna le, ilyen sík terekkel és egyenes utcákkal. De hát itt maradtunk Szenttamáson, ebben a nemzetiségileg kevert lakosú városkában. Ma főleg szerbek és magyarok élnek itt. Háború előtt szép számban éltek itt németek és zsidók is.

Ez itt a városháza, ahol bejegyezték, hogy 1941. február 5-én születtem. Nem akkor születtem, jóval korábban, de ha kissé komikusan hangzik is, olyan hitvány és ványadt gyerek voltam, hogy apám nem bízott benne, hogy életben maradok, és nem akarta bejelenteni. Aztán mikor mégis életben maradtam, akkor már késtek, és büntetést kellett volna fizetni, ezért visszaszámoltak, és úgy jelentették be, hogy büntetést ne kelljen fizetni, hát így került aztán április [!] 5-e be az anyakönyvembe. A dátum tehát nem pontos, a családi nevet viszont pontosan írták be, ami nem is olyan megszokott dolog, mert már sokszor elírták, és többen furcsállották ezt a nevet. Egyik ambiciózus rokonom kiderítette, hogy francia nemesektől származunk, akik valamikor betelepedtek ide több száz évvel ezelőtt. Hát, én amennyire vissza tudok emlékezni, és amennyire a családi emlékezet a múltba ér, mindig ágról szakadt magyar parasztok voltak az ősök. Közülük az apám emelkedett ki annyira, hogy kőművesként indult az életbe, de ő is egy saját maga által földből fölvert szoba-konyhás házból.

Szülőházammal is úgy vagyok, mint a születési dátumommal. Nem itt születtem, hanem pár száz méterrel távolabb innen, egy kis nádfedelees házban, ahol akkor albérletben laktak a szüleim. Azt a házat már lebontották. Én kezdettől fogva erre a házra emlékezem,

illetve ennek egy részére, mert eredetileg sokkal kisebb volt, később építtettünk hozzá, állandóan toldoztuk-foldoztuk és nagyobbítottuk. Szép helyre épült, egy nagy füves rét szélére, közel van a folyó... Igaz, hogy szemben a házzal temetők vannak, de a temetőket gyorsan megszokják aránylag az emberek, a gyerekek pedig még gyorsabban. Zsidó és német temető van itt egymás mellett, elhanyagolt temetők, a zsidók a háború alatt, a németek a háború után szétszóródtak innen. Nem gondozta senki sem a sírokat, elburjánzott a gaz. Háború után időnként csak egy félőrült ember jelent meg itt ásóval a vállán, járkált egyik sírtól a másikig, elolvasta a feliratokat, motyorászott valamit, és ment tovább. Meglestük, mert hullarablót gyanítottunk benne, de nem bántotta sohasem a sírokat, csak esze-lősen járkált itt ásóval. Később mondták a felnőttek, hogy állandóan leveleket írogat, s tiltakozik a hatóságoknál, és követelődik mindenféle lehetetlen ügyben. A gyerekek mindenesetre szépen elfoglaltuk magunkat ebben a környezetben, az elvadult temetők, a folyó, a rét... Esténként pedig idehúzódtunk – persze kellő távolságra a felnőttektől –, ide a mi házunk elé, itt a sarkon gyűltek össze a férfiak. Leültek, néha sírköveket is hoztak, és azokon ültek, megbeszéltek gondjaikat, vagy éppen történeteket meséltek. Hosszú évek után ezekre a történetekre nagyon tisztán kezdtem emlékezni. – Kezdő író koromban ugyanis behatóan tanulmányoztam a görög mitológiát, a Római Birodalom történetét. Méltó témát kerestem magamnak. Úgyiszlóván mindent tudtam a görög istenekről és a római császárokról, akik viszonylag ritkán haltak meg természetes halállal. Már mint a császárok. Aztán egyszerre az kezdett érdekelni, hogy hogyan fog meghalni Báliz Ignác ebből a kis utcából. Azt, hogy hogyan élt, jól tudtam. Háború előtt tanyákon szolgált, háború után is a legnehezebb fizikai munkákat végezte, leginkább zsákol, rengeteg pálinkát ivott, és kanállal ette a zsírt, annyira szüksége volt az energiára. Tényleg szüksége volt rá ahhoz a munkához. A szíve természetesen tönkrement. Később már nem mert ágyban feküdni és úgy aludni, mert fulladt. Állva, valamire rátámaszkodva; ülvé, leborulva valamire – így aludta át az éjszakákat. Aztán egy éjszaka még-

is lefeküdt az ágyba, és meghalt. Erre szokták azt mondani, hogy természetes halállal halt meg. Hát én nem tartom egészen természetesnek ezt a halált. Mindenesetre éppen az ilyen élmények nyomán második könyvemnek a főhősét, *Testvérem, Joáb* című könyvemnek a főhősét már ebből az utcából indítottam útjára. És azután megírtam a harmadik könyvemet – az *Ezen az oldalon* – erről az utcáról. Persze kissé meghosszabbítottam az utcát, új lakosokat is telepítettem ide, akikről úgy gondoltam, hogy itt a helyük, és nagyon jól megférnek az őslakókkal. Az utca azóta ismét rövidebb lett, azzá vált, ami eredetileg is volt. Ha nem is mitológiából, de itt úgyszólván mindenki ismer, és mindenkit ismerek. És még nagyon sok emberről érdekel, hogy természetes vagy természetellenes halállal hal-e meg, és természetes életet él-e le. És asszem, ez megér még néhány könyvet.

[Gallai Teréz, az író édesanyja:] Mi ezt a házat '40-ben építettük, de csak '41-ben jöttünk bele ősszel, akkor már Nándor több mint fél-éves volt; és nagyon szerettek erre a gyerekek, jó játszóhely volt, tetszett. Itt ezek a szomszédság is akkorjába kapták ezt a portákat, szegény népek voltak, több gyerek volt akkor erre, mint mostanában, és úgy eljátszottak: itt jó bújócshely volt a temetőben, szerettek itt nagyon játszani. Hát egy kicsit a fiatalabb fiunk, az olyan pajkosabb volt, jobb szeretett játszani – a Nándor jobban szerette könyveket, szerette kiskorában is már, de azért sokat játszottak, futballoztak, pecáztak. Szünet volt nyáron, iskolaszünet, akkor volt erre sok ürge, arra kint, azelőtt még jobban, erre vetés is volt a földeken, és akkor azokat vadászták. Befejezte nyolc osztályt a Nándor, akkor az apja erőltette, hogy menjen el inasnak. Őneki nem nagy kedve volt, de ő csak azon volt, hogy valami szakma legyen.

[Gion Nándor:] És nyáron is rengeteg tennivaló akadt természetesen. Abban az időben itt erre még búzaföldek voltak, kalászatok kellett szednünk aratás után. Rengeteg volt az ürge, azokra vadásztunk, és hát nem beszélve olyan felelősségteljes munkáról is, mint Péter-Pálkor tűzugrálás. Fontos volt, amikor nagy tüzet gyújtottunk, fontos volt irányítani a csapatot, hogy mindenki csak egy irányból ugorja át a tüzet, és megfelelő időszakonként, mert különben bajok

történhetek volna. A másik utcában például nem tartották be ezt a szabályt, a két Paska testvér, egyik ellenkező irányból futott, a másik a jó irányból neki a tűznek, pont a tűz fölött ütköztek össze, beleestek, komolyan összeégették magukat. De ezek már azok a gyerekkori élmények, amelyeket az ifjúsági regényeimben dolgoztam föl, a *Postarablókban*, *A kárókatona még nem jött vissza* címűben, a *Sortűz egy fekete bivalyért* címűben, amelyeket egyrészt – legalábbis kezdetben és indításként – éppen ezek az élmények miatt kezdtem írni. Azután persze sok minden mást is beleírtam, amit úgy éreztem, hogy kötődik vagy kötődhet ehhez a gyerekkorhoz vagy a mindenkori gyerekkorhoz. [...]

Sírok előtt volt a temetőcsősz háza, egy százalmas kis vityilló. Amikor a front idáig ért, számomra még ma is érthetetlenül és teljesen logikátlanul a környező utcákból az emberek mind ebbe a kis viskóba menekültek. A lövedékek fölöttünk röpködtek, fölöttünk lődözték egymást, két hadsereg. Az emberek összebújtak, féltek, de ugyanakkor nagyon rendesen viselkedtek. Akkor láttam először, hogy milyen emberségesen is tudnak viselkedni, hogyha igazán nagy baj van. Akkor valóban nagy bajban éreztük magunkat, és ilyenkor az emberek összebújtak, de nemcsak összebújtak, hanem összetartottak is, és vigyáztak egymásra. Egyetlenegy kamasz kölyök szökött ki közülünk, ő is vagánykodásból, kiszaladt erre az üres rétre, el is találta egy lövedék, meg is halt. A többiek viszont túléltek ezt a csatát is, ami nélkülük ugyan, de kicsit az ő bőrükre ment, és a fejük fölött és körülöttük zajlott le.

Persze később derűsebb élmények is fűződtek ehhez a földvárszerű temetőhöz. Falain juharcák, ecetfák nőttek. Ezek a fák alá bújtam, itt húzódtam meg, amikor kilószámra faltam a ponyvaregényeket. Tudniillik csak ponyvaregényekhez jutottam hozzá. Ma Vajdaságban évente 50-60 magyar könyv jelenik meg. Rendszeresen hozzájutunk a magyarországi kiadványokhoz is. Abban az időben Magyarországról nem jöttek be könyvek, itt nálunk pedig három-négy ha megjelent egy évben. Maradtak tehát a ponyvaregények. Rászoktattak az olvasásra; másrészt egy csomó ötlettel szolgáltak, ötletekre

pedig abban az időben is nagy szükségem volt. Tudniillik az előző nemzedék felnövéseével és felnőtté válásával az itteni gyerekcsapatnak én lettem a vezére. Ez pedig komoly felelősséggel járt.

Négy ifjúsági regényt írtam eddig, a negyedikben időnként felbukkan ez a hely, amit mi Szívnek nevezünk. Gyerekkorunkban sokat fürödtünk itten, akkor itt még fahíd volt deszkapadlóból, deszkák között széles rések. Ha felbukkanni láttunk fiatalasszonyokat, lányokat, ahogy erre tartanak, akkor mi kamaszok itt tolongtunk a híd alatt, és néztünk fel a réseken. – Az ifjúsági regényemben ideültetem egy ócskavasgyűjtőt is, aki heteken keresztül arról álmodozott, hogy kirámolja a vízimalomból a vasalkatrészeket. Sohasem rámolta ki, még mindig megvannak, bár a malom fala beomlott. – A vízimalmot évtizedekig dédapám, egy Stefan Krebs nevű német ember bérelte. Itt akart meggazdagodni. Sohasem gazdagodott meg, pedig sokat dolgozott, és keményen megdolgoztatta gyerekeit is. Különösen legidősebb lányát, Rézit. Rézi, anyai nagyanyám éveken át cipelte itt az 50-60 kilós zsákokat, és itt bújtatta a padláson Török Ádámot, a rablógyilkost és katonaszökevényt az I. világháború idején. Fönn a padláson, a liszteszsákok mögött sohasem találták volna meg, de ő nem érezte jól magát a zsákok között, lidérces álmai voltak, fulladt, lejött a padlásról, és persze elfogták.

[Krebs Rézi, az író nagyanyja:] Olyan hatéves lehettem, mikor Feketicsről ideköltöztünk Szenttamásra. Volt a Feketicsi úton egy olyan rozoga vízimalom. Először is odajött az apám velünk. Én még kicsi voltam, meg egy húgom volt, ő pár hónapos. Mivel nagy szárazság volt, kevés volt a víz, keveset kerestünk. Na, egy szerbnek volt szárazmalom, úgy mondták akkor, azt a ló hajtotta. Bejöttünk a faluba, be Szenttamásra. Hát ott öröltünk kukoricát, árpát, ilyesmit. Kevés volt a kereset. Két gyerek, anyánk olyan beteges asszony volt, nem bírt dolgozni, egy ember nehezen tartotta el. Akkor onnan elmentünk egy szélmalomba. Megint keveset..., kevés maradt nekünk, nehéz volt a megélhetés. Na, akkor elmentünk egy másik szélmalomba, Sütő Lajos bácsihoz, az egy becsületes ember volt, ott voltunk pár évig, mert addig mindenütt csak hónapokig voltunk.

Sűrűn cserélgettünk, mert nyáron, ha sok szél volt, akkor lehetett keresni a szélmalomban, de ha szél nem fújt, ott se lehetett keresni. Muszáj volt kimenni a mező... munkára, mezei munkára. Télen meg hát ott szorultunk bent. Azt a szélmalmot mindég szélnek köll igazítani. És akkor azon fürgettyűn* jár, és azt köllött húzni kint a hóban: körül köllött a malom körül fordítani a vitorlákat, neki a szélnek, mert másképp elvitte a szél a tetejét. Én meg kislány létemre – még akkor még bugyi se volt a divat – a hóban, hasig érő hóban az apámmal csavartuk a malmot. Már a gazdák, akik hozták a szállásról a gabonát – mert tanyasiaknak öröltünk leginkább –, már úgy tudták, ha megjöttek, már kiabáltak – nem az apámat keresték –: „Di je Rezika?**, gyere kocsira, oszt’ adogasd le a zsákokat!” Úgyannyira, hogy egyszer hallja az apám, hogy idejön a vízimalomra, a Rekavica-ra – úgy hívják –, köll molnár. Mert elment jelentkezni, fölvettek bennünket. Ott már egy kicsit életre kaptunk. Ott volt henger is, volt kő is, ott már öröltünk cilinderrel finomlisztet, kenyérnek, kalácsnak, kukoricát, árpát, mindent öröltünk.

[Gion Nándor:] A Szív már régóta megvan, könyveimben és a valóságban is. Először a *Virágos Katona* című történelmi vagy családregegyben említem, amikor még valameddig idáig ért a falu, ez volt a falu vége. Az egyik oldalon a folyó egyik partján a katolikus temető volt, a másik partján disznólegelők. Egy kiskanász egyszer állítólag szerelmes lett, és mivel imponálni akart, meg akart tanulni lovagolni. Lova nem volt, így hát felült egy nagy kan disznóra. A kan disznó bevitte a folyóba és belefűllasztotta.

Az emberek azt mesélték, hogy valamikor innen a Kálváriáról estétként citeraszó hallatszott. Gallai István ült itt a fészületek alatt és citerázott. Nem tudni, hogy kinek játszott, talán a megfeszített Krisztusnak, de lehet, hogy a latroknak is játszott. Gallai István sohasem beszélt arról, hogy ő valaha is citerázott volna itt fönn a Kálvárián, talán nem is hozta sohasem föl a citeráját, ő maga azonban

* fergettyűn, fordítókeréken

** Hol van Rézi? [szerb]

följárt. Följárt, nézegette a stációkat, és meg akarta fejteni a Virágos Katona titkát, tudniillik azt, hogy miért boldog a virágos katona, mert ő úgy látta, hogy nagyon boldog, holott a Megváltót korbácsolják. Meg aztán innen főnről belátott a környező házak udvarába is, többek között Istenes Bíbic Mihályhoz, aki a gyerekeit az ágy lábához kötötte, a földes szoba közepén egy lyukat ásott, azt teleszórta főtt kukoricával, és a gyerekek éppolyan hosszú zsinagra voltak kikötve, hogy addig eljuthattak és ehettek. Istenes Bíbic Mihály meggazdagodott. Azután ide járt Török Ádám is időnként, itt rejtegette el a rablott holmikat. És egyszer följött ide Rézi is, itt tanította táncolni Gallai Istvánt. Lehet, hogy akkor szerették meg egymást, később mindenesetre összeházasodtak, és házat építettek. Mindezeket a dolgokat megírtam, a *Virágos Katona*, majd a folytatásában, *Rózsaméz* című regényemben. És mivel biztos voltam a dologban, a *Latroknak is játszott* közös címet adtam. És ez a cím fog maradni, ha megírom a harmadik részt is.

A Kálvária azóta szép lassan pusztulásnak indult, stációk között krumplit, paradicsomot természetnek, ledőltek a fészületek, Stefan Krebs fölvágtá az ereit, Török Ádámot megölték, Gallai István is meghalt, de Rézi, ő túlélte valamennyit, ő még él, 92 éves most, abban a házban él, amit valamikor együtt építettek a férjével. Egyedül van, hiába hívják a gyerekei és az unokái, hogy költözzön hozzájuk, nem akar hozzájuk költözni. Meglátogatja őket ugyan mindennap, eljátszadozik a dédunokákkal, azután mindennap visszatér a régi házba.

[Krebs Rézi:] Férjhez mentem Gallai Istvánhoz, itten csak úgy ismerték: a Rojtos Pistához. Hát de őneki nem volt szakmája, mentünk ki mezei munkára. Meg én varró voltam, tanultam varrni, akkor nappal kint dolgoztunk, este hazajöttünk, föltisztálgodtunk, megcsináltam az ennivelót, éjjel varrtam, úgy, hogy minél több legyen. Nos, kiüött a háború, elment a háborúba, megsebesült – nem tudom hányban – a jobb kezeire, most hazajött nyomorultan. Hát mit csináljunk, hogy jöjjünk, az apám odavette maga mellé a malomba, hogy majd dolgozzon ott, hogy én ne menjek azt a nehéz munkát csinálni.

Na most, hogy ne lakjunk már házbérben, valami Jankó-féle* képviselőt választottak akkoriban, és az osztott házhelyeket ingyenesen a szegényeknek. Na, jelentkezett az én emberem, és kaptunk házhelyet. Úgy erre ez olyan pusztaság volt, olyan legelőnek használták: ideépítettük ezt a kis házat. Én meg hát az urammal így kínlódtam. Szombaton jött haza a pénzzel, lefizetésre vettük az anyagot. Akkor törlesztettünk. Hát, hogy ne fizessünk, az asztalra álltam, föl, egy vödör sarat, és úgy meszeltem meg tapasztottam a plafont, még most is úgy áll. Hát ebben fölneveltem az unokát is, meg fölneveltem a gyerekeimet, az apjuk meg hát járt dolgozni, de nehezire esett, mert a jobb keze el volt törve, én úgy dolgoztam, mint a férfiak. Elvettem a kaszát az uramtól, és kaszáltam. Csépeléskor is a gépnél ő volt az etető, de mikor szorult a kapca, akkor én is odaálltam mellé, és segítettem neki. Úgyhogy utolértük magunkat, és nevelgettük itt a gyerekeket; hogy mondjam, a Nándor volt a legelső unokám, az itt volt állandóan, már nagy volt, iskolába járt, még akkor se szeretett otthon aludni. Na aztán már jobb munkát kaptak a kőművesek is, úgyhogy nem ment a vejem ki parasztmunkára, hanem a szakmában dolgozott, akkor az anyjuk otthon volt, nevelte őket.

Már most húsz éve, hogy özvegy vagyok, hát egyedül élek. Én az én kertemet is elrendeztem, meg a varrással eltartottam a családot, meg segítettem is őket. Az én lakásomat még idáig mindig egyedül magam takarítottam, tapasztottam, meszeltem, mostam, még idáig nem mostak rám a gyerekek, se nem főztek, főzök magamnak, ahogy csinálom, úgy használom, de még idáig, hála Istennek, ki tudtam magamat elégíteni, nem szorultam ápolásra. Van a házamnál úgy, mint a másik háznál, tudok magamnak venni, ha valamit megkívánok. Az uram után persze kapom a nyugdíjat, és abból élek. Most már varrni nem bírok. Mármost berozsdásodik a gép, berozsdásodik az olló, meg berozsdásodott a varrótű is, meg már most én is berozsdásodok.

* Az a falurész, ahol Réziék is építkeztek, Janko Sijačić képviselő indítványára jött létre, ezért „Jankófalvának” nevezik.

[Gion Nándor:] Afféle második szülőházamnak tekintem ezt a házat, és szerettem is ezt a házat, és ezt az utcát. Igazi alföldi utca, áttekinthető. Kicsit túlságosan is áttekinthető. Az ember nem tud elrejtőzni benne, ami zűrös időkben elég kellemetlen lehet. Olyankor fordul elő, hogy aki ezt nem bírja ki, föl vágja az ereit, mint német dédapám tette, Stefan Krebs. Nagypám, Gallai István a túlélők fajtájához tartozott. Nagyon szerettem mellette lenni, különösen karácsony másnapján, amikor zenekart rendelt ide névnapjára, ő citerázott, énekelt, vele énekelt a nagyanyám. Ebben is segítette, az egész életében segítette. Nagypám nagyon szépen tudott mesélni, sok mindent megjegyeztem abból, amit elmondott. Úgyhogy elégedett lehetek a gyerekkorommal.

Aztán véget ért a gyerekkor, valahol talán éppen itt a szabadkai régi városháza és a Népszínház között. Itt kezdtem először színházba járni, és itt már nem ponyvaregényeket olvastam. Persze nem azért küldtek el Szabadkára Szenttamásról, hogy színházba járjak és könyveket olvassak. Apám különben sem kedvelte a könyveket, veszélys dolgoknak tartotta őket, amelyek megzavarják az embernek a fejét, és azután mindenféle gondolatai támadnak ahelyett, hogy valami hasznos tevékenységet folytatna. A vasúti ipariskolába jártam, és géplakatosnak, esetleg mozdonyvezetőnek készültem. Kitűnő tanuló voltam, osztályelső és osztályelnök, a műhelyben viszont majdhogynem osztályutolsó. Egy szép kis műhelyben dolgoztunk, napi négy óra hosszát, reszeltük, gyalultuk, esztergáltuk a vasat, és nagyon ügyetlen voltam, nagyon nem állt kezemre ez a munka, úgyhogy ha a művezetők nem olyan jóindulatúak, és a barátaim nem segítenek, akkor nagyon gyorsan kiderült volna, hogy ordítóan tehetségtelen vagyok. De nagyon jó barátaim voltak abban az időben, és átmentettek ezeken a nehézségeken.

Az iskolaműhely elé időnként pöfögve, dühösen füstölögve és nagyon feketén begördült egy-egy hatalmas mozdony, úgy jött, mintha fel akarná borítani az egész világot, azután megállt ott egy kis ember, odament a forgónak a karjához, megfordította a forgót, és a mozdony békésen visszapöfögött arrafelé, ahonnan jött. Akkor

határoztam el, hogy nem leszek mozdonyvezető. És valahol abban az időben, ott a gyalupadok, a satupadok és az esztergagépek között, úgy olajosan, az lett a rögeszmém, hogy nagy szükségünk van nekünk az önbecsülésre. Rábeszéltem az egész osztályt, hogy viseljünk nyakkendő, és attól kezdve nyakkendőben reszeltük a vasat, röhögtek is rajtunk eleget, de nem tudom, miért, az volt a meggyőződésem, hogy az önmegbecsüléshez nyakkendő okvetlenül kell. Később is röhögtek rajtunk, de azután már a másik osztályokból is néhányan nyakkendőt kötöttek. – A másik ilyen utasításom úgy szólt, hogy lehetőleg a szép gimnazista és tanítóképzős lányoknak udvaroljunk. Ez is hozzátartozik az önmegbecsüléshez. Ez már nehezebben ment, mint a nyakkendők megkötése, de azért többé-kevésbé itt is összejött a dolog. Még ma is szívesen hencegek vele, hogy én akkor egy valóban gyönyörű lánynak udvaroltam. Tudtam, hogy egy osztályelsőnek, egy osztályelnöknek mi a kötelessége.

Szenttamásra ezek után már csak nyaranként tértem vissza, de többé már nem a folyó mellé, nem is az ecetfák hűvösébe, hogy apám elöl elbújva könyveket olvassak, hanem ide ismét ki a határba, ahol régi tanyaépületeket bontottunk, és új épületeket építettünk a szövetkezetnek. Azokból is kevés maradt már, pedig szép épületek voltak, majdnem olyan szépek, mint az a fészker, amit még gyerekkoromban cserepeztem. Sokat kerestünk akkor, én egy nyáron megkerestem az egész évi iskoláztatásra való pénzt, de dolgoztunk is rengeteget. Tíz órát naponta, ebbe nem volt beleszámítva az ebédidő és a reggeliidő. Piszkos munka volt, nehéz munka volt, de szerettem csinálni érdekes módon, mert szerettem azokat az embereket, akikkel dolgoztam. Jókedvű, harsány emberek voltak, egy kedélybeteg is kigyógyítottak volna. Időnként meg is jelent egy-egy kedélybeteg ember. Egyszer jött valaki, aki a nehéz munka szünetében kifeszített egy zsinórt, egy kötelet, és azt ugrálta, amíg a többiek pihentek. Őrültek nézték és szidták, végül, hogy segítsenek neki, beálltak ők is kötelet ugrálni.

'59-ben Újvidéken a bölcsészkaron megnyílt a Magyar Tanszék. Én abban az évben végeztem Szabadkán. Géplakatos lettem. Tisz-

ta kitűnővel diplomáltam. Ugyanakkor azt is tudtam, hogy vasatok között nem fogom megállni a helyemet. Meg azután mindig az irodalmat szerettem igazán, legfeljebb még a történelmet. Kissé körülményesen, fölvételi vizsgával, némi szerencsével bejutottam a Magyar Tanszékre, négy év múlva ott is lediplomáltam. Azóta húsz év telt el, húsz évet töltöttem el az Újvidéki Rádió magyar szerkesztőségében, újságíróként, szerkesztőként. Közben megírtam tíz könyvet, és nagyon örülök, hogy ezeket megírhattam. Némelyiket lefordították szerbhorvát, szlovén, szlovák, ruszin nyelvre is.

Rengeteg dologról kellene még szólni, írni. Az az érzésem, hogy az ilyen többnemzetiségű környezet, Vajdaság is, a szokásosnál bőkezűbben kínálja a témát. Az emberek pedig sokan vannak, akik megkövetelik, hogy írjak róluk, egyszerűen azzal, hogy voltak és vannak, és főleg azzal, ahogyan ezt csinálták.

Szenttamásra rendszeresen visszajárok. Az emberek talán leginkább itt a legkövetelhetőbbek. Meg azután én őket láttam, és itt láttam először, amikor nemcsak összebújnak, összehajolnak, hanem össze is tartanak. És ha arra szükség van, vigyázni is tudnak egymásra nagyon.

Thália új háza: Az Újvidéki Színház a Ben Akibába költözik

Simin, N., *Nova Talijina kuća*, Dnevnik, 1984. március 2., 9., ford.: Thomka Orsolya

Lázás sürgölődés zajlik e napokban az Újvidéken székelő Újvidéki Színház háza táján, amelyet jól ismernek az albérlők, amikor végre saját tulajdonú hajlékuk kulcsait várják. A Ben Akiba épületének az Újvidéki Színház tulajdonába való hivatalos átadása bármely napon bekövetkezhet, az eddigi (még pár napig jelenlegi) tulajdonos, a Szerb Népszínház pedig sietve költözteti ki a még hátramaradt ingóságokat. Egykori albérlőhöz hasonlóan az

Újvidéki Színház (amely átmenetileg az Ifjúsági Tribün épületében működött) is terveket sző, mihez kezd először új otthonában.

– Nem tudunk azonnal beköltözni, mivel némi átalakításra van szükség. Tervben van a központi fűtés bevezetése, a vezetékek cserére szorulnak, valamint át kell építeni a színpadot és az épület egyéb helyiségeit. Kopottas. Voltaképpen az Újvidéki Színház nyár elejével megkapja a Ben Akibával szomszédos épületet is, ahol most a balett-középiskola üzemel. Mindezt rendbe kell tenni, és csak azután lehet átköltözni.

Az új épületbe szeptemberben költözik be az Újvidéki Színház. Mindenesetre az új évad első előadása már az új helyszínen, az Ifjúsági Tribünhöz képest komfortosabb körülmények között kerül bemutatásra.

Ebben a fiatal színházban, amely jó előadásainak köszönhetően az utóbbi tíz évben Jugoszlávia-szerte ismertté vált, nem titkolják örömeiket és valamelyest félelmüket is az új épülettől. Mintha nehezen válnának meg a bensőségesen szűkös Ifjúsági Tribüntől, ahol az irodákba és a próbatermekbe való eljutást színpalak és kellékek akadályozták, az előtérben pedig szögeztek és fűrtak-faragtak.

– Mi lesz a neve ennek, az újvidékiek nemzedékei által Ben Akiba Vigszínházként ismert épületnek?

– Nem gondoltunk még a névről. Mindenképpen szokatlan lesz eleinte, hogy másképp hívják, de majd megszokjuk.

Azonban a Ben Akibába való átköltözés nem az egyetlen újdonság, amelyet az Újvidéki Színház közönségének tartogat. A Jovan Subotic utcában, az Ifjúsági Tribünön külön program veszi kezdetét – egy irodalmi színpad, a Forum Kiadó, a rádió és a televízió magyar szerkesztőségei és az Újvidéki Színház közös gyermekeként. A színház az említett intézményekkel együttműködve a legismertebb vajdasági magyar irodalmi művek, valamint jugoszláv szerzők magyar nyelvre lefordított művei közül színre állít 4-6 előadást. Az irodalmi színpad első premierjére, Gál László műveinek bemutatására áprilisban kerül sor.

Az irodalmi színpadot közvetlen munkacsere keretében szervezzük, az Önigazgatási Érdekközösség közreműködése nélkül. Ez az ötlet évek óta lebeg a levegőben, és most végre minden érdekelt asztalán ott van az önigazgatási megegyezés tervezete. Még ha ápriliséig nem is lesz aláírva, a premierre már a tervezet hivatalossá válása előtt sor kerül. Habár az irodalmi színpad emlékeztet a Szerb Népszínház múlt hónapban megnyitott harmadik színpadára, a mi programunk némileg különbözni fog: nem csak drámákra hagyatkozunk, hanem valamennyi irodalmi műfajt képviseltetni fogjuk, ha a művek színvonala megfelelő.

Eközben három premier áll véglegesítés előtt, amelyeknek az évad végéig bemutatásra kellene kerülniük, habár az egyiket négy nappal a bemutató előtt el kellett halasztani egy hónappal Rövid Eleonóra szerencsétlen lábsérülése miatt. Majtényi Mihály *Harmadik ablak* című művéről van szó, amellyel az Újvidéki Színház háláját szeretne volna kifejezni az írónak halála tizedik évfordulója alkalmából.

Egy konszolidálódó gárda élén: Beszélgetés az Újvidéki Színház igazgatójával

Csordás Mihály, 7 Nap, 1984. március 17–23., 14–15.

Egy író valamelyik fejlődőképes színház élén – kettős nyeresége lehet a kultúrának. Gion Nándor pedig a legjobbak közül való a maga területén, nemcsak a mi kicsiny vajdasági magyar irodalmunk viszonylatában, hanem általában a magyar nyelven írott szó művelői között. [...] Milyen színházigazgató lesz, lehet egy jó íróból? – kérdezi évszázadok óta egymástól minden rajongója Tháliának, aki hisz a nagy tettek embereiben és embereinek, hisz a tehetség és a tudás erejében. Nyilvánvalóan sokaknál, másoknál pontosabban látja az egy-egy előadásban kitűzött művészi célokat; támogathatja

hát közülük az arra érdemeseket, sőt feléjük vezetheti a rá hallgató együttest. Valamikor az ekhós szekér útját is ő jelölte ki. Gion Nándor most az Ifjúsági Tribün épületéből vezeti át társulatát a Ben Akiba palotájába, amelyet renoválnak, és az Újvidéki Színház rendelkezésére bocsátanak. Ha a két ház között alig néhány száz lépés is a távolság, az út mégis hosszú az együttes számára odáig, ahol majd megfelelő körülmények között dolgozhatnak tagjai. Gion Nándor színházigazgatói ténykedésének kezdete az együttes létezése szempontjából nagyon fontos változásokkal esik hát egybe: az új épületbe való átköltözéssel, az Irodalmi Színpad beindításával.

Fennállásának egy évtizede alatt az Újvidéki Színház a hazai kamaraegyüttesek legjobbjai közé küzdötte fel magát – az előadásaiban fellépő színészek közül 1974-ben Romhányi Ibi, 1975-ben pedig Fejes György kapott Aranybabér Koszorút a kis- és kísérleti színházak országos fesztiválján, Szarajevóban; Pataki László pedig színészi díjat 1982-ben, a Kamaraszínházak Fesztiválján, Goricán. A Vajdasági Színházak Találkozóján két ízben ítélte a zsűri legjobbnak az Újvidéki Színház produkcióját: 1982-ben Mrozek *Tangó*jával, 1983-ban pedig Csehov *Ványa* bácsijával lettek elsők. Ugyanezen a találkozón három egymás után következő évben vitte el az együttes a legjobb rendezés díját: 1981-ben ifj. Szabó István, 1982-ben Ljubomir Draškić, 1983-ban Harag György érdemelte ki ezt az elismerést. Közben számos más kisebb-nagyobb díjban is részesültek színészei, ám a fentebb felsorolt kitüntetések közül is kitetszik, hogy a hullámhegy tetejéről való indítás után kisebb völgybe került a hetvenes évek második felében a társulat, s a nyolcvanas években jutott fel újra a csúcusra... Természetes mozgás ez egy együttes pályáján, még inkább természetes az Ifjúsági Tribün albérlőként működő Újvidéki Színház életében.

– Mit várhatunk a jobb munkafeltételek megteremtésére irányuló erőfeszítésektől?

– Ezek az eredmények elképesztően mostoha körülmények között születtek meg. A színház persze továbbra is albérlő marad – az

ilyen alárendelt viszony pedig állandó programegyeztetéssel jár. Maga az épület is eléggé megrongálódott már, és hiányzik belőle egy egész sor helyiség (kezdve a raktártól, műhelyektől az öltözőkig), amelyet nehéz nélkülözni. Nos, az együttes ennek ellenére vállalta a missziót: a jugoszláviai modern magyar színjátszás művelője legyen. Hogy feladatát sikerrel láthassa el, ehhez kérte a mainál jobb feltételek megteremtését. Ez az óhaja megértésre is talált, úgy-hogy őszintén reméljük: belátható időn belül saját épületébe költözik. Konkrétan arról volna szó, hogy testvérintézményünk, a Szerb Nemzeti Színház átadja a Ben Akiba Vígszínház épületét. A napokban lesz a hivatalos átvétel, július elsejétől pedig minden bizonnyal megkapjuk a Ben Akiba szomszédságában levő balettiskola terméit is. Ez azt jelentené, hogy a régóta húzódó helyiségkérdést és a megfelelő munkakörülmények problémáját tartósan megoldanánk. Persze ezeknek a terveknek a megvalósítása nem megy majd egyik napról a másikra: a képlet nem egyszerű. Mindkét ház alapos átalakításra és javításra szorul, ki kell cserélni bennük a villanyvezetékét, át kell alakítani a színpadot, el kell látni őket a szükséges felszerelésekkel, központi fűtéssel. Idő- és pénzigényes munkálatok ezek. Főleg pénzigényesek. A pénzt az eddigi megbeszélések értelmében megkapjuk majd, a kérdés csak az, hogy milyen ütemben és mennyi idő alatt. Ettől függ ugyanis végső soron az átköltözés időpontja. Mi ezt az időpontot szeretnénk minél előbbre hozni. A legderülátóbb számítások szerint az idei év szeptemberéig befejeződhetne a felújítás, de azért ebben a pillanatban még senki sem merne megesküdni erre. Az adaptáció, az átalakítás terveit már elkészítettük. A munkálatok irányításával megbízott intézmény rövidesen kinevezi a kivitelezőt, néhány héten belül pedig az is kiderül, hogy az induláshoz mekkora kezdőtőkével rendelkezünk. A szükséges tárgyalások befejezése és a megegyezések aláírása után a Ben Akiba rendbe hozása is elkezdődhet. Addigra talán kitavasodik, és az időjárás lehetővé teszi az építést. Nyáron pedig a jelenlegi balettiskola épülete is sorra kerül. Azt hiszem, érthető, hogy egész munkaközösségünk izgatottan várja a fejleményeket. Persze nagyon kell vigyáznunk arra, ne-

hogy eluralkodjon rajtunk egy olyan pszichózis, amilyen a hasonló intézményeknél hasonló helyzetben gyakran volt megfigyelhető: repesve várjuk a megváltást, addig pedig nyugodtan lazíthatunk, hivatkozva a jelenlegi rossz munkakörülményekre, hangoztatva, hogy ez már úgysem tart sokáig. A meglévő körülmények között is eredményesen kell dolgoznunk, legalább annyira eredményesen, mint eddig, de ha egy mód van rá, akkor még annál is jobban!

– *Valóban, az 1982. és 1983. évi díjazott előadások, a Tangó és a Ványa bácsi sikere után most mintha megtorpanás lenne tapasztalható. Kosztolányi Dezső Édes Annájának a színre vitele nagy lehetőséget rejtett magában, a színház eredményeinek az egyik biztos kezű kovácsa, a marosvásárhelyi Harag György vendégrendező irányításával azt mégsem aknáztá ki teljességgel a társulat. De jönnek majd az újabb bemutatók... A terveikben elsősorban milyen szempontokat juttattak érvényre?*

– Az idei terveink eléggé ambiciózusak. Számolva a jelenlegi gazdasági helyzettel, a stabilizációs körülményekkel, maradéktalanul szeretnénk teljesíteni a társadalommal és az érdekközösséggel szemben vállalt kötelezettségeinket, ami azt jelenti, hogy elő kell készítenünk öt bemutatót, kilencven előadást meg kell tartanunk Újvidék város területén, tízet pedig azon kívül. Sőt bővíteni is szeretnénk tevékenységünket.

– *Rövidesen két bemutatót tartanak gyors egymásutánban...*

– Már az év elején elkezdődtek Majtényi Mihály *Harmadik ablak* című színművének a próbái, az előadás majdhogynem összeállt, a főpróbák következtek volna, amikor négy nappal a bemutató előtt Rövid Eleonóra női főszereplő a rendező utasításának megfelelően leugrott egy asztalról és kifecamította a bokáját. Banális kis megbicsaklás volt, amelynek súlyosabb következményei is lehettek volna. Rövid Eleonóra még mindig orvosi kezelésre jár, a bemutatót pedig áprilisra kellett halasztani. Szerencsére a Majtényi-darabbal párhuzamosan megkezdtük Jarry *Übü királyának* a próbáit is Csizmadia Tibornak, a szolnoki Szigligeti Színház tagjának a rendezésében.

Nagy intenzitással folyik a munka, itt egyelőre még nem történt bo-kaficam, így hát a bemutatót március huszadikára tervezzük.

– A Tangó rendezőjét, Ljubomir Draškić neves belgrádi rendezőt várják a következő előadás kivitelezéséhez. Ez lehetne ismét az év nagy erőpróbája?

– Talán lesz is. A tavaszi idényben kezdi Draškić színházunkban Büchner *Leonce és Léna* című művének a színpadra állítását. Még ez a darab is a tavaly elfogadott terv keretében kerül műsorra. Őszre azonban megváltozik a programunk. Szeptemberben az eredeti elképzelések szerint *Virágos Katona* című regényem színpadi adaptációjával kellett volna indítanunk, mivel azonban időközben a színház igazgatója lettem, úgy gondoltam, hogy nem lenne helyénvaló már az első esztendőben a saját szövegemet itt játszani. Helyette megpróbálunk megfelelő jugoszláviai magyar darabot találni. Ez irányba tettünk is lépéseket: megmozgattuk kicsit a vajdasági írókat.

– Színházunk alapkonceptiójába tartozik a jugoszláviai magyar irodalom ápolása, fejlesztése. Mennyire van hatása ebbéli törekvéseinknek?

– A közönség és a kritikusok a megmondható, hogy több-kevesebb sikerre állandó és szoros együttműködést alakított ki ez a színház az írókkal. Mégsem érkezett be elegendő jó szöveg. Nehéz lenne megmondani, hol a baj. Talán ott, hogy kevés a vérbeli drámaírónk, vagy ott, hogy irodalmi közvéleményünk nem mutatott kellő érdeklődést a dráma iránt, ennél fogva pedig a kiadó és a folyóiratok sem. Ezek tények. Igazságtalanság lenne itt bárkire hárítani az eredendő felelősséget. Inkább arra kellene törekedni, hogy összefogjanak mind az érdekeltek, és együttesen tegyenek valamit.

– A színészek státusát mennyire sikerült rendezniük az adott mostoha körülmények között? Az emberek közötti viszonyok nem sínylették meg a felmerülő nehézségeket? Edward Gordon Craig mondja: „A hajóval ellentétben a színház nem áll hadi célok szolgálatában, ezért aztán, érthetetlen okokból, a színházi fegyelmet nem tekintik életfontosságú kérdésnek, holott éppolyan fontos, mint bármely más szolgálatban.”

– E színháznak ma hét színésze van, kevesebb, mint tavaly. Az 1980-ban elfogadott és 1981-től 1985-ig terjedő fejlesztési terv tizenöt színészi munkahelyet lát elő 1984-re, a kétszeresét hát a jelenleginek. Színészeink fiatalok még, csakhogy lassan ők is családot alapítanak, lakásra, jobb fizetésre lenne szükségük. A fizetéseken az utóbbi hónapban valamelyest változtattunk, de azért ma sem irigylésre méltóak. E gondok nemegyszer villongásokat eredményeztek, néhány színész hátat fordított a társulatnak. Ismerve a körülményeket, ezt nem is lehet komolyabban felróni nekik. A távlatban visszavárjuk őket. Mégis azt mondhatom, hogy egy konszolidálódó gárda élén kezdtem meg a közelmúltban a munkám. E gárdát még az idén bővítjük. Reális lehetőséget látok néhány égető lakáskérdés megoldására is.

– Biztató jel, hogy a színészek újabb és újabb nagy tettekre vállalkoznak. Művelődéstörténeti jelentőségű esemény most az irodalmi színpad megalakítása.

– Itt fekszik előttem egy öngazgatási megegyezés tervezete, amely szerint az Újvidéki Színház, a Forum Könyvkiadó és Könyvterjesztő Osztály, az Újvidéki Televízió irodalmi szerkesztősége, az Újvidéki Rádió drámaszerkesztősége az idén megalakítaná az irodalmi színpadot, azzal az elsődleges céllal, hogy minél szélesebb körben bemutassuk a hazai magyar irodalom értékeit, Jugoszlávia nemzeti és nemzetiségi alkotóinak magyarra fordított műveit. Évente négy bemutatót tervezünk, ezeket majd a rádió és a televízió is sugározza. Munka- és eszköztársításról van hát szó, a társult munkával való együttműködés révén. Ez a megmozdulás lehet új művészeti törekvések melegágya is.

Gion Nándor Neven-díjas író köszöntése

Gellért Rózsa, Újvidéki Rádió 1984. május 17.

Neven-díj. A Szerb Szocialista Köztársaságban a nemzetek és nemzetiségek nyelvén íródott legjobb gyermekirodalmi alkotásokért ítéli oda az Oktatási és Gyermekvédelmi Szövetség. Sortűz egy fekete bivalyért című legújabb ifjúsági regényével érdemelte ki Gion Nándor. Ebből az alkalomból hívtam meg egy beszélgetésre. Csaknem naponta találkozunk, hiszen itt a rádióban szerkesztői teendőit, az Újvidéki Színházban igazgatói teendőit végzi. Szentől szemben, mikrofon előtt még sohasem találkoztam Gion Nándorral, és éppen ezért nem tudhatom, hogy egyetért-e majd velem, amikor azt kérdem, vagy azt állítom, hogy regényei gyermek- és ifjúkorának örökérvényű emlékei.

– Szeretném, hogyha így lenne, ahogy elmondta. Tényleg egyfajta emléket akartam állítani a gyermekkoromnak, amelyen most így visszaemlékezve, és azt hiszem, akkor is, amikor átéltem, éreztem, hogy nagyon szép volt. Szép helyen telt el a gyerekkorom, olyan helyen, amikről most már csak ritkán hallani. Valahol egy kisváros vagy egy falu végén, egy nagy rét szélén és egy folyó mellett, kipusztulófélben lévő temetők mellett, ahol vadon burjánzottak a bodzafák és az ecetfák, és ahol rengeteg gyerek volt, ami nagyon fontos. Annál is inkább, mert most már ott azon a tájon is kevesebb gyerek van. Tehát rengeteg gyerek volt, és ennek a sok gyereknek elég sok helye volt ahhoz, hogy élje a maga gyerekkorát, a maga életét, úgyszólván minden manipuláció nélkül. Gondolok itt az egyébként sokat áldott és átkozott televízióra, rádióra, hogyha úgy tetszik.

Nekünk abban az időben adva volt egy környezet, amelyet be kellett tölteni, és a magunk eszünk és fizikai erőnk szerint kellett azt betölteni, és ez állandó kezdeményezésre sarkallt bennünket, ahol csináltunk egy csomó hülyeséget gyerekkorunkban, és csináltunk egy egész sor okos dolgot is. De ezt mind mi csináltuk, és mindezt vállalom. És mindaz a sors, ami ott lefutott előttem, azok a sorsok,

a gyerekek sorsa, akik később felnőttekké váltak. A magam élete és a magam sorsa. Ez megmaradt bennem, és úgy gondoltam, hogy nem érdektelen ezt valahol rögzíteni, mert sokkal többet vall annál, mint amik a puszta tények, tehát csak a magunk életének a megszövegezése. Talán némi példázattal is szolgálhat, és egyfajta faluvégi kisváros szélén, a lokáción túl is mutathat.

– *Neven-díjas regényét A kárókatonák még nem jöttek vissza című műve előzte meg, és hát elég hosszú idő telt el a két ifjúsági regény megjelenése között.*

– Így van, és nem nagyon szeretem, hogyha ezt föllemegetik, mert ez ilyen állandó lelkiismeret-furdalás számomra. Belekezdtem egy talán jó, talán rossz akcióba, tudniillik elkezdtem sorozatot írni, amit azelőtt nem csináltam. Azelőtt megírtam egy novellát, vagy megírtam egy regényt, annak megvolt az eleje és a vége; mikor letettem a szerkesztő asztalára, és amikor az megjelent, többé nem törődtem vele. Legfeljebb, hogy a kritikák visszajelezték, hogy mi a vélemény róla, hát akkor elolvastam, és egyetértettem, vagy sem. Ellenben valamikor jó tíz évvel ezelőtt elkezdtem egy regénytrilógiát írni, felnőtt regényt, a *Virágos Katonát*, azután megírtam a folytatását, a *Rózsamézt*, közös cím alatt, a *Latroknak is játszott* cím alatt megjelent, amelynek még mindig hiányzik – a trilógiának – a harmadik része. Amit évről évre ígéretetek, hogy megírom.

Ugyanakkor valamikor régen, még egészen kezdő író koromban megírtam kutyafuttában egy novellát. Arról írtam, hogy két gyerek ül egy híd alatt a folyó közepén, és szemlélődik; szemlélődnek, nézik a vizet, nézik az embereket, és végül egy halással beszélgetnek, hogy fogja a halakat, hogy fogja a pézsmapatkányokat, és ők a pézsmapatkány oldalára állnak, aki mindig veszít. Itt hirtelen elevenné váltak és élővé váltak. Olyan gyerekszerűek, akikről úgy éreztem, hogy regényt lehetne írni: ez itt Tamás és Burai J., akik megjelennek. Azután az első róluk szóló ifjúsági regényemben – ez *A kárókatonák még nem jöttek vissza* –, itt kaptam az első Neven-díjat, ezért a könyvért 6-7 évvel ezelőtt. Igen ám, de ezt is úgy terveztem, hogy ennek

a könyvnek megvan az eleje, és megvan a vége, és ezzel lezárult minden, viszont annyira élővé váltak, érzésem szerint, ebben a regényben. Erről kicsit a Neven is persze meggyőződött, meg az is, hogy azóta filmet is csináltak belőle. Ennekem ugyan a film nem tetszik, de az már jelent valamit, hogy más műfajban is fölfigyeltek rá, és megpróbálták átültetni. Úgy éreztem, hogy nem futották ki a formájukat, hogy sportosan fejezzem ki magam. És megírtam a folytatását, jó pár év múlva, a *Sortűz egy fekete bivalyért* címmel.

– *Ha föllapozzuk A kárókatónák oldalait, néhány idézetből úgy érzem, hogy a szereplők, a gyerekszereplők menekülnek valahova egy békés, biztos pontra. Gondolok itt az ingoványban meglelt szigetre.*

– Gyerekkoromban meg később is folyton úgy éreztem, hogy védtebb vagy kevésbé védtebb helyen is van az ember, túl nagy a nyüzsgés körülötte. Fel nőttek nyüzsgése. Az én ifjúsági regényeim, azok mindig itten, egy határon játszódnak, amikor lassan a gyerekekben kezdődik a felnőtté válás, ami később lehet nagyon szép, attól függ, hogy milyen felnőtté válnak. De maga ez az átmenet, ez általában tragikus szokott lenni, és a gyerekek ösztönösen, nem tudatosan, ösztönösen megérik, hogy valami tisztát, valami szépet itt elvesztettek. És azért éreztem már gyerekkoromban is, és később, amikor végiggondoltam, akkor, azelőtt csak éreztem, később hát racionálisan is fölfogtam, hogy valóban nagyon fontos egy ilyen menedékhely. Azért iktattam be ezt a szerencsétlen kis zombékot, ami mellel a valóságban is létezett, de ahova mindig el lehet menekülni és elzárkózni kicsit a világtól, persze huzamosabb ideig nem lehet és nem is kell elzárkózni a világtól, de amikor az ember annak szükségét érzi, akkor oda elmehet, és kissé egyedül magával maradhat, vagy csak azokkal, akiket őszintén kedvel.

– *Az előrevetített rossz, a bekövetkező rossz ott érződik A kárókatónák örömittas soraiban is. A Sortűz egy fekete bivalyért című regényében már garmadával bekövetkezik ez a rossz, és utal is erre már a regény elején a kezdő sorokban.*

– Ha tetszik, ha nem, a világ kegyetlen az egyénnel szemben. Gyerekekkel szemben is. A gyerekek ezt sokkal jobban érzik, és sokkal jelentéktelenebb, látszólag jelentéktelen mozzanatokban érzik, mint a felnőttek, akiknek, mondjuk, már megvastagodott a bőruk. Ezért van ez, hogy itt kezdettől fogva éppen a felnőtté válás határán, amikor kihegyeződnek az idegszálak, ezek a gyerekek mindenütt veszélyt éreznek, és nem is alaptalanul. Persze ezek nem olyan veszélyek, amiért az ember öngyilkosságba menekül vagy a letargiába esik. De mindenütt lépésről lépésre érzik, hogy valahol visszaszorulnak egy területről, valahol az illúziók szertefoszlának. Ezt próbáltam kifejezni egészen mindennapi, sokszor, mondjuk ki, nemcsak nem mindennapi, hanem különleges események sorozatában is, de valahogy úgy próbáltam beágyazni, hogy ezek ilyen hétköznapi események legyenek, amelyek mindenütt megtörténhetnek vagy megtörténhetek volna, és ebből is kiderül az, hogy az ember sokkal szűkebb területre szorul, ahonnan persze aztán felnőttkorában egyrészt fantáziája segítségével, másrészt az eszének, erejének köszönve kitörhet, de az még nagyon messze van, az már egy új fejezet az életben. Egyelőre ott tartunk, hogy az illúzióink, amelyek a szépséghez, jósághoz kötődnek, azok kezdenek szétpukkadni, mint a kiszúrt léggömb.

– *A bivaly pusztulása bennem részvétet váltott ki, amikor olvastam ezt a regényt, és ez a csúnya fekete állat megszépült, megnőtt.*

– Én falusi gyerek vagyok, ahol túlságos szentimentalizmus nem nyilvánul meg az állatok iránt. Nagyon jól tudjuk, hogy a disznót azért hizlaljuk, hogy a végén levágjuk, és legyen mit enni. Kutya arra való, hogy ugasson, hogyha idegen jön a ház közelébe, a macska pedig arra való, hogy egeret fogjon. Az, hogy esetleg ezeknek az állatoknak a sorsa és az állatoknak a közelsége ennél többet jelent, ezen később kezdtem gondolkodni. Akkor is időnként éreztem gyerekkoromban, falusi gyerekkoromban, amikor tamburahúrral ürgéket fogtunk, és az elvágta a nyakukat, és az természetes dolog volt, mert az ürgék is kártevő állatok, időnként, hogy megrendült az

ember, amikor közlőrl látta ezeket az állatokat. Persze nem gondoltam végig, ezt később gondoltam végig, amikor úgy éreztem, hogy az állatok sorsában, főleg olyan állatok sorsában, mint a bivalyok, az állandóan dolgozó állatok sorsában, vagy mint a kárókatonák, a kivesző – nálunk legalábbis kiveszőfélben lévő – madarak sorsában egyfajta emberi sors is példázódhat. És ezt már tényleg felnőtt fejjel vetítettem vissza gyermekkorba.

– *Sortűz a fekete bivalyért elhangzik egyszer a regényben. A másik igazi nagy sortűzre csak készülnek a gyerekek, a regényhősök, és már úgy érzem, hogy nemcsak a bivalyért, hanem az elvesztett, sajnálatra méltó regényalakért, Ácsi Lajosért is. A regényszereplők, a regény gyerek és ifjú szereplői már látták a halált, tehát felnőttek, így vallja az író is. De az írói fantáziának lesz-e még szüleménye, lesz-e folytatása ezeknek a regényeknek?*

– Már korábban említettem, hogy vagy szerencsés vagy szerencsétlen vállalkozás volt ez, hogy sorozatba kezdem írni a történeteket ugyanazokról a regényhősökről. Törököt fogtam ezekkel a regényhősökkel, mert tovább kell hogy éljenek. Írásaimban is. Persze hogy lesz, és kell hogy legyen. Ez azt jelenti, hogy állandó két közben vagyok, hogy most melyik sorozatot folytassam: a felnőtt regényt vagy az ifjúsági regényt, de most az ifjúsági regényeknél vagyunk, konkrétan a *Sortűz egy fekete bivaly...*-nál, ami igazolja azt, ami a kérdésben is elhangzott, hogy itt lassan megtörténik a felnőtté válás, és igazol még valamit, ami még sajnálatosabb, hogy ezeknek a még gyermekkorban lévő szereplőknek nem elégséges az, hogy csak egyszer meglássák a halált. Még egy sorozatos, egész sor csúnya dolgot kénytelenek meglátni és átélni és túlélni, hogy teljesen felnőtté váljanak.

Milyenek a mai gyerekek? – Beszélgetés a Neven-díjas Gion Nándorral

Szűcs Imre, Jó Pajtás 1984. június 7., 11.

Gion Nándor író, az Újvidéki Színház igazgatója *Sortűz egy fekete bivalyért* című ifjúsági regényéért megkapta az idei Neven-díjat, a gyermek- és ifjúsági könyvekért járó egyik legrangosabb elismerést. Ebből az alkalomból beszélgettünk vele.

– *Az Engem nem úgy hívnak című első ifjúsági regényed „egy nagyon szőke és nagyon tiszta kislányról” meg a társairól szőlt, arról, hogy a vízen tovaúszó ormótlan fehér hajóval valami végképp elmúlt – a gyerekek felnőtté váltak. Azóta a kárókatonák még nem jöttek vissza és a mostani Neven-díjas Sortűz egy fekete bivalyért című kötetedben (de a Virágos Katonában stb.) is foglalkoztál a gyermekek és felnőttek világával... Ellentétet, ellentmondást látsz-e a gyermekek és a felnőttek világa között, vagy pedig úgy véled, hogy az öröm, a játék, a tisztaság csak a gyermekkor „előjoga”, tartozéka?*

– Különbség, tehát ellentét is van a gyermekek és a felnőttek világa között, de mivel ez szükségszerű, vagyis természetes az ellentét, a két világot nem választja el mereven egymástól. Az egyik is, a másik is a miénk, vagy a miénk lesz. Számomra a kettő közötti átmenet a legizgalmasabb, mert egyúttal a legfájdalmasabb is. Ifjúsági regényeimben azért írok annyit éppen a felnőtté válás folyamatáról. Így próbálok választ adni arra, hogy az öröm, a játék, a tisztaság mennyire csupán a gyermekkor előjoga. A válasz látszólag igenlő, bár nem egyértelmű, néha a gyermekek világa is kegyetlen tud lenni, bizonyos eredendő szépséget azonban mindig magával hordoz, és tulajdonképpen ennek az elvesztése a legfájóbb.

– *Ezzel összefüggésben kérdezem: a múlt és gyermekkorod kiváló megfigyelése és érzékeltes föllevenítése után milyennek látod a mai gyerekeket,*

s az ő világukat? Például annak a korosztálynak a világát, amelyhez a lányod és a fiad is tartozik?

– Lehet, hogy elfogult vagyok, de én ezt a világot szürkébbnek látom, mint a magam gyermekkorát. A fiamtól, aki ugyanott töltötte gyermekéveit, ahol én, időnként loptam ötleteket és történeteket, nem is rosszakat, de a mindennapokba valahogy túl sok előregyártott elem furakodott be, sok a házhoz szállított segédeszköz, melyek révén a mai gyerekek nyilván okosabbak, mint mi voltunk, világuk mégis színtelenebb, vagy inkább uniformizáltabb.

– Könyveidnek magyar és szerbhorvát nyeloterületen is szép fogadtatása és visszhangja van. Igaz volna az oly gyakran hangoztatott tétel, hogy kis nép, kis nemzet irodalma mindenkör kívülről reked a világirodalom áramlatain, eleven pezsgésén? – s még ha jó is: elveszett az ilyen mű?

– Nem szeretem a „kis nép”, „kis nemzet” elnevezést. Nem hiszem, hogy vannak kis népek és kis nemzetek. Minden nyelven lehet világirodalmi szinten maradandót alkotni, az már részletkérdés, hogy ezt hányan olvassák és méltányolják. Az igazán jó művek nem szoktak elveszni, még akkor sem, ha csak kevesen tudnak róla.

– Melyik könyved (regényed vagy novellád) áll legközelebb hozzád, melyik írásod szereplőinek, hőseinek a sorsa foglalkoztat még mindig? Vagy már az új műveden dolgozol? Ha igen, melyiken?

– Nehéz lenne megmondani, hogy melyik könyvem áll legközelebb hozzád. Talán egyszerűsítsünk: legjobban szeretem az *Engem nem úgy hívnak* című ifjúsági regényemet, mert azt írtam meg legkönnyebben, azzal kínlódtam legkevesebbet. Más könyvekkel még mindig kínlódom, mert folytatni akarom őket. A *Latroknak is játszott* vagy *A kárókatónak...* hőseivel például törököt fogtam, kénytelen vagyok továbbra is foglalkozni velük, történeteik nem zárultak le, folytatást követelnek. Ezen dolgozom most.

– Hiszel-e az ihletben, illetve a táj és a szülőföld vonzásában, varázslatában, megtartó erejében?

– Tapasztalatom szerint az ihletet általában a kemény és nemegyszer keserves munka hozza meg. Ilyen értelemben hiszek benne. A szülőföld? Írásaimban viszonylag sokat foglalkozom szülőföldemmel, a varázsát is érzem, főleg azért, mert az onnan regisztrált történetek vagy emberi sorsok, legalábbis számomra, túlmutatnak egy szűk határon, és sajátosságukat mégsem veszítik el.

– Sokat ír-e az író, vagy néha (esetleg éppoly sokat) olvas is?

– Mostanában keveset írok, pontosabban nem azt írok, amit igazán szeretek. Tévésorozatot készítek, ami nem az igazi műfajom, a szépprózában érzem magam igazán otthon, erre most kevesebb időm jut. Egy novellát megírtam ugyan nemrég, regénybe is belekezdtem, de igazából még nem futottam neki, valószínűleg hamarosan erre is sor kerül. Közben, természetesen, olvasok. Sokat. Nagyon sok könyv van, amit el kell olvasni.

– Milyen körülmények hatottak rád és játszottak közre, hogy író legyél?

– Hosszadalmas lenne felsorolni a könyv nagyon korai megszeretésétől kezdve, mondjuk, a lelkes és jó tanárokig. A lényeg azonban talán mégis az, hogy már nagyon régóta egyszerűen író akartam lenni. Úgy éreztem, hogy rengeteg fontos dolog történik velem és körülöttem, amelyekről mindenképpen szólni, írni kell. Persze, hozzáértően. A magam részéről igyekszem.

– Ha most volnál fiatal, pl. általános iskolás, milyen pályát választanál, és miért?

– Ugyanezt a pályát választanám, legfeljebb nem olyan vargabetűkkel, mint először. Tudniillik továbbra is az az érzésem, hogy fontos dolgok történnek velem és körülöttem.

A szenttamási történetek francia–magyar filmen

Bartuc Gabriella, Magyar Szó 1984. szeptember 11., 12.

– A legtöbbet játszott íróink közé tartozik, annak ellenére, hogy szinte kizárólag szépprózát művel, és regényírónak vallja magát. Ha jól utánaszámolunk, alig van olyan műve, amelyet ne filmesítettek volna meg, vagy amelyet ne szándékoznának megfilmesíteni. Mi a véleménye az egyik médiumból a másikba való áttétel lehetőségéről, azaz mi marad a regényből, a novellából, amikor filmvászonra kerül? Úgy tudjuk, volt olyan film is, amelyet – miután látta, mi lett a regényéből – csaknem megtagadott. Regényei drámai felépítésűek, képszerűen, fordulatosan ír, sok párbeszédet alkalmaz a téma kibontakoztatására. Ennek ellenére, ha jól tudom, még soha nem írt drámát vagy forgatókönyvet (és tévéjátékot is csak egyet) úgy, hogy ne lett volna meg előbb a regény vagy a novella. Miért?

– Az Ezen az oldalon kezdődött a más médiumba való kirándulásom. Egy novellafüzér ez, amit én írtam át színpadra. Akkor még nem volt ebben tapasztalatom. Mint a legtöbb kezdő, azt hittem, ezt is zseniálisan meg tudom oldani, aztán a színpadon kiderült, hogy azért mégsem olyan zseniális az átdolgozásom. Szerencsére Radoslav Doric rendező mentette belőle azt, ami menthető, így aztán a színpadi változat mégiscsak – igaz, úgy-ahogy – helytállt. Ekkor jöttem rá végleg, hogy az én műfajom csak és kizárólag a széppróza. Meg is fogadtam, hogy nem írok mást, de nem tartottam teljességgel magam a fogadalmamhoz. Megírtam egy tévéjátékot *Késdobáló* címmel, amelyet az idén forgatott Vicsek Károly rendező. Én már láttam, a nagyközönség még nem. Érzésem szerint nem rossz. Az Újvidéki Televízió produkciójában készült tévéjáték szövegének végleges kialakításába mások is bedolgoztak.

Előzőleg és utóbb is voltak passzív kiruccanásaim a film és a televízió területére: csak a nyersanyagot kölcsönöztem a forgatókönyvhöz. Ez volt a *Naplemente* esetében is. A film nem a legjobb-

ban sikerült; nem sok hiányzott hozzá, de valami kimaradt belőle, ami nagyon fontos lett volna, hogy benne legyen. Furcsa érzés volt viszontlátni másképpen, mint ahogy én megírtam történetemet és hőseimet. Régóta foglalkozom filmkritikával. Elég sok filmet láttam, elég sokról írtam. Nagyon jól tudom, hogy a film megköveteli az irodalmi anyaghoz képest a változtatásokat, sokszor egészen radikálisakat is, és ez ellen nincs is kifogásom. Amikor egy-egy rendezővel tárgyalok erről, akkor mindig szabad kezet adok neki, és egyetlen kívánságom, hogy jó film sikeredjen belőle.

– A film érdeklődése középpontjában áll. Beszélhetünk-e kölcsönhatásról a filmélmények és prózája között?

– A film szeretete nem hatott az alapvető műfajomra. Nem töreksem tudatosan filmszerűen írni. Amikor írok, vizuálisan azért mindig elképzelem magam előtt azt, amiről szólok. S nem lennék őszinte, ha nem vallanám be: amikor kész lett egy-egy könyvem, nekem is meg-megfordult a fejemben, hogy esetleg filmre kíváncsiana. Ez volt a helyzet *A kárókatónak még nem jöttek vissza* című ifjúsági regényemmel is, amelyet András Ferenc fiatal, tehetséges magyarországi rendező dolgozott át tévéfilmre. Az átírásban ebben az esetben sem vettem részt, viszont ezúttal nem panaszkodhattam arra, hogy a más műfaj törvényszerűségei miatt a rendező, aki egyben a forgatókönyvíró is volt, teljesen megmástitotta volna a könyvemet – néha talán túlságosan is ragaszkodott hozzá. András Ferencel azóta elkészült még egy közös alkotásunk: *Postarablók* címmel egy tévéfilm. Tulajdonképpen részben az ő révén sikeredett ez az új film is. Ő adta a Párizsban élő Szabó László kezébe a *Sortűz egy fekete bivalyért* című ifjúsági regényemet, az illető ezt unalmában elolvasta, és jobban fellelkesedett, mint valaha is hittem volna. Olyannyira, hogy komolyan elkezdett ügyködni egy francia–magyar koprodukció létrehozásán. Jó egyéves munkájába került, hiszen elég sok pénz kell hozzá mindkét oldalról. Magyar oldalról a MAFILM, francia oldalról pedig részben állami támogatásból, részben magánproducerek pénzéből gyűlt össze a megfelelő összeg: értesülésem szerint (amely

nem biztos, hogy egészen pontos) tíz-tizenhárommillió forint és három-négymillió frank.

– *Szabó László neve jobbára csak szűkebb filmkörökben ismert, főleg színészként tartják számon. Ezúttal azonban rendezőként jelentkezik.*

– A francia újhullámosok között túnt fel Truffaut-, Godard-filmekben. Később rendezett is néhány filmet Franciaországban, melyeket dicsérnek a szakmabeliek.

– *Mikor kezdődött meg a Sortúz egy fekete bivalyért forgatása, és kik játszanak benne?*

– Ez év július 31-én elkezdődött a forgatás. A szereposztás elég parádés. Francia részről Jean-Louis Trintignant, Jean Rochefort, Fanny Cottençon és Berta Domínguez. A magyarországi szereplők: Kállai Ferenc, Bujtor István, Bencze Ferenc, Székely B. Miklós és mások. Az újvidéki színészek közül pedig Soltis Lajos és Ábrahám Irén. A tulajdonképpeni főszereplők azonban gyerekek, akiket a rendező és stábjá több hónapos keresés után válogatott össze.

– *A helyszín?*

– Legjobban szerettem volna, ha Szenttamáson forgatják, autentikus környezetben, de Szenttamás ma már korántsem olyan, mint amilyen a regényem cselekménye idején, az ötvenes években volt. Az ott leírt objektumok közül ma már alig maradt valami. Ezért Magyarországon kerestek helyszínt. A régi falusi iskolát Sashalmon fedezték fel, a téglagyárat Érden találták meg, a vízpartot pedig a Balaton-felvidéken. És ezzel azután nem is kötik Szenttamáshoz a cselekményt. Mellesleg ez az én könyvemben sincs így konkrétan kimondva. Változtattak rajta még azzal is, hogy időben előbbre hozták a történetet, közvetlenül a háború utáni évekbe. Érzésem szerint megpróbálnak általánosabb közép-európai jelleget adni neki, ami természetesen szélesebb hátteret ad a cselekménysornak, de óhatatlanul leegyszerűsítéssel is jár. Mindezt a forgatókönyv alapján mondom, amelynek első, úgynevezett irodalmi változatát én írtam,

tartva magam a regény menetéhez, de azóta a forgatókönyv már számos változáson ment keresztül. A végleges változat, az bizony különbözik.

– *Megítélése szerint előnyére vagy hátrányára?*

– Filmszerűbb lett, hiszen olyanok dolgoztak rajta, akik értik a szakmát. Kárára történt viszont talán az, hogy nemcsak a cselekmény, hanem a szereplők jelleme is leegyszerűsödött. A film szempontjából erre nyilván szükség is volt, hiszen a filmben árnyalni nem szavakkal, hanem főleg játékkal lehet. Végleges véleményyt majd csak akkor mondhatok, ha már láttam a filmet.

– *Mikorra várható a bemutató?*

– A francia színészekkel szeptember elsejéig befejezték a munkát, a többi színésszel október elsejéig tart a forgatás. A bemutató talán az év vége felé lesz.

– *Min dolgozik ez idő alatt? Lévén az Újvidéki Színház igazgatója, íróasztala úgymond bent van a színházban, színpadközelben él. Ihleti-e drámaírásra ez a körülmény?*

– Drámát nem írok. Amíg színházigazgató vagyok, mások drámáit szeretném jól játszani. Különben is kötelezettségem van két regény megírására, melyek közül az egyikbe belekezdtem, ezt jó volna minél előbb befejezni. Kötelezettségem van ezenkívül az Újvidéki Televízió irányában egy ifjúsági tévésorozatra; nagyrészt adaptáció volna, a színopszist már megírtam.

Egy mikrovilág messzire ható rezgései – Francia–magyar közös film készül Gion Nándor ifjúsági regényéből

Aladics János, Magyar Képes Újság 1984. október 4., 23.

Gion Nándor írásművészetének szereplőit és díszletképeit is kezdet-től fogva szülővárosa, Szenttamás szolgáltatja. E kisváros mikrovilá-ga azonban magán viseli mindazokat a jegyeket, amelyeknek rezgés-hullámai távolabbi tájakon is felismerhetően rezonálnak. Ezenkívül e cselekményes próza mélyén drámai sodrások munkálkodnak, s ezek-re jó érzékkel egyaránt felfigyelt már a színház- és a filmművészet is.

– Két évvel ezelőtt, amikor a *Sortűz egy fekete bivalyért* c. ifjúsági regényem kapcsán Budapesten, a Könyvhéten jártam, meglátogat-tam András Ferenc filmrendezőt is, aki már két könyvemből, *A káró-katonákból* és a *Postarablókból* is tévéfilmet készített. Vittem neki egy példányt a könyvemből, és nála találkoztam valakivel, akit előzőleg a francia „új hullám” idejéből csak filmről ismertem, nevezetesen Szabó László Párizsban élő színművészt, aki azóta már rendezőként is forgatott néhány filmet. Megismerkedtünk, és miután belelapo-zott a könyvembe, azt mondta, magával viszi, hogy útközben le-gyen mit olvasnia.

Fél év múlva jelezte, hogy nagyon tetszik neki a történet, és sze-retne belőle filmet csinálni. Tudtam, hogy nem rossz ifjúsági regény a *Sortűz egy fekete bivalyért*, de nem nagyon hittem abban, hogy eset-leg a franciákat is érdekkelhetné.

Valamivel később, éppen nyaralásom idején, megérkezett Szabó László, mondván, hogy sürgősen forgatókönyvet kell írnom a regé-nyemből. Nem nagy lelkesedéssel láttam hozzá, és az egészből csak az a rossz érzés maradt meg bennem, hogy sikerült elrontanom az évi szabadságomat.

Utána már minden a maga szokásosan nehézkes útján haladt. A rendezőjelölt és az ilyenkor szokásos munkatársak ötször-hatszor átírták a forgatókönyvet, majd lefordították franciára. Ezt követően megindult a forgatáshoz szükséges eszközök előteremtése.

Kellemesen meglepődtem, amikor a tavasszal közölték velem, hogy a nyáron megindul a forgatás. És hogy a meglepetésem még kellemesebb legyen, a film parádés szereposztásban készül: a fő-szerepet, Fodó tanár urat Jean-Louis Trintignant alakítja, Fodó-nét Fanny Cottençon, Ácsit Jean Rochefort, Novák tanárnőt pedig Bertha Domínguez játssza. Magyar szereplői Kállai Ferenc, Monori Lili, Bujtor István, Székely B. Miklós és Bencze Ferenc, jugoszláv részről pedig Ábrahám Irén és Soltis Lajos szerepelnek ebben a ko-produkciós filmben.

– *Most jöttél haza a forgatásról, mik a benyomásaid?*

– Már máskor is tapasztaltam, hogy egy film realizációjának a kö-vetése nem nagyon szórakoztató látvány. Hiányzik a cselekmény folytonossága, ehelyett a történet apró, látszólag összefüggéstelen jelenetekre hullik szét. Ezeket a félperces vagy néha rövidebb villa-násokat azután számtalanszor megismétlik. Számomra mégis bizta-tóak voltak ezek a részletek, ugyanis megkapott alapos kidolgozott-ságuk. Hivatásos színészekről van szó, akik nagyon értik a szakmát. Pontosan tudják, hogy mik a rendező elvárásai, ezért is jók ezek a jelenetek. A forgatás július végén kezdődött, és októberben ér véget. Ezután kerül a vágóasztalra, hogy kiderüljön róla, mennyire hason-lít a film a regényre. Legjobb esetben az év végén vagy inkább a jövő év elején várható a bemutatója.

– *Láttad a forgatókönyv végső változatát?*

– Igen, és ez nemigen emlékeztet arra, amit én írtam először. Ez tehát a forgatókönyv hetedik, módosított kiadása, amely ugyan nem nagyon tetszett, de ismerve a filmesített könyvek sorsát, ebbe bele kell nyugodnom. Szeretném, ha azoknak lenne igazuk, akik átírták az én eredetimet.

– *Ez már nem is érdeklődés, hanem amolyan kíváncsiság: milyennek lát-tad Trintignant mint magánembert?*

– Azóta, hogy kb. húsz évvel ezelőtt nálunk is feltűnt az *Egy férfi és egy nő* című filmben, érthetően jóval idősebbé vált. Viszont erre a szerepre nagyon is megfelel. Kissé enervált, kissé cinikus és kissé iszákos tanárt személyesít meg. Elhagyja a felesége, és élete elhibázottsága miatti keserűségének sokszor a diákok látják kárát, bár alapjában véve talpig becsületes ember. Nekem tetszett benne a munkához való viszonyulásának maximális hivatásossága. Magánemberi viselkedéséből is hiányzanak a sztárookra jellemző allűrök. Tartózkodó, de megnyerően szívélyes embert ismertem meg benne.

Vendégünk: az Újvidéki Színház – Kapcsolat, amely mindkét fél számára gyümölcsöző

Vágner [János], Szolnok Megyei Néplap 1984. november 13., 4.

Vasárnap este láthatta a Szigligeti Színház közönsége az Újvidéki Színház társulata előadásában Georg Büchner *Leonce és Léna* című darabját; tegnap az *Übü király* két előadásával folytatódott a vendégszereplés, amely ma a Harag György irányításával színre vitt *Édes Anna* bemutatójával zárul. A vendégegyüttes, amely fennállása tíz esztendeje alatt rangos helyet vívott ki magának a magyar nyelvű színházi életben, 1982 után ezúttal a második alkalommal szerepel a megyeszékhelyen. Tavaly a Szigligeti Színház társulata járt Újvidéken, majd Csizmadia Tibor, a szolnoki társulat fiatal rendezője irányításával vitték színre Újvidéken az *Übü királyt*. Egyszóval: a két színház együttműködése már hagyományosnak tekinthető.

Gion Nándor, az újvidéki társulat igazgatója Magyarországon elsősorban prózaíróként ismert. (*Latroknak is játszott* című regénye a közelmúlt egyik kiemelkedő könyvsikere volt.)

– *Hogyan lesz egy szépíróból színházigazgató?*

– Néhány évvel ezelőtt 24 hosszabb-rövidebb novellából színházi előadás készült. A színpadra való átdolgozást én végeztem, s mint minden kezdő, természetesen meg voltam győződve, hogy zseniálisat alkottam. Aztán az előadásból nem lett éppen bukás, de siker sem. Én mindenestre azt hittem, ez volt az utolsó kapcsolatam a színházi munkával. De a körülmények sajátos „összjátéka” folytán a múlt év derekán engem kértek fel az igazgatói poszt betöltésére. Négy évre vállaltam a megbízást, négy fontos évre, hiszen terveink szerint a közeljövőben szeretnénk végre saját színházunkban dolgozni – mindmáig „albérlők” vagyunk. Egy ilyen terv végrehajtása, a közismert gazdasági körülmények között, nem könnyű feladat. Mégis: jövőre talán beköltözhetünk végleges otthonunkba.

– *Ebben az évadban hány bemutatót tartanak?*

– Öt darabot mutatunk be; kilencven előadást tartunk Újvidéken, további tíz bemutakozásunk pedig Vajdaság Autonóm Tartomány településein lesz.

– *Hogyan értékeli az újvidéki és a szolnoki társulat kapcsolatát?*

– A mi munkánkban nagyon fontos a szolnoki társulattal való együttműködés. Újvidéki vendégszereplésük igazi esemény volt. Az egyezmény rendezők cseréjét is tartalmazza – így került sor Csizmadia Tibor és az újvidéki társulat közös produkciójára. Annak alapján pedig – ahogy Szolnokon fogadták az előadásainkat – úgy érzem, a mi vendégszereplésünket is megkülönböztetett érdeklődés kíséri.

Színházgondok: Állandó rendező – pro és kontra

Bartuc Gabriella, Magyar Szó 1985. március 23., 21.

Hogyan látják a vajdasági színházi élet problémáit maguk a társulatok? Megítélésük szerint miért nincsenek az utóbbi néhány évben kimagasló előadások tájunkon? E kérdésekre választ kereső interjúsorozatunk második állomása a szabadkai után az Újvidéki Színház, ahol Gion Nándor igazgatóval és Franyó Zsuzsa dramaturggal beszélgetünk. Az Újvidéki Színház fennállásának egy évtizede alatt négyszer volt a MES*-en: a *Mockinpot úrral*, a *Play Strindberggel*, a *Három nővérrel* és a *Godot-ra várva* című drámával. Ez utóbbival 1981-ben. A Sterija Játékokra eddig nem jutottak el.

– Gion Nándor egyik 1984-ben** adott interjújában nyilatkozta: „Az utóbbi egy-két évben az együttesnek nem voltak kimagasló sikerei. Minden színházban adódnak ilyen évek is.” Mi okozza az ilyen éveket, melyek a legfőbb gondjai az Újvidéki Színháznak?

Gion Nándor: Kissé kellemetlen erről nyilatkozni, amikor éppen eleredt az eső, és az igazgatói iroda beázik: ha még fél napig esik az eső, akkor be fog ázni a színpad is. De hát beázott már korábban is az igazgatói iroda meg a színpad – az Újvidéki Színház ettől függetlenül, vagy ezzel együtt mégis kivívott magának valamiféle rangot.

Az utóbbi időben beszélnek a vajdasági színházak állítólagos vagy valóságos válságáról. Ebben nyilván van valami, mint ahogy ezt kiszélesíthetnénk az egész ország színjátszására. Én nem szívesen mélyednék el abban a problematikában, amely legutóbb a Sterija Játékokra

* Festival malih i experimentalnih scena 'kis és kísérleti színpadok fesztiválja': szarajevói nemzetközi színházi szemle

** Valójában 1983-ban: *A saját otthon reményében*, Aladics János, Magyar Szó 1983. december 13., 13.

végzett szelektálás nyomán pattant ki, miszerint egyetlen vajdasági színháznak sincs olyan produkciója, amely az előzetes jelölést kiérdemelné. Minden színház nézzen szét a maga háza táján, és vonja le a következtetést. Az, hogy a szelektori szigorúság, a kritériumok szigorúsága vezetett-e ehhez a döntéshez, vagy pedig a színházakban tényleges problémák vannak, ezt mindenki a saját társulatában állapítsa meg.

Való igaz, hogy az Újvidéki Színház albérlésben dolgozik már tíz éve. Időnként produkál kiváló előadásokat. Ezek nyomán az országos élvonalba is bejutott, bizonyítják ezt a fesztiváli meghívások és a díjak. Ugyanakkor az utóbbi néhány évben ezek a kimagasló eredmények elmaradtak, azaz mégsem, mert tagadhatatlanul jó előadás volt az *Édes Anna* és *A busz megálló*. Az azonban biztos, hogy igyekszünk minél több új szöveget színpadra vinni, hazai írókat angazsálni, az itteni fiatal rendezőket foglalkoztatni. Ez persze mindig kockázatos dolog, mert biztonságosabb elővenni kipróbált darabokat. Megpróbáltunk egy majdnem ősbemutatóval, Ivo Brešantól az *Anerával*, s új vajdasági darabot akarunk avatni májusban: Gobby Fehér Gyula *Duna menti Hollywoodját*.

A kritika többnyire dicsérte előadásainkat, de fenntartásait is élesen kimondta. A közönségünk ebben a kopott, kissé már koszlódott, úgymond: színházteremben kitart mellettünk, sőt a nézők száma növekszik. Ez vall valamiről, a színház létjogosultságáról, életképességéről, s komoly reményeket támaszt. Ha eddig panaszkodhatott is az Újvidéki Színház, hogy mostoha körülmények között és elég mostoha finanszírozással, nagyon nehezen tud eleget tenni évi kötelezettségének, mégiscsak szebb jövő elé néz társulatunk: folyik ugyanis az egykori Ben Akiba épületének az adaptálása, amely záros határidőn belül el fog készülni. A magunk urai leszünk, mi oszthatjuk be az időnkét, nem esik fejünkre az eső.

– Eredetileg 1984 szeptemberére számították az átköltözést. A munkálato állása alapján mi a legújabb határidő?

Gion Nándor: Májusra várjuk. Az őszi évadot már mindenképpen ott kezdhettük.

Franyó Zsuzsa: [...] Másik momentum az állandó rendező alkalmazásának a kérdése. [...] Nem tartom helyesnek a színházban az állandó rendezőt, mert az egy bizonyos idő után teher lesz.

– Nem feltétlenül, mert ha úgy érzi a társulat és a rendező, hogy elhasználták, kimerítették egymást, akkor fogják magukat, és lépnek tovább.

Gion Nándor: Ez annyira elméleti vita itt, az Újvidéki Színházban. Még ha lenne is a láthatáron megfelelő rendező, sugárzó egyéniség, nem tudnánk állandó munkaviszonyban alkalmazni, mert egyszerűen nincs rá pénzügyi keret. A takarítónóval és az igazgatóval együtt az Újvidéki Színháznak 30 tagja van. Ebből 7 színész. Holott az érvényben levő középtávú fejlesztési terv szerint 17 színészt kellene foglalkoztatnunk.

Az Igazgatótól szeretnénk elbúcsúzni – Németh P. István sírjánál

Gépiratból, Újvidék 1985. április vége

Mi, akik az Újvidéki Színházból jöttünk ide, az Igazgatótól szeretnénk elbúcsúzni. Túl korán hagyott itt bennünket. Éppen ezért, amikor most másokkal együtt őszintén gyászolunk, kicsit zavarban is vagyunk. Mert ilyenkor nem értjük egészen ezt a világot, amelyből korán, nagyon korán eltávozhat valaki, akire még olyan sokáig számítani akartunk, akire egyszerűen mindig szükségünk volt.

És Németh P. István, az Igazgató mégis elment.

Itt hagyott bennünket tanácstalanul toporogni, mondjuk már-már szemrehányóan, mert talán azt is be kellene vallani, hogy itt, ezen a temetésen valamelyest magunkat is sajnáljuk, érezzük, hogy szegényebbek lettünk. Az Igazgató elment.

Színházunk folyosóin láttam sírni embereket, amikor megtudták, hogy gyógyíthatatlan beteg, és láttam őket sírni akkor is, amikor

halálhíre megérkezett. Ezek az emberek tudták, hogy kit siratnak. Valakit, akit tíz éven át követtek, mert érdemesnek látták követni. És közben színházat csináltak Németh P. István vezetésével. Még-hozzá itt, ezen a tájon, ahol a színházak igazán nem tartoznak a legközkedveltebb és legnépszerűbb intézmények közé. Megérte. Szép lassan felnőtt egy kis színház, amelynek neve összeforrt első igazgatója nevével, és ez a kettős név idővel rangot is kezdett jelenteni. Így volt ez igazságos, így volt ez rendjén.

Az Igazgatónak már ezért sem lett volna szabad még elmennie – mondogatjuk még egyszer, talán oktalan szemrehányással.

Tíz év nem sok idő, és nincs szándékunkban kisajátítani Németh P. István emlékét, egyszerűen csak osztozni szeretnénk hozzátartozói és sok-sok barátja fájdalomában, de azért engedtesék meg nekünk, hogy színházunk első tíz esztendejét nagyrészt éppen az eltávozott Igazgató miatt a szokásosnál nagyobb betűkkel írjuk be az évkönyvekbe.

A legendákhoz viszont nem kell engedély. Ez a műfaj leginkább önmagától születik, színesedik, és terjed, olyan emberekről, akik egyéniségükkel, tetteikkel alapot adtak ehhez. Az az érzésem, hogy születőben van az Újvidéki Színház első igazi legendája. Hőse Németh P. István. Akinek koporsójánál most tehetetlenül és ügyetlenül álldogálunk, és leginkább a szokványos közhelyeket ismételtetjük, hogy nyugodjék békében, és hogy emlékét örökké megőrizzük. De ezt komolyan és őszintén mondjuk, Igazgató.

Csak füstölgök és morgolódom...

Mozgó Képek 1985/5., 10.

Kezdetben szent meggyőződésem volt – mert miért is ne lett volna –, hogy az isten valamennyi könyvemem kimondottan arra teremtette, hogy megfilmesítsék. Talán azért volt ez, mert az irodalmi szárnybontogatással párhuzamosan filmkritikussággal is foglalkozni kezdtem. Fesztiválokra jártam, sok rosszat írtam sok rossz filmről, s mert húsz év alatt megjelent vagy tíz könyvem, a fesztiválokon megpróbáltam filmes barátaim figyelmét felhívni műveimre. Ágálással persze nem sokra mentem, úgyhogy kezdtem belenyugodni: ha egyszer világhírű leszek, semmiképpen sem a filmjeim révén.

Ám néhány évvel ezelőtt Vicsek Károly, újvidéki filmrendező barátom előkapta egy régebbi könyvemem, mondván, hogy ő abból bizony filmet csinál. Így került a *Testvérem*, *Joáb* műterembe. Vicsekről azt terjesztik, hogy munka közben érthetetlen utasításokat dünnyög a szakállába, ám ennek ellenére végül jól sikerülnek filmjei, ami igaz is. Mellesleg nyert ő már nagydíjat is a jugoszláv játékfilmek nemzetközi hírű pulai fesztiválján. Az is jellemző rá, hogy előszeretettel foglalkozik vajdasági írók műveivel, de a legjellemzőbb, hogy utálja, ha az írók jelen vannak és okvetetlenkednek munkája közben. Én sem vagyok kivétel. Engem is igyekezett távol tartani a forgatástól, és amikor egyszer mégis odamerészkedtem, szinte azonnal elküldött, hogy menjek csak haza nyugodtan, a film sikere már a „zsákban” van, mivelhogy tizenöt meztelen nőt is felvonultatott benne.

Bevallom, ez kissé meglepett, hiszen engem általában szemérmes íróknak tartanak, olyannyira annak, hogy egy-két kritikusom már bűnömül is felrótta ezt. A tizenöt meztelen hölgy azonban jelen volt a filmben, ám még ez sem bizonyult elégnek. Vagy több, vagy ennyi sem kellett volna? Mindenesetre azzal vigasztalódtam, hogy a film számomra azért nem sikeredett igazán jóra, mert nemcsak nagyon, de piszokul eltért a regénytől.

Vicsek után budapesti barátom, András Ferenc kezeibe kerültem. *A kárókatona még nem jöttek vissza* című regényemet kezdte forgatni Budapesten, majd a Balaton környékén, tévéfilmnek. Most aztán nem panaszkodhattam! Nem mellőztek: meghívtak a forgatásra, tanácsaimat is mindig kikérték, sőt ha volt mit, meg is fogadták őket. Na, nem sok dolgot adtam nekik! Rábíztam a szakmabeliekre, dolgozzanak csak legjobb belátásuk szerint. Később némi szerzői melankóliával vettem tudomásul, hogy igazam volt, szép film kerekedett belőle, tehetséges emberek munkája, bár – mondjanak rólam, amit akarnak – én a regényemet még most is jobban szeretem.

Azóta András Ferenc megfilmesítette még egy munkámat, *A Postarablók* című regényt. Ezt mindmáig nem láttam, ám vannak olyan rendezők, akikben még a magamfajta füstölgő és morgoló író is látatlanban megbízik.

Azután az újvidéki televízió bízott meg egy munkával: egyik novellámat bővítem forgatókönyvvé. Vegyék beképzeltségnek, vagy mondják, aminek akarják, esküszöm, hogy a novellához képest nem is csináltam rosszul. Ez is Vicsek Károly kezeibe került, aki nem képes megváltozni: írónak mars és kuss, viszont ezúttal – csodák csodája – következetesebben tartotta magát a forgatókönyvhöz, és (úgy látszik, öregszik), csak három-négy meztelen nőt csempészett be a cselekménybe. Nem tudom, hogy ezért-e, vagy talán valami másért, *A késdobáló* – ez a második közös filmünk címe – már sokkal jobban sikerült, mint előző kísérletünk. Sőt, mostanában úgy hallom, hogy mozifilm is lesz belőle, és még az idén bemutatják a július végi pulai filmfesztiválon.

Nem sokkal később felvirradt a *Sortűz egy fekete bivalyért* című ifjúsági regényem napja. Magyarországon kezdtek vele foglalkozni, ott is forgatták magyar–francia koprodukcióban. A forgatókönyv első változatát magam írtam. Bevallhatom: nem sokat csináltam, valamelyest lerövidítettem a regényt. Akkor három profi filmes vette kezébe a dolgot, s az én regényemből szinte semmi sem maradt. Azaz, miket beszélek, furcsa módon mégis csak az én történetem ez. A vonalvezetés, a hangulat, a léggör az én művemem idézi, le se

tagadhatnám; pedig megnyirbálták és megtoldották, a párbeszédet átírták, a helyszínt és a cselekmény időpontját megváltoztatták. Az ilyesmi – hiába is tagadnám – nem esik nekem jól. Érzékeny vagyok, mint a legtöbb író, ragaszkodom a mondataimhoz, az általam megírt szereplőkhöz, a helyszínhez s az általam választott időponthoz. Mivel más bajom nem volt, elmondtam én ezt többször is Szabó Lászlónak, a rendezőnek, meg Jeli Ferencnek, a segédrendezőnek, néha meglehetősen gorombán is mondtam, miközben ők elnéző szeretettel mosolyogtak rám, nagy-nagy türelemmel hallgattak végig, hogy azután azt csinálják, amit jónak látnak. Lehet, hogy végül mégis nekik volt igazuk? Az első kétely akkor merült fel bennem, amikor néhányszor ellátogattam a forgatásra, és láttam, hogy itt olyan profik dolgoznak, akik mellett én – húszesztendei filmkritikusság ide vagy oda, az irodalmi múltamról már nem is beszélve – amatőrnek számítok.

A muszterral való első szembesülés azonban kissé mellbe vágott. Még meglehetősen nyers állapotban volt a film, amikor először szemeim elé került, és mit szépítsem, egész jelenetsorokon berzenkedtem.

Elnéző szeretettel mosolyogtak rám, nagy-nagy türelemmel hallgattak, hogy azután azt csinálják, amit jónak látnak.

Így találkoztam „művemmel” másodszor is az idei Magyar Játékfilmszemlén, ahol a *Sortűz egy fekete bivalyért* – nem túlzok – vastapsot kapott. Ettől függetlenül, meg a taps hatása alatt is, most már az volt a benyomásom, hogy legalábbis figyelemre méltó ez a film.

Elbizonytalanodtam. Megértettem, hogy mese nincs, bele kell nyugodnom a műfajváltás törvényszerűségeibe, és megértettem, hogy a saját írásaim alapján készült filmeket nem vagyok képes tárnyilagosan, sőt talán még elfogultan sem megítélni. Inkább megbízom a filmesekben, hiszek a kritikusoknak, és legfőképpen Őfelségének, a közönségnek...

A díjak és a mindennapok között: Interjú az Újvidéki Színház igazgatójával

P. Keczei Klára, Dolgozók 1985. május 30., 9.

Igazság szerint ennek a beszélgetésnek jóval előbb kellett volna lezajlania; adósságunk, hiszen az immár 11. évadjában járó Újvidéki Színházra mindig érdemes odafigyelni. Több okból is, nem csak azért, amely ennek a beszélgetésnek az apropója is, amikor ünnepi pillanatok, értékes díjak irányítják színházunkra a közfigyelem reflektorfényeit. Mint most, amikor rövid idő alatt díjak, elismerések esője hullt rá: a vajdasági hivatásos színházak 35. szemléjén, május közepén 8 díjat nyert Witkiewicz *Egy kis udvarházban* című előadásával (a legjobb rendezésért, jelmezért, a legjobb előadásért, ezenkívül 4 színészt a bírálóbizottság, egyet pedig a közönség jutalmazott díjjal). Nem sokkal később újabb elismerés: a Vajdasági Művelődési Közösség az *Édes Anna* című előadást nyilvánította az 1983/84-es évad legjobb színházi produkciójává.

Érthető tehát, hogy beszélgetésünk kiindulópontja is ez a két esemény volt.

– Egy-két ínséges esztendő után, amikor nem dúskáltunk túlságosan a díjakban, ami annál feltűnőbb, mert ez a színház az előző években rendszeresen díjvárományos volt a különféle szemléken, ez az elismerés nagyon lelkesítően hatott a közönségre, annál inkább, mert ennyi díjat egyszerre még soha nem kaptunk – *mondta Gion Nándor, az Újvidéki Színház igazgatója.* – De nem csak ezért. Ez az első eset, hogy színházunknak ilyen látványos módon sikerült felfuttatnia egy fiatal vajdasági rendezőt, Hernyák Györgyöt. Aki ismeri körülményeinket, jól tudja, hogy nincs túlságosan sok fiatal rendező szűkebb pátriánkban.

Ha kicsit visszapillantunk az Újvidéki Színház múltjába, láthatjuk, hogy eddigi legsikeresebb előadásait általában belgrádi vagy

éppen külföldi rendezők állították színpadra; ezt a gyakorlatot – tehát a nyitottságot – továbbra is folytatni kívánjuk, azzal, hogy többször szavazunk bizalmat olyan vajdasági rendezőknek is, akik már bizonyítottak, vagy úgy érezzük, hogy képesek a bizonyításra. Érthető ez, hiszen az Újvidéki Színháznak az utóbbi másfél évben a két legnagyobb közönségsikert megért előadását: *A harmadik ablak* és a *Látomásnak ajtót nyitni* című előadást Hernyák György, illetve Vicsek Károly rendezte. Az *Egy kis udvarházban* című előadásról már korábban szoltunk.

Persze nagyon jól tudjuk, hogy egy-egy darab sikere nem csupán a rendezők ihletettségén múlik, hanem nagyrészt a többi szakemberén is, a dramaturgtól kezdve a zeneszerzőig, és elsősorban – ez természetesen is – a színészekén. Úgy érezzük, hogy igen jó színészgárda kovacsolódott össze, és amikor ezt mondom, nem csupán színházunk művészeire gondolok, hanem az Újvidéki Rádió színészeire is, akiket – tekintettel eddigi szerepléseikre – a magunkénak tekintünk, csakúgy, mint a Szerb Nemzeti Színház színészeit is, akik időnként ugyancsak játszanak nálunk. Most folynak a megbeszélések a Szabadkai Népszínházzal a folyamatos együttműködésről, úgyhogy remélhetjük: az eddiginél gyakoribb színészcsere kerül sor a két ház között, amiből mindkettőnknek csak haszna származhatik. Itt van azután a Színművészeti Akadémia is, ahonnan – a jelek szerint – már az idén is kikerül néhány tehetséges fiatal, akikre ugyancsak számítunk.

– *Nemrégiben a Belgrádi Rádió egyik művelődési műsorában az Újvidéki Színházról mint hazánk egyik legjobb társulatáról beszéltek. Korábban a kis- és kísérleti színpadok sarajevói szemlájén is a figyelem középpontjában álltak, s díjat nyertek. Úgy tűnik, mintha az itteni kritika sokkal szűkmarkúbban bánna a dicséretekkel...*

– Az itteni és általában a színkritika elég szigorú mércével méri az Újvidéki Színház teljesítményeit. Nyilván nem ok nélkül, hiszen szem előtt tartja az elmúlt 11 év alatt itt látott legjobb előadásokat, és hát annak nyomán kéri számon a folytatást. Szerintem ez így is van

rendjén, bár egy pillanatig sem állíthatom, hogy a társulat minden kritikát egyöntetű lelkesedéssel fogadott. De a mi dolgunk az, hogy igyekezzünk minél színvonalasabb előadást produkálni, a kritikuse pedig, hogy a legjobb tudása szerint mérlegelje és értékelje.

– *Az Újvidéki Színházat indulásától a kísérletező kedv és szellem jellemezte. Továbbra is hű marad ehhez a „vonalhoz” a társulat?*

– A színház alapítólevelében és az induláskor elfogadott elvekben ott szerepel, hogy színházunk a modern színjátszást fogja szorgalmazni. Ebbe természetesen belefér a kísérletezés is. Eddig is sikeres gyakorlat volt, úgyhogy semmi okunk a jövőben elállni ettől.

Persze a kísérletezés fogalmába sok minden belefér, kezdve a klasszikus darabjaink újszerű színreállításától új szövegek felkutatásáig, a hazai írókkal végzett műhelymunkákig.

– *És itt érkezünk el a jugoszláviai magyar drámaírás problémájáig. A Dolgozók által irodalmunkról szervezett vitában felvetődött a jugoszláviai magyar dráma kérdése is. Miért van kevés vajdasági magyar színdarab, s vajon a színháznak magának, vagy a rádióval, televízióval és könyvkiadónkkal közösen kellene-e ösztönöznie a drámaírókat? A Forum Könyvkiadóban folytatott beszélgetés egyik konklúziója az volt: a dráma csak a színpadon él, ezért elsősorban színházaink dolga a hazai darabok útját egyengetni.*

– Drámaíróinkat – azt a keveset, aki van, és azt a sokat, aki, reméljük, majd lesz – kétségtelen, hogy elsősorban a színházaknak kell munkára serkenteni. Az Újvidéki Színház rövid fennállása óta viszonylag elég sokat tett ezen a téren: színpadra vitte Tolnai Ottó, Gobby Fehér Gyula, Deák Ferenc, Majtényi Mihály egy vagy több szövegét is, és ide sorolhatom a magam kísérletét is.

Persze nem hisszük, hogy ez elég. A magunk módján igyekszünk is lendíteni a dolgon: az utóbbi másfél évben 3 vajdasági magyar író művét mutattuk be, kettőt mi alkalmaztunk színpadra, egy rendelésünkre készült. Emellett állandóan tárgyalunk írókkal – más nyelven írókkal is – újabb darabokról. Természetesen tisztában va-

gyunk vele, hogy nem elegendő itt csupán a színház embereinek jóindulata és segítőkészsége, a drámaíró munkáját is illene tisztességesen megfizetni. Erre egyelőre – tekintettel anyagi körülményeinkre – képtelenek vagyunk. Javíthatna a helyzet, és éppen ezért egészséges ötletnek tartom a közös vállalkozásokat a rádióval, televízióval, sőt a kiadóval is, amire – úgy érzem – minden oldalról megvan a hajlandóság.

– *Anyagiakról beszélni ünneprontás. Mégis szót kell ejtenünk róla, s arról is, hogy az Újvidéki Színház indulása óta albérlő. Hogyan áll a helyzet a Ben Akiba Színház felújításával?*

– Színházunk soha nem volt valami rózsás helyzetben, mint ahogyan egyik színház sincs mostanában. Nem azért, mert ellenséges volna a viszonyulás a színházakhoz, hanem mert az adott gazdasági körülmények olyanok, hogy meglehetősen nehéz elfogadható anyagi biztonságot nyújtani a kulturális tevékenységeknek. Az utóbbi időben érezhető ugyan némi javulás, a takarónk azonban még mindig igen rövid.

Ami a munkakörülményeket illeti, az Újvidéki Színház sanyarú helyzete eléggé ismert. Több mint egy éve azonban megkaptuk az egykori Ben Akiba és a szomszédságában levő balettiskola épületét, s az átépítési, javítási munkálatok még tavaly megkezdődtek. Mivel azonban a szükséges pénzeszközökhöz igen lassú ütemben jutottunk hozzá, a munkálatok elhúzódtak és meg is drágultak. Ma már mindenesetre látszik a vége. Befejezéshez közelednek az építési és szerelési munkálatok, a szakemberek szerint még mintegy kéthavi munka van hátra, s ez azt jelenti, hogy az őszi idényt már saját épületben, az eddigieknél összehasonlíthatatlanul jobb körülmények között kezdhettük.

– *Viszontlátásra tehát őszre az új Újvidéki Színházban!*

Állványok a nézőtéren: Még 30 millió dinár kell az Újvidéki Színház leendő otthonának befejezéséhez

b-e, Magyar Szó 1985. augusztus 13., 15.

Kívülről már csaknem készen áll és szép az Újvidéki Színház leendő otthona, az egykori Ben Akiba épülete, a Jovan Subotić utcában. Még csak a felirat hiányzik de ez már a legkevesebb – *mondja Gion Nándor igazgató*. Belülről azonban még nem haladt ennyire előre a tatarozás. Az építészeti munkálatok és a festés nagyjából már befejeződtek, néhány fontos szerelői munka azonban még várat magára. Nem teljes a színpad felszerelése sem. Kérdéses továbbá, hogy új fényszórókkal kezdhettük-e a munkát, vagy pedig egyelőre a meglévőkre szorítkozzunk – *hallottuk Gion Nándortól*. Egyelőre még a székek sincsenek a helyükön. Ott állnak már szépen becsomagolva, de beállításuk még várat magára. Hátravan továbbá a két épület: az egykori Ben Akiba és a balettiskola belső berendezése. A szerelési és egyéb munkálatokat egy hónap alatt be lehetne fejezni, de ez nagyon derűlátó számítás – *nyilatkozta a társulat igazgatója*. Még körülbelül 30 millió dinár hiányzik. Ígéretet kaptunk, hogy záros határidőn belül folyósítják a pénzt – az ígéret beváltásának gyorsaságától függ, hogy mikor költözik a színház az új épületbe. Kissé nehéz elképzelni, hogy az őszi idényt máris ott nyitjuk – valószínű, hogy csak az ősz folyamán hurcolkodhatunk át – *méri fel a reális helyzetet Gion Nándor*. Az új színházterem nézőterének befogadóképessége körülbelül akkora lesz, mint amekkora a Tribünön is volt: 250 férőhely. A nagyszínpad szélessége megfelel a Tribünön használt színpadnak, mélysége azonban 3 méterrel kisebb, bár igyekeztek mélyíteni a színpadot, ameddig lehet, még a nézőtér rovására is. Lesz a társulatnak egy kisszínpada a nagyszínpad mellett, a balettiskola volt próbaterme. Itt valósul meg majd végre az irodalmi színpad szép terve.

Végre otthon!

Bartuc Gabriella, Magyar Szó 1985. október 20., 13.

Ezt a beszélgetést 1985. október 17-én folytatjuk Gion Nándorral, az Újvidéki Színház igazgatójával, annak örömeire, hogy a társulat több mint egy évtizedes albérleteskedés után saját épületébe költözik. A nagy eseményre, a színházavatásra Újvidék felszabadulásának napján, október 23-án kerül sor. Gion Nándor igazgatóval még a társulat régi helyén, az Ifjúsági Tribünön beszélgetünk, az átköltözésre összecsomagolt rekvizitumok tövében.

– *Megérte-e a várakozás, végül is olyan épülethez jut-e a társulat, amely megfelel a korszerű színház követelményeinek? Elégedett-e az igazgató?*

– Elégedett leszek vele, ha majd elkészül. Mert az egykori Ben Akiba Vígsház és a balettiskola renoválásával nyert saját épületünkben most még legalább 4-5 különféle munkaszervezet különféle szakemberei dolgoznak, végzik a befejező munkálatokat, ellenőrzik a már befejezetteket, javítják a hibákat. Nyomukban pedig ott van a színház egész műszaki gárdája. A villanyvezetékeket most kell kipróbálniuk, a hangosítás befejezése folyamatban van. Új hangfalakat és magnetofonokat kaptunk, azzal, hogy a régieket is használnunk kell. A fényparkkal vagyunk a legnagyobb bajban. Megvásárlására már megoldást találtunk ugyan a Slovenijales jóvoltából, a megrendelés után azonban még legalább fél évet kell várnunk a leszállításra. A megnyitón és a megnyitót követő jó néhány előadáson még a régi reflektorokat használjuk.

Beszélgetésünket megszakítja a színház titkára, aki közli Gion Nándor igazgatóval, még 50 millió (régi) dinár hiányzik a napi kiadások fedezésére. Teljesen kiürült a kassza – mondja.

– *Kérem, mutassa be az olvasóknak az Újvidéki Színház új otthonát. Milyen termék állnak majd a társulat rendelkezésére?*

– Az egykori Ben Akiba színházterme, mely ugyan nem lesz nagyobb, mint itt a Tribünön volt, de szebb és funkcionálisabb. Két-százötven néző befogadására képes. Erkélye is van, igaz, csökkentett számú széksorral, mert az erkély egy részét elfoglalja a világosító, a hangosító és a szimultán fordító fülkéje. A színpad valamivel rövidebb lesz, mint a Tribünön, bár próbáltuk meghosszabbítani, amennyire lehetett. A mélységnek és a magasságának a hiánya továbbra is gondot fog okozni, de ebbe már belenyugodtunk. És lesz még egy kisszínpadunk. Az egykori balettiskola próbatermét nevezük ki színházteremmé, amely most így átalakítva igen tetszetős. Ebben a teremben a nézők irányában megnyújtott színpad körül lesz 15 asztal, 90 székkal.

– *Afféle caffè-theater lesz ez? Felszolgálás is lesz az előadások idején?*

– Igen. Szeretnénk megteremteni egy rendszeres klubéletet, nemcsak a Kisszínház termében, hanem a klasszikus klubhelyiségünkben is, amely lent lesz a pincében.

Míg beszélgetünk, többször is bejön a dramaturg, a színházavatási ünnepségre meghívottak névsora pontosítása végett. A fővilágosító beszámol arról, hogy megvették a fényfüggönyt, este fél 9-ig felszerelik, ígéri. Rosszak a reflektortartók, át kell forrasztani őket – mondja –, de ennek ellenére ma éjjel felszerelik a fényt, úgyszintén a szimultán fordítást is. A Jožef Štefan cég komputeres fényirányító pultját időre és pontosan beszerelték a munkások, most már csak hozzá kell szokni a kezeléséhez. Közben csöng a telefon, a városi érdekközösségből megnyugtatják az igazgatót, lesz pénz a napi kiadások fedezésére...

– *Módosul-e az Újvidéki Színház műsorpolitikája, koncepciója az új épületben?*

– Műsorpolitikánk és koncepciónk egyenes folytatása az eddigi gyakorlatunknak. Az Újvidéki Színháznak megmarad a kamarajellege, a sajátos újszerűsége való törekvés jellegével együtt. Azonban, mivel új teret kaptunk, a Kisszínpadot, ennek használatára új koncepciót kell kidolgoznunk.

– *Továbbra is megmarad csütörtök és vasárnap előadásnak, avagy a hét más napján is játszaná foga a társulat?*

– Mi szeretnénk több előadást adni, de ambícióinkat össze kell egyeztetni az anyagi lehetőségeinkkel. Mindenesetre a korábbi években gyakorlattá vált 5 bemutató és 90 előadás helyett 1986-ban 10 bemutatót és 120 előadást tervezünk tartani.

– *Pillanatnyilag mindössze hét színészből áll a társulat. Foglalkoztatnak-e új erőket?*

– A napokban kaptunk zöld fényt az érdekközösségtől még három színész felvételére. Két pályakezdő fiatal és Árok Ferencet szándékozunk alkalmazni.

– *Állandó rendező felvételére gondoltak-e?*

– Nem. A műszaki gárdát kell jövőre felerősíteni, és ha lehetséges, még tovább bővíteni a színészgárdát. Nem akarunk azonban abba a hibába esni, hogy most mindenáron felvegyünk színészeket, később pedig ne tudjuk ténylegesen foglalkoztatni őket. Megengedhetjük magunknak ezt a megfontoltságot, itt van ugyanis a Rádiószínház, amelynek tagjait kezdettől fogva az Újvidéki Színház is sajátjának tekinti, ők rendszeresen játszanak itt továbbra is.

– *A felavatást követő egy hónapban, november 21-éig több társulat vendégszerepel az Újvidéki Színházban. A jövőben számíthatnak-e a nézők a mindenképpen pezsdítő erővel ható vendégszereplések megszaporodására?*

– Erre most nyílik lehetőség. Amíg albérlők voltunk, legfeljebb a saját előadásaink rovására hívhattunk vendégszereplőket. Itt említtem meg, hogy a jövőben állandó együttműködést akarunk kifejteni az Újvidéki Rádió Scena 13 elnevezésű kísérleti színpadával.

– *Újvidék városának ezekben a stabilizációs időkben, amikor amúgy is kevés pénz jut kultúrára, bizonyára nem kis erőfeszítésbe került a Ben Aki-ba épületének renoválása. Mik a város elvárásai a társulattól?*

– Amikor hozzáfogtunk a város által adományozott két épület átalakításához, még nehezen látszott a munkálatok vége, nem azért, mintha nem lett volna szilárd elképzelésünk. Az anyagiak eléggé hátráltattak bennünket. Kevés volt a pénz. Nagyon racionálisan kellett gazdálkodni. Szerencsére a város, a társadalmi-politikai szervezetek részéről messzemenő megértésre és támogatásra találunk. Ha kissé lassított ütemben is, több mint egy év alatt, de elkészültünk a legfontosabb dolgokkal. Miután a város előteremtette a szükséges anyagiakat, természetesen elvárja a közönségünkkel együtt, hogy színházunk eddigi rangjának megfelelően folytassa tevékenységét, vagyis tartsa, illetve növelje a színvonalat, és hogy a produkciók gazdagabbak, sokszínűbbek legyenek.

– *Milyen bemutatókkal avatják az új épületet?*

– Tülfeszített munkával igyekszünk megfelelő megnyitást produkálni. Még nem fordult elő az Újvidéki Színház történetében, hogy egy nap alatt két bemutatót tartson a társulat. De most úgy érezzük, az lenne a méltó kezdés, ha mindkét színháztermünket bemutatóval avatnánk fel. A nagyteremben Peter Shaffer *Equus*ának bemutatójával kezdünk, a Kisszínpadon pedig helyénvalónak tartottuk egy hazai író, Varga Zoltán drámáját bemutatni, a *Búcsú* címűt, amelynek ez lesz az ősbemutatója. Nincs könnyű dolguk a rendezőknek, Vajda Tibornak és Hernyák Györgynek, de a színészeknek se. Csak ma délután kezhetnek próbálni az új épületben, munkájuk zömét itt kellett elvégezni a régi épületben, egymáshoz és a Tribün mozi-előadásaihoz alkalmazkodva.

Othont kapott az Újvidéki Színház – A korszerű színházi eszközökkel

Gépiratból; elhangzott 1985. október 23-án az Újvidéki Színház új épületének megnyitásakor, megjelent: Híd 1985/11. és 7 Nap 1985. november 1., 30.

Kissé megilletődve és nagyon elégedetten, ezúttal saját épületünkben üdvözöljük közönségünket, színházunk barátait. Az Újvidéki Színház munkaközösségének nevében most nyilván háláról kellene beszélnem azért, hogy idáig eljutottunk, és én most meg is köszönöm mindazoknak, akik ebben segítettek bennünket, szeretném azonban hangsúlyozni, hogy végső fokon egészen természetesnek tartom azt, hogy most itt vagyunk. Egyszerűen azért, mert ez a színház olyan, amilyen; mert a város, amelynek nevét viseli, olyan, amilyen; vagy ha úgy tetszik: az ország, amelyben élünk, olyan, amilyen.

Igen, természetes dolog, hogy egy jugoszláviai magyar nyelvű színház saját épületébe költözik.

Egy városban, amelynek jól ismerjük megfigyelt mézeskalács házait, megbúvó régi, lapályos utcáit és szebb vagy csúnyább betonszörnyetegeit, vagyis mindazt, ami régről itt maradt, és ami a szemünk előtt nőtt ki a földből, és amiről így összességében szeretnénk azt hinni, hogy egyre szebb lesz. Szerencsére nem nehéz hinni ebben. Elsősorban az emberek miatt, akik méltóképpen tudják megünnepelni városuk felszabadulásának napját, és akik természetesnek veszik, hogy egy földrajzilag talán unalmas és lapos, de értékeiben annál változatosabb tartomány kellős közepén öt nyelven jelennek meg újságok és könyvek, öt nyelven szól a rádió és a televízió, egyetemi karok, tudományos intézetek alakulnak, és színházak épülnek. Annál is inkább természetesnek veszik ezt, mert ők maguk teremtették meg hozzá a feltételeket az elmúlt negyven év alatt, társadalmi és szellemi igényeiknek megfelelően. Mindenképpen elhittjük tehát, hogy egyre szebb lesz ez a város.

Mégpedig azzal együtt, hogy valamikor tizenkét évvel ezelőtt éppen itt, ebben a teremben színházi bemutatót tartottak. A falak akkor nem voltak frissen meszeltek, a székek a nézőtéren megkoptak már, a világosító és hangosító fülkék nem álltak az erkélyen, és a színpadi függönynek sem volt ilyen furcsa színe, mint most. Az előadás, a *Macskajáték* azonban hatalmas tapsot kapott. Tulajdonképpen ekkor alakult meg ténylegesen egy új színház. És ettől kezdve a változatos városképhez hozzátartozott egy kissé zaklatott kinézésű ember, aki lobogó szárnyú felöltőjében sietve róttá az utcákat, intézmények ajtaján kopogtatott, és emberekkel tárgyalt hosszasan, miközben lassanként igazi színházat formált az újonnan alakult Újvidéki Színházból. Németh P. István volt ő, az első igazgató. Ugyancsak a városképhez tartozott egy hosszúra nőtt, derűsen csillogó szemű, nagyon jó színész, Nagyellért János, akinek színpadi alakításaira még sokáig emlékezni fogunk. És emlékezzünk meg itt Harag Györgyről is, a rendezőről, aki évről-évre sápadtabb arccal tért vissza hozzánk, és évről-évre kitűnő előadásokat rendezett.

Három nevet említettem, azoknak a nevének, akik nem akármilyen rangot biztosítottak színházunknak, de akik ma nincsenek közöttünk, és nem ünnepelhetnek velünk.

Egyébként, ha az érdemeket lajstromoznánk, és sorra vennénk, hogy kik segítették színházunk első bizonytalan és későbbi biztonságosabb lépéseit, szerencsére igen hosszú névsor kerekedne színészek, rendezők, színpadi munkások, pártoló tagok neveivel. Közülük sokan ma itt ülnek a nézőtéren, és minden bizonnyal továbbra is támogatnak bennünket az elkövetkező, reméljük, még biztonságosabb lépéseknél.

Valamiről, pontosabban valakikről azonban külön is szólnék. A vendégművészek szerepléséről, elsősorban a vendégrendezőkről. Nélkülük nem alakult volna ki színházunk mai arculata. Bármikor hívtuk őket, szívesen jöttek Újvidékről, Szabadkáról, Belgrádból, Szkopjéból, Ljubljanából. Az Újvidéki Színház magyar nyelvű színház, a színészek magyarul szólnak a színpadról a közönséghez, az előadást megelőzően azonban igen sok nyelven hangzanak el a tanácsok, utasítások, biztatások, és egy-egy sikeres produkció után

többszövegű az elismerés is. Így van ez rendjén, az Újvidéki Színház elfogadja, sőt kimondottan igényli a többszövegű segítséget, és ami rendkívül fontos, többszövegű közösségünk is szinte egyik napról a másikra elfogadta és befogadta az Újvidéki Színházat itt a városban, itt a tartományban, itt az országban. Éppen ezért színházunk nyitottsága és nyíltsága a jövőben sem lehet kérdéses, hiszen amint ezt az eddigi gyakorlat is megmutatta, ez egyik legfontosabb éltető elemünk.

Ma egy felújított épületbe költöztünk, első bemutatónk színhelyére, a saját épületünkbe. Kicsit emlékeztet a mézeskalácsházakra, kicsit emlékeztet a paneltetős betonszörnyekre is, két épületet ragasztottunk össze, egy régit és egy újabbat. Az egész módfelett hasonlít a városra, amelynek a nevét viseli a színház. A városról hisszük, hogy egyre szebb lesz, higgyük ezt az Újvidéki Színházról is. Higgyük, hogy szebb lesz azzal, hogy egyre jobb előadásokat fog produkálni a korszerű színházi eszközökkel, hogy következetesen folytatja és fejleszti legsikeresebb stílusjegyeit, hogy újabb útkeresései eredményesebbek lesznek, és hogy egyre számosabb érdeklődőt von hatáskörébe. Mi, az Újvidéki Színház dolgozói ezt szeretnénk, ezt akarjuk. A magunk módján képességeinkhez mérten gazdagítani a sokszínű város kulturális, szellemi értékeit. És akkor leszünk igazán elégedettek, ha minél több őszinte tapsot kapunk ezeken a frissen festett deszkákon. Köszönöm.

Akarja olvasni *Az angyali vigasságot*?

Bada István, Magyar Szó 1986. február 21., 6.

Tegnap éppen úgy szállodogált a hó, mintha Gion Nándor elbeszélésének akart volna valós keretet adni, és szinte kántálni szeretett volna e sorok írója.

– Először: mert amíg könyves volt, ilyen jó című könyveket nem adott ki a kiadó.

– Másodszor: jöhet a második, az új kiadás!

Kedves Olvasónk!

Bizonyára rájött, hogy *Az angyali vigasságnak* semmi köze sincs egy mai kántáláshoz, annál inkább ajánljuk melegen Gion Nándor író, publicista és színházigazgató legújabb elbeszéléskötetét.

(Miután sikerült a Forum Könyvkiadó felelős vezetőivel meg egyezni, hogy próbáljuk a Magyar Szó olvasóinak a figyelmét felhívni egy-egy új Forum-könyvre, elsőnek *Az angyali vigasságot* vettük.)

A tét ezúttal az, hogy öt olvasónk dedikálva kapja meg Gion könyvét.

– *Mi a könyveid sikerének titka – hiszen egy-egy író-olvasó találkozón 150-200 könyvedet dedikáltad.*

– Nagyon szeretek olvasni, éppen ezért nagyon utáltam az unalmas könyveket. Amikor elkezdtem írni, nagyon ügyeltem arra, ne hogy unalmas könyveket írjak. Úgy tűnik, ez néhány esetben sikerült is.

– *Milyen gyorsan írsz?*

– Amikor már elkezdek írni, akkor már elég gyorsan megy a munka, igyekszem a könyvet napok, hetek, legfeljebb pár hónap alatt befejezni. *Az Engem nem úgy hívnak* című könyvem húsz nap alatt megírtam, de ez csak a látszat, mert előtte nagyon hosszú ideig gondolkodtam rajta, és az egész történetet megfogalmaztam magamban.

– *Ha nem úgy hívnak, akkor hogyan hívnak?*

– Ez benne van a könyvben: olvassák el az olvasók! Már elfogyott? Adja ki a kiadó!

– *A Vajdasági Íróegyesület és az AGY (Alkotók Gyűlése) elnöke voltál elég sokáig. Milyen eredményekkel dicsekedhetsz?*

– Nagyon sokat bajlódtam a kiadókkal, hogy szót értsenek az írókkal. Nagyon jó ötletnek tartom az AGY megalakulását. Sajnálom, hogy minden kiadó mellett nem alakult ilyen öngazgatási ta-

nács. Az állandó téma: az írók keveslik a tiszteletdíjat, a kiadók csak annyit tudnak fizetni, amennyit fizetnek. És valahogy így is van.

– *Mi a hobbid, mit gyűjtesz?*

– Nagy szeretettel gyűjtöm a puskákat, pisztolyokat, régi késeket.

– *Mint színházigazgató szükséged van rájuk?*

– Az itteni hangulatból ítélve itt még sokáig nem is lesz.

– *A Magyar Szó olvasóinak milyen ajándékkal kedveskednél?*

– Szívesen meghívunk néhány olvasót egy-egy új szindarab ősbemutatójára. Majd az olvasók eldöntik, melyik színésznő húzza ki a nyertesek nevét.

Vajdasági könyv a nagyvilágban: Beszélgetés Gion Nándorral lengyelországi kiadása kapcsán

Turi Tibor, Magyar Szó 1986. április 24., 14.

A közelmúltban Lengyelországban megjelent Gion Nándor ismert jugoszláviai magyar író *Latroknak is játszott* című regénye. A kötetet a varsói Czytelnik könyvkiadó jelentette meg 20.000 példányban, a fordító Krystyna Pisarska.

– *Hogyan került sor regényének lengyel kiadására?*

– Mielőtt eljutnánk a lengyel kiadásig, meg kell említem, hogy a *Latroknak is játszott* című regényemet a szlovénok is lefordították, ugyanakkor Romániában és Magyarországon is kiadták, a *Virágos Katonát* pedig szerbül is megjelentették. A lengyel kiadás ötlete a magyarországi megjelenés után vetődött fel. Az egyik magyar köl-

tő és műfordító, Kovács István felhívta Krystyna Pisarska figyelmét könyvemre, akinek úgy látszik, megtetszett a kötet, mert hamarosan hozzáfogott a fordításához. A további folyamat már nem egészen ismert előttem. Nekem a lengyelek még három-négy évvel ezelőtt felkínálták a szerződést, s én alá is írtam. Aztán huzavona kezdődött, papírhiány és egyebek. Egyszer egy kávé erejéig találkoztam a műfordítóval, s ő elmondta, hogy a fordítással elkészült, a munkájáért pedig prémiumot is kapott. A kiadás azonban az említett nehézségek miatt váratott magára, s végül, legalábbis a keltezés szerint, az elmúlt év végén megjelent. A tiszteletpéldányokat a napokban küldték el. A fordítóval folytatott beszélgetés után ő kért még néhány könyvet tőlem, hogy jobban megismerkedjen munkásságommal, másrészt még szeretne valamit lengyelre fordítani. Küldtem néhány könyvet, és Krystynának nagyon tetszett *A kárókatona még nem jöttek vissza* című regényem. Lelkendező levelet írt hozzám, mondván, hogy a kötetet okvetlenül kiadásra fogja javasolni. A kiadó, úgy látszik, kevésbé lelkesedett, mert nem került a sor a könyv kinyomtatására. Az elmúlt év végén egy másik lengyel kiadó felajánlotta, hogy megjelenteti a *Sortűz egy fekete bivalyért* című ifjúsági regényemet. Hogy ez hogyan történt, fogalmam sincs. Nem is tudom, ki juttatta el hozzájuk a könyvet, és azt sem, ki lesz a fordító. Valószínűleg közrejátszott az is, hogy két évvel ezelőtt magyar–francia koprodukcióban film készült ennek a regényemnek az alapján, és lehet, hogy a film Lengyelországba is eljutott. A szerződést aláírtam, két éven belül a könyv is biztos megjelenik.

– *Milyen értesülései vannak, hol vetítették eddig a filmet, és milyen fogadtatásban részesült?*

– Először hivatalosan tavaly mutatták be a Magyar Játékfilmszemlén, ahol elég jó kritikákat kapott és KISZ-díjjal is kitüntették. A kritikusok ismerték a regényt, a filmben viszont a leegyszerűsítést és furcsamód az általánosítást kifogásolták, továbbá a magyar–francia színészgárda nem egységes játékára tettek megjegyzéseket. A magyarországi mozikban mérsékelt közönségsikerrel futott

a film, akárcsak később Franciaországban is. Az ottani kritikusok viszont igen szépen írtak róla. Az alkotás tavaly nyáron az olaszországi taorminai nemzetközi filmfesztiválon második díjat nyert. Az idén, az év elején hallottam, hogy a Párizsban élő Szabó Lászlót, a film rendezőjét ezért az alkotásért a Francia Becsületrend valamely fokozatával tüntették ki. Arról nincs tudomásom, hogy a filmet hány országban vették meg, annyit tudok csupán, hogy bemutatták az NSZK-ban, Kanadában, és a Croatia filmforgalmazó munkaszervezetünk is megvásárolta. Remélhetőleg nálunk is hamarosan bemutatják. Még a film forgatása közben felvetődött a lehetőség, hogy regényemet franciául is megjelentessék, erről azonban csak közvetítő útján értesültem. Úgy hallottam, hogy ez továbbra is komolyan számításba jöhet. Hogy sor kerül-e rá, azt csak ezután tudom meg. *A Sortűz egy fekete bivalyért* című regényem lefordítása nyilván a film sikerétől is függ. Ez többször szerencse kérdése.

– *A filmmel való kísérletezés nem volt a véletlen eredménye, várható-e a jövőben is hasonló projektum?*

– 1970-ben látott napvilágot az *Engem nem úgy hívnak* című ifjúsági regényem, amelyet hosszú évek után a szarajevói Veselin Masleša Könyvkiadó szerbül is megjelentetett, utána hosszú ideig egy szó sem hangzott el róla. Néhány hónappal ezelőtt Vicsek Károly filmrendező újból elolvasta, és javasolta az Újvidéki Televízióknak megfilmesítésre. Három napra rá a Magyar Televízióból telefonáltak, hogy őket is érdekli a mű. Abban maradtunk, megcsináljuk a tévéfilmet, a forgatókönyv már készül, azzal, hogy esetleg a Magyar Televízió is társul, és végül koprodukciós alkotás lesz belőle. A rendező valószínűleg a nyár folyamán kezdi meg a forgatást. Jelenleg a forgatókönyv megírásával vagyok elfoglalva. Utána sürgősen meg kell írnom egy hangjátékot, amelynek a témája már megvan. Ezt nyilván az újvidéki és a budapesti rádió közösen készíti majd el. Van egy regénytervem, amelynek az év végéig el kellene készülnie. Sajnos nincs sok időm komolyabb irodalmi munkára, ezért minden bizonytalanság nélkül csak a nyár elején fogok hozzá regényem megírásához.

Vajdasági színházak 36. találkozója: „Játék a játékban”: Beszélgetés a fődíjas Újvidéki Színház igazgatójával

Csordás Mihály, 7 Nap 1986. május 9., 23.

Korántsem meglepő, hogy újabb fődíjjal és az egyéni díjak sorával tért haza most Zrenjaninból az Újvidéki Színház gárdája, hiszen fennállása óta számos elismerést szerzett a különböző országos, köztársasági és tartományi szemléken. A mostani fényes győzelem törekvéseire és munkájára vont a színházi világ figyelmét: valami történik, zajlik a Ben Akiba Vígszínház egykori épületének falai között: megfeszített, nemes küzdelem művészeti életünk felélnézéséért, színjátszásunk fejlesztéséért.

A magas tartományi díj megszerzése csupán az alkalmat jelentette számunkra, hogy a zrenjanini esemény apropójából megszólalassuk Gion Nándort, a színház igazgatóját.

– *Az együttes „pályájának” melyik állomását fémjelzi a Vajdasági Hivatásos Színházak 36. Találkozásának fődíja?*

– Most tizenhárom éves az Újvidéki Színház; az utóbbi öt évben négy alkalommal nyerte el ezen a szemlén a legjobb előadás díját, és pedig Mrožek *Tangójával* Ljubomir Draškić, Csehov *Ványa* bácsijával Harag György, Witkiewicz *Egy kis udvarházával* Hernyák György – és most Mrožek *Ház a határonjával* Milan Belegišanin rendezésében. Nem véletlenül soroltam fel a darabokat és főleg a rendezőket. Harag és Draškić esetében talán nem is keltett túl nagy szenzációt a nagydíj, hiszen olyan megbízható rendezőkről volt és van szó, akik szinte eleve szavatolták és szavatolják a sikert. Az utóbbi két alkalommal viszont helybeli fiatal színházi emberek „hozták el” a babért, sőt mindketten rendezői díjat is kaptak. Méghozzá nem is akármilyen mezőnyben, különösen nem az ideai találkozón, amikor

olyan kiváló versenytársak akadtak, mint például a Szabadkai Népszínház művészei. Számomra ez egyebek között azt jelenti, hogy az Újvidéki Színház lassan formálódó együttese, tehát a színészgárdája mind felkészültebb és érettebb lesz, és – megfelelő műsorpolitika megvalósításával, összefogva a fiatal „helyi erőkkkel” – képes lesz átlagon felüli eredmények elérésére vajdasági viszonylatban, de esetleg ezen túlmenően is. És még valamit: hogy az egész vajdasági közegben a hiányosságok ellenére is történik valami pozitív előjellel, ami egy-egy produkcióban is jól kimutatható. Persze ez nem sugallja azt, hogy önelégülten be kell húzódnunk szűkebb határaink közé. Az Újvidéki Színháznak továbbra is nyílnak kell lennie! Minden környezetből vendégül kell látnia olyan alkotókat, akik korábban is, és remélhetőleg a jövőben is hozzájárulhattak és hozzájárulhatnak együttesünk adandó művészi fejlődéséhez.

– *Művészi célkitűzéseiken, ars poeticájukon változtattak-e, változtatnak-e az új idők hatására?*

– A lehetőségeink nagyok, még ha kamaraszínház vagyunk is. Megalakulása óta ez az intézmény a modern színjátszást ápolta, néha egészen látványos kísérletekkel. Azt hiszem, hogy az alapításakor megjelölt út még mindig a legjárhatóbb. Ma is a „játék a játékban” és az átértelmezett realizmus stílusát szorgalmazzuk.

– *Most csak színházban, vagy irodalomban is gondolkodik?*

– Természetesen nem maradhatunk csak a színház falai között. A drámaírókra is szükségünk van ahhoz, hogy tarthassunk egy színvonalat, vagy akár növeljük azt, átgondolt műsorpolitikával, amire tőlünk telhetően törekszünk is. Amikor a színházról beszélünk, nemcsak rendezőkre, színészekre, dramaturgokra, díszlet- és jelmeztervezőkre gondolunk hát, hanem a drámaírókra is. Az ő munkájukat is igyekszünk figyelemmel kísérni és serkenteni. Egyfélé alkotóműhely funkcióját is szeretnénk betölteni.

– *Azt hiszem, ez a nehezebb...*

– Igen, ez a kockázatosabb. Hiszen a jelenlegi példa is jól mutatja, hogy a díjakat egyelőre még csak a világirodalmi rangú szerzők, tehát Csehov, Witkiewicz és Mrożek drámáinak az előadására kapjuk.

A díjak jelentősége abban rejlik: valami új értéknek a meglétét tudatosítják. Fényüket az együttesek és egyének előtti hosszú útra vetik. Reméljük, hogy ezt megjárni az Újvidéki Színháznak továbbra is lesz elég ereje, energiája.

Hagyománykövetés és korszerűség: Találkozás Gion Nándor jugoszláviai magyar íróval

Vitaszek Zoltán, Petőfi Népe 1986. november 10., 4.

A kiskunhalasi városi könyvtárban a napokban találkozott olvasóival Gion Nándor, Jugoszláviában élő magyar író, az Újvidéki Rádió magyar nyelvű adásainak főszerkesztője. A nagy érdeklődéssel fogadott, jól sikerült író-olvasó találkozó után kértünk interjút a vendégtől.

– *Mi a véleménye a jugoszláviai magyar irodalmi életről?*

– Évek óta – úgymond – csendes vizek folydogálnak abban az irodalomban, amelyet magam is képviselek, de ha jobban odafigyelünk, akkor láthatjuk, hogy állandóan történik valami: újabb és újabb értékek jelennek meg, igen rendszeresen. Csendesek a vizek, azaz nincsenek nagy szenzációk, viszont beérett egy nem kis számú alkotógárda, s egyre többen vannak a most beérők. Akik közelebről ismerik ezt az irodalmat, azoknak a kétes értékű szenzációknál sokkal fontosabb, hogy könyvkiadásunk még a mostoha gazdasági körülmények között sem gyengül. Sőt, némileg erősödik, s ma egy

jugoszláviai magyar író érdemleges kézírata viszonylag gyorsan jelenik meg könyv alakban.

– *Ön és pályatársai rendelkeznek-e kellő információval a magyarországi irodalomról?*

– Nagyon fontosnak tartjuk a tájékozódást. A magyar írószövetséggel jó kapcsolatot tart fenn a jugoszláv szövetség, s ugyanez mondható el a vajdasági íróegyesületekről is. Rendszeresen a kölcsönös látogatások, s eljövünk a különféle rendezvényekre, eseményekre, például a könyvhétre is.

– *Visszatérve a kéziratok gyors megjelenésére: legutóbbi műve, Az anyagi vigasság tavaly látott nyomtatásban napvilágot. Mikor készült el ez a munka, s mennyi idő alatt írta meg?*

– A kézirat leadása után három hónappal már a kezemben volt a kötet, s nagyon gyorsan is írtam meg. Ugyanis általában sokáig gondolkodom, töprengek, rágódok egy-egy témán, de amikor leülök írni, hamar elkészülök vele.

– *Halason azt hallottuk, szinte még meg sem írta a könyvet, s már film készül belőle...*

– Ez a hír talán abból fakad, hogy négy ifjúsági regényt írtam eddig, amelyekből hármat megfilmesítettek Magyarországon.

– *Csak emlékeztetőül ezek címei: A kárókatona még nem jöttek vissza, a Postarablók, s a Sortűz egy fekete bivalyért. Mindezek alapján ifjúsági írónak tartja magát?*

– Miért ne művelném az ifjúsági irodalmat is? Persze ezt úgy teszem, hogy felnőtt módon szólok, az igényeket le nem szállítva. Ha egyes műveim hősei fiatalok, akkor is a tőlem telhető legjobb módon kell megírnom történetüket.

– *Szenttamáson született, s munkái szorosan kapcsolódnak szülőföldjéhez. Sokan olvasták a Virágos Katona és a Rózsaméz című regényeit,*

amelyeket egy trilógia első két kötetének tartanak, s várják a szintén a szülőföldhöz csatolható harmadikat. Jogos-e ez a várakozás?

– Igen. Valóban szeretném megírni a folytatást, hiszen a második regény cselekménye 1941-ben zárul, s ma 1986-ot mutat a naptár. Két-három olyan hónapra lenne szükségem, amikor kizárólag ezzel foglalkozhatnék. Gyerekkoromban szerettem hallgatni az embereket, amint beszélgettek Szenttamáson, s ezt akarom összekapcsolni azzal, amit most hallok és látok. Remélem, nem túl sokára sikerül megvalósítanom e tervemet is.

– *Mire törekszik regényei megírásakor?*

– Mindig a számomra és sokak számára egyaránt legfontosabb dolgokról igyekszem szólni műveimben úgy, hogy minél többen elolvassák azokat, hogy tükröződhessen a meggyőződésem: ha mások írják meg, akkor ugyanígy vagy hasonló módon vetnék papírra azt, amit én. A halasi könyvtár az író-olvasó találkozó alkalmából bibliográfiát állított össze munkáimról, s rövid életrajzomat is közvették. Ebben írásaimat „a modern jugoszláviai magyar prózairodalom legkiemelkedőbb alkotásai” méltatással tisztelték meg. Nos, a modernséghez hozzáteszem: a hagyományosat és a korszerűt szándékozom ötvözni, természetesen a megfelelő mondanivaló kifejezése érdekében.

– *Most min dolgozik?*

– Egy börtönregényt írok. A börtön azonban csak egy keret, egy viszonylag zárt közösség, amely felhasználásával néhány általam tapasztalt, fontos társadalmi, erkölcsi jelenségről szólok.

A Késdobáló bemutatója előtt

Kartag Nándor, Újvidéki Televízió 1986. november 26.

A jugoszláviai magyar írók közül az utóbbi időben valószínűleg Gion Nándor a legismertebb a magyarországi olvasók körében. [...] Néhány könyvből filmet is készítettek. A magyar tévénezők láthatták a *Postarablók*, valamint *A kárókatonák még nem jöttek vissza* című Gion-regények alapján forgatott filmeket. A *Sortúz egy fekete bivalyért* című könyvből pedig két évvel ezelőtt készült egy magyar–francia koprodukciós játékfilm.

– Az író felismerte-e regényeit a vásznon?

– Hát én legjobban szeretem, hogyha elsősorban olvassák regényeimet. Valószínűleg azért, mert mint a legtöbb író, én is meg vagyok győződve, hogy az, amit leírok, az jobb, mint amit annak alapján filmre visznek. Lehet, hogy nincs mindig igazam. Az említett három film közül a *Postarablók*at nem láttam, sajnos, Újvidéken nem tudom fogni a magyar televíziót. A *kárókatonák*nak a forgatásán is részt vettem, András Ferenc rendezővel nagyon szépen együttműködtünk, és asszem, hogy jó és lelkiismeretes munkát végzett. A *Sortúz egy fekete bivalyért* első látásra nem tetszett, talán azért, mert néhány helyen lényegesen eltér a könyvtől. Aztán mikor másodszor megnéztem, valamelyest megbékéltem vele, azóta pedig két díjat kapott nemzetközi fesztiválokon, s attól kezdve kicsit kezdek kételkedni az ízlésemben és ítélőképességemben. Ami ennél a három filmnél kicsit zavar, hogy mind a három ifjúsági regényből készült, és kicsit félek, hogy nehogy beskatulyázzanak ifjúságiregény-íróként, mert nem tartom magam annak, vagyis nem annak tartom magam elsősorban. Nos, a magyarországi mozinézők láthattak egy felnőtteknek íródott regényemből készült filmet is, a regény címe: *Testvérem, Joáb*. Jugoszláviában készült belőle film, Vicsek Károly rendezte, Jugoszláviában *Naplemente*

címmel forgatták, Magyarországon pedig, ha jól emlékszem, *Végelszámolás* volt a címe.

– A Gion Nándor – Vicsek Károly együttműködés két évvel ezelőtti eredménye a pár perc múlva bemutatásra kerülő *Késdobáló* című film. Ez már nem megfilmesített regény.

Nem. Ennek a forgatókönyvét eredetileg én írtam. Aztán dolgoztak rajta mások is, ami kiderül majd a feliratozásból, de amikor forgatásra került sor, akkor majdnem teljes egészében visszatértünk az eredeti forgatókönyvhöz. [...] De hát, hogy mi mondanivalónk lehet erről a tájról és ezekről az emberekről, azt legjobban, hogyha most már megnézzük a tévén.

Jelentés az Új Symposion Kiadói Tanácsának 1983 februárja és 1986 decembere közötti munkájáról

Gépiratból; megjelent: Új Symposion 1986/11–12., 78–79.

Az Új Symposion Tanácsát 1983 februárjában nevezték ki. A Tanács összetételét az alapító VSZISZ TB* Elnöksége határozta meg, ennek értelmében a felkért társadalmi szervezetek, intézmények és a folyóiratok szerkesztősége megválasztották küldötteiket.

A Tanács összetétele: Ködmön Emese, Vékony Károly, Erdélyi Anna, Komáromi Ákos, Rácz Rózsa, Zombori Imre, Jung Károly, Thomka Beáta (Bagi Ferenc), Gion Nándor, Aleksandar Tisma (lemondott), Sziveri János (Purger Tibor), Baráth Ferenc és Bognár Antal. A Tanács elnökévé Gion Nándort, elnökhelyettessé pedig Thomka Beátát választotta meg.

* Vajdasági Szocialista Ifjúsági Szövetség Tartományi Bizottsága

Az újonnan megválasztott Tanács az Új Symposion válságos időszakában került tisztségébe. Az előző hónapokban ugyanis a folyóiratokban megjelent néhány problematikus írás, melyek nyomán több oldalról is megkérdőjelezték az akkori szerkesztőség magatartásának és szerkesztési elveinek helyességét. A felmerült vitás kérdésekkel foglalkozott az alapító is, és többször tárgyaltak róluk a Forum illetékes szervei is. A helyzet letisztázása még a régi Tanácsra várt, és erre 1983 februárjában, az új Tanács beiktatása előtt került sor. Mindehhez azonban már felkérték az új Tanács tagjainak is a segítségét. Éppen ezért februárban két értekezletre mindkét Tanács tagjait meghívták, és az alapító, a Forum, valamint a szerkesztőség képviselőivel együtt elemezték és értékelték az előző időszak munkáját. Ideges, sokszor ingerült légkör jellemezte ezeket az értekezleteket, de végül sikerült egységes álláspontra jutni, és egy bíráló és önbíró értékelést elfogadni.

Ezt követően az új Tanács már önállóan dolgozott. Véleményezte, és bizonyos megszorításokkal elfogadta a szerkesztőség által javasolt 1983. évi munkatervet. Ez a munkaterv csak részben valósult meg. Nyilvánvaló volt, hogy a szerkesztőségben hamarosan kényeszerű őrsváltásra került sor. Ez azonban eléggé nehézkesen történt meg. A régi szerkesztőségtől az alapító megvonta a bizalmat, az új szerkesztőség azonban a hosszadalmas jogi eljárás miatt viszonylag lassan konstituálódott. Ebben az időszakban a Tanács tagjai igyekeztek segíteni a nehézségek áthidalásában, de a folyóirat-számok elmaradása, a késés, a lépésvesztés óhatatlanul megtörtént.

Az új szerkesztőbizottság új koncepcióval állt elő, amely lényegesen megváltoztatta a folyóirat eddig megszokott arculatát. A Tanács elfogadta és támogatta a munkatervet és az új elképzeléseket, megvalósításukat pedig kezdetben rendszeresen figyelemmel kísérte és véleményezte. Méltányolta a szerkesztőség erőfeszítéseit, tudomásul vette az objektív nehézségeket, amelyek szinte állandóan hátráltatták a mindennapi munkát, figyelmeztetett a hiányosságokra is. Mindezekelőtt gyorsabb szerkesztési munkát sürgetett, hogy a folyóirat-számok ne több hónapos késéssel jelenjenek meg. Ez a probléma

sokáig szinte megoldhatatlannak látszott, a kettős számok beiktatásával napjainkban talán sikerül kiküszöbölni a krónikus késlekedést. A másik gyakran kifogásolt jelenség az eredeti művek hiánya volt. A Tanács ezért követelte a fiatal vajdasági alkotók tömegesebb mozgósítását és közlését a folyóiratban, ennek kapcsán pedig a szépirodalmi művek nagyobb arányú jelenlétét a lap oldalain. Kétségtelen erőfeszítések történtek ennek érdekében, a műfaji arányokkal azonban még mindig nem lehetünk teljességgel elégedettek, és sok esetben nem lehetünk elégedettek a minőséggel sem. A Tanács ülésein többször elhangzott vélemények szerint több figyelmet kell fordítani a nyelvi igényességre is, elsősorban a műfordítói munkában, amelyet tartalmi sokrétősége miatt egyébként mindenképpen dicsérni kell.

Az említett fenntartásokkal együtt a Tanács természetesen tudomásul vette és elismerte az elért eredményeket, különös tekintettel arra, hogy a jelenlegi szerkesztőség igen hátrányos helyzetből kezdte munkáját, és későbbi tevékenysége idején sem élvezte a vajdasági irodalmi közvélemény osztatlan támogatását.

A Tanács erejéhez mérten megpróbált segíteni a szerkesztőbizottságnak, ez a segítség azonban főleg a kezdetben volt érezhető, amikor a testület vagy annak tagjai viszonylag rendszeresen foglalkoztak a felmerülő kérdések megoldásával. A későbbiek folyamán a szerkesztőség kissé magára maradt. Erre vall a közösen megtartott értekezletek száma és azok gyakorisága is. A tárgyalt időszakban a Tanács két értekezletet tartott, kezdetben gyakori rendszerességgel, később már egyre ritkábban. Több esetben a tanácstagok elfoglaltsága vagy talán érdektelensége miatt nem lehetett megtartani a meghirdetett üléseket. A folyóirat szerkesztésében jelentkező fogyatékokokért tehát a Tanács is felelősséggel tartozik.

Végezetül mondjuk ki: az Új Symposion már több mint két évtizede létezik, ismert és elismert folyóiratunk, amelynek voltak magasba ívelő és válságos korszakai, de amely mindenkor bizonyítani tudta jelentőségét és hasznosságát. Éppen ezért rászolgált közéletünk állandó figyelmére. És ez fokozottan érvényes azokra, akik közvetlenül tevékenykednek állandó és rendszeres megjelentetésén.

Varázsháromszög: Párizs–Pest–Újvidék – Kerekasztal a *Sortűz egy fekete bivalyért* megfilmesítőivel

Cs[ipak] I[bolya], Magyar Szó 1987. február 24., 12.

A Párizs–Budapest–Újvidék varázsháromszög létrejöttének jóvoltából született meg vajdasági magyar író könyvéből francia–magyar koprodukcióban az a film, amelyet a Magyar filmnapok Jugoszláviában rendezvénysorozaton Újvidéken is bemutattak. Gion Nándor *Sortűz egy fekete bivalyért* című ifjúsági regényét ültették át filmre. Az alkotás bemutatása után a nézők betekintést nyerhettek a filmkészítés alkotóműhelyébe. Gion Nándor, az író, Szabó László, a Párizsban élő rendező, Jeli Ferenc, a társforgatókönyvíró a filmkészítés körülményeiről és az irodalmi művek (a Gion-regény) adaptációjáról beszélt.

Szabó László rendező: Elkezdtünk dolgozni a könyvön, és lett belőle egy film. Gion Nándor azt mondta: a ti dolgotok, ti vagytok a filmesek. – Igen ám, csak ott a bibi, hogy a film, az film. A regény, az meg regény. Azután kicsit orrolt is ránk azért, hogy nem úgy csináltuk meg, ahogy ő elképzelte... De hát szerelmi házasság nem létezik kanálcsörrenés nélkül.

Jeli Ferenc forgatókönyvíró: A film egészen másképpen kezeli az irodalmat, mint a regény: másképpen építkezik, más a fontos egy filmben, és más a regényben. Én például, ha regényíró lennék, azt hiszem, nem szívesen engedélyezném, hogy a regényemet megfilmesítsék. (Én is megbántam néha – *vetette közbe Gion Nándor*). Ugyanakkor azt is el kell mondanom, hogy nem vagyok regényíró. S ennek örülök, mert a film teljesebb művészet, mint maga a regény. A regény az absztrakció. Emiatt mindaz, amit egy film fölhasznál, nem olyan tiszta, mint egy absztrakció. A filmben nem olyan tisztán

jön létre az irodalom, mint magában a regényben. Ha ugyanis azokat a dialógusokat, amelyeket egy regényben az író, egy nagyon jó író leír – márpedig Gion Nándor nagyon jó író –, ha azt egy az egyben elmondanánk a filmben, nevetőgörcsöt kapna a közönség. Ez a tétel fordítva is igaz. Ha a film dialógusait regényben jelentetném meg, a regényolvasó közönség kapna nevetőgörcsöt. A filmíró helyzete és dilemmája tulajdonképpen ebből származik. A regényírók nem szeretik őket, mert azt mondják rá, nem igazán jó író. Egy igazi filmrendező is csak segéd munkásként alkalmazza a forgatókönyvírókat. Végsősoron így helyes, hiszen a rendező az, aki legvégső fokon és a legpontosabban tudja, mit akar egy irodalmi műből a filmre átültetni. Ha ez nem így van, amikor nagy baj van.

Szabó László: Úgy tartják, hogy egy forgatókönyv csak az irodalom függvényében létezhet. Ez, sajnos, rossz felfogás. A forgatókönyvet egy ház alaprajzához hasonlítom. Nos, ebben a rajzban nem lehet lakni, nem lehet bevezetni a vizet. A forgatókönyvet pedig nem lehet nézni. A forgatókönyv munkaeszköz. Mégis, Gion regényének adaptációját sikeresnek mondanám; két évvel ezelőtt, amikor két díjat is nyertünk Budapesten, azt mondták, ha lenne regényadaptációra kiírt díj, azt minden szempontból a *Sortűz egy fekete bivalyért* kapta volna.

Gion Nándor író: Az adaptációval kapcsolatban hadd mondjam el, hogy amikor először megláttam a forgatókönyvet, azt hittem, széttépem. Egész oldalakat áthuzigáltam, s odajegyeztem, tartsd magad a regényhez, mert annyira közhelyszerűnek tűntek a párbeszéddek, az egész. Persze a rendező nem tartotta magát hozzá. Félkész állapotban, zenei és hangaláfestés nélkül néztem végig a filmet. Borzasztó rossznak tartottam, és nagyon dühös voltam. Azután, amikor már összeállt, és éreztem, hallottam a közönség reagálását a bemutatón, akkor kezdtem csak kételkedni saját véleményemben. Most már megbékéltem vele...

Végezetül megtudtuk, hogy Jeli Ferenc rendező és forgatókönyvíró, valamint Szabó László, Párizsban élő színész-rendező egyaránt szívesen megfilmesítenének még egy Gion-regényt. Gion Nándor erre csak annyit válaszolt: – Belenyugszom.

Az Engem nem úgy hívnak megfilmesítése kapcsán

Nagy Margit, Újvidéki Rádió 1988.

Vajdasági film készül. Rendezője, Vicsek Károly Gion Nándor egyik ifjúsági regényéből forgat filmet. Mai és holnap reggeli műsorunkban az íróval, a rendezővel és a film két gyerekszereplőjével: Mezei Zoltánnal és Szálás Tímeával beszélgetünk. *Engem nem úgy hívnak* – ez a címe a regénynek, Gion Nándor első ifjúsági regényének, amely 1970-ben jelent meg. Képzeljünk el egy fekete-fehér fényképet erős kontraszttal, azaz a fekete nagyon fekete, a fehér nagyon fehér. A képet nézve egyre jobban vágyunk a színes világ után, hogy az eget kéknek, a füvet, a fákat zöldnek lássuk, és a zöldnek is nemcsak egy, hanem sok árnyalatát a legfinomabb, leheletszerű színekig. Amikor Gion Nándor *Engem nem úgy hívnak* című regényét olvastam, ezt éreztem. Az élet ridegségében a boldogságvágyat. Megkértem az író, hogy mondja el a gyerekeknek, miről is szól a regény...

– A regénynek egészen egyszerű története van. Ez a legkedvesebb könyvem, pedig azóta már megírtam még majdnem tízet, és ez volt az első ifjúsági regényem, tehát nem indult valami könnyen, de azután éppen azért, mert a történet nagyon egyszerű volt, nagyon könnyen meg is íródott. Arról van szó, hogy kamasz gyerekek fűrődnek, és a folyó partján nyáron megjelenik egy ronda, kátrányos folyami uszály, ahol megjelennek utána a homoktalicskázó munkások, fáradt hajósok, de közöttük ott van egy szép, szőke, fiatal gyereklány is. És itt jelentkezik asszem először ez a kontraszt, ami a kérdésben is benne volt, hogy ezen a csúnya öreg uszályon egy ilyen szép lány megjelenik akkor és ott, amikor a legkevésbé várnák. S a gyerekek közül a legfiatalabb – nem állítom, hogy szerelemre lobban, mert ahhoz még túl fiatal, de – annyira megkedveli ezt a lányt, hogy szeretnének kimenekülni ebből a kátrányos és kissé csú-

nya világból. Először csak kisebb körökben keringenek a hajó körül, a városban, ahol a gyerekek épülő házakban laknak ideiglenesen, közben dolgoznak vagy megpróbálnak dolgozni, és nem érzik ott-hon magukat a világban; aztán ezek a körök egyre nagyobbak lesznek, egész a vidámparki csillogásig eljutnak. Szeretnének eljutni a tengerig. Aztán persze jön a rideg valóság, mert a felnőttek tudják, hogy mi az élet rendje, ők már megtanulták, és nagyon szépen korlátokat állítanak a gyerekeknek, és irányítják az életüket, más szóval nem engedik meg azt a szabadságot, amit a gyerekek – természetesen kissé naivan – elképzelték, de ami így elképzelve nagyon szép, megvalósítva is nagyon szép lenne, de megvalósítani nem lehet. Végeredményben csalódással ér véget az egész regény, és ebből kifolyólag nem is túl vidám, de nem is vidámnak akartam megírni.

Amikor vállaltam, hogy ifjúsági regényt írok – tudniillik ezt a regénpályázatra írtam –, akkor végül is úgy döntöttem – mivel ez az első nekifutásom ebben a műfajban –, hogy a gyerekekhez is megpróbálok felnőtt hangon szólni, ahogy az addigi könyveimet írtam, vagy az azután következőket. Azt képzeltem, hogy a gyerekek nem gügyögést várnak el tőlem, hanem hogy komoly olvasóként vegyem őket számba, és így is szóljak hozzájuk, és én megpróbáltam így szólni hozzájuk, és elmondani azt, ahogyan én láttam ebben a szituációban kialakulni az eseményeket.

– *Miért ez a címe a regénynek, hogy Engem nem úgy hívnak?*

– Ötleként pattant ki, hogy ez legyen a címe, tudniillik majdnem így végződik. A regénynek az utolsó előtti vagy az utolsó mondata az, hogy hát engem nem úgy hívnak, és akkor megmondja az igazi nevét, de talán van egy kis szimbolikus értelme is, ami oda vezethető vissza, mint már előzőleg mondtam: a gyerekeknek élénk a képzelete, és ez így van jól, legyen is élénk a képzeletük, megpróbálnak aszerint élni, és megpróbálják aszerint irányítani az életüket. Sokszor ők maguk sem hiszik, hogy végig tudják csinálni, mint ahogy nem is csinálják végig leginkább, de fölvesznek egy nevet, fölvesznek egy magatartást, és megpróbálnak aszerint élni, és azután jön a

valóság, lezár egy korszakot, kezdődik a felnőtté válás, és akkor be kell vallani, hogy hát engem nem úgy hívnak, hanem úgy, ahogy igazából hívnak, és ezt az életet kell végigélni, ami megrendeltetett.

– *Gyermekkori csalódásának az emléke is benne van a regényben?*

– Gyermekkori csalódásaim igazából nem voltak – voltak, mint minden más gyereknek –, hanem kicsit benne vannak az ismerős gyerekeknek a gyerekkori csalódásai. Kissé össze van sűrítve ez a regény ebben az egészen egyszerű történetben, és sikerült ráaggatnom erre a fővonatra sok gyereknek az apróbb, később nagyinak látszó problémáinak és talán majd csalódásainak is a megnyilvánulásait. Persze sok mindent a gyerekkoromból kölcsönöztem, de ugyanakkor beszélgettem másokkal, láttam és néztem is a gyerekeket, beszélgettem sokat gyerekekkel, azokkal is, akikkel közel állnak hozzám, jól ismerem őket, azokkal is, akikkel csak véletlenül ismerkedtem meg, és mindenki hozzáadott egy keveset. És amikor a regényt elkezdtem írni, akkor ez valahogy összefolyt és összeállt egy anyaggá. Na most, amikor – mert hát ezt a beszélgetést azért csináljuk, mert film készül a könyvből – amikor szóba került először, hogy ebből tévéfilmet csinálnak, hát akkor Vicsek Károly rendező megkért, hogy próbáljuk átírni a regényt filmre. Na most, a film az egészen más műfaj, sajnos ezt kipróbáltam, mert már néhány könyvemből csináltak filmeket, sokszor igen rosszakat és néha elfogadhatóan jókat – legalábbis ez az én megítélésem, nem akarom bántani a filmeseket –; na itt már óvatosabb voltam, és megpróbáltam, nem úgy, mint a regényt, egy lendületben megírni, és ahogy az események sodra hozza, a kicsengetéseket, azokat lejegyezni, hanem kicsit figyelni arra is, hogy hogy fog ez kinézni filmen. Ketten fogtunk hozzá a rendezővel. Őneki ötletei voltak, én meg írtam. Így is kell ezt a munkát megosztani. No itt már több a spekulatív elem, ahol számítok arra, hogy vizuálisan mi hogyan fog kinézni, kidomborítok egy-egy motívumot jobban, mint a regényben. Nehezebb is ezt megcsinálni, mert sok mindent könnyű elmondani egy-két oldalon prózában, aztán mikor ezt filmre kell venni, akkor kiderül, hogy ez banális, sőt egészen ostoba is

lehet, másképpen kell megcsinálni. Na hát itt ketten dolgoztunk, és itt jobban odafigyeltünk erre, hogy ezek a maguk helyén legyenek. Persze sok függ attól, hogy a rendezőnek milyen színészeket sikerül találni. Nagyon sok függ a gyerekszínészekről. Rájuk épült az egész, az ő történetük ez az egész történet, a felnőttek jobbra statisztálnak azzal, hogy hát itt is nagyon szép jellem szerepeket lehet megcsinálni, de 3-4 gyerek az, akire koncentrálnak az esemény, és az ő szövegmondásuktól, szereplésüktől, színjátásuktól, természetes magatartásuktól függ, és ezen áll és bukik a film.

– *Habár nem a filmmel kapcsolatos, de azért megkérdezem, hogy milyen regényen dolgozik most.*

– Most felnőtt regényt írok, és ideje is volt már, mert az utolsó két könyvem ifjúsági regény volt, aztán megírtam egy novelláskötetet, ahol a főszereplők szintén elsősorban gyerekek. No itt a szereplők felnőttek, és felnőtteknek is szól kizárólag ez a regény. Kicsit a színházigazgatói tapasztalatomat próbálom felhasználni most regényírás közben. A regény munkacíme egyébként, hogy *Börtönről álmodom mostanában*.

A torontáloroszi gyerekek kérdéseire válaszolva

Dudás Anikó, Újvidéki Rádió *Gyermekrádió* 1988.

Az író körülbelül másfél hónappal ezelőtt kísértem el a bánáti Kis-oroszra, író-olvasó találkozóra. Sajnos csak egy mikrofonom volt, ezért a kíváncsi gyereksereg kérdései nem hallatszanak elég jól, így közvetíteni fogom őket. [...]

– Falusi iskolából indultam én is valamikor, csak nem ilyen szép-ből, mint a tiéteké. Még egy apácázárdából csinált iskolába jártam Szenttamáson, kissé nagyobb faluban. A falu nagyobb volt, az iskola

kisebb. Onnan mentem aztán tovább ipariskolába, onnan egyetemre, akkor kezdtem írni, és amikor azt befejeztem, azután írtam meg a könyveimet. Azután könyveimben mindig visszatértem körülbelül a ti korosztályotokba tartozó gyerekekhez, és néhány könyvet ezekről is írtam. Falusi gyerekekről, akik ilyen iskolába járnak, amilyenbe ti is, ilyen környezetben élnek, amilyenben ti is; és én nem tudom, hogy ti milyen élményekkel telítődtetek föl, de én ott Szenttamáson, amint mondtam, egy ilyen iskolában szinte kimeríthetetlen élményanyagot szedtem össze. Még most is, ha felnőtteknek írok, ha fiataloknak írok, még mindig vissza-visszatérek azokba az időkbe és azokhoz az emlékekhez, és hogyha azokat megírom, úgy érzem, hogy fontos dolgokról írtam. Legalább annyira fontosokról, hogy mások, akik elolvassák, szintén fontosnak tartják.

– *Melyek voltak a kedvenc tantárgyai?*

– Mindig a magyar irodalmat szerettem, illetve az irodalmat és a történelmet. Ami most nem hangzik különösnek, de az én időmben nem is volt olyan könnyű szeretni, azért mert nem voltak könyvek. Magyar könyveket nagyon nehezen lehetett venni, nem is voltak új könyvek, úgyhogy falusi padlásokon kapartam össze. Általában ezek ponyvaregények voltak, ti már nem is ismeritek azokat, cowboyregények meg betyárregények meg ilyen dolgok. Azokon nevelkedtem még a ti korotokban is. Érdekes módon azokon szerettem meg az igazi irodalmat is, mert ezek általában rossz könyvek voltak, de szerettem mindent, ami le volt írva és ki volt nyomtatva, és ami szépirodalom volt. Meg kell jegyeztem, a prózát szerettem, a verseket nem annyira. És később, mikor már elkerültem Szenttamásról Szabadkára, akkor olvastam komolyabb könyveket. Mindvégig az irodalmat szerettem, külön a magyar irodalmat, ezzel együtt a történelmet. Aztán, hogy így alakult a sorsom, ahogy alakult, ennek nyomán, a kedvenc tantárgyaim nyomán, mert tényleg emiatt alakult így, ahogy alakult; tudniillik engem az apámék nem akartak ilyen szakmára adni, ilyen bizonytalan valamire, hogy írásból megélni. Már itt a bevezetőben említettem, hogy én az általános iskola

után, a nyolc osztály után ipariskolát végeztem. Azt kellett hogy végezzem, mert azt kívánták otthon, hogy legyen szakma a kezemben, amivel bármikor megélhetek bárhol. Úgyhogy én befejeztem a géplakatosi szakmát, ahol továbbra is, még ebben az iskolában is az irodalom volt a kedvenc tantárgyam, de nem tudtam mit kezdeni magammal: hát én vasat reszelni tanultam meg és nem irodalmárkodni. S akkor történt meg velem az, hogy mikor ezt befejeztem, éreztem, hogy ha nekem most dolgozni kell és vasat kell reszelnem, én belehalok. Nem azért, mert az olyan nehéz, persze nehéz is, de én nem tudtam, nem volt érzékem hozzá. Nem tudtam. Éreztem, hogy befejeztem. Kitűnővel fejeztem be mellel az ipariskolát, de úgy kitűnővel, hogy állandóan beszéltem, és az elméleti tantárgyakból jó voltam, gyakorlatban pedig nem. No most, az iskolából kikerülök, akkor be kell állnom egy gyárba vagy egy műhelybe, és meg kell csinálni egy zárat vagy egy gépalkatrészt, és ezt nem tudtam.

Szerencsémre akkor nyílt meg a magyar tanszék Újvidéken, a magyar irodalom és nyelv tanszéke, épp abban az évben. Oda beszédelegtem, csak úgy, hogy hátha engem is fölvesznek. Persze nem vettek föl mindjárt, hanem azt kívánták, hogy mivel nem gimnáziumot végeztem, hanem csak hároméves inasiskolát, hogy tegyek fölvételi vizsgát. Itt jött be a haszna annak, hogy annyira szerettem az irodalmat és sokat olvastam, hogy úgy bevágódtam, mint most ide hozzátok, felkészületlenül; leültettek, s elkezdtek vizsgáztatni, mit tudok. Kérdeztek konkrétan Mikszáthtól kezdve Jókai Morig, amit csak akartok, és tudtam válaszolni, mert olvastam ezeket a dolgokat – és fölvetek. S amikor már fölvetek, amikor már birtokon belül voltam, hát az évfolyamtársaim mind komoly felkészültséggel érkeztek oda gimnáziumi végzettséggel, egyszer csak észrevettem, hogy azok között is eléggé meg tudom állni a helyemet épp azért, mert kezdettől fogva ezt szerettem, és ezt kísértem figyelemmel. Egész szépen elvégeztem az egyetemet időre, és akkor kezdtem írni is.

Szóval azt mondhatnám, hogy majdnem kezdettől fogva ezt szerettem volna csinálni, amit most csinálok: írni. És kicsit a szerencsének is köszönhetem, hogy ez sikerült. Ezt csinálom továbbra is.

– *Hogyan születnek az olyan történetek, mint például a Sortűz egy fekete bivalyért című regény macska-jelenete?*

– Hogy hogyan születtek? Ezek a történetek összejönnek az emberben. Sokféle történetet hallasz, vagy megtörtént veled. Amikor írsz, megpróbálsz egybeötvözni. Nekem volt egy ilyen élményem gyerekkoromban. Az öcsémet tologattam babakocsiban az utcán, még csecsemő volt, és volt egy szelíd macskánk, amelyik állandóan a nyomomban járt, s ott dörgölődött hozzám. Én meg, ahogy toltam azt a babakocsit, a macska farkát elkapta a kerék. Én nem vettem észre, és tolom tovább, és egyszer nyávog a macska, és ugrál, nem tud elszabadulni, én meg meg vagyok győződve, hogy hát ez a macska ismer engem, az én macskám, és dörgölődik hozzám, és meg akarom fogni, hogy kiszabadítsam, s abban a pillanatban nekem ugrik, és tényleg összekarmolja a kezemet, mert annyira fáj neki, hogy oda van csípve a farka. Mellesleg kifordította a kocsit, erre az öcsém kigurult, az ott üvöltött, a macska nyávogott, én is üvöltöttem, mert csupa vér voltam, az anyám rohant ki, hogy mi van ezekkel a gyerekekkel, és tudom, aztán ecettel kenték a kezemet meg az arcomat, és akkor még jobban üvöltöttem, mert az csípte. No, mondjuk, innen jön az ötletnek az egyik része: egy macska hogy tud viselkedni, amikor fájdalma van.

És most jön a robbantás. Ezt pedig jóval később már az egyik ismerősöm mesélte, hogy ők csinálták ezt egy macskával, amely a tyúkokat megfojtogatta. Találtak valami dinamitrudakat, s elhatározták, hogy fölrobbantják a macskát, hogy ne fojtogassa a tyúkokat. A hasára is kötötték, meg is gyújtották, és a macska megvadult, és pontosan úgy, ahogy én leírtam, beszaladt – mert hova szaladt volna, a tyúkokat fojtogatta állandóan – a tyúkólba szaladt, és szétrobbantotta a tyúkólat. Ő is szétrobbant, meg a izé, a tyúkól is. No most én így ebben a könyvemben összekötöttem azzal, hogy a macskát kikötötték egy fához, és ez a Burai J. megpróbálta kiszabadítani, és ez összekarmolta. Szóval itt jön az én élményem, amikor egy macska így vergődve nekiugrik annak is, akit a legjobban szeret, és aztán folytatódik ott, amit viszont hallottam, amit

meséltek, hogy beszalad oda, ahová állandóan járt, és szétrobbantja az épületet.

– *Melyek a legkedvesebb könyvei, kötetei?*

– Rengeteg könyvet szeretek. Van néhány kedvenc könyvem, de nem is annyira a könyvek a kedvenceim, mint az írók. Ezek nem mindig a legjobb könyvek, mert nem mindig a legjobb könyv az, amit az ember szeret olvasni. Másoktól, akiket állandóan újraolvasok, hát mondjuk, van a Hemingway, az amerikai író, van egy Graham Greene nevű angol író, akiknek a könyveit többször újraolvasom, van a Szerb Antal nevű magyar író, akinek a könyveit újraolvasom, Illyés Gyulát többször újraolvasom. A saját könyveim közül pedig az első ifjúsági regényem a legkedvesebb, az a címe, hogy *Engem nem úgy hívnak*. Ha igaz lesz, akkor az idén filmet is csinálunk belőle a televíziónak, akkor legalább a filmet meglátjátok.

Meg kell hogy mondjam, hogy én – ezt már úgy említettem is mellesleg – sokszor úgy írom a könyveimet, hogy hónapokig gondolkodom a témáról, próbálom összehozni azt a sokféle eseményt és ötletet, és azután ülök neki, hogy megírjam. No most ez sokszor igen veszélyes dolog. Volt már úgy, hogy határidőre ígértem egy-egy könyvet, és kevés időm volt rá, tehát éjjel-nappal dolgoznom kellett. No most, mivel az én módszerem ez: többször átgondolom, átmesélem magamnak, s mikor leülök, akkor gyorsan kell írni...és kifutok az időből. Hogy megcsináljam, akkor aztán alig alszom, iszom a kávé, amellyel ébren vagyok, és belefáradok. No most, ez a legkedvesebb könyvem azért kedves, mert ezzel is így jártam, hogy kifutottam az időből. Éreztem, hogy kevés az időm, de meg kellett írnom. Előre adtak pénzt, előleget, ha nem adom le a könyvet, akkor vissza kell fizetnem a pénzt, a pénzt már elköltöttem, meg különben is, ha már szavamat adtam, akkor megírom. És nem tudtam hogy elindítani, mert én azelőtt csak felnőtt könyveket írtam. Most hogy szóljak az ifjúsági regényben? Milyen hangot üssek meg? Akkor eszembe jutott egy ilyen történet. Az öcsém mesélte – aki akkor kamasz kölyök volt –, hogy Szenttamáson ott bóklásztak a csatorna mellett, és egyszer csak jön

egy ronda hajó, ilyen kátrányos teherhajó, s ők nézik, és egyszer csak ezen a hajón megjelenik egy szép szőke fiatal lány, talán lehet 13-14 éves. Ez annyira furcsa és szép volt, hogy ezen a ronda kavicszállító vagy homokszállító hajón egy ilyen szép kislány megjelenik! S akkor elkezdtek vele beszélgetni. Csak ennyit mondott, s nekem abban a pillanatban beugrott ez a kép, s megéreztem, hogy most erre rá lehet építeni mindazt, amit egy ilyen gyerekszerelem témájára el lehet mondani. Nincs semmi különös, nem csókolóznak itt a gyerekek, hanem megfogják egymás kezét, és szeretik egymást ők, mint gyerekek. Emlékszem, leültem, és elkezdtem ezzel, hogy jön a hajó, megjelenik a kislány, s a többi, így, ahogy elmondtam nektek. A fiúk meg ott a parton lötyögnek és nézik, és aztán megismerkednek vele, s a legfiatalabb a fiúk közül nem szerelmes lesz a lányba, de szereti, és szeretne elmenni vele valahová, hogy ne legyenek a felnőttek világában.

És ezt megírtam 12 nap alatt, de úgy, hogy egyáltalán nem fáradtam bele. Ment. Kitaláltam egy-két dolgot. A másik fiúnak – az már idősebb fickó – az a hobbi, illetve nem csak a hobbi, hogy képregényeket rajzol, ilyen cowboy-képregényeket, és ezt megpróbálja eladni és ezzel sok pénzt keresni. Nem sikerül neki. No most, ilyen képregényeket is bedobtam a könyvbe. S mondom, tizenkét nap alatt megírtam. Ilyesmí meg nem fordult elő velem se azelőtt, se azóta, és asszem, nem is fog, sajnos. Ez a regény egy pályázatra ment, még hozzá jeligés pályázatra, szóval nem a saját nevem alatt adtam le, hanem ki kellett találni valami jeligét, úgy adtam be, és első díjat nyert. Évek múlva lefordították szerb nyelvre, Szarajevóban adták ki. Szóval sikerült tizenkét nap alatt – és anélkül, hogy belefáradtam volna – megírni egy ilyen regényt, s mondom, azóta ez a legkedvesebb regényem. Nem állítom, hogy ez a legjobb, nyilván írtam ennél jobbat is, de ez, hogy ilyen gyorsan és szépen meg tudtam írni, és ilyen sikere is volt, azért szeretem.

– *Milyennek látja gyermekkorát?*

– Gyerekkorom, az érdekes volt azért is, amit elmeséltem, hogy milyen környezetben éltem, s érdekes volt azért, mert sokkal több

mindent magunknak kellett kitalálni, hogy mivel foglaljuk el magunkat, mint most nektek. S elég mozgalmas életet éltünk. Nekem az egyetlen bajom az volt, hogy a gyerekkorom elég gyorsan véget ért, és ezt nagyon is sajnáltam. Már akkor is sajnáltam, és éreztem, hogy valami megszakad bennem, tudniillik mikor 14 éves voltam, a nyolc osztályt befejeztem, akkor valahova el kellett mennem vidékre továbbtanulni. Elég szegények voltunk, és engem akkor már befogtak. Előtte is már befogtak nyaranként dolgozni ilyen kukoricatőrésre meg aratásra néhány hétre, de akkor hirtelen befogtak, de aztán hónapokra. Az apám kőműves volt, és kőművesekkel kellett dolgozni, és többé nem volt mese. Ott nem volt idő és lehetőség az álmodozásra, a téglát és a maltert kellett hordani, megdolgozni azért a pénzért, amit majd rám költenek azután, az iskolaév alatt. Úgyhogy akkor éreztem igazán nagyon, hogy milyen szép volt a gyerekkorom, és egyszerre vége szakadt. Azért is írok, hogyha majd találkoztok a könyveimmel, sokszor emlegetem a fiatalok életében ezt a választóvonalat, amikor hirtelen kénytelenek felnőttekké válni. Addig nem is érzi az ember, hogy milyen szép a gyerekkor, hanem amikor egyszer megszűnik az, és valami felelősséget kell vállalni, és életmódot változtatni, akkor döbben rá, hogy valami elmúlt, és örökre elmúlt.

– *Miért vannak a regényeiben, mint például a Rózsaméz címűben is, rögeszmés emberek?*

– A felnőtteket én nem látom túlságosan szépnek, szebbeknek látom a gyerekeket és a fiatalokat. Felnőtteket megtöri mindig valami, mint ahogy engem is bizonyára, de a felnőttekben azt szeretem, hogyha megmarad valami bennük a gyerekből. A gyerekekben van az, hogy rögeszmésen ragaszkodnak néha bizonyos ötleteikhez és kívánságaikhoz. Ezek lehetnek hülyeségek, és általában hülyeségek is. Na most, szép az a felnőttekben, hogy ha ennyi megmarad a gyerekből, hogy egy ilyen látszólag lényegtelen dolgot... te nyilván olvastad a *Rózsamézt*, azért kérdezted... Sokan nem olvasták. Itt arról van szó, hogy az apa ül a fiával a ház előtt, a fiú himlős, beteg, és

rózsák vannak a ház elé ültetve, és a méheket nézik. S elkezdnek beszélgetni arról, hogy a méhek mit csinálnak, gyűjtik a rózsamézet, s a többi, és neki akkor jut eszébe, hogy elkezd mesélni, hogy a rózsaméz, az a világon a legjobb méz, attól mindenki meggyógyul, az olyan, mint a tűz, és így tovább. Ő se kóstolt soha életében rózsamézet, és feltehetőleg nincs is a világon. De aztán annyit mesél erről, hogy a gyerekek elhiszik neki, és elkezdik elvárni tőle, hogy szerezzen nekik rózsamézet. És miután már a gyerekek elvárják ezt tőle, nemcsak az ő gyereke, hanem a szomszéd gyerekek is az egész környéken, ő maga is elkezd keresni, és végül meg is találja. Ez egy szinte gyerekes kiindulópont egy felnőtt részéről, de ez a szép benne, hogy bizonyos rögeszmékhez, amik lehetnek ideálok is – hogyan, mondjuk, nemcsak rózsaméz, hanem valami más dolog jön be –, ahhoz ragaszkodnak, és végig akarják csinálni. Ebben van valami, ami a fiatalságból később kiveszik, amikor felnőnek. És ezért becsülöm azokat az embereket és azokat a felnőtteket, akikben ez valamilyen képpen benne van. Az egyikben benne marad az, hogy mittudomén, imádja a filmeket, a másokban, hogy szereti az irodalmat, a harmadikban, hogy szeret citerát faragni, vagy valamit; és ezt élete végéig végig csinálja, habár semmi haszna belőle, de annyira csinálja, hogy végül tökéletesen végzi a dolgokat. No ezt, a felnőttekben ezt becsülöm a legjobban, hogyha ez megvan bennük.

– *Mi az írói hitvallása?*

– Olyan dolgokról írni, amelyeket én nagyon fontosnak tartok, és úgy megírni őket, hogy aki elolvassa, az is kezdje fontosnak tartani azokat a dolgokat.

Csendes őszben reménykedem: Interjú a József Attila-díj után

Bálint Sándor, Békés megyei Népújság, Köröstáj 1988. május 7.,
ill. Magyar Szó, Kilátó 1988. április 16., 13.

Gion Nándor jugoszláviai magyar író a napokban Budapesten átvette a magyar Művelődési Minisztérium József Attila-díját. Ő az első nem magyarországi magyar író, akit kitüntettek ezzel a rangos elismeréssel. Gion Nándor 1987 őszén megkapta a Déry Tibor Alapítvány díját is, amelyet azoknak az íróknak ítélnek oda, akik a magyar irodalom művelésében különösen kimagasló eredményt értek el.

– *A Déry Tibor-díj után váratlanul érte-e a József Attila-díj odaítéléséről szóló hír?*

– Váratlanul ért. Úgy tudtam, hogy József Attila-díjat ez ideig csak magyarországi írók kaptak. Azt hiszem, ez így is volt. Most megkaptam én is, és örülök neki.

– *Ez az újabb rangos elismerés is azt jelzi, hogy tévesek azok a nézetek, amelyek a jugoszláviai magyar irodalom és kultúra szűk nyelvi és szellemi határok közé való bezárkózottságát hirdetik. Persze gondolok itt arra is, hogy a Sortűz egy fekete bivalyért című ifjúsági regényéből készült francia–magyar filmnek külföldön is szép sikere volt, hogy művei szerbhorvát, szlovén, szlovák, ruszin, albán, macedón és lengyel nyelven is olvashatók...*

– Én nem észleltem a jugoszláviai magyar irodalom és kultúra bezárkózottságát. Más nyelvű jugoszláviai irodalmak szándékos bezárkózottságában sem hiszek. Ha valakik nyitottságra törekednek, akkor azok minden bizonnyal az írók, hiszen azt szeretnék, hogy minél szélesebb körben tudomást vegyenek róluk, műveikről, mértékessének gyakrabban, esetleg hatni is szeretnének több irányba. Ehhez mindenképpen szellemi nyitottságra van szükség mind

a befogadást, mind a kisugárzást illetően. A nyelvi határok viszont adottak. Ezeknek túllépése nem kizárólag és nem mindig csak az írótól függ. Segítség és egy kis szerencse is kell hozzá. Nekem néha szerencsém volt.

– *A Forum Könyvkiadó, a folyóiratok, a rádió és a Magyar Szó jóvoltából a jugoszláviai magyar olvasók meglehetősen jól tájékozódhatnak a jugoszláv nemzetek és nemzetiségek irodalmáról. Véleménye szerint mit kellene tenni azért, hogy a mi irodalmunkat is jobban megismerjék itthon, az országban?*

– Az írók teendője, hogy jó könyveket írjanak. Aztán van, aki ügyesen továbbadminisztrálja magát, van, aki nem. Ez persze még nem elég. Erőteljesebben kellene népszerűsíteni értékeinket az egész országban, elsősorban azoknak az intézményeknek és szerkesztőségeknek, akik nagyon helyesen rendszeresen tájékoztatnak bennünket más nyelvű irodalmakról. Nekünk is lenne mit felkínálni. Vannak íróink, és ezek végzik is elsődleges teendőjüket. Jó könyveket írnak.

– *Várható-e mostanában valamelyik művének fordításban való megjelentése itthon vagy külföldön?*

– Itthon lefordították az egyik könyvemet eszperantó nyelvre. A kézirat a Forum Kiadóhoz került, ahonnan szép, de igen homályos ígéretek kaptam én is meg a fordító is. Ami külföldet illeti, a lengyel kiadók két könyvem megjelentetése után újabb könyveket kértek tőlem. Lehet, hogy német fordításra is sor kerül hamarosan.

– *Októberben elmondta, hogy Börtönről álmodom mostanában című regényén dolgozik. Tudtommal még nem sikerült befejezni, s ezért az is megtörténhet, hogy meg sem jelenik az idén...*

– Rajtam múlik a dolog. Nem sikerült olyan gyorsan megírnom, mint terveztem. De írom, és szeretném leadni a kiadónak minél előbb, és akkor talán még lesz belőle könyv az idén.

– *A Hídban és a Magyar Szóban már olvashattunk részleteket a regényből, ezek a részletek azonban csupán sejtetnek valamit az egész műből. Miről szól tulajdonképpen a regény?*

– A megjelent részletek tényleg csak sejtetnek valamit, előre elmesélni a lényeget viszont nem akarom. Maradjunk annyiban, hogy bizonyos értelemben színházközpontú lesz a regény.

– *Milyen élményháttere van a műnek?*

– Színházigazgató voltam majdnem három évig. Kicsit megismertem belülről ezt a színes, izgalmas és számomra elég fárasztó életet és környezetet. Elegendő élményanyagot gyűjtöttem össze egy közepes terjedelmű regényhez.

– *Milyen előkészítő anyagokat használ, vannak-e jegyzetei, naplója, vázlatjai?*

– Naplót nem vezetek, jegyzeteket ritkán készítek, időnként rövid vázlatot írok. Ellenben sokat olvasok egy-egy könyvem megírása előtt. Főleg szakkönyveket. Mielőtt például hozzáfogtam volna a kárókatónákhoz, egész sor vaskos könyvet tanulmányoztam át a madarakról. Még a madáretetők elkészítését is megtanultam. Most börtönintervjúkat nézegetek, és a cellák megvilágításáról is hallgattam előadást. Mindebből kevés került bele a regénybe, mint ahogy madáretetőket sem készítettem soha, a regényt ellenben megírtam.

– *A színhely a régi, ahol minden eddigi Gion-regény is játszódik?*

– Eddigi regényeim cselekményei sem játszódnak mindig ugyanazon a színhelyen, bár a kritikusok gyakran állítják ezt. Ezúttal azonban egyértelműen változik a színhely; nagyváros, börtön, tengepart...

– *Van-e valamilyen babonája vagy valamilyen rögeszméje a munkamódszerével kapcsolatban? A világirodalom és a magyar irodalom történetéből ismerünk ilyeneket...*

– Kezdő koromban ágyban fekvé írtam. Egyrészt mert leginkább hideg volt az albérleti szobában, másrészt mert azt gondoltam, hogy egy írónak legalább ennyi különködésre szüksége van. Aztán szereztem egy kis lakást, ahol már nem volt hideg, meg aztán arra is rájöttem, hogy fekvé csak a szememet rongálom, és a nyakam is megfájdul, és attól kezdve asztalnál írok, mint a legtöbb normális ember. Egyéb babonám és rögeszmém nem volt, és nincs is.

– *Hogyan tartja magát formában, hisz tudjuk, nem csupán az írói alkotómunka köti le idejét, hanem a rádió magyar szerkesztőségének a fő- és felelős szerkesztői tisztje is a vállára nehezedik.*

– Most főszerkesztő vagyok, de voltam én plakáthírekért rohangáló fiatal újságíró s vidéket járó riporter is. Könyveimet akkor is, most is leginkább éjjel írtam. Ilyenkor már a család sem zajongott körülöttem. Van egy kis íróasztalom, afölött görnyedek órákon át, ilyenkor nem gondolok a rádióra, színházra és egyebekre... Vagyis szeretem ezt a kis íróasztalt, elég sok könyvet megírtam rajta, mostanában azonban elkedvetlenedek néha, ha ránézek, mert tényleg nagyon kicsi. Ilyenkor beszököm az irodámba, ahol viszont nagy íróasztalom van, olyan nagy, hogy szinte meghatódok tőle, egy ideig ott írok, aztán mégis hazamegyek, igaz, szeretném magammal vinni a nagy íróasztalt, de hát nem férne be a lakásomba.

– *Milyen tervei vannak a jövőre?*

– Be kell fejeznem az elkezdett regényt. Sürgősen meg kell írnom egy hangjátékot. Nyáron állítólag filmet csinálnak az egyik könyvemből, szeretnék időnként részt venni a forgatáson, habár tudom, hogy a filmesek utálják, ha az író körülöttük lábatlankodik. Elszórtam már lapokban, folyóiratokban néhány történetet M. Holló Jánosról és I. J. asztalosmesterről, ezeket is jó volna összefogni. Előtte azonban a *Latroknak is játszott* harmadik kötetét akarom megírni. Csöndes őszben reménykedem, amikor igazából hozzáfoghatok.

A szellemi nyitottságért

Dorđe Pisarev, *Za duhovnu otvorenost*, Dnevnik 1988. május 4., 9. A bevezetőt és a kérdéseket Németh Dezső fordította; Gion válaszait eredeti magyar nyelvű gépiratból közöljük

Gion Nándor (Szenttamáson született 1941-ben), az ismert újvidéki író a napokban rangos magyarországi elismerést kapott: József Attila Irodalmi Díjjal tüntették ki. Gion eddig megjelent több prózai művét, néhány regényét is lefordították szerbhorvára. A kritikusok figyelmét főleg az 1983-ban megjelent *Virágos Katona* című regénye keltette fel. A most Gionnak ítelt magyarországi irodalmi elismerést először ítelték oda nem magyarországi írónak.

– *Gion Nándort arról kérdezzük: hogyan jutott az elismeréshez, és mit jelent számára íróként, és mit tágabb elismertségre törekvő (symposionista) nemzedéke képviselőjeként?*

– Megpróbálok valamiféle időrendi sorrendben válaszolni. Az én nemzedékem, az úgynevezett Symposion-nemzedék valóban szellemi nyitottságot hirdetett meg, elsősorban a jugoszláviai áramlatokat akarta befogadni minden nyelven, és az európai áramlatokat, és természetesen művelődni és tanulni akartunk, és bekapcsolódni az általunk elfogadott irányzatokba, tehát hatni is kifelé, már amennyire tehetségünkől tellett. Más szóval nem akartunk provinciális, bezárkózott írók lenni, és azt hiszem, ez sikerült nemcsak az én nemzedékemnek, hanem a nálunk idősebbeknek és fiatalabbaknak is. De maradjunk az én nemzedékemnél. Magyar nyelvterületen a határainkon túl kezdetben nem fogadtak bennünket egyértelmű lelkesedéssel, bizonyos állásfoglalásaink helyességét erősen elvitatták. Azután megenyhült a légkör, szerencsés módon éppen akkor, amikor nemzedékem tagjai íróként kezdtek beérni. De ehhez hozzátartozik még az is, hogy a jugoszláv irodalomnak az egyre gyakoribb fordítások révén komoly rangja lett Magyarországon. Nem csoda,

mert ezt olyan írók alapozták meg, mint Andrić, Krleža és mások, szóval jó írók, akiknek lefordított könyveivel együtt átkerültek a határon túlra a vajdasági magyar írók könyvei is fordítás nélkül. Átkerültek az én könyveim is. Az irodalmi közvélemény tudomást vett rólunk, számolt velünk, és én azt hiszem, hogy ennek az összetett folyamatnak az egyik része, hogy én megkaptam a József Attila-díjat, amit természetesen nagyra becslök.

– [Ez a kérdés nem maradt fenn a gépiraton, az újságban pedig nem jelent meg – A szerk.]

– Igen, próbálkoztam drámaírással is, nem túlságosan nagy sikerrel, az az igazság, hogy prózai műveimet dolgoztam át színpadra, aztán örültem, ha nem buktak meg egyértelműen. A művelődési dolgozó szerepébe inkább belekényyszerültem, de amikor vállaltam, igyekeztem tőlem telhetően jól csinálni, ugyancsak változó sikerrel. Helytálló a kérdésben megfogalmazott állítás, hogy elsősorban regényíró vagyok. Ebben a műfajban otthon érzem magam, nem állítom, hogy mindig a legjobb formámat hozom, de itt legalább tudom, hogy mit csináltam rosszul vagy jól. És amit rosszul csináltam, azon igyekszem korrigálni.

– Az átalakulásokra – amelyekig a regény máig eljutott (műfaji sokszínűség, játék a formával stb.) – nem külső, hanem „belső” élettel próbált válaszolni, így regényei – látszólag – eléggé nyugodtak, mentesek a mindenen áron újítani akarás elvétől.

– Írói pályám kezdetén én is megpróbálkoztam némi formabontással, bár az sem volt igazán az. Mindenesetre első regényemben unatkozó fiatal emberek ülnek a lépcsőkön, mindennap más elnököl, és tudatosan haszon nélkül való dolgokról értekeznek. Egyesek szerint még ma is ez a legjobb regényem, de ezt nagyon kevesen vallják, és én még azon is csodálkozom, hogy van, aki emlékszik erre a regényre. Elég gyorsan visszakanyarodtam a többé-kevésbé klasszikus formákhoz, és igyekszem az általam fontosnak tartott dolgokról írni, oly módon, hogy aki elolvassa, az is fontosnak tartsa ezeket a dolgokat, és ne unatkozzon közben.

– *Gyermekkor: regényszereplői gyakran gyermekek, és gyakran gyermek az elbeszélő is, aki egyes szám első személyben beszéli el a történeteket...*

– Valamikor régen kényszerből, anyagi kényszerből megírtam egy ifjúsági regényt, és első lettem egy pályázaton. Közben felfedeztem a saját gyermekkoromat és a gyermekek világát. Megírtam még három-négy ifjúsági regényt az elsőhöz hasonló formában, és majdnem nagyobb sikerük lett, mint a „felnőtt” könyveimnek. Több nyelvre lefordították őket itt Jugoszláviában, az egyiket külföldön is, filmek is készültek belőlük. Úgy látszik, sikerült leütnöm egy hangot, amely másokat is érdekel, esetleg más műfajban is.

– *Valami hasonló történt a Sortűz egy fekete bivalyért című remek magyar filmmel is (Szabó László rendezése), amelyet a regénye alapján forgattak. Békés falusi élet, egy sor egyszerű, jelentéktelennek tűnő történet a Dávid nevű „infantilis” elbeszélő szemszögéből, jól sikerült metaforája a „nagybetűs, komoly” életnek... Véletlenül került a film világába?*

– Az említett film magyar–francia alkotás. Ezt a „franciát” azért mondom, mert egyes magyar filmesek szerint túlságosan is francia, nem csak azért, mert francia színészek is játszanak benne. Vagyis nem eléggé körülhatárolható térben és időben, főleg térben. Ennek ellenére elég szép sikerrel vetítették, a sajtóból úgy értesültem, hogy díjat is nyert egy-két nemzetközi fesztiválon. De hadd válaszoljak a kérdésre: évekig filmkritikus is voltam, nem alkottam semmi jelentőset ezen a téren, de hozzákötődtem a filmhez, nem egy könyveimet igyekeztem filmszerűen megírni, és nagyon vágytam rá, hogy egyszer tényleg filmre kerüljön. És megtörtént: megfilmesítették az egyik regényemet. A vállalkozásnak sajnos igen-igen bukás-íze lett. De aztán megfilmesítették más könyveimet is, ezek már jobban sikerültek, tehát majdnem teljesült eredendő vágyam, azért csak „majdnem”, mert én sohasem voltam teljesen megelégedve az eredményvel. De lehet, hogy még mindig nem értek eléggé a filmhez. Ezért legjobb, ha megmaradok a szépprózánál. Meg is maradok nála, filmszerűen vagy anélkül.

Egy, a prózának elkötelezett tehetség

Újvidék, 1988, megjelent itt: Ioan Baba, *Un talent devotat prozei* In.: *Mărturisiri confluențe* ['Egymásba torkolló vallomások'], Timișoara–Uzdin, Ando tours–Tibiscus, 1997., 39–41.; fordította: Vass Csongor

Mindössze hat hónap leforgása alatt Gion Nándor két jelentős díj nyertese is lett. 1987 októberében megkapta a Déry Tibor Alapítvány díját, amelyet a magyar nyelvű irodalom kiváló alkotásaiért ítélnek oda; 1988 áprilisában pedig a Magyar Népköztársaság Művelődési Minisztériuma által odaítélt József Attila-díjat. A budapesti közlemény szerint a rangos kitüntetést első alkalommal ítélték olyan írónak, aki nem Magyarországon él. Kétségtől szép gesztus az író felé, ugyanakkor a jugoszláviai magyar nyelvű irodalom felé is. [...]

– Milyen értéke lehet egy olyan irodalomnak, amely valamely más irodalmi vagy művészeti értékeket képviselő közegben működik?

– Valakinek vagy van ötlete, vagy nincs. Vagy vannak élményei, vagy nincsenek. Persze gondolatokat is, élményeket is lehet kölcsönözni másoktól, de nem éppen ajánlatos. Tudnod kell azt megírni, ami a tiéd. Tanulhatunk egymástól, ha oly módon tudunk tanulni, hogy az ne legyen túl feltűnő, illetve ha képesek vagyunk idejében saját stílust kialakítani. Itt a mi térségünkben, a Vajdaságban az oda-vissza kölcsönhatások természetesen elkerülhetetlenek; így van ez rendjén, és így van jól: ha így maradunk, ahogy most is vagyunk.

Ha valaki minél nyitottabb próbál lenni, azok elsősorban az írók, mert arra törekszenek, hogy nevük és műveik ismertek legyenek különféle közegekben, hogy értékeiket más-más közegben próbára tegyék, és esetleg többfelé is szeretnének hatni. De ez mind elképzelhetetlen valóságos szellemi nyitottság nélkül. A nyelvi korlátok jelen vannak, ez kétségtelen. E korlátok meghaladása nem csupán az íróktól függ, éppen ezért szükségük van valamiféle segítségre, de szerencsére is. Egy jó könyv megírása kell hogy legyen az írók fő

elfoglaltsága, de ezenkívül különbözünk: vannak írók, akik tudják érvényesíteni magukat, mások viszont nem képesek erre. De nem szabad itt megállnunk: erőteljesebben kellene népszerűsíteniünk értékeinket a teljes jugoszláv térségben, különösképpen azon intézetek és szerkesztőségek felé, amelyek – nagyon helyesen – rendszeresen tájékoztatnak a más nyelvű irodalmak értékeiről. Mindannyiunknak volna mit felajánlanunk. Vannak jó könyveket író íróink.

De el ne felejtsem a kérdés másik tárgyát. Biztosan arra gondolt, hogy némely könyvemet és regényemet megfilmesítették. Soha nem voltam teljességgel meglegedve velük, talán azért, mert valamikor filmkritikával foglalkoztam. Épp ezért így lesz a legjobb, ha a prózának maradok elkötelezettje.

A jugoszláv belpolitika markánsan kisebbség-, illetve nemzetiségellenes fejleményei

Magyar Rádió *Gondolat-jel* 1988. november 6.

A *Gondolat-jel* korábbi műsoraiban már hírt adtunk a vajdasági magyar kultúra és a mozgalmas politikai viszonyok között általában a kultúra helyzetéről, ellentmondásairól, elbizonytalanító vagy éppen reményt adó jelenségeiről. A legutóbbi események vajon veszélyeztetik vagy éppen kitérítik a kultúra lehetőségeit? Györffy Miklós az Újvidéken élő író, Gion Nándort kereste fel kérdéseivel.

– Az adott körülmények között hogy érzi magát?

– Mint író nem érzem túlságosan jól magam, mert szeretnék írni, és kellene is írni, és van is miről írnom, de egyszerűen nincs rá időm. Ezt, asszem, a Magyar Rádió hallgatói is megértik, hogy miért nincs rá időm: zajlanak az események, komoly politikai események; én

emlékszem még, amikor az írószövetségben arról beszéltünk, hogy csupa unalmas értekezletet mutat be a televízió híradója, lényegében majdnem nézhetetlenek. Most megfordult a helyzet: az értekezletek nem unalmasak, hanem nagyon izgalmasak, zajlanak a dolgok, változnak a dolgok itt, és hát itt a képre belépek én is mint az Újvidéki Rádió magyar nyelvű műsorainak a főszerkesztője. Nekem is gondoskodnom kell arról, ezek a hírek idejekorán és valóban eljussanak a hallgatókhoz. Pillanatnyilag ezzel törődöm elsősorban.

– Ezek a körülmények, amelyek most kialakultak, és ezek a folyamatok, amelyek még korántsem lejátszott folyamatok Jugoszláviában, ezek mit jelentenek a te számodra mint magyar nyelven író és mint magyar nyelven rádióműsorokat készítő rádiós szerkesztő?

– Én ehhez úgy állok hozzá, hogy szakmailag minél tisztességesebben és minél pontosabban és minél szakszerűbben megcsináljam a magam dolgát mint főszerkesztő, és mint író is. Nekem ez a feladatom. Hogy maguk az események mit hoznak, azt nehéz előre megjósolni, én csak a reményeimről beszélhetek, és az elvárásaimról. Az elvárásaim pedig azok, hogy jobb lesz nekem mint főszerkesztőnek, mint a magyar nyelvű műsorok főszerkesztőjének, és jobb lesz nekem mint magyar nyelven író írónak itt...

– A kérdésed mögött, a saját magadnak föltett kérdések mögött természetesen az van, hogy az itt élő magyarságnak a helyzete milyen lesz az esetleg megváltozó politikai körülmények között. Ugye ez bújik meg mögötte?

– Az itt élő magyarságnak a helyzete: túlságosan nagy aggodalmaim nincsenek. Volt már többféle alkotmányunk a háború utáni Jugoszláviában; eddig még minden alkotmány szabályzata és előírása szerint Jugoszláviában azért a nemzetiségek jogai biztosítva voltak az oktatástól kezdve a tudományos intézetek megalakításáig. Ezek a jogok a továbbiakban is megmaradnak érzésem szerint, és ha ezek megmaradnak, akkor a jugoszláviai magyar nemzetiség továbbra is gyakorolhatja a jogait, más szóval anyanyelvén fejlesztheti kultúráját, anyanyelvén fejletheti ki magát, anyanyelvén iskoláztat-

hatja magát és taníttathatja gyermekét tovább, és írhatja napi-, hetilapjait, folyóiratait, beszélhet a televízióban és a rádióban.

– És itt a színházban is ugye gyakorolhatja az anyanyelvét az előadásokon, mert hiszen egy színházi igazgatói irodában beszélgetünk, ami korábban a te irodád volt, amikor itt direktor voltál.

– Igen. Ezt az irodát még én meszeltettem ki, én szereltettem föl, nem mondom, hogy a legjobban, de mégiscsak iroda és mégiscsak színház, mégiscsak Újvidéki Magyar Színház, amelynek saját épülete van, és amely épületet az összes fölszerelésével együtt ez a mostani jugoszláviai társadalom biztosította, ez a színház is meg fog maradni, továbbra is játszanak itt a színészek magyar nyelven, és továbbra is elvárjuk a közönséget, akik magyar nyelven akarnak látni jó előadásokat.

– Minket Magyarországon a kisebbségek iránti aggodalom szorít most. Vannak bajaink, sokféle nehézségeink. A Vajdaság úgy élt a mi tudatunkban tegnapig vagy tán még máig is, mint egy olyan sziget, amelyik ápolja a kapcsolatait Magyarországgal. Tényleg egy élénk és dinamikus csere van, nyitottság van, és ahogy mondani szokták nagy szavakkal: be tudja tölteni ez a kisebbség a híd szerepét két ország között, tehát Jugoszlávia és Magyarország között. Most az utóbbi időben bennünk vannak bizonyos aggodalmak, miközben nem igazán pontosan értett folyamatokról kapunk híreket.

– Először is ebben az esetben demokráciáról kell beszélnünk. A demokráciából pedig sohasem elég, és ez vonatkozik a kisebbségek helyzetére és a nemzetiségek helyzetére is Jugoszláviában. Itt Jugoszláviában, függetlenül esetleges türelmetlenségektől, tüntetésektől, kiabálásoktól és jogos követelésektől, ez azért mindig jelen van, hogy „nagyobb demokráciát”, ha ehhez tartjuk magunkat. Nem látom veszélyeztetve a '74-es alkotmány eredményeit, hogyha most ezt megváltoztatjuk, és új alkotmányt hozunk. Mert hogyha nagyobb demokráciát akarunk, az azt jelenti, hogy nagyobb demokrácia lesz a nemzetiségek számára is, tehát a Jugoszláviában élő magyarság számára is. Én ezt így fogom föl, így állok hozzá, és

így támogatom. Tehetem ezt, és egészen közelről tehetem, mert magyar nyelven írok, más nyelven nem is tudok írni, és nem is akarok írni, magyar nyelvű műsorokat szerkesztek, vagy felelek ezekért a műsorokért, ezeket a műsorokat jobb szeretném tenni, jobb könyveket szeretnék írni, mint amilyeneket eddig megírtam, és mindezt az anyanyelvemen. Úgy látom, hogy a változtatásokra irányuló javaslatok ezt biztosítják. Az most más dolog, hogy abban már nem vagyok biztos, hogy az értelmiség által előállított értékeket mekkora réteg tudja felszippanítani. Egyik régi tanárom, akit nagyon szeretek, azt szokta mondani, hogy a vajdasági, a jugoszláviai magyar kultúrában a helyzet olyan, hogy vannak egyetemi tanáraink, és vannak kubikusaink. Ez ma már nem áll pontosan így, de még kicsit így áll. Az a réteg, amely az értelmiségi terméknek egyfajta átvételét kellene hogy elvégezze, tehát egy ilyen átvételi réteg, ez még mindig hiányzik. Bemutatóközönségünk van, igazán nagy közönségünk nincs itt Újvidéken, a magyar színházban. Ezen kell dolgozni.

– Gondolom, hogy itt az iskolarendszer újragondolásáról volna szó, hiszen az a transzmisszió, amelyik ezt el tudja végezni, az csak az iskolarendszer lehet.

– Iskolarendszerről is van szó, meg minden másról. Könyvekről is van szó, újságokról is. Talán nem eléggé tudatosítottuk, hogy ezen a nyelven mi mindent lehet csinálni itt Jugoszláviában.

Levél Szokai Imrének

Újvidék, 1988. november 7.

Kedves Imre!

Régóta akarok már írni neked, valójában február óta, de nagyon rossz levélíró vagyok, évente legfeljebb két levelet írok, az idén már megírtam hármat. Most mégis megírom a negyediket is, mégpedig

a Tabajdi Csaba szerzőtársaddal a Magyar Nemzetben közölt *Mai politikánk és a nemzetiségi kérdés* című tanulmányotok kapcsán. (Elofvastam még egyszer, és másodszor is tetszett!)

A körülöttünk zajló események ugyanis egyre aktuálisabbá teszik mindazokat a témákat-problémákat, melyeket felvetettetek. Persze nem akarok most mindegyikről szólni, de kettőt külön megemlítenék.

Az egyik: mennyit tud a magyarországi közvélemény a határon túl élő magyarokról? Valamikor a hetvenes évek elején író-olvasó találkozóra hívtak egy magyarországi nagyközségbe. Sokan összejöttek, főleg diákok, és én vagy másfél óráig beszéltem magamról és a jugoszláviai magyar irodalomról. Végül az egyik diáklány megkérdezte tőlem, hogy ha magyar vagyok, miért költöztem át Jugoszláviába, miért nem maradtam itthon, a magyarok országában. Történelemlényeik ilyen irányban nem sok eligazítást nyújtottak akkor. (Azóta?) Cikketek és a hozzá hasonló írások végre tájékoztatnak valamiről, amit talán illene tudni.

A másik: Magyarország felelőssége a határon kívül élő magyarok iránt. Én ez esetben nyilván keményebben fogalmaztam volna, de azt hiszem, nektek van igazatok. Valóban higgadtan, de komoly felelősséggel kell viszonyulni ehhez a kérdéshez, semmiképpen sem megkerülni. A helyzet jó irányban változik az utóbbi időben, ehhez bizonyára egy-egy találó újságcikk is hozzájárul. Ezért szeretnék biztatni, hogy továbbra is foglalkozz a témával, olyan hozzáállással, mint először, és amit itt most dicsérni próbálok.

Régen hallottuk egymást. December 2-án Budapestre utazom, felhívlak majd telefonon, de te is kereshetsz engem, az RTV Benczúr utcai Vendégházában leszek öt-hat napig.

Szeretettel üdvözöl téged és családotad: Gion Nándor

„Szerencsés írónak mondhatom magam” – a József Attila-díj egyetlen vajdasági tulajdonosa rangos lengyel elismerésben részesült

Csordás Mihály, 7 Nap 1988. december 30., 28.

– A beszélgetésünk előtti órában távirat érkezett Gion Nándor számára Lengyelországból: megkapta az év prózáírói díját, és ahhoz gratulálnak neki. Erről kérdezem hát: hogyan kerül a csizma az asztalra?

– A lengyelt törve beszélő írotársam úgy fordította le a távirat szövegét, hogy az év lengyel irodalmi díját ítelték nekem. Azt nem tudom, legfeljebb csak sejtem, hogy ki és miért. Tulajdonképpen az sem derült ki számomra a négy-öt szavas szövegből, hogy ki gratulál. Ezzel együtt nagyon jólesett az elismerés, mint ahogy az is jólesett, hogy lengyelül megjelentették *Latroknak is játszott* és *Sortűz egy fekete bivalyért* című könyvem. Feltételezem, hogy ezek közül valamelyikért tüntettek ki.

– Fényes irodalmi pályád fontos állomásait a legkülönbözőbb díjak fényjelezték. Ezek sorában egyik legrangosabb a magyarországi József Attila-díj, amelyet csak ritkán adományoznak nem magyar állampolgárnak...

– Díjakban korábban sem szenvedtem hiányt. Kicsit a szerencse is úgy hozta, hogy aránylag sok elismerésben részesültem. Sokra értékelték a munkásságomat városi, tartományi és köztársasági szinten nálunk, de külföldön is: megkaptam tavaly a Déry Tibor-, az idén pedig a József Attila-díjat. Az utóbbival kapcsolatban már valamikor a tavasszal nyilatkoztam a sajtónak, arról beszélve, hogy ez a kitüntetés kissé az egész jugoszláviai magyar irodalomnak szól, sőt az egész jugoszláv irodalomnak. Ezt vallom ma is.

– Voltál színigazgató; ma főszerkesztő vagy. Ilyen irányú elfoglaltságaid mellett jut elég idő az írásra?

– Kissé sajnálom, hogy az utóbbi időben többnyire régebbi műveimért kapom a díjakat. Egyszerűen azért, mert megkritikáltak az újabbak. Írok ugyan egy regényt *Börtönről álmodom mostanában* címen – részletei a Hídban és a Magyar Szóban jelentek meg –, de lassan haladok vele, éppen az említett elfoglaltságaim miatt. Pedig írni szeretnék leginkább! Az előző könyveimet általában egy nekifutásra fejeztem be. Ez a munkastílusom, amin most kénytelen vagyok változtatni – főként szerkesztői noszogatásra. Nem panaszképpen mondom, de lehet, hogy nem kellett volna vállalnom irodalmon kívüli megbízásokat. De hát az adott pillanatban talán kissé naivan azt hittem, hogy a nemzetiségi írónak, sőt nemcsak a nemzetiséginek, néha mindenesnek kell lennie. Így aztán a két-három évvel ezelőtt megjelent könyvem is kissé szaggatottra sikerült. Vékony füzetecske *Az anyagi vigasság*, a megítélesem szerint nem rossz mű, de egyes kritikusok – ha nem is írásban, de élőszóban – elmondták róla, hogy a legtöbb novelláján érződik a hosszabb kihagyás. Ebben valószínűleg igazuk is van. Persze még így is lehetett volna szebb kiadvány belőle jobb szerkesztéssel, mint amilyen például első könyvem, a *Kétéltűek a barlangban* volt, vagy az *Olyan, mintha nyár volna* című elbeszéléskötetem. Végül azonban *Az anyagi vigasság* is elkelt a piacon. Csak kissé hiú ember lévén jobban szeretem a szép kivitelezésű műveimet: az *Ezen az oldalon*, a *Virágos Katonát* és annak „hosszabbított” változatát, a *Latroknak is játszottat*. Ezek még gyorsabban elkeltek, és főleg nekik köszönhetem, hogy megjelenhettem más nyelvterületen, sőt más országokban is: Romániában, Magyarországon, Lengyelországban...

– Sok díjat kaptál már életedben, sok könyvedet kiadták. Érezted magad valamikor gazdagnak is?

– Be kell vallanom, hogy irodalommal ez ideig nem kerestem sok pénzt. Íróként egyetlenegyszer voltam igazán gazdag, akkor is csak egy hétig: tavaly Lengyelországban, amikor felvettem a *Latroknak is játszott* című könyvemért a tiszteletdíjat... Ez kb. annyit tett ki, mint egy lengyel polgár másfél évi fizetése. El kellett volna költenem

egy hét alatt. Ám amilyen ügyetlen vagyok, nem tudtam elkölteni, pedig családom nőtagjait tíz évre előre elláttam ezüst és borostyán nyakláncokkal. Töméntelen mennyiségű whiskyt fizettem lengyel ismerőseimnek, magam is velük ittam, és minden este füstölt lazacot vacsoráztam. Gondolom, ennyit egyszer megengedhet magának egy vajdasági magyar író. Aztán, hogy esetleg még egyszer megengedheti-e magának, az már nagy kérdés.

– *A színpad és a film is területed. Milyen szempontból fontosak a számodra?*

– Egyértelműen a könyv szempontjából. Mindent csinállok, pedig írnom kellene, mert bizonyos értelemben szerencsés írónak mondhatom magam. A regényeim és novellásköteteim eléggé kelendőek, sőt meglepő gyakorisággal bemutatják a színpadon is őket. Mérsékelt sikerrel játszották az *Ezen az oldalon*, és elkészült a *Virágos Katona* dramatizációja is, amelyet Harag György szeretett volna megrendezni, de sajnos a halál megakadályozta ebben. Valahol készen áll *Az anyagi vigasság* színpadi változata, amit nem én csináltam. Remélem, jövőre lesz belőle előadás az újvidéki Szerb Nemzeti Színházban vagy valahol másutt. A műveimből létrehozott öt film közül egynek volt igazán sikere és nagy visszhangja, annak, amely magyar–francia koprodukcióban született meg. A többi vállalkozás felemás eredményt hozott. Ahhoz azonban biztosan hozzájárultak, hogy a könyveim olvasottabbak legyenek. Ez hát igazán fontos számomra. A díjakra, színházi előadásokra és filmekre rövid idő múltán csak én emlékszem majd szűkebb családi körben.

– *Mi lehetne ennek az interjúnak az epilógusa?*

– Sok mindennel próbálkoztam életemben a kőművességtől a géplakatosságig, a színházigazgatóságtól a főszerkesztőségig; volt, amit aránylag jól is csináltam, de a legtöbb mindent rosszul. Az írást azonban – úgy érzem – megtanultam annyira, hogy érdemes legyen tovább folytatnom.

A muskátlizenéről

Gépiratból; *A megmaradás esélyei* címmel megjelent: Heves Megyei Népújság 1989. április 20.; elhangzott 1989. április 17-én Egerben, a Gárdonyi Géza Színházban a magyar nyelv hete országos megnyitója gálaestjén

Legtöbben bizonyára hallottak már a muskátlizenéről. Vegyes műfajú és főleg vegyes értékű zene ez, amelybe belefér a magyar nóta, a régi fülbemászó táncdal, a sikamlós kuplé és még minden más, természetesen áthangszerelve a kor követelményeinek megfelelően. Nem tudom pontosan, hogy honnan ered az elnevezés, én az utóbbi években hallom egyre gyakrabban emlegetni, amióta Vajdaságban hihetetlen gyorsasággal elszaporodtak a muskátlizene művelői, a nagyközönség lelkesen fogadta őket, megjelent a körükben néhány ügyeskedő fiú, aki beszervezte őket lemezkiadókhöz, piacra kerültek a lemezek és kazetták, és csakhamar elárasztották nemcsak Vajdaságot, hanem szinte az egész magyar nyelvterületet.

Szülfalumban, Szenttamáson is megalakult egy muskátlizenekar. Heten álltak össze a következő hangszerekkel: két szaxofon, két harmonika, egy gitár, egy nagybőgő és egy bendzsó. Őket is felfedezték az ügyeskedő fiúk, az egyik eljött hozzám, elmondta, hogy a szenttamásiak hamarosan lemezt csinálnak, és megkért, hogy írjak valamiféle kísérőszöveget a lemezhez, hiszen eddig is sokat írtam Szenttamásról, ennyit még megtehetnék szülfalumért. Udvariasan elutasítottam az ajánlatot, szerencsére senki sem búsult túlságosan emiatt, a zenekar bevonult a stúdióba, és eljátszotta és elénekelte egyebek között azt, hogy: „Üljél a motoromra, kisangyalom”, hogy „Egy gombolyag sárga cérna”, hogy „Kerítésre felmászott a bakkecske”, és hogy „Engemet még nem szeretett senki”. A hangszerek néha hamisan szóltak, időnként az ének is megbicsaklott, az ügyeskedő fiú a haját tépte dühében, de aztán támadt egy nagy ötlete. Berendelte a feleségeket is a stúdióba, és rájuk parancsolt, hogy

tegyenek úgy, mintha nagyon jókedvűnek lennének, sikongjanak hangosan, főleg olyankor, ha a férjek hamisan játszanak, ezzel majd elsikoltják a hibákat. Így történt, megvolt a felvétel, a lemezt azóta többször utánnomták, különösen Magyarországon volt kelendő. Eljött hozzám ismét a szervező, és azt mondta, hogy mint már anynyiszor, ezúttal is ostobán viselkedtem, mert egy egész rakás pénzt kaphattam volna egy rövidke szövegért.

Akkor magamba szálltam egy kicsit, és végiggondoltam, hogy mit is írhattam volna, ha írtam volna. Először is meg kellett volna írnom, hogy ez volt gyerekkorom zenéje. Ez volt a magyar zene. Ezt húzták a lakodalmakban és a szombat esti bálakban. Talán mert csak ezt húzhatták, vagy csak ezt merték, de lehet, hogy már akkor is ez tetszett az embereknek. Meg kellett volna írnom azt is, hogy suhancoromban kisebb-nagyobb csoportokhoz csapódva magam is ezt énekeltem igen hangosan, különösen olyankor, ha szerettünk volna túlkiabálni más nyelvű nótázókat. Nem kiabáltunk túl senkit, de mégis ez volt az érzésünk, közel voltunk magunkhoz, csak a saját hangunkat hallottuk, és azt hittük, hogy egyedül mi énekelünk a világon, még ha muskátlidalokat is. Mert ezeket a dalokat tényleg hangosan lehet énekelni. Minden nyelven. Később, amikor már írótáborokba jártam, népdalokat énekeltek, nem akartunk senkiket sem túlkiabálni, megfértünk ott valamennyien egymás mellett.

Mégsem a népdalok jöttek divatba, hanem a muskátlizene. És én mind többször gondolok arra, hogy anyanyelvünk a Vajdaságban véstjósloán kezd hasonlítani a muskátlizenére. Vagyis egyre inkább romlik. Évekkel ezelőtt lármás veszekedésbe kezdtem a Magyar Szó című napilapunk főszerkesztőjével, amiért állandóan csökken a lap példányszáma. Én azt állítottam, hogy ennek oka a rossz szerkesztési politika, a túlzott óvatosság, amelynek nyomán az érdektelen, unalmas hírek tömkelege jelenik meg az újságban, életünk problémáiról hallgatunk, és ezt is egy elszürkült nyelvezettel tesszük, ő viszont azt bizonygatta, hogy a példányszám azért csökken, mert csökken a magyarok száma.

Attól tartok, mindkettőnknek igaza volt. Mert a lap tényleg rossz volt, de a magyarok száma is csökkent, a statisztikai kimutatások egyre riasztóbb adatokat közölnek. Azt hiszem, Vajdaságban fogyatkoznak leggyorsabban a magyarok. Ennek természetesen sokféle oka van, de az egyik biztosan a nyelv megromlása. Tudom, hogy keverem az ok és okozati sorrendet, a tüneteket a betegséggel, de ebben a rövid jegyzetben a nyelv és az ének szépségéért és megtartó erejéért szeretnék ágálni. A csúnya, illetve a csúnyán beszélt nyelvet könnyűszerrel felejt el az ember, a muskátli pedig jószerint mégis csak cserepes virág, amit bármikor le lehet lökni az ablak párkányáról.

Nemrégem hosszabb nekrológfélét írtam egy elhunyt ismerősömről, megírtam, hogy rendes ember volt, mert tényleg rendes ember volt, de nem állhattam meg, hogy ne szűrjak közbe egy mondatot, miszerint csúnyán beszélt az anyanyelvét, úgy beszélt magyarul, mintha homokot tömtek volna a szájába. Megmondtam neki ezt életében is egyszer, széttárta karjait, mint aki nem tehet róla, a többségi nyelv előbb-utóbb megteszi a magáét, nehéz elkerülni a hatását, még a hangokat is átvesszük, a magán- és mássalhangzókat, főleg a mássalhangzókat. Kissé mélabúsan mondta ezt, közben ropogtak a homokszemek a fogai között, én meg arra gondoltam, hogy talán nem is kellett volna rászólnom, hiszen beteg volt már akkor szegény, és én tudtam, hogy hamarosan meg fog halni.

Sok emberre rá kellene szólnom, azt meg úgysem tehetem. Nem akarom ezzel azt mondani, hogy Vajdaságban minden magyar csúnyán beszéli az anyanyelvét, és hogy muskátlizenére búsul vagy vigad. És hogy aztán még, mondjuk, Magyarországon is jó üzletet csinál muskátlilemezével, hiszen teheti, mert van rá igény. Hallottam szép beszédet is eleget, élvezettel hallgattam az embereket, akik szépen énekeltek a népdalokat. Nekem eléggé reszelős a hangom, nem tudok szépen énekelni, könyveket írok, ehhez valamelyest értek, ezzel próbálom kimosni a homokszemeket a fogak közül. A cserepes virágokat meg nem kedvelem túlságosan, mert könnyen lelökhetők az ablakpárkányról, vagy akár maguktól is leeshetnek.

Az írók tisztességesen politizálnak: Gyulai eszmecsere a vajdasági kultúráról

Niedzielsky Katalin, Békés megyei Népujság 1989. május 22.

Gion Nándor alighanem a legismertebb jugoszláviai magyar író. [...] Hosszú évekig volt az Újvidéki Magyar Színház igazgatója, jelenleg az ottani rádió magyar nyelvű adásának főszerkesztője. A napokban a gyulai Mogyoróssy és a megyei könyvtár látta vendégül Gion Nándort, aki munkásságáról, a Jugoszláviában születő magyar irodalomról, a nemzetiségi lét és alkotás kapcsolatáról, történelem és művészet összefüggéseiről beszélgetett az olvasókkal. Az interjú a gyulai találkozó után készült.

– Nem tetszik nekem a jugoszláviai magyar irodalom és a jugoszláviai magyar író meghatározás. Én magyar vagyok, Jugoszláviában élek, és magyarul írok. Irodalmi szöveget nem is tudnék másképp. Ezért úgy érzem, része vagyok az egyetemes magyar irodalomnak. Persze, nem minden kortársam érzi így...

Hogy miért kötődnek más országokban élő írók talán jobban az anya-irodalomhoz, mint mi? A válasz történelmi okokban keresendő: az ötvenes években Jugoszlávia meglehetősen elkülönült, önállósult a kelet-európai országoktól. Olyan nemzetiségpolitikát alkottak meg nálunk, amellyel ott tudták legjobban megoldani a kisebbségek helyzetét. A mai napig van magyar nyelvű napilapunk, öt hetilap, könyvkiadónk, amely évente körülbelül hatvan kötetet ad ki, zömmel szépirodalmat. Ismert a Hungarológiai Intézet, az egyetem magyar tanszéke, három irodalmi és egy társadalomtudományi folyóirat jelenik meg. A televízió naponta 2-3, a rádió 19, hétfévente 24 órás magyar nyelvű adást sugároz.

– Magyar író Jugoszláviában, soknemzetiségű területen él; két ország, ennél is több nép életét, történelmét, fejlődését követheti nyomon. Milyen írói feladatok adódnak ebből a sajátos helyzetből, a nagyobb látószögéből?

– Szakmai szempontból nézve ugyanolyanok, mint minden írónak szerte ezen a világon. A valóság kissé tarkább, talán színesebb. Lehet, hogy esetenként gazdagabb is, mint egy kevésbé vegyes környezetben. Számolni kell ezzel a sokféle sajátossággal, amit egy ilyen környezet hoz magával, és külön számolni kell az emberi érzékenységgel. Meg kell próbálni minden színfoltot – amit vállalni merünk – úgy visszaadni, hogy az hiteles és irodalmi szintű legyen.

– *Rohamos belpolitikai változások korát éljük ma Magyarországon és Jugoszláviában. Olyan időszak ez, amikor az irodalomra és egyáltalán a művészetekre különösen nagy szerep és felelősség hárul.*

– Pontosan így van; mindkét országban láthatjuk, hogy az írók foglalkoznak a politikával, éppen azért, mert érdeklí vagy aggasztja őket az ország sorsa, és segíteni szeretnének. S ha egyes vélemények szerint az írók nálunk még nem hallatják szavukat eléggé, ahogyan az események nyomán az ember elvárná, azt hiszem, hamarosan erre is sor kerül.

Olyan sebesen halad előre minden, és olyan gyorsak a változások. Ki kell lépni az íróasztal mellől, az állásfoglalás erkölcsi kötelesség. Mégpedig nem egymást, országokat, népeket sértegetve, hanem úgy, hogy az az állásfoglalás minden érdekelt számára elfogadható legyen.

Sok rosszat tudnék mondani az írókról, én mégis bízom bennük, mert amikor politikáról van szó, bizony elég gyakran becsületesebbek, tisztességesebbek sok hivatásos politikusnál. Talán azért, mert ők íróként politizálnak, s szerintem minden valamirevaló író a lelke mélyén tisztességes ember.

– *Az irodalomról beszél; vajon a színháznak és a sajtónak milyen küldetést szán a mai világban?*

– Nálunk is sokat vitatkoznak mostanában a sajtó helytállásáról, a régi koncepció lassú megszűnéséről, olykor a sajtó pálfordulásáról is. A végkövetkeztetés mindig ugyanaz: a sajtó írja meg az igazat, s nyilván ez az alapkövetelmény. A baj csupán ott van, hogy a la-

pok gyakran homlokegyenest ellenkező álláspontokat képviselnek; vagyis megírja mindegyik a maga igazát, csak éppen az egyik igazság nagyon kicsit hasonlít a másikhoz... Itt is vissza kellene térni valahogy a tisztesség fogalmához, és abból kiindulva újságot írni.

– Egyetértünk abban, hogy ilyen időszakban különösen fontos feladat hárul a művészetekre. Ebben az országban viszont sajnós az a tapasztalat, hogy háttérbe szorul a kultúra, a művelődés, a művészet, az oktatás. Egyre bizonygatni kell a jelentőségét és jövőformáló erejét; vagyis sokkal kisebb a tudomány és a művészet rangja, megbecsülése, mint kellene.

– Ugyanez a helyzet Jugoszláviában. Amióta írók és színészek között forgok, ez állandó téma, próbálunk javítani, de azt hiszem, túl gyengék vagyunk ahhoz, hogy lényeges eredményt tudjunk elérni. Talán a befogadó közeg, a közönség figyelhetne oda jobban a művészetekre. Az embereket kellene rászoktatni, hogy jobban igényeljék a könyveket, a színdarabokat.

– Vajon hogy érezte magát színházigazgatóként, illetve hogy érzi magát az író most, a rádiós főszerkesztő bőrében?

– Nem szerettem a színház-igazgatóságot, mert idegen tőlem az a mesterkelt világ, a színház. Természetesen tisztában vagyok a lényegével, jelentőségével, s mindenkor pártfogolni fogom a színházat, de örültem – íróként is –, amikor onnan eljöhettem. Hasonlóan érzem magam jelenleg is; szeretem a munkát, a kollégákat, látom a rádiózás jelentőségét, de nem szeretek a főszerkesztői székben ülni. Több mint három éve jöttem el a társulattól, s most – ahogyan a gyermekkori évek – felbukkannak a régi színházi élmények, amelyek jól kamatoztathatók az irodalomban. Sok nyersanyag gyülemlett fel, tehát az író nyert a színházzal. Gondolom, ez lesz majd a rádiónál is, feltöltődés a későbbi szépprózához.

Negyvenéves az Újvidéki Rádió

Nagy Izabella, Magyar Képes Újság 1989/28., 11.

Az Újvidéki Rádió az idén ünnepli 40. születésnapját. A kezdetekről, a jelenről és terveikről a Rádió főszerkesztőjével, Gion Nándorral, főszerkesztő-helyettesével: Jakobsz Istvánnal és Vébel Lajos újságíró-szerkesztővel beszélgettünk.

– Az Újvidéki Rádió 1949. november 29-én sugározta első adását. Mivel a rádiós újságírásnak nem voltak hagyományai, első munkatársaink a Magyar Szó újságírói közül kerültek ki, mint például Bogdánfi Sándor, Szalai István vagy Bosán Magda, a szórakoztató és művészeti adások szerkesztője. A műsorokat egy kezdetleges, kis hatósugarú adó közvetítette, legnagyobbbrészt élő adásban. Ebben az időben a szerbhorvát és a magyar nyelvű műsorokat még egyetlen hullámhosszon sugároztuk, váltakozó terminusokban. Később a műsorsugárzás még két hullámhosszal bővült; jelenleg középhullámon a nemzetiségi: magyar, ruszin, szlovák és román nyelvű műsorok váltják egymást, míg ultrarövid hullámon mind a négy nemzetiségi nyelven folyamatos műsort sugárzunk. A magyar nyelvű adás 19 órás, 5-24 óráig tart, 1988. november 29-től pedig hetente kétszer, péntekről szombatra és szombatról vasárnapra virradóra éjszakai műsort is közvetítünk. Véleményem szerint ez egy hasznos és jó műsor. S a visszajelzések alapján igen nagy a hallgatottsága. Rátermet fiatal értelmiségiek, írók, újságírók szerkesztik, s ami igen fontos, a műsorséma nem túl merev. Főképpen zeneszámokból áll, néhány szilárd szöveges műsor-ponttal. Péntek éjszaka 2 óra 30 perckor rövid hangjátékot, szombaton pedig ugyanebben az időben kabarét vagy vidám egyfelvonásost közvetítünk. Ezenkívül minden éjszakai műsor egy-egy érdekes témát dolgoz fel a stúdióvendégekkel folytatott beszélgetéseken vagy helyszíni riportokon keresztül. Vendégeink leginkább írók, orvosok, pszichológusok vagy jogászok. Így

például az utóbbi néhány adásban beszélgetést folytattunk Szeli Istvánnal, Hornyik Miklóssal és dr. Burány Bélával.

– *A nappali műsorokról még nem beszéltünk...*

– Nappali műsoraink arculata kezdettől fogva jó irányba, változatosan alakult. Tematikájukat tekintve vannak informatív-politikai, irodalmi-művészeti, gyermek- és vidám műsoraink. Ezen belül olyan heti műsorok, amelyek magazinszerű összeállításban különböző tematikát dolgoznak fel. Ilyen például a *Szempont* című kulturális műsor, a *Szivárvány* (tudomány és technika), a *Rivalda* (film és színház) vagy az *Elmélet-vita-gyakorlat*, amely esztétikai, szociális és tudományos kérdésekkel foglalkozik.

– *A magyar nyelvű szerkesztőség hány dolgozót foglalkoztat?*

– Folyamatosan, ahogy bővült a műsoridő, növekedett a munkatársak száma is. S hozzá kell tennünk, egyre képzetebbek lettek. Jelenleg a magyar nyelvű szerkesztőségnek 100 munkatársa van: újságírók, lektorok, gépírók, bemondók. Számukat az év végéig 105-re emeljük majd. De nemcsak ez a szerkesztőség készít magyar nyelvű műsorokat. A hangjáték-szerkesztőség évente 106 magyar nyelvű bemutatót tart.

– *Mondana néhány szót az Újvidéki Rádió céljairól és terveiről?*

– A jubileum alkalmával a szerbhorvát műsorhoz hasonlóan bevezetjük a 24 órás magyar nyelvű műsort. Az indítást november 29-ére tervezzük, most készül napokra szabva ezeknek az új éjszakai műsoroknak a koncepciója. A már folyamatban lévő éjszakai műsorokkal felnőtt egy újságíró- és szerkesztőgárda, amely magvát képezi egy kibővített rovatnak, s akik a jövőben ezt a csöppet sem könnyű munkát végeznék. Ezenkívül kisebb módosításokat tervezünk a hallgatóság igényeinek megfelelően és a minőségjavítás érdekében.

– *Milyen gondokkal küzdenek?*

– Természetesen, mint mindenki más, mi is anyagi gondokkal küzdünk. Sokat dolgozunk terepen, s az utazás és a felszerelés te-

temes kiadásokkal jár. Bár az utóbbi időben jelentősen emelkedett előfizetőink száma, az inflációt még így sem tudjuk utolérni.

– *Miben látják a rádió szerepét a nemzetiségi tájékoztatásban?*

– A nemzetiségi tájékoztatásban a rádió nagyon fontos szerepet játszik, ugyanis ez a legolcsóbb, leggyorsabb és a legszerteágazóbb tájékoztatás. Ezenkívül jelentős szerepe van a nyelvművelésben és a kultúra terjesztésében. S természetesen az sem lényegtelen tényező, hogy a rádióhullámok nem ismernek határokat. Hallgatóink leveleiből értesülünk arról, hogy műsorainkat nemcsak Magyarországon, de Németországban és Romániában is hallgatják.

Újévi köszöntő 1990

Gépiratból

Boldog új évet kívánok minden kedves hallgatóknak!

Sokféle boldogságot kívánok, mindenkinek olyat, amilyent éppen szeretne. Azért mondom ezt így, mert az elmúlt esztendőben hatalmasat mozdult körülöttünk a világ, és azok az emberek mozdították meg, akiknek évtizedeken keresztül szigorú előírásokkal adagolták a csupán egyfajta boldogságot. Ezért aztán ezek az emberek egyáltalán nem voltak boldogok.

Bejártam valamikor ezt a világot, amikor még mozdulatlan volt. Sehol sem láttam olyan szép fenyőfákat, mint Erdélyben, és sehol sem láttam annyi elgyötört, szomorú embert, mint ott a gyönyörű fenyőfák között. Talán még Moszkvában. Ott is sok volt a szomorú ember, lehorgasztott fejjel nyüzsögtek körülöttem, és én zavaromban a nagyáruházban vettem egy borsapkát, amely kellemesen melegítette a fejemet, de az első hóesés után úgy megbüdösödött, hogy el kellett dobnom. Varsóban egy hídon fél napig figyeltem egy fiatal embert, aki szép borostyánnyakékeket árult. Sokan jártak

a hídon, sóvárogva nézték a borostyánokat, de senki sem vásárolt. A Palócföldön egy tiszta vizű folyó mellett ültem, és a csillogó, tarka kavicsokat néztem, mélyen a víz alatt. Azt mondják, később bemocskolódott az a folyó is, a halak hápogva jöttek fel víz tetejére, és fehér hasukat az ég felé fordították. Sehoh sem láttam olyan szép jegenyesorokat, mint a Dunántúlon, a Balaton környékén. Egyszer egy nagy vihart is átéltem ott, akkor kettéhasadt egy magas jegenyefa, és mindenki láthatta, hogy korhadt volt a belseje.

A jegenyesorok azonban továbbra is megmaradtak. Nem csoda hát, ha megmozdult körülöttünk a világ.

És erre mifelénk? Itt is szépek a fenyőfák és a jegenyefák, a bőrsapkák itt is megbüdösödnek néha, a folyóink pedig egyre szennyezettebbek. És nekünk is sokáig előírászerűen adagolták, hogy mikor, miként és miért legyünk boldogok. Persze megpróbáltunk cselezgetni. Emlékszem régi szilveszteréjszakákra, amikor a férfiak ócska mézcirok pálinkával kábították magukat, aztán a befagyott folyó jegén rikoztak az ég felé, mint a nyakörves kutyák teliholdas nyári éjszakákon, az asszonyok pedig ünneplő fekete ruhában, mint a varjak osontak a reggeli szentmisére. Titokban megpróbálták boldogok lenni a maguk módján. Szeretném azt hinni, hogy a most elmúlt éjszakán valamennyien boldogok voltunk a magunk módján. Próbáljunk meg ugyanúgy boldogok lenni az egész 1990-es új esztendőben. Tudom, hogy nehéz lesz. Anyagiakban szegények vagyunk, és az új évben talán még szegényebbek leszünk. De legalább hagyjanak bennünket boldognak lenni nyíltan, hangosan és félelem nélkül a magunk módján, mindenkinek a kívánsága szerint.

Még egyszer boldog új évet kívánok minden kedves hallgatónknak.

„Ebből a pozícióból”

Oplatka András, Pesti Hírlap 1990. július 24., 7.

A nacionalizmus nagy veszély és nagy csapda. Szilágyi István kolozsvári író mesélte nekem, hogy kisebbségi magyar írók találkoztak Pesten magyar írókkal, akik feltették nekik a kérdést: ti szerencsétlen erdélyiek, újvidékiek, mit tehetünk értetek? Ekkor felállt az újvidéki Gion Nándor és azt mondta: ha segíteni akartok nekünk, tegyetek először magatok valamit. Váljatok egy egészséges, gazdaságilag jól működő, társadalmilag kiegyensúlyozott, a világban tekintéllyel bíró, rendezett országgá. Ebből a pozícióból tudtok majd nekünk is segíteni.

Levél a Magyar Írószövetségnek

Újvidék, 1990. augusztus 27.

Tisztelt írotársaim, kedves barátaim,
köszönöm szíves felajánlásukat,
közlöm, hogy természetesen elfogadom a Magyar Írószövetség
rendkívüli tagságát.

Gion Nándor

Nyílt levél Antall Józsefhez

Tizenhét aláíró, Magyar Szó 1990. december 22., 18.

Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Nagy aggodalommal olvastuk a magyar értelmiség kiemelkedő képviselőinek levelét, amelyben a Magyar Napló anyagi támogatásának megvonása ügyében folyamodnak önhöz. Magyar íróbarátaink érveivel mi, jugoszláviai magyar írók teljességgel egyetértünk.

A Magyar Naplót – a mai magyarországi művelődési orgánumok egyik legfrissebb szellemű lapját – megjelenése óta különös figyelemmel kísértük. Megszűnése komoly veszteséget jelentene a nemzeti irodalom egésze, a határon kívül élő magyar írók és olvasók, tehát valamennyiünk számára. Ez a lap ugyanis nemcsak hirdetője volt a magyar irodalom és kultúra teljességének, hanem a teljesség elvét szerkesztéspolitikai gyakorlatában is megvalósította.

A Magyar Napló megjelenését és sorsának megnyugtató rendezését alapvető fontosságúnak tartjuk, és reméljük, hogy a kormányzat is megértést fog tanúsítani, és támogatást nyújt az ügyben.

Újvidék, 1990. december 4.

Ács Károly, Balázs Attila, Beszédes István, Böndör Pál, Csorba Béla, Fenyvesi Ottó, Gion Nándor, Hornyik Miklós, Kontra Ferenc, P. Nagy István, Németh István, Sebők Zoltán, Thomka Beáta, Tolnai Ottó, Varga Szilveszter, Végel László, Vickó Árpád

Újévi köszöntő 1991

Kéziratból

Boldog új évet kívánok minden kedves hallgatónknak!

Az elmúlt esztendőben sokszor kívántam sok boldogságot az embereknek rádióink hullámhosszán, így, az új év első óráiban, őszintén kívántam a sok boldogságot másoknak és magamnak is, néha vidáman, többször erőltetett vidámsággal, az utóbbi időben már egyre visszafogottabban. A boldog új esztendő ugyanis általában kevesebb boldogságot hoztak, mint amennyit legtöbbször vártunk, jóval kevesebbet. A kivilágított, a bizakodóan vagy éppen hivalkodóan fényeskedő szilveszteri éjszakát igen sok sötét éjszaka követte.

A nagy sötétségről beszélgettem egyszer régen egy költő barátommal, aki gyerekkorát tanyákon töltötte, és arról mesélt, hogy éjszakánként milyen tömény sötétség vette körül a tanyákat, én is a gyerekkoromról meséltem, régi temetőkről és egy kis folyóról, melyeket szintén tömény sötétség borított éjszakánként. És hosszúak voltak ezek a sötét éjszakák, akkor voltak hosszúak, ha az ember nyugtalanul, szorongva vagy éppen dühösen várta elmúlásukat, és ha nem bízott benne, hogy a nappalok túlzottan világosak lesznek.

Azóta a tanyák nagy részét lebontották, az én régi temetőimet is simára gyalulták, a kis folyó vize pedig bemocskolódott. Viszonyosul rengeteg villanyégő gyulladt ki, úgy látszott, hogy egyre világosabb lesz körülöttünk, már magunk is így hittük; hogyha egyikünk-másikunk mégsem hitte volna, mindig akadt valaki, aki felsőbb megbízatásból bebizonyította, hogy igenis fényesedik ez a szomorú világ. Pedig a tömény sötétséget hozó éjszakák továbbra is megmaradtak, és hosszúak voltak, különösen, ha az ember nyugtalanul, tehetetlenül várta elmúlásukat. A végén már annak örültünk, ha egyáltalán túléltek a sötét éjszakákat. Nyilván ezért vált szokássá, hogy dühödt keserőséggel elmarasztaltuk az éppen elmúlt esztendőt, és csak azután kívántunk boldog új évet, egyre kevésbé

bízva benne, hogy az sokkal több világosságot hoz. A néhány órával ezelőtt kimúlt ó esztendőről sem mondhatunk sok jót. Nehéz volt, sok keserúséget hozott, örültünk, hogy túléljük, és ha most nem ünnepelelnék éppen, ennél csúnyább szavakat is mondanék.

Valami azért mégis történt 1990-ben, amire érdemes odafigyelni. Megváltozott körülöttünk a világ, ami persze még nem jelenti azt, hogy okvetlenül jobb lesz, egy azonban bizonyos: kezdenek megváltozni az emberek, és aki jobban odafigyelt, észrevette, hogy tájékunkon is egyenesedni kezdett az emberek dereka. Az emberek mintha nagyobbak lennének, bátrabban szólnak és cselekszenek, mint régen. Ha másért nem, már ezért is érdemes volt túlélni az ó esztendőt. Régi meggyőződésem, hogy a világosságot nem a sápadt villanyégők hozzák, hanem a magunk helytállása és embersége. Szomorú világunkat az embereknek kell kifényesíteni, és ezt csak egyenes derékkal lehet megcsinálni. Együtt és külön-külön is.

Éppen ezért még egyszer és őszintén boldog új esztendőt kívánok minden kedves hallgatónknak.

Levelezőlap Szokolczay Lajosnak

Újvidék, 1991. január 29.

Lajoskám!

Örülök, hogy rám is gondoltál a *Szivárvány antológia* kapcsán. Február derekán küldöm az elbeszélést.

Ölel: Gion Nándor

A műsor marad, a hallgatóság változik: Az illetékesek az Újvidéki Rádió hullámhosszának új felosztásáról

p. k. k., Magyar Szó 1991. február 27., 7.

Mint tegnapi számunkban hírül adtuk, változás történik az Újvidéki Rádió 236,4 méteres hullámhosszán, azaz reggel 5-től 7-ig és este 18.20-tól 24 óráig szerbhorvát nyelvű adásokat sugároznak, az adások hallhatóságának növelése végett. A magyar nyelvű műsorok ebben az időszakban (folyamatosan) az URH-n hallhatók.

– Mit jelent ez voltaképpen az Újvidéki Rádió magyar nyelvű műsorait követő hallgatók szempontjából? – tettük fel a kérdést a rádió magyar nyelvű politikai-tájékoztatási szerkesztősége vezetőinek, Gion Nándor főszerkesztőnek és helyettesének, Jakobsz Istvánnak.

– Elsősorban azt, hogy Vajdaság területén a hallgatóknak meg kell szokniuk, hogy adásainkat az URH-n (90,5 és 92,5 MHz-n) hallgassák, amelyen eddig is folyamatos, 24 órás műsort sugároztunk – *válaszolta Gion Nándor.* – Ami a távolabbi területeket illeti, lesznek problémák, de a visszajelzésekből például annyit tudunk, hogy éjszakai műsorunkat (amelyet mindig is csak URH-n sugároztunk) Szolnok környékén és Románia jelentős részében is hallgatják.

Gion Nándor külön fontosnak tartotta hangsúlyozni: az Újvidéki Rádió eddigi vezetőségének támogatásával sikerült bevezetni a 24 órás, folyamatos magyar nyelvű műsor sugárzását, s e tekintetben az Újvidéki Rádió magyar nyelvű műsora egyedülálló a világon a nemzetiségi (kisebbségi) rádióadások sorában.

A bejelentett változások egyébként azután lépnek életbe, miután az alapító, a Tartományi Képviselőház elfogadja az Újvidéki Rádió és Televízió az idei évre szóló műsortervét.

Ebben a műsorszabványban szerepel egyébként – *mint Gion Nándor és Jakobsz István felhívta figyelmünket* – több fontos változás is. Így például délelőtti magyar nyelvű magazinműsor indul, ezenkívül reggel 7 órakor (amikor a magyar nyelvű tájékoztatás a középhullámon beindul) az eddigi hírműsor helyett mini-híradót hallhatnak az érdeklődők, kimerítőbb tájékoztatást nyújtanak az eddigénél a többi hírműsorok is, ezenkívül abban az időszakban, amikor a magyar adások a középhullámon is hallhatók, megismétlik a csak URH-n sugárzott egyes fontos és érdekesebb adásokat is.

A magyarság megmaradásának esélyeiről – Gion Nándor gyulai nyilatkozata

Kőváry E. Péter, Népszabadság 1991. március 19., 3.

Abban a Jugoszláviában, amelynek nemzetiségi politikáját hosszú időn át példaképként emlegették Kelet-Közép-Európában, a statisztikai adatok szerint a leggyorsabban fogyott a magyarság. A legújabb adatok azt mutatják: lassan, de biztosan sorra kihunynak a magyarság kultúrintézményei is. Megszűnt gyakorlatilag a szabadkai színház magyar társulata, idén feleannyi magyar könyv jelenik meg, mint tavaly, pedig már az is sokkal kevesebb volt az egy évvel korábnál. Voltak jó folyóirataink, és egy 24 órás napi sugárzású magyar rádiónk, amelytől éppen most vették el este 18.20-tól reggel 7 óráig a középhullámot. Így szorulunk egyre összebb és összebb. Hogy ezek után melyek a vajdasági magyarság esélyei? Először is az értelmisége, amely teremteni képes. Másrészt lehet, hogy naiv vagyok, de továbbra is hiszek abban, hogy Európában élünk.

Levél Temesi Ferencnek

Élet és Irodalom 1991. április 26., 8.

Kedves Feri!

Köszönöm a könyveket. Tartalmuk egy részét már olvastam, tetszett. A többiről eddig csak hallottam, ezt is, azt is. (A nyár folyamán magyar írókkal nyaraltam.) Küldeményeidet nem kaptam meg, azért nagyon jó, hogy Szilárddal összejöttünk. A Porról majd szólunk az újvidéki rádióban is, de előbb figyelmesen végigolvasom.

Mivel utálok levelet írni (ezt a pár sort is [Nyakas] Szilárd kényeszeríti ki belőlem), alkalomadtán majd felhívlak telefonon. A számodat megkaptam. Te azért írhat sz idónként levelet, ha lesz mondanivalód számomra.

További sikeres munkát kívánok, annál, is inkább, mert jó írónak tartalak, mondhatnak mások, amit akarnak.

Gion Nándor

Nyelvhasználati törvény, identitástudat: Megnyirbálták jogainkat

Kisimre Ferenc, Népszabadság 1991. augusztus 12., 6.

Gion Nándor neve nemcsak szűkebb pátriájában, a Vajdaságban ismert, hanem Magyarországon is. Irodalmi munkásságáért (*Testvérem, Joáb, Sortúz egy fekete bivalyért, Engem nem úgy hívnak, Latroknak is játszott, A kárókatónak még nem jöttek vissza* stb.) számtalan elismerésben részesült otthon és külföldön egyaránt. Regényei, elbeszélései „hazai” indíttatásúak, a vajdasági ember lélekvilágát tükrözik, boncolgatják. Műveiből filmeket forgattak, amelyek szintén szép si-

kert arattak a nézők körében. Az íróval az Újvidéki Rádió szerkesztőségében beszélgettünk.

– *Ma, ebben a zűrzavaros világban ön hogyan tekint valóságunkra, miként látja a vajdasági ember jelenét?*

– Nem vagyok túlságosan boldog mostanában. Azok a vajdasági emberek, akikről én szoktam írni, mintha megfogyatkoztak volna az utóbbi időben. Lehet, hogy tényleg megfogyatkoztak. Nekik sem volt könnyű életük, de őrölük legalább tudtam, hogy túléltek az igen nehéz időköt is. Meg velük együtt én is túléltem ezt-azt. Emlékszem, gyermekkoromban, a háború vége felé két hadsereg ütközött meg arra, ahol én éltem, a fejünk felett lótték egymást, a lövedékek időnként miránk is hullottak. Egy ilyen közeli becsapódás után betemetett a föld, sarat köptem, mire az emberek előkapartak a föld alól. A két hadsereg meg tovább lótte egymást a fejünk fölött, a lövedékek továbbra is csapkodtak körülöttünk, néha talán nem is véletlenül, hiszen mindkét oldalról látták, hogy ott mozognak valakik, és mindkét oldalról ellenségnek néztek bennünket. Kellemetlen érzés volt. Időnként hasonló kellemetlen érzés fog el most is, és attól tartok, hogy még igen sok vajdasági embert.

– *Ön irodalmi munkássága mellett publicisztikát, újságot is ír. Jelenleg az Újvidéki Rádió magyar szerkesztőségének főszerkesztője. Mi a helyzet a vajdasági magyar tájékoztatásban, különös tekintettel a rádiózásra?*

– A vajdasági magyar sajtót sokan szidták és szidják, és kevesen dicsérik/dicsérték. Én inkább dicsérném most. Véleményem szerint jobbára tisztességes profik művelik a tájékoztatást. Az Újvidéki Rádió magyar nyelvű szerkesztősége is jó szerkesztőség. Igyekszünk jó műsorokat csinálni, és igyekszünk igazat mondani. A visszajelzések szerint a hallgatók hisznek nekünk. Már akik hallgatnak bennünket. Ultrarövid hullámon napi huszonnégy órás műsort sugárzunk, öt órától éjfélíg némi megszakításokkal középhullámon is hallhatók vagyunk. Nemrégén, tekintettel a

belháborús helyzetre, levettek bennünket az erős középhullámról, azon most más nyelvű műsort sugároznak, mi gyöngébb középhullámú adót kaptunk. Szerkesztőbizottságunk garanciát kért az alapítótól, hogy mindez csak ideiglenes intézkedés, amely a válság megszűntével érvényét veszíti. Persze nem garantál senki semmit. Azt sem, hogy a vajdasági magyar tájékoztatás ilyen maradjon, amilyen.

– *A szerb képviselőházban (parlamentben) a közelmúltban elfogadták az új nyelvhasználati törvényt, amelyre a közvélemény, a magyarság érdekszervezete, az értelmiség és a hétköznapi ember is igen élesen reagált, ön hogyan tekint erre a sokat vitatott törvényre?*

– Megnyirbálták eddigi jogainkat, pedig én azokat sem sokalltam. Igen szomorúan néztem a képviselőház ülését, amikor a törvényt meghozták, és szomorúan hallgattam egyik-másik képviselő felszólalását. Néha az volt az érzésem, hogy egyesek mintha félnének tőlünk. Talán még legyezgetné a hiúságunkat, hogy valakik félnek tőlünk, de én nem vagyok kimondottan hiú ember, és arra gondoltam, hogy esetleg baj lehet az önbizalommal ott, ahol félnek a kisebbségektől.

– *Mennyire erős a vajdasági magyarok identitástudata?*

– Nem erős. Viszont az anyaországi magyarok identitástudatáról sem tudnék sok szépet mondani. Évekkel ezelőtt, azt hiszem, a kecskeméti Forrásban egy tanulmányt olvastam, miszerint Európában a magyarok nemzeti tudata áll a legalacsonyabb szinten. Lehet, hogy igaz, lehet, hogy nem. Én mindenesetre hajlamos vagyok elhinni, hogy igaz. A behozatali szocializmus és mindaz, ami ezzel járt, megtette a magáét. Persze nem ez az egyetlen ok, de azt hiszem, hogy a vajdasági magyarok identitástudata kicsit az anyaországi fásultság árnyékában is halványodott.

– *Munkahelyi kötelezettsége feltételezhetően igencsak leköti. Min dolgozik jelenleg és milyen tervei vannak a jövőt illetően?*

– Jelenleg novellákat írok, nem annyit, amennyit szeretnék. Úgy tervezem, hogy őszre egy regényt kezdek írni, még ha nem is tudom, hogy kinek. Az itteni könyvkiadónkon a haldoklás jelei mutatkoznak, és úgy hallom, hogy másfelé sem virágozik a magyar könyvkiadás.

– *Szabadideje van egyáltalán, s ha van, miként használja ki?*

– Kevés szabadidőm van. Ilyenkor olvasok, és irigylem azokat, akik többet írnak, mint én, és várom, hogy behívják a munkahe-lyemre, mert valahol már megint lövöldöznek, éles golyókkal. *(A beszélgetés az augusztus elején dúló legnagyobb összecsapások idején készült, még a VIII. 7-én életbe lépett tűzszünet előtt. – A szerk. [Kisimre Ferenc] megj.)*

– *Végezetül: bizonyára sokat foglalkoztatja a jövő?*

– Európa túl lassan jön felénk, mi pedig még lassabban megyünk Európa felé. Fárasztó ez a lassúság, és félek, hogy nagyon sokan nagyon el fognak fáradni erre felé...

Miért boldog a Virágos Katona? – Gion Nándor számadása regényhőseinek

Gépiratból kiegészítve, Fábíán Péter, Népszabadság Hétvége
1992. február 8., 25.

Szabadkán bejött a kupéba egy elgyötört arcú szerb munkás. Cipónyi tenyerében papírkalitka volt, madárka kandikált ki börtönéből, s időnként vidáman fütyörészett. Útitársam elővette a konyakot, nagyot kortyolt, majd felém nyújtotta: „Igyál!” – mondta alig érthetően. Nem törölte meg az üveg száját, én sem, húztam belőle. „Magyar vagy?” – bólintottam. „Igyál még!” – biztatott mosolyogva. A valóság véres, nem ilyen idilli. A háborúnak becslések szerint

– bárcsak ne lenne igaz – már negyvenezer sebesültje, halálos áldozata van, a néphadseregben elesett katonák húsz százaléka magyar. Dunának, Oltnak nem egy a hangja, az észérveknek nincs hatalma a gyűlölködés, a nacionalizmus felett.

Gion Nándor vajdasági író, a magyar népelet szépségeinek, az együtt élő etnikumok titkainak tudója. Magyarországon 1982-ben jelent meg talán legnépszerűbb, a *Latroknak is játszott* című kötete, amelyben két korábbi, ölelkező kisregénye, a *Virágos Katona* és a *Rózsaméz* található. A magyar–német–szerb ajkú Szenttamás 1898–1941 közötti életéről szólnak. Újraolvasva őket úgy éreztem, a jelenben megismétlődik a múlt. Az író sorsában is. Szépprózájával a magyar, tehát az európai kultúrát gyarapítja, vállalt és ráosztott közéleti szerepeiben a magyarság autonómiajért küzd. A rádiónál lehetőségei szerint munkát adott az avantgárdként üldözött íróársainak. Műveiben a „mindenséggel mérd magad” művészi és erkölcsi szigorúságát, a kisebbség közéleti embereként a „valamit valamiért” logikáját követi. Belső és külső konfliktusokkal. Újvidéken vívódásairól beszélgettünk. Ahogy ő nevezte „munkás találkozásaink” eredménye: számadás regényhőseinek.

– *A szenttamási kálvárián kőoszlopokra épített képeken elevenednek meg Jézus szenvedései. Az egyikben a Megváltót szöges korbáccsal ütlegeli a Virágos Katona. Az ő arca más, mint a többieké, az egyetlen, aki nem szenved, sőt, mosolyog. Rojtos Gallai István amikor ezt a különbséget felfedezte, elhatározta, hogy megfejtje a „talán hülye” zsoldos titkát. Miért boldog a Virágos Katona? – ezt kérdezem most én is.*

– Egy egész könyvben megírtam már, hogy miért boldog a Virágos Katona a kissé ügyetlenül megfestett falusi stációkon, és miért volt boldog Gallai István, aki elleste a Virágos Katona titkát, de akit nem festett meg senki, viszont nagyon is élénk és élő ember volt, aki szeretett énekelni és élni, és akit én módfelett kedveltem tartása, kedélye és túlélési képessége miatt. Persze tudom, hogy a kérdés nem csak és elsősorban talán nem is a régen megírt könyv-

re vonatkozik, manapság errefelé hevesen politizálnak és lövöldöznek is időnként, válaszként én sem kerülhetem meg a politizálást, bár ezt nem szeretem a maga tiszta, tehát némileg mindig piszkos formájában művelni, ha tehetem, inkább szépprózába ágyazom, lehet, hogy ezt is Gallai Istvántól tanultam, csakhogy az ő útmutatásait sem lehet mindig maradéktalanul követni. Tehát valamelyest kiegészítem a könyvben már elmondottakat. A Virágos Katona azért boldog, mert, amint ezt a könyvben megírtam, el tud menni azokról a helyekről, ahol csúnya dolgok történnek: korbácsolja a keresztet cipelő Jézust, látja a bámész és boldogtalan tömeget, még sincs ott közöttük, messze van a szenvedő Megváltótól is, mindenféle szép helyeken bolyong, megteheti ezt – és most politizáljunk és időveszítsünk egy kicsit –, mert a többség, az uralgó, az államalkotó nemzet tagja. Aki nem élt kisebbségben, az nem tudja, hogy ez mennyire rossz dolog, és hogy milyen helyzeti előnyt jelent többségben élni. Századunk elején Gallai István is a többségi nemzethez tartozott, nem volt kimondottan könnyű élete, szerényen élt, de már akkor is szeretett énekelni és élni, szépen játszott a citerán, és megfejtette a Virágos Katona titkát. Aztán egy szép nyári napon csöndesen elment a háborúba, és ha már elment, meg akarta nyerni az első világháborút. A végén alig akarta elhinni, hogy nem nyerte meg a háborút. Vele együtt sokan hitetlenkedtek még, pedig a Virágos Katona is elfordult fölül a Kálvárián. Jött még egy vesztes háború, ezt követően a bosszúállás és a vérengzés, akkor a Nagy Háború katonái halkabbra fogták hangjukat, de még halkán is azt mondogatták, hogy ha rajtuk múlott volna, nem vesztek el az első világháborút. Biztos, hogy túltengett bennük a büszkeség, hiszen még mindig mindent a lövészárokból néztek, de én őket hallgattam gyerekkoromban, és később is őket faggattam, amikor könyvet készültem írni róluk, és az volt az érzésem, hogy ennyi maradék büszkeségre, immár kisebbségi sorsban, mindenképpen szükség van. A második világháborús történeteket már nem szerettem hallgatni: távolról, de mégis igen hangosan a túlsó melldöngetés és hengegés hallatszott, közelről meg az ellene

vereségbe indult emberek kedvetlen beszéde. És most ismét háborús idők jöttek.

Amióta az Újvidéki Rádió magyar nyelvű szerkesztőségének fő- és felelős szerkesztője vagyok – immár hatodik éve – minden új esztendő első reggelén én köszöntem a kedves hallgatókat, és valamilyen alkalmi szöveggel boldog új évet kívánok nekik. Az idén ez nehezen ment. Végül is megint a régi katonákról beszéltem, akik még önérzetesen meséltek helytállásukról, és a legújabb katonákról, akik üveges szemekkel meredtek a semmibe, és megcsonkított hullákat, esztelen és felesleges pusztítást láttak. Beszédemnek nem volt osztatlan sikere, bár néhányan megdicsértek, azt mondták, hogy igen meghatóan fogalmaztam. A korábbi években azonban tudtam én ezt jobban is csinálni. A még korábbi években pedig még jobban. Hiszen akkor írtam a *Virágos Katonát* is.

Akkor, a hetvenes évek elején voltak még illúzióim, bár megfogyatkoztak már, de ha kellett, teremtettem magamnak újra. Sohasem éreztem túlságosan jól magamat a kisebbségi bőrben, az egyenrangúságban sem hittem, de legalább lehetett hangoztatni az egyenrangúságot, meg aztán bejártam már Erdélyt és Szlovákiát, tudtam, hogy ott rosszabbul élnek a magyarok, mint mi, anyaországunk meg szegény volt, és mintha nem szeretett volna bennünket. Nekem meg könyvem jelent meg minden évben, egyik könyvem kisebb botrányt kavart, névlegesen azért, mert kényes külpolitikai ügyeket bolygattam, ezt a vádat íróársaim kivédték, a Pártközpontban azonban másról szóltak rosszallóan, egy félmondatomat emlegették, amelyben azt sejtettem, hogy a háború után több magyart végeztek ki, mint amennyi szerbet a magyar hadsereg a háború alatt. Emiatt később nyilvános önkritikát kellett volna gyakorolnom, akkor úgy tettem, mint a Virágos Katona, elmentem az olyan helyekről, ahol csúnya dolgok történtek, ültem a pártértekezleteken, nem gyakoroltam önkritikát, és végül valahogyan megúsztam a dolgot. Könyvkiadásunk közben fejlődött, egyre több címszó jelent meg magyarul, jóformán minden évben kiírtak irodalmi pályázatot, én, aki egykor szenvedélyes kártyás voltam, szenvedélyes

versenyző lettem, jelentkeztem a pályázatokra, és díjakat nyertem. A *Virágos Katonát* a történelmi regényre kiírt pályázatra írtam, itt nem nyertem díjat, mert azt hiszem, én voltam az egyetlen pályázó, így hát nem lett volna ildomos díjakat kiosztani, a könyvet azonban megjelentették, és ettől kezdve az anyaországom is mintha megbékélt volna velem – korábban egy-két könyvem nem engedték át a határon, sőt egy időben engem sem –, én is megbékéltem az anyaországgal, akármilyen szegénynek is látszott, bár szerintem szegényebbnek, elesettebbnek és erőtlenebbnek mutatta magát, mint amilyen volt, és most is ezt teszi, ami nem használt és nem használ kimondottan az anyaországi és a határokon túli magyaroknak. Néhány évvel ezelőtt valahol a Balaton partján tüzet gyújtottunk, kellemes társaság gyűlt a tűz köré, szegediek is voltak közöttünk, abban az időben olyan hírek terjengtek, hogy az egycsaládi diktatúras Románia esetleg megtámadhatja Magyarországot, és a szegediek azt latolgatták, hogy ez esetben hova is menekülhetnének. Felháborított, de kissé el is bátortalanított ez a gyáva beszéd, pedig egy erdélyi magyar református lelkész akkor már elindított egy folyamatot, amely megbuktatta a hírhedt családot.

Előreszaladtam az időben. A könyvkiadás fejlődésének éveiről beszéltem. Nemcsak a könyvkiadás fejlődött, hanem a tudományos munka, a sajtó, a rádió és a televízió, sőt még a magyar színházas is. Sokan forgolódtunk ezeken a területeken, és örültünk a fejlődésnek, hátunk mögött meg lassan leépült a magyar iskoláztatás, és fogyatkozni kezdtünk. A többségi nemzet tudta, hogy mit csinál. Megint megpróbáltam elmenni azokról a helyekről, ahol csúnya dolgok történnek. Kiagyaltam magamnak egy elméletet, miszerint ez a fogyatkozás csak ideiglenes, a gyatra emberek lemorzsolódása után kialakul a jugoszláviai magyarságnak a kemény magva, amely ismét képes lesz gyarapodni és megerősödni. Ezt többször, több helyen elmondtam magam és mások vigasztalására. Egy napon hatalmas lévő barátaim és ismerőseim baráti beszélgetésre hívtak meg. Baráti beszélgettünk egy ideig, akkor elébem tettek egy német nyelvű írást, mondván, hogy egy nagy, talán a legnagyobb élő magyar író

elítélően nyilatkozott a jugoszláviai magyar értelmiségről egy német újságnak, azt állítja, hogy elhanyagoltuk nemzetünk gondjait, ha nem is árulással, de majdnem bűnös közömbösséggel vádol bennünket, és hogy ezt nem hagyhatjuk válasz nélkül magunk miatt sem, és a gyönyörű ország miatt sem, amelyben élünk, és tekintettel eléggé jól csengő írói nevemre, nekem kell válaszolni, a cikket majd gyorsan lefordítják számomra is érthető nyelvre. Elgondolkoztam egy kicsit, természetesen nem tartottam magam nemzetárulónak, főleg eddig megírt könyveimre gondoltam, de a pillanatnyi helyzetre is, és azt mondtam, hogy nem válaszolok a nagy magyar író nyilatkozatára, akár le se fordítsák számomra érthető nyelvre. Barátaimnak nem tetszett a hozzáállásom a dologhoz, de azért egy-két napig békében hagytak. Aztán ismét beszélgetésre hívtak, és ezen a beszélgetésen már nem csak barátaim vettek részt, az újságcikk pedig le volt fordítva. Elolvastam a cikket, semmit sem szóltam a vádakra, de ismét kijelentettem, hogy nem vagyok hajlandó válaszolni rájuk. Ennyit legalább megtanultam a régi katonáktól, akik egy vesztes háború után sem akarták elismerni, hogy ők veszítették el a háborút. A kínos beszélgetés után ismert irodalomtörténészünkkel mentem haza, útközben csendesen és bánatosan megjegyezte, hogy makacssággal őt hoztam kellemetlen helyzetbe, mert most majd neki kell válaszolnia. Meg is írta, nem tudom, miért, de azt tudom, hogy nem jókedvvel csinálta.

Persze én sem keménykedtem minden alkalommal. Arra természetesen mindig vigyáztam, hogy csak azt írjam le, ami miatt később nem kell szégyenkezni, könyveimmel nagyjából elégedett vagyok, legalábbis erkölcsi szempontból, szétszórt írásaimat sem tagadom meg, bár azok között van kettő-három, melyeket jobb lett volna nem megírni, de szerencsére nem sok az ilyen. Ha megmaradtam, megmaradhattam volna kizárólag az írói pályánál, ma, ötvenéves korom után is teljesen nyugodtan aludnék, kevesebbet virrasztanék, és nem lennének időnként véresek a szemeim. De újságíró is voltam és vagyok, itt megpróbáltam a fal mellett osonni, vagyis olyan témákról és úgy írni, hogy ne bántsak meg

senkit, és a mindenkori hatalmat se tömjénezem. Aztán elért engem is a kisebbségi értelmiségiek átka, hogy kezdtem mindenese lenni, többféle dologgal kellett foglalkoznom, mert úgy látszott, hogy kevesen vagyunk, a kisebbségek mindig kevesen vannak; más szóval belesodrótam a közéletbe, és kicsit a napi politikába. Ártatlanul kezdődött az egész, azzal, hogy megválasztottak a Vajdasági Íróegyesület élére, azzal együtt a Jugoszláv Írószövetség elnökségébe. Az efféle posztokért már akkor sem kapkodott senki, én sem, de engem nem kérdeztek, megválasztottak enélkül. Ha már ott voltam, megpróbáltam csinálni valamit, ami általános feltűnést keltett, mert előttem itt igen keveset csináltak. Ekkor még nem kellett semmilyen gyanús kompromisszumokat kötnöm, ingyen dolgoztam, bármikor mondhattam, és mondtam is néha, hogy ha valakinek nem tetszik valami, én bármikor elmehetek. Sajnos a hatalom is méltányolta serény munkámat, és én nem vettem észre a csapdát. Mások is dicsértek, ami hízelgett a hiúságomnak. Egyszer fiatal magyar írók csoportja jött hozzánk – a Magyar Írószövetséggel sikerült igen szoros kapcsolatot teremtenem –, egy magányos erdei szállodába vittük el őket, ott a világtól távol okos beszélgetést folytattunk mindenféléről, a fiatal magyar írók érdeklődtek felőle, hogy mi is az az öngazgatás, mire mi vendéglátók unottan vonogattuk a vállunkat, az egyik vendég ezek után Budapesten megírta, hogy a vajdasági magyar írók nem tudják, hogy mi is az az öngazgatás, és nem is érdekli őket a jugoszláv nacionalizmusnak [így!] ez a vívmánya, amivel meglehetősen kínos helyzetbe hozott bennünket, különösen engem. A fiatal írók egyébként nagyon rendesen viselkedtek, engem a lakásomon is meglátogattak, még egyszer okosan beszélgettünk, egyikük megjegyezte, hogy bár szereti a *Virágos Katona* című könyvem, mégis az az érzése, hogy én energikusabb és célratörőbb egyéniség vagyok, mint a regény főhőse, akitől ugyanilyen erőteljességet várna el. Ez a megállapítás is legyezgette hiúságomat, de egyben meg is ijesztett. Talán nem vagyok igazán jó tanítványa a *Virágos Katona*-nak és Gallai Istvánnak?

Nem voltam. Hagytam magam berángatni mindenféle párt- és egyéb bizottságokba, tanácsokba és más testületekbe, ahol a tömény ideológiától elfásulva üldögéltem legtöbbször, az irodalmat azonban egyre inkább elhanyagoltam, nem írtam már meg évenként egy könyvet, holott lett volna miről írni. Aztán még színházigazgató is lettem. Ettől sokáig vonakodtam, állítólagos rámenősségemnek és célratörésemnek most fizettem meg az árát, azt mondták, az Újvidéki Magyar Színháznak épületet kell szerezni, és ezt csak én tudom véghezvinni. Szereztem két épületet, kimeszeltettem és berendeztettem azokat, csak hogy ez már politikai bokázásokkal járt. Ekkor már néha mellébeszéltem olykor, amikor egyenes beszéd szükségeltetett volna, de hát valamit valamiért, próbáltam vigasztalni magam, de nem tudtam egyértelműen megvigasztalódni. Régi példákön okulva, ha tehettem, elmentem az olyan helyekről, ahol csúnya dolgok történnek, megírtam egy könyvet és egy filmnek a forgatókönyvét. A könyvemmel nagyon is elégedett voltam, a film is elég jól sikerült, a színház épületei frissen festve, tisztán ragyogtak kívül-belül, azóta a színház kívülről már megkopott egy kicsit, belül meg kevés a közönség. Kevés volt már az én időmben is.

Otthagytam a takarosra meszelt épületeket, visszamentem az Újvidéki Rádióba, ahol korábban újságíróskodtam, de a hatalom hordozói még mindig ügybuzgó embernek tartottak, azt mondták, hogy csak akkor térhetek vissza, ha vállalom a magyar nyelvű szerkesztőség főszerkesztői helyét. Ismét szabódtam, végül mégis vállaltam ezt is, mert jó szerkesztőségbe mentem, meg aztán itt is ki volt tűzve a nemes cél: megteremteni a napi huszonnégy órás magyar nyelvű műsort az Újvidéki Rádióban. A kisebbségi emberek az efféle célok, mint egy színházépület vagy egy huszonnégy órás anyanyelvi műsor mindig fontosabb, mint a többségi nemzeteknek, a többségi nemzet ezt magától értetődőnek tartja. Meglett a huszonnégy órás műsor, és a szerkesztőségnek már 103 tagja volt, ami nem lebecsülendő létszám. A politikai bokázás persze itt is folytatódott. Nem állítom, hogy a hatalom sokat akadékoskodott volna a műsoraink miatt. Ügyeletes és megbízott hallgatók időn-

ként följelentettek bennünket, az ilyesmit eddig többé-kevésbé sikerült kivédeni, továbbra is legjobb tudásunkkal és tisztességes igyekezettel csináljuk a műsorokat. Igaz, az erős középhullámról gyöngébb középhullámra tettek át bennünket – talán ideiglenesen – a napi huszonnégy órás műsor azonban még megmaradt. Valamiért. Nem biztos, hogy jól jártunk az alkuval, és az sem biztos, hogy én mindig jól alkudtam, bár tulajdonképpen nemigen kérdeztek. Ennél azonban sajnálatosabb, hogy már csak nyolcvan-ketten vagyunk a szerkesztőségben. Mert a múlt nyáron kitört a háború. Ki elment gyorsan nyugdíjba, ki elment a frontra – ez később visszajött –, legtöbben elmentek a határon túlra, és nem jöttek vissza, mert nem akarnak részt venni egy értelmetlen háborúban; nekik ugyanúgy igazuk van, mint azoknak, akik a frontra mentek és visszajöttek, vagy sohasem jönnek vissza; vagy mint másoknak, akik itthon bujdosolnak a katonai behívó elől; vagy azoknak, akik a helyükön maradva csinálják a dolgukat, és számolnak azzal, hogy esetleg ők is elmennek egy háborúba, amiről sohasem lehet majd büszkén mesélni.

Nem csak a rádió szerkesztősége fogyatkozott meg. Megfogyatkozott a televízió magyar szerkesztősége, és a magyar nyelvű lapok szerkesztőségei is létszámcsökkenést jelentenek. Elmentek az írók is. Időnként bejön hozzám egy hosszú szakállú mélabús költő, a szakálla őszül már, ő elmúlt negyvenéves, és kissé kedvetlenül azt mondja, hogy ha minden így folytatódik, lassanként ő lesz a legfiatalabb vajdasági magyar költő. És elment még a határon túlra vagy huszonötezer vajdasági magyar. Nem tudom, hogy hányan vannak a háborúban.

Roszkedvű vagyok mostanában. Az év legelején, egy szép téli estén összejöttek a vajdasági magyar sajtószervek főszerkesztői és szerkesztői. Egyesek azt állították, hogy ez történelmi jelentőségű összejövétel, aztán elmondták bajaikat, amiből kiderült, hogy mindenki bajban van, a lapok, folyóiratok egyre kevesebb pénzt kapnak, és egyre kevesebb az olvasójuk, a rádió és televízió központi irányítás alá került, nem tudni pontosan, hogy mi

lesz a kisebbségi szerkesztőségekkel. Szóba került az új iskola-törvény is, amely a nemzetiségi oktatás további megnyirbálását sejteti. Én nem akartam beszélni, de aztán felszólítottak. Annyit mondtam, hogy összejövételünk nem lesz történelmi jelentőségű, viszont mégis fontos, hogy mi még itt vagyunk, és itt ülünk együtt annyian, ahányan vagyunk.

Most egy bagószagú irodában beszélgetünk. E beszélgetés előtt a Szerbiai Rádió-televízió alapszabályzatát olvastam. Ez év január elsejétől érvényes. Az egyik cikkelyben azt írja, hogy a nemzetiségi műsoroknak rendszeresen át kell venniük a szerb nyelvű műsorok válogatását. Körülöttem megriadtak az emberek, nem szeretnék, ha a kisebbségi szerkesztőségek fordítószolgálattá süllyednének. Én sem szeretném, és próbálok megnyugtatót az idegeskedőket, holott magam is sokat idegeskedem az utóbbi időben. Ilyenkor arra gondolok, hogy újabb könyvet kellene írni. És a régi katonákra gondolok, akik önérzetesen meséltek harctéri élményeikről, és nem akarták elhinni, hogy elvesztették a háborút. Ha nagyon sokáig élnek, talán igazuk is lett volna, de hát a régi katonák is halandók. A Virágos Katona meg tanuljon meg kisebbségi sorsban élni, más választása úgyszólván, időnként keressen fel gyönyörű tájakat, aztán jöjjön vissza, és próbáljon meg minél tovább élni.

Mindenekelőtt a lovagiasság

Gimpel Tibor, Magyar Szó 1992. április 12., 16.

Aki nem indul idejében, sietni kénytelen. Hiába taposnám azonban a gázpedált, a kocsisor csigalépésben halad (szerintem a fűben araszoló csiga is kiröhög bennünket). Végre mégis begördülök az újvidéki Rádió-ház elé, és bepréselem a dudút egy asztalterítőnyi szabad helyre. Most jönnek a bajok – mondom magamban, tudván, hogy odabenn a portás az atyaúristen. A belső szorongást leplezendő határozott léptekkel lépek a „söntés” elé. Mondom, hogy Gion Nándort, a magyar nyelvű műsor főszerkesztőjét keresem. Stimmt; megkapom a bebocsátót. Jóformán meglepődni sincs időm, máris az irodájában ülök, s picit restellem, hogy pár percet késtem. No, de ami késik, nem múlik. Tehát: Gion Nándor és a sport.

– Viszonylag fiatal író voltam még, amikor egy készülő könyvemben először érintettem a sport tárgykörét. Ez a könyvem – az akkori bölcs politikai megítélés szerint – nem jelenhetett meg. A címe *Véres patkányirtás idomított görényekkel* volt. Lehet, hogy jobb is, hogy nem jelent meg. Mindegy! Ebben azt írtam, hogy mindig volt érzésem a sporthoz. Mivel már akkor sem voltam kibékülve a korrallal, melyben élek, sajnáltam, hogy nem olyan korban születtem, amikor az emberek nézeteltéréseiket karddal oldották meg, mert érzésem szerint jó vívó válhatott volna belőlem. Persze sohasem vívtam, még csak kardot sem fogtam a kezemben. Azt, hogy van érzésem a sporthoz, a sporttal való foglalkozásom alapján állítottam.

– *Hol, mikor, hogyan kezdődött ez a foglalkozás?*

– Mint legtöbb falusi – és nem csak falusi – gyerek, én is futballoztam. Emellett érdekes módon ott, Szenttamáson, a falu szélén még gyepabdáztunk is. Ma sem tudom, hogy jöttünk rá, hogy ilyen is van a világon. Biztos, hogy nem a legszigorúbb szabályok sze-

rint játszottuk, ez azonban csöppet sem zavart bennünket, hogy nagy akácfabotokkal felszerelve szenvedélyesen zavarjuk a labdát. Később olyan sportágakkal foglalkoztam, amilyenekre ott, Szenttamáson lehetőség volt. Ez pedig – mint említettem – a foci, majd az asztalitenisz, és végül a röplabda.

– *Kezdjük talán az asztalitenisszel.*

– A negyvenes évek végén, ötvenes évek elején mi, iskolás gyerekek megörököltünk egy apácázárdát, és kultúrotthonnak neveztük el. Ebben, a színházterem melletti teremben volt egy pingpongasztal is. Mivel labdánk kevés volt, repedtekké váltunk kénytelenek játszani, de ez nem nagyon aggasztott bennünket. Sok időt eltöltöttünk az az asztal mellett, és elég jól belejöttem a játékba. Utoljára akkor foglalkoztam intenzíven asztalitenisszel, mégis, vagy negyven évre rá egy írótalálkozón szervezett házi bajnokságon harmadik lettem. Az egyik, aki megelőzött, prózaíró volt, ezért – lévén szakmabeli – nem is bántam, a másik viszont egy kritikus volt, amit annál jobban fájlaltam, mert a kritikusokat nem mindig szerettem. Később aztán majdnem ugyanolyan felállításban egy focimeccset is lejátszottunk, és akkor a kritikusok maradtak alul. Igaz, én csak 15-20 percig bírtam szusszal, de megérte: 2:0-ra nyertünk. Nos, ekkor pingpongoztam és fociztam utoljára.

– *És mikor először?*

– Focizni apró gyerekkoromban kezdtem. Utca utca ellen játszott egy nagy vásártéren. Aztán, ha komolyabb meccset akartunk vívni, rendszerint a szerb gyerekek ellen játszottunk. Igen kemény, de elejétől végig korrekt meccsek voltak ezek. Sérülések ugyan itt-ott előfordultak, de verekedés és hasonló sohasem. Szabadkán – amikor oda iratkoztam ipari iskolába – kezdtem komolyabban focizni. Egy Sigma nevű csapat ifiegyüttesében rúgtam a bőrt. Mivel a csapatnak nem ment valami fényesen, meglehetősen idegesen játszottunk. Én hátvéd voltam. Szenttamáson elég kemény focihoz szoktam, és lehet, hogy részben emiatt történt az a sajnálatos eset, amikor egy

meccsen az ellenfél csatárának kis híján eltörtem a lábát. Akkor magamba szálltam, és úgy éreztem, belőlem nem válhat igazán jó focista, ezért úgy döntöttem, abbahagyom, mielőtt még valakinek tényleg a lábát törném. Később már csak szórakozásból futbaloztam néha, és természetesen nagyon szívesen néztem azóta is.

Egy rövid ideig röplabdáztam is. Mivel Szenttamáson csak akkora iskolaudvarunk volt, hogy csak egy röplabdapálya fért el, hát röplabdáztunk. Noha nem nőtem túlságosan magasra, ezt is elég jól űztem. Akkor hagytam abba, amikor elkerültem Szenttamásról.

Megemlíthető, hogy a küzdősportokba, és pedig a birkózásba is belekóstoltam. Szabadkán élt egy nagybácsim (*Gion István – a szerkesztő megjegyzése*), aki ismert birkózó és edző volt. Példáját próbáltam követni. Történt egyszer, hogy egy edzésen „összeakaszkodtam” egy nálamnál 15 kilóval súlyosabb sráccal, és megpróbáltam egy csípődobást, de ő a nyakával szépen felemelt, hátradobott, és rám esett. Nagyon fájdalmas volt. Gondoltam, nekem ilyen erős nyakam sohasem lesz, minekutána nagy birkózó sem lehetek. Úgyhogy erről is letettem.

– *Sportbarátnak azért mindmáig megmaradt?*

– Természetesen. Még olyankor is, amikor komoly – legalábbis részemről annak tartott – könyveken dolgoztam, egy olimpia vagy egy VB idejére letettem a tollat. Ilyen szempontból kissé talán babonás is vagyok. Pont azok a könyveim sikerültek a legjobban, amelyek ilyen szünettel vagy szünetekkel készültek. Példa erre a *Virágos Katona*. Nagyon belelendültem, de kezdtem már elfáradni, és akkor bejött az olimpia. Három-négy hétre leálltam. Az olimpia után újult erővel, feltöltődve folytathattam, és hát sikeres könyv lett.

– *Feltételezem, szurkol vagy szurkolt is.*

– Inkább szurkoltam..., és ez nagy baj. Most már elég hideg fejvel néztem a meccseket. Örülök, ha egy jó mérkőzést látok, ám kezd nem érdekelni, hogy melyik csapat győz, holott a szurkolásnak a szépsége éppen abban van, hogy az ember elfogult. Ma már csak esetenként szurkolok, általában annak, aki szebb focit játszik.

– *A sportot mindig a politika szolgálatába állítják. Egyetért ezzel?*

– Nem. Az az érzésem, hogy a politikát és a sportot lehetetlen teljesen elválasztani egymástól. Amíg esetről esetre a nemzeti himnuszot játsszák a győztes tiszteletére, addig a kettő elválaszthatatlan. Mellesleg, ha ennyiben ki is merül a politika sportba avatkozása, akkor nem is bánom. Más lapra tartozik, ha politikai manipulációkra használják, visszaélnék vele, erőltetik. Ajzószerekre és hasonlókra gondolok, hisz amikor az ember ilyenekről hall, felvetődik benne a kétely, mennyire hihet egy eredmény tisztaságában. Amikor a napi politikával kötik össze, az teljesen deklasszálja a sportot, és a legtöbbször ártatlan sportolókat is. Ebben az országban ez, sajnos, nem újdonság. Még visszaemlékszem azokra a régi szép időkre, amikor a politikai ízű kilengések csak a sportpályák lelátóin történtek. Bár csak ott tartanánk, hogy csak a sport van elpolitizálva.

– *A sport ma itt és most. Kell-e, van-e értelme, jövője...?*

– Biztos van... Még ilyen helyzetben is. Saját fiatalságomra visszaemlékezve és a mai fiatalokat vizsgálva meggyőződésem, hogy amíg lesznek olyan fiatalok, akiknek nem lövik el a kezét, a lábát, akiket nem nyomorítanak meg, mindig is szenvedélyesen fognak vonzódni a sporthoz, és megpróbálnak valahol valamiben jók lenni. Mivel a sport előrevetíti a pillanatnyi nagy siker élményét, érdemes érte dolgozni, versengeni. Most, hogy egy egészen másfajta, kegyetlen, embertelen és esztelen versengés folyik, a sportszellem is eltorzulhat. Mégis meggyőződésem – és ebben hinni is akarok –, hogy ez átmeneti állapot, melyet felvált majd egy sportszerű szellem, ahol a küzdelemben ismét visszatér annak a lovagiasságnak a szelleme, amit én fiatal íróként hiányoltam, és amit talán még ma is hiányolok.

Most, hogy a sportról is így, kissé szomorkásan beszélgetünk, visszaemlékszem arra az időre, amikor egyetlen meccs kedvéért – jóllehet soha nem tartoztam a fanatikus szurkolók, rajongók közé – egy rozoga, rozsdás kerékpáron Szenttamásról 35 kilométert lekarikáztam, hogy ott legyek a Vojvodina-stadionban. És ugyanaznap még vissza is mentem, tehát 70 kilométert kerékpároztam...

Hát szeretném, ha eljönne az idő, hogy – ha kell, kerékpáron is – ilyesmiért megtegyek ilyen hosszú utat, és ne másra legyek kénytelen minduntalan odafigyelni.

Körkép a magyar kisebbségről

Kossuth Rádió 1992. ősz

A rendszerváltozás jót és rosszat is hozott az Újvidéki Rádióknak. Befejezhetjük azt, amit még a rendszerváltás előtt terveztünk, vagyis hogy az Újvidéki Rádióban bevezetjük a napi 24 órás magyar műsort. Jó továbbá az, hogy viszonylag önállóan csinálhatjuk ezt. A rossz ellenben az, hogy gyöngült az adónk. Kitört a háború, és akkor elvették tőlünk az igen messzire sugárzó erős középhullámot, és kaptunk egy gyöngébb középhullámot. Akármilyen jó műsorokat csinálhatunk vagy csinálunk is, ez már nem hallatszik olyan messzire, mint régen. Azt mondták, hogy ez az erős hullám most inkább a szerbhorvát nyelvű, pontosabban most már szerb nyelvű műsoroknak kell; hogy ezekben a háborús időkben az igen távol eső szerb területeken is hallhassák az Újvidéki Rádiót szerbül. Kértük, hogy – és követeltük, hogy ez az állapot addig tartson csak, ameddig ez a rendkívüli helyzet fennáll. Választ egy szót sem kaptunk erre.

Lapátra, magyar! – Tisztogatások a Szerbiai RTV-ben

T. T., Délmagyarország 1993. január 5., 34.

Mihelyst nyilvánosságra kerültek a Kis-Jugoszláviában megejtett múlt év végi választások eredményei, takarékosági meg egyéb okokra hivatkozva megkezdték a Szerbiai Rádió és Televízió dolgozóinak körében a tömeges elbocsátásokat. Ez igen érzékenyen érinti elsősorban a nemzetiségi műsorokat, hisz az újvidéki rádió magyar szerkesztőségét a háború kitörése miatt az elmúlt két évben 26-an hagyták el, a tévé magyar szerkesztőségéből pedig csak tavaly heten távoztak. A most emlegetett 20 százalékos lineáris leépítés nagymértékben veszélyezteti úgy a rádió, mint a televízió magyar nyelvű műsorait, ezen intézmények működését, a magyar nyelvű tájékoztatás egészét.

A szerkesztőknek megküldött utasítások szerint a tisztogatást maradéktalanul végre kell hajlani, aki ezt nem teszi meg, az állásával játszik. [...] Az Újvidéki Rádióban Gion Nándortól, a magyar szerkesztőség igazgatójától megtudtuk, hogy az ügy még nem zárult le.

– Közöltem velük, ha végrehajtom a 20 százalékos leépítést, nem tudunk dolgozni. Úgy döntöttem, azokat teszem listára, akik önként jelentkeznek. Eddig három ilyen van. A héten fog eldőlni minden.

A szerbiai hatalomnak ez a leépítés nyilván arra szolgál – s ezt senki sem titkolja –, hogy az áldatlan anyagi helyzetre hivatkozva, megszabaduljon az ellenzéki újságíróktól, a másként gondolkodóktól, a „szerb nemzet árulóitól”, a „rebellis és drága nemzetiségi műsoroktól”.

Tisztogatás a Vajdaságban

Garai László, Magyar Hírlap 1993. január 9., 3.

A Szerbiai Rádió és Televízió igazgatója az Egyesült Nemzetek által fogantatott szankciók kihatásaira és a szerb kormány ügyviteli észszerűsítést sürgető felhívására hivatkozva húszszázalékos kényszerszabadságolást jelentett be, ami a tartományi autonómia pár évvel ezelőtti megszűnésével a belgrádi intézményhez csatolt Újvidéki Rádió és Televízió munkatársait is érinti. Milorad Vučelić igazgató azzal vigasztalja a kényszerszabadságoltakat, hogy nem mondanak fel nekik, legalábbis amíg a gazdasági zárlatot fel nem oldják. Ebből sejteni lehet, hogy visszahívásukra aligha kerül sor. A műsorigazgatókat kötelezték, hogy állítsák össze a szabadságra küldendő listáját, s amennyiben ezt nem teszik meg, vehetik a kalapjukat. [...] Az Újvidéki Rádióban és Televízióban eddig egyedül Gion Nándor, a magyar szerkesztőség felelős szerkesztője utasította el a leépítési direktívát. A Magyarországon is ismert prózaíró, akinek egyik regényéből francia–magyar koprodukciós filmet készítettek, a Magyar Hírlapnak a következőket mondta:

– 1989-ben, amikor a legtöbben voltunk, és eleget tudtunk tenni az újságírói feladatoknak, összesen százegy munkatárssal dolgoztunk. Azóta huszonhatan mentek nyugdíjba vagy külföldre. A múlt év októberében kérelemmel fordultam a belgrádi vezérigazgatóhoz, az Újvidéki Rádió és Televízió igazgatójához, hogy engedélyezzék legalább tíz újságíró felvételét. Választ nem kaptam, ellenben karácsony napján közölték velem a kényszerszabadságolási tervet. Mire kijelentettem, hogy nem tudunk nélkülözni senkit, így is kevesen vagyunk, nem készítek listát, ha kell, vállalom a felelősséget. Ezt írásban is tudattam. Közben hárman jelentkeztek, hogy nekik megfelel a csökkentett fizetés melletti kényszerszabadság. Néhányan betegszabadságon és szülei szabadságon vannak, s ezekkel együtt összesen hét újságíró munkáját nélkülözzük. Erről tájékoztatást kértek tőlem, s azóta nem szólt senki.

– Ön szerint mennyire indokolt a létszámleépítés?

– A rádió vezetőseje sejtette, hogy ez bekövetkezik. Hónapokkal ezelőtt megegyeztünk, hogy egy ilyen intézkedésnek nem szabad érintenie a műsorokon dolgozókat. Ezért háborodtam fel, amikor megtudtam, hogy a húszszázalékos szabadságolás lineárisan érvényes. Nem mindegy, hogy adminisztrátort küldenek el, vagy újságíró, akiből egyébként is kevés van. Végére a rádió a hallgatóságot ért van. Legújabbán a rádiódrama színészei kerültek veszélybe, akik nélkül megszűnnének a rádiójátékok, az iskolarádió és az irodalmi műsorok. Összesen kilenc színészből és két dramaturgból áll a társulat. Rájuk ugyanazt mondják, mint a rádiózenekarokra: nincs a világnak az a rádiója, amely társulatot tartana fenn. A rádióban állítólag kétszázan csomagolhatnak. Šešelj vajda a napokban kijelentette, hogy a tájékoztatásban folytatni kell a racionalizálást, nem elég a húsz százalék, tízzel meg kell toldani.

Megkapták a végzéseket: Az Újvidéki Rádióban és Televízióban visszamenőleg 11-étől kényszerszabadságolták a listán levőket

K-k, Magyar Szó 1993. január 20., 13.

Gion Nándort, a rádió magyar szerkesztőségének főszerkesztőjét arról kérdeztük, kiket kényszerszabadságoltak az újságírók közül, és ez mit jelent a további munkájukban.

– Mint ismeretes, tőlem azt kérték, hogy tizenöt embert tegyek a listára. Akkor ugyanis még 75-en voltunk, s ez lett volna a dolgozók 20 százaléka. Én ezt a listakészítést megtagadtam, csupán abba egyeztem bele, hogy azokat teszem a listára, akik önként jelentkeznek. Nincs jogom ugyanis megfosztani az embereket ettől a lehetőségtől,

ha ők úgy vélik, hogy így esetleg jól járnak. Önként jelentkezett Tolnai Ottó, Keck Balázs és Varga Géza. Rajtuk kívül más nem kapott végzést, de én őket is sajnálom, mert nálunk mindenkire szükség van. Ha továbbra is kéri a listát, én a jövőben is megtagadom annak összeállítását, mert itt mindenkire szükség van, hisz nagyon kevesen vagyunk. A műsorok egyelőre maradtak úgy, ahogy eddig voltak, és ezért felfoghatatlan számomra, hogy miért kényszerszabadságotlák például az egész színészegyüttest. Szervezésileg, igaz, ők nem tartoznak hozzánk, de bedolgoznak műsorainkba, s szükségünk van rájuk.

Nagyon megalázónak tartom, hogy elveszik az emberektől a belépőket, s a saját munkaszervezetükbe csak úgy jöhetnek be, mint látogatók. Hogy ki döntött erről, nem ismeretes, de gyakorlatból tudjuk, a portások parancsot kaptak, hogy csak látogatóként engedhetik be a kényszerszabadságotlakat. Egyelőre egy egész sor érthetetlen utasítás nyert gyakorlati alkalmazást. Arra a kérdésre pedig, hogy lesz-e második forduló is a kényszerszabadságolásban, csak azt tudom válaszolni, megeshet, de egyelőre még semmit sem lehet tudni.

„Újvidék”-et kidobták a műsorból

(Borba), Magyar Szó 1993. január 26., 8.

Azt, amit annak idején maga Mária Terézia engedélyezett, és ami évszázados gyakorlat kezdetét jelentette, ezekben a napokban betiltotta Milan Todorov, az Újvidéki RTV igazgatója. A televízió és a rádió minden kisebbségi szerkesztőségének levelet küldött, amelyben a köztársasági nyelvhasználati törvényre hivatkozva tudatja velük, hogy műsoraikban ezentúl csakis Novi Sad szerepelhet, és semmi féleképpen, mondjuk, „Újvidék” [...]

– Ez a legújabb előírás nagy elégedetlenséget váltott ki a szerkesztőségben és hallgatóink körében is – *mondja Gion Nándor, az Újvidéki*

Rádió magyar nyelvű szerkesztőségének vezetője. – A szerkesztőségi kollégium ezért úgy döntött, hogy felszólítja Todorov igazgatót, vizsgálja felül döntését, mérlegelje, hogy mennyire célravezető és professzionális. Természetesen a lehetséges politikai károokra is rámutatnak, amelyet ez a döntés kiválthat, és az alapvető dilemmára: arra, hogy nevezhető-e a rádió és a televízió műsora – hivatalos nyelvhasználatnak.

Természetesen a közvélemény egyéb kérdéseket is feltesz, nemcsak a törvény értelmezésével, hanem az ilyen rendelkezések alkotmányos megalapozottságával kapcsolatban is. Vannak, akik emlékeztetnek arra, hogy 1967-ben a földrajzi elnevezésekről Genfben tartott nemzetközi konferencia dokumentumai engedélyezik a kisebbségi elnevezések használatát, és hogy ezt a nemzetközi dokumentumot Jugoszlávia is aláírta. Emlékeztetnek arra is, hogy annak idején a vajdasági hatósági szervek erőlyesen tiltakoztak, amikor Romániában a szerb nyelvű lapoktól azt követelték, hogy „Temišvar” helyett „Timișoara”-t írjanak. S végül felteszik az ilyen döntések etikai vonatkozásának kérdését is, azt, hogy az ilyen döntésekkel a „kisebbségek lojalitását” kell-e felmérni, és hogy milyen politikai károkat okozhatnak az ilyen rendeletek...

Időközben Vajdaságban hivatalos reagálás sehonnan sem érkezett. A szerkesztőségeken, hallgatókon és nézőkön kívül csupán a VMDK egyik körzeti szervezete reagált, javasolva azt, hogy forduljanak felsőbb fórumokhoz. Ha viszont ez sem segít, mondják, akkor jusson eszünkbe Mihalj Kertes, aki annak idején azt javasolta, hogy tagadjuk meg az előfizetési díj fizetését...

Cenzúra, identitás, politika, háború...

Nagy Margit, Újvidéki Rádió 1993.

Az Újvidéki Rádió és Televízió elveszítette a függetlenségét és a Szerbiai RTV részévé vált. Eddig az Újvidéki RTV gyűjtötte össze az előfizetést Vajdaság területéről, és gazdálkodott vele. Most a vaj-

dasági előfizetés is Belgrádba megy, és az Újvidéki RTV ennek a töredékét kapja vissza. A műszaki felszerelés, a munkához szükséges anyagok hiánya egyre jobban érezhető. Nyilvánvaló tendencia a kisebbségi szerkesztőségek befullasztása.

– *Mennyire objektív a tájékoztatás? Gion Nándor, a magyar szerkesztőség főszerkesztője erről és más gondokról beszél:*

– A Szerbiai RTV alapszabályzatában is benne van az objektív tájékoztatás igénye. Persze sokféleképpen lehet értelmezni, különösen hogyha állandóan figyelembe vesszük azt, hogy állami rádió vagyunk. De mi úgy értelmezzük, hogy tényleg objektíven tájékoztassunk, és ezért hisznek is nekünk az emberek. Bár ebben az alapszabályzatban van egy furcsa kitétel, miszerint a kisebbségi műsoroknak le kell fordítani és átvenni a fontosabb szerb nyelvű műsorokat, amit sokan furcsállottak, sokan megriadtak tőle. Én magam is szóvá tettem, hogy ez mit jelent, hogy fordítószolgálattá akarnak-e bennünket degradálni. Hát ezt persze tagadták, mondván, hogy ez csak esetenként érvényes. Célozgattak arra, hogy az Újvidéki Rádió magyar nyelvű szerkesztősége is nehézségekkel küzd a műsorok készítését illetően, sőt nem is burkolt célzást, hanem egyenesen kimondták, hogy talán csökkenteni kellene a nemzetiségi műsorokat. Hát én persze tiltakoztam az ellen, hogy mi nem tudnánk megcsinálni és nem tudnánk fönntartani az eddigi műsorainkat.

– *Azt tudjuk, hogy nagyon sok ember elment. Szeretném, ha arról beszélné, hogy az újságírók közül hányan mentek el, a műsorok készítése konkrétan milyen nehézségekbe ütközik, és a cenzúra hogy működik.*

– Az a kijelentésem, amit az imént említettem, hogy mi továbbra is meg tudjuk tartani az eddigi műsorainkat, és meg tudjuk csinálni, ez persze kissé könnyelmű kijelentés volt, hogyha erre a kérdésre kell most válaszolnom. A '89-es év végén még 101 ember dolgozott az Újvidéki Rádió magyar szerkesztőségében. Ma 72-en vagyunk a listán, ebből ténylegesen 63-an dolgoznak. Tudniillik az elment emberek helyébe újakat nem vettünk fel, és továbbra sem vehetünk föl.

Megpróbálkoztunk ugyan új emberek fölvételével, be is nyújtottunk egy kérelmet; ez a mi kérelmünk valahol elakadt, ehelyett jött egy olyan rendelet, hogy még a meglévő létszámot is húsz százalékkal kell csökkenteni. Ez a múlt év végén – az idején elején történt, állítólag ilyen fenyegetés is érkezett Belgrádból, hogy amelyik főszerkesztő vagy felelős szerkesztő ezt nem teszi meg, azonnal kirúgják. Hát én nem tettem meg, mondván, hogy tőlünk így is már sokan elmentek, ami az imént felsorolt számadatokból is látszik. Elmentek az emberek, nagyrészt a háború miatt, elköltöztek Magyarországra vagy máshová külföldre, mások elmentek nyugdíjba; nem helyettesíthettük őket senkivel. Ugyanakkor csökkentenünk kell a külmunkatársak számát. Valamikor ez még erénynek számított, hogy minél több külmunkatársunk legyen. Ma már ez nem erény, csökkenteni kell őket, úgyhogy egyre kevesebb emberrel csináljuk a műsort, és az igazság az, hogy bármennyire erőlködünk is, az emberek most már túlfeszítetten dolgoznak, elsősorban az újságírók, mert elsősorban az újságírók mentek el, így ők vannak kevesen, és hát kissé leszegényedtek a műsoraink.

– *A híradókat hallgatva mintha az újságíró-szerkesztőktől függne, hogy mennyire engedik működni a cenzúrát. Van-e cenzúra?*

– Cenzúra bizonyára van. Be kell azonban vallanom, hogy a mi esetünkben különösebb cenzúrát nem észleltem. Ránk szóltak azelőtt is, hogy mit nem szabad vagy szabad csinálni, most még ezt sem teszik. Igaz, hogy utólag nyilván valakik feljelentettek bennünket, akik ezzel voltak megbízva, hogy lehallgassák a műsorainkat; utólag néha engem felelősségre vontak egy-egy műsorért, vagy a műsorban elhangzott egy-egy riportért vagy beszélgetésért. Ilyenkor ezek, mint általában mindenütt a világon, kínos beszélgetések voltak, de különösebb következményei nem voltak ennek. És előre hagyják azt, hogy mi magunk – elfogadva természetesen az általános elveket, amiket szintén említettem már, hogy kezdve attól, hogy állami rádió vagyunk, de objektív tájékoztatást kell adnunk, de ápolnunk kell a nemzeti identitásunkat, tehát az ilyen műsorokat

is továbbra csinálni – ehhez tartjuk magunkat, és én magam is eléggé szabad kezűt adok nemcsak a híradó szerkesztőknek, hanem minden műsor szerkesztőjének. Csak akkor szólok bele, ha már valami nagyon bántja a fületem. Ez ritkán van, és talán ennek köszönhetően hisznek nekünk még a hallgatóink, és ennek köszönhetően műsoraink eléggé sokfélék és eléggé sokszínűek.

Rádió és irodalom szankciók nélkül: Gion Nándor, az újvidéki szerkesztő nyilatkozik

F. A., Népszabadság 1993. június 9., 3.

A Kossuth klubban a hét elején két vajdasági költő: Sinkovits Péter és Maurits Ferenc versei idézték meg a Vajdaságot. A Magyar Rádió és az Újvidéki Rádió magyar szerkesztőségének sok éve tartó együttműködésének egyik állomása volt ez. Az est szerkesztőjét, az Újvidéki Rádió magyar műsorának felelős szerkesztőjét, Gion Nándor író a Népszabadság az együttműködés jellegéről kérdezte.

– *Az embargó és a politikai változások ellenére él a kapcsolat a két rádió között?*

– A budapesti bemutatkozás a vajdasági magyar irodalom és a magyar írók számára esemény, pedig évekkal ezelőtt ez nem lett volna rendkívüli. Tudniillik a régi szép és nagy Jugoszláviában volt egy országos RTV-hálózat, amely együttműködött a környező és más európai országokkal, s ebbe az Újvidéki Rádió magyar szerkesztősége jól illeszkedett bele. Ma ez nincs, de mi vajdasági magyar szerkesztők, írók, kritikusok továbbra is évente kétszer nyilvános felvételeket készítünk itt Budapesten. Viszonzás sajnos nincs, az írók nem mernek eljönni Újvidékre.

– *Önök mégis jönnek?*

– Teljesen légből kapott érvekkel indokolom meg otthon az ilyen estek fontosságát, tekintettel arra, hogy a vendégszerelés viszonzására nem hivatkozhatom. Az ilyen indoklásba belefér az is, hogy ezzel enyhítjük a szankciókat és a jugoszláviai magyar szó hallatszik külföldön is. Tudomásom szerint azonban most tárgyal az együttműködés lehetőségeiről a szerbiai RTV és az illetékes magyar partner.

– *Milyen szerkesztési koncepció alapján dönti el, kit mutat be Budapesten?*

– Nagyon csöndesen mondom: sajnos egyre kevesebb írónk van, akiket áthozhatunk bemutatni, azon egyszerű oknál fogva, hogy főleg fiatal íróink itt vannak Magyarországon, amire nyilván jó okuk van.

Vajdasági költők a Kossuth klubban: Gion Nándor szerkesztő a Magyar Rádióval való együttműködésről

Friedrich Anna, Magyar Szó 1993. június 10., 11.

Élményszámba menő irodalmi est volt hétfőn a Magyar Rádió Kossuth klubjában. Vajdasági írók: Maurits Ferenc és Sinkovits Péter verseit méltatva Böndör Pál egy hangulatnyi Vajdaságot nyújtott át a hallgatóságnak.

A kiváló előadóművészek: Avar István, Papp János, Papp Zoltán és Kisfalusi Bálint pedig a versválogatás mélyen átélt tolmácsolásával szereztek élményt a kisszámú közönségnek és a Magyar Rádió és az Újvidéki Rádió magyar műsora népes hallgatóságának.

Az irodalmi est annak a sokéves együttműködésnek az eredménye, amely Herceg János írónak, az Újvidéki Rádió akkori irodalmi szerkesztőjének gondozásában indult, és amely során évente kétszer budapesti bemutatkozási lehetőséget kapott a vajdasági

írók idősebb és ifjabb nemzedéke egyaránt. A politikai változások rányomták bélyegüket erre az együttműködésre is, ma már a múlt tartozékának tekinthetők azok az M stúdióbeli, 400-500 főnyi közönség előtt zajló irodalmi estek, amelyekkel magyarországi írók és művészek viszonzták a vajdaságiak fellépését. A kapcsolat egyoldalúvá vált, a vajdaságiak még fel-fellépnek Budapesten, a viszonzásra azonban nem kerül sor. Gion Nándort, az Újvidéki Rádió magyar műsorának felelős szerkesztőjét, a Kossuth klubbeli irodalmi est szerkesztőjét az okokról kérdeztük:

– A budapesti fellépés a vajdasági irodalom és a vajdasági írók számára esemény volt – *hangsúlyozza Gion Nándor*. – Egy ilyen fellépés évekkel ezelőtt nem számított rendkívülinek, hiszen a régi szép és nagy Jugoszlávia RTV-hálózata együttműködési szerződés alapján kapcsolatot tartott a szomszédos és más európai országokkal, és ebbe az újvidéki magyar szerkesztőség is beleilleszkedett. Az ország szétesésével felbomlottak ezek a kapcsolatok, nyilván elsősorban formális okok miatt. Mi vajdasági magyar írók, szerkesztők, kritikusok azonban továbbra is évente kétszer felvételeket készítünk a Magyar Rádióban anélkül, hogy ezt a magyar írók, költők viszonznák. Másfél éve ugyanis megszerveztük egy nagyon jó magyarországi költő fellépését az Újvidéki Rádió M stúdiójában, ő már hallani vélte a fegyverdörgést, és nem mert eljönni. Miután ő nem mert eljönni, a kijelölt színészek, akik felolvasták volna a verseit, szintén nem jöttek el, holott Újvidéken nem dörögnek a fegyverek. Mi azért továbbra is átjárunk, nagyon fontos, hogy a Magyar Rádió „vendégnapokat” biztosít a határon túli magyar rádióműsorok szerkesztőségei munkatársainak, és így még mindig egy állandó kapcsolatot és irodalmi rendezvényeket tudunk tartani.

Levél Szokolczay Lajosnak (Kortárs Könyvkiadó)

Újvidék, 1993. augusztus 30.

Kedves Lajos!

Regényem, amelyet talán annak is lehet nevezni, de inkább összefüggő novellák gyűjteménye, és amelyre Te, illetve leveled szerint az induló Kortárs Könyvkiadó igényt tart(asz), elkészült. Lehet, hogy egyszer majd újabb kötetrel bővül, de szerintem indulásként ebből is lehet kerek könyvet csinálni. Olvasd el és lássad. Tájékoztatásként közlöm veled, hogy a Magyar Rádió (Katona Imre) már megvette; előfordulhat, hogy folytatásos regényként sugározza, de ez egy könyvkiadót nyilván nem zavar; ezenkívül Varga Lajos Márton is kért tőlem a Pesti Szalon (egy-egy részlet esetleg a Népszabadság) számára, de telefonon azt mondta nekem, hogy ti ketten lényegében egyazon sínen robogtok, vedd tehát kezelésbe a kéziratot, aztán írd meg sebesen, hogy:

- a) megkaptad-e a kéziratot
- b) mi a véleményed róla
- c) mikorra várható a megjelenése
- d) milyenek a megjelentetés feltételei
- e) egyéb tudnivalók.

Megkérlek, hogy gyors olvasás után postafordultával válaszolj, mert attól tartok, hogy nem sokáig maradok már ezen a címen, a melyet az idők változása megváltoztatott, és most imígyen hangzik: Gion N., 21000 Novi Sad, Bulevar Jaše Tomića 19, Jugoszlávia.

Levelemet és a mellékelt kéziratot egyébként a biztonság kedvéért feleségem, illetve leányom révén Magyarországról postázom.

Mellesleg megjegyzem, hogy szeptember második felében felbukkanok Budapesten, és előfordulhat, hogy sokáig ott maradok. De addig mindenképpen levelet szeretnék kapni Tőled. Ha sür-

gős közölnivalód lenne, felhívhatsz délelőttönként az irodámban (28-956) vagy esténként a lakásomon (331-250).

Legyél jó, vigyázz magadra, és legyél továbbra is jó szerkesztő.

Ölel barátod: Gion Nándor

Levél Katona Imrének (Magyar Rádió)

Újvidék, 1993. augusztus 31.

Kedves Imre!

Telefonon már majdnem mindent megbeszéltünk, de azért nem árt, ha levélben is pontosítunk egy-két dolgot.

Feleségem és lányom révén Magyarországról küldöm a megígért kötet második részét. 94 flekk már a kezében van, a többit (összesen 165 oldal) most kapod kézhez. Mindezt még Varga Lajos Márton vásárolta meg „Második zongora” címmel, a cím megváltozott, „Izsakhár” lett belőle, de azt hiszem, így is elmegy, olvasd el, aztán majd eldöntöd, hogy mikor és mit kezdesz vele. Jó volna, ha gyorsan döntenél, mert könyvkiadó is kérte már a kéziratot, magam is szeretném, ha egyszer könyv is lenne belőle, de úgy gondolom, hogy a Rádióknak elsőbbségi joga van, mivel tisztességgel fizettetek is érte már, a pénz sajnos régen elfogyott, szeretett gyermekeim gyorsan elköltötték, ha az előírások szerint adhattok és adtok még valamenynyit, nem fogok haragudni; akkor sem fogok haragudni, ha nem jár több pénz, legfeljebb bánatos leszek kissé, de voltam már bánatos máskor is.

Megkérek, hogy a kézirat megérkezése után értesíts az efféle részletekről, telefonálhatsz minden délelőtt az irodámba (28-956), írhat is, ha szeretsz levelet írni, de majd én is megpróbálok telefonálni.

Egyébként szeptember második felében személyesen is felbukkanok a Magyar Rádióban, remélem, hogy azt követően majd elég so-

kat tartózkodom ott, akkor aztán annyit beszélgethetünk különféle dolgok különféle részleteiről, amennyit akarunk. Addig is jó egészséget és jó munkát kívánok.

Barátsággal üdvözlő: Gion Nándor

Lemondás a főszerkesztői tisztségről

Újvidék, 1993. október 29.; latin betűs szerb(horvát) nyelvű gépiratból

Tájékoztatom Önöket, hogy a jelenlegi nehéz körülmények között már nem vagyok képes (számomra elfogadható módon) ellátni a feladataimat, ezért 1993. november 1-jétől lemondok az Újvidéki Rádió magyar nyelvű műsorának főszerkesztői tisztségéről.

Gion Nándor

Önéletrajz

Budapest, 1993. november 11., gépiratból

1941. február elsején született Szenttamáson (ma Jugoszlávia–Szerbia–Vajdaság), apja Gion Máttyás kőműves 1915–1980, anyja Gallai (Krebs) Teréz háztartásbeli.

Az elemi iskolát szülőfalujában, a középiskolát Szabadkán, az egyetemét (Magyar Tanszék) Újvidéken végezte 1963-ban. Ettől kezdve 1993 novemberéig az Újvidéki Rádió munkatársa (újságíró, irodalmi szerkesztő, fő és felelős szerkesztő). Időközben évekig elnöke volt a Vajdasági Íróegyesületnek, és több mint két évig igazgatója az Újvidéki Magyar Színháznak.

Rendszeres irodalmi munkássága a hatvanas évek elején kezdődött. Eddig tizenkét könyve jelent meg, az első 1968-ban, a legújabb

1991-ben. A magyar nyelven megírt és megjelent könyveinek címe megjelenési sorrendben: *Kétéltűek a barlangban* (regény), *Testvérem, Joáb* (regény), *Engem nem úgy hívnak* (ifjúsági regény), *Ezen az oldalon* (novellák), *Postarablók* (ifjúsági regény), *Virágos Katona* (regény), *Latroknak is játszott* (regény), *Olyan, mintha nyár volna* (novellák), *A kárókatónak még nem jöttek vissza* (ifjúsági regény), *Sortűz egy fekete bivalyért* (ifjúsági regény), *Az angyali vigasság* (novellák), *Börtönről álmodom mostanában* (regény).

Néhány könyvét megjelentették szerbhorvát, szlovén, szlovák, ruszin, lengyel és német nyelven. Novellái és regényrészletei megjelentek francia és angol nyelven is.

Könyvei alapján hat játékfilm, illetve TV-film készült Jugoszláviában, Magyarországon, egy pedig francia–magyar koprodukcióban.

Irodalmi munkásságáért számos díjat, elismerést kapott, ezek közül a legjelentősebbek: József Attila-díj, Déry Tibor-díj, Híd-díj.

(Jelenleg munkanélküliként Budapesten élék és irodalmi naplómát írom.)

Gion Nándor

A Kossuth Rádió némely irodalmi műsorairól és az Irodalmi Főosztály tevékenységéről

1993. október 25-től december 12-ig, péntek 20:30, szombat 15:05.

Gépiratból

Rövid személyes vallomással tartozom a feltüntetett műsorokkal kapcsolatban. Hónapokkal ezelőtt, amikor még az országhatáron túl, Vajdaságban éltem, nem hallgattam rendszeresen a műsorokat, mégis szinte rendszeresen tájékoztattak róluk az ottani szakmabeliek: írók, irodalomtörténészek, egyetemi tanárok, de nemcsak ők, hanem lelkes irodalomkedvelők is, leginkább dicsérőleg szóltak az elhang-

zottakról, nem mindig a minőséget dicsérték, inkább a közérdekűséget és a sokszínűséget, valamint a meghallgatásra nagyon is alkalmas sugárzási időpontot. Most már, rendszeres hallgatóként, úgy érzem, hogy igazuk volt. Sok szempontból hasznos műsorokról van szó.

Kezdjük a péntek estékkel, a *Határok nélkül*el: alapkonceptiója mindenképpen dicséretes, több évtizedes kihagyást pótol azzal, hogy teret ad a határon kívül élő magyar alkotóknak, sokszor szinte naprakészen tájékoztatja az anyaországi érdekelteket és érdeklődőket a földrajzilag valamivel távolabbi, szellemileg egységesülő vagy éppen változatos magyar irodalmi történelemről, megteremtett vagy megszületendő értékekről. És ezzel együtt közvetve, közvetlenül az értéktérítőket is támogatja.

Persze az értékek természetszerűleg nem egyformák, a közölt információk sem egyformán fontosak mindig, ezért a heti félórás csoportosítások néha esetlegesnek tetszenek, ami nem mindig a szerkesztőség, az adott műsor szerkesztőinek a hibája, kétségtelen azonban, hogy a szerkesztés időnként fokozottabb odafigyelést és kiegyensúlyozottabb arányérzékletet igényel.

Hogy konkrét példákat is említek: a hallgató számára kissé kényeszerű, majdnem erőltetett megoldásként érzékelhető egy amerikai magyar íróval elkészített interjú és a Magyar Atlantisz főszerkesztőjével lefolytatott tájékoztató jellegű beszélgetéshez hozzáragasztott hosszú, már-már unalmas eszmecsere a Budapesten éppen kéznél lévő, Madáchot színre állító katalán rendezővel, majd mindennek lezárása egy igen gyöngé verssel. Ugyanúgy bizonyos fajsúlyeltolódás érezhető Nagy Pál, Kántor Lajos és Fehér Magda egymás mellé sorakoztatásában, még akkor is, ha az erősítésként beiktatott Fehér Ferenc-vers valamelyest segít kimondani azt, amit a vajdasági magyarságról talán kemény prózában kellett volna kimondani az egyébként kissé szellősnek, majdnem témaszegénynek ható műsorban. Ezzel szemben sokkal összefogottabban és izgalmasabban pergett le, mondjuk, a Pomogáts Bélával indított és Marosvásárhelyt, Párizst, Kolozsvárt érintő félóra, legfeljebb a költői vallomás itt-ott dagályos felhangja rontott az összképen, de erről már nem a riporter

vagy a szerkesztő tehet. Arról viszont részben igen, hogy a beszélgetéseket egy-egy műsorban milyen szépírói idézetek egészítik ki, ezeknek megválogatásakor sem ártana szigorúbb mércét alkalmazni, ismételten az esetlegesség látszatának elkerülése végett, a szerkesztői igényességet bizonyítandó.

Ezenkívül még nagyon egyszerű javaslatom lenne: a péntek esti irodalmi műsorok jellege megkövetelné, hogy az Irodalmi Főszerkesztőség tagjai (kültagok is) nagyobb mozgásteret kapjanak, magyarán, hogy többet utazzanak a határokon kívülre, a helyszínen ismerjék meg a valós körülményeket, beszélgessenek minél több íróval, művésszel, az első kézből szerzett információkból szűrjék ki a legfontosabbakat, az értékrend felállításában is segítséget nyújthat, és a híresség erejével közvetítheti az egységesnek mondott magyar irodalom sokféleségét és gazdagságát.

A másik javaslatom is lényegében ugyanezt a célt szolgálja. A legtöbb környező országban vannak magyar rádióadások, magyar nyelvű szerkesztőségek. Az Irodalmi Főosztálynak rendkívül fontos lenne minél szorosabb kapcsolatot teremteni ezekkel a rádiókkal, szerkesztőségekkel és a szerkesztőségek tagjaival. Ez irányban történtek már próbálkozások, ezek a próbálkozások sokszor eredményesek is voltak, állandósításuk vagy következetes fejlesztésük azonban viszonylag ritkán sikerült. Persze az is nyilvánvaló, hogy a kapcsolatteremtés nem elsősorban a rádiókon és a szerkesztőségeken múlik, de még így is szorgalmazni kell, annak érdekében, hogy a Magyar Rádió irodalmi műsoraiba lehetőleg rendszeresen bedolgozzanak azok, akik a helyszínről tudósíthatnak, abból a közegből, amelyben élnek, és amelyet nagyon közelről, tevékeny résztvevőként ismernek.

A szombat délutáni irodalmi műsorok (*Nyitott tér, Műhelytitkok, Gondolatjel a közelmúltból, Csavargások, Szabadpólc*) egységesebbek, önmagukban kiegyensúlyozottabbak, mellesleg könnyebben is szerkeszthetők, mint a *Határok nélkül*, de a maguk módján ugyancsak nagyon fontosak, olyan műsorok, amelyekre érdemes odafigyelni, és oda kell figyelni. Természetesen a szombat délutánok sem tel-

jesen egyformák, a műsorok tartalmilag különböznek, ami érthető, a szakmai színvonal azonban nem mindig indokolható.

Hogy itt is konkrét példákat soroljak föl: Tornai József és Döbrentei Kornél keserűen indulatos reagálása egy írócsoport magatartására a téma szomorú aktualitása és a Rádiót közvetlenül érintő kínossága miatt szenvedélyes és elfogult műsorrá kerekedhetett volna. A szenvedély érződött is, az elfogultság szerencsére nem, a két író okosan érvelt, a kemény megfogalmazások sem hangzottak sértőnek, tartalmas és tanulságos beszélgetést hallgathattunk végig, ami semmiképpen sem jelenti azt, hogy mindenkinek egyet kell értenie az elhangzottakkal, de ezt a két indulatos író sem várta el, csupán élni akartak a szabadon szólás jogával, anélkül, hogy visszaélnének vele. A szerkesztőnek, műsorvezetőnek szerencséje volt vendégeivel. Mint ahogyan egy másik szombat délutánon Domokos Mátyásnak is szerencséje volt Orbán Ottóval, de ezt mondhatjuk akár megfordítva is. Domokos Mátyás, a kritikus tudta, hogy mit kell kérdezni a költőtől, Orbán Ottó higgadtan, lényegre törően válaszolt, és mindketten ügyeltek arra, hogy jó versekkel tűzdeljék a beszélgetést, ami összességében komoly, színvonalas műsort hozott, és mint a legtöbb jó műsor, azt sugallta, hogy az egész nagyon könnyen és zökkenőmentesen készült el.

A Marosvásárhelyen fölvevett műsorból már hiányzott ez a keresetlen tetsző könnyedség, bár a szerkesztő-riporter otthon volt a témában, a két rokonszenves erdélyi költő-író is olyan dolgokról, eseményekről és életutakról beszélt, amelyek széles körű figyelmet érdemelnek, a hangsúlyosítás céljából felolvasott részletek és versek azonban már nem tudták mindig kellő nyomatékkal megtámasztani a beszélgetésben megfogalmazott mondatokat. A rokonszenves marosvásárhelyi irodalmárok utólagosan elküldött üzenete, amelyben elzárkózásukat jelentik be a további rádiós közlésektől, kimondottan visszasan hangzott, de erről már sem a szerkesztő, sem a szerkesztőség nem tehet.

Még egy szombati műsorról: ebben Tarján Tamás válogatott új könyvek között, és talán nem a legjobban választott, vagy talán ő érezte úgy a beszélgetés után, esetleg vágás közben. Pedig érdekes

életű vendége volt: író, rendező, világjáró, színész egy személyben, aki sok mindenről beszélt, és nyilván még sokat beszélhetett volna arról, amit végigcsinált életében, de a tegeződés és a családi vonatkozások túlméretezése kissé félresodorta a beszélgetést, és itt is gyöngé szövegillusztrációk jöttek be, a változatos és érdekes életsors talán ezért nem tudta kitölteni a fél órát, hozzá kellett toldani (számomra kissé logikátlanul) néhány percet Lator László sajátos műfordítói vállalkozásáról, ami esetleg többet is érdemelt volna, semhogy afféle ragtapaszként szoruljon egy műsor végére. Ily módon a műsor azt a furcsa képzetet kelthette a hallgatóban, hogy fél óra alatt túl sokat és túl keveset hallott.

A fentiekben szándékosan sarkítottam ki néhány zavaró mozzanatot, főleg azért, mert összességükben a szombat délutáni irodalmi műsorokat jó műsoroknak tartom, amelyeket hozzáértő emberek csinálnak, és amelyek esetenkénti feljavítása, apróbb szakmai csi-szolása is lehetővé válna.

Ezek után valamennyi meghallgatott irodalmi műsor kap[csán] kénytelen vagyok egy eléggé kellemetlen jelenségről is szólni, nevezetesen a politikáról. Többnyire írókat hallottam beszélni, többnyire magukról beszéltek, és az irodalomról, de majdnem mindig, vagy hogy enyhébben fogalmazzak igen gyakran a politikáról is. Ez nem biztos, hogy minden esetben rossz, magam sem szeretem túlságosan az apolitikus irodalmat, olyan térségben nőttünk fel, és még mindig olyan térségben élünk, ahol nem lehet megkerülni a politikát, mert a politika nem hagyja, hogy megkerüljék, ezzel akár még dúsíthatja és érdekesebbé is teheti az irodalmat, sokszor azonban olyan terhes, hogy megnyomorít. Semmi újat sem mondok ezzel, mindezt jól tudják az írók és az irodalmi szerkesztők, kénytelenek a nagykapun beengedni maguk közé a politikát, amelynek következménye egészséges eszmei-szakmai versengés is lehet, de kicsinyes és rendkívül káros gonoszkodás is. A rádió adásai messzire elhallatszanak, szerencsére az itt véleményezett irodalmi műsorok is, fontos lenne okosan politizálni legalább az irodalomban, még az sem lenne baj, ha időnként csak az irodalomról szólnának az irodalmi műsorok.

És ha tisztán, érthetően szólnának. Ez most szó szerint, hogy úgy mondjam, technikai vonatkozásban értendő. Talán lényegtelen akadémizálásnak látszik, mégsem lényegtelen. Ugyanazon műsorban néha feltűnően váltakozó minőségű hangfelvételek hangzanak el. Az még esetleg érthető, hogy mondjuk, a Marosvásárhelyről küldött interjúba vagy versekbe beszüremlik a közvetítő vonalak recsegése, de az már kevésbé elfogadható, hogy a Budapesten fölvételezett szép és okos mondatok is kásásán, rekedten suhognak. Ha már messzire elhangzik a rádió, illene mindent megpróbálni, hogy az irodalmi és az irodalomról szóló szöveg, akár politikai zöngéekkel, akár anélkül tisztán hangozzék. Ez is tartozéka az igényes irodalmi műsoroknak.

Önéletrajz

Budapest, 1994. május 16., gépiratból

1941 február 1-én születtem Szenttamáson (Srbobran) a Jugoszláv Királyságban, háború volt, szülőhelyemet visszacsatolták Magyarországhoz, a háború végén azonban ismét Jugoszláviába kerültem, nem én mozdultam el, hanem az országhatárok. Magyar nemzeti-ségű vagyok, magyar nyelven írok, eddig tizenhárom könyvet írtam, regényeket és novellásköteteket. Könyveimből néhányat lefordítottak más nyelvekre is: szerbre, horvátra, szlovénre, szlovákra, ruténre, lengyelre, németre, eszperantóra. Hat TV- illetve mozifilm is készült írásaim alapján. Mindezzel együtt a tisztas megélhetés érdekében havi fizetéses polgári foglalkozásokat is űztem, voltam újságíró, színházigazgató, rádiós főszerkesztő. Az ország, amelyikben mindezt végigcsináltam (Jugoszlávia) közben széthullott, 1993 őszén átköltöztem Magyarországra, és továbbra is magyarul írok.

Jelenlegi lakóhelyem és címem:

1102 Budapest, Kőrösi Csoma sétány 3. I/5.

Tisztelettel: Gion Nándor

„Hiszek az álmokban, mindenekelőtt a saját álmaimban”

Budapest, 1994. március 15., megjelent itt: Erdélyi Erzsébet – Nobel Iván, Tiszatáj 1994. június, 15–17.

– *Gion Nándor műveinek jelentős része szülőhelyén, Szenttamáson és környékén játszódott. Eddig néhány kilométerre élt ettől a helytől. Most nemcsak a távolság növekedett meg, hanem egy országhatár is közbeékelődött. Hogyan éli át ezt a változást? Lehet, hogy egyszer ez is írói alapanyag lesz? Témája megírandó műveknek?*

– Eddigi tapasztalataim szerint általában jól bírom a helyváltást. Sohasem szerettem kimozdulni megszokott környezetemből, tulajdonképpen még utazni sem szerettem, de ha már megérkeztem valahová, ott igyekeztem minél gyorsabban otthonosan érezni magam. Ez ideig majdnem mindig sikerült, miért ne sikerülne most is. Többnyelvű környezetből jöttem, olyan környezetből, ahova viszonylag szépen és viszonylag sokáig beilleszkedtem, de sohasem éreztem igazán jól magamat, mert kisebbségben voltam, ami azt jelentette, hogy a legtöbb érdemi munkához túl sok előkészítési ügyeskedés kellett. Persze ebbe is beleszoktam, hiszen beleszülettem, és maradtam is volna még tovább, ha maradhattam volna. Félreértés ne essék, senki sem bántott, senki sem üldözött el, magamtól jöttem, minden szenvelgés nélkül, egyszerűen azért, mert úgy éreztem, hogy az általam ismert ügyeskedésekkel már semmi hasznosat nem tudok művelni. El kellett mennem egy olyan helyre, ahol kisebbségi bokázások nélkül is tisztességgel végezhetem a magam munkáját. Többé-kevésbé biztonságos háttérrel írni szeretnék minél többet, a szülőföldemről is még sokáig. Természetesen sok mindent hoztam magammal onnan, Szenttamásból is elhoztam valamit – elsősorban a régi Szenttamásból –, a legújabbat már nem kedvelem túlságosan, régen sem volt kimondottan nyugalmas és barátságos helység, de valahogy az enyémnek is éreztem, mostanra azonban

ridegebb és enerváltabb lett. Megváltozott a szülőfalum, egyre több lesz az üres ház, főleg azok az emberek mentek el, akik mindenkor maguk közé fogadtak, írói útravalót is tudtak adni, anélkül, hogy ez szándékukban állt volna, mégis, mielőtt elmentek, legalább két regényre való poggyászt pakoltak rám. Mindkettőt felvázoltam már, az egyik majdnem vegyitstán szenttamási, a másik is onnan indul. Írásukhoz még nem kezdtem hozzá. Egy rövidke kész regényt is áthoztam magammal, ezt gyorsan eladtam, mert akadt rá vevő, és mert nekem kellett a pénz, egy másik, valamivel vaskosabb kötet is kiadóra talált, Magyarországon azonban ez ideig csak novellákat és naplójegyzeteket írtam az országhatáron túlról átmentett témákról, egyszer azonban minden bizonnyal utolérem magam az új környezetben is. Lehet, hogy sokkal hamarabb, mint gondolnám. Írásaimnak nem ártana az efféle változatosság.

– *A Latroknak is játszott, trilógiának tervezett művének első két kötete, a Virágos Katona és a Rózsaméz már elkészült. Íródik-e a harmadik rész a „kiszakadás” után?*

– A harmadik rész elakadt a vázlatoknál. Részint azért, mert az első kettőnél jóval nagyobb terjedelmet kíván, részint a téma érzékenysége miatt. Terjedelme időigényes munkát követel, én meg sok mindennel foglalkoztam, mert azt hittem, hogy így is hasznosíthatom magam egy közösségben, amelybe beletartoztam. Néha talán végeztem is hasznos dolgokat, később mind gyakoribb lett a közéleti üresjárat, ami már felesleges elfoglaltságot jelentett, de mégis lefoglalt; átjöttem hát Magyarországra, ahol biztosnak látszott az egzisztenciám, aztán gyorsan elbizonytalanodott, a Soros Alapítvány életműdíja húzott ki a bajból, persze nem túlságosan hosszú távra, de lélegzethez juttatott, és most igyekszem olyan mély lélegzetet venni, hogy kibírjam szusszal a régóta tervezett harmadik rész megírását.

Ami a téma érzékenységét illeti: mivel egyenes beszéd kívántatik, végre köntörfalazás nélkül szerettem volna írni, de tartottam attól, hogy vissza kell térnem a régebben oly sokszor alkalmazott virágnyelvi trükkösködéshez, ami hosszú távon meglehetősen fárasztó.

Ezen talán éppen a „kiszakadás” segíthet. Az előző kérdésre adott válaszomban két regényre való poggyásról beszéltem. Az első regény a *Virágos Katona* és a *Rózsaméz* folytatása lenne. Írás közben időnként még bizonyára szükségem lesz a szenttamásiakra, legtöbbjét már itt, Magyarországon kell megkeresnem, ha esetleg nem találom meg őket, majd ők megtalálnak engem, mint ahogyan eddig is.

– A Börtönről álmodom mostanában – *legújabb regénye ez – címe hordoz-e valamilyen politikai tartalmat, esetleg jelképesnek tekinthető-e?*

– Természetesen. Pontosabban ennek is tekinthető, meg ennél többnek is. Évekig, tehát esetemben szokatlanul sokáig írtam ezt a regényt, a fejezetek hosszabb-rövidebb, de inkább hosszabb kihagyásokkal álltak össze. És ezek az évek igen zűrzavarosak voltak, egyáltalán nem veszélytelenek, azt hiszem, akkoriban (nyilván most is) arrafelé sokan és gyakran börtönről álmodtak. Én is. Forrongott, háborúhoz és széthulláshoz közeledett az ország, az én beidegződött taktikai cseleim néha kezdtek veszélyessé válni, sőt még a hallgatás, a mozdulatlanság és a kivárás is veszélyes lett. A nagy kihagyásokkal megírt fejezeteket szétszórtam, és mindegyiket közöltem valamelyik folyóiratban, s mindegyiket az egységes és valójában nagyon egyértelmű cím alatt. A regény nem az itt emlegetett forrongó időszakról szól (szólhat éppen arról is), a címre rímelő poén is eléggé leegyszerűsített, a figyelmes olvasó azonban talán észreveszi a hasonlóságot, vagy akár az azonosságot a börtön falain belüli és a börtönfalakon kívüli világ között, mondjuk, azt a kiszolgáltatottságot, ami rossz álmokat hoz éjszakánként, no meg nappal is.

– Postarablók, Latroknak is játszott, Börtönről álmodom mostanában – *mindhárom regényének címében valamilyen kriminológiai utalás van. Tudatos, netán célzatos ez?*

– Szeretem a jó hangzású, érdeklődést felkeltő könyvcímeket, főleg, ha a borítólapok közé préselt szöveg emlékezetessé is teszi őket. A *Postarablók* nem a legjobb cím. Túl rövid. Kicsit fáradtan és szellemtelenül írtam fel egy ifjúsági regényre, gondoltam, tetszeni

fog a fiatal olvasóknak. Tetszett is. A *Postarablók* megért két kiadást, mert tényleg postarablásról szól, kár, hogy sikertelenről. Tökéletesen megértettem, hogy a kritikusok nem lelkesedtek kórusban a regényért. A *Latroknak is játszott* már több fantáziáról tanúskodik, legalábbis én azt hiszem, egészen jó gyűjtőcím, sok minden belefér, és sok minden beleférne még, akár kriminológiai utalás is, bár ez semmiképpen sem elsődleges. A *Börtönről álmodom mostanában* is elég jó cím, egy egész mondat, teljességgel közérthető, és mégis... De hát erről már beszélgettünk.

– *Az életkörülmények változása hatással lehet-e eddig megszokott írói stílusára, változhat-e vagy változik-e a gioni realizmus?*

– Kezdő író voltam még, amikor egy jelíges novellapályázaton első díjat nyertem. A bírálóbizottság tagjai kíváncsiskodtak, a döntés után azon nyomban megpróbálták tippelni, és telefonhoz nyúltak. Először nem engem hívtak fel. Csak másodsorra. A következő évben jelíges regénypályázatot nyertem. Akkor már egyből felismertek. A harmadik jelíges pályázaton is. Azóta megírtam még néhány könyvet, és immár nem kezdő íróként azzal áltattam magam, hogy szövegeimet név nélkül is felismernék a magyar olvasók, azok is, akiknek tetszik, ahogyan írok, azok is, akiknek nem tetszik. Nemrég, három vagy négy hónappal Budapestre költözésem után, az egyik tekintélyes folyóirat szerkesztőségéből rám telefonáltak: beérkezett hozzájuk egy névtelen pályamű, díjazták is, és feltételezték, hogy esetleg én lehetek a szerző. Majdnem megsértődtem. Nem is tudtam a pályázatról. Úgy látszik, meg kellene írnom még néhány jellegzetes könyvet. Mondjuk, valamivel sallangmentesebben, mint eddig. Más szóval, lényegében nem szándékozom írói stílust változtatni.

– *„Mert én hiszek az álmokban” – írja. Miről álmodik mostanában?*

– Álmairól nem szívesen beszélek, mert legtöbbször szertelenek vagy éppen naivak, esetenként nevetségesek is. Ezzel együtt néha tényleg hiszek az álmokban, mindenekelőtt a saját álmaimban, mert nemegyszer megvalósultak már. Csakhogy rendszerint meg-

késve, annyira megkésve, hogy majdnem visszajára fordultak, rájuk ismertem ugyan, de ettől még nem lett körülöttem sokkal derűsebb a világ. Ezért inkább majd megírom az álmaimat. Persze visszafo-gottan, esetleg áttételesen, mindössze annyi leleménnyel, hogy ne nevettesem ki magam. Aki akar, majd ért belőle, én meg bizonyí-tani tudom álmaim igazságát, ami egyfajta elégtétel is lehet, még akkor is, ha egyáltalán nem boldogít. Talán, ha meggyorsíthatnám az álmaimat... Hát erről álmodom mostanában.

Beleszülettem a kisebbségi sorsba – Portré Gion Nándorról

Juhász György, rendezte: Jeli Ferenc, Duna Televízió, Budapest, 1994.

Csúnya téli éjszakán születtem. Akkor már háború volt, és nagyon úgy nézett ki, hogy nem maradok életben. Nagyon satnya és síró-s gyerek voltam. Apám úgy ítélte meg, hogy napokon belül meg fo-gok halni, s mivel sokat sírtam, majdnem meg is fojtott, hogy meg-könnyebbítse a haláltusámat. Így (*mutatja*) az arcomra nyomott egy párnát, úgyhogy anyám alig tudott megmenteni. Apám továbbra is meg volt győződve, hogy nem maradok életben, nem is jelentett be a községházán, mert otthon születtem. Kórház nem volt, ma sincs Szenttamáson. Otthon születtem, nagyanyám volt a bábaasszony. Nem jelentett be, aztán mégsem haltam meg. Akkor viszont be kellett jelenteni, de mivel későn jelentett be, büntetést kellett vol-na fizetni. Így hát visszaszámolt, és egy másik dátumot diktált be, nem a születési dátumomat, még anyám nevét is rosszul mondta, úgyhogy az irataimban azóta is nem a pontos születési dátumom van, anyámnak nem az igazi neve van beírva; ha ügyintézek, akkor mindig bajba keveredek, mert én ragaszkodom ahhoz, hogy február elsején, 1941. február elsején születtem, anyám neve Gallai Teréz, és így tovább, holott az irataimban egészen másvalami van beírva, és

akkor mindig figyelnem kell, hogy miket diktálok be, nehogy a bü-rokrácia fogaskerekei között fönnakadjanak a beadványaim.

– *Ezt a beszélgetést Budapesten rögzítettük, Gion Nándor otthonában. Mióta él Budapesten? Hogy érzi magát?*

– '93 szeptember végén jöttem át, azzal a szándékkal, hogy vég-leg itt maradok. Hát akkor nem éreztem túl jól magamat. Kezdet-ben vendég voltam egy vendégházban, egy igen kicsiny szobában a feleségemmel együtt, egy tusolófülke volt még a szoba mellett, és egy feleekkora asztal, és hát ott próbáltam, onnan próbáltam valahogy elrendezni az életemet véglegesen itt Pesten. Szerencsé-re a szerkesztők nem feledkeztek meg rólam, folyóiratszerkesztők, rádiószerkesztők, különféle lapok irodalmi rovatainak a szerkesz-tői. Kértek tőlem írásokat, és én írtam is a kicsi asztal mellett, és küldtem is az írásokat, és érdekes módon erre fölfigyeltek egészen ismeretlen emberek. Szerencsére kaptam egy nagyon szép levelet a Soros Alapítványtól, amelyben közölték velem, hogy életműdíjat kaptam, ami egyéves ösztöndíjjal is járt. Hát ez feljavította a kedé-lyemet. Közben meglett ez a lakás is. Átköltöztünk, nagyjából be is rendezkedtünk, és most már nyugodtan tudok itt dolgozni. Az egyetlen bajom az, hogy sokkal többet vállaltam, mint amennyit pil-lanatnyilag képes vagyok elvégezni; ami egyrészt jó, mert amióta elkezdtem irodalommal foglalkozni, valahogy mindig időzavarban voltam, mindig több volt a megrendelés, mint amennyit adni tud-tam volna, és így rákényszerültem arra, hogy dolgozzak; hát itt is rákényszerülök arra, hogy dolgozzak, és ha némi késésekkel is, de asszem, hogy eleget tudok tenni az elvárásoknak, és elég kellemes környezetben élek itt.

– *Hogyan és milyen folyamat eredményeként határozta el, hogy áttelepül végleg Magyarországra?*

– Ennek több oka volt. A két legfontosabb oka az, hogy sohasem szerettem kisebbségben élni. Persze beleszülettem a kisebbségi sors-ba, tudtam is élni abban a környezetben, be is tudtam illeszkedni,

igazából azonban sohasem éreztem jól magamat, szerettem volna többségi nemzethez tartozni. A másik ok, amikor még – legalábbis itt Közép-Európában, az akkori szocialista táborban – mindenki azt hitte, vagy majdnem mindenki, hogy Jugoszlávia, az egy nagyon szép, nagyon jó, majdnem ideális ország az akkori viszonylatok között – ami nagyjából így is nézett ki –, állandóan az volt az érzésem – és ezt nem nagyképűségből mondom –, hogy ebben az országban valahol lefojtva akkora gyűlölet dolgozik, hogy az előbb-utóbb szét fog robbanni, és ez egyáltalán nem lesz szép ország. Elkövettem néhány műhibát a közéletben. Hagytam, hogy beválasszanak különféle tisztségekbe. De hogyha már hagytam magam beválasztani, jól akartam csinálni a munkámat, és úgy éreztem, hogy használhatok még annak a közösségnek, amelyhez tartozónak éreztem és érzem magam ma is, és úgy éreztem, ezért nem volna szerencsés dolog, talán nem is lenne korrekt dolog, hogyha onnan kilépnék, amíg használni tudok.

– *Mennyire ennek az életszakasznak a regényei a Börtönről álmodom mostanában és az Izsakhár című kötetei?*

– *A Börtönről álmodom mostanában* – ezt a címet nem véletlenül adtam –, ez a regény még elég nyugodalmas korszakban kezdett íródni, de akkor már érződött, hogy változások lesznek, és a változások nem biztos, hogy jó fordulatot hoznak. Nem is hoztak jó fordulatot, Jugoszlávia kezdett széthullani. Éreztük is a háborút, már-már közvetlenül is. Közvetlenül úgy, hogy a fiatalembereket behívták, éjszakánként elvitték, kivitték a frontra. Én nem vagyok már túlságosan fiatal ember, viszont katonaköteles korban vagyok még. Nekem sem volt mindegy, amikor éjszaka dörömböltek a lépcsőházban, és nagyon energikus léptekkel jöttek a lakásom felé. Na én valamelyest kiváltságos helyzetben voltam a funkciónál fogva. Annyira kiváltságos helyzetben, hogy meg is menthettem fiatalembereket a katonaság elől úgy, hogy hazudtam szemrebbenés nélkül, letagadtam őket. Pontosabban arról van szó, hogy megmondtam azoknak a fiatal újságíróknak, akiknek a főnöke voltam, hogy ha behívót kapnak,

ne vegyék át, tűnjenek el, nem érdekel, hogy hová, én majd azt fogom mondani, hogy elküldtem őket szabadságra, nem tudom, hogy hol vannak, és várják ki a dolgot, és amikor veszélytelen a helyzet, akkor jöjjenek vissza. Ez nagyjából működött is ott a Balkánon, ez a primitív taktika – ez túl nagy sikerélményt ugyan nem jelentett –, ezzel együtt állandó nyomást éreztem, és ezt megpróbáltam aztán fölvezetni az *Izsakhár* című könyvbe. Ezek a novellák vagy fejezetek, ahogy épülnek egymásra, egyre inkább begyűrűzik a háború, ahol fegyverek vannak, amikor már lövöldöznek is éjszakánként egymásra, és ahol az emberek kezdik eléggé bizonytalanul érezni magukat, szorongásban élnek, vagyis rosszul élnek, és egyre többen szöknek el.

– *Tulajdonképpen itt vissza is kanyarodhatnánk a pályakezdéshez.*

– Ez '59-ben volt, amikor én lediplomáztam mint géplakatos, és az újságban olvastam, hogy megnyílik a Magyar Tanszék Újvidéken. Nem is reméltem, hogy én oda bekerülhetek. Szerettem volna bekerülni, annál is inkább, mert mindig az irodalmat szerettem és a történelmet, semmi mást, a géplakatosághoz egyáltalán nem értettem, bár kitűnővel diplomáztam, de hát gondoltam, hogy az a normális, hogy megpróbálok gépészmérnöki szakra menni. Neki is futottam egy fölvételi vizsgának, el is buktam, pedig tényleg keményen tanultam. Szenttamáson heteken át ültem a házunkkal szemben lévő temetőben, egy kipusztult német temetőben egy meggyfa alatt, és olvastam. Olvastam a fizikát, matematikát és a vegytant, megpróbáltam megtanulni. Felét sem értettem annak, amit olvastam, de úgy nézett az egész utca, mindenki azt hitte, hogy nagyon okos vagyok. Miután elbuktam, akkor nem mertem hazamenni, mert kiderült volna, hogy nem is vagyok olyan okos; és visszafelé jövet megálltam Újvidéken, és bementem az újvidéki bölcsészkarra, és azzal együtt, hogy egész nyáron kémiát, fizikát és matematikát magoltam sikertelenül, nekifutottam ennek a fölvételi vizsgának, és sikerült. Úgyhogy hazamehettem Szenttamásra, hogy az egyetemre beiratkoztam. Nem örült a családom, hogy erre az egyetemre irat-

koztam, de mégiscsak egyetemre iratkoztam. És itt egyszerre azt vettem észre, hogy tényleg olyan emberek vannak körülöttem, akik már-már kezdtek jelen lenni az irodalomban, fiatalok voltak, de már számítottak valamit, és olyanok, akikről látni lehetett, hogy számítani fognak. S hogy néhány nevet említsek: akkor indult, amikor én is, Tolnai Ottó – no ő gyorsan kilépett közülünk, ott maradt, de az egyetemről kilépett –, ott volt Bányai János, ott volt Utsi Csaba, ott volt Gerold László; azután mindjárt nem az én évfolyamomon, de a következő évfolyamon már akkor jött Domonkos István, Bosnyák István és Gobby Fehér Gyula; nagyon összesűrűsödött ez a nemcsak irodalomkedvelő, hanem alkotóknak is látszó társaság. Ez meg is mutatkozott, mert ezek – nélkülem még – beindították az Új Symposiont. Itt kezdtem írni már az első könyvem is, ez a *Kétéltűek a barlangban* volt, ez '68-ban történt. Azután gyorsan bejött a következő évben a *Testvérem, Joáb*, amely jelíges pályázatra íródott, és megnyertem az első díjat vele. Akkor kezdtek először fölfigyelni rám. Ezzel a regénnyel kezdődött egy kellemetlen folyamat is irodalmi pályafutásomban. Tényleg 1968-ról szól. Méghozzá azok után, hogy '68-ban, tudjuk, hogy mik történtek Európában, mik történtek Közép-Európában, és tudjuk, hogy mi történt Csehszlovákiában. Nos, én '68 nyarán még, a szlovákiai magyar fiatalok vendégeként, ott jártam a Csallóközben. Sok mindent láttam, sok mindenről beszélgettünk, sok mindent megtudtam, és mindennek az ismeretében, amit ott megtudtam, írtam meg egy vajdasági regényt, amely '68-ban játszódik. Annyira keménykedtem, amennyire érzésem szerint akkor keménykedni lehetett. Gondolok itt egyfajta szovjetellenességre, nem is szovjetellenességre, inkább ellenszenvre, amit a regényben meg lehetett írni, egyfajta piros-fehér-zöld színezetre, már amennyire meg lehetett írni. Akármilyen óvatos voltam, a regény már kézirat formájában is botrányt kavart. Kitudódott, hogy miről szól, milyen elszólások vannak benne, hogy nagyon a '68-as liberális szemszögből ítéli meg az eseményeket. Sokszorosították, szétküldték a vajdasági magyar íróknak, hogy egyáltalán meg lehet-e ezt az első díjas regényt így jelentetni. Nagyon rendesek voltak a vajdasá-

gi magyar írók, azt mondták, hogy meg lehet jelentetni, némi módosítás történt, egy-két mondatot megszelídítettünk ugyan benne, de azért megjelent. Ma már ez különösebb feltűnést nem okoz, de akkor feltűnést okozott. Magyarországra például nem is rendeltek belőle; az első könyvemből átjött elég szép példányszám Magyarországra, ebből egy sem, és azután furcsamód – azért említettem kellemetlen folyamatot – majdnem minden regényemmel volt egy kis probléma. Mindjárt utána szintén egy jelíges pályázatra megírtam az első ifjúsági regényemet, az *Ezen az oldalon*, amivel szintén első díjat nyertem. Ezek a pályázatok azért lettek kiírva, hogy fölerősítsék a – mondjuk így – hiányzó műfajt a vajdasági magyar irodalomban. De akkor már magamtól is – pályázat nélkül persze – akkor is megírtam évente egy könyvet, így született meg utána az *Ezen az oldalon*, azután a *Postarablók*, és azután megint jött egy pályázat, egy történelmi regényre, ahova megírtam a *Virágos Katonát*, ezt követően megírtam a *Rózsamézt* is. Akkor jött az az időszak, amiről már beszélgettünk, amikor írószövetségben, színházban, rádióban afféle vezéregyéniségként kezdtem tevékenykedni, aminek az lett a vége, hogy már megírtuk a könyveim, de még így is azért közben megírtam még két ifjúsági regényt, először *A kárókatona még nem jött vissza*, ennek folytatásaként – mert ekkor már ráálltam erre a vonalra, hogy minden könyvem folytatni tudom, ha kell, és ha lehet, és ezeket lehetett és kellett – ennek folytatásaként a *Sortűz egy fekete bivalyért*, és ennek folytatásaként már nem ifjúsági regény formájában, hanem – idézőjelben mondom – „felnőtt” novellafüzérek formájában *Az anygali vigasságot*, a *Börtönről álmodom mostanában* és az *Izsakhárt*.

A film, az számomra mindig valami – legalábbis régebben – valami mágikus dolog volt, amit csodáltam, filmkritikákat írtam, és rengeteg filmet megnéztem, és titokban mindig arra számítottam, hogy íróként egyszer majd talán a film segítségével nagyobb népszerűsége teszek szert. Kissé kezdtem a könyveimet is úgy írni, hogy számítottam rá, hogy ezek olyanok legyenek, hogy egyszer majd meg is filmesítik. Hát tényleg lettek végül is filmek a műveimből. Túl sok

örömem nem tellett bennük, legalábbis az elején. Az első filmet a *Testvérem, Joáb* című regényemből csinálták Jugoszláviában. Én nem vállaltam a forgatókönyv megírását, mert nem is tudtam akkor még forgatókönyvet írni. Összeállt végül is a csapat, amelyik megcsinálja – a rendező, forgatókönyvíró és így tovább, már akik össze kell hogy álljanak –, és csinálták is, rengeteg jó ötletük támadt, nagyon tetszett nekik a regény, a film el is készült. Egyetlen nap voltam ott a forgatáson, kissé furcsállottam, hogy mi minden történik, nem nagyon ismertem rá a regényemre. Aztán kész lett a film, a rendező azt mondta, hogy nagy sikere lesz, van benne legalább hat vagy nyolc szép fiatal meztelen lány, úszkálnak az úszómedencében, és hát ez nagyon szép látvány, meg sok ilyen hatásos dolog lesz benne. Kissé csodálkoztam, mert az én regényemben ilyesmi nem volt. Na, ezzel együtt a bemutatóra nagy várakozással mentem el, még a két gyereket is elvittem, hogy lássák, milyen nagy ember az apjuk. A pulai arénában vetítették tízezer ember előtt; tízezer ember ki is fütyülte a filmet, bár a lányok tényleg szépek voltak, ahogy úszkáltak, filmnek viszont nagyon rossz volt, szóval óriási bukás lett belőle. Akkor kezdtem kissé visszafogni magamat, már nem hittem annyira, hogy majd a film révén vágódom be esetleg a világirodalomba is. Akkor már nem... Mérsékeltbb lelkesedéssel fogadtam, amikor az ifjúsági regényeimet próbálták megfilmesíteni itt, Magyarországon. Itt már azért jobb munkát végeztek. Először megcsinálták *A kárókatona még nem jött vissza* című regényemnek a filmváltozatát. Elég jó volt. Aztán elkészült a *Postarablók* című ifjúsági regényemből a másik film. Akkor bejött a *Sortűz egy fekete bivalyért*. Ez már mozifilmnek készült francia–magyar koprodukcióban. Itt engem szalasztottak neki, hogy írjam meg a forgatókönyvet, és én el is vállaltam, mert gondoltam, hogy ezek a filmek, amik eddig készültek, azért nem igazán jók, mert nem én írtam. Aztán megírtam a forgatókönyvet, és láttam, hogy nem is olyan könnyű dolog, és nagyon örültem, amikor átírták. Ez a film már-már tetszett nekem is. Persze asszem, ez úgy van, hogy az írónak sohasem tetszik teljességgel a filmváltozat, mert nem azt kapja vissza. Pedig még díjat is kapott.

– Ön adós még egy trilógia harmadik kötetével, hiszen a *Latroknak is játszott gyűjtőcímmel megjelent Virágos Katona és Rózsaméz* című kötetek harmadik része hiányzik.

– Szépen indult ez a könyv ott a hetvenes évek legelején. Megírtam a *Virágos Katonát*. Szinte véletlenszerűen fogtam bele. Történelmi regény pályázatot írtak ki, és engem is meghívtak, hát én klasszikus történelmi regényt nem akartam, lehet, hogy nem is tudnék írni, mert sokkal több feszültséggel járna, mint egy ilyen regény, bár ez is sok feszültséggel járt. Megírtam végül is egy családragényt, amire rá lehetett fogni, hogy akár történelmi regény kategóriába is sorolható, lényegében saját családomról, olyan emberekről, akiket ismertem. Majdnem igaz történet, persze nem teljesen igaz történeteket írtam meg. Sikere volt a könyvnek, ennek a könyvemnek volt a legnagyobb sikere. Már amikor ezt írtam, akkor trilógiára terveztem, körülbelül úgy, hogy indulunk a századfordulótól, és befejezem a regényt nem a második világháborúval, hanem a második világháború után következő évekkel, amikor nemcsak „hideg napok”, hanem ellen-hideg napok is voltak, és én ezt meg akartam írni. Nos, megírtam a második regényt is, a *Rózsamézt*, ahol csak a második világháború elejéig jutottam.

No most, ehhez tudni kell, hogy a megélhetésért és havi fizetésért rendszeresen dolgoztam az Újvidéki Rádióban, előbb kezdő újságíróként, aztán szerkesztőként, aztán rovatszerkesztőként, aztán irodalmi szerkesztőként. Elég kényelmes hely volt, jó kollégáim voltak, hagytak, hogy foglalkozzam az irodalommal, nem nagyon bántottak, és nem nagyon kényszerítettek arra, hogy túl sokat dolgozzam. No most akkor, amikor megírtam ezt a második kötetet, nem tudom, hogyan, fölfigyeltek rám, és nem tudom, miért képzeltek, hogy ezt tudom csinálni, hirtelen megválasztottak a Vajdasági Íróegyesület titkárává. Először is voltam olyan ostoba, hogy ezt elfogadtam, aztán még rosszabbat csináltam, elkezdtem dolgozni. Az elnökünk, egy nagyon szimpatikus szerb költő volt, egész évben felénk sem nézett, aztán meg kellett tartani az évi közgyűlést, akkor eljött hozzám, és megkérdezte tőlem, hogy hát mit is kell mondania,

és akkor elmondtam neki. Ez nagyon kifárasztotta, levezette a közgyűlést és utána rögtön benyújtotta a lemondását, s akkor hirtelen engem választottak meg elnökké, és akkor már belekerültem egy ilyen országos körforgalomba, tudniillik a Vajdasági Íróegyesület elnöke automatikusan, mint ahogy minden köztársasági és tartományi íróelnök, a Jugoszláviai Írószövetség elnökségének a tagja volt. És akkor bekövetkezett az, amit az egyik jóindulatú költő barátom akkor mondott, amikor először hagytam magam titkárrá választani. Odajött hozzám, és azt mondta, hogy nos, ezután nem fogsz minden évben egy könyvet írni. Hát ezután nem is írtam. A Magyar Írószövetséggel nagyon jó kapcsolatot sikerült teremteni, sokan, elsősorban a vajdasági magyar írók egyre többet jöttek Magyarországra, a magyarországi írók is Vajdaságba, és szépen ment a dolog. Azután kifutottam minden mandátumból. Lejárt az első mandátum, aztán a második, többé már nem lehetett újraválasztani, kissé örültem is, hogy szép csöndesen csak a rádióban fogok irodalmi szerkesztőként dolgozni, és ismét minden évben leteszek egy könyvet, talán majd ennek az ígért trilógiának a harmadik kötetét is, és akkor fölkerestek, mondván, hogy miután erőszakosan, sőt szemtelenül, sőt pimaszul dolgoztam, s rámenősen az Írószövetségben, nagyon jó volna, hogyha átvenném az Újvidéki Magyar Színház igazgatását, mert az Újvidéki Magyar Színház albérletben tengődik immár tíz éve. Lehetőség van arra, hogy saját épületet kapjon, és hogyha valaki ki tudja ezt könyökölni, akkor az én leszek. Megmondom mindjárt, hogy színházba időnként szeretek eljárni, de a színházat belülről nem szeretem, pontosabban egészen közelről nem szeretem. Túl mesterkéltnek tűnik. Szép ez a világ, de tőlem kissé idegen. De ilyen érvekkel, hogy én kellek ehhez, hogy megszerezem a magyar színháznak az épületet – persze ez nem volt teljesen igaz, mert más is megszerezhetette volna –; a lényeg az, hogy belementem ebbe a játékba is, ami még nagyobb hiba volt, mint amikor az Írószövetségben beléptem a vezető garnitúrába, mert azt legalább élveztem időnként. Ezt nem élveztem túlságosan, ezt a színházigazgatást, mind-egy, színházigazgató lettem, házaltam mindenfelé, pénzt szereztem,

kaptunk egy épületet, sőt két épületet, kimeszeltük, erre is kaptam pénzt. Akkor már nagyban írtam a *Börtönről álmodom mostanában* című regényemet, nem mertem még belefogni ebbe a nagy regénybe, a trilógia harmadik részébe, hanem mást írtam. Ezt valahogy sikerült tető alá hoznom, megcsináltam azt, amit elvártak tőlem – úgy éreztem, hogy megcsináltam. Végül is úgy döntöttem – később kiderült, rosszul döntöttem –, hogy még mindig jobb főszerkesztőként visszamenni a rádióba, oda, ahol jobban otthon érzem magam, hiszen amint az egyetemet befejeztem, a rádióban kezdtem dolgozni, ismerek mindenkit, a kollégákat, majdnem mindenki kedvelt, ők is hívtak, nem csak a politikusok mondták, ők is biztattak, hogy vállaljam el, hát elvállaltam. De akkor jött a rendszerváltás, amikor is egy belgrádi áramlat elárasztotta Vajdaságot, megnyirbálta az autonómiát, az addig hatalmon lévő vajdasági politika elbukott. És vele együtt elbuktak az újságok, a rádiós-televíziós igazgatók-főszerkesztők sorra, amint ez már lenni szokott ilyenkor. Hát akkor nagyon kínos napok, hetek és hónapok következtek, kemény pártértekezletek, ahol elsősorban a főszerkesztőket vonták felelősségre, engem is. Kijelentettem, hogy amit a szerkesztőségben csináltunk, és amit – ha esetleg rosszul – csináltunk, azért mind én vagyok a felelős; mindenért: mindenki az én utasításom szerint cselekedett. Nem így volt, mert eléggé liberálisan álltam én hozzá a főszerkesztői poszthoz, de úgy gondoltam, hogy miután éveken át azok az emberek, akik ott dolgoztak mellettem és az irányításommal – vagy irányításom nélkül –, és jól dolgoztak, ennyit megérdemelnek.

A fordításokkal is kicsit úgy vagyok, mint a filmekkel. Majdnem ugyanúgy indultam. Megjelent az *Ezen az oldalon*, azt fordították le először szerb nyelvre. Alighogy megjelent, vendégségbe voltunk hivatalosak egy nagyon jó kollégámhoz, akinek szerb felesége volt. Feleségének az apja tekintélyes szerb akadémikus, az is ott volt, amikor megérkeztem. Belelapozott a könyvembe, elolvasta az első mondatot, ami magyarul körülbelül így hangzik, hogy „a Keglovics utcában csupán egy sor ház áll”. Beleolvasott és rám nézett, és azt mondta, hogy ebben az egy mondatban három alapvető hiba van

a fordításban. Mi lehet itt a továbbiakban? Nem lett sikere a könyvemnek, ne mondjam, és akkor már nem is nagyon érdekeltek a fordítások, itt is nagyot csalódtam. A többieknek elég jó visszhangja volt, de én valahogy kezdtem ismét csak azt tartani fontosnak, amit én magyarul írok le.

– *Most, hogy itt él és itt ír Magyarországon, milyen tematikai módosulást jelenthet ez irodalmi alkotásaiban?*

– Régóta dédelgetett regénytémám: Szenttamásról érkezik valaki ide. Azért jön Pestre, mert tábori csendőr volt, és nem mert visszajönni Szenttamásra, kivégezték volna. Mindegy, hogy csinált-e valamit mint tábori csendőr, valami elítélendő, vagy sem, ez a tény untig elegendő volt, sőt ennél sokkal kevesebb is, hogy magyar embereket kivégezzenek. Szóval itt maradt Pesten, és aranyat talált. Ez igaz történet. Nekem ez nagyon megtetszett. Titokban talán én is mindig azt reméltem, hogy Pesten majd egyszer én is aranyat találok. Egyelőre még nem találtam, de még található. Szóval itt térnék át kissé a budapesti helyszínre írásaimban. És azután lassan el kellene kezdeni tényleg feldolgozni budapesti tematikát is novellákban vagy regényben, mert van éppen elég. Mert én ugyan most költöztem át ide véglegesen, de én sokat jártam itt Pesten, és sok mindent begyűjtöttem. Az első benyomásaimat, azt meg is írtam annak idején egy pesti naplóban, nyomban ki is tiltottak Magyarországról egy évre emiatt, ami abban az időben majdnem dicsőségnek számított ott nálunk, tudniillik majdnem minden fiatal magyar író kitiltottak ezért vagy azért Magyarországról. Ez ott a hatvanas évek végén, hetvenes évek elején történt. Hát nekem nagyon kellemetlenül jött, mert épp akkor született meg a lányom, méghozzá itt Magyarországon. Nem tudtam meglátogatni, az egész kórház azt hitte, hogy zabigyerek szegény.

Akik olvasták a könyveimet, azok tudják, hogy írói munkásságomban igencsak erősen kötődök szülőfalumhoz, Szenttamáshoz. Néha már úgy éreztem, hogy nagyjából Szenttamást kiírtam magamból, aztán újabb témák jönnek. Tudniillik azok az emberek, akiket

én szerettem Szenttamáson, akiktől ellestem témákat, akiről írtam, azok közül nagyon sokan – már akik nem haltak meg – már előttem feljöttek Magyarországra, Budapestre, továbbra is megkeresnek, és újabb témákat adnak. És olyan témákat, amiket meg kell írni. Attól tartok, hogy először ezeket kell kiszűrni és az arra érdemeseket megírni, és talán akkor térhetek rá egy radikálisabb témaváltozásra.

– *Amikor az ön könyvespolcán, könyvszekrényén végignézzük, nagyon sok krimi is látunk.*

– Vissza kell térni egészen a gyerekkoromhoz, amikor elkezdtem olvasni. Amikor megtanultam olvasni, akkor már mindjárt nagyon szerettem olvasni. Szenttamáson akkor még könyvtár nem volt, könyv kevés volt, magyar könyv pláne kevés volt. Poros padlásokon találtam könyveket, ezek ponyvák voltak. A ponyvák kaptak rá igazán az olvasásra. Nagyon rossz regények voltak ezek, de például a Sobri Jóskát, az úri haramiát még most se felejttem el. Kis zöld füzetekben volt folytatásokban kinyomtatva, nagyon tetszett nekem, s örülök, hogy végigolvastam. Többször végigolvastam. Egyszerűen végigolvastam azért, mert ezek nem voltak unalmas olvasmányok. Azután lett könyvtár is Szenttamáson. Utána kerültem Szabadkára, ahol már komoly könyvtár volt, és igényesebb irodalmat kezdtem olvasni. Akkor már kezdtem helyére tenni a könyveket értékük szerint, megéreztem már, hogy mi az igényes irodalom, és mi az, ami nem. A krimiknél is kezdetben mindent elolvastam, azért, mert legtöbbször izgalmas volt, amíg rá nem jöttem, hogy van a világon körülbelül 3-4 olyan jó krimiíró, akik nem unalmas könyveket írnak, és igényesen írják. Magam részéről s a magam részére továbbra is megtartottam azt a tanulságot, és erre mindig emlékeztetem magam írás közben is, amikor én írok, hogy próbáljak nem krimi írni, de próbáljak nem unalmasan írni.

A költözködésről és a maradásról

Gépiratból; rövidítve e kötet előszavaként jelent meg: Erdélyi Erzsébet – Nobel Iván, *De azért itthon is maradni... 15 beszélgetés határon túli alkotókkal verseikről, novelláikról*, Tárogató, Budapest, 1995.

Megkértek, hogy írjak rövid előszófélet a *De azért itthon is maradni...* című gyűjteményes kötetbe, a határon túli magyar írók, költők kiválasztott műveihez. E téma kapcsán mindig egy régi kellemetlen emlékem szoktam felidézni.

Jó húsz évvel ezelőtt, a hetvenes évek elején meghívtak Vajdaságból egy magyarországi Tisza menti nagyközségbe író-olvasó találkozóra. Ígéretes fiatal írónak számítottam akkoriban, annyira ígéretesnek, hogy Magyarországról egy egész esztendőre kitiltottak, ami eléggé lehangolt, de némi büszkeséggel is töltött el, hiszen immár felsőbb politikai körökben is jegyezték a nevemet. Aztán mégis megbékélt velem anyaországom, ismét átléphettem az országhatárt, és elmehettem a vendégszerető nagyközségbe. Sokan összejöttek, hogy lássanak és meghallgassanak, én meg lelkesen és kissé terjen-gősen beszéltem magamról és a vajdasági magyar irodalom értékeiről. Történelmi eligazítást nem tartottam, és ez komoly hiba volt. Az első szokványos kérdésekre még a kezdeti lelkesedéssel válaszoltam, de később felállt egy rokonszenves diáklány, és megkérdezte tőlem, hogy ha tényleg magyar vagyok és magyarul írok, akkor miért nem maradtam Magyarországon, miért mentem el idegenbe, vagyis Jugoszláviába. Itt elakadt a szavam, dadogva magyarázkodtam, hogy én a Vajdaságban születtem magyarnak, az apám is ott született, a nagyapám, sőt a szépapám is. Ezzel gyorsan be is fejeztem a beszélgetést, még jobban elbúsultam, mint amikor az anyaország elzárta előttem határait, mert ezúttal még büszke sem lehettem semmire. És akkor még visszamentem Vajdaságba.

Nem tudom, hogy az elkövetkező években megváltozott-e a történelemoktatás Magyarországon, a mi helyzetünk azonban va-

lamelyest javult: könyveink beszivárogtak, majd előbb a kiskapun, azután a nagykapun is átjöttek a határon, itteni újságokban, folyóiratokban megjelentek írásaim, a magyarországi kritikások kezdetben elnéző jóindulattal, később nagyon helyesen már szigorúbb mércék alapján írtak rólunk, a magyar irodalomtörténet egyre komolyabban számolt a határokon túli magyar irodalmakkal, és azt hiszem, a kilencvenes évek elején a szakmabeliek közül már senki sem berzenkedik – vagy csak nagyon kevesen – az egységes magyar irodalom elnevezés ellen, ebbe egyaránt beletartoznak azok, akik Magyarországon születtek és írnak, azok is, akik elmentek a nagyvilágba, és azok is, akik Erdélyben, a Felvidéken, a Vajdaságban vagy Kárpátalján születtek, és írnak magyarul. Azt már kissé bizonytalanabban ítélném meg, hogy mindez mennyire származott át az irodalmi köztudatba. Író-olvasó találkozókra még mindig szorongással megyek, félek a meghökkentő kérdésektől, melyekre esetleg csak dadogva tudok válaszolni.

Ezért tartom fontos hézagpótló könyvnek ezt a gyűjteményt, a második ilyen jellegűt ebben a sorban. Persze csak pillanatnyi, ha úgy tetszik, átmeneti segítségként és tájékoztatóként. A könyvben jó írók sorakoznak fel, vallanak magukról, valamit alkotásaikból is megmutatnak; olyan írók, akiknek már nincs szükségük műítészi jóindulatra, írásaik kibírják az egységes szakmai megmértetést a magyar irodalomban. Azt természetesen nem árt tudni, hogy ki hol gyökerezik, ki honnan jött, hol áll, vagy éppen merre bolyong, a jövőben azonban a legjobban szeretnék újabb önálló kötetekben találkozni velük mindenütt, ahol még beszélnek és olvasnak magyarul, akárcsak a magyarországi írókkal is. Most már nyilván a történelmet is másképpen tanítják, mint évekkel ezelőtt, többet beszélnek a maradásról és költözésről, olyan tényekről, amelyekről régebben nem illett beszélni, így aztán az íróknak kellett magyarázkodni, ahelyett, hogy többet írtak volna, mert végeredményben mégis ez a dolguk, és ehhez értenek a legjobban... Mindez vonatkozik az itt bemutatásra kerülő tizenöt íróra is.

Gion Nándor égi vendégei: Fehér Ferenc, Herceg János és Sinkó Ervin

Simon László, Petőfi Rádió *Mennyei kávéház* 1995. május 9.

– Úgy beszéltek meg, hogy ez alkalommal három jugoszláviai magyar író ültetünk a mennyei kávéház egy asztalához. Szándékosan mondom, hogy ültetünk, mert nem hiszem, hogy maguktól egy asztalhoz ülnének. Asszem, hogy nem kedvelték túlzottan egymást; igaz, nyilvánosan sohasem mondtak rosszat egymásról, legalábbis én nem emlékszem. Nem mondtak és nem írtak rosszat egymásról, magánbeszélgetésekben is legfeljebb fanyalogva nyilatkoztak az íróársakról. Herceg Jánostól hallottam egyszer, azt is csak fél füllel, és nem vagyok benne biztos, hogy jól hallottam; ő mondta Sinkó Ervinről, hogy 1944 végén, vagy talán '45 elején, amikor Herceg János Zomborban volt könyvtáros, Sinkó Ervin bejött oda egy magas rangú partizántiszttel, és fennhangon mondta, hogy hát Jugoszláviában és a Vajdaságban semmi szükség magyar könyvtárrakra. Hogy ez mennyire igaz, nem tudom, és mennyire jól hallottam, abban sem vagyok biztos. – A lényeg az, hogy Sinkó Ervin mégis később, 1959-ben az újvidéki Magyar Tanszéknek lett a tanszékvezető tanára, még hozzá jó tanára. Talán innen ered az, hogy ez a három ember nem nagyon kedvelte egymást, habár továbbra sem bántották egymást, de Sinkó Ervin kinevelt egy nemzedéket, ehhez a nemzedékhez tartozom én is.

– *Neked tanárod volt az egyetemen?*

– Tanárom volt, és én is az Újvidéki Magyar Tanszék első generációjához tartoztam. Szóval mi indultunk először, és valójában ezt a másik két író – Fehér Ferencet és Herceg Jánost – ezek a Sinkó-növendékek támadták meg eléggé keményen.

– *Herceg Jánosnak, tekintve, hogy idősebb ember volt már akkor is – ugye ötvenöt fölött lehetett, vagy ötven körül –, volt praxisa a támadások elviselésében, elhárításában...*

– Persze.

– *Fehér Ferencnek, ráadásul ő alanyi költő volt, lírikus volt, nem volt gyakorlata ebben.*

– Nem, mert Herceg Jánost támadták valamennyire – bár nem sokat – a két háború között, a háború idején ő a Kalangyát szerkesztette, emiatt aztán támadták kőkeményen a háború után, és ő már megszokta, és valahogy meg tudta védeni magát. [...]

– *Ti mint egyetemi hallgatók, Sinkó tanítványai ismertétek az ő múltját, írói és emberi múltját, az emigráció stádiumait, a küzdelmeit, főleg a Szovjetunióban leélt éveit?*

– Valamiképpen a neve az sokat jelentett valamennyiünknek. Függetlenül attól, hogy ki mennyit olvasott tőle és róla. És tekintélyként is vártuk. Ő úgy is jött. Megérkezett, ez is csak egy anekdota, hogy az újvidéki bölcsészkaron nagyon meglepődtek, amikor bediktálta az adatait, és amikor odáig jutott hogy „iskolai végzettségem: hat gimnázium”, ezen mindenki elképedt, hogy „hogyhogy nem doktor legalább?”, mondta, hogy „hát hat gimnázium”, és ezzel együtt rögtön elkezdte. Tartott egy szép székfoglaló beszédet, és nagyon jól, nagyon meggyőzően tanította az irodalmat – mint tanárt nagyon kedveltem –, és én magam sem tudtam sokáig, hogy... azt tudtam, hogy szuggesztív egyéniség, én megpróbáltam szabadulni a hatása alól, mert az iróniája és egyegy gesztusa bennem némi ellenérzést váltott ki; és hát el is távolodtam tőle, nem tudtam elfogadni egy az egyben az ő elveit, és például a székfoglalóját is réges-rég elfelejtettem. Akkor ott ültem és végighallgattam 1959 – azt hiszem – október hónapjában volt ez; elfelejtettem már, hogy mit mondott. És most nemrégem kezembe került egy kötet, amiben ez benne van, és megdöbbenve vettem észre, hogy amit ő '59-ben mondott, én ezt majdnem – nem szó szerint, de lényegében – 25 évvel később, amikor már ezt rég elfelejtettem, amikor egy színházmegnyitón beszédet mondtam mint színházigazgató, majdnem ugyanazt mondtam.

[Sinkó Ervin székfoglaló beszédének kezdete:] *„A Belgrádi Egyetem bölcsészeti karán Novi Sadon a mai napon tanszéket kapott a magyar irodalom. S mikor az egyetem megtisztelő meghívására ezt a katedrát elfoglalom, érzem, hogy ellenkezne a jugoszláv forradalom szellemével, sértené a szocialista Jugoszlávia alapvető törvényeinek leglelkét, ha a magyar irodalom tanszékének felállításával kapcsolatban az állam vagy a kormány nagylelkűségét dicsérném, illetve a jugoszláviai magyarság hálóját hangoztatnám az állam, a kormány vagy bármiféle hatóság iránt. Amit kaptunk és kapunk, mi éppúgy, mint bármely más jugoszláviai nép, nem valamiféle uralkodó nemzetnek, hanem annak köszönhető, hogy a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságban nincs uralkodó nemzet. Amit kaptunk és kapunk, azt a forradalomnak köszönhetjük, amely nem Jugoszlávia egyik vagy másik népének, hanem valamennyiüknek, valamennyiünknek a forradalma. [...]*”

A hatása viszont, állítom, még most is megmaradt; talán nem annyira könyvei révén, de könyvei révén is; nem annyira a szépirodalomra és az irodalmi eszközök mesteri felhasználására vonatkozik ez, hanem inkább egyfajta erkölcsi magatartásra. Sinkó Ervin megítélésem szerint alapjában véve naiv és becsületes ember volt. Úgy látszik, hogy itt a szerencse is közrejátszott, hogy a leglehetősebb és a legsötétebb és a legsúlyosabb időkben is valahogy megmaradhatott ebben a naivitásában és becsületességében, és ez kitűnik az írásaiból. Persze ez a naivitás mindig kétélű, és hát talán innen adódik az, hogy hát megsértett embereket akkor is, amikor nem akart megsérteni, akkor nem mondott róluk semmi rosszat, de megsértett embereket, mint ahogy mondjuk, tudom, hogy Fehér Ferenc nem szerette Sinkó Ervint, mert ő egy egészen másfajta alkat volt.

És hát hogyha már halálozási sorrendben megyünk, akkor beszéljünk most Fehér Ferencről. Őt még mielőtt személyesen megismertem volna, hát, versein keresztül ismertem, és ő valóban jelentős költőnek számított, és népszerű költőnek. [...] Különösen a kezdő tollforgatók körében volt népszerű, mert ő irodalmi rovatot szerkesztett az újvidéki ifjúsági lapban. És Fehér Ferenc egy nagyon lelkiismeretes ember volt. Később, amikor már megismertem, akkor elmesélte nekem, hogy neki rengeteg barátja van, azért bárki-

vel bárhol a világon megismerkedik, akár egy-két napot, vagy csak fél napot tölt együtt, és ha összebarátkoztak, ő mindenkinek levelet ír. És így. És szép leveleket tudott írni – ezért van rengeteg barátja. Nos, ő irodalmi rovatszerkesztőként is levelezett. Minden fiatalal, aki leült és valamiféle klapanciákat összehordott, vagy jó verset írt – és próbált felfedezni új tehetségeket. Na most, már itt összeütközött kissé Sinkó Ervinnel anélkül, hogy személyesen is összeütköztek volna, mert Sinkó Ervin viszont egy másfajta szinten és másfajta szellemben karolta fel a fiatalokat. És Sinkó Ervin még meg is tudta védeni ezeket a fiatalokat – említettem, hogy hát neki politikai befolyása is volt –, és hát ennek is köszönhető, hogy a Symposion, az Új Symposion felnőtt oda, ahova felnőtt, és nem tudták sem a nemzedéknek, sem a lapnak kitörni a nyakát. Fehér Ferenc, ő ezt mint Fehér Ferenc költő művelte. Nos, itt kihúzták kissé a szőnyeg a talpa alól, és támadták, és ő elég ügyetlenül válaszolt ezekre a támadásokra, és közben az volt az érzésem, hogy begörcsölt. Később, amikor már megismerkedtem vele személyesen is, hát nagyon kellemes ember volt. Kellemes, halk szavú, nagyon udvarias és nagyon tapintatos ember, akiben élt egyfajta lelkesedés, és mikor erről a három emberről beszélek, mind a háromnál meg kell hogy említsem a naivitást is, mert mind a háromban benne volt más-más fokon és más-más jelleggel. Azt hiszem, Fehér Ferenc volt a legtisztább és legnaivabb, legtisztábban naiv, hogy ilyen csúnyán, de pontosabban fogalmazzak; hát ő például meg volt győződve, hogy a Jugoszláviában hirdett testvériség-egység, az egy szent dolog, és ez meg kell hogy valósuljon, sőt már meg is valósult. Fordított mindenkit mindenféle nyelvről Jugoszláviában. Időnként azután úgy majdnem búskomorra vált, amikor a visszajelzések nem jöttek, illetve olyan jelzések jöttek, hogy hát a vajdasági magyarságnak valahogy ez a testvériség-egység hangoztatása nem használ mindig. Kezdek elsovadni a magyar iskolák, a magyar színházi élet is összezsugorodott; közben a politikai helyzet, a gazdasági helyzet is megváltozott, kultúrpolitikai helyzet is – egyre rosszkedvűbb lett. Amikor bejött hozzám – én akkor már az Újvidéki Rádió főszerkesz-

tője voltam –, bejött hozzám az irodába, egyre szomorúbb volt, és – hogy átváltunk Herceg Jánosra lassan, ők mind a ketten vettek egy-egy házat Doroszlón egy kis bácskai magyar faluban. Elég közel laktak egymáshoz, és Herceg János – aki amint már említettem a beszélgetésünk elején, az ellenállóbb fajtából volt, habár jóval idősebb volt, mint Fehér Ferenc –, az mondta nekem, hogy közel laknak egymáshoz, Fehér Ferenc át is jön hozzám, egyszerűen nem szól semmit. Csak ül és hallgat. Nem tudok vele miről beszélni. Kellemes, nem haragszom rá, de ül és hallgat. Hát azért gondolom, hogy a mennyei kávéház asztalához is nekünk kell őket összeültetnünk, és hát talán Fehér Ferenc is akkor megszólal, mert meg tudott ő szólalni. [...]

Ő is elemében volt akkor, amikor verseit olvasta fel, amikor közönséghez beszélgetett, csak azután egyre nagyobbak lettek ezek az időszakok, amikor nem beszélt közönségnek és nem olvasta fel a verseit, aztán már nem is írta a verseit, és akkor egyfajta – legalábbis én így láttam – egyfajta letargikus állapotban került, és nem érezte jól magát, nem is a bőrében, hanem a világban. [...]

Telibe találta a halál. Azt hiszem, agyvérzése lett. Rosszul lett, nem volt akkor ott senki, amikor rosszul lett; azt tudom, hogy hát még sikerült élve kórházba szállítani, ott felválták a torkát, hogy levegőt kapjon. Nem mentem el, mondván, hogy majd meggyógyul, és kijön, és akkor meglátogatom; Herceg János elment, és ő jött hozzám és ő hozta a hírt, hogy hát Fehér Ferencnek úgy állnak a szemei, hogy ő már élve onnan nem fog kijönni. [...]

Kezdtünk már lassan átváltani Herceg Jánosra, aki majdnem szomszédja volt abban a kis magyar faluban, ami egyre kevésbé magyar, mert a magyarok elköltöznek és mások költöznek be. Herceg János ezt észlelte, és ingerült is volt emiatt, de ő valahogy kiegyensúlyozottan tudta leélni az életének azt a részét is, amikor elég nehéz volt az élete, és amit én ismerek. Nehéz volt az élete, a családi élete, és a felesége sokáig beteg volt, aztán magára maradt. Barátai elhaláltak. Ott ült abban a falusi házban, és szorgalmasan írta a dolgait. Persze nem itt kezdte a pályafutását, hanem itt végezte. Az egész pályafutása eléggé érdekes. Ha csak annak alapján ítélem meg, amit ő

mesélt nekem, ő lehetett volna pesti író; egészen fiatalon, húsz vagy huszoneves korában. Sőt, befutott pesti író. Valamiért visszament Vajdaságba, és hát, határon túli, vidéki író lett belőle. Jó író, akit a politikusok sohasem szerettek. Ő nem hirdette sohasem harsogva sem a magyarságát, sem az írósgát, de bizonyos elvek mellett kitarított. Ez azt jelentette, hogy nem volt egészen megbízható sohasem. Merő magyar írónak tartotta magát, ezt azért mindig kimondta; kiállt a magyarságért a két háború között és a háború alatt is; a háború után is, amennyire lehetett; leginkább megorroltak rá emiatt vagy egyik oldalról, vagy a másik oldalról. Azért az a baja lett, hogy annak idején nyugdíjba kellett vonulnia a rádióból. És itt egy furcsa dolog jelentkezett, amit én Herceg Jánosnál mindig csodáltam. Az volt az érzésem, hogy engem külön kedvel, holott – hogy visszatérjek arra, hogy neki el kellett menni nyugdíjba a Rádióból talán időnek előtte –, holott minden oka meg lett volna rá, hogy éppen engem ne kedveljen, mert én léptem a helyébe, és én közöltem vele, hogy el kell mennie, ettől függetlenül mindig nagyon szépen beszélt rólam, és mindig sokkal többször meglátogatott engem, mint ahogy én őt. [...]

Az volt az érzésem, hogy ő is a vége felé kicsit megkeseredett, bár az írásaiban ez nem érződik annyira. Én még ma is sajnálom, hogy jó tíz évvel ezelőtt – hát ő pár hónappal ezelőtt halt meg –, de jó tíz évvel ezelőtt, amikor mondogattuk és mondogattam neki, hogy ne ilyen apró jegyzeteket írogasson – mert hetente ő megírt, mondjuk, hét jegyzetet a mezőgazdaságról, a kultúráról, a világirodalomról, mindenről –, próbáltuk rábeszélni, hogy írjon saját magáról, írjon egy regényt a saját életéről. Ígérette, hogy megírja, meg is írt valamit, de az nem az igazi. Talán az az örök szerkesztői ösztön dolgozott benne, hogy reagálni kell a napi eseményekre. És íróként is állandóan reagált ezekre a napi eseményekre, napi történésekre, ezeket írta meg egy-két-három flekni terjedelemben ahelyett, hogy, mondjuk, írt volna egy 500 oldalas regényt. Ez nagyon hiányzik a vajdasági magyar irodalomban, ezzel együtt a magyar irodalomban is, azt hiszem, és hát főleg az ő életművében. Mert hogyha összerakjuk, és hogyha összerakhatnánk mindazt, amit megírt, talán sok-

kal izgalmasabb kép kerekedne ki belőle, mint abból, amit az eddig megjelent könyvei mutatnak. Mert ő rengeteg írást szétszórta, és – elmentben Fehér Ferencel – ő sohasem panaszkodott amiatt, hogy ilyen kis írásokból kell megélnie. Ő szerette ezt a műfajt, csinálta is, és mivel szépen tudott olvasni, nagyon szívesen be is olvasta. Hát, a rádióban a hangját azt már annyira megszokták, hogy a *Falumúsor* például elképzelhetetlen volt Herceg Jánosnak az akármilyen jegyzete nélkül. Azok a jegyzetek valójában mindig érdekesek voltak, még hogyha nem is éppen a szakmába vágóak. Na most, hogyha valamiképpen összeültetnénk ezt a három embert a mennyei kávéház valamelyik íróasztalánál, asszem, össze lehetne békíteni őket. Nem csak magatartásuknál fogva. Mind a három tisztességes ember volt. Mind a három tisztességes író volt. Hogy milyen írói elveket vallottak, ez már nem ennyire egyértelmű. Szóval itt talán összevitakoznának egymással. Sinkó Ervin a világ felé volt nyitott egy világlátott ember, aki nem csak ironikus, néha talán cinikus is tudott lenni, akár a magyar irodalom felé is, azzal együtt, hogy istápolta a magyar irodalmat és a magyar írókat. Fehér Ferenc nagyon szerette a magyar költészetet, nagyon nagyra becsülte, saját magát is nagyra becsülte mint magyar költőt, ugyanakkor ezt a már említett testvériség-egységet nagyon próbálta ápolni, és nagyon hitt benne; annyira hitt benne, hogy végén már majdnem nevetségessé vált emiatt. Herceg János meg egyfajta ilyen prózáirói következetességgel – amibe beleértendő egy ilyen állhatatos hömpölygés is mind az írásban, mind a szóban, mind pedig a tettekben – szintén egyfajta magyarságtudattól indítatva, és persze az igényes irodalom művelése érdekében csinálta a mindennapi munkáját, és egyszerre volt közéleti ember, vagy próbált az lenni írásaival – és író is. Lényegében mind a hárman ugyanazt akarták, ha nem is ugyanazon a módon, és nem is ugyanazokkal a módszerekkel, de mind a hárman többnyire úgy csinálták, ahogyan a legjobban tudták. Az más dolog, hogy nekem lehetnek kifogásaim ellene, hogy hát Fehér Ferencnek az útirajzok helyett inkább verseket kellett volna írnia, hogy Herceg Jánosnak a jegyzetek helyett inkább regényt kellett volna írnia, hogy Sinkó Ervinnek nem kellett volna

így beszélnie Kazinczyról vagy Csokonairól, vagy éppen így kellett volna beszélni; de kellett volna beszélnie még másról is, és másra is megtaníthatott volna bennünket, és nem kellett volna lesajnálna szólni, mondjuk, a magyar *Himnusz*ról... Szóval ilyen megjegyzéseim lehetnek, de mind a hárman a maguk módján és a legjobb tudásuk szerint és legőszintébb meggyőződésük szerint próbáltak az irodalomért, a magyar irodalomért valamit tenni, és sokat is tettek. A könyveiket most ha visszalapoznánk, mint ahogy többen visszalapozzák, akkor látjuk, hogy mi talán annak idején el is sikkadtunk olyan értékek fölött, amire talán érdemes lett volna fölfigyelni. Most utólag nem ártana rájuk fölfigyelni; nem jelenti azt, hogy most mindjárt, mert ezek az értékek megmaradnak. És azt hiszem, hogy ők, miután nagyon hasznosan, sokszor a saját kárukra is nagyon hasznosan dolgoztak, a magyar irodalom, a magyar kultúra, ha úgy tetszik a magyarság érdekében, ebből a szempontból és emiatt akár naponta is összeülhetnek egy mennyei kávéház valamelyik kerekasztalánál.

„Mintha jövevények lennénk valamennyien”

Erdei Sándor, Hajdú-Bihari Napló 1995. november 25., 12.

Debrecen – A héten az Ady Endre Gimnáziumban diák olvasóival találkozott Gion Nándor vajdasági magyar író, tizenhárom könyv (elbeszéléskötetek, regények) szerzője. Egy ideje Magyarországon, Budapesten él. Pályájáról, a vajdasági értelmiség meneküléséről, a kisebbségi lét nehézségeiről beszélgettem vele.

– *Mikor települt át?*

– 1993-ban. Akkor jelent meg a *Virágos Katona* című regényem németül. Amikor egy berlini könyvbemutatóról visszajöttem, értesítettek Újvidékről: megvették a lakásomat. Ami nem kis dolog; tehát megvették, nem elfoglalták, mint mostanság szokás arrafelé. Sike-

rült a pénzt áthozni, és Budapesten lakást venni. A feleségem eleve magyar állampolgár; matematikus fiam és orvostanhallgató lányom is, én maradtam külföldi. Van letelepedési engedélyem, majd kérelmezni fogom én is az állampolgárságot.

– *Katonai behívókkal üldözték-e a magyar értelmiség tagjait?*

– Nem mondhatnám, hogy külön őket üldözték volna ilyen módon. Hangsúlyoznám: engem például senki sem üldözött, nem ezért jöttem át. Viszont tény, érkeztek a behívók, s leginkább éjszakánként mentek, ezek érintették a fiatal újságírókat, költőket, írókat. Akkor az újvidéki rádió magyar részlegének főszerkesztője voltam, s egyre-másra tűntek el a fiatalok a szerkesztőségéből, megszöktek. Így húzták ki a szőnyeget a lábam alól: eljöttek az embereim. Közben határozatot hoztak: új embereket nem lehet felvenni a régiiek helyére. Patthelyzetbe kerültem, ezért is dobtam be a törülközőt.

– *Szenteleky Kornél mondta: könnyű az erdélyi íróknak, az költői és történetteremtő vidék, kalandos, vadregényes, de Bácska, a Vajdaság sík, zsíros, unalmas föld. Valóban olyan lenne?*

– Ez túlzás, de van benne igazság. Nem azért, mert Erdély szép és Bácska nem szép, mert szerintem Bácska és a Vajdaság is szép. Valahol ott a különbség (s ez előnytelen a számunkra), hogy Erdélynek van tradíciója, a Vajdaságnak nincs, mert törökpusztította vidék volt, az őslakosságot meggyilkolták, elűzték, s a török után be kellett telepíteni. Én a tősgyökeresség hiányát éreztem végig a Vajdaságban, mintha jövevények lennének valamennyien, nemcsak a magyarok, hanem a többi nemzetiség is. S ez a szellemi értékek teremtésében is megmutatkozik.

– *Regényeinek szép, frappáns címeik van (Virágos Katona, A kárókatona még nem jött vissza, Sortúz egy fekete bivalyért). Tudatosan?*

– Igen, szeretem a hangzatos, különös, hosszú címeiket, amelyek megmaradnak az emberek fülében. Nem nagyon propagálom a könyveimet, legalább a címükkel próbáljam meg eladni őket.

– *Mennyire a saját élelmények megfogalmazásai az írásai, és mennyire a fantázia művei?*

– A megírt történeteknek mintegy hetven százaléka saját élmény, a többi „költemény”. Igazat adok Móricznak, aki azt tartotta, hogy az emberrel tízéves kora után már nem történik semmi, ami szépírói szempontból különösebben érdekes lenne.

– *Színes, eseménydús, jó gyerekkort adott a kisoáros Szenttamás? Voltak-e szerb barátai?*

– Eseménydúsnak igen, de kimondottan boldognak nem mondhatnám. Sőt olykor kegyetlen volt. Gyerekkoromban nem voltak szerb barátaim, egymástól eléggé elszeparáltan éltünk. Ha fociztunk, mindig mi, magyarok játszottunk a szerbek ellen. Gyakran verekedtünk is. Később voltak szerb és más nemzetiségű barátaim, s ma is vannak. A mi életünk változatosabb volt, mint a mai gyerekéké; ők naponta órákat töltenek tévénésszel, videózással. Nekünk mindig ki kellett találni, hogy mivel töltjük el az időt. Ki is találtuk.

– *Volt főszerkesztő, színházigazgató, írószövetségi elnök. Nem lehetett volna, ha nem lett volna tagja a kommunista pártnak...*

– Kommunistának kellett lenni, már csak azért is, hogy az egyetem után felvegyenek újságírónak.

– *Papíron volt kommunista, mint a legtöbben?*

– Igen, persze. Még csak azt sem mondhatnám, hogy baloldali érzelmű lettem volna. Ma sem vagyok az. Szerintem középen állok valahol.

– *Megbánt-e valamit a régi döntései közül?*

– Azt hiszem, rosszat nem tettem senkinek sem. Azt viszont bánom, hogy a pozíciók miatt nem tudtam annyit írni, mint szerettem volna, vagy nem tettem azt, amit szerettem volna. Mire gondolok? Készíthettem volna kemény rádióműsorokat, de nem tettem, mert főszerkesztőként taktikázni kellett, nehogy nekiessenek a ma-

gyar stúdióinak. A funkciókba egyébként nem a magam törtetéséből kerültem, mindig hívták. S ha már ott voltam, igyekeztem hasznosan tevékenykedni.

– *Csalódott-e a rendszerváltásban?*

– A jugoszláv rendszerváltásban természetesen csalódtam, bár kezdettől látnom kellett, hogy itt semmiféle illúziókat nem szabad táplálnom. A szocializmusból-kommunizmusból szerb nacionalizmus lett.

– *Mikor lesz ott olyasfajta demokrácia, mint amilyen ma a magyar, a lengyel vagy a cseh?*

– Szerintem egyhamar nem, bár a Balkánra jellemző, hogy időnként képes meglepetéseket produkálni. Inkább azonban az a valószínű, hogy még jó ideig marad a mai nyomasztó helyzet, hogy enyhén fogalmazzak.

– *Csalódott-e Magyarországon?*

– Bizonyos mértékig igen. A politikáról van véleményem, de inkább az emberek enerváltságáról beszélnek. Mindenki olyan bánatos, közömbös. Én Jugoszláviában a legzúzavarosabb időkben sem láttam ennyi reménytelen arcot, mindig mindenki bizakodott valamiben. Szerintem nem indokolt, hogy ennyi legyen itt a rosszkedvű, elfásult ember.

– *Min dolgozik mostanában?*

– Legutóbb egy forgatókönyvet írtam, a film most készül Sára Sándor irányításával, a napokban is felvettek egy havas, téli jelenetet a kiskunsági tanyavilágban. A történet a második világháború alatt játszódik, örök témája ez a filmrendezőnek. A film munkacíme (amely egyébként nem tetszik): *A vád*. Remélem, jól sikerül, és minél előbb látható lesz.

Fülszövegek általa szerkesztett kötetekhez

Orvostörténetek sorozat, szerk. Gion Nándor és dr. Gerencsér Zsuzsanna, Littera Nova Bt., Budapest, 1995, 1996.

I. dr. Róna István, *Orvos az ország közepén* című könyvén:

...Illene tisztelnünk az orvosokat, mert sokat tudnak rólunk, és egyszer az életben úgyis találkozni fogunk velük. Vagy talán többször is... És külön tiszteletet érdemelnek azok, akik a gyógyító receptek mellé szép és tanulságos történeteket is írnak. Egészséges olvasók, betegeskedő emberek és leendő orvosok öröme és okulására.

II. dr. Bartalis Imre, *Paraszti huncutságok* című könyvén:

Bartalis Imre időnként nosztalgikusan fogalmaz, nyilván azért, mert számít arra, hogy az írásaiban megszólaló emberek megőrzik emlékezetükben, és azért is, mert mindig időszerű és figyelemreméltó tapasztalatokról kíván szólni az olvasóknak. Történeteiben az elmúlt évek, évtizedek sajátos vidéki életformáját eleveníti fel. Nagyképűség és pátosz nélkül teszi ezt, a sokat megélt és sokat látott ember bölcsességével, derűjével. Szavai, mondatai éppen emiatt pontosak és találóak. Érdemes odafigyelni rájuk.

III. *A Sorsfordítók – 23 orvos legszebb történetei* című könyvhöz, kéziratból:

Elegáns nők és komoly férfiak összejövetelét láttam azon a pályázati eredményhirdetésen, amikor ez a könyv szerkesztői és nyomdai útjára indult. Olyan emberek ültek egymás mellett, akik felelősséggel végzik mindennapi orvosi munkájukat, felelősséggel szólnak, írnak erről. Néha tépelődve, vagy éppen szomorúan, néha vidáman. De mindig úgy, hogy hinni lehet nekik.

A Mint a felszabadítók című kötet megjelenése kapcsán

Jósvai Lídia, Bartók Rádió 1996. május 9.

– Gion Nándor legújabb könyve, a Mint a felszabadítók, szintén a már jól ismert gioni világban játszódik, valahol Vajdaságban, talán mondhatnánk is azt, hogy Szenttamáson. Az ön prózavilágát az jellemzi, hogy az egyéni sorsot mindig valami tragédiaszerű dolog befolyásolja. A gioni prózavilág, mondhatjuk, kegyetlen, kíméletlen és a szikár tényeken alapul. Az, hogy mindig vajdasági környezetben játszódnak a regényei, az elbeszélései, azt jelenti-e, hogy ez a kegyetlen világ Vajdaságra jellemző, vagy a véletlen folytán adódott így?

– Nem véletlen, hogy könyveim cselekményei, valamennyi könyvemnek – ha jól számolom, ez már a 15. könyvem – a cselekménye a Vajdaságban játszódik, ami egy külön sajátos világ a maga sajátos kegyetlenségeivel. Persze engem most már idegesít kissé, amikor kritikusok állandóan a szálakat visszavezetik Szenttamásra. Ebből majdnem az derül ki, hogy túlságosan is ragaszkodom, túlságosan is kötődöm Szenttamáshoz, a szülőfalumhoz, és hogy szeretem azt. Sohasem szerettem. Nem szerettem, éppen ez a kegyetlen világa miatt. Nem tudtam igazából megszeretni, de hogy egészen pontos legyenek, bizonyos utcáit azért megszerettem, és az embereket szerettem ott. Valóban igen sok könyvem, cselekményem ott játszódik. Említettem már a sajátos kegyetlenséget, ami megjelenik Vajdaságban. Megjelenik egyáltalán, azt hiszem, ott, ahol kevert nemzetiségű lakosság él. Én még a „testvériség-egység” és egyéb hangzatos jelszavak idejében nőttem föl, és nagyon gyorsan rájöttem, hogy ez mekkora hazugság. Hogy ez mekkora hazugság volt, ezt a közelmúlt eseményei, sőt a jelen eseményei is: a horvátországi-boszniai háború és egyéb feszültségek, esetleg, remélem, nem lesz igazam, nem újabb háborúk fogják bizonyítani. Rájöttem, hogy ez hazugság, és ezt éreztem is a saját bőrömmön. Amikor éreztem, ez majd-

nem normális, mindennapi életformának számított. De hogyha ez mindinkább ahol tudatosodik az emberben, akkor előbb-utóbb valamiképpen kikívánczik. Vagy úgy, hogy az ember agresszív lesz, mert ez a nemzetek közötti feszültség – amihez persze a történelem is hozzáadta a magáét és közrejátszott –, ez a nemzetek közötti feszültség, ez lappangva vagy nem annyira lappangva, egészen brutálisan megnyilatkozik és érződik, vagy csak érződik. Ez adva van ott, ami mondjuk, egy egynemzetiségű közösségben ismeretlen valami. Ez már meghatározza az emberek életét. És ehhez jönnek még az egyéb, eléggé kellemetlen – vagy hogy’ fogalmazzunk... –, továbbra is kegyetlen tények, amik körülhatárolják az ember életét, megszabják a sorsát, és ha egy helyen – úgy éreztem íróként –, hogyha ezt egy helyen megpiszkálom, akkor úgy sorozatosan tűnnek föl az újabb jelenségek: egyik vonzza a másikat. Ezek lehetnek emlékképek is, de lehetnek akkor megtörtént egészen naprakész események is, amik beleilleszkednek ebbe a kívülről nézve kissé zűrzavaros képbe; de mi, akik benne éltünk, ezt valahogy el tudtuk rendezni, ez hozzátartozott a mindennapjainkhoz. Én meg is próbáltam ezt mindig úgy ábrázolni – sokszor szinte elszürkített nyelvezettel –, úgy írni meg, mintha ez teljesen normális és természetes dolog lenne, holott nem természetes. A kegyetlenség az nem természetes dolog.

– Érdekes, hogy miközben a kíméletlenség van jelen, ennek a kíméletlenségnek egyfajta vad romantikája bontakozik ki.

– Természetesen ennek megvan a szebbik oldala is. Mert itt, amiről eddig beszéltünk, az úgy néz ki, hogy valóban nagyon csúnya és nagyon sötét. Ez nem igaz, ennek megvan a szebbik oldala is. Az ilyen kiélezett helyzetekben, amikor szinte mindennap végletek jelentkeznek, akkor megjelenhet egy másik véglet is, az összetartozás kérdése: a barátság, a szerelem vagy a szeretet is valamiképpen más-képpen nyilvánul meg, mint egy állóvízben, mert ez sohasem volt állóvíz ilyen értelemben, ez a világ. Innen talán az a vad romantika, ami sokszor majdnem a szentimentalizmusba is hajlik, bár ezt mindig igyekeztem lenyesegetni, mint ahogy igyekeztem az egyéb

túlzásokat – a másik végletben is a túlzásokat – lenyesegetni, de teljesen nem lehet. És amikor a kegyetlen világ visszájára fordul, akkor nagyon széppé tud válni. A baj csak az, hogy rövid időre. Szóval ez nem állandó folyamat, hanem hullámzóan jön be, egyfajta rossz feszültség, amit említettem, és az a fajta nyomás, ami különösen akkor nehezedik az emberre, amikor kisebbségi sorsban él. Azért nehezedik rá napról napra és percről percre állandóan, mert állandóan bizonyítani kell valamit; attól kezdve, hogy nem tegnaptól érkezett oda a többségbe, hanem igenis őslakó, és otthon van, a saját létét kell bizonygatni, hogy ennek a létének van jogosultsága. Ez a nyomás állandó. Amikor visszájára fordul, és szépre fordul, és esetleg virágos lesz valami, ami addig békalencsés volt, ezek csak időnként villannak fel. De ezeket is meg kell mondani és meg kell örökíteni szerintem.

– *Nem mondhatnánk-e azt úgy, hogy tudatosabbá teszi az embert a kisebbségi lét?*

– A tudatossággal kapcsolatban a nemzeti tudattól indulunk ki, akkor holtbiztos, hogy ilyen környezetben ez sokkal erősebben és sokkal korábban jelentkezik, mint más környezetben. Ott adva van, és az embernek nap mint nap gorombán vagy szépen, de megmondják, hogy kicsoda, és hogy hova tartozik. És hiába is próbál erőlködni és kapálózni, bár sokan megcsinálták. Példa rá az igen nagy mérvű asszimiláció a Vajdaságban. Sokan megpróbálták ezt a tudatot önmagukban is valamiképpen kiradírozni és a világgal is elfelejtetni. Azt hiszem, hogy valójában keveseknek sikerült.

– *Mit jelent ilyen viszonyok közepette a haza?*

– Sohasem tudtam országhatárokkal, amikor hazáról van szó, országhatárok keretein belül gondolkodni. Jugoszláviát, azt a mesterseges tákalmányt – én ezt régóta hangoztattam, hogy mesterseges tákalmány, ez ki is derült, sajnos eléggé véres körülmények között – nem éreztem hazámnak. Bevallom, egyidőben, különösen a Symposium hőskorában, magam is vallottam azt az elvet, hogy a vajdasági magyar irodalom az egy egészen más irodalom, mint,

mondjuk, a magyarországi magyar irodalom, vagy mint az erdélyi magyar irodalom, vagyis egy önálló valami. Aztán szerencsére nagyon gyorsan rájöttem – azt hiszem, gyorsabban, mint sok más generációs társam –, és kezdtem valahogy úgy gondolkodni, ahogy ma már, azt hiszem, minden, jóformán minden magyar író gondolkodik, hogy én a magyar nyelvterülethez tartozom mint író, és nagyrészt mint ember is a magyar nyelvterülethez tartozom, és nekem ott van a hazám, ahol magyarok vannak. Nekem azért is nem volt túlságosan nehéz, és nem okozott jóformán semmiféle törést a mindennapi életben, amikor végül is átköltöztem Magyarországra.

– *De a magyarországi világ nem jelenik meg az írásaiban.*

– Ez pontosan így van. Pedig az egynemű, vagyis az egynyelvű vagy homogén közösségben is létezik brutalitás, ez is igaz. Na most, ebben a most megjelent könyvemben, ebben van tizenöt novella, amelyek hát eléggé egymáshoz kapcsolódnak. Regényként éppen nem lehet olvasni őket, de kapcsolódnak egymáshoz. A tizenöt novellából hármat még ott, Vajdaságban írtam meg, tizenkettőt már itt, Budapesten. Mind a tizenöt, pontosabban tizennégy, az még Vajdaságban játszódik. Az utolsónak a cselekménye játszódik itt, Budapesten, de főszereplői ennek is vajdaságiak. De most itt is valahogy úgy vagyok, mint valamikor Szenttamáson: úgy, hogy hát múltak a napok, történnék velem vagy körülöttem a dolgok, amelyeket megfigyelek, és azután lassan, amikor úgy érzem, hogy ezeket már eléggé össze tudom állítani, és eléggé logikus sorrendben és irodalmilag is meg tudom formálni, akkor valószínűleg majd időnként és egyre többször áttérek a magyarországi témák megírására is. Bár azt hiszem, hogy azok a vajdasági vonatkozású dolgok, amik még bennem vannak, és amik még jönnek – mint ahogy jönnek a vajdaságiak is át ide, meg hát nyilván én is vissza fogok menni –, azok minden bizonnyal életem végéig elkísérnek, és ameddig írni tudok, azokról is írni fogok. Teljesen elszakadni sohasem fogok onnan.

– *Most már három-négy éve itt él tartósan budapesti környezetben, budapesti közegben, noha a határon túli magyarokkal együtt, de szintisz-*

ta magyar nyelvű közegben. Miben különbözik az itteni élet a korábitól, a vajdaságitól?

– Alapvetően jobb. És itt, amikor azt mondom, hogy jobb, akkor nem arra gondolok, hogy gazdaságilag vagy pénzügyileg jobb, vagy hogy itt jobbak az emberek. Egészen más érzés többségi nemzethez tartozni, mint kisebbségi nemzethez. Tehát ezért jobb. Azok az állandó leterhelések, amiről már itt beszéltünk, hogy folyton bizonygatni kellett a létem jogosultságát azért, egyszerűen azért, mert magyar vagyok, azt itt nem kell megtennem. Persze ezt a bizonygatást nem kell ezt túl tragikusan értelmezni, talán túl patetikus is hangzik, ahogy mondom, mert ebbe mi belenőtünk, és ezzel együtt normális emberek voltunk, és normálisan éltük az életünket, de mivel ezt a nyomást állandóan én éreztem – lehet, hogy nem is érzi mindenki, én éreztem –, itt ezt nem érzem. Tehát ilyen szempontból alapvetően jobb az alapállás. Talán kissé unalmasabb viszont, mint ott. Én többször mondtam már, amikor kérdeztek, meg azt hiszem, erről is írtam néhány helyen: nekem például nem volt szép gyermekkorom, de nem volt unalmas gyermekkorom. Érdekes gyermekkorom volt. Nem volt szép fiatalkorom, de érdekes volt. És nem volt unalmas. És így tovább, folytathatnám a dolgot. Itt valamelyest unalmasabb, talán azért, mert hiányzik a sokszínűség. Ehhez hozzájárul viszont az is, hogy kényelmesebb. Ez megint a jó oldal felé billenti a mérleg nyelvét. Kényelmesen nyugodtabban lehet dolgozni. Az emberekkel kevesebb indulattal lehet beszélgetni. Én magam is valamelyest érzem, ha látom magamról és érzem is, hogy például csöndesebben beszélgetek emberekkel, mint odaát, kevesebbet káromkodok, mint odaát; ami viszont zavar, hogy itt sokkal több szomorú embert látok magam körül, mint ott, amikor a legrosszabb helyzetben is élt. És ezt nem is tudom még egyelőre megmagyarázni. És van még néhány dolog, amit nem tudok megmagyarázni. Talán azért, mert nem éltem még eleget itt folyamatosan. Egyszer majd biztosan rájövök, hogy ez miért van, és lényegében akkor tudok majd igazán és mérvadóan, és talán jól is írni azokról a dolgokról, amik itt történnek vagy történhetnének.

Gion Nándor igaz történetei: A Vajdaságból elszármazott író régi élményeiről és új novelláskötetéről mesél

Gáspár Ferenc, Népszava 1996. július 6.

Gion Nándornak, az *Ezen az oldalon*, a *Rózsaméz*, az *Angyali vigasság*, és még számos kötet szerzőjének újabb műve jelent meg a könyvhéten *Mint a felszabadítók* címmel. A tizenöt elbeszélés akár regény is lehetne, hiszen a történetek nagyon is összefüggnek egymással... Közös bennük, hogy az író távolságtartással, iróniával szemléli a világot, amelyről ír, s ezt a fantasztikus humort mi itt az óhazában szinte már elfelejtettük.

– *Hogyan született meg ez a könyv?*

– Jól ismert közhely, hogy az ember legélesebben a gyerekkorára emlékszik, és hogyha írói vállalkozásba kezd, nagyon gyakran visszanyúl ehhez a korai időszakhoz. Ez esetben ugyan nem a gyerekkoromról van szó, de egy olyan térségről, amelyet elhagytam. Ha elhagyunk egy környezetet, úgy tapasztaltam, bizonyos idő után nagyobb meggyőződéssel tudunk írni róla, mint amikor még benne éltünk. Életemben először a szülővárosomat, Szenttamást hagytam el, s az első sikeres könyveim valójában úgy születtek, hogy nem túlságosan távolról, de távolabbról néztem vissza erre a kedves vajdasági városkára. Hasonlóképpen történt ennél a könyvnél is, amelyben tizenöt novella, vagy ha jobban tetszik, regényfejezet található. Ezekből hármat még a Vajdaságban írtam meg, de a többi már innen Budapestről – visszanezvévén a Vajdaságra, és a mai, széthullott Jugoszláviára.

– *A könyvben elhangzik egy mondat a „déli gezemicékről”. Mit jelent ez tulajdonképpen?*

– Az egykori Jugoszláviában nyilvánvaló volt az ellentét (még akkor is, ha ezt évtizedekig megpróbálták eltitkolni) a civilizáltabb

észak és a primitívebb, agresszívabb dél között. A különbségek nemcsak a kultúrák között, hanem mentalitásbeli és nemzeti szinten is jelentkeztek. Én mint vajdasági magyar ezt a saját bőrömön éreztem, amikor az elűzött németek helyére tömegesen telepítették be a hegyilakókat, akik egészen másképp viselkedtek, mint mi, őslakók. Meglehetősen nagyképűek voltak, és ebből kifolyólag gyakran nem a legrokonszenvesebbek. Ilyennek ábrázolom őket a regényben is.

– *A könyvben szereplő Till Sándor nem szereti a színházat, pedig ő az igazgató... Ez Gion Nándor véleménye is?*

– Körülbelül három évig voltam az Újvidéki Magyar Színház igazgatója. Kedvem ellenére raktak oda. Az akkori magyar politikusok úgy látták, elég rámenős vagyok ahhoz, hogy az egyébként albérletben kínlódó magyar színháznak saját épületet szerezzek. Bevallom, igazából sohasem szerettem a színházat, túl mesterkéltnak éreztem azt a légkört, amely a színházakban uralkodik, és azzal együtt, hogy nagyra becsültem azt, amit napról napra megteremtettek, nem éreztem túlságosan jól magam igazgatóként. Ez azt jelenti, hogy nem féltettem a pozícióm, tehát szemtelenül követelhettem, és végül ez be is jött. Az Újvidéki Magyar Színháznak nem is egy, hanem két épületet sikerült szereznem. Közben nem kedveltem meg jobban a színházi világot, és bár nagyon jó barátságban éltem mindenkiel a teátrumban, amint sikerült elérni, amit akartam, abban a pillanatban kértem, hogy helyezzenek vissza a rádióba dolgozni. Így a 120 kilósra hízott, volt balett-táncos Till Sándor véleménye egy kicsit az én véleményem is. Egész figuráját azonban egy másik színházigazgatóról mintáztam, akivel Belgrádban ismerkedtem meg, és aki nekem nagyon érdekes dolgokat mondott a balett-táncosnőkről, és általában a nőkről. Olyan ember volt, aki képes volt a nők szeméből kiolvasni, hogy jó éjszakájuk volt-e, vagy sem.

– *Megint forgatókönyvet ír...*

– Nos, a legutóbbi elég nehéz feladat elé állított. A történet ugyanis a háború végén játszódik, amikor is orosz katonák magyar nőket

erőszakolnak meg. Valahogy nem tudtam elképzelni, mit is érezhet egy nő ilyenkor. Biztosan nagyon megalázó dolog, de hát mégis... Felhívtam egy hölgyismerősömet: mit szólna, ha megerőszakolnám? Azt mondta, nem bánja. Hát akkor ez nem is erőszak... Végül kitaláltam egy jelenetet, mégpedig azt, hogy egy hatéves kislány végignézi, mit csinálnak az anyjával, és az anya azon igyekszik az aktus alatt, hogy a gyermeket valahogy elzavarja a helyszínről, megkímélje a látványtól. Ez a kis epizód az én képzeletem szüleménye volt. Ám a bemutató vetítés után odajött hozzám egy zokogó ember, és elmondta, ő ez a kislány, honnan tudtam meg a történetét?! Jellemző, hogy gyakran a kritikusok is azt gondolják a kitalált sztorijaimról, hogy igazak. A valódira viszont legyintenek: ó, ilyen nem is létezik!

A túlélés stratégiája

Kulcsár Katalin, Kossuth Rádió 1997. február 2.

Amíg élünk, túlélünk. Gondot, bajt, keservet, szerelmet, döntéseket, választásokat. Gion Nándor írónak kijutott a veszélyes helyzetekből. Talán kereste is őket, de hogy rátaláltak, az biztos. A bácskai Szenttamáson született, 1993 óta Budapesten él, magyar író a Vajdaságból. Túlélte nem kívánt, nagy felelősséggel járó hivatali pozíciókat, igazgatói székeket, a kisebbségi sorsot, és a könyveit. Megteremtésük közben halálosan szenved. Ezt ő írja. Szerencsére az olvasói nem érzik. A legfrissebb hírem, hogy az 1972-ben megjelent *Virágos Katona*, az 1976-os *Rózsaméz* után elkészült a *Latroknak is játszott* trilógiája harmadik darabjával. A címe: *Ez a nap a miénk*. És ezt is túlélte.

– *Gion Nándor a legelső próbatételről nem tehet. Vétlen abban, hogy Szenttamáson 1941 februárjában már a születésekor életveszélybe került.*

– Persze ezt csak hallomásból tudom, az mesélte el nekem, aki halálot akarta okozni: az édesapám. Sokgyerekes családban nőtt fel,

csupa lánytestvérei voltak. Ebből kifolyólag a rokonságban gyűlölte a nőket. Egyébként nagyon szerette – rokonságon kívül. Hát rettenetesen várta, hogy megszülessen az ő első gyereke, és az fiú legyen: na, ez én lettem. S amikor megszülettem, anyám például hónapokig nem mert kivinni az utcára, mert olyan satnya voltam. Az egyik író-társam, akinek a nevét most nem említem, ugyanazon a napon született, és nagyon szép kis kövér gyerek volt. Annak az anyja azóta is mondogatja, hogy hát a Gion Nándor az olyan volt, mint egy csutka.

– *Édesapával való viszonyodat ez az első kapcsolatodok vagy első afférotok a továbbiakban meghatározta?*

– Meghatározta, de nem volt neki különösebb lelkiismeret-furdalása. Elmesélte, és utána nagyon örült, hogy íme, azért mégiscsak felnőtt a fia, és attól kezdve valóban gondoskodott rólam, nagyon vigyázott rám. Szavakban sohasem fejezte ki, de egyébként éreztem állandóan: ott állt mellettem, ha beteg voltam, ő cipelt orvoshoz, kórházba; amikor felnöttem, ő adta a pénzt, hogy lakást vegyek, és életemben egyszer láttam, amikor elsírta magát. Akkor sírt el magát, amikor valami irodalmi díjat kaptam, és megjelentem az újság címlapján. Egyébként nem volt egy elérzékenyülő fajta. Nem hagyott nyomokat. Szinte viccként fogtuk fel.

– *Hát jó anekdota lett belőle.*

– Igen.

– *Meg lehetett írni.*

– Meg lehetett írni. Megírtam. [...]

Sodródtam sokféle és sokféle társaságba. Észrevettem, hogy nagyon gyorsan otthon tudom érezni magamat a leglehetősebb körülmények között is.

– *Nem a kíváncsiság lehet ennek az oka?*

– A kíváncsiság, és talán az, hogy meghallgatom az embereket. Oda tudok figyelni. És reagálni is tudok. Beszélhetnék a középisko-

lai korszakomtól az egyetemista korszakomon át a katonaságon keresztül egészen addig, hogy hová vetődtem a világba, és mindenütt az emberek észreveszik, hogy én figyelek rájuk. Sokszor írtam róluk később. Lehet, hogy öt évvel később; lehet, hogy tíz évvel később; de megjegyeztem azt, amit mondtak.

– *Valóban kamatozó tulajdonság, hiszen olyanfajta író vagy, aki az életből lesed-lopod el a dolgokat. Hát ebből született a Virágos Katona, mert végül is szenttamási öregeket faggattál, sőt a családodat is kérdezhetted.*

– Soha nem gondoltam volna, hogy Szenttamásról írni fogok. Akkoriban ez nem volt divat, hát én kőkeményen beletartoztam az Új Symposion-nemzedék derékhadába. Modernek voltunk valamenynyien, trükkösködtünk, és itt az irodalommal megtehetjük azt, amit abban az időben a magyar irodalomban mi tehetünk meg egyedül: azt, hogy formabontással próbálkoztunk, majdnem mindenről beszélhettünk; szabadon és szabatosan. Amikor mi indultunk, abban az időben Magyarországon például Juhász Ferencről vagy Nagy Lászlóról alig lehetett szót ejteni, nálunk Újvidéken könyv jelent meg erről a két költőről. Később kiderült, hogy nekünk volt igazunk. Az akkori mi költőinknek akkor ezek voltak a példaképeik, nem valakik mások, akik akkor futottak. Én is az első könyvemem még úgy írtam meg, hogy megpróbáltam eléggé modern lenni. *Két-éltűek a barlangban* volt a címe, nagyon jól elment a szocializmusban, mert munkásfiatalokról szólt, akik lépcsőfokokon ülnek, és állandóan váltogatják egymást; aki legfelül ül, az elnököl, és akkor jött be az én akkori elképzelésem szerint a modernizmus, hogy haszontalan dolgokról beszélgetnek. Közben ezekbe a haszontalan dolgokba megpróbáltam becsempészni olyan érdekes mozzanatokat, amik aktuális politikai színezetet is adtak a mondanivalónak. Nem valami jól sikerült könyv volt, bár a kritika elég szépen írt róla, de szerintem elég gyöngécske. Nem vagyok túlzottan büszke rá.

Utána jött a *Testvérem, Joáb*, ami szinte kényszerből jött, tudniillik én, amióta írással foglalkozom, állandóan az egyik nagy bajom az, hogy mindig kevés a pénzem, és ezért állandóan morgolódom. Föl-

ajánlottak egész szép előleget húsz írónak. A pénzt fölvettem, de ötletem nemigen volt, és akkor kezdtem visszatérni Szenttamáshoz, a szülőfalumhoz, amiről azt hittem, hogy sohasem fogok tudni írni, és megírtam a *Testvérem, Joábot*, ami kötődhet éppen Szenttamáshoz is, de nem muszáj, hogy kötődjön. Az, ami odakötött, és ahol már lokalizálva van, az a *Virágos Katona*.

– *Szeretnék még valamit megtudni a te pálfordulásod okáról. Gondolom, hogy az Új Symposion-os nemzedék magabiztos volt.*

– Igen. Amikor kezdő fiatal író voltam, nekem évente megjelentek könyveim. Akkor Magyarországon öt évenként jelent meg egy fiatal írónak könyve. Sőt, az akkori jugoszláv politikának az tetszett is, mert egy ilyen kozmopolita...

– *(beleszól) Politikus volt.*

– Politikus. Nem véletlen, hogy abban az időben éppen tőlünk indult el az a támadás, még én is benne voltam, és ma hallottam is ezt, hogy amikor Illyés Gyula meghirdette az „ötágú síp”-elvet, hogy mi akkor kézzel-lábbal hadonásztunk és handabandáztunk: nem akarunk mi ötágú síp [lenni], mert a vajdasági magyar irodalom, illetve mi így fogalmaztunk: a jugoszláviai magyar irodalom az külön irodalom – persze mindez hülyeség volt –; azért nem akarunk bele-menni, mert akárhány ága van annak a sípnek, csak egy helyről fúj-ják. Ilyeneket mondogattunk, amiben lehet, hogy volt is valamennyi igazság, én viszont menet közben rájöttem, hogy azért csak létezik egy egységes magyar irodalom, és éreztem, hogy én tudok írni. Ki-állhatom én azt a próbát, hogy az egységes magyar irodalomban ítéljék meg azt, amit írok. Persze ez nem csak úgy önmagamtól jött és önmagamból, hogy én leültem és spekuláltam ezen, és rájöttem. Beszélgettem írókkal... és nem csak írókkal...

– *Kikkel?*

– Erdélyi írókkal, magyarországi írókkal, Czine Mihálytól kezdve Sütő Andrásig; végigbeszéltük mi ezt többször. Egy kevés pökhén-

diség is volt bennünk, amíg rá nem jöttünk – ki előbb, ki utóbb; más-sok talán sohasem –, nekünk ott valóban Jugoszláviában biztosítot-tak egyfajta „írói jólétet” – ezt idézőjelben mondom –, a könyveink gyorsan megjelentek, elég jól meg is fizettek bennünket, de közben valahol a politika kihúzta a szőnyeget a lábunk alól. Az egyik iro-dalomtörténészünk így fogalmazott, hogy ott vagyunk mi vajdasági magyarok, és vannak egyetemi tanáraink, és vannak kubikusaink, és közte nincs semmi. Tudniillik közben az iskoláink kezdtek elsor-vadni. Akkor derült ki, hogy hát ez a dolog nem is olyan ideális, mint ahogy mi elképzeltük. Akkor kezdett megváltozni az egész dolog, mert amíg falkában voltunk, próbáltunk egymáshoz idomul-ni. De amint valaki megérezte, hogy ő már önállóan is tud megte-rementeni valamit, már olyan leopárdfoltok kezdtek jelentkezni ezen a társaságon. Talán ebből a Symposion-társaságból én váltottam át legelőbb egyfajta...

– *(közbeszól) Nem dobtak rád követ a többiek?*

– Nem, az íróársaim rendeseek voltak. Valószínűleg azért nem bántottak, mert... a *Testvérem, Joábot* említettem, azzal váltottam han-got, kicsit stílust is – azért nem bántottak, mert politikai botrányba keveredtem ezzel a könyvvel, és automatikusan az íróársaim akkor mellém álltak. És azután úgy elkönnyvelték, hogy én ezen a vonalon haladok tovább, a *Testvérem, Joáb* után jött egyik ifjúsági regényem, az *Engem nem úgy hívnak*, azután jött egy elég jó novelláskötetem: az *Ezen az oldalon*, és utána robbant be a *Virágos Katona*. Tényleg nem tudtam, hogy ez fontos könyv lesz: ugyanaz a képlet ugrott be, mint a *Testvérem, Joáb* esetében, hogy ott is pályázatot írtak ki, előleget fizettek, amit nyomban el is költöttem, akkor megírtam a regényt. Akkor még mindig volt elég pénz irodalomra Jugoszláviában. Meg-engedhettük magunknak azt a luxust, hogy fölmérjük, hogy mi hiányzik, milyen műfaj. A *Testvérem, Joáb* az azért íródott meg, és még egy csomó regény, mert úgy ítéltük meg, hogy nincs igazán regény a vajdasági magyar irodalomban. Azután következő évben jött az, hogy ifjúsági regény sincs. Azután a harmadik évben jött az,

hogy nekünk nincs történelmi regényünk. Írjunk ki egy ilyen pályázatot. Abszolút becsődöltünk. S a kihirdető is. Többen fölvetjük az előleget, én voltam az egyetlen, aki írt egy könyvet, senki más nem írt. Meg lehet cáfolni, de a jugoszláviai magyarság az nem olyan, mint az erdélyi magyarság, és nem olyan, mint a felvidéki. Valójában ott a török időben kiirtották a népességet, és utána beköltöztek a jövevények. Igazából őslakosság nem volt. Talán ezért hiányzik egyfajta történelmi tudat is ott. És nehéz is történelmi regényt írni. Dédelgettem már korábban is egy családregegynek a tervét, pontosabban anyai nagyapámról akartam írni, aki egy hihetetlenül színes egyéniség volt, és akit nagyon szerettem. Valójában a *Virágos Katona* alapanyaga után nem is kellett nagyon utánajárnom, mert azt én főláttam még gyerekkoromban. Az én gyerekkoromban nekünk például rádiónk se volt, sőt villanyáram se volt a házukban.

– *Hány éves korodig éltél Szenttamáson?*

– Állandóan 15 éves koromig. Az emberek összejártak esténként, leültek és beszélgettek. Én meg ott ültem és hallgattam őket.

– *Komoly kisgyerek voltál?*

– Igen. Túl komoly, mert elég kegyetlen körülmények között éltünk. Bandákba verődünk, még hozzá nemzeti alapon. Én először legkisebbként kerültem bele egy ilyen magyar bandába, azután amikor hirtelen kiöregedtek az idősebbek, el kellett menniük dolgozni már tizenvalahány éves korukban, akkor én lettem a bandavezér. Irányítani kellett a fiúkat ott magam körül, meg hát tekintélyt is kellett tartanom verekedésektől kezdve a futballozásig. Ez mind az én gondom volt, de hogy visszatérjünk a *Virágos Katonára*, ezt még akkor szedtem össze. Szinte majdnem minden megvolt, és könnyedén írtam meg. És úgy látszik, hogy ez a sikerének a titka. Ez Híd-díjat kapott, azután elkezdtek lefordítani különféle nyelvekre. Először lefordították szerb nyelvre, aztán szlovénre, azután lengyel nyelvre, német nyelvre. A *Virágos Katonáról* szinte kivétel nélkül pozitív előjelű kritikák jelentek meg, még hozzá nem is akárciknek a tollából.

– *Azt hiszem, hogy a Virágos Katonában azt is próbáltad tisztázni, hogy ki is Gion Nándor. Az ember mindjárt megakad először is a nevednél. Gion. Honnan jön ez?*

– Családi legenda, hogy francia származásúak vagyunk. Az apám nevét – ő még a Monarchiában született – azt még hosszú ó-val írták: Gión. Most vettem észre, amikor mindenféle iratokat össze kellett gyűjtenem – amikor átköltöztem Magyarországra –, és egyebek között apám keresztlevelét is. Eredetileg nyilván nem így írták a nevünket, de valahogy így ejthették. Azután amikor megalakult Jugoszlávia, és a szerb helyesírás jött be, akkor az „ó” betűről lekopott azonnal az ékezet, így maradt meg a nevem ilyen formában, amilyen formában van...

– *Meddig tudsz visszamenni, és kik voltak az ősök?*

– Dédapámig tudok visszamenni anyai és apai ágon is. Apai ágon a Gionok nincstelen parasztok, magyar parasztok voltak. Iratokban valakik felfedezni vélték, hogy Mária Terézia korában telepítettek le francia családokat Bánátban, azután ezek átszivárogtak Bácskába is. Apai részről ez volt, soha nem volt semmijük, de rengeteget dolgoztak, rengeteg gyerekük volt, elég szépen el is szaporodtunk Szenttamáson. Anyai ágról viszont német dédapám jelenik meg, ez teljesen sváb vonal, csak aztán nagyanyám – s itt jön be a *Virágos Katona* főszereplője – hozzáment egy nagyon talpraesett s nagyon ravasz magyar paraszthoz, Rojtos Gallai Istvánhoz. Elmagyarosította két perc alatt a német asszonyt.

– *Szép kis keveredés.*

– Igen. Úgyhogy ennek a végén születtem meg én, illetve már az én gyerekeim is. Eleve ez a főhős, nagyapám nemcsak a maga módján volt kissé furcsa, hanem példázta is azt a magyar embert, aki ezeket a változásokat túl tudta élni, még hozzá viszonylag könnyen. A regény a Monarchiában kezdődik. Elment az első világháborúba, derekasan küzdött, ott megsebesült, szétlőtték a kezét, megmaradt a karja, csak nem tudta a jobb karját később behajlítani. Fiatalkorában

citerázgatott, megkereste a pénzt, nem kellett neki túl sokat dolgozni. Jól nőült, elvett egy szorgalmas sváb leányzót, a nagyanyámat, aki aztán dolgozott éjjel-nappal. Amikor kisebbségbe került is, bele tudott illeszkedni abba a világba, és nagyon szépen túlélte a második világháború utáni véres napokat is, amikor Szenttamáson különösen nagy számban irtották ki a magyarokat.

– *És te keresed az erejének a titkát, és ez éppen a Virágos Katonában rejlik. Ez a Virágos Katona egy létező – most nem is tudom, minek mondjam, de csak annak kell mondanom, hogy – személy, noha a Kálvária stációképeinek egyikén látható. Mit sugárzott neki ez a különös fura figura?*

– Azt, hogy ő is benne volt egy kegyetlen világban, a Virágos Katona is benne volt, és mégis boldog tud lenni. Ha kellett, ki tudott lépni onnan, ahol csúnya dolgok történnek.

– *De ez a Virágos Katona elfordul végül a történet hőstől.*

– Úgy fejeződik be, hogy elfordul tőle a Virágos Katona, szóval nem érzi, hogy visszanéz rá, amikor a...

– *(beleszól) Igen, magára hagyja.*

– Igen, magára hagyja, de valamit megtapasztalt, mivel a háborúban megsebesült, sokan meghaltak a háborúban; özvegyek, árvák ott sírnak, azért nem néz vissza rá a Virágos Katona. És a realitáshoz az is hozzátartozik, hogy hirtelen kisebbségi sorba csöppen bele. Itt kell megtalálni magát, szóval itt most már álmodozni éppen lehet, csak ez nem vezet semmire. Alkalmazkodni kell, élni kell, lehetőleg az önbecsülést és a méltóságot megőrizni, és túlélni, egzisztenciát teremteni, gyakorlatiasan is kell gondolkodni, anélkül, hogy igazából megalkuvó lenne.

– *Egészen idáig azt vehetjük, hogy Gion Nándor pályája töretlen. Tehát elindult egy sikeres óvó-védő közösséggel, az Új Symposionnal, azután megtalálta saját útját, megkapta a koszorút is a Virágos Katonával... Újvidéken hogyan rendezted be az életedet: mit választottál egész lényedet átható múltaddal, tehát a szenttamási tudással?*

– Amikor beiratkoztam az egyetemre, én mindjárt ösztöndíjat kaptam az Újvidéki Rádiótól; amint befejeztem az egyetemet, beléptem oda újságírónak, közben írogattam lassan a könyveimet. Ott a szerkesztőségben, ahol dolgoztam, méltányolták ugyan, de túlságosan komolyan nem vették. Ott azért meg kellett csinálnom a napi újságírói munkát, mert az irodalomból már akkor sem lehetett megélni. Közvetítettem még a pártkongresszusokról is napokon keresztül, Tito beszédeit fordítottam.

– *Akkor megbízható ember voltál.*

– Persze hogy megbízható ember voltam. Lassan araszolgattam fölfelé, megtettek az irodalmi szerkesztőség vezetőjévé, és akkor úgy éreztem, hogy most itt a Kánaán. Akkor jött egy szerencsétlen jelölés: a legutálatosabb hely a Vajdasági Írószövetségben a főtitkári hely, engem bejelöltek és megválasztottak. Mindenki örült, hogy nem ő kerül oda. Nyomorúságos helyzetben volt a Vajdasági Íróegyesület, hát gondoltam, hogy illene valamit csinálnom is, és elkezdtem ott intézkedni, és mivel egy ilyen fészkerszerű helyiséget is tudtunk szerezni, egy év múlva az elnök, a Vajdasági Íróegyesület elnöke lemondott, mindjárt engem megválasztottak. Ezzel aztán bekerültem a Jugoszláv Írószövetség elnökségébe is, mert abban a régi szép békeidőben úgy nézett ki, hogy Jugoszláviában volt hat köztársaság és két tartomány, minden köztársasági, minden tartományi írószövetségi elnök automatikusan bekerült a Jugoszláv Írószövetség elnökségébe, és azután ebben bennforogtam, és eléggé jól fölpergettem a vajdasági írók ügyeit. Időnként tudtam segíteni: könyveik jelenjenek meg, rengeteg külföldi utazást meg tudtam szervezni. Valahogy mindenki érezte, hogy itt élet folyik, és szerencsétlenségemre erre fölfigyeltek a politikusok. Miután nem szerettem csinálni, megengedhettem magamnak azt, hogy pimasz vagyok a hatalom felé.

– *Túrték?*

– Persze. Szemtelenül követelözhettem, vagy hogyha leültetett a titkár, hogy várjak, mert most az elvtárs éppen nem ér rá, akkor én rá-

néztem az órára, és azt mondtam, hogy köszönöm szépen, én elmegek, mert én nem érek rá, lehet, hogy az elvtársnak van ideje, de nekem nincs időm. És ez a fellépés hatott is. Nem voltam nagyon bátor, átlagosan bátor voltam, épp ez az írószövevségi villongásaim nyomán figyeltek föl rám, és nagyon nem tetszett, de mégis beleegyeztem, hogy az Újvidéki Magyar Színház igazgatója legyek. Azzal győztek meg, hogy egy lepusztult moziteremben adták az előadásokat, de esély van rá, hogy szerzünk színházat, és ehhez egy ilyen nagypofájú ember kell, mint amilyen én vagyok, és hát elvállaltam. Na sikerült is megszereznem az épületet. Nagyon nem szerettem színházigazgató lenni, pedig remek emberekkel voltam körülvéve, az embereket szerettem, de magát a műfajt nem szerettem. Két és fél kőkemény év: '84–85, az idő alatt nem is írtam semmit; pontosabban írtam egy forgatókönyvet az egyik regényemből. Végül föllélegeztem, hogy rendben van, megvan a színháznak az épülete, legyen igazgató, aki szeret igazgató lenni, én meg visszamegyek irodalmi szerkesztőnek az Újvidéki Rádióba. És akkor jött a nagy baj: közölték velem, hogy a rádióba csak főszerkesztőnek mehetek. Tudniillik az addigi főszerkesztő, aki nagyon jó főszerkesztő volt, elment nyugdíjba. Ez nem volt akármilyen ügy, mert körülbelül százfőnyi szerkesztőségnek lettem a vezetője...

És akkor lassan kezdődött előbb a politikai felbomlás és széthullás, azután meg a háború. Ott már élesben ment a játék, az ellentét kiütközött a szerbiai és a vajdasági politika között: a vajdasági politika, amelyik az autonómiát próbálta megtartani, a szerbiai, amelyik Nagy-Szerbiát akarta megteremteni. Az autonomista politika vereséget szenvedett. Amint ez az első menet lezajlott, a politikusok lebuktak, akkor vették elő a főszerkesztőket, nem csak a rádióban, a televízióban, a lapoknál is, hogy hát annak idején mit is írtatok, mi hangzott el a rádióban? A rádióban öt főszerkesztő volt, mert ötnyelvű az Újvidéki Rádió műsora. A nóta vége az volt, hogy külön bizottságot alakítottak, hogy kivizsgálják az igazgatóknak, főszerkesztőknek a felelősségét, hogy miért nem voltak eléggé Szerbia-barátok. Mindenki mentegetőzött, rajtam kívül. Én voltam az egyetlen, aki azt mondtam, hogy „elvtársak, mindenért én vagyok a felelős, ami történt ebben a száztagú szerkesztőségben.”

– *Meglepted őket?*

– Igen. Rettenően meglepődtek. Annyira nem értették, hogy végül minden főszerkesztőt, minden igazgatót leváltottak, és igazgatóhelyettest, egyedül engem meghagytak. Nem örültem neki, mert titokban arra számítottam, hogy hát nem leszek nagyon mártír, de egy kicsit mártír leszek, hogy engem is leváltanak, de nem váltottak le. Közben kitört a háború. No most illet volna a szent háborút népszerűsíteni. Erre sem én nem voltam hajlandó, az újságírók sem, annál is inkább, mert kezdték behívogatni a fiatalokat. Mert hát éjszakánként rám telefonáltak, nem beszélve arról, hogy én is várhattam mindennap, hogy engem is behívjak, mert én még katonaköteles voltam. Rám telefonáltak fiatal újságírók, hogy hát „Főnök, most hozták a behívót, mennem kell a frontra, mit csináljak?” Megbeszéltük a szerkesztőségben már korábban, hogy ilyenkor mindenkinek azt mondjuk, hogy ne vegye át a katonai behívót, a felesége nyisson ajtót, vagy az anyósa, és azonnal tűnjön el. Én meg majd azt fogom mondani, hogy két nappal ezelőtt elengedtem szabadságra. Ezt a trükköt többször megcsináltuk, ellenben aztán jöttek hozzám a rendőrségtől, és kezdték furcsállani, hogy én mindig azokat küldtem el két nappal ezelőtt szabadságra, akik éppen katonai behívót kaptak. Hogy megy ez? És hogyhogy én nem tudom, hogy hol vannak ezek a fiúk? Akiket így behívogattak, és elszöktek, azért őbennük csak befészkelődött a félelem, hogy ez egyszer beválhat, kétszer is esetleg, de lehet, hogy harmadszor már nem, és elviszik őket a frontra, és akkor kezdtek lassan átmenekülni Magyarországra, és nekem fogyatkozott a szerkesztőségem. Nem bántottak engem, hagyták, hogy szerkesszük a műsorainkat, ahogy akarjuk – nagyobb balhé ne legyen –, de elhatározták, hogy új embereket nem vehetünk föl. Az emberek meg mentek el. S amikor már láttam, hogy ezt tényleg nem lehet tovább csinálni, akkor határoztam el, hogy én kilépek ebből, mert hát leépül a szerkesztőség. És közben, amíg ezek a dolgok történtek, írtam egy regényt, és szándékosan adtam azt a címet, hogy *Börtönről álmodom mostanában*, mert akkor sokan álmodtunk börtönről.

– Szorongásodat írtad ki ebben a könyvben, vagy ezt a nyomasztó légkört?

– Ezt a nyomasztó légkört, és sokunknak a szorongását. Látszólag egy sima börtöntörténetet írok le, ami többé-kevésbé valós történet is. A főhős először szabadlábon van, börtönben van, azután ismét szabadlára kerül. Azt akartam, hogy kifejezésre jusson, hogy a börtön és az ottani szabad élet között különbség nincs is. Amikor a börtönről álmodom mostanában, akkor nemcsak az igazi börtönről van szó, hanem valamiről, ami szintén börtön, de nem rácsok mögött.

– Ez volt a Forum Kiadónál megjelent utolsó könyved, ezután Gion Nándor életében új szakasz kezdődött: eljöttél.

– Igen, eljöttem. Na, én úgy jöttem el, hogy amikor láttam, hogy mint főszerkesztő nem tudok hasznos lenni, legföljebb íróként csinállok valami hasznosat, akkor viszont olyan mindegy, hogy ott vagyok, vagy Pesten vagyok, illetve magánszemélyként nem annyira mindegy: Pesten jobban éreztem magam, mint Újvidéken. 1993 szeptemberében összehívtam a szerkesztőbizottságot, s megmondtam, hogy én most beadok egy kérelmet – akkor már Belgrádba kellett írnom, ékes szerb nyelven – hogy engedélyezzék, hogy feltöltsöm a szerkesztőséget; ha nem engedélyezik, én most kiviszem az évi szabadságomat, elmegyek, ha nem engedélyezik, mire visszajövök, én lemondok a főszerkesztői posztról. Na erre a kérelemre-követelésre még választ sem kaptam. S amikor lejárt a szabadságom, akkor lefaxoltam egy háromsoros üzenetet az igazgatóságnak, hogy ilyen körülmények között én nem vállalom tovább.

– Szabadságodat akkor te már itt töltötted?

– Akkor itt és Németországban, mert akkor adták ki Németországban a *Virágos Katonának* a német kiadását.

– És a faxüzenetet Pesten adtad fel?

– Pestről adtam föl, de aztán még visszamentem, hát valóban ilyen körülmények között én nem tudom vállalni tovább, és így jöttem át, akkor már egy kisregényemet megvette az MTI-Press.

– Ez az Izsakhár.

– Igen, amelyik itt jelent meg Budapesten, a Kortárs kiadónál. A 70%-át vagy a 80%-át ott írtam meg Újvidéken, az utolsó két-három fejezetet azt itt írtam meg.

– Ez egy átmenő regény.

– Igen, ez egy átmenő regény. Úgy is néz ki. Arról szól, hogy Izsakhár elmegy. Azóta folyamatosan dolgozom itt Pesten, mert ez két évvel ezelőtt jelent meg.

– Nem hiszed, hogy visszamész. Gondolom, hogy megtaláltad – szokás szerint – itt is a helyed.

– Túlzottan nem is vágyom vissza. Újvidéket sohasem szerettem. Szép város volt, amikor odaköltöztem, de akkor még kisváros volt, azután hirtelen nagyon felduzzadt, sok lett a jövevény, én is jövevény voltam, nem volt sajátos arculata, nem tudtam megszeretni. Elvoltam én ott, mint ahogy mindenütt elvoltam, ahol jártam a világban. Szenttamásnak egy része, az talán még visszavonzana, de Szenttamáson azok az emberek közül, akiket én szerettem, már jóformán senki sincs, egyedül még édesanyám van ott. Majdnem úgy jöttem ide, hogy hazajövök.

– Magyar szó vesz körül. Töményen magyar szó.

– Ez nagyon fontos. Kezdetben sokszor fölkaptam a fejemet, mivel nem szoktam meg azt, hogy a rendőrök magyarul beszélnek, hivatalos ügyeket magyarul intéznek, szóval ez egy, ez egy jó érzés. Rossz érzés az: most benne élek ebben a közegben, és kívülről, amikor vendégként jöttem, ez szebbnek látszott.

– Akkor az álmaidban élt egy kicsit ez a város.

– Persze. Kissé idealizáltam és nem csak ezt a várost, hanem ezt az országot, ezt a népet. Na most, mikor közelről és belülről látom, és tudom, hogy innen nem léphetek ki, hazaértem, és nem is akarok elmenni, na akkor ilyenkor az ember már észreveszi azt, hogy túl sok a rosszkedv, lomhaságot is érezek.

– Mit hoztál magaddal abból a balkáni világból végül, amit szembesíteni lehet ezzel?

– A balkáni világból azt, amit én ott sokszor utáltam, de kénytelen voltam megtanulni, és hála Istennek, hogy megtanultam: Egyrészt a rámenősséget, másrészt, hogy a lelehetetlenebb és legkilátástalanabb helyzetben is azok az emberek reménykednek. Esküszöm, hogy derülátóbbak az emberek, és bizakodóbbak, mint itt Magyarországon. Derülátóbbak voltak akkor is, amikor teljesen padlóra került az ország. És közben háború dúlt, előbb Horvátországban, aztán Boszniában, Szerbiában milliárdosra szökött az infláció, és kenyeret már alig lehetett kapni. Nem adják föl. Nincs egy olyan érzésük, hogy most ebbe bele kell rokkanni. Túl kell élni. Ebben van egy nagy adag balkáni pimaszság, talán igénytelenség is, hogy idomulni tudnak mindenféle szituációhoz, a végeredmény mégis az, hogy túlélnek. No valamit ebből azért magammal hoztam.

– Gion Nándor reménységét hogy lehetne megfogalmazni?

– Én abban reménykedem, hogy ez az ország azért valamiképpen kimozdul, egy másfajta légkör teremődik meg. Az adottságok megvannak, ezt meg lehetne csinálni. Magam legfeljebb annyit tudok tenni, hogy egy jó könyvet írok, ha sikerül.

– A magad rossz kedvének a felét akkor ez a hit elfújhatja.

– Igen.

– Befejezhetjük úgy a beszélgetést, hogy Gion Nándor akkor itthon van, itt írni tud, itt élni tud, és vagy-e annyira itthon, mint otthon voltál Szenttamáson?

– Nagyon itthon érzem magam, és remélem, hogy egyre inkább itthon fogom érezni magam.

Nehéz tisztának maradni az életben: Regénytrilógiája harmadik könyvéről

Bognár Antal, Új Magyarország 1997. május 31., 1. és 8.

Irodalmi divatok – és hangadók – jó időre egészen hatásosan elfeledtetni látszottak, hogy igazi, maradandó prózát csak vérbeli prózaíró tud csinálni, vagyis akibe sok jó történet szorult, illetve aki olyasmit is, amiben nincsen semmi különös, jól el tud mondani. Gion Nándor az újvidéki avantgárd felhajtóerejével indulva is korán rátalált szülőhelye, Szenttamás nyersebb színeire és „rég, megható történeteire”, melyekből egy trilógia első két darabjaként írta meg a hetvenes évek elején *Virágos Katona* és *Rózsaméz* című – *Latroknak is játszott* címmel egy kötetben kiadott – két regényét, benne Stefan Krebs családjának 1898 és 1941 közötti történetével. – Negyedszázad elteltével tért vissza a folytatáshoz, amely most *Ez a nap a miénk* címmel az Osirisnál jelent meg. [...]

– Mi hátráltatta a téma folytatását idáig, és milyen metamorfózison esett át időközben? – kérdeztük a szerzőt.

– Amikor befejeztem a tervezett trilógiának a második részét, a *Rózsaméz*et, nagyon konkrét elképzeléseim voltak arról, hogyan fogom megírni a harmadik regényt. Természetesen virágnyelven, de úgy, hogy azokat az eseményeket, melyek megtörténtek, és amelyekről akkor nem lehetett beszélni, azért elmondom. De úgy mondom el, hogy emiatt ne csukják börtönbe a szerkesztőt, vagy ne váltsák le, és ne zaklassák az írókat sem. Esetleg még a kritikák is jók legyenek... Azután közbejött valami, ami nem tartozik szorosan az irodalomhoz: közéleti szerepeket kellett vállalnom. Egészen egyszerűen kevesebb volt az időm, nem tudtam elegendő időt fordítani az írásra, halogattam. Kicsit az is benne volt, hogy ezekről az eseményekről talán nem virágnyelven kellene szólni. Ma már ezekről a kérdésekről nyugodtan és nyíltan lehet beszélni. És be-

szélnek is. Beszélnek publicisták, beszélnek tanúk, meg mernek szólalni azok, akik megszenvedték ezeket az időket. Itt változott az egész koncepció, ahogyan én ezt burkoltan akartam közölni: burkoltan, de mégis érthetően. Most már nyíltan közölhetem, viszont amikor ezt már mindenki nyíltan közölheti, akkor nem érdemes statisztikai adatokkal dobálózni arról, hogy hány embert gyilkoltak meg, mert ezt már megírták többen, nagyon tömören, tényyszerűen. Az eredeti elképzelésem ehhez képest annyiban változott, s a hozzáállásom – és ez a harmadik regény annyiban más –, hogy egyszerűen csak továbbírtam egy regényt. Egy családnak a sorsát akartam bemutatni. S ha sikerült jól bemutatnom, anélkül, hogy számokkal dobálóznék meg válogatott kegyetlenségeket írnék le – persze azt is leírok imitt-amott –, miközben szűkebb körben maradok, Szenttamáson, sőt annak is csak egy utcájában, akkor jó. Ezt majd megítélik az olvasók.

– *A trilógia két markáns figurája: Rojtos Gallai István, aki lélekben sokáig ki tudott lépni a jelen időből; illetve barátja, a rablógyilkos Török Ádám, aki viszont mindig elveszi a neki járó részt. E két ősi szerepet, meg ami köztük van, a kisebbségi létben, értelmiségiként Gion Nándornak is végig kellett próbálnia, miközben az emberben ilyen helyzetben egyik énje sem kerekedhet felül: egy időben elnöke volt a Vajdasági Írószövetségnek, helyteremtő igazgatója az Újvidéki Színháznak, főszerkesztője az Újvidéki Rádió magyar nyelvű műsorának. Hogyan élte meg a csöppet sem regényes szerepeket?*

– Rojtos Gallai István és Török Ádám létező személyek. Életpályájukból leszűrhettem valamilyen tanulságot, kialakíthattam valamilyen magatartást. Itt van egy álmodozó művészember, vagy legalábbis a művészetekre fogékony ember, és itt van egy rablógyilkos – a kisebbségi életbe mind a két magatartás nagyon is beletartozott, nagyon bele kellett hogy tartozzon. Mert az emberek így élték túl azokat az éveket, amelyek elég nehéz évek voltak. Amikor ezekről írtam, vagy amikor a közéletben szerepeltem, ahol illetni tudni, mi a politikai széljárás, megpróbáltam összeötvözni ezt a kétféle

magatartást; ugyanakkor hiányzik közülük a harmadik magatartás – „sajnos” –: a sunyiság. Ami annyit tesz, hogy oda lehet simulni a hatalomhoz, és közben egész szépen eleveckélni, úgy élni meg a mindennapokat, hogy bennük legyen az álmodozás is, de a mindennapi életben fontos bátorság is – akár a kegyetlenség is.

– *Egy regény általában egyetlen találó mondatba egybefoglalható. Néha ez a mondat alig több a közmondásszerű banalitásnál, és még bele is van írva a regénybe, mint Tamási Ábelébe: az ember azért van a világon, hogy valahol otthon legyen benne. Az új Gion-regény kulcsmondata ennyi: „Néhez tisztának maradni ebben a piszkos életben.” Erdemes lehet-e ma valamilyen megrendítő, megnemesítő, tartást adó olvasmányt adni az olvasónak, számol-e ezzel írás közben, nem tartja-e illúzióknak?*

– Mivel kora ifjúságomtól kezdve nagyon kevés könyvhöz jutottam hozzá, ebből kifolyólag én a könyveket mindig nagyon tiszteltem. Szinte mániákusan tiszteltem a leírt szót. Anyanyelvemen keveset olvashattam. A nyomtatott betű nekem olyan volt, hogy ami le van írva, azt el kell hinni. Márpedig ha azt elhisszük, annak minden biztonnal hatása is van arra, aki ezt elolvassa. És ez végig megmaradt bennem. Ma is hiszem, hogy ez az ifjúkori élmény nem is téves. A rádióból ömlik a szó, látunk száz és ezer tévécsatornát, mindenféle ostobaságokat, miközben a könyvek drágák, és a könyveket nem veszik meg. Az írott szótól egyre távolabb kerülünk. De én továbbra is azt hiszem, a névvel vállalt szónak tartósabb súlya van, mint a napi futószalagról lekerülő információknak és fecsegésnek. Lehet, hogy sokszor az is fecsegés, amit mi írók, újságírók leírunk ebben az eléggé nyomorúságos szakmában tengődve, de ha valaki egy könyvet azzal a meggyőződéssel ír meg, hogy fontos az, amiről szól, és megpróbálja úgy megírni, hogy aki elolvassa, az is érezze ennek a fontosságát, akkor ennek hatása lesz. Nem biztos, hogy ma, nem biztos, hogy holnap. De valamikor hatása lesz. Nem akarok dagályos lenni, de hadd mondjam ki a végén: azt hiszem, ez az, ami miatt egyáltalán érdemes valamit csinálni. Hogy ami fontos, az tartósan megmaradjon.

Az Ez a nap a miénk című regény megjelenése kapcsán

Jósvai Lídia, Bartók Rádió 1997. július 9.

– Gion Nándor legújabb regénye, az Ez a nap a miénk című, valójában egy trilógia harmadik része. A húsz évvel ezelőtt megjelent Latroknak is játszott című kötet folytatása. Minek köszönhető ez a húsz év: annak, hogy a téma önmagában elakadt és még érlelésre szorult, vagy pedig annak, hogy a regény alapanyaga, a '41 és '45 közötti vajdasági időszak olyan kényes téma, hogy ezt húsz évvel ezelőtt, vagy egészen napjainkig meg se lehetett volna írni?

– Valójában meg lehetett volna írni korábban is, és biztattak is, kiadó is akadt volna rá. Nagyjából azt mondták, hogyha valaki akár a '70-es évek közepén is megírhatja ezt a témát, az csak én lehetek, mert elég sunyi vagyok ahhoz, hogy ezt a témát is el tudjam úgy adni, hogy se nekem ne legyenek komolyabb bajaim belőle, de a szerkesztőknek se. Eredendően úgy képzeltem, hogy valóban egyfolytában és egy nekifutásra megírom mind a három regényt. Ezek a történetek megvoltak már húsz évvel ezelőtt is. Legfeljebb húsz évvel ezelőtt kissé óvatosabban és köntörfalazva írtam volna meg. Én ezeket a tényeket mind ismertem: elsősorban ezek szenttamási események. Ilyen nehézségeim nem voltak, hogy új figurákat kitálalni, azokat valamiképpen helyzetbe hozni. Itt megvoltak azok a fő vonalak már eleve, meg vannak rajzolva a *Virágos Katonában*, a *Rózsamézben*, a szereplőkön keresztül, akik valós alakok, és akiknek jellemükből adódik, hogy úgy reagálnak az adott helyzetben és az adott történelmi napokban, hónapokban vagy években, ahogyan az elvárható vagy éppen nem várható el tőlük. Én véletlenül azok közé tartozom, akik sohasem hitték el teljességgel azt a kincstári szöveget és állásfoglalást, ami a történészekről kezdve a politikuskig jellemző volt. Mivel nekem már adva voltak a szereplők és azoknak a jellemei, könnyebben mozgathattam egy változó és végleteket hozó világban.

– Az ön prózájára, úgy érzem, hogy a „szituatív” próza talán a jó jelző: olyan éles, kemény és szuggesztív szituációkat tud felrajzolni, amelyeken keresztül egy-egy ember jelleme, a döntéseinek a kényszere vagy nem kényszere, a döntéseinek a hatása, az ő egész világa kibontakozik. Elismeri azt, hogy a szituáció foglalkoztatja önt elsősorban egy-egy regény megírásakor; tehát, hogy a szituációra helyezi a fő hangsúlyt?

– Sohasem szerettem, hogyha az írásaimban a szereplőim sokat morfondíroznak és sokat tépelődnek. Ezt általában a legszükségesebb minimumra redukálom, és valóban igyekszem szituációkban gondolkodni, és ezeket a helyzeteket úgy megírni, hogy itt egy-egy gesztussal, egy-egy mondattal érezhető legyen az emberi magatartás, az emberi hozzáállás a történésekhez. Ez aztán visszajelezze azt is, és lehetőleg meggyőzően vetítse vissza azt is, hogy lehet, hogy ezeket a szituációkat is nekünk kissé rosszul adták elő évtizedeken keresztül, hogy nem egészen a valós képet tárták fel nekünk.

– Egyik oldalról sem.

– Egyik oldalról sem. Viszont hogyha én azoknak az embereknek a reakciójába, akik belekerültek ezekben a szituációkba is eléggé szokványosan felsorakoztatató beskatulyázásba, akkor az ő reakciójukból kiderül, hogy itt a történések sem csak ilyenek voltak, vagy talán nem is ilyenek voltak, hanem mások. Ők maguk is kideríthetik az igazságot egy egészen szűk környezetben is. Ehhez nem kell beutazniuk a világot, és nem kell mondogatni a maguk igazságát. Elég, hogyha ott egy utcában vagy egy tanyasi határban, a mindennapjaikban – amelyek lehetnek véresek is szó szerint, amelyek lehetnek szépek is – megkérdőjeleződnek olyan fogalmak, hogy ki is volt a megszálló, ki is volt a felszabadító. Ki is hozta csak a rosszat, ki is hozta csak a jót; és kinek hozta a jót, és kinek hozta a rosszat? Itt persze megjelenik, mert adott már eleve két fő vonulat, két főhős jelleméből adódóan, ugye Rojtos Gallai István és a Török Ádám jelleméből adódóan. Az egyik, aki álmodozó, kissé művészféle fiatalemberként ment neki az életnek; aztán ezek az álmodozások valamennyire háttérbe szorultak, de megmaradtak; megmaradtak

annyira, hogy eléggé szépen tudott mozogni a világban is, és kissé eladni a már összezsugorodott álmait másoknak is, és ezzel együtt valahogy belépni a túlélők fajtájába. Ugyanakkor van a másik vonal, a Török Adámé, akit én többször neveztem beszélgetésekben rokonszenves rablógyilkosnak, ami furcsa fogalom, és azt hiszem, nem is nagyon létezik, de létezhet egyfajta nemzeti folklórban, ahol a gátlástalanságot sokszor bátorságnak tekintik egy közösség, amiben lehet is bátorság, legalábbis fizikai bátorság; és mondjuk, valós nemzeti hősök hiányában a legendákban egy rablógyilkos is lehet – egy kissé torz – nemzeti hős. De ahogy múlik az idő, egyre inkább szépül a kép körülötte. Persze én megpróbáltam nem szépíteni.

– Ebben a regényben a különleges, nem hétköznapi helyzetek, szituációk kihívják az egyes embert, és az egyes ember a saját belső alkata szerint eldönti, hogy tisztességes vagy tisztességtelen marad. Ön szerint ezekben az izzó szituációkban, egyáltalán az élet folyamán a kihívó szituációkban képes-e az ember arra, hogy függetlenül cselekedjen, és ha képes arra, mint ahogy itt egyes hősök képesek arra, hogy valamiképp szembehelyezkedjenek a történelmi kihívásokkal, a történelmi kényszerekkel, akkor mi az, ami lehetővé teszi ezt számukra? Egy belső erő, egy bátorság, vakmerőség, vakság vagy egy erkölcsi erő?

– Persze hogy független és tisztességes is maradhat az ember kicsit a maga mércéjei [sic!] szerint. Na most, amikor ezt más nézi, annak a másoknak mások a mércéjei [sic!], és másképpen is ítélik meg a dolgokat, a jellemet, a szembehelyezkedést, vagy egyszerűen a beállást egy-egy sodrásba, ami hát nem egyértelműen, nem éppen jellemes dolog. Ez sok-sok embernél meg is látszott. Az más dolog, hogyha ezek csak időszakosak, és megint más dolog, hogyha ez végleges eltorzuláshoz vezet. Na most, az egyén attól függően, hogy – és itt az erkölcsre térnek vissza – hogy erkölcsileg mennyire érzi magát szilárdnak, és mennyire hisz a maga igazában, valójában szembehelyezkedhet mindazzal, ami rossz, vagy amit ő rossznak vél, vagy tévesnek. Na most, ez úgy is lehet és lehetett, mert ezt meg is csinálták, vagy én ábrázoltam, és nem véletlenül, hogyha egyszer ez a trilógia egy könyvbe kerül kiadásban, egy közös kötetben, hogy meg fogja

tartani a közös címet, hogy *Latroknak is játszott*. Szóval így is lehet tisztességes az ember azzal, hogy beismeri, hogy életében azért latroknak is játszott, és nem csak a keresztre feszített Jézusnak. Úgy is lehet tisztességes és szembefordulhat, hogy egy rozsdás sinszöggel valakit ágyékon szúr, és akkor azt mondja, hogy „lőjetelek le, de hát veletek így nem megyek tovább”. És azután itt végletes helyzetekben a legjellemzőbb valami a sunyiság, ami sajnálatos módon – idézőjelben mondom ezt, hogy „sajnálatos módon” – az én főhőseimből hiányzik, de más okból körülöttük nem hiányzik, mint ahogy az életben sem hiányzik. Na, hát itt már az erkölcsről nem nagy kezdőbetűvel szólnék. De hát ez is beletartozik, és itt valamit ezekhez a fogalmakhoz még hozzátennék, és pedig ez a túlélés. Hát, a túléléshez – és amikor ezt mondom, akkor valóban szó szerint az életben maradáért értem – sokszor olyan megalkuvásokra van szükség, amit az ember ugyan elítélhet, de azt hiszem, sokszor meg is érthet.

Önéletrajz

Gépirat, Budapest, 1997.

Gion Nándor

született 1941. 02. 05-én Szenttamáson (Srbobran – ma Jugoszlávia)

Apja neve: Gion Mátyás (1915–1980)

Anyja neve: Gallai Krebsz Teréz (1921–)

A szülők 1938-ban kötöttek házasságot Szenttamáson.

Gyermekeik: Nándor (1941), Márton (1947)

Gion Nándor lakcíme: 1102 Budapest X. ker. Kőrösi Csoma sétány 3.

Foglalkozása: író.

Családi állapota: nős.

Felesége leánykori neve: Juba Eszter, 1948. 03. 17-én született Kaposváron, közgazdász, 1970-ben végzett a Budapesti Közgazdasági Tu-

dományegyetemen, magyar állampolgár, 1993. 11. 01-től a Duna Televízió szerkesztője. 1971. 03. 10-én kötöttek házasságot Budapesten. Gyermekei:

Gion Gábor, 1967. 06. 12-én született Újvidéken (Novi Sad), anyja neve Hegedűs Ida (1940–1967), 1992-ben végzett az ELTE Tudománytermészeti Tanszékének matematika szakán, jelenleg az Arthur Andersen nemzetközi könyvvizsgáló cég budapesti kirendeltségében dolgozik menedzserként. Nőtlen. Magyar állampolgár.

Gion Katalin, 1972. 10. 22-én született Békéscsabán, anyja neve Juba Eszter (1948), 1997 augusztusában diplomált a szegedi Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetemen. Férjezett, 1996. 03. 16-án kötött házasságot Becsy Andrással Gyulán. Magyar állampolgár.

Gion Nándor 1968-tól a Jugoszláv Írószövetség, 1990-től a Magyar Írószövetség tagja, 1996-tól a Magyar Írószövetség Választmányának tagja. 1995-től szerkesztőbizottsági tag a Szabad Föld hetilapnál. Eddig tizenöt könyve jelent meg (regények, novellák), hétből film készült Magyarországon, Jugoszláviában, illetve francia–magyar koprodukcióban. Legújabb regénye 1997-ben jelent meg Budapesten.

Visszatérő hősök, regénytrilógiák, nyitva hagyott kapuk

Becsy András, Bárka 1997/4., 7–11.

– *Ebben az évben jelent meg a Latroknak is játszott című trilógia befejező része, majdnem két évtizednyi késéssel, hiszen a '80-as évek elején már tervezte a megírását, amelyről akkor nyilatkozott is. Miért kellett várni ennyit erre a regényre?*

– Számos interjúban azt a könnyelmű ígéretet tettem, hogy hamarosan megírom a tervezett trilógia harmadik részét. Persze találhattam volna mentséget arra, hogy miért nem akkor írtam meg,

amikor ezt nyilatkoztam. A kritikusok azóta fel is dobták az ötletet, mondván, hogy azért nem lehetett megírni az *Ez a nap a miénk* című regényt még akkor, mikor Jugoszláviában éltem, mert ebből komoly bajaim származhattak volna. Ez csak részben igaz, mert az ott megírt regényeim majdnem mindegyikéből kisebb-nagyobb bajom mindig származott, de én ezeket a bajokat megúsztam, és meg tudtam volna írni ezt a könyvet is, legfeljebb egyféle tolvajnyelven vagy virágnyelven. Még meg is jelentették volna, de halogattam a megírását, mert úgy gondoltam, hogy ezt a témát nem szabad szőrmentén feldolgozni.

– *A '80-as években betöltött magas közéleti funkciók is gátolták ebben?*

– Ez is csak részben igaz. Persze kereshetnék olcsó kibúvót azzal, hogy rám kényszerítettek bizonyos vezető posztokat, és terhük alatt sem időm, sem energiám nem maradt az irodalomra, de nem erről szólt a történet. Az az igazság, hogy ezek a közéleti szereplések nem úgy jöttek, hogy én visszautasítottam, és rám kényszerítették, hanem kicsit úgy jöttek, hogy én nem eléggé energikusan utasítottam vissza a felkérést. Ehhez persze tudni kell, hogy milyen idők jártak akkor. Például visszautasíthattam volna azt, hogy tizennyolc éves koromban felkérésre belépjek a Jugoszláv Kommunista Szövetségbe. Visszautasíthattam volna? Fölkérték, mert akkor abban az ipari iskolában én voltam az egyetlen kitűnő tanuló, és a párt, a maga logikája szerint valószínűleg helyesen, úgy ítélte meg, hogy ha besorol tagjai közé, akkor ezt mások is követik majd. Ímmel-ámmal, de beléptem a pártba, és nem én voltam az egyetlen. Ez aztán azzal járt, hogy amikor az Újvidéki Rádió ösztöndíjasaként az egyetemen lediplomáztam, már nem léphettem volna be a Rádióba újságírónak párttagsági igazolvány nélkül. Ez így működött. Az egész szerkesztőségben egyetlen újságíró volt, aki nem akart párttag lenni, mert az ő apját a partizánok végezték ki '45-ben. Érte jóformán évente vívtunk ökölharcot pártértekezleten, hogy nehogy kirúgják. Megmagyaráztuk, hogy nagyon jó külpolitikus, és egyébként is, a hírügynökségtől kapott külpolitikai híreket fordítja le magyarra,

és darálja be. Mindenféle trükköt kitaláltunk, hogy mentjük a bőrét, és meg is mentettük.

– *Hogyan kezdődött közéleti tevékenysége?*

– Már a '80-as évek elején bajban voltam a funkciókkal, és érdekes módon az irodalom miatt. Megjelent már néhány könyvem, a Rádióban irodalmi szerkesztő lettem, és akkor a Vajdasági Íróegyesület titkárává választottak. Elég jó nevem volt már, és elég fiatal voltam ahhoz, hogy ezt csináljam, és nem voltam elég okos ahhoz, hogy ezt visszautasítsam. Az egész Vajdasági Íróegyesület, akárcsak a Jugoszláv Írószövetség, egy kicsit sóhivatal volt. Az én titkári tevékenységem például úgy kezdődött, hogy nem volt irodám, csak egy titkárnóm, aki egy válltáskával szaladgált a városban, amiben az összes dokumentumunk volt. Néha találkoztam vele, aláírtam, amit a kezembe adott, és itt elkövettem azt a hibát, hogy elkezdtem megnézni, miket is írogatok én alá. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy akármilyen nomád életet is éltünk, azért valamit el lehetett intézni. A régi Jugoszláviában minden köztársaságnak és tartománynak volt külön írószövetsége. Ezeknek a titkárai, ami nyolc főt jelentett, automatikusan bekerültek az országos titkárságba. Az elnökök ugyanígy az országos elnökségbe. Erre a mechanizmusra, ami a szocializmusban önmagától működött szinte – ahol az ember, ha egy funkciót vállalt, akkor a nyakába zúdult egy csomó más feladat is –, erre nem számítottam én. Nos, amíg az iratokat bogarásztam, rájöttem, hogy néhány dolgot meg lehet jól csinálni. Például, hogy pénzek hevernek külföldi utazásokra, egyezményeket lehet kötni. Miután erre felfigyeltem, elkezdtem intézkedni. Nem azért, mert annyira szerettem ezt a munkát, hanem azért, hogy legalább csináljak valamit. Közben az írók észrevették, hogy az ügyeket intézem, és egy év múlva megválasztottak elnöknek. Elvárták, hogy működtessem a szövetséget, és egyre több helyre hívtak, egyre több helyre rakosgattak be. Csapdába kerültem. Persze mindig találtam rá alibi-magyarázatot, és éltem is vele. Munkáim mellett sajnos nem tudtam már évente megírni egy könyvet, mint régebben.

– *Hogyan került az Újvidéki Színházhoz?*

– Éppen akkor betegedett meg a színház igazgatója. Ebben az időben alberletes volt ez az intézmény, tehát nem volt állandó épülete. Miután az Írószövetségben sok mindent el tudtam intézni, úgy vélték az illetékesek, elég pimasz vagyok ahhoz, hogy épületet is tudok szerezni. Ebbe a csapdába is belesétáltam. Sikerült kiverekednem két épületet a színháznak, itt viszont az írásra szánható időm tényleg ráment erre.

– *Ekkor ismét a Rádióhoz ment dolgozni.*

– Igen, de ez sem ment egyszerűen. Mikor vissza akartam vonulni irodalmi szerkesztőnek, nemet mondtak, és ez már az előbb említett pártmechanizmus tapintható fogsága volt. Közölték, hogy aki ilyen aktív a közéletben, az nem vonulhat vissza. Két választásom volt: vagy a színháznál maradok, vagy főszerkesztőként fogok dolgozni a Rádiónál. Végül is a Rádiót választottam. Igen ám, de a körülmények megnehezítették a munkámat. Már nem babra ment a játék. Nem arról volt szó, hogy a hírügynökségi híreket sorrendbe rakva beolvassuk, hanem akkorra már élesben ment a politika, és élesben ment a lövészet is. A háború is kitört. Kemény vitákon és tárgyalásokon vettem részt. Megróttak bennünket, amiért nem dicsóítjuk jobban a szerb hadsereget, és lagymatagon kezeljük az ügyeket. Az volt az elvem, hogy csak tényeket közöljünk, és túl sokat ne okoskodjunk közöttük. Kommentár nélkül beolvastuk, hogy itt ennyit gyilkoltak, ott annyit, a világ egyik részéről ezt így reagálták le, a másik részéről meg emígy. Nem azért csináltam, hogy a bőrömet mentsem, hanem azért, hogy reggelenként bele tudjak nézni a tükörbe, és megvédjem azokat az embereket, akik a kezem alatt dolgoztak. Ez így, ahogy elmondtam, közhelyszerűnek tűnik, minthogy sok esetben az is, de erre rengeteg időt pocskélok az ember, és háttérbe szorul az irodalom.

– *Hogyan születtek ebben az időben a regények?*

– Én, aki magas posztokat töltöttem be, és még magasabb posztokat betöltő emberek között forgolódtam, már éreztem, hogy nagy

bajok lesznek abban az országban, abban a tartományban, abban a városban, ahol élek, és a vajdasági magyarok között is. Nem is azt mondanám, hogy nehezebben ment az írás, hanem jobban oda kellett figyelni apróbb mozzanatokra is. Ekkor látszólag novellákat írtam, amikről a végén derült ki, hogy regény. Mindegyiküknek a *Börtönről álmodom mostanában* volt a főcíme, és a könyv is ezzel a címmel jelent meg. Mikor írtam, igyekeztem nem politizálni. Imitt-amott jeleztem valamivel, hogy mennyire nincs rendben az ország. Szándékosan békebeli történeteket írtam, amik csak nagyjából jelezték ennek a hazug világnak a végét. Csak érzékeltetni akartam, hogy mi fog bekövetkezni, és nem nyíltan kimondani. Az a történetek feladata, az irodalom valami más. Ezeket nagyrészt még ott írtam, és itt Magyarországon, ahová 1993 őszén települtem át, csak néhány fejezetet illesztettem a regénybe, mindenféle gyalázkodás nélkül, holott itt már nyugodtan ki lehetett volna mondani az igazságokat. Egyébként a témák még mindig odaátról jönnek, de már egy-két szálát tudatosan átfűzők az anyaországba.

– *Az áttelepülés milyen mértékben viselte meg, és hogyan hatott írói munkásságára?*

– Rosszul választottam meg a költözés időpontját. Tartottam magam ahhoz, hogy amíg valami hasznosat tudok csinálni a Vajdaságban, addig ott maradok, bár már régóta szerettem volna áttelepülni, tudniillik mindig is többségi nemzethez akartam tartozni. Az időpontot azért választottam rosszul, mert nem a rendszerváltás előtt jöttem át, pedig ezt a szándékomat már korábban jeleztem. Akkor a dolog úgy működött, hogy beköltözhettem volna egy háromszobás lakásba ingyen, ahol csak a lakbért fizetem. '93-ban azonban már nem osztogattak lakáskulcsokat. Mindazt, amim ma van, saját pénzből teremtettem meg. Talán ennek is megvan az előnye, hiszen így senkinek sem kell hálálkodnom, és a megnehezült helyzetben megmutatkozott, kikre számíthatok. Tehát letisztázódtak a viszonyok mind az írotársak, mind a folyóiratok, könyvkiadók felé. Sajnos a '80-as években, mint említettem, valóban nem jutott elég

idő az irodalomra. Mikor átjöttem, lakást kellett venni, azt be kellett bútorozni, feleségemnek munkahelyet kellett keresni, így nem maradt más választásom, le kellett ülnöm könyveket írni. Az írásaim iránt megnyilvánult egyfajta érdeklődés, és nem kellett különböző szerkesztőségekbe rohángálnom velük. Sajnos még ma is sokkal kevesebbet írok, mint amennyit el tudnék adni. Ez önbizalmat is ad, és megnyugtató érzés. Olyan nyugalmat biztosít számomra, ahol arra koncentrálnak, amiből élek: az irodalomra.

– *Aki a trilógiát olvasta, abban felvetődik a kérdés, miszerint A kárókatónak még nem jöttek vissza, a Sortűz egy fekete bivalyért és Az anyagi vigasság tulajdonképpen ennek a folytatása, csak gyerekszemmel nézve a történeteket.*

– Valamikor úgy képzeltem pályámat, hogy csak felnőtt olvasóknak írok majd. Az ifjúsági regények írásába csak véletlenül kaptam bele, egy pályázat miatt. Észrevettem, hogy ezt a műfajt nem figyelik annyira, mint a „felnőtt” regényeket, ezért itt nyíltabban ki lehetett mondanom néhány fontos dolgot, pergő cselekmény mellett. Az első nyáron, a második ősszel, a harmadik, ami már felnőtteknek szól, télen játszódik, és kész van a negyedik része is, aminek *Zongora a fehér kastélyból* lesz a címe, és az MTI-Press pályázatára készült. Ezek az ifjúsági regények azonban nem folytatásai a most befejeződött *Latroknak is játszott* című trilógiának. Persze vannak közös szereplők, mint a háborúból visszatérő Dukay János kuglibajnok. Ezzel inkább azt akartam érzékeltetni, hogy ez ugyanaz a világ, amiről az *Ez a nap a miénk* című regényben beszélek.

– *Hasonlóan a Börtönről álmodom mostanában című könyvéhez, novella-novellaciklus-regény felépítésű az Izsakhár is, amit már Magyarországon írt.*

– Igen. Valóban hasonló módszerrel készült az *Izsakhár* című könyv is, amit kezdettől fogva regénynek szántam, és a fejezeteket úgy írtam meg, hogy novellákként külön is megállják a helyüket. Szándékosan nyitva hagytam a végén egy kaput, hiszen itt is triló-

giáról van szó. Egyrészt, mert maga a történet kívánja a folytatást, másrészt, mert az MTV megvette a megfilmesítési jogát, megcsináltatta velem a forgatókönyvet, és a rendező, igaz, forgatókönyv műfajában, de igényli a folytatást. Ha majd lesz rá pénz, megcsinálják a filmet. Persze nekem is van még adósságom. Két-három fontos évet még meg kell írnom a *Latroknak is játszott* trilógiához.

– *Tehát ez azt jelenti, hogy várható a folytatás?*

– Szeretném hamarosan megírni a következő részt, ami a negyvenöt és negyvennyolc közötti időszakot foglalná magába. Gyerekszemmel ezt már megírtam, most a felnőtteknek szóló könyvet tervezem. Remélem, néhány év múlva kapható lesz a boltokban.

– *A közeljövőben hol és milyen könyvvel lepi meg olvasóit?*

– A '98-as könyvhétre jelenik meg válogatott novellás kötetem, amelynek első része egy régebben, külön kötetben megjelent novellafüzér-majdnem regény, amelyet már jóformán sehol sem lehet fellelni, mert első megjelenésekor félig-meddig feketelistán voltam Magyarországon, és az egyébként szép kivitelezésű könyvet valahová elsüllyesztették. A címe *Ezen az oldalon* volt. A most kiadásra kerülő válogatott kötet címe viszont *Jéghegyen, szalma-
kalapban* lesz.

Akármit is hoztak az elvonuló esztendők...

Gépiratból, 1997.

Akármit is hoztak – jót vagy rosszat – az elvonuló esztendők, ezek a napok így karácsony és újév között számomra mindig a legszebbek voltak. Ez a mai nap is. Azt hiszem, egészen izgalmas regényfejezetet sikerült írnom valamikor egy János-napi kártyapartiról. Nagy tétekben ment a játék, gazdagon termő zsíros jó bácskai földek röp-

ködtek a magyar kártyákon, egy álmodozásra hajlamos szerelmes siheder, Rojtos Gallai István osztotta a lapokat a huszonegyezőknek, természetesen csalt, természetesen jó ügy érdekében, a jó földek helyükön maradtak az ősi juss jogán, a gonoszok is megbűnhődtek. Mindez elég régen történt, később a helyzet valamelyest megváltozott, de akkor már mások osztották a cinkelt lapokat.

Rojtos Gallai Istvánról, az álmodozó suhancról, az első világháború katonájáról, a lóháton járó mezőorról eddig három könyvet írtam, egy kicsit talán azért, mert ő tanított meg az év utolsó napjainak szépségére, hófehér vagy sáros téli napokon, főleg abban az időben, amikor tájékunkon szigorúan tiltották a karácsony ünneplését, csöndben kártyáztunk a feldíszített fenyőfa mellett, Gallai István ilyenkor nem csalt, hiszen csak mézes diógerezdekért játszottunk, meg aztán a fekete ruhás öregasszonyokat is sajnáltuk, akik az éjféle misén őszintén imádkoztak bűnös, haragos, esetleg megalkuvó lelkünk üdvéért.

Nem tudom, hogy az imádság mennyire használt nekünk, mert a szeretet ünnepe után már a névnapok következtek, áthoztuk a karácsonyt István-napra meg a későbbi napokra, erőteljesen felhangosítottuk, ahogy ma mondanánk, élő zene mellett ordítoztunk szenteskedő és nem mindig szenteskedő dalokat. A zenekar tagjai időnként megrettentek a hangzavarból kihallatszó szövegektől, de az énekeseik megfizették őket, muzsikáltak hát becsülettel. Mi meg büszkék voltunk magunkra, hogy kijátszottuk a tilalmakat, megfelledeztünk az ostoba és rosszindulatú szabályokról és határvonalakról, a sötét színű dolgokról, vagyis jól éreztük magunkat.

Az utóbbi években hanyagolom a harsogó dalolást, esetleg zavarhá mások nyugalmát, és ha jobban belegondolunk, dúdolni és füttyörszni is lehet nagyon dallamosan.

Még ebben az esztendőben is. Mert személy szerint tulajdonképpen nem panaszkodhatom. Megjelent egy regényem, jeles kiadónál, még fizettek is érte, állítólag vásárolják is az olvasók, bár nem tudom pontosan, hogy miből. A rádióban, tévében, a filmszakmában ugyancsak jegyezték a nevemet, irodalmi estekre is

hívtak, sőt megkaptam a magyar állampolgárságot. Részt vettem egy új könyvesbolt megnyitásán, és hallottam könyvkiadókat bizakodóan nyilatkozni.

Ezzel együtt az az érzésem, hogy a magyar íróknak nem volt ki-mondottan jó az idei lapjárásuk. Panaszkodnak az Írószövetségben, a szerkesztőségekben, a kiadókban. Az írók is panaszkodnak. Talán azért, mert a huszonegyezés lassan kimegy a divatból; játsszák még, de más néven és kicsit más szabályok szerint, és hát új kártyajátékok jelentek meg. Tehetséges ember ezeket is megtanulja, amennyiben jó lapjai vannak a kabátujjában. Ez elengedhetetlen a hamiskártyázás-hoz. Mondom én ezt ezen a szép vagy csúnya év végi, téli napon, amikor régi szokásokra emlékezve megpróbálok dallamosan dúdolgatni. Hogy holnap kik osztják és milyen megmérettetéshez a kártyát..., hát arra ráérünk majd odafigyelni a boldog ünnepek után.

A Márai-díj után a rádióknak

László Judit, Kossuth Rádió *Esti krónika* 1998. január 21.

– Gion Nándor József Attila-díjas író most Márai-díjat vett át a magyar kultúra napján. Mire kötelezi önt ez az utóbbi díj?

– Egy önérzetes ember és egy igényes író nevével fémjelzett díjat kaptam. Ez számomra azt jelenti, hogy hozzá hasonló magatartással kellene élnem és írnom tovább, annak ellenére, hogy az a világ, amit ő ábrázolt írásaiban, nem éppen az én világom.

– Most éppen min dolgozik? Mivel foglalkozik?

– Most néhány novellát kell sürgősen megírnom a saját világomból, azután pedig egy regényt kellene írnom. Tavaly megjelent egy regényem, ami egy trilógiának a harmadik kötete, aztán kiderült, hogy ez a trilógia ezzel nem ért véget, hanem valószínűleg tetralógia lesz, és ezt a negyedik kötetet kellene megírni.

Akit mindenütt utolérnek a szülőföld témái: A Márai Sándor-díj után tovább írja befejezettnek vélt regénytrilógiáját

Valachi Anna, Népszava 1998. január 22.

Ötvenkét éves volt Gion Nándor, amikor családjával áttelepült a Vajdaságból Magyarországra. A számos pályázati és nívódíj, majd a nyolcvanas években kapott Déry Tibor- és József Attila-díj után tegnap a magyar kultúra napja alkalmából – Krasznahorkai Lászlóval közösen – Márai Sándor-díjjal tüntették ki.

– Már öt éve Budapesten él, mégis többnyire a hazulról hozott témák foglalkoztatják. Vajon miért? Nem sikerült még gyökeret eresztenie Magyarországon?

– Annyi mindent hoztam magammal, amit még nem írtam meg, hogy előbb a bennem élő témákat kell földolgoznom. Ahhoz, hogy az ember otthonosan tekintsen szét maga körül, és írni tudjon, előbb be kell épülnie az új közegbe. Nem voltam új fiú Pesten öt évvel ezelőtt sem, de egészen más látogatóba jönni, illetve nap mint nap itt élni. A régi barátaim megmaradtak, de új emberekkel is megismerkedtem, akik szorgalmasan szállítják számomra a témákat. Itteni élményeimből is születtek már novellák. Szerencsém van: nem kell keresnem, miről írjak, mert mindenütt megtalálnak a történetek. Mondják is a barátaim: „Te vonzod a különleges embereket”. És valóban: sokszor csak azért keresnek föl vadidegenek, hogy elmeséljék mindazt, amiről hallottak, vagy amit átéltek.

– Milyen történetet hallott utoljára?

– Egy boszniai ember a polgárháború idején megpróbált átszökni a határon, mert ki akarták végezni. Ötezer márkát fizetett az embercsempészeknek, de útközben elfogták. Levetkőztették meztelenre,

megásatták vele saját sírját, s le akarták lőni – de az utolsó pillanatban közbejött valami, és a fegyveresek, úgy, ahogy volt, meztelenül, útjára engedték. Átjutott Magyarországra, s azóta meg van győződve arról, hogy a mennyországban van, hiszen itt nem tör senki az életére. Ilyen történetek jönnek utánam még ma is.

– *Mióta találják meg a témák?*

– Már gyerekkorom óta. A családban nagyon jó mesélők voltak, akik remekül elő tudták adni a történeteiket. Ilyen volt anyai nagyapám, a szép szavú citerás, Rojtos Gallai István, akit órakon át tátott szájával hallgattunk, amikor mozgalmas élete élményeit sorolta. Ő három regényemnek is a főszereplője. A *Latroknak is játszott* című kötetben közölt családregények folytatása – a trilógia befejező része – *Ez a nap a miénk* címmel tavaly jelent meg Budapesten, az Osiris kiadásában.

– *Tehát nem írói fogás, hogy a nagyapjával beszélgeti el a soknemzeti-ségű jugoszláviai térségben élők történelmi viszályait, emberi konfliktusait ábrázoló regények cselekményét? Egy az egyben őt idézi, amikor leírja mindazt, amit gyermekkorában tőle hallott?*

– Részben igen. Persze egy csomó dolgot nem mondhattam el, mert a valóság minden képzeletet felülmúl, és néha olyan hihetetlen dolgokról kellene beszámolnom, hogy az olvasók azt gondolnák, mindez egy beteg írói fantázia szüleménye. Sokkal szörnyűbb, véresebb történeteket produkált az élet, mint amit az olvasók hajlandók elhinni vagy elviselni. Így hát szelektálni kell az írónak.

– *Ha már a Márai-díj átvétele kapcsán beszélgetünk, hadd kérdezzem meg: hogyan viszonyul a nagy előd életművéhez?*

– Az ő írói világa egészen más, mint az enyém – hiszen az ő alapélményei a polgári, az enyémekek viszont a paraszti-iparos világból származtak. Azért viszont mindig becsültem Márai Sándort – s büszke vagyok rá, hogy az ő nevével fémjelzett díjat kaptam –, hogy önérzetes ember és igényes író volt, aki mindig etikusan viselkedett: szigorúan és következetesen tartotta magát az elveihez.

– *Milyen írói tervek foglalkoztatják most, a háromrészes regény közreadása után?*

– Tavaly, amikor a nagyapámmal elmeséltetett történet harmadik része megjelent, mely a második világháború végéig követte az eseményeket, azt hittem, hogy befejeztem a trilógiát. Most viszont úgy látom, hogy folytatni kell, mert kimaradt egy nagyon fontos és izgalmas időszak: a világháború befejezését követő néhány esztendő, ami Közép-Európában a sztálinizmust jelentette, Jugoszláviában viszont a titoizmust. Ezeknek az éveknek a krónikáját egy negyedik regényben szeretném összefoglalni. Közben rendszeresen írom a novelláimat különböző folyóiratok felkérésére, az idei ünnepi könyvhétre pedig az Osiris, állandó kiadóm, megjelenteti válogatott elbeszéléseimet. Egyébként nemrég vázoltam fel három tévéjáték ötletét – hogy lesz-e belőlük film, majd meglátjuk. Azért említem mégis, mert érdekes módon azt kérték tőlem: a filmek legyenek rövidek, olcsón kivitelezhetőek, és a szálak vezessenek Jugoszláviába. Ha akarnék, sem tudnék tehát szabadulni a szülőföld kínálta témáktól.

Témabőség és időzavar

Sinkovits Péter, Magyar Szó Kilátó 1998. március 28., 7–8.

Első regénye a *Kétéltűek a barlangban*. Azt követte a *Testvérem, Joáb*. Az opust újabb regények és elbeszélések tágitják, miközben Gion Nándor (Szenttamáson született, 1941-ben) egyik legelfogadottabb, legismertebb és legolvasottabb szerzőnké vált – a teljes magyar nyelvet területen. Munkája elsősorban az Újvidéki Rádióhoz kötötte, egy időben az Újvidéki Színház igazgatója. Közben számos irodalmi díj tulajdonosa, valamint néhány éven át a Vajdasági Íróegyesület elnöke. A kilencvenes évek elején családjával együtt Magyarországra települt át, ahol írói tevékenységének folytonosságát újabb kötetek jelzik.

– *Min gondolkodol mostanában? Az ember olykor, időnként számot vet önmagával, közéletiséggel és a világgal...*

– Szerencsére nincs sok időm a közéletiségre gondolni – nem mint ha nem gondolnék rá –, mert elsősorban a saját írásaimra kell koncentrálnom. Mindig késésben voltam az írásokkal, amióta erre adtam a fejemet, most meg nagyon is időzavarban vagyok. Legalább húsz helyen tartozom kézirattal, s néhány filmötletet is fel kellene vázolni rövid határidőn belül. Magával a közéletiséggel tehát csak úgy mellékesen foglalkozhatok. A világgal pedig, mint annyian mások, én sem vagyok meglegedve, viszont úgy nagyjából elégedett lehetek a saját sorsommal, s pillanatnyilag ez a lényeg. Azután pedig meglátjuk, a világ mivé forogja ki magát; sokkal jobb a mi életünkben már nem lesz, attól tartok. De eddig is elég sok mindent túléltem, és azt hiszem, hogy ezeket az elkövetkező változásokat is túl fogom élni.

– *A régi Jugoszlávia megszűnt, Magyarország (ahol most élsz) mégis egy másik állam, a rendszerváltozás óta önmagához képest is változóan. Más-más arcát mutatja tehát a bennünket körülvevő és behatároló világ. Okozott ez számodra adaptációs zavarokat? Akár íróként is?*

– Magyarországot már átköltözésem előtt is nagyon jól ismertem. Számomra sohasem volt egy idegen ország, még akkor sem, amikor, mondjuk, Jugoszláviában Magyarországot nem illett anyaországnak nevezni, jobban szerették, ha anyanemzetet emlegetünk. Gyakran átjártam ide, rengeteg barátom volt, tehát úgy jöttem át, végleg, hogy nem egy idegen környezetbe csöppentem. Ezenfelül ismertem Budapestet, ismertem az országot, otthonosan mozogtam benne. Hogy lekopogjam, semmiféle adaptációs zavarok nem következtek be. Mert sokan mondják, hogy – akár évek elmúltával is – az emberben feltámad valami honvágyféleség, mármint a szülőföld iránt. Nem mint ha ez nem lenne meg, de mivel nem kerültem túl messzire a szülőföldemtől, oda bármikor elmehetek, s el is megyek, nincs ilyenfajta hiányérzetem, legfeljebb az országhatáron túl maradt barátaimat és rokonaimat hiányolom időnként. De mondom: kezdettől fogva ott-hon éreztem magam itt. Talán azért is, mert elég jó természetem van,

és gyorsan be tudok illeszkedni szinte minden környezetbe. Ezt észrevettem magamon korábbról is. Ismétlem, régi barátok közé kerültem, ugyanakkor mindez írói szempontból sem okozott valami meghasonulást, hiszen már onnan, Újvidékről is, mielőtt átjöttem volna, az előző években majdnem több írásom jelent meg magyarországi lapokban és folyóiratokban, mint a vajdasági magyar folyóiratokban. Nem mintha azokban nem akartam volna közölni, de bejártam itt, jegyezték a nevemet, és számítottak rám. Sokan még egy-két év múlva is, amikor már itt éltem, nem tudták, hogy most átköltöztem végleg, vagy csak véletlenül vagyok itt; ugyanúgy kértek tőlem írásokat, mint amikor még Újvidéken éltem. Esetleg annyiban változott a dolog, hogy most több időm maradt az írásra, és többet is publikálok.

– *Mennyire áll módodban folyamatában figyelemmel kísérni a Vajdaságban élő íróársak munkáit? Ugyanakkor: meglehetősen sok vajdasági magyar író, képzőművész, színész él most Magyarországon, két-háromszáz kilométernyire Szabadkától, Újvidéktől vagy Zentától. Nincs erre valamilyen ötleted?*

– Azzal, hogy átjöttem, a folyamatos áttekintés elakadt. Ez a legnagyobb baj. Évente egyszer, a budapesti könyvhét alkalmával, nos, akkor nyílik lehetőség körülnézni az új vajdasági kiadványok között, elbeszélgetni régi íróbarátaimmal, akik Vajdaságban maradtak; akkor informálok, de rendszeres kapcsolatunk csak néhány emberrel van – s ez kevés. Ezt magam is érzem, és magam is kevesellem. Ami viszont a kérdés másik felét, tehát a rendszeres kapcsolattartás lehetőségeit illeti, úgy gondolom, miattunk vannak hiányosságok. Nem mintha valakik akadályoznák. Magamból indulok ki. Annyit mondjuk, megtettem, hogy az itt megjelent könyveim címlapját, kérésre, Vajdaságból áttelepült képzőművészek, grafikusok készítették el, valamiképpen tehát összeszövedt egy-egy könyvem sorsa az ő munkájukkal is. De a továbbiakban ez az egész kapcsolattartás inkább csak alkalmi találkozásokra szorítkozik. Ami nem jó. S nem tudom pontosan az okát, azért-e, mert mindenkinek megvan a saját gondja-baja, s az köti le, vagy mert a dolog egyszerűen nem

érdekl. Ez természetesen eddig azokra vonatkozik, akik itt élnek, akik átköltöztek. Az ottmaradottakkal viszont sokkal durvábban megszakadtak bizonyos, a régebbi megszokásokban természetesen tartott érintkezések, beszélgetések, információk. Talán mindkét oldalról lépniük kellene. Persze azt is nagyon jól tudjuk, hogy az ottmaradottaknak még több bajuk lehet esetleg, mint azoknak, akik ide átköltöztek, s talán nem gondoltak erre a szorosabb kapcsolat-fűzésre. Néhány bágyadt kísérlet történt, némiképp az Írószövetség keretein belül, s Bosnyák Pistának is szerveztek egypár összejevetelt, de különösebb eredményei ennek nem voltak. Talán most közhelyet mondok, s az értelmiségi kört leszűkítem teljesen az irodalomra: ha jó könyvek jelennének meg vajdasági vagy volt vajdasági írók tollából itt Magyarországon és Vajdaságban, ez talán felgyorsítaná a szükséges kommunikációt az írók között. Egyelőre kevés az átütő erejű, feltűnést keltő mű, ritkán bukkan fel ilyen, persze nemcsak a vajdasági szerzőktől, hanem egyáltalán a magyar irodalomban. De mindenesetre ez lenne az egyik hajtóerő, ami közelebb hozná a régi íróbarátokat. S természetesen értelmiségünk egészét is.

– *Melyik volt a Vajdaságban, még otlléted idején megjelent utolsó könyved, s aztán itt hogyan folytatódott?*

– *A Börtönről álmodom mostanában* című regényem jelent meg utoljára Vajdaságban, de ez már olyan „felemás” könyv volt, mert szinte egyidőben itt, Budapesten is kiadták. Valójában ezzel a kötettel jöttem át. Attól kezdődően szerencsére rá tudtam állni egy olyan ritmusra, amit annak idején, még kezdő író koromban meg tudtam csinálni, amikor minden évben megjelentettem egy könyvet. Visszatérve a jelenhez: a rákövetkező esztendőben Pesten tehát megjelent az *Izsakhár* című regény, majd egy novelláskötetem *Mint a felszabadítók* címmel, azután végre elkészült és megjelent a *Latroknak is játszott* című, trilógiának tervezett családregény harmadik része *Ez a nap a miénk* elnevezéssel. Az idei könyvhétre pedig az Osiris Kiadó vette tervbe válogatott novelláim megjelentetését, ami számomra azért is fontos, mert e leendő kötet nyitórészeként teljes egészében közlésre

kerül egy régi kedves és mostoha sorsú, könyvtárakban sem könnyen fellelhető könyvem, az *Ezen az oldalon*. – Emellett megírtam két film forgatókönyvét, s az egyikből film is lett (*A vád*, rendezője Sára Sándor). A másikat a Magyar Televízió rendelte, egyelőre gyűjtik rá a pénzt, sorsa azonban még kétséges. Megszületett továbbá néhány filmnovella, ezekből vagy lesz film, vagy nem. Azért mondom ilyen bizonytalanul, mert közismert a mai magyar filmszakma sanyarú állapota; a rendezőknek, producereknek házalniuk kell a pénzekért, így egyre kevesebb filmalkotás készülhet el.

– *Most min dolgozol?*

– Amint a beszélgetésünk elején is mondtam, régi adósságaimat próbálok törleszteni. Egyre növekvő időzavarban: 1996-ban kezdtem írni az *Ez a nap a miénk* című regényemet (ami tavaly jelent meg), s úgy gondoltam, fejezetenként „szétszórom” a folyóiratokban, s ezzel eleget teszek korábbi ígéreteimnek. A kecskeméti Forrás, melynek ügyes szerkesztői vannak, tudomást szerezvén regénytervemről, s mivel az első rész náluk jelent meg, igényt tartottak a teljes szöveg közlésére, hiába próbáltam őket meggyőzni, hogy ez túl sok lesz. Így viszont nem maradt időm másoknak mást írni. Az adósság tehát még inkább halmozódott, ezért most a dolgaimra igényt tartó folyóiratoknak új novellákat készítek. Időközben rájöttem, hogy a trilógiához hozzá kell írni egy negyedik kötetet is; ez most a nagy tervem, ehhez hozzálátni. Mindehhez kapcsolódóan ezen a tavaszon – mert ilyenkor kell benyújtani a különféle ötleteket és tervezeteket a különféle alapítványokhoz és alapokhoz – három filmrendező keresett meg, hogy adott téma vagy a meglévő könyveim alapján vázoljak fel színopszist, esetleg filmnovellát, amivel ők pályáznának. Vállaltam, az új regényemhez tehát valahol csak a nyár folyamán kezdhetek hozzá.

– *A helyváltozással a témakör megmaradt vagy változott?*

– Amikor átjöttem, Budapesten is egyértelműen a vajdasági témákról írtam. Igaz, hogy ezt a környezetet szintén ismertem korább-

ról – de mint vendég. Úgy éreztem, várnom kell valameddig, hogy itt-lakóként gyűjtsek be itteni témákat, majd aztán óvatosan bele is kóstoltam, de úgy – s műfajilag rövid novellákban –, hogy a szereplők, vagy legalábbis valamelyik szereplő onnan, a déli határszélekről származott, és onnan is húzott valamilyen fonalat, amit én megírhattam. Most már bele merek harapni az aktuális magyarországi jelenségekbe, de az előbb említett ötvözzettel; általában azért ott van valaki, aki a Délvidékről került át ide, annak a szemével nézetem és érzékeltetem, ami itt történik. Később nyilvánvalóan írok majd telivér magyarországi történeésekről és emberekről is, de ehhez még idő kell. S egyébként is: nem sürgetem, sürgethetem magam. Mert még rengeteg feldolgozatlan élményem van, amit onnan hoztam.

***Jéghegyen, szalmakalapban:* Gion Nándor, a mágikus realista**

P. Z., Napi Magyarország 1998. június 5., 13.

Gion Nándor Szenttamás, Újvidék, a Vajdaság tragédialátó humorérzéssel megáldott irodalmi hírnöke. A *Virágos Katona* és a *Rózsaméz* című regényekkel már vastagon beírta magát a magyar irodalom történetébe. Sűrített, költői metaforikus nyelvezete be van vonva valamiféle furán csillogó, népi pikareszk mázzal. Nem véletlenül idézi emlékezetünkbe Gion stílusa a harmadik világbeli Gábrriel Gárcia Márquez, Miguel Angel Asturias realizmusát. Az idei könyvhétre a Jelenkor Kiadó gyűjteményes novelláskönyvvel örvendeztette meg az író, a válogatás Domokos Mátyás alkotó-szerkesztői munkáját dicséri...

– Persze hogy megörvendeztetett engem a *Jéghegyen, szalmakalapban* című válogatás – *tűnődik Gion Nándor*. – Őszintén remélem, hogy az olvasók számára is érdekes lesz. Domokos Mátyás úgy

pásztázott eddigi írásaimban, hogy szigorú időrendet is követett. Kezdte az 1971-ben megjelent *Ezen az oldalon* című elbeszéléskötetem anyagával.

– *Ha jól emlékszem, e kötetet úgymond kultúrpolitikai okokból szabályosan eltiűntették a magyarországi könyvesboltokból.*

– Komoly szakmai visszhangot keltett a könyv, miközben az olvasók nem is tudtak arról, hogy megjelent. Igen, jómagam ironikus örömmel fogadtam a sok szép dicsérő kritikát, no persze nem az író-társaknak, s még kevésbé a kritikusoknak szólt az irónia. Szarkasztikusán, jó adag keserűséggel mondogattam annak idején: többen írtak róla, mint ahányan olvasták. A szakmabeliekhez még eljutottak a recenziós példányok, ám az aczélos kultúrpolitika valami miatt megneheztelt reám, s szabályosan eltűntek a kötetek. Úgyannyira sikeresen dugták el valakik a könyvemet, hogy nekem sem maradt belőle egy sem. Csodálom Domokos Mátyást, hogy előkerítette valahonnan.

– *Ha jól emlékszem, Olyan, mintha nyár volna, majd Angyali vigasság címmel láttak napvilágot későbbi elbeszélései. Csak megjelent művek szerepelnek a válogatásban?*

– Valamilyen formában, folyóiratokban, lapokban szinte mind napvilágot látott, de a kötet második egységében szereplő elbeszélések először jelennek meg könyv alakban. A záróelbeszélés különösen kedves nekem: az MTI-Press 1996-os novellapályázatán nyertem vele első díjat.

A Gallaiak történetei

1998–2001 körüli beszélgetés Balázs Attilával, megjelent:
Létünk XXXII. évfolyam, 2002/5., 127–134.

– Szenttamásról elég sok könyvet írtam; nem olyan sokat, mint amennyit a kritikusok és az irodalomtörténészek feltételeznek, de néhány könyvemről, aminek a helyszíne nem a szülővárosom, Szenttamás, arról is azt vélték, hogy ott játszódik. Nem mintha ezt nagyon bánnám, de szeretnék valamiféle tévhitet eloszlatni, hogyha egyáltalán van ilyen, mert lehet.

Ha valaki sokat ír, és sokat beszél szülővárosáról, szülőfalujáról, akkor arról nyilván föltételezik, hogy nagyon is ragaszkodik ahhoz, és szereti azt. Én sohasem szerettem, és sohasem ragaszkodtam túlzottan a szülőfalumhoz. Ragaszkodtam annak néhány utcájához. Ifjúkoromban Szenttamáson – és azt hiszem, ez nemcsak Szenttamásra volt jellemző, hanem más délvidéki városokra és falvakra is –, szigorúan el volt választva a magyar és a szerb negyed. Én egy szigorúan körülhatárolt magyar negyedben laktam, ami nem az egyetlen magyarlakta rész volt ebben a kisvárosban, de olyan négyöt utcából álló külön blokk.

– *Ha a Virágos Katonára gondolunk, ez a Tuki-dombhoz, a Zöld utcához áll közel.*

– A Zöld utca is egy kemény, de vékony magyar sáv volt. A Tuki-domb volt az, ahol a szenttamási magyarok zömében laktak. A domb lakossága a folyó mellé szorult szegény emberekből tevődött össze, szegény magyar emberekből, néhány utcából, kissé leszakadva a másik két magyarlakta résztől, és ebből kifolyólag valamiképpen fenyegettetve. Ez lehet, hogy túlzás, de valamiképpen fenyegettetve egy más nyelvi közösségtől, azt jelentette, hogy mi ezt nagyon szerettük, de ezt a területet állandóan védtük. Nem arra kell gondolni, hogy szamurájkardokkal hadonásztunk és forgó-

pisztolyokkal lövöldöztünk, de hát olyan mindenheti verekedések benne voltak a képletben. A területünket megvédtük, aztán hogyha átmentünk a másik területre, akkor kissé összebb húztuk magunkat viszont az, aki odajött hozzánk, annak is tudnia kellett, hogy mihez tartsa magát.

Amiért én valójában nem tudtam megszeretni a szülőfalumat – azzal együtt, hogy ezeket az utcákat és ezt a részt kedveltem –, nekem nap mint nap állandóan bizonyítani kellett valamit. Nem értettem, miért kell állandóan bizonygatnom, hogy létezem, és hogy ez az én létezésem jogosult. De bizonyítanom kellett. Persze az ember mindenbe beletanul, gyerekkorában különösképpen beletanul. Amikor még egészen kicsi és gyönge voltam, akkor a nagyobbak mögé húzódtam, és próbáltam megvédeni magamat; amikor nagyobb lettem és megerősödtem, és már én lettem a legidősebb, és én lettem valamiféle bandavezér, akkor viszont meg kellett szervezni az életet. És meg is szerveztem. És mondhatom, hogy ez nagyon jól működött, a horgászástól kezdve a futballmeccseken keresztül egészen a véres verekedésekig. Minden stimmelt, és minden a bejáródott módon folyt, senki sem csodálkozott ezen, mindenki ezt tartotta természetesnek, hogy egy vegyes lakosságú községben ilyen az élet. De amikor onnan elkerültem, nem bántam egyáltalán, hogy elmegyek, és sohasem kíváncsoztam vissza. Időnként visszamentem egy-két napra, és akkor is jól éreztem magam, persze akkor már nem fociztam és nem verekedtem nemzeti alapon, hanem nagyon szépen elbeszélgettem mindenkivel, aki a környező utcákban lakott.

– *Tehát nem szereted a szülőfalud, de mégis jól érezted magad.*

– Jól éreztem magam, mert izgalmas volt. Hogy mégis annyit írok a szülőfalumról, ez valahol ott kattant be, amikor ifjúsági regényeket kezdtem írni, és rájöttem, hogy vannak nagyon érdekes és életszagú témáim. Saját élményeim, amiket, hogyha jól megírok, kiszínezve vagy pedig lenyesegetve – ez már a szakmai trükkök közé tartozik –, azokból jó regények lehetnek. Itt kattant be először másodszer pedig akkor, amikor már elkezdtem azon gondolkozni, nagyon örü-

lök, hogy ebből a nem túl boldog, de mindenképpen izgalmas gyerekkorból kiszakadhattam, és egy nyugalmasabb világba kerültem. Nagyobb városba, ahol elvegyülhetett az ember, és másfajta életet élhetett; de mi van azokkal, akik ott maradtak? És elkezdtem ezekről gondolkodni. Akkor jöttem rá, hogy azok, akik ott voltak előttem, s tán nálam idősebbek, akik felnőttek voltak akkor, amikor én még gyerek, és továbbra is esetleg öregemberekként ott maradtak, továbbra is éltek azt az életet, amelynek egy szeletét én is megéltem.

Az volt a lényeg, hogy ezek az emberek ott maradtak, és mindenről meséltek, az életükről is, és hirtelen rájöttem, hogy az, amit én gyerekkoromban csak úgy kíváncsiságból hallgattam, valós volt. Mert hát egy jólnevelt gyerekhez úgy illik, hogy felnézzen a felnőttekre, és fogja be a száját, amikor a felnőttek beszélnek, és figyeljen arra, hogy mit beszélnek. Én ilyen gyerek voltam, jólnevelt a felnőttek között. A gyerekek között már nem, de a felnőttek között mindig jól viselkedtem, talán azért, mert erre megtanítottak már a családomban. Nagyon odafigyeltem rájuk, és akkor rájöttem, hogy egy csomó érdekes élettörténet van itt, amiről én tudok. Szinte első kézből tudok. Mert többször elmesélték, és több oldalról, amiket fel tudnék használni.

Persze ez így, ahogy most mondom, nem egészen igaz, mert akkor cövekeltem le Szenttamáson, amikor a Vajdaságban kiírtak egy pályázatot történelmi regényre. Erre előleget adtak annak, aki vállalta, hogy megírja, és ha nem írta meg, akkor vissza kellett fizetni. Ha pedig megírta, akkor kiadták, és még honoráriumot is kapott.

Halvány fogalmam sem volt arról, hogy miféle történelmi regényt írhatnék, ellenben az előleget fölvettem. Korábban titokban dédelgettem egy tervet, hogy családregeényt írok az anyai ági őseimről, a Gallaiakról és a Krebsokról. Gondoltam, úgy teszek, mintha ez történelmi regény lenne, és elkezdtem írni a családregeényt. És megírtam a *Virágos Katonát*.

Zárójelben megjegyzem, hogy az össz' vállalkozó író közül, a vajdasági magyar írók közül, akik történelmi regény megírására vállalkoztak, én voltam az egyetlen, aki írt is valamit. A többiek nem írtak semmit.

Tehát történelmi regényként született meg a *Virágos Katona*, bár valamennyien tudtuk, mármint a szakmabeliek, hogy ez nem történelmi regény. Ez egy családregeény, esetleg egy családregeény-sorozatnak a kezdete.

Itt tértem vissza Szenttamásra. Ha az ember írni kezd valamiről, amit valamikor már átélt vagy többször hallott, és visszaolvassa, akkor ezek a mondatok, ezek a történetek szülik a következőket is. Ha jó történetek, és ha jó mondatok, akkor megkívánják a folytatást...

– *Hogy jó történeteket hallottál a mondatok mögött, az egy későbbi elemzés kérdése.*

– Igen, azért fogalmazok így, eléggé óvatosan. Jó történeteket hallottam; ezt mondtam. Nyugodtan mondhatom, a mondatok az enyéim. Ha úgy éreztem, hogy ezek a mondatok folytatást követelnek, ezzel nem akarom azt mondani, hogy ezek nagyon jó mondatok voltak, de vannak közöttük azért jók is, sőt nagyon jók is. És ezek a történetek megkövetelték a folytatást, és adva is volt ennek a lehetősége. Így kötődtem én írásaimban Szenttamáshoz, ami esetleg azt a képzetet kelthette, hogy istenem, mennyire szeretem én a szülőfalumat vagy szülővárosomat, holott nem is szerettem igazából. De ott bizonyos utcákat és főleg bizonyos embereket igenis nagyon szerettem, és ezek az emberek nagyon szépen tudtak mesélni. Voltak történeteik, és voltak élményeik, amelyeket elmondtak, amelyekre fölfigyeltem, és amelyeket megjegyeztem.

Később jöttem rá, hogy mennyire pontosan jegyeztem meg, mert amikor ott hallgattam őket, akkor nem azért hallgattam, mert megakartam őket írni, hanem megültek valahol az agyamban, és vissza tudtam idézni. Persze nem pontosan úgy, ahogy ők mondták, mert a regények, novellák, amelyeket szenttamási körvonalakkal megírtam, azok nem egy az egyben pontosak. Aki írással foglalkozik, és aki szépprózát ír, nagyon jól tudja, hogy ott sokszor szikárabbra kell venni a dolgokat, sokszor bővíteni és színezni kell. Ez így működik a szakmában, nálam is így volt. Ellenben a kiindulópont az itt maradt, Szenttamáson, amit – most már harmadszor ismétlek – nem

szerettem túlzottan, de mégis izgalmasnak tartottam, és sok mindent hoztam onnan, azzal, hogy később már nem csak Szenttamásról írtam.

– Azt mondtad, történeteket hallottál, hogy tőlük hallottad. Kik azok a „tőlük”, kik azok az „ők”. Kiktől hallottad például Rojtos Gallai István történetét?

– A Rojtos Gallai István történetét tőle magától hallottam, mert nagyapám volt, aki nekem elmesélte. De ez nem így működött, mint ez az interjú, most ahogy mi beszélgetünk, hogy fölteszik nekem a kérdést, és én válaszolok a mikrofonba. Nekem valaki mesélte, vagy egymás között beszélgettek az emberek. Tudniillik abban az időben – itt most a '40-es-'50-es évekről beszélek –, nem volt még televízió, arrafelé még rádió sem. Az emberek esténként, amikor befejezték a munkát, és amikor azt mondom, hogy az „emberek”, akkor férfiakra gondolok, és a felnőttekre. Szóval asszonyok oda nem keveredtek bele. A felnőtt férfiak kiültek az utcárokra, és beszélgettek. Megbeszélték a napi ügyeiket, beszéltek arról, hogy mi történt velük 20-25 évvel ezelőtt az I. világháborúban, vagy 20-30 évvel ezelőtt a Monarchiában, vagy 40-50 évvel ezelőtt a századfordulón. Erről meséltek kényelmesen, nyugodtan.

Ha valamelyik gyerek jól viselkedett, akkor a közelükben leülhetett, ha nem nyitotta ki a száját, és ha nem beszélt bele társalgásukba, akkor hallgathatta őket. Nekem ez mindig nagyon tetszett, s ők azok az „ők”, akikről beszéltem, hogy ők jó történeteket mondtak. Mondták ezeket a történeteket egymásnak, és egymásba fűzve a történeteket. Én meg, ha nem is túl közelről, de hallottam, és egy csomót meg is jegyeztem. Ehhez kötődően, amit eddig mondtam, a *Virágos Katonával* beindult egy tősgyökeresen szenttamási történet. Valós emberekkel, ahol a főszereplők saját nevükön szerepelnek. A mellékszereplők nevét megváltoztattam. Így is volt éppen elég bajom a ma élő rokonsággal, de azért nagyjából megúsztam. Azokat változtattam, de ebben valós embereket ábrázolok, azoknak az igaz történeteit. Megfelelő írói színezéssel vagy éppen szintelenítéssel.

Ez megkívánta a következő regényt, a *Rózsamézet*, majd vagy húsz évvel később a trilógia harmadik részét, az *Ez a nap a miénk* címűt, mert ez az az utcasor, amelyikben én éltem, és amelyik, hogyha átmentem a folyón, akkor a Kálváriára vezetett, ahonnan a *Virágos Katona* története indul. Ez megmaradt bennem, és továbbra is kínálta azokat a nem is történeteket, hanem eseményeket mondanék, amelyeket valamiképpen regisztrálni kellett. Ezen a ponton most már kissé kegyetlenségbe hajlik a dolog, és kegyetlenségbe hajlanak a történetek, ha már történetként fogjuk föl őket. Mert ezekben az esti beszélgetésekben már nemcsak első világháborús történetek jöttek elő, vagy századfordulós történetek, hanem második világháborús és második világháború utáni megtorlások, azaz a vérontás. Ami akkor történt a vajdasági magyarság ellen, és ezt olyan emberek mesélték, akik, ha szerencsésük volt, akkor túléltek, és ezeknek az eseményeknek a gyökerei mindig valahonnan a múltból erednek. Itt is a múltból eredtek, és úgy éreztem, ha elkezdtem a *Virágos Katonát*, ezt a Szenttamáshoz kötődő történetet a századfordulónál, és ha már eljutottam a II. világháborúig, akkor a II. világháború utáni véres eseményeket is meg kell írni. Ezt meg is írtam, hogy a kép teljes legyen, mert nyersanyagom volt hozzá. Amit még meg kell írni, az a II. világháború utáni időszak, és az 50-es évek. Ez az a korszak, amikor a vajdasági magyarság ismét egy furcsa, groteszk helyzetbe került. A tájékoztató irodás időkben.

Magyarokként egy olyan államba kerültek, amelyik szembe fordult a szovjet hatalommal. Igen ám, de ebbe a szovjet hatalomba, a szovjetek által diktált politikába beletartozott az anyaország is, a vajdasági magyarságnak az anyaországa. Tehát választani kellett. Nem csak úgy választani a két kommunista ideológia között, hogy a merevebbet vagy a kevésbé merevet választjuk. Már azzal, hogy valaki magyar volt, Jugoszláviában eleve gyanús lett, még egyszer gyanús lett: gyanús lett a II. világháború után is, de most amiatt is gyanús lett, mert magyar, s valamiképpen be kellett illeszkedni abba a közegbe, de ugyanakkor meg kellett maradni magyarnak is. Ez annyira tudathasadásos állapot volt sok ember életében, és azt hi-

szem, az akkor körülbelül félmillió létszámú magyarság életében, hogy nem véletlen: olyan gyorsan elfogyott ez a félmillió. Olyan állapot volt ez, amit szintén néhány emberi sorson keresztül, azt hiszem, fontos lenne ábrázolni. És ezek az én szereplőim, akik már felbukkantak a *Virágos Katonában*, vagy még később a *Rózsamézben*, vagy később az *Ez a nap a miénk* című regényben: ezeknek a sorsán keresztül talán bemutatható lesz.

Ezt szeretném megcsinálni, mert azután már az 50-es évek utáni időt nagyjából megírtam. Persze nem időrendi sorrendbe fogva, de megírtam különböző könyveimben. Korábban. Itt a *Testvérem, Joábtól* kezdve a legújabb kötetemig, a *Jéghegyen, szalmakalapban* címűre gondolok. És már nem csupán Szenttamáshoz kötődve, sőt nem csupán a Vajdasághoz kötődve, hanem hát kicsit Magyarországhoz is, kicsit az egész világhoz is.

– *Messzebb mentél a Kálváriánál, eleven emberek kálváriáját mutatod be. Tehát van egy Osztrák–Magyar Monarchia, egy összeomlás, azt követi a régi Jugoszlávia összeomlása, utána következik az az időszak, amikor Jugoszlávia ismét megalakul, aztán ott szintén valami összeomlik, és akkor a prózádban a legújabb kori összeomlásig haladunk. De ez egy nagy falat, egy nagy másik falat lenne. Engem az érdekel – visszatérve a Rojtos Gallairól, Stefan Krebsről és más emberekről hallott történetekhez –, hogy te elszántad, hogy író leszel, és ezekhez kerestél történeteket, vagy ez indított téged be?*

– Egészen furcsamód nem így indult, de azt hiszem, mindenkinek, aki írással foglalkozik, és akiből író lett, más a története. Sokszor hasonlóak ezek a történetek, de mégis mindenkéé kicsit más. Én mindig szerettem volna író lenni, egyszerűen azért, mert a könyveket szerettem.

Állandóan olvastam akkor is, amikor tiltották, márpedig tiltották, apám hülyeségnek tartotta a könyveket, és egyáltalán az olvasást, különösen a regényeket. Azt mondta, hogy ezek csak arra jók, hogy az ember a szemét rontsa, és fantáziálni kezdjen, és hülyeségek juszanak az eszébe. Én ennek ellenére is rengeteget olvastam, és szeret-

tem volna írni is. A tarsolyomban volt is egy csomó téma. Ami adja magát, hogy megírjam.

Szerencsére úgy kezdtem, hogy tanulmányoztam az irodalmat, vagyis befejeztem az egyetemem, irodalomtörténetet olvastam, irodalomelmélettel foglalkoztam, kritikákat írtam, megpróbáltam elmélyülni szakmai kérdésekben, és az első szépprózai írásaimban ilyen papírízű történetek is születtek. Itt inkább irodalmi ihletésű és némi utánérzésű...

– *Irodalomból kiinduló irodalom?*

– Igen, amire valójában akkor jöttem rá – hogy életerős és életre való történeteket hoztam immár magammal anélkül, hogy ezt tudatosan gyűjtöttem volna –, amikor először nekifogtam egy hosszabb lélegzetű íráshoz. Ez a *Kétéltűek a barlangban* című első regényem volt, amelyben még eléggé stilizáltan, és eléggé trükkösködve próbáltam nagyon modernnek látszani. Ez félig-meddig sikerült, de nem igazából. A következő hosszabb lélegzetű írásaim már teljesen visszatértettek ehhez a régebbiről hozott nyersanyaghoz, vagy pedig az akkori mindennapokban begyűjtött valós történetekhez és eseményekhez. Így történt: valahonnan a könyvekből indultam, és könyveket szerettem volna írni.

– *Melyik irodalomból indult ki a te irodalmad?*

– Én először a géplakatos szakmát tanultam ki, szakiskolába jártam. Ott nem nagyon okítottak ki bennünket, hogy mit kell olvasni. Úgyhogy nagyjából azt olvastam, ami a kezem ügyébe került, és saját magamat műveltem, ahogy tudtam.

– *Mondjál neveket a magyar irodalomból.*

– Mondok is. Teljesen magamtól jöttem rá, hogy pl. Jókai Mór jó író.

– *A történet sodra.*

– Valaki, aki – idézőjelben mondom – „normális” lépcsőfokon járja meg az iskolákat, az természetesen meg fogja tudni a tanárától,

hogy Jókai Mór jó író, és el kell olvasni. Nem saját magától jön rá. De én úgy kezdtem, hogy ponyvaregényeket olvastam, és akkor önszorgalomból rájöttem, hogy van egy Jókai Mór nevű író, és ő írt egy jó könyvet, és aztán elolvastam még harminc könyvét. Aztán a magyar írók közül fölfedeztem teljesen magamtól Mikszáth Kálmánt, Móricz Zsigmondot.

Ez volt egyébként a szerencsém, hogy rengeteget olvastam a magyar klasszikusoktól. Az élő magyar irodalomból jóformán semmit. Ott az '50-es évek végén nem is jöttek be Magyarországról könyvek a Vajdaságba. A klasszikusok alapján tudtam sikeresen felvételizni a bölcsészkaron. Amikor oda bekerültem, és amikor már elkezdtek jó tanárok irányítani, elkezdték felhívni a figyelmemet, kikre kell odafigyelni, milyen írókra, akkor kezdtem irdatlan mennyiségben olvasni, az észak-amerikai írókat is, Hemingway-től kezdve Steinbecken keresztül Faulknerig és Updike-ig szinte mindenkit. Részben a dél-amerikai, bár nem annyira, részben az angolt, és kevésbé a franciát és a németet. A németből Heinrich Böllt, de nem túl sok író. Ellenben az észak-amerikai irodalmat nagyon kedveltem. Akkor már persze figyeltem az élő magyar irodalomra is.

Valahogy így töltöttem föl irodalomból és irodalomismeretből, de ez úgy nézett ki, hogy ezeket nemcsak olvastam, hanem az élő magyar irodalom egy-egy képviselőjének egy-egy könyvéről már kritikákat is merészeltem írni. Amikor már kritikákat írtam, csak kénytelen voltam jobban belemélyedni abba, hogy itt milyen írói fogások születnek és történnek meg, és mi sikerül, és mi nem sikerül, és ha véleményt akarok formálni, akkor bele kell tanulnom a szakmába, és miután beletanultam a szakmába, akkor kezdtem – „beletanultam a szakmába”, ez azért kissé nagyképű kifejezés, de így módon valamennyire bejártam – akkor kezdtem magam is szépprózát írni.

– Egy állomás itt érdekes, igaz, kis megálló, és lehet, nincs róla különösebb szöveg, de engem nagyon érdekel. Ponyvaregényeket emlegettél, vajon

emlékszel, melyik ponyvaregényekről volt szó? Akkoriban ugyan milyen ponyvaregényeket olvastak az emberek?

– Magyar nyelven az én gyerekkoromban ponyvaregények nem jelentek meg. Később, sőt ifjúkoromban sem. Szerb nyelven már jelentek meg. Ocska, rossz regények voltak ezek, emlékszem, elolvastam néhányat közülük. Azért kezdtem ponyvaregényeket olvasni, mert más nem volt. Ezek még a két háború közötti időből megmaradt vékony füzetecskék voltak. Falusi padlásokon bukkantam rájuk. Mondhatnék néhány címet: a *Sárga rém*, *Fred a dzsungelben*, *A seriff csillaga*. Amiket megtaláltam, én azt faltam és olvastam, mert a falusi padlásokon más könyvek nem is igen voltak, a mi házunkban sem, és nem is bánom, hogy elolvastam őket. Ma már tudom, hogy ostoba kis könyvek voltak ezek. Viszont rászoktattak az olvasásra, és megtanítottak arra, hogy nem szabad unalmasan írni. Unalmas könyveket nem szabad írni. A jó könyvek azok, amelyek olvastatják magukat. Nyolcéves koromban a dzsungelben kóválygó Fredről olvastam, számomra érdekes volt ez a történet, és egy ültő helyemben végigolvastam az egész regényt. Ez azt jelenti, hogy valamelyik zugíró valamit csak jól csinált, mert az én korosztályom bevette ezt. És hogy miért vette be? Azért, mert ott állandóan történik valami. A hősök nem meditálnak, és nem lelkiznek túl sokat, hanem cselekednek, és történik valami, és ez egyszerűen olvastatja magát. Tudom azóta, hogy ez nem egészen így néz ki, és nem egészen így kell írni a könyveket, de ez az alapállás valahol állandóan motoszkál bennem, akkor is, amikor írok.

– Tarzán él benned?

– A Tarzán-könyveket nem olvastam, mert ezeket a „könyveket” filmen olvastuk. Jugoszláviában sokkal előbb, mint Magyarországon. Tarzán él bennem, mert a filmeket néztük, és Szenttamáson nem volt olyan egyszerű dolog elmenni moziba. Mert a mozi a kisvárosnak a szerb részében volt. Ha oda magyar gyerekek elmentek, akkor azzal eleve számolni kellett, hogy a film előtt még nem, de a film után verekedés lesz. Minden Tarzán-filmhez még egy ilyen plusz élményem is kapcsolódik.

– *A Tarczán-filmekben nem verik orrba egymást, mint a Virágos Katonában, ahol egyébként elhangzik egy recept, hogy az ellenfelet jól orrba kell csapni, akkor könnybe lábad a szeme, és akkor legalább időt lehet nyerni.*

– A filmekben általában sok mindent rosszul tudnak. Legalábbis ahogy én látom. Ha jól emlékszem, a magyar írók közül talán Tersánszky írta meg, sohasem értette, hogy például a vadnyugati filmekben hússzor szájon vágják egymást, hanyatt esik, aztán felugrik, akkor megint szájon vágják, aztán ő vágja szájon, és megint hanyatt esik, hát ez az életben nem egészen így néz ki. Mert például az ő apja egyszer ütött meg valakit, csak egyetlenegyszer, és az belehalt. Az igazi verekedésekben azért nem úgy néz ki, hogy órákig ütlegelik egymást, és akkor legfeljebb egy-két kék folt marad, hanem ott egy jól eltalált ütés sokat számít, és ez arany szabály volt, nem a filmekből, és nem a Tarczán-filmekből, hanem az életből. Orrba kell ütni, mert az fáj a legjobban. Könnybe lábad a szeme, nem lát, és akkor még egyszer orrba verni, esetleg állon, és akkor leül, és kész. Az életben ez így néz ki, nem úgy, hogy huszonöt ütest váltunk, háromszor belerúgunk egymásba, sőt harmincháromszor, és semmi különös nem történik.

– *Hát még amikor Török Ádám ólmos bottal leütött valakit!*

– Itt még elég visszafogottan fogalmaztam, legalábbis Török Ádám esetében. Mert ha megírom mindazt, amit ő csinált, akkor kissé olcsó rémtörténet-sorozat lett volna. Valójában az egytizedét írtam meg annak, amit az igazi Török Ádám megcsinált. Azt, hogy ólmos bottal lesújtott, szövegeim szerint ez időnként fordult elő, de a valóságban eléggé rendszeresen lesújtott, és később is elég nagy rendszerességgel csinálta azokat az erőszakos dolgait, amikről később Szenttamáson legendák keringtek. És hát Török Ádám, nem ezzel a névvel persze, legendás figura lett a későbbiekben. Van némi nemzeti alaphangja is, hogy miért lett azzá.

Olvasólámpa – Találkozás Gion Nándorral

Portréfilm, rendezte: Halmy György, Dunatáj Alapítvány 2000.

Fanyalogva néztem belülről is, meg most kívülről is a szülőföldemre, és mivel így néztem rá, nem szerettem túlzottan, de hát én megtehettem magamnak, megengedhettem magamnak azt, hogy szeretettel írok róluk. Elsősorban azokról, arról a kisebbségről, amelyiknek igenis volt tartása. Szeretettel tudok írni a gyerekkorról, mivel a gyerekkoromból származnak ezek az élmények is. Itt valahol ebben az eléggé eltorzult, kegyetlen és csúnya világban azért valamiképpen megpróbáltam már akkor is ösztönösen megkeresni, később tudatosítani azt, ami szép benne.

Nem állítom, hogy a gyerekkorom szép volt – azt sem, hogy nagyon boldog voltam –, de egy biztos: hogy nem volt unalmas. Mindig adódtak benne izgalmas percek, izgalmas napok, izgalmas hetek, amibe már gyerekkorban is beletartozott kicsit a kegyetlenség, de valahol egyfajta becsület és jóság is, amit emberektől, felnőttektől megtanultunk. A rendből és a tisztaságból indultam ki, abból próbáltam megállapítani, hogy mi a szép, és mi a csúnya. Persze a magam módján. Fehérre meszelt sárfalak mellől, felsöpört utcákon tudniillik a tisztesség kérdése volt az, hogy körülöttük benn a házban, pajtában, vagy kinn az utcán a ház előtt tisztaság legyen, és onnan nézzünk rá a világra; és azért a magam módján állapítottam meg innen, ebből az alapállásból, mi a szép, és mi a jó, mert különösképpen nem magyarázták ezt nekem. Szép volt például a tiszta utca, szépek voltak a fecskék, ugyanakkor csúnyák voltak a denevérek vagy a hernyók.

Szépek voltak a temetők is, érdekes módon; azért, mert ott nőtem föl, temetők mellett. Közelünkben volt a legnagyobb temető: a görögkeleti szerb temető, egy másik nagy temető: a magyar katolikus temető, a házunkkal szemben pedig ilyen nadrágszíp-parcellákon a zsidó temető, német temető, nazarénusok temetője – és

az ókatolikusok temetője. Ezek is szépek voltak, mert rendezettek voltak, és tiszták.

Az egyfajta tisztaságmánia, ami összekötődik a szépséggel, az így bennem maradt. Bennem maradt még a nyári estéken is, amikor hétvégén, szombat este az apró gyerekek hangosan sírtak – büszkén vallom, hogy én már akkor is elég férfiasan viselkedtem, mert nem sírtam. Tudniillik egész héten mezítláb jártunk, nagyon koszosak lettünk, főleg a lábunk lett koszos; hétköznapi estéken megmostuk hideg vízben, lavórban, szombat este viszont, mivel szappan kevés volt, és drága volt, külön erre a célra félretett cserépdarabokkal az anyák tisztára sikálták a nagyon koszos gyereklábakat; hát ezért volt a nagy üvöltés szombat esténként. De vasárnapra nagyon tiszták voltunk, mire templomba kellett menni, és szombat esti bömbölések után ismét megnyugodtunk, és élveztük azt, hogy kiválogathatjuk azt, hogy mi szép szűkebb környezetünkben, mi csúnya; próbáljuk kiirtani azt, ami csúnya, és próbáljuk szeretni azt, ami szép. [...]

Nem voltam még egészen négyéves, amikor a háború a szülőfalumhoz ért. A falu szélén laktunk. A kiemelkedő temető köré lövészárkokat ástak, ahogy közeledett a front felénk; azután ebbe a lövészárkokba végül nem katonák mentek be, hanem a környék lakói bújtak ott meg. Egyik oldalról jött a fölszabadító szovjet hadsereg, a másik oldalon álltak a németek, ágyúval lőtték egymást, és aknavetőkkel. Mi, ahogyan megbújtunk ott a lövészárkokban, mind a két oldalról minket vélték ellenségnek, és mind a két oldalról lőtték bennünket; egymást is lőtték, de bennünket is. Hát, én is ott lapítottam az egyik lövészárokban; közvetlen közelben csapódott be egy lövedék, és engem a föld alá temetett, rám omlott a föld. Fuldokoltam, egy horgas orrú öregember kapart ki a föld alól; köptem a földet és a sarat, és üvöltöttem, nagyon meg voltam rémülve, és talán akkor eszméltem rá, hogy milyen csúnya a világ körülöttem.

A háború átvonult azután rajtunk, élve maradtam, időben kikapartak, de a világnak ez a riasztó csúnysága megmaradt bennem a továbbiakban is. És ezt tetézte még akkor, ahogy rácsodálkoztam környezetemre, hogy milyen sok megrettent, megfélemlített ember-

rel, felnőttekkel vagyok körülvéve. Tudniillik ezt követően kezdtek módszeresen és brutális kegyetlenséggel tizedelni a Délvidéken élő magyarságot. Az én szülőfalumban is.

Később, amikor már növekedtem, és figyelemmel kísérhettem a mindennapi élet forgását és alakulását, még akkor is éreztem azt a kezdeti rettegést, hogyha lappangva is; ami abban nyilvánult meg, hogy az anyaország határain kívül szorult magyarság közül talán a délvidéki magyarságban volt a legkevesebb tartás. Mert amikor már nem kellett volna rettegni, akkor is ott volt például a legnagyobb asszimiláció, sokszor anélkül, hogy ezt kikényszerítették volna.

Már eleve gyanakvással fogadták azt, amit megírok, a magyarországi hivatalos kulturális közegek, azoknak a vezetői, és nagyon is problematikus íróknak tartottak ott is, a Délvidéken, Jugoszláviában. És ugyanakkor, mint minden rosszban, ebben a rosszban is volt valami jó is: elterjedt rólam a fáma, hogy ez az a sunyi író, aki ki mer mondani dolgokat, de úgy mondja ki, hogy támadgatni támadgatják, és megpróbálják a nyakát törni, de valahogy mindig kicsúszik. De ez aztán benne volt azokban a fél-balkáni, fél-délvidéki játékszabályokban; attól függött, hogy ki milyen ügyesen játszik. Valahogy nekem sikerült megírni azokat a témákat, amikről úgy gondoltam, hogy kell, érdemes, sőt muszáj írni.

Minden író eleve megbízhatatlan általában a hatalom szempontjából, egy nemzetiségi, kisebbségi író, az duplán megbízhatatlan. Ez is közrejátszhatott abban, hogy igazán nagy irodalmi alkotás, ami arról szólt volna, és ott, arról a világról, talán nem jelent még meg. Én megpróbálkoztam vele. Utánakutattam anyai nagyapámnak és nagyanyámnak az ősei felé, és velük kezdtem egy regényt, az ő szereplésükkel, szerepeltetésükkel. Persze itt sem egy az egyben: akár csak a gyerekszereplőkkel, ezt is megváltoztatva. Elkezdtem valahol a századfordulótól egy regényfonalat fűzni, az ő életüket megírni, az ő szüleik vagy nagyszüleik életére is utalva: valamiféle gyökereket próbáltam fölfedezni és megteremteni: magamnak is, meg kicsit annak a délvidéki magyarságnak is, akiről én – valószínűleg igaztalanul sokszor – eléggé elítélően szólok.

Régebben azt képzeltem, hogy mindezt ott csinálom meg, szülőföldemen, azután úgy hozta a sors, hogy – túlságosan nem voltam veszélyes helyzetben –, úgy éreztem, hogy kissé saját magamat kompromittálom, amikor a kilencvenes évek legelején az az ország kezdett nagyon leépülni – nem csak gazdaságilag és politikailag: erkölcsileg elsősorban – és itt én mint a közéletben is eléggé jelentős szerepet játszó valaki és író is, a nevemet adom ehhez azzal, hogy ott vagyok, és akkor úgy döntöttem, hogy nem folytatom ott tovább: nem leszek többé főszerkesztő; író leszek. Mondjuk, a kultúrpolitikában csináltam, lehet, egy-két olyan dolgot, amire nem vagyok büszke. Nem túl sokat, de előfordulhatott. Nem vállaltam tovább az ottani szerepek továbbjátzását: lemondtam a főszerkesztőségről és átjöttem Magyarországra, ahol csak író vagyok, és itt ezért vállalom a felelősséget.

Levél Sántha Juditnak

Budapest, 2000. február 20.

Kedves Sántha Judit!

Ön tényleg szívós fajta, és ez nagyon kedvemre való. Majd még beszélgetünk telefonon, de néhány kérdésére írásban is válaszolok.

1. Magyar útlevelem van.
2. Június 18-án vagy 19-én utaznék Stockholmba.
3. A repülőjegy ára ráér májusig. Devizaszámlám száma (ha kell): XXX, cím: OTP 1051 Budapest, Nádor utca 6.
4. Előadásom címe lehetne: Kisebbségben a túlélés kötelező! (Latroknak játszani).

Magyarázat: Legújabb (három regényt tartalmazó) könyvem címe: Latroknak is játszott.

Külön kérésem: Rengeteg vitathatatlan erényem mellett (például minden könyvemet kézzel-tollal írtam, mert írógépem csak egy ujjal

tudok pötyögni, akkor is rosszul, továbbá a szeszes italok közül a töményebb fajtát kedvelem, utálok levelet írni stb.) van egy káros szenvedélyem: sokat dohányzom. Ezt nem árt figyelembe venni elszállásolásomkor.

Köszönöm a meghívást, majd még halljuk és látjuk egymást. Előre is örülök.

Szeretettel üdvözl: Gion Nándor

A balkáni „paradicsomról” a szerencse égőve alatt

Szonda Szabolcs, Romániai Magyar Szó 2000. március 31., 1. és 5.

Gion Nándor 1941-ben született Szenttamáson, a Vajdaságban, ott élt és tevékenykedett, az ún. első Symposion-nemzedék reprezentatív prózaírójaként, rádiós főszerkesztőként (az Újvidéki Rádió magyar adásánál), színházigazgatóként és írószövetségi elnökként, egészen 1993-ig, amikor áttelepült Budapestre. Írói munkásságát mérvadó regények jellemzik.

Március 23-án este Magyarország bukaresti kulturális központjának vendége volt, és a fővárosi közönség előtt nagy kedvvel mesélt az általa átéltekről, a moderátor Gálfalvi György és a házigazda, Hergyán Tibor igazgató kérdéseire is válaszolva. Irodalom és politika történései zsúfolódtak szavaiban, olyan aktuális dolgokig elmenően, mint a legutóbbi időszak délszláv fordulatai, melyeknek értékelése egészen meglepő igazságokat fedett fel a szemtanú elmondása révén (pl. azt, hogy a kisebb-nagyobb ottani háborúk erős mozgatórugója... a szervezett rablás volt mint megélhetési mód, avagy az a meglátás, hogy ha most választások lennének, az ottani szavazók többsége valószínűleg ismét Miloševićre és klikkjére adná voksát).

Az est során a tíznél több nyelven fordításban olvasható Gion Nándor valahogy így fogalmazott: „Az életben nem volt szeren-

csém, az irodalomban viszont igen.” Élet és irodalom összefonódásáról beszélgettünk a Magyar Ház neves meghívottjával, a bukaresti közönségtalálkozó után.

– *Mi lehet az író szerepe a mai társadalomban? Elkerülheti-e a politizálást?*

– Az író szerepe az időkkel együtt változik. Sajnos a magyar írók esetében beidegződés, nem véletlenül és nem oktanul, hogy valamiképpen mindig részei a napi politikának. A közelmúltra és a jelenre gondolva, főként ha magamból indulok ki: kisebbségi íróként óhatatlanul politizáltam például akkor is, amikor szerelmes novellát írtam. Azzal, hogy magyar nyelven közöltem, még ha nagymértékben „virágnyelven” is – mert voltak olyan időszakok, amikor talán nem is a virágnyelvet, hanem inkább a „tolvajnyelvet” kellett megtanulni –, de azért csak bele kellett csempészni a politikát, mert egyrészt figyeltek rám azok, akik olvastak, másrészt azok, akik nagyon nem szerették azt, amit írok, és ezért figyelték munkámat. Ez alaposan benne volt az anyaországi írók műveiben is.

A rendszerváltás után, amit én még Jugoszláviában éltem meg, még inkább begyűrűzött irodalmi munkásságomba a politika, hiszen kínálta magát: nem lehetett nem írni egy háborúról, ami a szomszédságunkban zajlott, vagy a halottakról, akiket hazahoztak a frontról. Ezeket a dolgokat hitelesen kellett megírni, hogy valamilyen hatást váltsanak ki.

Áttelepültem Magyarországra, de ez az állapot akkor sem változott. A legtöbb íróhoz hasonlóan én sem „élesen” politizáltam, de azzal, hogy valamit kinyilvánítunk – és a legtöbb írónak szerencséje van véleménye, azt el is tudja mondani –, feltéve, ha jól mondjuk el, jelen vagyunk a közéletben. Akkor is, ha erre nem tartunk igényt, mert nem azért írjuk, amit írunk. Tematikájától függően vagy akár függetlenül, egy jól megírt könyv kifejt bizonyos hatást az olvasók körében, a közélet porondján. Lehet, hogy nem azonnal hat, hanem évek múltán, de megteszi hatását – ez valamiképpen benne van a magyar írók és alkotásaik természetében.

– *Milyen szerepe van ebben a közönségnek? Ön milyen ideális olvasótáborot képzel el regényei számára?*

– Nem akarok olyasmit mondani, amiből arra lehetne következtetni, hogy nagyképű vagyok, de nekem még jugoszláviai magyar íróként, egy idő után – amikor már úgymond forgalomba került a nevem – számítanom kellett arra – ha tetszett, ha nem –, hogy a jugoszláviai magyar közösség odafigyel arra, amit írok. Az általam fontosnak vélt dolgokról írok, igyekeztem szerint úgy, hogy aki elolvassa, az is érezze: azok a dolgok fontosak. Jól kell írnom, hogy az olvasó rádöbbenjen: az írás témájának súlya van. Ha nem érzi, annak valószínűleg én vagyok az oka.

– *Hogyan látja a kisebbségi magyar irodalmak és az anyaországi magyar irodalom kapcsolatrendszerét, viszonyát?*

– Még kisebbségi íróként elég szépen beilleszkedtem az egyetemes magyar irodalomba. Könyveimmel foglalkoztak, filmeket készítettek belőlük és így tovább. Ennek ellenére azt mondhatom: Magyarországon könnyebb magyarul írni, mint határain túl. Nem azért, mert ott kényelmesebbek az íróasztalok, hanem azért, mert a határon túl egy sor dolgot más nyelven kell elintézni, ami az író idejét rabolja, és rongálja a nyelvezetét. Ennek ellenére panaszkodni nem érdemes és nem ildomos, hiszen amikor a határon túli alkotó leül íróasztalához, akkor a kulcskérdés az: jót ír-e, vagy rosszat? Igaz, egy csomó nyűg van a nyakán, ami az anyaországban nem terhelné, ott ugyanis néhány nehezék egyszerűen nem létezik. Másrészt a többnyelvű közösség mindig más, mint az egynyelvű, és ez csak bentől figyelve vehető észre; az egynyelvű közösség tagja sok mindent nem is ért meg, ami többnyelvű, pláne kisebbségi közösségekben született.

– *Amikor áttelepült Magyarországra, vitte magával lélekben a vajdasági környezetet is?*

– Vittem akkor, viszem most is, s ezt nem is akarom elkerülni. Részben utánam jön, olyan, írásaimban szereplő, élő személyek

alakjában, akik fizikai valójukban is átjöttek Magyarországra, találkoznak velük, hozzák a maguk baját-gondját, örömét, másrészt pedig a Délvidéken rögzített élményanyagot még nem sikerült teljességgel feldolgoznom, óhatatlanul begyűrűzik a budapesti témájú novelláimba is. Csak egy példát mondok: az a regényem, amit ebben az évben akarok megírni (a *Latroknak is játszott* című regénytrilógia tervezett folytatása, kiegészítése – az újságíró megjegyzése), valós történetből indul ki, amit aztán a képzelet is kiszínez, és ez nagyjából arról szól, hogy valaki a Délvidékről kénytelen Budapestre menekülni a II. világháború után, mert ha ottmaradna, vagy oda visszamenne, megölnék. Nem rólam van szó, hanem egy olyan valakiről, aki mondjuk, tábori csendőr volt a magyar honvédség kötelékében, részt vett a budapesti romeltakarításban, és aranyat talált a tevékenysége során, ennek következtében egy ideig egészen jól él, később visszamegy oda, ahonnan érkezett, meg le is csukják adott ponton stb. Amint látható: régi délvidéki emlékek, mozzanatok, szálak kapcsolódnak budapesti történésekhez.

– *A műveiben megjelenő világot vagy az annak alapul szolgáló balkáni univerzumot hogyan tudná tömören jellemezni?*

– A kívülálló, mondjuk, a nyugati szemlélődő szempontjából talán a legtömörebb jellemzés ez lenne: *érthetetlen*. Akik benne élnek – és ki kell mondani: nemzetiségtől függően – vagy örültségnek tartják, vagy egyfajta szent hősiességnek. Annak, aki nem tapasztalta meg, az egész helyzet jócskán átláthatatlan. Én átéltem és átláttam ezt az egészet. Arra jöttem rá: milyen nagy ereje van egyfajta kizárólagos nacionalizmusnak, milyen hosszú ideig rá lehet játszani erre az olcsó kártyára. Függetlenül attól, vagy azzal együtt, hogy ez mennyi szenvedést hoz, ezen a vonalon lehet a legtöbbet és a legmeggyőzőbben hazudni. Az emberek elhiszik, mert el akarják hinni, pláne ha szépen van tálalva. Azok, akik ezt művelik, főként ha hatalmon vannak, és így kezükben tartják a tömegtájékoztató eszközöket, szép és dagályos jelszókkal nagyon sokáig kábíthatják a sokszor egészen becsületes embereket, valamiféle rossz ügy mellé állítva őket.

– *Mit tehetnek azok, akik megtapasztalják és megértik ezt a jelenséget?*
– Sajnos nem sokat. Ameddig fel lehet pörgetni egyfajta eufóriát, a józan érvek nemcsak hogy súlytalanok maradnak, de nem is hallgatják meg őket.

– *Végül is érzelem és értelem vívja küzdelmét e téren...*

– Igen. Ami a maradék Jugoszláviát és szülőföldemet illeti: a harásány nacionalizmussal szemben nem eléggé hangos az elvárható ellenzéki politizálás, így nem is hatásos.

– *A most lezajlott közönségtalálkozón órákon át „mesélt” a jelenlévőknek, és mindenki szívesen hallgatta. Ez azt bizonyítja számomra: a közönség még mindig szeret érdekes történeteket hallgatni. A történetmondás még lehet a kortárs próza egyik követendő iránya?*

– Ennek kapcsán régóta vitáznak irodalmi berkekben. Sokan már azt is kijelentették: a történet – mint olyan – halott az irodalomban. Én viszont, sok más „ars poetica” mellett, azt is vallom: ha már általam fontosnak tartott dolgokról akarok írni, úgy, hogy azokat olvasóim is fontosnak tartásák, akkor lehetőleg ne írjak unalmasan. Ez egyik alapelvem, melynek betartásához azonban szükségesek a történetek, események. Az más, hogy ezek – prózában közvetítve – akár rímelhetnek is egymásra, mint egy jól megkomponált vers, ugyanakkor az olvasó nem alszik el mellettük, és talán magáénak érzi az írás tárgyát.

Beszélgetés „A hatodik ujj” körül

Tarján Tamás – Balázs Attila, Duna Televízió *Katedra nélkül*: Szép magyar novella 2000. május 22.

Költőkről szokták mondani hangjuk egyszerűségét, tisztaságát jellemelve, hogy úgy énekelnek, mint a rigó. De hallottam én ezt Sütő Andrástól is, a próza- és drámaírótól: „Minden madár úgy dalol, ahogy a csőre áll.” – Gion Nándorból árad az elemi mesélőkedv, írásait fölfűti a történet...

– ...de gondolom, azért nemcsak a madaraktól tanultál például A hatodik ujj című elbeszéléseidet írva. Föl tudod-e idézni, hogy mikor és mennyi idő alatt készült ez a novella?

– A novella elég gyorsan elkészült, tulajdonképpen véletlenül jött össze. Na most, azért kezdek ilyen nehezen bele az elmesélésébe a történetnek, mert hát én eleget szerepeltem már tévében és rádióban, de előtte mindig megbeszéltük, hogy hogyan improvizálunk. Most először ülök úgy itt, hogy nem beszéltünk meg előre semmit, hanem a kérdések itt először hangzanak el, és először válaszolok. – És hogy válaszoljak is: ezt a történetet nekem elmesélte egy nagyon szimpatikus és véletlenül hozzám betévedt ismerősöm. És gyorsan is megírtam; a novella egyébként elég rövid, tehát időben elég rövid idő alatt lehetett írni. Az érdekesség az, hogy amikor megírtam, abban a pillanatban éreztem – nem mondhatnám azt, hogy azt éreztem, hogy ez jó novella, bár általában az ember ezt is megérzi; nemcsak a novellista, a költő is, asszem, a kritikus is –, hanem inkább azt éreztem meg, hogy ez az ember, akit beszéltetek, és akinek a történetét elmesélem, illetve elmeséltetem vele, ez életrevaló valaki, irodalmilag életrevaló. És ez tovább élthető, és tovább élthető tovább történetekben, ami meg is történt, ebben a kötetben, amit most itt a kezetekben tartotok. [...]

– Nándor, hadd kérdezzem tőled, hogy rád, azaz hát, alakmásodra, M. Holló János íróra – bár ez a történet nem az övé, hanem egy asztalostól

kapja ajándékba – mégiscsak hogyan ragadnak az emberek és az esetek? Úgy jársz-kelsz, és szembejönnek veled a történetek?

– Úgy látszik, hogy örökölttem valamit az őseimtől. Magam sem tudom pontosan, hogy mi ez, hogy gyorsan egészen közeli kapcsolatot, majdnem bizalmas kapcsolatot tudok teremteni emberekkel, oly módon, hogy elkezdnek őszintén mesélni. Talán azért – ez nem valami különleges képesség, nem áltatom magamat ezzel –, talán azért, mert észreveszik, hogy figyelek rájuk. Gyerekkoromtól kezdve én mindig nagyon szerettem figyelni az embereket, amikor magukról beszéltek. És velem még nem fordult elő, hogy valakitől azért kérdeztem meg valamit, hogy éppen múljon az idő, vagy hogy ne hallgassunk, hanem ha már megkérdeztem valamit, akkor odafigyeltem a válaszára. Talán ezt érzik meg bennem az emberek, hogy ez most figyel rám, és érdekli az, hogy mit mondom. És ezért mesélnék gyorsabban, mint esetleg másoknak. És ezért tudok én összegyűjteni több történetet, mint talán mások, akik hát kevésbé tudnak ilyesféle kontaktust teremteni akár ismeretlenekkel is, vagy felületes ismerősökkel is.

– Mielőtt a Bruzsinszky-történet elhangzik, azelőtt mi itt egy söntés díszletében beszélgetünk; a novellának is nem elhanyagolhatóan motívuma a szesz, de aligha a legfontosabb. Melyik az a motívum, amelyik leginkább szervezi szerinted ezt az írásodat?

– Hát, most elmélkedhetnék nagyon hosszasan erről, de félek, hogy ez nagyképűségbe torkolna, tudniillik ezt az írásomat én kisebbségben írtam meg, amikor kisebbségben éltem valahol, amivel nem azt akarom mondani, hogy rosszul éltem, csak ennyit mondom, hogy kisebbségben; de más voltam, mint a többség. És ez a másság, ez sokszor nagyon terhes tud lenni. És ebben az egyszerű kis novellában is ez van, hogy megjelenik egy ember, aki nem akar különbözni másoktól.

– Egyébként, ha szabad kérdeznem, jelképes értelemben te magad saját sorsodban próbáltál a hatodik ujjadtól, a kisebbségi hatodik ujjtól szabadulni bármiképp is?

– Én nem, soha nem akartam, sőt kihangsúlyoztam mindig a hatodik ujjamat. Ellenben rengeteg embert láttam, akik megpróbálták szabadulni. Szerintem általában hitvány emberek voltak, de hogyha jobban végiggondoltam az okokat, hogy miért tudtak ettől megszabadulni, hát néha, ha nem is adtam nekik igazat, de úgy elfogadtam, hogy ilyenek, amilyenek. Nem kedveltem őket. [...]

– *Nem várom tulajdonképpen Giontól se, hogy megfejtse, az azonban érdekelne, hogy ez a kötet – a Mint a felszabadítók – hogyan szívtá magába a jóval korábban keletkezett, és tulajdonképpen nem ennek az anyagához sorolódó novellát, amit majd hallani is fogunk.*

– Észrevettem, hogy itt a főszereplő – nem ez, aki..., nem a Bruzsinszky, akinek hat ujjá van; hanem a főszereplő, aki mesél erről – irodalmilag életrevaló. És erre építeni lehet a saját történeteit és kitalált történeteket is, és egyáltalán, egy emberi sorsnak a megrajzolását is. Rá lehet építeni, és nem is kell ehhez túlságosan nagy erőfeszítés és túlságosan sok trükk, mert szerencsésen lett kitalálva és elindítva. Ez egy asztalosmester...

– *A mesélő.*

– A mesélő. Aki érti a szakmáját, és tudja, hogy hol van a helye a világban, de ebben a világban aztán ki is könyököli magának ezt a helyet. Ez egyszer sikerül, másszor nem sikerül. És időben is jól indult – valamikor ott a '70-es évek végén, a '80-as évek elején – ez a novella, amit majd hallani fogunk; azután kapcsolódtak hozzá a többiek, és időben is, és ott helyben is felpörögtek az események; részben az itt ábrázolt főhős körül vagy vele együtt, részben meg körülöttünk, akik ott éltünk. Tehát órá rá lehetett ezt építeni, és így illeszkedett be nagyon szervesen ez a rövid novella ebbe az egész könyvbe.

– *Egyébként, ha jól tudom, bocsánat, úgy tudom, hogy Gion Nándor fémipari iskolába járt, és engem őrült érdekel, hogy ez a fémes embernek a vonzódása a fához, amelyik itt...*

– Fémipari iskolába jártam, ebből kifolyólag nagyon nagyra becsültem mindig a kétkezi munkásokat, azért, mert én nagyon ügyetlen voltam. Különben – nem dicsekvésképpen mondom, de – én szakképzett géplakatos vagyok; semmit sem értek a géplakatosághoz, de azért befejeztem becsülettel az iskolát, és mindig csodáltam a mellettem dolgozókat, akik viszont értettek ehhez. És ugyanígy mindenféle... amikor látom, hogy valaki fával, fémmel vagy téglával dolgozzon – mert kőművesekkel is sokat dolgoztam, ott is elég ügyetlen voltam –, hogy mennyire értik a munkájukat, azokra az emberekre mindig úgy felnéztem ilyen szakmai... általam nagyon alacsony szakmai színtről felnéztem ezekre az emberekre, és mindig kedveltem őket, és megbíztam bennük. És így ugrott be ebbe az én képembe, ez a mindenhez értő és az életben is eléggé tájékozott asztalosmester. [...]

Az öntudatról és a bátorságról

Magyar Televízió, *Alaphangok* 51. rész, 2000. május vége körül

Regényeimben sokat írtam egy utcáról, ma is Zöld utcának nevezik Szenttamáson, egy közép-bácskai nagy faluban. Zöld utca egy folyó és egy szerblakta körzet között húzódik. Többnyire magyarok lakják. Az utcáról sokat írtam, egy fiúról, aki ott nevelkedett fel, viszont még eddig sohasem – róla szeretnék szólni.

Elég mostoha körülmények között élt, özvegy édesanyja nevelte, aki takarítónő és szakácsnő volt a falu másik végén. A fiúnak mindennap, ha ebédelni akart, át kellett menni a szerblakta részen. És ő éhes volt, átment. Általában megverték, hogyha gyerekekkel találkozott. Ez annak idején arrafelé afféle népszokás volt, néha még ma is az, hogy nemzeti alapon csak úgy sportból megvernek valakit. Hogyha egy-két ilyen izgágább fickó jött vele szembe, azokat még megverte. Ha többen voltak, akkor viszont őt verték meg, amit ő az-

után úgy viszonzott, hogy megleste, hogy egyenként a szerb körzetből mikor jönnek át a Zöld utcába a fiúk, és akkor azokat egyenként visszaverte.

Azután felnőtt, megerősödött, nagyon szeretett dolgozni, egy szép házat épített – már dachból is – a szerb körzetnek a peremén. A családja gyarapodott, a gyerekeit mindenképpen magyar iskolába akarta járatni, persze azoknak is a szerb kerületen keresztül kellett a magyar iskolába elmenni, de őt már akkor azért annyira tisztelték, és ismerték az erejét is, hogy az ő gyerekeit már nem merték bántani. A gyerekek felnőttek, azután valahogy a talpuk alól kiszaladt a magyar oktatás. Végül ez a kemény és szikár ember megunta a dolgot, szép házát eladta, átköltözött Magyarországra.

Őszintén remélem, hogy az emlékeit megőrzik: emlékezni fognak a magatartására, az öntudatára és a bátorságára is bizonyos szorult körülmények között. És őszintén remélem, hogy azzal, hogy átköltözött az országhatáron, ebből Magyarországra is hozott valamit.

Egy író hosszú menetelése

Fehérvári Zita, Demokrata 2000/39., 42–43.

Gion Nándor 1993-ban a Vajdaságból települt át. Kritikusként indult, majd szépprózai írásai jelentek meg. Legismertebb regényei: *Virágos Katona, A kárókatona még nem jöttek vissza, Börtönről álmodom mostanában*. Több más díj mellett tavaly a Márai-díjat, idén a Magyar Köztársaság Babérkoszorúját ítelték oda neki. Műveit több nyelvre is lefordították, több regényéből film készült. Szokás mesélő írónak nevezni.

– Hét évvel ezelőtti áttelepülésének okairól már faggatták eleget. Engem inkább az érdekelne, hogy miként élte meg az áttelepülést, hogyan viszonyultak döntéséhez itt, Magyarországon, és hogyan otthon, a Vajdaságban?

– Nálam a váltás – ellentétben sokakkal – semmiféle törést nem okozott. Íróként már régóta untam a kisebbségi sorsot, és már régen szerettem volna átköltözni Magyarországra. Sima íróként bármikor áttelepülhettem volna, már akár húsz éve is, de vajdasági írószövetségi elnökként nem lett volna ildomos, elsősorban íróársaim miatt. Feleségem, aki innen jött hozzám férjhez, fiam és lányom is magyar állampolgár. Én voltam az egyetlen fekete bárány a családban, így – a közéleti tisztségeim lejárta után – én is eljöttem utánuk. Viszonylag könnyen beilleszkedtem a mindennapi és az irodalmi életben egyaránt, hiszen korábban rendszeresen jártam Magyarországon. Itt sokat írtak a könyveimről, sok helyen voltam író-olvasó találkozón, egyszóval nyüzsgöttem az itteni irodalmi életben, díjakat kaptam és így tovább. Voltak és vannak, akik úgy vélekednek, hogy cserbenhagytam az otthoniakat, de amikor én átjöttem, olyan sokan átjöttek már a Vajdaságból a magyar értelmiségiek közül, hogy a távozásom szinte fel sem tűnt. Az íróársaim közül többen nem örültek a döntésemnek, de megértéssel fogadták. Amikor rám kérdeztek, hogy miért, nagyon őszintén azt mondtam, hogy amíg úgy éreztem, hogy valami hasznosat tudok ott tenni azzal, hogy ott vagyok a helyemen, Délvidéken, addig maradtam, most úgy érzem, hogy én már ott semmi hasznosat nem tudok tenni. Legalábbis a közéletben. Ami pedig az irodalmi munkásságomat illeti, azt itt is folytathatom, talán még jobb körülmények között, mintha ott maradtam volna.

– *Tevékeny résztvevője volt az ottani közéletnek: volt a Vajdasági Írószövetség elnöke, az Újvidéki Rádió magyar szerkesztőségének főszerkesztője, az Újvidéki Színház igazgatója. Gondolom, nem véletlen, hogy ilyen posztokat tölthetett be.*

– Érzésem szerint három érv szól emellett, hogy engem bevesenek a közéletbe. Az első: íróként gyorsan befutottam. A második: újságíróként szinte mindenről korrektül tudósítottam a pártkongresszusoktól a filmfesztiválokig. A harmadik: hogy cinikus emberként tartottak számon, aki nem kötődik szorosan a napi politikához, tehát esetleg hinni lehet neki.

– *Mi volt az a pont, amikortól úgy érezte, hogy nem tud tovább hasznos lenni a közéletben?*

– „Fontos” közéleti személyiségként az Újvidéki Rádió Magyar Szerkesztőségének főszerkesztője voltam. Ez a szerkesztőség vezetése és nevem alatt felfejlesztett napi huszonnégy órás magyar műsort. Eddig tehát hasznos voltam ebben a tevékenységben. A jugoszláv polgárháború kezdetével viszont sorvadni kezdett a szerkesztőség, és ehhez már nem akartam a nevemet adni. Tehát itt már hasznos dolgot nem tudtam művelni. Ebből a szerepből ki kellett lépniem: megmaradni „csak” írónak, így viszont Magyarországon hatékonyabban tudtam dolgozni.

– *Ez az igen tevékeny közéleti szerepvállalás nem folytatódott itt, Magyarországon. Miért?*

– Én sem igényeltem, de mások se. Részt vettem egy-két szerkesztőbizottság munkájában, de külsősként. Szerepelgettem egyikét kuratóriumban, de én is inkább azt szerettem volna, hogy minél többet üljek most már az íróasztal mellett, és írjam meg azokat a „remekműveket”, amiket olyan régóta terveztem, és mindig egyéb elfoglaltságom miatt, vagy arra hivatkozva halogattam. Végre most sikerül irodalmat csinálni, mindig ezt szerettem volna.

– *S meg lehet abból élni, hogy valaki „csinálja” az irodalmat?*

– Ami szerencsés az életemben, hogy anyagilag mindig megvoltam. Persze nem mintha túl sokat fizetnének egy-egy novelláért vagy regényért. A szilárdabb anyagi háttérrel valami más adta, amit kevésbé szeretek, bár csináltam régebben is, és csinálom most is: a film. Mielőtt áttelepültem volna, már hat könyvemből készítették filmet vagy tévéfilmet. Nem mindig lettek belőlük sikeres filmek, az első – a *Testvérem, Joáb* című regényből *Naplemente* címmel készült jugoszláv film – például örült nagy bukás lett. De belesodrótam a filmszakmába. Elsősorban úgy, hogy saját könyveimből írok forgatókönyveket. Ezt folytatom most itt is. Bár a magyar film igen-igen szerény körülmények között él, de itt azért még mindig jobban fizetik a szerzőket, mint az irodalomban.

– *Vajon mi az oka annak, hogy ilyen nagy számban forgatnak filmet regényeiből?*

– Talán a cselekményesség az oka. De talán a szerencse is közrejátszott egy kicsit. A hetvenes-nyolcvanas évek idején az Újvidéki Rádióban munkaköri feladatként rendszeresen írtam filmkritikát, s elég sokat jártam filmfesztiválokra, így elég sok filmmel összeismerkedtem, és ahogy az már lenni szokott, érdeklődtünk egymás munkája iránt. Aztán elolvasva a dolgaimat, vagy azért, mert szimpatikus voltam nekik, vagy azért, mert fantáziát láttak a dologban, de egyszerre csak úgy beindult a filmezés. Például az egyik könyvemből úgy lett film, hogy elmentem egy esti vendégségbe az egyik filmrendező barátomhoz, ott ült egy igen bánatos, kissé részeg férfi, és sírt. Ismerős volt valahonnan – egy közismert francia filmszínész volt –, és kérdeztem, hogy miért sír. Azért – mondja –, mert most vissza kell repülnie Párizsba, de ő unja Párizst, itt szeret élni. Folyt ez a kissé zagyva beszéd közöttünk, és úgy félig tréfásan mondtam neki, hogy itt van egy jó könyv, ülj föl a repülőgépre, olvasd, és majd megvigasztalódsz. Odaadtam az egyik könyvem, a *Sortűz egy fekete bivalyért* címűt. S mit ad Isten, körülbelül másfél év múlva francia-magyar koprodukciós film készült belőle.

– *Jelenleg is forgatnak az egyik könyvéből filmet.*

– Amikor átjöttem, az első itt megjelenő könyvem az *Izsakhár* című regény volt. Akkor Jugoszláviában még dúlt a háború, és ez a regény a kitört polgárháború lecsapódásairól szólt. A főszereplők közvetlenül nem érintettek a harcokban, de megérik az egész háború légkörét, megpróbálnak igazodni a világhoz, és megpróbálják túlélni azokat az értelmetlenül zűrzavaros időket. Amikor felkértek, hogy írjak belőle filmforgatókönyvet, akkor nagyon aktuális volt a téma. Miután a forgatásra nem volt elég pénz, később úgy gondolták, hogy mégsem annyira aktuális. De most újra előtérbe került, még mindig él a forgatókönyv, és még mindig látnak benne fantáziát. A munkálatok még nagyon az elején vannak. Annyi azért elmondható, hogy Kubik Anna a főhősnő.

– *A forgatókönyvírás mellett más műfajokkal is megpróbálkozott: többek között hangjáték, illetve ifjúsági regény írásával. Valójában melyik az a műfaj, amiben otthon érzi magát?*

– A regényt szeretem a legjobban. Kezdetől fogva azt szerettem, és azt is művelem ma is a legszívesebben. Azért, mert a regényírás egy hosszú menetelés, ami közben nagyon sok jó ötlet beugorhat. A második helyen a novellák állnak, de velük kapcsolatban egy kicsit mindig az az érzésem, hogy a keretbe nem fér bele minden fontos dolog: beszűkül. Ezek a kiruccanások, mint a hangjáték, nem önálló munkák, hanem inkább a már megírt szépprózai munkáimnak átdolgozásai. A szépprózában úgy érzem, hogy ha nagyon komolyan nekifogok a munkának, szinte holtbiztos, hogy jó eredményt tudok felmutatni. A hangjátéknál vannak nálam jobbak is. Mint ahogyan a filmet sem fogom sohasem igazán jól megtanulni. Én egy kicsit mindig kívülálló vagyok. A filmzés csapatmunka, én pedig valójában nem szeretem a csapatmunkát. Azt szeretem, ha valamit az elejétől a végéig én csinálom meg. A rádiónál, színházban vagy filmen annyi mástól függ a végeredmény, hogy mindig elveszve érzem magam, s ráadásul sohasem azt csinálják, amit én elképzelttem, vagy legalábbis nem egészen azt. Ezért ózdom ezektől a csoportos alkotásoktól. Ezekben a csoportokban nem érzem magam akkora biztonságban, mint amikor csak magamra vagyok utalva.

– *Ez valamiféle kívülállásra enged következtetni.*

– Igen, nem tudok beépülni ezeknek a műfajoknak a világába. Nyilván az én hibám. Én igazi profinak érzem magam a szépprózában, másutt megpróbálok profi módon viselkedni, de az nem biztos, hogy sikerül.

– *Mit gondol, mire kellenek nekünk ma az írók?*

– Írók mindig kellett, maximum nem mindig szerették egyformán őket; és mindig kelleni is fognak, persze nem mindig egyformán fogják szeretni őket. Nem szeretem az írók feladatát megha-

tározni, mert az minden írónak a maga dolga. Én azért írok, mert számomra fontos dolgokat szeretnék közölni másokkal, és ezt úgy szeretném közölni, hogy mások is ráérezzenek közben arra, hogy ezek fontos dolgok. Ehhez pedig ajánlatos jól írni.

„Eljutottunk oda, ahonnan elindultunk” – Bemutkozó előadás

Elhangzott 2000. december 14-én a Magyar Művészeti Akadémián, rövidítve, szerkesztve megjelent: *Akadémiai beszélgetések*, 5., szerk. Nagy Franciska, Magyar Művészeti Akadémia, Budapest, 2000; és a *Forrás* 2002/12. számában

Bemutkozásként annyit, hogy 1941-ben születtem mint a királyi Jugoszlávia állampolgára. Királyi Jugoszlávia, ezt fontos kihangsúlyozni. 1941 február 1-én. Úgy jó két hónap múlva magyar állampolgár lettem, mert Magyarország visszacsatolta a Bácskát. Én Bácskában születtem, Szenttamáson. Akkor négy évig magyar állampolgár voltam, azután a szocialista utód Jugoszlávia állampolgára lettem, anélkül, hogy elmozdultam volna. Onnan néztem a világot, Szenttamásról, s az a világ nem nagyon tetszett nekem. Azzal együtt nem nagyon tetszett nekem, hogy akkor fölemelkedőben volt a családom. Ezt úgy kell értelmezni, hogy a paraszti sorból az apám iparossá kapaszkodott föl. Kőműves lett. Többen kutakodtak aziránt, hogy kissé furcsa nevem van – „Gion” –, honnan származunk. Az egyik ilyen ambiciózus rokonom előállt egy teóriával, hogy mi valójában francia nemesek leszármazottai vagyunk, akiket Mária Terézia betelepített a Dél-Alföldre, a Bácskába, Bánátba. Nekem ez kezdetől fogva gyanús volt, mert ahogy én a családra vissza szoktam kérdezni saját emlékezet alapján, valamennyi őszámom abszolút nincstelen, földhözragadt magyar paraszt volt. Nekem ez a nemesi vonal valahogy nem tűnik túl hitelesnek. Egy másik rokonom, aki alaposabb

volt, és alaposabban utánanézett, hogy honnan is származunk, végül listával állt elő, s ebből kiderült, hogy a lehetséges ősünk tényleg francia volt, Elzász-Lotaringiából telepítették be Mária Terézia idejében, és úgy hívták, hogy Stephan Gion, és kőműves volt. Amikor ezt megtudtam, és leszűrtem, akkor mondtam, hogy mi egy nagyon tehetséges család vagyunk, mert több száz éves kemény munkával elértük azt, hogy eljutottunk oda, ahonnan elindultunk. Kőműves-család voltunk, saját házunk is volt. Tőlem azt várták el, hogy a családot följebb, egy magasabb rangra fejlesszem, és azt várták tőlem, hogy ne az építőiparban, hanem az acéliparban érjek el valamit. Kiadták a parancsot, hogyha már a család így araszol fölfelé, nekem géplakatosnak kell lennem. Büszkén vallom, hogy az is lettem. Diplomám van róla.

Akkor egyszerre átváltottam egyfajta humán értelmiségi területre. Ennek két oka van. Az egyik az, hogy meg voltam arról győződve, hogy belőlem jó író lehet. Ezt otthon, becsületes iparoscsaládban nem volt ildomos hangoztatni, de én meg voltam győződve, hogy jó író lesz belőlem. Ez volt az egyik ok. A másik ok, hogy abszolút ügyetlen voltam és vagyok minden kézműves dologra. A géplakatosi diplomát megszereztem, de én még ma sem tudok normálisan egy szöveget sem beverni a falba vagy megreszelni valamit, egy csavart rendszeren becsavarni valahova. Úgy sikerült diplomát szereznem, hogy az elméletben jó voltam. Elméleti síkon eldumáltam magam. A lényeg az, hogy sikerült bejutnom valamiképpen mint szakképzett géplakatos a bölcsészkarra, a magyar nyelv és irodalom tanszékre. Családom nem volt elragadtatva. Először is nem nagyon értették, hogy mi az, hogy irodalom, mi lesz így belőlem. Ezzel együtt valamiféle tehetségem, úgy látszik, volt és van az emberek közötti kommunikációban. Ez most egy divatos kifejezés. A lényeg az, hogy az egyetemen eléggé szépen, normálisan haladtam előre, minden vizsgámat letettem, ahogy kell, soha meg nem buktam. Ez az 1950-es években kezdődött és az 1960-as években folytatódott, amikor Jugoszlávia itt Közép-Kelet-Európában egyfajta kirakat-ország volt a szocialista országok között. Gazdagabb volt mindegyik-

nél, szabadabb volt mindegyiknél, még a nemzetiségi jogokat is sokkal jobban biztosították, mint más országokban, és ezért nyílt meg ott meg a magyar tanszék, amire én beiratkoztam, és amit én befejeztem. Közben már ösztöndíjat kaptam az Újvidéki Rádiótól, míg tanulmányaimat folytattam. Ott akkor napi 18 órás magyar adások mentek. Az ösztöndíj körülbelül annyi volt, hogy ki tudtam fizetni az albérletemet az egyetemi tanulmányaim során, és naponta kétszer ehettem, egy doboz cigarettát megvehettem. Jól elvoltam.

Befejeztem, és azonnal a rádióba kellett menjek kezdő újságírónak, aki plakáthíreket közölt, hogy „ekkor és ekkor itt és itt, a Kecse utca 25-ben ilyen és ilyen rendezvény lesz”, és kész. Ennyi volt a szellemi megterhelés. Ebből sokat kellett csinálni. Ezzel kezdtem, de a ranglétrán azért ott is mentem fölfelé, aztán már hosszabb cikketeket is írhattam, és kaptam a havi fizetést. Azután rovatszerkesztő lettem, majd irodalmi szerkesztő. De ez már nem egy-két év, hanem egy-két évtized. Azután színházigazgató is lettem, sőt, azután ennek a rádióknak a magyar szerkesztőségében, amelynek ugye napi 18 órás magyar nyelvű műsora volt, főszerkesztője lettem, és ebből a 18 órából 24 órát csináltam. Ez úgy néz ki, mint egy sikerkarrier, ha így elmondja az ember. Valójában az is, de ehhez hozzátartozik az, hogy ez volt a civil foglalkozás, a civil szférában csináltam én ezt, azért, hogy beírhák a munkakönyvembe, hogy munkaviszonyban vagyok, és egyszer majd nyugdíjat kapjak. Ugyanakkor mivel kezdetűl fogva író akartam lenni, nem géplakatos, nem újságíró, nem főszerkesztő, emellett írtam a könyveimet éjszakánként. Még mindig tartott ez az eléggé jó hangulatú jugoszláv szocializmus, ami nem csak abban nyilvánult meg az ottani magyarság felé, hogy az egyetemen magyar tanszékét lehetett nyitni, hanem egy egészen erős magyar könyvkiadó is volt. Annyira erős, államilag támogatott – és ezt bizonyíthatja Vathy Zsuzsa, aki itt ül, és nagyjából egykorúak vagyunk, ugyanaz a generáció –, hogy én, ahogy elkezdtem írni a könyveimet, nekem már három-négy könyvem megjelent, amikor neki itt Budapesten még csak egy. Ez nem biztos, hogy azért, mert én sokkal jobb vagyok vagy jobb vagyok, hanem ilyen lehetőségek

voltak. Én írtam a könyveket, s a civil karrierhez hozzájárult az is, hogy közben megjelentek könyveim.

Ezek a könyvek nem voltak egészen problémamentesek. A pályafutásom legelején úgy nézett ki, hogy csatlakoztam egy csoporthoz – van, aki hallott róla, van aki nem –, úgy hívták, hogy az Új Symposion csoport. Abszolút kozmopolita, abszolút modern, és minden, amit akarunk. Erre is volt igen sok pénz, azért merthogy kozmopolita és modern volt, ebbe beletartozott egyfajta jugoszlávság is. Valahogy ez a csoport úgy vallotta magát magyarnak, hogy különb magyar, mint az anyaországi magyarok, akiket megszálltak a szovjetek, és egyébként is gyávák, meg amit akarsz. A romániai, csehszlovákiai magyarokról nem is beszélve. Mi vagyunk a legkülönb magyarok, mert mi valójában jugoszlávok vagyunk. Nagyon félrevitte a csoport legtöbb tagját ez a jugoszlávság, de bevallom férfiasan, az első könyvem, az első regényemet kicsit én is ebben a szellemben írtam meg. Nem volt igazán jó regény, az volt a címe, hogy *Kétéltűek a barlangban*. A kritika valahogy úgy elfogadta. Nem dorongoltak le, dicsérgettek, kezdték jegyezni a nevemet.

Azután megírtam egy másik könyvet, aminek az volt a címe, hogy *Testvérem, Joáb*. Ezt pályázatra írtam meg, mert ebben a bőségben arra is volt pénz. Az ottani irodalomtörténészek kijelentették, hogy nincs elegendő és nincs igazán jó magyar regény Jugoszláviában. Kiírtak egy pályázatot, meghívtak húsz embert, adtak nagyon szép előleget, és nagyon szép díjakat tűztek ki. Jelíges pályázat volt. Akkor nekem már kezdett nem tetszeni ez a túlozottan nagy jugoszlávság, mert azért sok mindent tapasztaltam, azzal együtt, hogy újságíró is voltam, meg gyerekkoromtól kezdve sok mindent tapasztaltam, ami ellentmondott annak, amit nekünk okítottak. Éreztem, hogy itt valamiféle kirakatpolitika zajlik, aminek én is része vagyok. Amit, mondjuk, újságíróként vagy civilként látszólag el kell hogy fogadjak, de íróként már nem. Megírtam a regényt, ez 1968-ban volt, amikor a csehszlovákiai események megtörténtek. Kicsit csapdába szaladtam, tudniillik a jugoszláv nagypolitika elítélte a csehszlovákiai beavatkozást. Én is elítéltem. Úgy

gondoltam, hogy végre sínen vagyok a napi politikával. Megírtam egy eléggé kemény regényt, nem túlzottan, az akkori viszonyokhoz képest, ahol nagyon leszóltam a Szovjetuniót és az oroszokat, és gondoltam, ha már ennyire összhangban vagyok a napi politikával, valamit azért be lehet írni, és bedobtam – azt hiszem, én voltam az első, aki ezt ki merté mondani –, mert a háború után visszhangzott Közép-Európa, és nem csak Közép-Európa a „hideg napok”-tól, és senki nem szólt a „hideg napokat” követően a magyarok kiirtásáról a Délvidéken. Én becsempésztem ebbe a regénybe egy-két ilyen mondatot, hogy amikor a magyar csapatok bejöttek Bácskába – nem tudom pontosan idézni, de valahogy így fogalmaztam, hogy – igen sok szerbet megöltek, és azután, amikor bejöttek a partizánok, rengeteg magyart kiirtottak. Szóval ilyenfajta megfogalmazás volt ebben az egész regényben, de ez egy kocsmai beszélgetésben volt elrejtve. A regény megkapta az első díjat, azt sem tudták, hogy ki írta, mert jelíges volt. Megkapta az első díjat, és amíg én ezt megírtam 1968 végén, a jugoszláv politika fordult egyet, és már nem ítélte el a Varsói Szerződés beavatkozását Csehszlovákiában. Az én regényemben meg ott volt kéziratban. Az első kocsimat akkor tudtam megvenni. Ez a *Testvérem, Joáb* című könyv volt, te még annak idején láttad is. Én is, mint mindenki, éreztem, hogy baj van, amiért elítélőleg szólok a Szovjetunióról, a Varsói Szerződésről ebben a regényben, bár nem ez volt a fő téma. Ez túlságosan nem bosszantotta volna a jugoszláv hatalmi réteget, hanem ez, amit én elrejtettem, ez a másik, hogy elég sok szerbet megöltek és rengeteg magyart megöltek. – Igen ám, de erről beszélni nem volt szabad. Ha most erről kezdenek beszélni, abban a pillanatban valamiféle tényként ez fölmerül, és akkor lesznek érvek és ellenérvek esetleg, s egyáltalán, ez téma lesz. Akkor belekötöttek, hogy mivel én ártok a nemzetközi kapcsolatoknak, ezt a könyvet talán nem is kellene kiadni. Közben állandóan emerről volt szó. Hosszú huzavona után fapofával megvédtem magam, hogy ez regény és irodalom, ez nem napi politika, a regény hősei beszélgetnek, és kiszalad a szájukon ez meg az. Végül megjelent a regény, de sikerült elérnem, nagy balek

módjára, hogy fölfigyeltek Magyarországon, hogy ekörül baj van. Mivel a szovjeteket gyalázta ez a fickó, nem engedték be a regényt. Itt Magyarországon feketelistára kerültem, Jugoszláviában pedig abszolút gyanús íróként kezdtek számontartani, azzal együtt, hogy ez egy olyan tisztességes, rendes újságíró, filmkritikákat is ír, meg mindent csinál, de íróként gyanús, és erre nagyon figyeljünk oda. Főleg azért gyanús, mert ki tud bújni. Megvádoljuk konkrét dolgokkal, és ki tudja magyarázni magát. Duplán gyanús, egy sunyi alak. Akkor még megírtam egy következő könyvem is, aminek az volt a címe, hogy *Ezen az oldalon*. Egy utcáról szól a könyv, és az ebben az utcában lakók, az őslakók, akiket lehet az ott született őshonos magyaroknak is tekinteni, nem szeretik az idegeneket és a kívülállókat. Másba nem igen lehetett ennél a könyvnél sem belekapaszkodni, csak inkább a címe zavarta azokat, akik politikusan gondolkoztak, mert voltak benne szerelmi történetek, satöbbi. Ez valójában egy novellafüzér. Ebbe is sikerült beszasztanom egy novellát,* ahol kimondattam azt, hogy micsoda atrocitások voltak a nagy felszabadítás után, a kommunista felszabadítás után. Kis-sé virágnyelven van mondva, de ez 1971-ben íródott. [...] Ezt sikerült beleszasztanom immár harmadik-negyedik könyvembe, és kis botrány lett belőle, túl nagy nem, azért. Előző könyvem miatt ki voltam tiltva Magyarországról, tehát ez a könyv, amiben ez a novella benne volt, Magyarországra nem jöhetett át. Ennek nem lett itt visszhangja. Ott kiadták pár száz példányban, az emberek szétkapkodták. Nagyon sajnálom, mert nagyon szép könyv volt. Külseje miatt nemzetközi díjat is kapott egy könyvvásáron. De ez úgy eltűnt. Beszéltek róla, hogy van ott egy jó könyv, amiben van egy ilyen novella is. Valahogy elült megint körülöttem ez a majdnem kitört botrány, miközben a közéletben én csináltam közben a magam dolgait, még mindig sokkal jobb körülmények között, mint bárhol magyar nyelvterületen – beleértve az anyaországot is – a velem egykorú írók. Minden évben megírtam egy könyvet, és ez meg is jelent.

* Régi megható történet Madzsgájáról, aki utálta a kutyákat

Én szerettem volna ide beiktatni – de erre sajnos már nem lesz időnk –, hogy ne legyek ilyen problémás író: szintén egy pályázat nyomán ifjúsági regényt is írtam, azt is megnyertem – akkor vettem az első tévémet meg az első hűtőszekrényt –, és írtam néhány ártatlan novellát. Alkalmi novellák voltak ezek, amelyek nem voltak gyereknovellák, de gyerekek voltak a főszereplők. Az ember, aki ír – de, gondolom, rajzol, épít vagy bármit csinál –, valamikor ráérez, hogy itt sikerült neki valamit kitalálnia, és én is ráéreztem, hogy ezek a gyerekszereplők életrevalóak, irodalmi szempontból életrevalóak. A novellák nyomán megírtam néhány kvázi ifjúsági regényt, amelyek szintén ugyanúgy szólhatnak a gyerekeknek, mint a felnőtteknek is, de úgy látszik, hogy nagyon jól rátapintottam és ráéreztem a dolgokra, mert egy másik műfajból fölfigyeltek ezekre a regényekre. Elkezdtek filmeket csinálni belőlük. Akinek az írásaiból filmeket csináltak már, az tudja, hogy mindig csalódik, amikor viszontlátja a filmjeit, mert azok nem olyan jók, mint ahogy megírta. Én is így voltam, de ezzel együtt szélesebb körben forgalomba került a nevem. Ezeket Magyarországon csinálták, azután jugoszláv–magyar koprodukcióban, aztán magyar–francia koprodukcióban. Szóval a nevem már nemcsak az irodalomban, hanem a film terén – legalábbis a szakemberek fejében – megragadt, és közben levették az eltiltást rólam tisztán irodalmi szempontból is. Mert ez az eltiltás – amikor az volt, hogy ez egy ellenséges érzületű író –, ez azt jelentette, hogy itt Magyarországon megjelentetni nem lehet semmit, a könyveit nem lehet behozni. Egyidőben én magam sem jöhettem be.

No, aztán valahogy az anyaországom kibékült velem, és megengedte, hogy a következő könyveim bejöjjenek ide is. Itt megint szerencsém volt, egy történelmi regényre írtak ki pályázatot, és én jelentkeztem, mert előleget adtak. Megírtam – melleleg én voltam az egyetlen, aki meg is írtam –, hogy ne kelljen az előleget visszaadni. Azt a könyvem, aminek az volt a címe, hogy a *Virágos Katona*, azt már beengedték Magyarországra. Itt a kritika nagyon ráharpott. Féja Gézától kezdve Ilia Mihályig csupa dicsérő kritika jelent meg róla, és akkor már nem mint ilyen félig filmes, félig író, félig

szerkesztő, hanem valóban szépíró, a magyar irodalmi köztudatban el tudtak helyezni. És el is helyeztek. Azután megírtam ennek a folytatását is. Ez tulajdonképpen nem történelmi regény, hanem családregény: anyai nagyszüleimről írtam. Kezdődik a századfordulónál, ez az első regény, a *Virágos Katona*, amely a legnagyobb sikert érte el. Mellesleg több nyelvre lefordították, legalább öt-hat nyelvre. Ez a századfordulótól az I. világháború végéig játszódik utána megírtam *Rózsaméz* címmel a folytatását a két világháború között. Ezt azután közös kötetben adták ki, és ennek szerintem egész jó címet, a *Latroknak is játszott* címet adtam. Ez is megjelent, ez is több magyar kiadásban és több országban. Nemcsak Jugoszláviában, hanem Romániában, Magyarországon is. Azután más nyelven más országokban: Lengyelországban, Németországban, Szlovéniában. Kicsit családregény volt, de ráakasztottam a „történelmi regény” címkét, hogy ne kelljen az előleget visszafizetnem, hogy a vajdasági magyarságnak a sorsát mutatja be egyéni emberi sorsokon keresztül. És az olvasóim felé, főleg az ottani olvasók felé azt akartam beszuggerálni, hogy azért mi nem jöttünk meg vagyunk ott; a világpolitika ugyan lenyírta a magyarságnak azt a szeletét, és határon túlra vetette, de mi nem jövevények vagyunk, mi ott őshonosok vagyunk, akik ott-hon vagyunk, és otthon akarunk lenni. Ezt próbáltam valamiképpen szuggerálni. „Magyarok” trilógiát terveztem, mert pszichológiára terveztem, a harmadik része az a II. világháború, amikor visszafoglalták Bácskát, majd ismét elvesztették Bácskát, és közben nemcsak „hideg napok” voltak, hanem nagyon is meleg napok, amikor négyezer áldozatra legalább negyvenezer magyart lemészároltak, és ezzel megteremtettek egyfajta hangulatot és egyfajta szellemiséget, amiben legalább 50%-ban a rettegés volt az uralkodó. És még ma is az. Ezzel akartam folytatni. Várták is sokan, én megígértem, elég bután, különféle interjúkban, hogy most írom meg, aztán nem írtam meg, mert közben a civil szférában színházigazgató lettem, írószövetségi elnök, rádiós főszerkesztő, nem is volt időm. De ez csak az egyik kifogás volt, a másik meg, hogy nem szerettem volna erről virágnyelven beszélni. Ezekről a nagyon súlyos dolgokról.

Halogattam, holott a politikusok is és nem csak íróbarátaim mondogatták, de már nyíltan, hogy nézd, most már kitapasztaltuk, hogy neked minden könyveddel baj volt, minden alkalommal megúszta a támadásokat, tehát te elég sunyi vagy, hogy ezt is meg tudod valahogy úgy írni, hogy közölni fogjuk, és ezt is valamiképpen majd megúszod. No, végül is nem írtam meg, hanem amikor elköltöztem – ez 1993 őszén volt – ide Magyarországra, akkor írtam meg a harmadik kötetet, *Ez a nap a miénk* címmel. Meg is jelent. Gyorsan el is fogyott, aztán a közös cím alatt, a *Latroknak is játszott* cím alatt a három regény ismét megjelent. Ez már nem fogyott el olyan nagy példányszámban, de itt megírtam, és akkor jöttem rá, hogy még mindig nem írtam meg végig ezt a történetet. Valahol hiányzik az a rész – akik benne voltak a korban, tudják, milyen volt –, hogy 1947–48 után, amikor megtörtént az összeütközés, politikai összeütközés a Szovjetunió és Jugoszlávia között, a jugoszláviai magyarok duplán gyanúsakká váltak. Egyrészt mert magyarok, másrészt mert Magyarország is ehhez a táborhoz tartozik, ebből kifolyólag tehát lehet, hogy jobban vonzódnak ehhez az oldalhoz, mint amahhoz, amit a titoista Jugoszlávia vall, és akkor is eléggé megtizedelték, nem annyira, mint a háború után, de eléggé megtizedelték az ottani magyarokat. És mondom, duplán gyanúsá váltak, tehát ott egyáltalán a viszonyulással folyton bajok voltak. Nos, ezt a részt még nem tudtam megírni. Úgy döntöttem, hogy ezt írom most meg. Ebből a trilógiából lesz egy négyrészes regény, mert ezt még hozzá kell írni, és hozzá is lehet. Meg fogom csinálni. No de közben idejöttem.

Nagyon szerettem volna panaszkodva átjönni Magyarországra, hogy engem hogy elnyomtak ott Jugoszláviában, és hogy mennyire megszenvedtem a magyarságomért. De ez nem igaz. Nem nyomtak el, nem is szenvedtem. Támadgattak valóban, volt úgy, hogy csapkodtak körülöttem a villámok, de még amikor a Milosevics-féle rezsim került hatalomra, jóformán én voltam az egész Vajdaságban az egyetlen főszerkesztő, akit nem váltottak le, és nem rúgtak ki az utcára, nem csuktak le. Ebben nyilván az is közrejátszott, hogy ennek a fickónak valami neve van az irodalomban is, hagyjunk meg

valakit, holott szinte én magam provokáltam, hogy rúgjanak ki. Egyáltalán nem mentegetőztem azért, amit korábban csináltam, amit a szerkesztőségem csinált. Mert itt arról volt szó, hogy voltak az autonomisták – engem azok választottak meg, akik a Vajdaság autonómiáját őrizték és abajgatták –, ez megbukott, hát persze hogy elővették a főszerkesztőket, hogy ti annak idején az autonómiáért ágáltatok, mit is csináltatok? A ti embereitek mit is csináltak? Ez egy egységes Szerbia. Minden főszerkesztő mentegetőzött, hogy éppen akkor, amikor történtek az események, éppen akkor szabadságon volt, beteg volt. Ezeket sorban kirúgták. Én voltam az egyetlen, aki azt mondtam, hogy „uraim” – mert akkor már az „elvtárs”-ról áttértünk erre –, „tessék megnézni, hogy mi ment a műsorban” – én egy száztagú szerkesztőséggel rendelkeztem –, „uraim, minden, ami elhangzott, az én tudtommal hangzott el. Váltsanak le, de más ne bántsanak.” Hatásosan hazudtam. Annyira megdöbbenek, hogy hogyan lehet valaki ennyire örült, hogy ilyesmiket vállal, hogy engem nem váltottak le. Azt mondták, jó, tényleg tényeket közölt csupán – és maradtam. Még csak nem is úgy jöttem át Magyarországra, hogy azt mondhattam, hogy engem mint főszerkesztőt lenyagakztak. Nem. Egyszerűen átjöttem, mert éreztem, hogy az nem az én világom többé, és én már hasznosat nem tudok ott tenni.

Makovecz Imre: Miért nem volt az a te világod?

Ellenem fordult. Főszerkesztőként nem tudtam hasznos lenni. Írni pedig itt is tudok.

Makovecz Imre: Nem csak erről van szó. Az Új Symposionról is, akiknek te példaképe voltál.

Igen. Ami azután megszűnt. Én még főszerkesztő voltam a rádióban, ahol a műsorokat építették le. Nagyon ravasz módon. Fölhívítottak, hogy 20%-át az embereknek el kell bocsátani. Én mondtam, hogy nem bocsátom el, mert ahhoz, hogy ilyen műsort adjunk, ahhoz kell nekem a száz ember. Akkor kezdték behívni katonának az embereket, a fiatal újságírókat. Ezeket én mind kivédtem, nem engedtem, hogy behívják őket, egyszerűen sunyi balkáni módon azt mondtam, hogy akihez becsöngetnek éjjel – mert éjjel vitték a behí-

vókat –, ne nyisson ajtót. A felesége nyisson, és mondja azt, hogy nincs a férje otthon. Ha megkapta a katonai behívót, azonnal hívjon föl engem otthon, mindegy, hogy éjjel, bármikor, és egy hétre tűnjön el valahova. Én pedig másnap bemegyek a rádióba, és azt mondom, hogy tegnapról rendkívüli szabadságra küldtem el. Jöttek is aztán hozzám a belügytől meg a titkosszolgálattól, hogyhogy mindig a behívottakat küldöm el rendkívüli szabadságra. Mert az egy hét olyan volt, hogy például ezer embert be kellett hívni a frontra. Akkor kivittek háromezer behívót. Nem csak én tudtam ezt, hogy ez elől ki lehet surranni. Mások is tudták. Addig mentek, amíg az ezer embert össze nem szedték. Amikor összeszedték az ezer embert, akkor a többit békében hagyták. De egy hét múlva visszajöhettek. Senki sem tudhatta, hogy ki tud-e bújni ily módon másodszor vagy harmadszor. Kezdek elmenni. Kezdték fogyatkozni a szerkesztőségem, anélkül, hogy fogyasztották volna. A férfiak szökdöstek át Magyarországra. És nekem nem engedték, hogy fölvegyek új embereket. Kezdték döglődni az, amit fölépítettem. Akkor mondtam, hogy ehhez én már nem adom a nevemet, hanem átjövök Magyarországra. Lemondtam, eljöttem. Becsöppentem ebbe a magyar milióbe, s nem mártírként. Nem fogadtak tárt karokkal. Se lakást nem kaptam, se állást. Amennyi pénzt átmentettem, azon a gyerekeimnek tudtam lakást venni. 1993-ban jöttem át. Vettünk magunknak is a feleségemmel egy lakást. Elkezdtünk dolgozni. Egyebek között írtam egy novellát az MTI pályázatára. Első díjat nyertem vele. Szerencsém van a pályázatokkal. Most halljuk ezt a novellát.* [...] Erre is ráharaptak a filmesek. Előzőleg az én egyik regényemből írtattak velem egy filmforgatókönyvet: a királyi televízió.

Makovecz Imre: Jaj, Gion, de sajnállak. Én azt hittem, hogy ezt elküldték Jugoszláviába, és átjött onnan is egy nyakkendőárus.

Majdnem. De megírtam, maga a regény és a forgatókönyv is arról az időszakról szól, de még Jugoszláviában, amikor a polgárháború kezdődik. Megírtam ezt a forgatókönyvet, nekem ki is fizették, és

* A *Nem baleset lesz* címűt

ahogy az lenni szokott az utóbbi időkben, pénz az tovább nem volt, hogy filmet csináljanak. Elfeküdt és porosodott. De ezt a novellát fölfedezték, s azt mondták, hogy hogy lehetek én ilyen marha, miért nem ebből írtam filmet. Végül megegyeztünk, hogy engem kifizetnek, ha hozzáragasztom a forgatókönyvhöz. Hozzá is ragasztottam, nem így szó szerint, de majdnem így, ahogy itt fölolvasta Kiss József művész úr. Ezt is kifizették, megint nem történt semmi. A királyi televízió kiadta valami magánproducernek ezt a filmet, akik – és most bejön az, amit te mondtál – akik megpróbálták a jugoszláv felet is bevonni, hogy csináljuk közösen. De egyiknek sincs pénze. Azonkívül amikor azok meghallották, hogy én írtam, eleve elkezdtek tiltakozni, hogy szó sem lehet róla. Gion gyanús. Mit ad Isten, a maszek producer végül megcsinálta a filmet. A szerbek nélkül. A rendező orosz klasszikusokat rendezett a kádári érában, és menő fiú volt a tévében, és igen sok színészt alkalmazott jó pénzért. Hálából – állítólag – ezek a színészek most eljöttek hitelbe játszani. Nem is rossz nevű színészek, ilyenek, hogy Andorai Péter, Gálffi László, Balkay Géza – Kubik Anna a női főszereplő, szóval elég jók. Hogy visszatérjek a novellához, ami itt elhangzott, ezt utólag ragasztottuk hozzá, de úgy látszik, hogy ez a bérgyilkos, ez a Leonyid, megragadta nemcsak az én fantáziámat, hanem a filmesek fantáziáját is, mert tegnapelőtt már jöttek hozzám, hogy írjam meg a folytatását is, de ez a Leonyid benne kell hogy legyen.

Makovecz Imre: Vigyázz, neked élned kell.

Én is gondoltam rá. Nemcsak ezt a fickót dobtam bele már néhány novellámba, hanem kínai maffiózókat is, és néha tényleg elgondolkozom, az ötlet az magától adódik.

Nagyjából ez lett volna a bemutatkozásom. Ennek a bemutatkozásnak a hivatalos része. Azután beszélgethetünk akármiről, amíg iszogatunk. A lényeg az, hogy most itt vagyok. 1993 óta minden évben megjelenik egy könyvem. Filmeket is csináltak a könyveimből. Írok a folyóiratokba. Megjelenési gondjaim nincsenek. A rádióban közölték hangjátékaimat. Az Írószövetségben szépen elvagyok, s azzal együtt, hogy próbálom folytatni azt, amit még ott Délvidé-

ken elkezdtem, folytatni annak az eseménysorozatnak a leírását, amiről tudok, ami bennem van, és amit meg kell írni, azt csinálom, s ugyanakkor közben születnek ilyen írások is. Ezek remélhetőleg jók lesznek, és azért örülök még külön, hogy bekerültem ebbe a társaságba, mert itt jól érzem magam. Azt sem mondanám, hogy ezen kívül rosszul érzem magam, mert olyan divatos hangoztatni, hogy Budapest mocskos, meg egyáltalán ez az ország csúnya és rossz. Én nem tartom ilyennek. Ami valójában zavar engem, aki azelőtt csak vendégként jöttem ide, de most már itteni lakos vagyok, és ebbe kell beleilleszkednem, az zavar igazából, hogy túl sok a rosszkedvű ember. Több jókedvű embert szeretnék látni. Persze beszélhetünk, hogy mennyi kifogásolnivaló van az emberekben meg az országban is. Én mindig szerettem ezt az országot, kívülről is – belülről is szeretem. Ebből kifolyólag szidhatom is. Írhatok ilyen novellákat is, amiket írtam, de máshol nem igen tudnék élni, és nem is akarok.

Makovecz Imre: Kedves Gion Nándor. Anélkül, hogy bárki engem föl-kért volna erre, engedd meg, hogy azt mondjam: a Magyar Művészeti Akadémia téged nagy tisztelettel hívott meg, és örömmel fogadjuk azt, hogy itt vagy. Nagyon nagy szükség van arra a hangra és arra a történelemre, ami most már a tiéd.

Vathy Zsuzsa: Szó volt arról, hogy az 1970–80-as évek között, korábban is, később is a jugoszláviai szellemi élet irigylésre méltóan szabadabb volt szinte mindenben. Irigyeltük is, és szerettük is volna. Ennek mi volt az oka? Egyszerűen egy más változatot meg lehetett csinálni, mert nem a szovjet birodalom része volt? Vagy csak egy olyan személyiség, mint Tito merté csak megcsinálni? Vagy mitől volt olyan?

Tito ezt meg merté csinálni, és neki bejött. Ott is hajszálon múlt. De hogy nekünk miért volt jó? Persze hogy irigyeltetek. Az Új Symposion miatt is. Politikai szempontból a kritikus évek az 1947–48-as évek voltak. Később aztán kiderült, hogy a két világ el van zárva egymástól. Tito Jugoszláviáját finanszírozták nyugatról, eléggé sokat el is loptak, lophattak, volt miből, és mi följöttünk. Nem panaszkodhatok, mert akkor mentem egyetemre géplakatosként, akkor mentem bölcsészkarra, amikor azt a politikát népszerűsíteni kellett

kifelé. Nagyon ügyesen, szerintem nem előre eltervezetten csinálták meg. De, mondjuk, egy szép gesztus volt, hogy az újvidéki bölcsészkaron magyar tanszéket nyitnak. Eddig stimmel. Később a Magyar Intézet is megnyílt. De nyitottak 1959-ben egy magyar tanszéket. Ennek az élére kinevezik Sinkó Ervint, aki hat gimnáziumot végzett, ő maga mondta. Benne volt a Tanácsköztársaságban, utána kóválygott Boszniában, a partizánoknak bökkverseket meg kijelenteket írt, és túlélte. Volt egy ügyes kis felesége. Krležának jó barátja lett, tekintély lett. Igazából nem volt jó író. Lenyilatkozta sokszor, meg is írta, hogy zsidó volt, mennyit szenvedett emiatt, üldözték is emiatt. Őt kinevezték tanszékvezetőnek. Azt hiszem azok se tudták, hogy milyen jó lovat fogtak be. Okos ember volt. Ő elhintette a magyar tanszéken, nem is volt nehéz, hogy Magyarországon az irodalom megítélése egyszerűen baromság. A szocializmus fogságában van, nem kell azt komolyan venni, amit Magyarországon mondanak. Mi itt mindenben kételkedünk, és kételkedni is kell, gondolkodni, pláne fiatal embereknek ezt kell csinálni. Így álljunk mindenhez hozzá, és mi így is álltunk hozzá, hogy elkezdtünk kételkedni. Azzal kezdtük a tanulást, hogy elkezdtünk kételkedni Lenintől kezdve Lukács Györgyig mindenkiben. Ezután kamatozott a politika. Sinkó Ervin elkezdte mondani, hogy a jugoszlávság. Úgy leszünk mi okos magyarok, hogyha többé-kevésbé jugoszlávok leszünk. És az Új Symposion is ezzel, egy ilyen kozmopolita jugoszláv attitűddel ugrott be, ami lehetett volna akár póz is és akár valamiféle trükk is, de őszintén ment bele. Akkor a politika ráérezett, hogy ezeket a gyerekeket támogatni kell. Ezek jó magyarok lesznek, akiket nem is kell nagyon kényszeríteni. Jó, hánykolódnak egy kicsit, de olyanok a szerb értelmiségek is, a szerb fiatal írók, hát hánykolódnak ezek is, majd néha fejükre csapunk, de többé nem kell attól tartani, hogy ezek a magyarsághoz, az egyetemes magyarsághoz csatlakoznak És pénzelték bennünket. A dolog működött is, bár adódtak problémák. Időnként el is ítélték ifjakat börtönre, de ez is olyan jugoszláv módra ment, hogy elítélték őt, de nem vették el az útlevelét, s megszűntek neki, hogy édes fiam, pattanj meg. El is mentek. Végül nem ült

senki sem börtönben. Viszont mi, az alapítók – Tolnai Ottó, Bányai Jánostól kezdve Gion Nándorig –, ezeknek távozni kellett a szerkesztőségből. Utána egy csöndes korszak következett. Még akkor is jöttek a pénzek, még akkor is irigyeltetek bennünket, bár akkor már egyrészt nem is pártfogolták annyira, és nem is volt annyira jó. Később is olvastam, amikor Danyi Magdolna szerkesztette, hanem azután följött megint egy ilyen harcias és nagyon jó gárda Sziveri Jánossal. Azok aztán belefutottak a csőbe. Akkor már nem irigyeltetek bennünket, mert akkor már kezdtetek ti is jobban élni itt az anyaországban, mint mi, már az írókra gondolok. Ám ők jó fiúk voltak, jó írók is, akik ott voltak, merészek is, és bár nem csináltak ők nagy dolgot, de sorozatosan csináltak ilyeneket, hogy kifigurázták, hogyan is néznek ki a kétnyelvű táblák a Vajdaságban. Meg közölték Illyés Gyulának az *Egy mondat a zsarnokságról* című versét. Ezután lecsuktak valami belgrádi költőt, és ahhoz írt egy verset egy magyar költő, és megjelent az Új Symposionban. Ez összegyülemlött, és megérezték, hogy most már ebből elég volt. Ezeket a fiúkat eddig finanszíroztuk, kicsit lebuktattuk, leváltottuk, de ezek most már veszélyesek, és akkor aztán végleg lenyakazták Sziveriéket, és azóta a Symposion valóban nincs is.

„Földre szálltam a tematikában”

Erdélyi Erzsébet – Nobel Iván, Irodalmi Szemle 2001/5.
és Forrás 2001/9., 20–24.

A kisebbségi magyar irodalomban ugyanarra az élethelyzetre a különböző régiókban mindenhol másképp reagáltak. A vajdasági irodalomban sajátos színeként jelentkezett a fanyarság, a groteskség, a kilátástalanság és a nevetségesség határan mozgó ironikus hangvétel, akár prózáról, akár líráról volt szó. Egyébként itt éreztük a legerősebben a modern törekvéseket is – elsősorban a Sympo-

sion, majd az Új Symposion című folyóiratok köré tömörült alkotók műveiben. Ezeknek a törekvéseknek viszonylag szabad útjuk volt, hiszen látszólagos szabadság jellemezte a volt Jugoszlávia szellemi életét, az erdélyi, a felvidéki lehetőségeknél jóval szabadabb szellemiséget. Gion Nándor e kettős elleniránnyal szemben a saját útján tudott haladni, ami nem mondható teljesen modernista törekvésnek, ugyanakkor nem történelmi alakok mögé húzódott, nem a régebbi múlt jelenségeit idézte: az értékeket a jelenben akarta felmutatni, a kisebbségekre figyelt, a hétköznapi szituációkat ragadta meg.

– *Hogyan vállalhatta ezt az írásmódot, hogy elkerülje a korszerűtlenség vádját?*

– A különbséget talán az jelentette a jugoszláviai és a többi magyar irodalom között – ha egyáltalán igaz, hogy van „többi” magyar irodalom, de fogalmazzunk egyelőre így, hogy volt anyaországi magyar irodalom, volt erdélyi, felvidéki és kisebb mértékben kárpátaljai –, az elsősorban abban fogalmazható meg, hogy mi gazdagabbak voltunk: nem gazdagok, de több pénzünk volt, és jelentősebb volt a kulturális támogatottságunk is, mint az anyaországban vagy a kisebbségi magyar régiókban. Ez a fiatalabb korosztályban, de különösen a kezdő írókban egyfajta nagyképűséget szül: mi vagyunk azok, akiknek egy kicsit több pénzünk van, mint az előbb említett többieknek. De ez csak az egyik tényező. A másikat az jelentette, hogy a Vajdaságba szabadon áramlottak be a nyugati szellemi irányzatok. Bár nem magyar nyelven, de mivel megtanultuk az államnyelvet, a szerbhorvátot, ezeket érzékelhettük, a műveket olvashattuk, így „okosabbak” lettünk, mint a más magyar nyelvterületen alkotó írók. Ez szülte azt a kissé dagályos és nagyon rossz hangulatot és elméletet, amit nem is annyira a szépírók alakítottak ki, hanem inkább az irodalomtörténészek. Ez valahogy így festett: tudtuk, hogy van Magyarországon magyar irodalom, de betilthattak egyes szerzőket, ugyanakkor ezekről nálunk megjelentek tanulmányok, hiszen szabadon olvashattuk őket átcsempészett műveik révén. Így kialakult az az elmélet, hogy a vajdasági magyar iroda-

lom más, mint a többi magyar irodalom, és különb a többinél. Mi, akkori huszonévesek beindítottuk az Új Symposiont, és mindenkit megbíráltunk, aki harminc éven felüli író volt, mindenkit megtámadtunk. Nem alkottunk nagy dolgokat, de támadni nagyon szépen tudtunk. Mindebben a magatartásban, ami később a groteszk-séget is szülte, az is benne volt, hogy egyedül Jugoszláviában nem volt szovjet nyomás, tehát mi nyugodtan szidhattuk az oroszokat is. Volt az akkori jugoszláv politikának egy nagyon balkáni, de nagyon ravasz húzása: nem kedvelte ugyan a kisebbségi kultúrát, ahol lehetett, elnyomta, de a csúcskultúrát támogatta, sőt a kirakatba rakta. Más szóval sokat áldozott arra, hogy például évente megjelenhessen mintegy negyven magyar könyv, folyóirat és a többi. És mi, akik ebbe belekerültünk, nem éltünk nagy lábon, de azért jól éltünk. Én 27 éves koromban megírtam első könyvem, és attól kezdve, 1968-tól minden évben megjelent könyvem. Magyarországon akkor a velem egykorú írók jó, hogyha négy-öt évenként ki tudták adni egy-egy művüket. Ez persze tévutakra is vihett. Induláskor én is azt vallottam, hogy a vajdasági magyar irodalom az egészen más irodalom, amíg meg nem jelent az első könyvem, amibe belevittem minden olyan modernista trükköt, amikről azt hittem, hogy a magyar nyelvterületen valami újat jelent. De aztán rájöttem, hogy ez elég gyöngye könyv. Amikor megírtam a második könyvem, akkor földre szálltam a tematikában. Az első, trükkös könyvemről elég szépen írtak. Nem nagyon kapkodták az olvasók, de azért fogyasztott. A második könyvemnél mégis rájöttem, hogy egy-két dolgot tisztázni kell magamban. Először is: milyen nyelven írok én? Magyar nyelven. Azután: milyen irodalomba akarok én beilleszkedni? A magyar irodalomba. Tehát akkor itt kell hogy megmértessem magam, és hagyjuk ezt a vajdasági meg jugoszláviai magyar irodalom-fogalmat. Én magyarul írok, magyar nyelven, és ezt odateszem az olvasók, a kritikusok, az irodalomtörténészek elé. Ha ez megállja a helyét, akkor érek valamit a szakmában. És megállta a helyét. Attól kezdve ez a hánykolódó és viháncoló korszak, hogy mi különbek vagyunk, megszűnt.

– Mondhatjuk úgy is, hogy az a korszak szűnt meg, amikor az előbb említett nagyképűség táplálta az irodalmat?

– Igen. Tisztában lettünk azzal, hogy van egy egyetemes magyar irodalom, és mondhatjuk mi ezt kisebbséginek, határon túlinak, de amikor megmértetésre kerül sor, akkor csak magyar irodalom van. Nem azért kell ezt az irodalmat szeretni, mert határon túli, hanem próbáljuk meg értékelni, és ha ér valamit, akkor szeretjük. Én erre elég gyorsan rádöbentem. A második könyvemtől kezdve olyan dolgokról írok, amiket fontosnak tartok, és ezt megpróbálom úgy megírni, hogy ha valaki elolvassa, ő is úgy érezze, hogy ez valóban fontos. Ha ez sikerül, akkor jól érzem magam. A második könyvem óta megírtam még tizenhetet, és mindegyik megmaradt a magyar irodalom tengervizében. Tomboló sikert egyik sem aratott, bár hétből-nyolcból filmet is csináltak, de az értéküket senki sem kérdőjelezte meg. Nem azért, mert a határon túlról jöttem, és engem sajnálni kell, hanem mert van itt egy író, akit el lehet olvasni, és esetleg fontos az, amit leír.

– Egy tíz év előtti interjúban, amikor regényeire kérdeztünk, azt mondta, hogy stílusára valamiféle „dúsított” realizmus jellemző. Mit érthetünk ezen a fogalmon? Azért is fontos ez a kérdés, mert most készül a *Latroknak is játszott* című regényciklusának negyedik kötete.

– Ezt sokféleképpen lehet érteni. A legegyszerűbb lenne azt mondani, hogy ez valamiféle gazdagabb realizmus. Akkor arra gondoltam, hogy ez valamilyen irodalmi és politikai trükk az irodalomban. A *Latroknak is játszott* olyan környezetben játszódott, ahol nem voltak igazi gyökerek. Ha azt mondjuk például, hogy Székelyföld, akkor az egy ezeregyszáz éves tájegység a maga hagyományaival. Ha azt mondjuk, hogy Vajdaság, akkor tudjuk, hogy ott az őslakos magyarokat kiirtották a törökök, és utána betelepedtek mindenféle területekről, a Jászságból, a Dunántúlról magyarok, akik nem voltak igazán őshonosak. Csak mintegy 150 évig éltek ott, amikor kisebbségi sorba jutottak. Nem volt igazán tartásuk. És mivel a háború után mi éltünk a legjobban, a jugoszláviai magyarok asszimilálódtak

tak a leggyorsabban. De én ismertem embereket azokon kívül is, akik asszimilálódtak. Ezek kőkemény emberek voltak, volt tartásuk. Ezekre próbáltam ráépíteni a regénytrilógiát is. Őket szerettem volna előtérbe tolni. Lehet, hogy egy kicsit megváltozott a realitásuk a szövegben, és talán ez a dúsított realizmus.

– Tehát valójában a nem létező gyökereket akarta az író pótolni a regényciklusban. Nem sértünk-e műhelytitkot, ha a negyedik kötetről érdeklődünk?

– Nem műhelytitok. Most diktáltam le az első fejezetet, és már írom a másodikat. Én mindig kézzel írok, azután gépbe diktálom a szöveget.

– A diktálás egyben kontroll is? Hiszen az első ihletből leírt szövegen, amit a diktálás során kicsit már kívülről lát, még változtatni lehet.

– Így van, pontosan. A kérdésben szinte benne a válasz is. Ha diktálás közben látom, hogy ez például túlságosan közhelyes, akkor változtatok a szövegen. Folytatásokban fogja közölni a kecskeméti Forrás című folyóirat, és havonta kell egy fejezetet leadnom. Így volt ez a *Latroknak is játszott* harmadik kötete, az *Ez a nap a miénk* esetében is.

– Ez a könyv mikor lesz a miénk?

– Jövőre. Szeptemberben kezdik közölni, 12 fejezetre terveztem, így jövő őszig kifutja magát a folyóiratban, és utána lehet beszélni arról, hogy könyv formájában is megjelenjen.

– Néhány éve azt mondta, hogy elindított egy figurát a maga útján, aztán egyszerre csak kicsúszott a kezei közül. Bizonyára más alkotóknál is megtörténik, hogy hőse elkezdi a saját életét élni. Mi történik az íróval akkor, ha az általa teremtett alak önálló életre kel? Ha megtervezi a 12 fejezetet, azután egész más irányt vesz az írás?

– Ha sikerül életerős figurát teremteni, és az egyszerre csak elkezdi élni a saját életét, akkor muszáj úgy írnom tovább, ahogyan esetleg nem is gondoltam. A regény igazi főszereplője sínen van, ez

zel nincs is gond, az ő viselkedése kiszámítható. A másik főszereplő viszont abszolút szélhámos.

– *Ő is dúsitott realizmussal megrajzolt figura?*

– Kicsit igen, de kissé még vissza is fogott. Egy szenttamási magyar ember, aki tudja, hogy ha visszamegy a háború után Szenttamásra, akkor a szerb partizánok megölik. Nem azért, mert valami nagy disznóságot csinált, hanem azért, mert vannak ott haragosai, és abban az időben lehetett öldökölni. Ezért nem megy haza, hanem szélhámos lesz, hamiskártyás és más egyéb. Először van nagyvárosban, és elkezd lopni, csalni, hazudni. És ez bejön. Végül is a semmiből megérkezik egy falusi ácslegény, és ezzel a modorral, ezzel a stílussal sikeres lesz. Azt a címet adtam ennek a könyvnek, hogy *Aranyat talált*. Félő, hogyha ez a figura elkezd önálló életet élni, akkor bajban leszek. De várjuk ki a végét.

– *Előbb említette, hogy hat-nyolc könyvből film is készült. Többek között a Sortúz egy fekete bivalyért és A kárókatona még nem jöttek vissza című művekből. A filmváltozatokkal azonban sosem volt megelégedve. Eleve fenntartásai vannak a filmfeldolgozásokkal kapcsolatban, vagy nem sikerült megtalálni azt a hangot, illetve képet, amelyet elvárt vagy legalábbis szeretett volna?*

– Eleve fenntartásom van, de nem azért, mert én valami különleges alkat vagyok. Egyébként azt hiszem, hogy minden író így érzi, amikor egy másik műfajban látja viszont azt, amit leír, mert színpadon vagy filmen ez valahogy nem ugyanaz. Azért nem szeretem, mert kissé szélhámoságnak érzem. Amíg én megírok egy novellát vagy regényt, addig az íróasztalon ott van előttem a papír. És ahogyan megírom, az olyan, ahogyan én megcsináltam. Mihelyt film lesz belőle, ott még legalább százötven ember ügködik körülötte. Az érdekes az, hogy ezekben a filmekben – a legutóbbiban is – csupa jó színész játszott, akik képesek lettek volna szinte mindent megcsinálni, amit én a prózában elképzelttem. Amikor szélhámoságot említek, ezt nem kell szó szerint értelmezni. Egyszerűen arról van

szó, hogy egy nagy csapat tevékenységében valahol megbicsaklik valami, és akkor ez már nem az igazi. Talán a történet, a sztori mögöttes területeit nem tudták bejárni ezek a filmek.

– *A forgatókönyveket is ön írja?*

– Volt, amikor én írtam, és volt, amikor más. Ilyenkor azt szoktam mondani, hogy gyerekek, én jobb vagyok eredetiben. Ettől azért még lehetett sikeres egyik-másik film. A legutóbbi nem jól sikerült – a filmemre nem volt pénz. A regényben és a forgatókönyvben is leírom például, hogy egy gyanús üzelmeket folytató fegyverkereskedőre egy kávézó előtt géppisztolysorozatot eresztenek, és lelövik a barátját. Ő megússza a dolgot. Ez fél perc egy filmen, de nagyon hatásos jelenet. Ezt a szereplő azonban a filmen csupán elmondja. És ebben a pillanatban leül az egész dolog. A film a jugoszláv polgárháború kitörésekor játszódik. Érzékeltetni kellene, hogy valóban mi történik. Vagy például leírom, hogy éjszaka tankok vonulnak Horvátország felé. Tankokra viszont nem volt pénz. A háborút úgy érzékeltették, hogy Pest fölött elhúz egy repülőgép. Egy csomó olyan dolog van a filmen, ami a nézőt nem érdekli. Ő csak azt látja, hogy valamiről meg akarják győzni, mondogatnak valamit, hogy ez meg ez történik, de közben nem történik semmi, mert minden egy lakásban játszódik.

– *Megjelentek-e külföldön is művei?*

– Elég sok nyelven jelentek meg novelláim, regényrészletek is elszórva folyóiratokban franciául, angolul, észtül, elég sok könyvem jelent meg szerbül, de ez talán nem is annyira érdekes, hiszen ott élek. Később lengyelül, szlovákul, ruszinul. Mióta Magyarországon élek, németül jelent meg egy regényem. Antológiákban novelláim németül, franciául, de hogy egy világnyelvet is említsek, eszperantóul is megjelent egy könyvem.

– *A fordításokkal hogy van megelégedve?*

– Fiatal írónak nagy szó, ha megjelenik az első könyve. Fiatal írónak nagyon nagy szó, ha lefordítják más nyelvre. Számomra is

nagy szó volt, amikor az első könyvemet lefordították szerb nyelvre. En egyedül ezen a két nyelven tudok kommunikálni, magyarul és szerbül. Olvasgattam a fordítást, úgy rendben is találtam. Azután elvittem egy szerb nyelvészprofesszorhoz, aki kitűnően tudott magyarul, Illyés Gyula *Puszták népe* című művét ő fordította szerbre. Büszkén mutatom neki a lefordított könyvemet. Az öregúr beleolvas, és azt mondja: „Gion úr, ebben az első mondatban három olyan kifejezés van, amit a szerb ember nem használ. Ez a fordítás rossz.” És ez még csak egy másfél soros mondat volt. Akkor azt mondtam, hogy fordítsák csak le a könyveimet más nyelvekre, én nem fogok utánanézni, hogy jók-e. Csak az a fontos számomra, hogy magyarul jó legyen.

Levél Füzi Lászlónak

Budapest, 2001. október 25.

Tisztelet a Főszerkesztőnek!

Az ünnepek elmúltak, küldöm az újabb két fejezetet, ahogyan megbeszéltük. Összesen 40 flekk. Megkérlek, hogy Te is írjál három, esetleg kilenc sort, ha megkaptad a Remekműveket. Közöld, hogy mikorra várod a következő küldeményt, és hogy milyen tempóban fizettek. Eddig 24.000 forintot kaptam óriási késéssel. Ennyire lelasult az idő?

Üdvözlöm a Szerkesztőséget és a Családot.

Gion Nándor

Levél Füzi Lászlónak

Budapest, 2001. december 14.

Füzi Lászlónak, az igen kiváló főszerkesztőnek

Kedves Laci!

December tizenötödikére kérted a következő fejezetet.

December tizennegyedikén postázom.

Ezúttal is jelezz vissza, ha megkaptad, mert a Magyar Postában nem nagyon bízom, különösen így ünnepek előtt. Egyúttal megbeszéljük, hogy mikorra várod a következő adagot.

Őszintén kívánom, hogy az ünnepek alatt érezzétek jól magatokat a családban és a szerkesztőségben.

Üdv: Gion Nándor

Szenttamási esti mesék – Gion Nándor prózaíró a Kortárs-díj egyik idei kitüntetettje

Pósa Zoltán, Magyar Nemzet 2001. december 18., 14.

Gion Nándor a mai magyar prózairodalom egyik nyelvteremtője. Az 1941-ben Szenttamáson született bácskai alkotó regényei (*Latroknak is játszott, A kárókatónak még nem jöttek vissza, Sortűz egy fekete bivalyért*), novellái (*Jéghegyen szalmakalapban*) öntörvényű világukkal lenyűgözik olvasójukat. Az író tegnap a Magyar Írószövetségben vette át a Kortárs-díjat, ahol Csoóri Sándort és Tornai Józsefet is kitüntették.

– Vajon az ember születik-e a prózai beszédmódra, vagy megtanulja azt?

– Ez a stílus nem önmagától alakult ki. Egy idő eltelte után szinte ösztönösen „jött” belőlem. Ám az első írásaim, első regényem: az 1968-ban megjelent *Kétéltűek a barlangban* még igencsak avantgárd

formában született. Akkoriban ez volt a divat, és a jugoszláv állam erre volt vevő. A politikának jól jött, hogy felszínre került egy képzett ifjú magyar értelmiségi réteg, amelynek képviselői az anyaország határain kívül az elsőként megnyílt magyar tanszékeken végeztek. Jól mutattunk a kirakatban, kiváltképpen azért, mert megpróbáltunk nagyon is kozmopolitaként írni. Ebben a kozmopolitizmusba nagyon is belefért az a „jugoszláv szemlélet”, ami azt sugallta: nem is olyan fontos, hogy az ember délvidéki magyar. Megvallom, én is besétáltam ebbe a csapdába, megpróbálkoztam a jól bevált modern trükkökkel, s igyekeztem elfelejteni azt, hogy Szenttamásról jöttem, nemkülönben az ottani embereket. A kritika díjazta is a bravúrjaimat. A következő könyvem megírásakor már megvilágosodott előttem, hogy a politika olyasvalamire akar bennünket fölhasználni, ami nekem egyáltalán nincs ínyemre. Ráébredtem, hogy kisebbségi sorsban nem lehet és nem is szabad mellékes dolgokról szépen beszélni. Nekünk igenis fontos ügyekről kell szólnunk. Ezért vissza kell térnem oda, ahonnan vétettem: Szenttamásra. Ahol nekem szerencsém volt, hiszen a nagyapám, apám és nagybátyám is ízesen, élvezetesen mesélt gyönyörű történeteket. Az emberek esténként, munka után összeültek az utcasarkon, és meséltek. A történeteket és a stílust magamba ittam. Csodáltam ezeket az embereket. Eszembe ötlött, hogy gyermekkorom beszélői nekem is fontosak, azoknak is, akik mesélnek, azoknak is, akik hallgatnak engem, és olvassák a könyvemet. Második kötetem, a *Testvérem, Joáb* némi botrányt is kavart, de díjat is nyertem vele. Abban már – az elődeimtől örökölt nyelvezettel – a kisebbségi magyarság életéből fakadó témaköröket jártam körül. S ehhez a világhoz azóta, bár különböző változatokban, de tartom magamat.

– Ekkor következtek a regények, amelyek Gion Nándor nevét már fogalomná tették a *Virágos Katonától a Jéghegyen*, szalmakalapban című gyűjteményes elbeszéléskötetig.

– Ebben már benne van kisebbségi sorsunk. A *Virágos Katona* már annak a törekvésnek a jegyében született, hogy írok egy családiregény-trilógiát. Kapóra jött egy történelmi regénypályázat. Amikor

elkezdtem elmélyedni saját világunkban, rá kellett ébrednem, hogy a délvidéki magyarságnak – ellentétben például az erdélyivel –, nincs igazi történelme és hagyománya. A törökök feldúlták ezt a vidéket, a lakosságot kiirtották. Utána betelepültek magyarok és a szerbek, de nem ezer esztendeig, hanem egy-, legfeljebb kétszáz évig éltek ott, és több helyről szivárogtak a gazdag bácskai-bánáti földekre. A családregegy megírásakor az a szándék is vezérelt, hogy regisztráljak, megörökítsek valamiféle hagyományt, mert egy-két száz év, ha nem is olyan hosszú, mint ezer, mégiscsak jelent valamit. Így egy kicsit történelmi regénynek is szántam családom történetét. Nagy sikert arattam vele, nemcsak a vajdasági környezetben, hanem az egész magyar nyelvterületen is. A kritika is sokkal kedvezőbben fogadta, mint hittem volna, s a közönség is. Folytattam a történelmi áttekintést a századfordulótól a második világháborúig. Ebben már belejártam az én második világháború utáni gyermekéveim is. Megírtam „felőtt” családregegyként a *Virágos Katonát*, a *Rózsamézt*, majd az *Ez a nap a miénket*. Ehhez már kapcsolhatók voltak a gyermekkorú élmények, így születtek meg az ifjúsági regények, amelyekből filmek is készültek: *A kárókatona még nem jött vissza*, a *Sortűz egy fekete bivalyért*. Menet közben éreztem, hogy kimaradt egy rövid, de nagyon fontos korszak a jugoszláviai magyarság történetéből. Az, amikor Jugoszlávia levált a szovjet tömbről, és megrepedt a szocialista világ. Ez a leválás nem volt fájdalommentes és veszélytelen, különösen a félmillió jugoszláviai magyarság számára.

A háború utolsó hónapjaiban sorainkat büntetlenül megritkították. Gyilkolták a mieinket, csak azért, mert magyarok. Aztán jött a látszatmegbékélés. Ám az anyaország egy másik tömbhöz csatlakozott, s így a délvidéki magyarság gyanússá és kellemetlenné vált, nemcsak az anyaországban, hanem abban az országban is, ahová kényszerűen odacsatolták. Az 1948-tól Sztálin haláláig tartó néhány évet már megírtam ugyan korábbi novelláimban és regényeimben – gyerekszemmel. Úgy véltem, a felnőtt optikájával is végig kell pásztáznom rajtuk. A valós vagy kitalált szereplők, akik megjelentek a *Latroknak is játszott* trilógiában, átéltek ezt az öt-hat esztendő.

Az ő sorsukon keresztül mutattam meg e gonosz és veszélyes éveket. Az *Aranyat talált* című regényt épp most írom, negyedik folytatása lát napvilágot a kecskeméti Forrás című folyóiratban.

– Mit jelent önnek a Kortárs-díj a sok rangos trófea után?

– Ez a kitüntetés azért kedves számomra, mert ebbe a folyóiratba rendszeresen írok. A szerkesztőséget kedvelem. Úgy gondolom, ennek a díjnak becsülete és irodalmi rangja van.

Legyetek valakik!

Oplatka István, Magyar Szemle 2001/11–12., 19.

[...] egy találkozó során, amelyre a magyar írók a határ két oldaláról jöttek össze, valaki az anyaországiak közül nekikeseredve azt kérdezte: Ti szegények, ott idegenben, hát mit tehetünk értetek, mit hozhatunk, mit ajándékozhatunk nektek? Mire is felemelte a fejét az akkor még a Vajdaságban élő Gion Nándor, és azt mondta:

Legyetek otthon, a magatok országában *valakik*, akkor nekünk is tudtok majd segíteni!

Gionfalva

Portréfilm 2001. decemberi felvételtől, Tóth Barnabás – Simonyi Balázs, Snittegylet Filmműhely, 2008.

„Stefan Krebs 1898 őszen jött Feketicsről Szenttamásra, feleségével és két kislányával.” – ezzel a mondattal kezdődik a vajdasági magyar író, Gion Nándor *Latroknak is játszott* című tetralógiája. Az egyik kislány, Krebs Rézi később Rojtos Gallai István felesége. Amikor ezt

a filmet elkezdtük készíteni, Gion Nándor és édesanyja, Gallai Teréz – István és Rézi lánya – is életben voltak. Nem sejtettük, hogy az előkészítő jelleggel, technikailag szegényesen felvett beszélgetések mindkettejünkkel az utolsók lesznek. Egy regény születéséből indultunk ki, majd öt évig kutattuk a szenttamási monda és valóság háttérvidékét...

[Gallai Teréz, Gion Nándor édesanyja:] Gyerekek voltak, apuékát hallgatták, oszt' ő aztat úgy kikombinálta, ahogy... Szerette nagyon így a nagytata, ha eljött, az én édesapám. Az még az első világháborúban ugye meg is rokkant, két-háromszor is, lábára, kezire, azt nem is bírta, csak így a jobb kezit, se kinyújtani, se behúzni, úgyhogy elég súlyos rokkant volt. Na, akkor az is ugye, hogy este mindig így télen könyörögtek, hogy „gyűjjön el, nagytata, de gyűjjenek el este”, hogy akkor nem volt még tévé, még erre villany se az ő szobájukba, ott oszt' körülvették, akkor: „na meséljen, nagytata”. Szerette nagymama is, így sokat, így mesélt a családról is, meg mindenről is, de ott nagyon szeretett is a Nándor, még ugye akkor még kicsi volt; én is hát jobban mentem ki dolgozni kapáláskor, aratáskor, töréskor, ugye, akkor hát ott volt mindig a nagymamánál. Már nagy kamasz volt, és akkor néha este rájött, hogy – már tízéves, tizenegy-két... –: „Én elmegyek a nagymamámhoz aludni”. „Hát minek mész, édes gyerekem? Már reggel mész iskolába, és este csak elmész aludni.” „De megyek én, mert ott akarok maradni.” No, akkor elment, este beállított, hogy „elgyüttem, itt alszom”. „Jól van, gyere.”

Mint lesték az ablakot, meglátták, hogy – ez a csapat gyerek volt arra, akkor fiatalok is laktunk itt, ugye jómink is, a szomszédban is, két-három gyerek a másikban is – rohantak ide: „Nandi! Elolvastad azt a...?!” No jó, jó, hogy ő most mit olvas. „Gyere, hamar mesélj!” De szerették azok, ha ő mesélte, de ők olvasni nem szerettek. Ugye itt volt a német temető, meg zsidó temető, oszt' akkor ilyen burgyingosok*, oda behúzódtak, a sírokra leültek – elhanyagolt teme-

* gazos, bozótos hely

tők voltak –, körülülték; na, akkor ő meséli, hogy... ezt a kóboros ponyvaregényeket, akkor még ő is azért azokat is elolvasta. [...]

[Gion Nándor:] Mit mond nálamnál öt évvel idősebb férfi ma Szenttamáson – találkozik az anyámmal –, ő hogyan emlékezik rám? Mert hát én ott gyerekeskedtem, nagyon jól megvoltam. És a következőképpen emlékezik ő énrám, hogy: „ez a Nándor mindig ott volt közöttünk idősebbek között. És ez nem szólt semmit, csak állandóan figyelt ránk, és nézett.” Ebben lehet valami. [...]

Az én családom nem nemesi vonalakon, hanem igenis nagyon magyar paraszti vonalon akkor kezdett emelkedni, amikor az apám végleg iparos lett. Nem földműves: kőműves lett, iparos. Na most túlzottan sokra senki sem vitte. Valójában én voltam az első fekete bárány, aki értelmiségi lett. Na most, nem azért, mert ők buták voltak, hanem nem becsülték túlzottan sokra az értelmiségi foglalkozásokat. A családban azt becsülték meg, aki tudott rendesen szántani, vetni, vagy esetleg két kézzel valamit megcsinálni. [...] A dolog akkor fordult meg egy kicsit, de akkor se nagyon, de egy kicsit, amikor a vajdasági magyar napilap címlapján megjelent a fényképem, hogy irodalmi díjat nyertem. [...]

Nekem ilyen jegyzeteim vannak, hogy, mondjuk, egy regényhez fölírok kilenc nevet. Semmi mást. Ez a jegyzet. De azt már tudom, hogy ehhez a kilenc névhez mi fűződik. És na most akkor indítsuk be ezeket, hogy ezek találkoznak az életben. És akkor hogyan viselkednek. Az életben pedig megtörténik az, hogy vannak háborúk, vannak békeidők, vannak aratások, vannak szüretetek.

[Gion Eszter:] Ő ebből él. Tehát ez egy olyan dolog, hogy ő tudta, hogy neki meg kell írni, és ő nagyon sokszor mondta, hogy ő utál írni. De minekutána neki ehhez volt tehetsége...

[Gion Nándor:] Ki tudok tervezni egy regénytrilógiát, ahol azt mondom, hogy a főszereplők ezek és ezek; az első, a regénytrilógiának az első része a századfordulótól el fog tartani az első világháború végéig; a továbbiakban ezek maradnak: maradnak, mert a többiek meghaltak, vagy...; és aztán jönnek az újak, akik születtek a két háború között; azután harmadik, az a háború alatt, és... Na most, ebbe belejátszik az, amiről itt említést tettem, ugye, hogy én tudtam

figyelni és hallgatni az embereket, és megjegyeztem a dolgokat; ez is belejátszik; belejátszik az is, amit én magam átéltem; na és hát egy kicsit belejátszik az, hogy mennyire tudok írni.

[Gallai Teréz:] Neveket is mondom elejbe, hát voltak Csorbák; ha emlékszel, az a tatának volt az unokatestvérjeinek a családja. Egy szép... főztem a pálinkát itt a Sanyinál, tudod, ahol szoktunk főzni. Nyáron oszt’ ott volt az az egyik Csorba: Péter – ha lehet, hogy ösmered is. Hát nem lenne „Csorba” a rendes nevük, az ilyen melléknevük, hanem különben Serfőző. Hát, mentem, kijött valaminek, oszt mondja: „várjon csak, ángyi”, mire, hogy: „a Nándor ezt meg azt írt örölkük” – volt szó róluk benne; ahelyett, hogy örültek volna, ugye... na, mindegy, csak... – „és hát az nem is úgy volt, meg ők nem is Csorbák, meg nem is...” – valami lopásról is írt ott..., de aztán kiderült, meg is fogták őket, hogy loptak is. [...] Mondom: „a Nándor hazudik.” – ... – „Édes gyerelem, te többet, ha írsz, idegen neveket adj, ha róluk is írsz, de ne az ő nevüket, te még engem megveretsz! Engem, hogy mert nem tetszett nekik, ahogy írsz.” [...]

Az Csozsa nevezet*, de hát annak már nem adta ugye azt a nevet; az tényleg olyan volt, rab is volt ugye sokáig, hogy innen lopta-e ugye régen a lovakat, és akkor hát a határon a magyaroknak eladta; ahonnan lopott, hozta vissza. Szóval így. Hát akkor volt, hogy megfogták, akkor raboskodott, amennyit rászabtak. [...]

[Gion Eszter:] Én azt hiszem, hogy ő éppen azért, mert nem érintkezett annyira velük, talán nem mondanám, hogy valamelyik holdudvarba vagy valamelyik klikkbe beletartozott volna. Hát nyilván ő inkább ezt a magyar nemzeti vonalat képviselte, tehát ő természetes, hogy, mondjuk, ezekkel az írókkal szívesebben találkozott, de én nem mondanám, hogy ő egy ilyen klikkbe beletartozott. Ő, asszem, hogy egyedül maradt, most lehet, hogy ő ennek talán nem is örült annyira. Lehet, hogy őt se hívták. Lehet, hogy örült volna, ha hívják, de mindenesetre ő soha nem volt az a típusú ember, aki hát forszírozza a dolgokat, hogy na, márpedig én menni akarok és én menni fogok. Én asszem, hogy ő itt magányos volt.

* Csozsgó Török Ádám életből vett mintája Csozsa Tóth Pál volt.

Levél Füzi Lászlónak

Budapest, 2002. február 28.

A Főszerkesztőnek!

Lacikám!

Megegyeztünk, hogy minden hónap 30-án küldöm az írásokat. Kisé- sé elbambultam, megfeledkeztem róla, hogy a február csak 28 napos.

Elnézést. Az én hibám! De feltehetően így is időben érkezik a ki- lencedik fejezet.

Szokás szerint jelezz majd vissza.

Üdv: Gion Nándor

A golyóálló tűzzománc – Áttelepülésének okairól és bővülő trilógiájáról

Tornai Szabolcs, Heti Válasz 2002. március 15., 66–67.

A hatvanegy éves Gion Nándor a legendás újvidéki folyóirat, az 1965-ben indult Új Symposion első nemzedékének tagjaként kezdte szépírói működését, s ma a legnagyobb és legismertebb élő magyar prózaírók sorába tartozik. A „magyar Márquez” – ahogy egyszer pályatársa, Ferdinandy György nevezte – 1993 végétől él Budapes- ten, bár áttelepülését már a nyolcvanas évek elején fontolgatta.

– *Miért telepedett át Magyarországra, és ez miért csak tíz év után sikerült?*

– A dolog úgy kezdődött, hogy egyszerű íróként akartam áttele- pülni, de kedvem ellenére megválasztottak a Vajdasági Írószövetség elnökének, és úgy gondoltam, nem lenne ildomos elnökként átjön- nöm. Ráadásul ez a tisztség egyéb funkciókat is vonzott. Egy írószö- vetségi elnöknek illik benne lennie különféle bizottságokban és taná-

csokban. Mivel nem rajongtam ezért a tisztségért, a körülményekhez képest elég merészen viselkedtem, meglehetősen pimaszul kiálltam és ágáltam az írókért. Fel is figyeltek rám az akkori kultúrpolitiku- sok, mégsem váltottak le. Aztán a mandátumom lejártá után – sze- rencsétlenségemre – megválasztottak az Újvidéki Magyar Színház igazgatójának. Ostoba módon ezt is elvállaltam. Azzal a feladattal ne- veztek ki, hogy szerezzek épületet a színháznak, addig ugyanis egy bérbe vett, rozszant moziban tengődött a társulat. Ekkor megint csak nem tehettem meg, hogy áttelepüljek. Megszereztem az épületet, az- tán gyorsan lemondtam, gondolván, hogy most már szabad leszek. Mindeközben állandó munkaviszonyban voltam az Újvidéki Rádió- ban is, ahol az egyetem befejezésétől, 1963-tól dolgoztam. 1985-ben szabadultam meg a színháztól, de még ekkor sem mehettem, pedig a feleségem, akivel 1970-ben ismerkedtem meg, magyar állampolgár volt, csakúgy, mint a fiam meg a lányom, akik itt jártak iskolába.

– *Sok kellemetlensége volt odaát?*

– Hogy félreértés ne essék: ott engem soha nem üldöztek, komo- lyabban nem bántottak, sőt mondhatom, hogy kezdő íróként jobb helyzetben voltam, mint az anyaország nagyjából velem egykorú magyar írói. Évenként jöttek ki köteteim. Amit megírtam, megjelent, ellentétben az itteni nemzedéktársaimmal, akiknek akár négy-öt évig kellett várniuk, hogy megjelenhessenek. Néhány könyvem kö- rül voltak viták, időnként enyhén meg is fenyegettek bizonyos po- litikai vezetők, de elnyomatásban nem volt részem. Engem inkább az zavart, hogy – mint akkoriban az újságírói szakmában mondták – „nem dőltem be a saját propagandámnak”. Tudtam, hogy a régi Ju- goszlávia nem az a sokszínű, gyönyörű ország, amiről a hangzatos propagandaszövegek szóltak. Éreztem, hogy mélységes gyűlölet moco- rog a fű alatt, és hogy az ország szét fog hullani. A volt Jugo- szláviában a kisebbségi sorsot elégeltem meg, mert nekem mindig többszörösen kellett bizonyítani. Régi nagy vágyam volt, hogy egy- szerű magyar író lehessenek, aki írja a maga dolgait, és akinek nem kell folyton hivatalos leveleket fogalmaznia idegen nyelven, azaz

szerbül. De aztán azt a feltételt szabták, hogy a színházat csak úgy hagyhatom el, ha a rádióban nem irodalmi szerkesztőként, hanem főszerkesztőként dolgozom tovább. Megint besétáltam a csapdába, és elfogadtam a posztot. Ez még felelősségteljesebb munka volt, ugyanis a színházban harminc emberért feleltem, a rádió magyar szerkesztőségében viszont százért.

– *Tudták, hogy el akar menni?*

– Csak néhány magyarországi barátom meg a családom tudott róla. A rádióban a magyar szerkesztőség élén megint csak nem tehettem meg, hogy átköltözöm. Akkoriban sikerült elérni, hogy napi huszonnégy órában sugározzon magyarul a rádió, mint abban az időben csak a Kossuth. Aztán jött a rendszerváltás, majd a Milosevics-rendszer, de engem még akkor sem bántottak, pedig megszüntették a vajdasági autonómiát, és hullottak a fejek a médiában. Rádiós és tévés igazgatók, főszerkesztők repültek. Azt hittem, hogy a nyakamat töröm én is, hiszen engem még az autonóm Vajdaság vezetősége nevezett ki. A kifaggatások során mindenki úgy védekezett, hogy éppen nyaralt, beteg volt, vagy külföldön járt, én viszont – mivel nem féltettem a pozícióm – kijelentettem, hogy nem voltam se nyaralni, se külföldön, és a műsoraimban mindent a tudtommal adtak le, mindenért vállalom a felelősséget. Ez teljesen megdöbbenetett a vizsgálóbizottságok tagjait. A nóta vége az lett, hogy a rádióban minden vezetőt leváltottak, egyedül engem nem.

– *Mi lehetett ennek az oka?*

– A magyar műsorokban főleg tényeket közöltünk, vad kommentárok nélkül, bár volt, aki hallott ilyeneket, csak nem találták meg a felvételeket. Ez volt a hivatalos magyarázat. Nekem azonban van egy olyan gyanúm, bár nem tudom igazolni, hogy nekem mint írónak akkor már volt nevem, ezért alibiként volt rám szükség. Amikor a Milosevics-diktatúra kezdett szó szerint véressé válni, vagyis elkezdődött a polgárháború, még akkor sem zaklattak, és nem is na-

gyon szóltak bele a műsorok szerkesztésébe. Aztán a fiatal rádiósok a bevonultatás előtt egyre többen szöktek át Magyarországra, én meg hiába kérvényeztem, követelődtem, hogy új embereket vehessek föl helyettük, nem engedélyezték. Ezt már végképp megalégteltem, és felmondtam. Pénzzé tettem, amit lehetett, és átjöttem.

– *Az áttelepülés után hogyan kezdett új életet?*

– Akkoriban már valamennyire ismert voltam a filmes szakmában is, mert több könyvből is készítették filmet, néhány könyvből pedig én írtam forgatókönyvet, így aztán felkértek forgatókönyv-írásra. Ezzel jobban lehet keresni, mint szépirással. Bár a könyvkiadás szempontjából sincs okom panasza, hiszen amit megírtam, megjelent, és komolyabb egzisztenciális problémám sosem volt.

– *Úgy tudom, hogy a Latroknak is játszott című trilógia tetralógiává bővül, s a negyedik részből máris film készül.*

– A negyedik részt valóban írom, folytatásokban jelenik meg a Forrásban *Aranyat talált* címmel. Az év közepére be is fejezem, utána valószínűleg könyv alakban is megjelenik. A filmváltozat zavarosabb ügy, hiszen egy film elkészítése általában óriási kérdőjelekkel jár. Mióta átjöttem, két forgatókönyvet írtam, amikből valóban lett film. Az egyik Sára Sándor rendezésében *A vád*, a másik pedig az *Izsakhár* című regényemből készült, de a filmesek jobbnak látták *A szivároány harcosa* címet adni neki. Ezenkívül rendeltek még tőlem forgatókönyveket, de pénzügyi okokból nem készült belőlük film. A negyedik rész forgatókönyvének két változata van. Az egyik az egész tetralógiából írt forgatókönyv, a másik pedig csak a negyedik részből. Jelenleg mindkettőnek áll az ügye.

– *Mennyire ragaszkodik írásaiban a valósághoz? A Virágos Katonában leírt Kálvária a tizennégy oszloppal, bennük a stációkat ábrázoló képekkel írói lelemény, vagy létezett Szenttamáson?*

– Nagyjából létezett, de majdnem teljesen lerombolták. Aztán összefogtak a szenttamási katolikus magyarok, és szépen felújított-

ták. Az eredeti képeket persze ismeretlenek kifeszegtették, nyomtalanul eltűntek. Ostoba voltam, hogy legalább egyet nem loptam el magam is a vaslapok közül. Jelenleg egy pesti iparművész alkotásai láthatók helyettük, aki olvasta a *Virágos Katonát*, és a regény alapján tűzzománc képeket készített, melyeken látható a katona. Ezek nem olyanok, mint az eredetiek, de – mint a művésztől megtudtam – „golyóállóak”. Hogy az eredeti képeket ki festette, sosem tudtam meg.

– *A regény szereplőit is valóságos személyekről mintázták?*

– A főszereplők valamennyien valóságos személyek – mind a rokonaim voltak –, és a valódi nevükön szerepelnek. Aki az egészet elmeséli, a nagyapám volt: „Rojtos” Gallai István. A többi szereplő is majdnem mind valódi ember, de az ő nevüket megváltoztattam. Így például „Csoszogó” Török Ádámét, aki nem csak egy embert ölt meg, de a figuráját visszafogtam, mert a regény világa így kívánta meg. Az a bizonyos kopasz és fogatlan öregember, a Szentigaz is élt, távoli rokonom volt ő is, ismertem őt. Valóban megtanította a nagyapámnak a „paklizást”, és a nagyapám valóban megcsinálta bosszúból, hogy a földesúr huszonegyezéskor, a tizedik menetben két ásszal győzzön.

– *A családjában volt író?*

– Dehogy. Még értelmiségi sem. Kicsit le is néztek. Főleg az apám. Számára csak a kétkezi munkás volt ember. Ezért kellett a szakközépiskolában géplakatosnak tanulnom. A kőműves apám egyik regényemet sem olvasta. Édesanyám ellenben – aki ma is Szenttamáson él – mindegyiket.

Levél Füzi Lászlónak

Budapest, 2002. március 26.

Főszerkesztő Úr!

Ennyire tellett tőlem az ünnepekre. Vagyis a megbeszélte határidőre.

Kellemes Húsvétot kívánok az egész szerkesztőségnek.

Remélem, Te is ezt kívánod majd nekem, ha elolvasod a mellékelt Tizedik fejezetet.

A következő hosszabb lesz!

Üdv: Gion Nándor

A tetralógia befejezése után

Kulcsár Katalin, Kossuth Rádió, *Aranyemberek* 2002. június 30.

Gion Nándor, a vajdasági Szenttamás szülötte már 1993 óta Magyarországon él. Ám lelke mélyén, no meg ha íráshoz fog, megmarad szenttamásinak, annak ellenére, hogy Budapesten megtalálta a helyét. Itt élni és írni tud. A mesélőkedve és a hősei minduntalan visszaviszik ősei földjére.

– *Mit adott és mit vett el a kisebbségi sors Gion Nándor életében?*

– A végéről kezdeném: a napokban fejeztem be legújabb regényemet, amelynek az a címe, hogy *Aranyat talált*. Ez a *Latroknak is játszott* trilógiának a folytatása. A trilógia negyedik része. A főhőse ugyanaz: Rojtos Gallai István, aki Szenttamáson született, mint én is; anyai nagyapám, aki a negyvenes évek végén ingázni kezdett Szenttamás és Budapest között. Mint kettős ügynök. Ez a túléléshez kellett; ez volt az az időszak, amikor – Delta Tájékoztató Iroda –,

amikor Sztálin és Tito között megtörtént az összecsapás, és amikor a jugoszláviai magyarok Jugoszláviában is gyanúsak voltak, de mivel jugoszláviaiak voltak, Magyarországon is gyanúsak voltak, és ezért kellett játszani azt a furcsa és veszélyes játékot. No, én akkor még gyerek voltam, csak megsejtettem valamit ebből az egész játékból, de később azután bizonyos dolgok tudatosodtak is bennem. Annyit örököltem a nagyapámtól, hogy nehéz helyzetekben is túléltem, persze az én nehéz helyzeteim korántsem voltak annyira nehezek, mint az övé. Nem örököltem azt, hogy kettős ügynök legyek, még egy irányba sem; ezenkívül neki nagyobb sikerei voltak a nőknél, ezeket mind leírtam a trilógiában és ebben a negyedik regényben is. Ebből a világból sok mindent örököltem, megtapasztaltam magam is azt, hogy milyen, amikor a szülőföldjén kisebbségben él az ember; és milyen az, amikor többségben él, ez már akkorra vonatkozik, amikor átköltöztem ide, mert én is ingázni kezdtem Szenttamás, illetve Vajdaság és Budapest között, hogy végül itt telepedjek meg; ezzel nem azt akarom mondani, hogy bántottak, elnyomtak, kínoztak, mert nem volt ilyesmiről szó. Kisebbségben éltem, ennek megvolt a maga nyomora, érdekessége. Most, hogy visszatérjünk az első kérdés letelejére...

– *Engedd meg, hogy ezt közbeszúrjam: hogy megint adott egy regényt a szülőföld és a családod.*

– Igen, megint adott egyet, és ezek is valójában gyerekkori emlékek, amiket nem magamról írok. Befogtam egy időszakot: a századfordulótól az első világháborún keresztül a két háború közöttig, és akkor...

– *Igen, a Virágos Katona, a Rózsaméz, Ez a nap a miénk ...és mondd még egyszer a negyedik címét, amiből most...*

– *Aranyat talált.*

– *Kiléptél már ebből a regényből?*

– *Ki.*

– *Ugyanis a lelkiállapotodat szeretném megtudakolni, mert tudom, hogy megszenvedsz minden regényt.*

– Minden regényemmel szenvedek és megkínlódom. Ezzel küln, mert a két utolsó fejezetet nagyon szoros határidőre kellett megírnom. Már szeptember óta ezt folytatásban közli a kecskeméti Forrás.

– *Kötelező feladat, penzum volt.*

– Igen. Nem lehetett vacakolni.

– *Ez nagyon nagy szerencse, mert te itt leálltál ezzel a regénnyel. Ugye '72-ben a Virágos Katona, asszem '76-ban a Rózsaméz...*

– Igen.

– *Utána egy nagy-nagy szünet, az Ez a nap a miénk, az már a kilencve...*

– Az már itt született meg, igen, az már a '90-es években,

– *Igen, és akkor most meglett a negyedik... Most könnyebb?*

– Most sokkal könnyebb.

– *Mi az, amiben úgy érzed, hogy az élet elbánt veled?*

– Az, hogy a politika a fejem fölött húzta meg az országhatárt. Engem nem kérdeztek, hogy hová akarok tartozni. Így kerültem kisebbségi sorsba, ami egy átkozott rossz helyzet. No most ez álságosnak tűnhet, hogy én panaszkodom, mert említettem már, hogy valójában nem bántott senki, sőt! Hogyha itt elkezdem fölsorolni, hogy milyen sikeres volt a közéleti pályafutásom...

– *De én hozzátenném az íróit is.*

– Az írói is. Akkor kezdjük az íróival! Mint jugoszláviai fiatal magyar író, jobb helyzetben voltam, mint a korombeli magyarországi írók. Minden évben megjelent könyvem, míg kortársaimnak itt, az anyaországban jó, hogyha 3-4-5 évenként megjelent könyve.

– *Díjakat is kaptál.*

– Így van. Azután bekerültem ebbe a másik körforgásba, írószövetségi elnök lettem, színházigazgató lettem, rádiós főszerkesztő lettem, még azt sem mondhatom, hogy azért költöztem át, mert az az átkozott Milošević-rezsim bántott volna. Pedig akkor is még főszerkesztő voltam, és akkor ott a legtöbb főszerkesztőnek fejét vették, az enyémet meghagyták. Hagytak is dolgozni. Nem kellett valamiféle veszély elől menekülnöm, csak akkor már megelégteltem azt az állapotot, ami nem személy szerint nehezedett rám, hanem egyáltalán az ottani magyarságra. És akkor elég hosszú megfontolás után, de egyszerűen csak elhatároztam, hogy hagyom az ottani életet, és megpróbálkozom itt Budapesten.

– *Nyertél ezzel a döntéssel?*

– Nyertem. Sokkal nyugodtabb az életem. Nem kell két nyelven gondolkodnom, csak az anyanyelvemen gondolkodhatom...

– *És a játékszabályok is egyszerűbbek lettek?*

– Részben egyszerűbbek...

– *Hanem itt tanulnod kellett, mert azért ez más játéktér.*

– Persze. Namost, nem tanultam meg még mindent, és valószínűleg nem is fogok...

– *Nem is akarod.*

– Tulajdonképpen nem is akarok. A tét az volt, amikor ilyen áttelepülésekről van szó, a nagy kérdés az, hogy a magad szakmájában mekkora fajsúllyal rendelkezel. Amíg én határon túli íróként írtam, és írtak rólam itt Magyarországon, addig föltételezhető volt, hogy van valami jóindulatú elnézés. Nem voltak olyan gorbák...

– *Ez... ezen te átláttál?*

– Igen. No viszont, hogyha az ember áttelepül, és magyar állampolgárként itt a sűrűben kell helytállni, itt akkor már nincs semmiféle elnézés.

– *Dzsungeltörvények?*

– Persze. Itt akkor vagy jót ír az ember, és azt közlik; vagy rosszat ír, és akkor nem mondják azt, hogy ezt a szegény határon túlit azért hát abajgassuk egy kicsit: hát akkor nem közlik. Ami megnyugtatott, hogy kezdettől fogva, amióta áttelepültem, ilyen gondom nem volt, hogy akár egy soromat ne közölték volna. Sokkal nagyobb gondom, hogy nem tudok annyit írni. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy mindenki kapkod a kézirataimért, de a kívánalmak nagyobbak, mint amennyit mennyiségben nyújtani tudok.

– *Jó, de te amúgy is jól megrágsz minden mondatot, minden történetet, mielőtt kiadod.*

– Ezért van az, hogy nekem sohasincs tartalékban kéziratom; soha nincs az asztalfiókomban semmi. Mindig amit írok, általában megrendelésre készül, jóformán lábon elkel, mint ahogy ez a regény is már elkelt. Hiszen a tizenkét fejezetből tízet már leközöltek.

– *Van egy nagy szerencséje Gion Nándornak, hogy a szenttamási forrás, az kiapadhatatlan. Az életélményeket még mindig szállítja neked, és azokat a tanulságokat is, amit abból a létből hoztál. Tehát bármennyire megszenvedted a kisebbségi létet, az az írásban mégiscsak egy aranybánya.*

– Ez az, mert többször elmondtam már, hogy nekem nem volt szép gyermekkorom. Nem volt szép fiatalkorom. Viszont nem volt unalmas. És hát ezek az események lehettek szépek is meg csúnyák is, hát így is történt...

– *Hát többször meg akartál halni; gyerekkori, például egy háborús emlék...*

– Így van, amikor a föld alá kerültem, magamra omlott egy lövészárók, úgy kapart ki nagyapám a föld alól. Azután volt még néhány ilyen...

– *Te berendezkedtél a túlélésre.*

– Berendezkedtem én tudatosan is, de ebben van valami ösztön-szerűség, amit örököltem az ősoktól. Elsősorban Rojtos Gallai István nevű nagyapámtól. A család, az elég furcsa. Maga a Gion-ág...

– *Tényleg, milyen név ez a Gion?*

– Állítólag francia név, és ezt el is hiszem. Nem is bánom, de et-től én még tiszta magyarnak tartom magam. Az egyik ambiciózus rokonom kiderítette, hogy Mária Terézia telepítette át az őseimet, és hogy ezek francia nemesek voltak. Ezt a nemesi származást én azért nem hittem el, mert családi visszaemlékezésekben az űkapá-mig mindenkiről köztudott volt, hogy földhözragadt magyar pa-raszt volt. Főlemelkedés ott kezdődött a családban, amikor az apám végre nem paraszt lett, hanem kőműves. No mármost, második rokonom, aki utánanézett komolyan, hogy ezek a Gionok honnan is szívároghattak be, addig a dolog stimmel, hogy tényleg Mária Terézia idejében bejött egy Stefan Gion, aki kőműves volt. Erre ma-gamba szálltam, és azt mondtam, hogy hát ez egy nagyon tehetsé-ges család, 300 év kemény munka után eljutottunk odáig, ahonnan elindultunk. Az ügyesebb Rojtos Gallai vonulat, azok először is job-ban nőültek, dolgos sváb asszonyt vett el a nagyapám, hát őrá is sokat írok; pásztorivadékok, valahogy el tudták intézni, hogy egész életükben ne gürcöljenek túl sokat, de azért úgy elég kényelmesen éljenek. Benne lehetett az is, hogy kémkedést is kellett vállalni, egé-szen életveszélyes dolgokba is belebocsátkozni; az volt a fontos és észlelhető – történt, ami történt –: nem féltek. Kérem, ezt hozta az élet, no hát akkor nézzük, hogy mire megyünk.

– *Gondoltál rájuk akkor, amikor veszélyes helyzetbe kerültél? És akkor azt mondtad, hogy „na, hát az én őseim nem féltek”?*

– Gondoltam.

– *Mi volt a legforróbb helyzet az életedben?*

– Olyan nagyon forró helyzetek nem voltak. Volt egy állandó nyomás. Vállalnom kellett olyan feladatokat, amiket nem szerettem.

– *És ha nem vállaltad volna?*

– Lehet, hogy jobb lett volna.

– *Másokra gondoltál? Helyzetre gondoltál? Elvek...*

– Nem is annyire patetikus a dolog, hanem az emberek megérezték, hogy min tudnak megfogni. Amikor írószövetségi elnökké választot-tak, immel-ámmal, de intézgettem a dolgokat, és kiderült, hogy jobban intézem, mint akik előttem csinálták, mert azok még inkább immel-ám-mal. Aztán amikor színházigazgatóságra beszéltek rá, amit egyáltalán nem akartam vállalni, akkor meg az jött, hogy hát van Újvidéken egy magyar színház, de nincs épülete, egy lepusztult moziban...

– *És lett épülete.*

– Vállaltam, szereztem épületet. Kijártam.

– *Itt mindig arról van szó, hogy valamit meg kellett teremteni és megőriz-ni és működtetni. És ez mind végül a magyarság léte volt a Vajdaságban.*

– Egy kicsit igen. Miután a színházban elintéztem ezt, hogy legyen nem egy épület, hanem kettő, akkor mondtam, hogy most már kilép-nék. Én az ott dolgozó embereket szerettem, de magát a színházat, hangulatát nem kedveltem. Túlságosan mesterkéltnak éreztem az a világ. És mondtam, hogy én visszamennék a rádióba irodalmi szerkesztő-nek, mert előzőleg ugye az volt a civil foglalkozásom amellelt, hogy író voltam. Az volt a feltétel, hogy főszerkesztőnek menjek vissza. Na most, ezt pláne nem akartam. Ott megint belecsöppentem kicsit a saját csapdámba. Megteremtettem a napi 24 órás magyar műsort. Akkor, asszem, csak a Kossuth Rádió volt 24 órás. De hogyha már megcsináltam, akkor most hogyan lépek ki ebből? Akkor ezt tovább kellett irányítani, ami megint nagy ostobaság volt részemről, és ak-kor jött be Jugoszlávia széthullásának az ideje. Na ez akkor életve-szélyes – ezt idézőjelben mondom, nem kell szó szerint érteni – élet-veszélyes helyzet volt; sorra vették a szerkesztőségek – gondolok itt a lapokra, rádióra, televízióra – igazgatóit, főszerkesztőit, hogy kik is nevezték ki őket. Hát kiderült, hogy engem – mint mindenki más

Vajdaságban – még az autonómiára esküvő politikusok neveztek ki. No most, azok mind elbuktak. Kezdték bogarászni, hogy amikor folytak ezek a politikai harcok – még nem fegyveres harcok –, hogyan is viselkedtek ezek a szerkesztőségek. Ki mellett tették le a voksukat. Amikor azt hittem, hogy legjobb esetben két lábbal rúgnak ki, gondoltam magamban, hogy itt sokat nincs mit cifrázni, közöltem, hogy tessék nyugodtan utána nézni, milyen műsorok mentek, s végül tudomásul, hogy mindezért én egyedül, egymagam vagyok felelős. Minden az én tudtommal ment. Az embereket ne bántsák, mert mindegyik azt csinálta, amit én mondtam. Ez persze hazugság volt, de gondoltam, ennyit igazán vállalhatok, és akkor...

– *Miért?*

– Egyrészt tényleg próbáltam megvédeni saját embereimet; másrészt meg azok, akik ott bogarásztak, és megpróbáltak lövöldözni rám, azokat nem becsültem nagyon sokra. Mi történt? Mindenki más magyarázkodott, hogy beteg volt akkor, az a munkatársa félrelépett, meg éppen évi szabadságon volt akkor, amikor ezek a dolgok történtek – azokat mind kirúgták. Olyan rádióban voltam magyar főszerkesztő, ahol volt szerb, szlovák, román, ruszin nyelvű műsor. Na ezeket mind kisöpörték. Azért nem volt akármilyen procedúra, oda kellett ülni egy komoly és komor bizottság elé, ahol nagyon mogorván néztek az emberre, és nagyon durva kérdéseket tettek föl. Mit ad Isten, leadtam a magam történetét, hogy minden az én tudtommal történt, mindenért én felelek, és senki más. Mikor ezeket elmondtam, akkor láttam, hogy úgy elhűlt az egész bizottság, nem értették, mert tudták, hogy ez nem teljesen így igaz, megdöbbenette őket, hogy ez az ember miért beszél így? A végén egyedül engem tartottak meg főszerkesztőnek.

– *És gyanítom, hogy nem örültél.*

– Nem. Több lehetőség fölmerült bennem, hogy miért. Ha hízelegni akarok hiúságomnak, nem azt mondom, hogy azért, mert én ilyen vagányul viselkedtem, hanem talán az írói nevem jelentett va-

lamit. Nem ártott a Milošević-féle rezsimnek, hogyha megtart egy díszpintyét, akinek már az irodalomban van valami neve, és íme bebizonyítjuk, hogy mi azért demokraták vagyunk, nem bántottuk ezt az embert.

– *Ez hányban volt?*

– '89–90.

– *Nemsokára aztán el is jöttél.*

– '93-ban jöttem el. No, akkor már dúlt a háború, de engem személy szerint nem fenyegetett veszély, mert énrám bízták, hogy dolgozzam ki a tervet, hogy ha Isten tudja, ha lerohannának bennünket, és így tovább – persze nem rohantak le bennünket –, hogy hús emberrel jelöljek ki rajtam kívül, akit semmiképpen sem lehet csataterre vinni, hanem azoknak továbbra is a rádióműsort lehet csinálni – szóval ilyen veszély nem fenyegetett –, ki is jelöltem, félnem nem kellett, mert akkor még csak a horvát–szerb háború dúlt. Később valahogy úgy éreztem, hogy ez a csapda, amibe magam sétáltam bele azzal, hogy ügyeskedtem meg merészkedtem meg mindenfélét csináltam, ez a csapda kezd erkölcsileg terhezzé válni. Mert ahogy azért próbálták behívni a fiatal újságíróimat katonának, mindenkit kimentettem, ki volt dolgozva egy ilyen taktika, hogy ha valaki behívót kapott, rögtön jelentette nekem, és akkor én közöltem, hogy már tegnapelőtt elküldtem rendkívüli szabadságra, és nem tudom, hogy hol van. Ami ettől kezdve igaz is volt, mert mondtam, hogy menjél el, fiam, és akkor nem akarom tudni, hogy egy hétig hol vagy. Ez működött, nem is vittek el... egyet, aki elég bamba volt, átvette a behívót, és akkor, azután hívott fel – azt elvitték. Neki se esett semmi baja. A többiek, azok mind megúszták, de ők azért rettegésben éltek. Nem úgy, mint én. Őket azért fenyegette az, hogy a frontra viszik őket. Én tudtam, hogy engem nem fognak. Kezdték átköltözni Magyarországra. Nem engedték, hogy újakat vegyek föl a helyükre. Fogyatosított a szerkesztőség. No most, az szép dolog volt, hogy továbbra is meghagyták a napi 24 órás magyar műsort.

– És az lett a vége, hogy akkor erre lemondta, mert ellehetetlenült az élet.

– Nem, előbb követelődtem. Kértem, követeltem, fenyegetőztem, oldjuk meg, és hát ez tarthatatlan. Fütyültek rám. És akkor beadtam a felmondásomat, leléptem mint főszerkesztő, és akkor fogtam magam, és átköltöztem Magyarországra. Hogy ne legyek más, csak magyar író Magyarországon. Se főszerkesztő, se színházigazgató, se semmi.

– Szerintem már régóta álmodta közéleti tevékenységed és sűrű közéleti elfoglaltságod közepette arról, hogy írja. Sőt lehet, hogy úgy érezted, hogy fejbe is kólintottad az írók magadban, hiszen nem nagyon jutott rá idő.

– Amikor ezeket a dolgokat csináltam, akkor nem tudtam írni, és...

– Ez bosszantott akkor? Feszített?

– Enélkül én még meglettem volna, de azért mégis elsősorban írónak tartottam magam, és emezeket a feladatokat azért nem olyan Isten tudja, milyen lelkesedéssel csináltam.

– Legfeljebb azt élvezhetted, hogy megtalálsz a kikapukat, hogy játszol is ezzel, hogy kihívásokban győzöl.

– Olcsó sikerek voltak, legalábbis a számomra. Hogyha az ember megír egy jó regényt, az akkor már valami. Lehet, hogy sokáig észre sem veszik, de az ott van. Emezek a közéleti sikerek meg hirtelen... látványos is, azután gyorsan elfelejtődik.

– Van már vagy húsz könyved, ugye?

– Nehéz összeszámolni, mert lehet 17-et meg 20-at is mondani. Például ez a trilógia úgy jelent meg, hogy előbb megjelent az első kötet. Aztán megíródott a második kötet is, de ez a második kötet már az elsővel együtt jelent meg, azután megíródott a harmadik kötet, amelyik szintén külön megjelent, azután megint megjelent a három együtt. De mondjuk azt, hogy van húsz könyv: a felnőtt regények, négy ifjúsági regény, van 3-4 novelláskötet, néhány filmforgatókönyv.

– Arról beszéltünk, hogy megszenveded a regényírást, de nem tudom, hogy nem szórakozol-e közben. Mert hiszen a te embereid mindig kiszámíthatatlanul cselekszenek, találkoznak a történelemmel, amelyik szintúgy kiszámíthatatlan. Na most, hogyha ez a kettő így összejön: a kiszámíthatatlan ember és a kiszámíthatatlan történelem, ebből azért mulatságos dolgok is előjönnek, és neked ehhez megoan a magad iróniája, a groteszk látásmódod, és elképesztően látványos szürrealista képekkel is megtűzdeled a regényeidet.

– Na most olyankor szórakoztat, ha életrevalók a regényhősök. Vagyis ha úgy tudom megírni őket, hogy életrevalóak legyenek. És a történetben kialakul számomra is váratlan lehetőség váratlan fordulatokra, és ezek jók is, na akkor ennek örülni tudok. Ebben mindig az a veszély, hogyha – és ez ennél a regényemnél is bekövetkezett, amit most írtam, – amikor így valami megdobja a cselekményt, hirtelen elkezd több szálon is futni. Ez egyfajta terjeszkedést kíván. Hosszabb lesz, mint amilyenre én terveztem. Akkor nagyon nehéz ismét összefogni a szálakat, és az ember sajnál néhányat lenyesni.

– Mindig tudod, hogy mekkora lesz egy regény?

– Tudom, és aztán mindig bajban vagyok, hogy túl sok felgyülemlik menet közben.

– Nem engeded meg magadnak, hogy több legyen, mint ahogy elgondoltad?

– Nagyon ritkán. Nagyon ritkán.

– De az is izgalmas lehet, hogy megtalálsz egy hőst, és aztán a hős nem enged. Viszed tovább, tehát újabb regényekben felbukkan. Gondolok itt M. Holló Jánosra vagy Buraira...

– Bizony.

– ...Török Ádámra... Ez nagyon jó, mert akkor valahogy úgy néz ki, hogy kitaláltad, aztán az megy veled, és időnként megszólal, hogy: írja már egy újabb könyvet!

– Na ez az, amire azt mondtam én, hogy életrevaló figurák, amik tényleg aztán nem engedik az embert.

– *Álmodsz is velük? Beköltöztek az életedbe?*

– Inkább ébren foglalkozom velük. Az nagy baj, hogyha álmodni kezdek velük, mert mikor írok, akkor igen. Akkor viszont nem tudok aludni. Például rájöttem, hogy nem szabad éjjel lefeküdnöm aludni úgy, hogy abbahagytam az írást. Hanem akkor kell valamit csinálni: vagy elolvasni valami ostoba újságcikket, vagy a tévébe belenézni, hogy ne az maradjon bennem, hogy most mit írtam, mert akkor tovább gondolom, gondolkodom rajta, fáradt vagyok, de nem tudok elaludni.

– *Akkor kimosod az agyadból.*

– Igen. És aztán másnap újrakezdem.

– *A saját életed terheit rápakolod ezekre a hősökre, akik kísérik téged? Szóval Burai, Török Adám, M. Holló... az belelát Gion Nándor életébe?*

– Benne van a saját életem is, persze nem egy az egyben. Kölcsönzők sokaknak magamból, de nem mindig teljes önmagam. Még akkor is, amikor például M. Holló esetében a főhős író. Az sem egy az egyben én vagyok. Megpróbálom kissé kívülről nézni őket, azok, akik szimpatikusak nekem, miután megteremtetem őket, azoknak olyan tulajdonságokat kölcsönözni, ami talán bennem megvan; vagy adott esetben úgy viselkednek, ahogyan én viselkednék.

– *Vagy arra is képesek, hogy olyat is megtesznek, amit te nem tudsz megtenni, csak szeretnél?*

– De bizony. Bizony, bizony. Sok esetben megvan. Az írásnak az egyik nagy előnye az, hogy az ember kiírja magából azt, amit szeretne vagy szeretett volna megtenni. Nem tehetette, vagy azért, mert nem volt hozzá tehetsége vagy lehetősége, viszont regény- vagy novellahősei megtehetik.

– *Már-már családtagoknak is tekinted őket?*

– Igen. Ezek tényleg beköltöznek. Annál is inkább, mert igen sokan a saját családból származtak, és azok, akik ismerik őket, mármint az olvasók, foglalkoznak a már leírt sorsukkal és a leendő sorsukkal a szűkebb vagy bővebb környezetemben, mert én általában nem nagyon szeretek a könyveimről beszélni. Szeretem, hogyha befejeztem, és akkor szeretem nézni őket. Írni tudok, beszélni nem annyira.

– *Kilógtál a családból azzal, hogy íróvá lettél. Szűkebb családdal fölismeri-e azt, hogy ezzel a képességeddel mit tudtál megmenteni nekik a saját lombos családból, a szenttamási életből?*

– Valamelyest fölismerték, de nem mondhatnám, hogy abszolút el voltak ragadtatva. Tudomásul vették, hogy íme könyvekben is előbukkanhatunk, meg is maradunk, de sokan jobban szerették volna, hogyha én is ügyes kőműves vagy géplakatos leszek, mint hogy írogalással töltöm az időmet. Ez azért mégse komoly foglalkozás.

– *És a gyerekek?*

– Azok már inkább becsülik azt, amit az apjuk csinál, de egyik sem akarta ugyanazt csinálni. És lehet, hogy nekik van igazuk. Sőt majdnem biztos.

– *De Gion Nándor esetében ennek a választásnak volt nagy igazsága.*

– Igen. Mást nem tehettem, mert úgy érzem, hogy ehhez értek. Máshoz viszont nem nagyon.

– *Végül még azt is hozzátehetjük, hogy azért boldoggá is tesz?*

– Boldoggá tesz az, hogy most mással nem kell foglalkoznom, csak széppróza írásával.

Lehet gyáván is élni, de nem érdemes

Ónody Éva, részben hangszalagról, 2002. augusztus 27. előtt

Gion Nándor a magyar irodalom ritka tüneménye: halott. – Írtam ezt 2002. szeptember 28-án egy irodalmi folyóiratban. Az utolsó interjút – azt hiszem – én kaptam tőle, nem sokkal az után, hogy megismerkedtünk a Magyar Művészeti Akadémián. A *Virágos Katona* című regényét, amivel berobbant a magyar irodalomba, akkori-ban olvastam, amikor először a bemutatkozó estjén találkoztunk a Makovecz házban, a Kecse utcában. A program végén elvittem kocsival a Kőbányára induló buszok végállomásáig, hogy gyorsabban hazaérjen. Bella Pista is velünk tartott a lakásáig, az István utcáig. (A szörnyű kérdés: hogyhogy azután mindketten hamarosan végleg itthagyták e földi létet?)

Később pontosabban szerettem volna földidézni a kocsiban a beszélgetésünket, de Bella sem emlékezett erre jobban, mint én. Először Nándi kérdezett a munkámról, az biztos. Ez meglepett. Alig fordul elő ilyesmi nálunk, itthon, hogy igazi érdeklődéssel forduljunk egymás felé, mi, a kollégák. Itthon inkább csak úgy érdekel a másik (ha egyáltalán érdekel) – tisztelet a kivételnek – mint ahogyan az időjárásról beszél az ember jobb híján. Nos, Nándit valóban érdekelte, hogy én éppen min dolgozom, és őszinte örömmel válaszoltam. Elmondtam, hogyan sikkasztotta el egy marosvásárhelyi (áttelepült) magyar fiú a családi vállalkozásunkat, a Zügevót. Lelépett mint az üzlet megbízott vezetője, és olyan adósságot hagyott hátra, amibe majdnem belerokkantunk. Egyetlen vagyonunkat, a nyaralót éppen csak meg tudtuk menteni. A magyar rendőrség sikkasztás vádjával kereste évekig a tettest, mindhiába. S közben a sikkasztó Marosvásárhelyt dekkolt az édesanyjánál. Az üzletet eladtuk, abból fedeztük a kifizetetlen számlákat, az adót is, így úsztuk meg a teljes anyagi megsemmisülést. De megmaradt mindhalálig a nyugdíjból tengődő életmód.

– Jaj, de jó téma! Meg kell írni! – kurjantotta el magát Nándi.

– Miután éppen elég volt mindezt átélnem, soha nem fogom megírni. – feleltem. – Pedig jól tudom, benne van az úgynevezett rendszerváltás első lépéseinek minden kínkeserve.

– Akkor csak szólj, ha eldöntötted! Én megírom, ha elmeséled! – erősítette meg nagyon határozottan.

– Jó, máris a Tiéd!

Ebben maradtunk. Vállalta az interjút is a készülő kötetemhez, amire rögvest fölkertem, és meg is indokolta, azonnal, hogy miért vállalja; mert az ő élete éppen ide illik, a leszármazottak témához: Az ő anyai nagyapja – Rojtos Gallai István – ugyanis nagyon fontos szerepet töltött be az életében. Olyan jelentős örökséget hagyott rá, hogy mindent neki köszönhet: a mentalitását, a mesélőkedvét, az íróvá válását, és ő lett a főszereplője néhány regényének is.

A megbeszélés időben, pár hét múlva találkoztunk a Magyar Írószövetség Bajza utcai éttermében. Túl hangosnak bizonyult a vendéglő, de már az irodákat akkorra bezárták, ezért maradtunk. Sajnos nagy a lárma és zöreje, és végigkíséri a magnóra vett szöveget is: a mai magyar széppróza jelentős mesterének utolsó vallomását. Amit akkor persze nem sejtettem, hogy az utolsó. Hiába szerettem volna én tisztább felvételt, ő onnét akkor semmiképpen nem jött volna el, mert nagyon szomjas volt.

– Kezdjük a regény főszereplőjével, nagyapámmal – *vágott határozottan a közepébe, amint meghozták az első teli poharakat.* – Fontos hangsúlyozni, hogy ő nem félt. [...]

– *Igaz, hogy az apád dühében egyszer meg is akart fojtani egy párnával? Amiért éjszakánként nem hagyta aludni [...] – de édesanyád közbelépett, és akkor toppant be a nagyapád is, leteremtette a vejét, amúgy magyarosan. Téged a hóna alá kapott és elvitt magához. Meddig nevelkedtél nála?*

– Úgy volt, hogy évekig ingáztam ide-oda a két ház között. Nem voltak közel egymáshoz, de én azért megjártam ezt az utat naponta többször is, és otthon éreztem magam mindkét házban. Ez végig így maradt, amiből aztán családi legenda is kerekedett. Azt mondták, én vagyok a legkedvesebb unoka, mert nem vendégként érkezem meg nagyapámhoz, mint ők; én nála otthon vagyok. Ez bizony így

volt. Nagyon szerettek ott engem. A többiek csak bekéredztek. Itt szippantottam föl azt a bizonyos légkört, amiben ismeretlen a félelem; engem biztatott és bizakodással töltött el, hogy túlélünk mindent. Ez többször majdnem túlzott bizakodásnak tűnt, de aztán végeredményben mégsem. Ez így ivódott belém. Kisgyerekkoromban csodáltam a nagyapámat, a nagyanyámat, de az apámat és az anyámat is. Már végzős egyetemista voltam, amikor ő meghalt. [...]

– *És miből élt a nagyapa? Földművelésből?*

– Földet műveltetett! Másokkal természetesen! (Ezen együtt neveztünk, Nándival, és közben koccintunk is természetesen.) Nem volt sok földje, de azt fölszántatta, bevettette, learattatta. [...]

– *Már az egyetemre messziről indultál, hiszen nem gimnáziumba, hanem szakközépiskolába íratlak. [...]*

– Az én családban elképzelhetetlen volt, hogy valaki ingyenélő legyen. Az ingyenélő pedig nálunk az, aki nem végez kétkezi munkát. Mese nem volt, szakmát kellett tanulni.

– *De hát a nagyapád dolgoztatott másokkal, és ezt a mentalitást elfogadta a környezete is. Vagy nem?*

– Ő volt az egyedüli kivétel a családban, aki dolgoztatott, viszont meg is tudott csinálni mindent, ha muszáj volt. Az én kőműves apám azt mondta: olyan szakmát kell tanulnod, amiből a világon mindenhol megélsz, Amikor pedig kiderült, hogy belőlem lakatos soha nem lesz, és irodalmat fogok tanulni, az apám nem is értette, miről van szó. Mit? Irodalmat? Az mit jelent? Akkor te könyvelő leszel? – kérdezte. Ez így működött a családban. Miközben az ügyes kézművesekből álló rokonok rettenetesen irigykedtek Rojtos Gallai Istvánra, aki másokkal csináltatott mindent. Ő pedig csak mesélt, mesélt... Hát nálam ez a vérvonal jött be. [...]

A beszélgetés végétével kocsiba invitáltam Gion Nándort – nem sejtve, hogy utoljára teszem ezt –, és most hazáig vittem, Kőbányára, a lakásáig. Mire megérkeztünk sötét este lett. Lassan szedelőzködött a kocsiban, mint aki nagyon ráér. Egyébként sokszor keltette azt a látszatot, mintha ráérne, de nekem mégis az volt a benyomásom,

hogy szigorú beosztással él. Különben mikor írta volna meg a napi penzumát? Mert azt mindig megírta. Amikor a találkozót telefonon megbeszéltük, szívesen vállalta, de időzavarban volt akkor is. Kiderült, napi öt flekket osztott ki magának, hogy elkészüljön időre a következő kötetével.

Hallani vélem Makovecz mester hangját, amint 2002-ben, a Magyar Művészeti Akadémiára való felvételének bemutatkozó estjén ezt mondja neki: „Kedves Gion Nándor. Anélkül, hogy bárki engem fölkért volna erre, engeddd meg, hogy azt mondjam: a Magyar Művészeti Akadémia téged nagy tisztelettel hívott meg és örömmel fogadjuk, hogy itt vagy. Nagyon nagy szükség van arra a hangra és arra a történelemre, ami most már a tiéd.” Kicsit később még hozzátette: „Vigyázz, neked élned kell...”

Olyan nagyon törekenynek, vékonynak láttam, amint kikászálódott a kocsiból. Nem lehet könnyű ezzel az alkattal, ilyen súlyos terhekkal, amiket vállal – gondoltam egyre távolodó alakját követve. Nesztelenül lépdelt, lassan, és kicsit billegett a puha talpú cipőjében. Így tűnt el a sötétedő estében, hogy mégis véglegesen velünk maradjon.

Az igazi színházigazgató: Németh P. Istvánról

2002. augusztus 27. előtt; kéziratból

Az igazi színházigazgató Németh P. István volt, mert ő szerette a színházat, annyira szerette, hogy még engem is rá tudott beszélni, hogy lépjek az örökébe. Ma sem értem, hogy ez hogyan sikerült neki. Úgy mentem el a beszélgetésre, hogy kurtán és ridegen elutasítom a javaslatát, azután úgy jöttem el, hogy immár én lettem az Újvidéki Színház második igazgatója. Csodálkoztam magamon, meg mások is csodálkoztak, akik tudták, hogy elődömmel ellentétben én soha nem szerettem a színházat. De hát ha már egyszer rábólintottam,

kissé rosszkedvűen ugyan, de nekivágtam a munkának. Köztudott, hogy akkor kellett épületet szerezni az albérletben, eléggé koszos albérletben tengődő, de egyébként jó előadásokat produkáló színháznak. Fársztó tevékenység volt, sok előszobázással járt, bájolognom kellett olyan politikusokkal, akiknek azelőtt csak félvállról köszöntem, vagy úgy sem, de a rámenősséget is megengedhettem magamnak, nagy baj nem érhetett, legfeljebb kirúghattak volna, amit én alig vártam, mert utáltam a posztomat. Nem rúgtak ki, meglett az épület, kettő is egyszerre.

Akkor rövid időre belelkesedtem. Elkezdtem számolgatni, és azt hittem, hogy nagyon logikusan kalkulálok. Újvidéken él a vajdasági magyar értelmiségiek színe-java – mondogattam magamnak –, ott van a Magyar Tanszék, a Forum Lap- és Könyvkiadó, a Rádió, a Televízió, az iskolákkal, tanárokkal és diákokkal, meg persze a munkásosztály is. Szóval pezsgő és nyüzsgő szellemi életet képzeltem magam elé a szép színházban. Aztán gyorsan kiderült, hogy értelmiségünk színe-javából viszonylag kevesen jönnek az előadásokra, a munkásosztály is meglehetősen közömbösen viselkedett, a diákokat időnként betelerelték hozzánk, de ők sem látszottak mindig boldognak. Pedig mi igyekeztünk terjeszteni a magyar nyelvű kultúrát, nem is akármilyen színvonalon, a falakat is tisztára meszeltük, és új, kényelmes székeket raktunk a nézőterre. A nézőtér többnyire mégis üres maradt.

Megdöbentett ez a szellemi vagy nemzeti petyhüdség, szépen kihátráltam hatalmas igazgatói irodámból, a színházat mint intézményt továbbra sem szerettem, mesterkélt-művi világ volt az nekem, az ott dolgozó embereket azonban megkedveltem, őket sajnáltam otthagyni, később távolabbról sajnálkozva figyeltem kínódásukat.

Így egészen távol, egy íróasztal mögül azt remélem, hogy eltúl-zom egykori vizsgálásomat, és hogy az ott maradtak [nem] csu-pán üresben dolgoznak.

Egy ideig nem tud részt venni a munkában

Gion Eszter, Kelet 2010/1., 55–56.

1993 őszén költöztünk át Budapestre a szétesett Jugoszláviából, ahol már két éve folyt a háború a szerbek és a horvátok között, majd ki-robbantak a fegyveres összetűzések Bosznia-Hercegovinában is. A nemzetközi közösség nagyobbik része egyöntetűen elítélte Szer-biát: politikai-gazdasági blokádöt vezetett be ellene. Innét indul-tunk útnak egy személygépkocsival – és vegyes érzelmekkel, hogy minek nézünk elébe Magyarországon. Nekem könnyebb volt, hi-szen én hazajöttem, azt viszont mindkettőnknek jó volt tudni, hogy a gyerekeink már itt tanulnak.

Akkoriban az itthoni közgondolkodás – és nem csak az irodal-mi – azon az állásponton volt, hogy mindenki maradjon ott, ahol született, majd megsegítik, de a szülőföldjét ne hagyja el, ne telep-üljön át Magyarországra, és ne akarjon magyar állampolgár lenni. A „hivatalos szervek” és néhány kivételtől eltekintve egykori bará-taink és jó ismerőseink ennek megfelelően viszonyultak Gion Nán-dorhoz. Azt hiszem, mi több, tudom, hogy ez a kirekesztésszerűség fájdalmas felismerés volt az ő számára, amit soha nem mondott ki, nem panaszkodott...

Egy nagyon kellemes őszi napon érkeztünk meg Budapestre, ahol a Kortárs főszerkesztőjének közbenjárására az Oktatási és Mű-velődési Minisztérium Thököly úti vendégházában kaptunk átme-netileg szállást, ami egy közepes nagyságú szobából és fürdőszobá-ból állt. A szoba teljes berendezésére már nem emlékszem tisztán, de volt benne egy hatalmas franciaágy, egy kis asztal két székkal, és egy hűtőszekrény. Nem volt tehát az a hely, ahová látogatókat lehetett volna hívni, nem is nagyon hívtunk senkit. Nándor közben a Népszabadságnak adott egy interjút,* amelyben elhangzott egy

* Varga Lajos Márton, Népszabadság 1993. november 6.

furcsa mondat: „Szeretnék szabadkőműves lenni”. A szerkesztő is meglepődhetett, hogy ez a vágya a vajdasági faluból származó Gion Nándornak, ezért aztán kiemelte a mondatot, és megtette címmek.

A lap megjelenését telefonhívás követte, és néhány nap múlva egy számunkra addig ismeretlen vendég jött el hozzánk. Nem tudom pontosan, miről folyt a beszélgetés, mert elmentem otthonról, de később Nándor azt mesélte, hogy a vendég a szabadkőművesek küldetésében jelentkezett: az egyik, a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy védelme alatt dolgozó páholy tagja. Beszélgetésük lényege az volt, hogy amennyiben Gion Nándor valóban komolyan gondolta, amit a lapinterjúban mondott, akkor egy bizonyos idő eltelté után a páholy tagja lehet. Azt hiszem, nagy kihívás volt ez a számára, mivel lehetőséget adott arra, hogy mellőzve azokat az irodalmi csoportokat, amelyek nem fogadták el őt, avagy ő nem fogadta el őket, egy több évszázados, haladó szellemiségű szövetség tagja legyen. Tetszett és örült neki, hogy a szabadkőművesek befogadják.

Nem tellett el sok idő, csupán néhány hónap, amikor ajánlója, V. M. levelet írt: „Kedves Nándor, örömmel értesítelek, hogy a mai napon (1994. január 13.) Szövetségünk tagjai sorába választott. Hivatalos fölvételeddre f. hó 27-én kerül sor, így arra kérlek, ezen a csütörtöki napon du. 4 órakor légy a XXXXXX-ben, hogy a fél 6-kor kezdődő munkára kellőképp fölkészítve fogadhassunk sorainkba.”

Így kezdődött Nándor számára a munka a szabadkőművesek között. Úgy láttam, hogy sokáig nagyon nagy örömmel ment el azokon a csütörtök délutánokon a páholyházba, néhány szabadkőművessel különösen jóban lett, találkozott velük, sőt egy alkalommal együtt vendégeskedtünk egy házaspárnál. Nem akarok név szerint senkit külön említeni, de volt egy idősebb, magas tisztséget viselő szabadkőműves, akit nagyon tisztelt és szeretett, és meghívására mindig boldogan ment el hozzá. Egyszer a páholyházban szilvesztereztünk, és akkor láttam, hogy túllépve önmagán, az ő természetén, mennyire szeretne valóban kötődni a páholy tagjaihoz. Ám végül – sajnos, úgy érzem, ez az igazság – ez nem sikerült. Bizonyos dolgokat nem tudott feldolgozni magában – és itt elsősorban emberi tényezőkre

gondolok –, továbbá az ő egyes megnyilvánulásai is egyre terhesebbé válhattak a páholy tagjai számára. Ez volt az az időszak, amikor mind zárkózottabbá vált, az a kevés barátja is elmaradozott – ezt ő akarta így. Talán két évvel a halála előtt mondta el nekem, hogy már nem jár el a páholyházba sem. Ezt én is észrevettem. Tudatta a szabadkőművesekkel, hogy sokat kell írnia, ezért egy ideig nem tud részt venni a munkában...

Szerkesztői szó

A kötet egészéről

Az életműkiadás 9. kötete Gion Nándor megint újabb arcát mutatja meg. Ez a könyv amellet, hogy rengeteg új adattal, meglepő érdekességgel szolgál a szépprózai művekről (megírásuk körülményeiről, valóságalapjáról stb.), Gion Nándor eddig kötetben megjelent műveiből kevéssé ismerhető oldalait: a kisebbségi közéleti embert és kultúrpolitikust (a tribünvezetőt; a rádiós újságírót, majd szerkesztőt; az írószövetségi titkárt, majd elnököt; a színházigazgatót; a kiadóitanács-elnököt és a rádiós főszerkesztőt) is megszólaltatja és megismerteti. Gion kulturális szervezőként-vezetőként és teoretikusként a kereteket elfogadó, azok között dolgozó, de a lehetőségeket közössége(i) érdekében mindig tágítani igyekvő főbürokrata volt. Az ehhez a munkásságához kapcsolódó íráscsoport záróként illeszkedik az életműsorozat ívébe. Ezen újabb típusú szövegek közreadásával végleg igazolni látjuk, hogy Gion Nándor *egységes életművet* alkotott, amelyben az írói és a közéleti munkásság egyként közösségi szolgálat volt, amelyek bár karöltve jártak, sokszor mégis vetekedtek egymással – hogy csak egy aspektust említsünk: a közéleti tevékenységek közben szerzett tapasztalatok különleges élményanyagot szállítottak a szépprózának, ám a hivatali teendők éppen az írástól vették el az időt...

A különböző műfajú szövegeket műfaji kategorizálás nélkül, lehetőleg kronológiai sorrendben adjuk közre, így zökkenőmentesen követhetjük végig az életútnak és az életműnek naptárilag pontos, dokumentumszerűen hiteles, de a szépirodalmi művekből nem (még a naplójegyzetektől sem teljesen) követhető vagy kikövetkeztethető formálódását. Így korábban elképzelhetetlen részletességgel és rétegzettséggel rajzolódik ki az író egész pályája, amelyet ráadásul elsősorban az író saját szavaiból: olykor szinte naplőregényszerűen ismerhetünk meg. Mivel a szövegek legtöbbje keletkezésük jelen idejéről szól, mindennél jobban segítenek, hogy egészen közel-

ről: az aktuális helyzeteket Gionnal együtt átélve, szinte „belülről” kapcsolódhassunk be pályája alakulásába. Emiatt lehetséges, hogy több – önmagában nézve ismétlésnek tűnő – visszautalás az életút előrehaladását követve az egyre szerteágazóbb és mélyebb önreflexió lenyomataként nyer új és új értelmet. Az interjúk, nyilatkozatok, televíziós és rádiós szövegek stb. a lehető legnaprakészebben követik Gion pályáját: tervről tervre, munkáról munkára, könyvről könyvre, titulusról titulusra, díjról díjra; úgyannyira, hogy vannak évek, amelyekre nézve pusztán az itt közölt szövegekből hónapról hónapra megtudhatjuk, hogy mikor mely művén dolgozott, merre járt, vagy milyen hivatalos elfoglaltságai voltak.

Az életműkiadás 9., az író saját szövegeit közlő zárókötetete is a teljesség igényével készült: a tárgykörébe tartozó és hozzáférhető összes szöveg – beleértve a hang- vagy filmfelvételen fennmaradtakat is – közlésével teszi teljessé az életműkiadás 2007-ben indult sorozatát. (Az előkészületben lévő 10. kötet valójában függelék- vagy pótkötet lesz: azokat a szövegeket fogja tartalmazni, amelyeket mások dramatizáltak Gion szépprózai műveinek feldolgozásával.) A most kézben tartott könyvben többek között Gion nyilatkozatai, alkalmi beszédei, illetve a vele készült interjúk, köztük az egész életutat átfogó darabok is helyet kaptak; fordításban még azok a szövegek is, amelyek csak szerb, sőt román nyelven készültek vagy maradtak fenn. Utóbbiak azon túl, hogy felvillantanak valamit Gion „szerb-horvát” nyelven folyt tevékenységeiből, a nyelvi határokat átlépő korabeli recepciójának is bizonyosságai.

Ebbe a kötetbe a rádiós jegyzetek, esszék és alkalmi szövegek közül azok kerültek, amelyek a kulturális megnyilvánulásokkal elsősorban nem mint művészi, hanem inkább mint társadalmi jelenségekkel foglalkoznak, ilyen aspektusokból ragadják meg őket. Tehát míg az életműkiadás 8. kötetében közölt cikkek tárgya és megközelítési módja esetében a tisztán művészi vonatkozás dominál, a 9. kötet szövegeiben a művelődési-intézményi, az irodalom-, vagy esetleg szociálpolitikai vonulat az erősebb. Ez tökéletesen látszik például egy könyvesbolt bővülő kínálatáról, egy irodalmi pályázatról vagy

díjátadóról szóló tudósítás, jegyzet stb. esetében. És bár most azokat az interjúkat is közreadjuk, amelyek az életmű 5. kiadásába nem kerültek be, és íróként szólaltatják meg Giont, ezek is gyakran kitérnek közéleti működésére – így az ilyenekben a többirányú munkásság szöveg szintjén szétszalazhatatlan. A most közreadott szövegek mellbevágóan mutatják meg, hogy Gion életében mennyivel fontosabb, társadalmilag mennyire elismert szerepe volt az irodalomnak és az íróknak. Ez látszik már abból is, hogy az íróegyesület csak az írókat-kiadókat érintő tevékenységéről is rendszeresen beszámolt a média, de olvasunk például olyan, ma szinte elképzelhetetlen adatokat is, hogy az Újvidéki Rádióban „a hangjáték-szerkesztőség évente 106 magyar nyelvű bemutatót tart” (*Negyvenéves az Újvidéki Rádió*, 1989); és persze azt is jólesik megtudni, hogy Gion „egy-egy író-olvasó találkozáson 150-200 könyvét dedikálta” (*Akarja olvasni Az anyagi vigasságot?* 1986).

Vannak interjúk, amelyekben Gion elsősorban „tisztán” művészeti kérdésekről nyilatkozott (például alkotói alapállásairól, módszereiről, műhelytitkairól stb.), ám teljes kontextusukba helyezve még ezek a megnyilatkozások is inkább az intézményesült kultúrának, illetve az írónak a társadalomban elfoglalt helyének a lenyomatai. Mutatja ezt az is, hogy ezek a szövegek is számos esetben hivatkoznak-utalnak a nyilatkozattevő (egykori) tisztségeire, posztjaira, sőt olykor mint e titulus viselőjét mutatják be vagy szólítják meg Giont. Bár az előző nyolc életműkötetettel szemben ezúttal alapvetően nem szépirodalmi szövegeket közlünk, hangsúlyoznunk kell, hogy az interjúkban, esszékben és az alkalmi beszédekben (pl. „*Azt vállald, amit elbírsz*” 1981; *Miért boldog a Virágos Katona?* 1992; *Újévi köszöntő* 1990, 1991) nemritkán találkozunk szépirodalmi igénnyel megformált szöveg(részlet)ekkel is. – De még a pusztán közéleti témákról szóló, elsősorban „szárazabbnak” tűnő szövegek is igen értékesek: mással nem pótolható, tényanyag szempontjából mindig hiteles tartalmak az író megismeréséhez; ráadásul nem csak közéleti-kulturális politikai vonatkozásokban, hiszen olykor még magánjellegű adalékok is vannak bennük; akár olyan eddig jórészt ismeretlen témákról

is, mint például „Gion Nándor és a sport” (*Mindenekelőtt a lovagiaság*, 1992); vagy meglepő hobbijáról: „Nagy szeretettel gyűjtöm a puskákat, pisztolyokat, régi késeket.” (*Akarja olvasni Az anyagi vigasságot?* 1986).

Teljes újdonság a kötetben, hogy itt a levelektől az önéletrajzokig, a mások művéhez írt előszótól és ajánlótól a megnyitóbeszédig, a tanácsülési jelentéstől a pályázati szabályzatig eddig Giontól az életműkiadásban, sőt akár még nyomtatásban sem közölt műfajú szövegek is olvashatók. Ilyen szempontból a legfrissebb és leggazdagabb szövegcsoporthoz az élőbeszédből e kötet számára lejegyzett számos megszólalás. Ezek nagy erénye, hogy az eleve kiadásra szánt szövegekhez képest közvetlenebbek, nyíltabbak, szókimondóbbak, keresetlenebbek, kevesebb bennük a stilizáltság – közöttük is kiemelkedő például a Guelminó Sándor és a Jósvai Lídia által felvett három interjú. Az élőszókból lejegyzett szövegekben ráadásul Gionon és riporterein kívül több esetben megszólalnak az írónak olyan rokonai is, akik érzékeltetnek, megmutatnak valamit abból a verbális világból, abból az erős szóbeli kultúrájából, amelyben az egyik legjobb magyar prózaíró az *anyanyelvét* tanulta, és amely Giont a szóbeliségre hajazó, azt írásban reprodukáló stílusa kialakításától egészen otthoni témái megírásáig egész pályáján segítette. Így találkozhatunk magának Gion Nándor édesanyjának: Gallai Teréznek és nagyanyjának: Krebs Rézinek a szövegeivel is (*Szülőföldem: Szenttamás*, 1983; *Gionfalva*, 2001). Az ő megszólalásait a nyelvjárási sajátosságokat igen mérsékelten visszaadva írtuk át, de mutatjuk, hogy lehetett volna például így is: „Elvitettem a kaszát az uramtú, és kaszátam. Csépléskő is a gépénél ő volt az etető...” – mutatványként akkor legalább ennyiben tükröztük, hogy milyen nyelvjárási közegben sajátította el anyanyelvét az író.

Gion Nándor közéleti tevékenységeiről a koronatanú: felesége, Gion Nándorné Juba Eszter is vall egy-két szövegben (*Gionfalva*, 2001; *Egy ideig nem tud részt venni a munkában*, 2010). Bár az utóbbi szöveg nem Gion Nándor saját szövege – ahogy a kötetnyitó 1956-os

cikk vagy a 8. kötetben az *Érettségi* című írás sem –, mégis fontosnak tartottuk közölni őket az életműkiadás kötetében, mert ezek az író olyan szociális-közéleti aktivitásaira utalnak, amelyekről máshonnan, saját szövegéből nem értesülhetünk.

A Kortárs, majd az Új Írás szerkesztőjének: Szakolczay Lajosnak, illetve később a Forrás szerkesztőjének: Füzi Lászlónak küldött levelek (1975-től, illetve 2001-től) pedig valamit abból is felvillantanak, hogy milyen emberi-irodalmi kapcsolatokat, és hogy hogyan ápolt Gion. Ám a misszilisek például Gion áttelepülésének vagy svédországi utazásának dokumentumaként (*Levél Katona Imrének*, 1993; illetve *Sántha Juditnak*, 2000) is figyelemre méltók. Az is érdekes, hogy éppen Gion legkülönlegesebb útjáról eddig nem került elő dokumentum; egyelőre úgy tűnik, csak novellák és egy hangjáték állít emléket a kubai látogatásnak. – Itt jegyezzük meg, hogy viszont egy, az életpálya alakulása szempontjából – sajnos – szintén dokumentumértékű szöveget: a *Halálos szerencsétlenség a lakásban – Kéthetes csecsemőjével a karján nekiesett az üvegajtónak Gion Ida – A csecsemő is súlyosan megsérült* (Magyar Szó 1967. június 25., 2.) című, a szerző megjelölése nélkül megjelent cikket – bár a benne lévő tényanyag részletességéből következtethető, hogy vagy maga Gion Nándor írta, vagy az ő beszámolóját pontosan követve készült – kegyeleti okból nem vettük föl a kötetbe.

Az írások címénél – ha fennmaradt – rendszerint a cikkek élén vagy kéz-, illetve gépiratokon, az ott olvashatókat követtük (igyekezve Gion vélelmezhető szándékát érvényre juttatni). A lapokban megjelent írásoknak általában nem kellett címet adni; a hang- és filmfelvételeknek viszont többször igen. A cikkek címeit, al(-, esetleg fel)címeit rendszerint kettősponttal vagy hosszú kötőjellel elválasztva, egy sorban közöljük. Abban az esetben, ha ebben a kötetben tautologikus lett volna, a lapokban megjelent írások eredeti (al- vagy fel)címéből elhagytuk az író nevét, illetve az írás műfajára utaló szót: tehát az olyan, itt most érdektelen fordulatokat, mint „interjú Gion Nándorral” vagy „Gion Nándor nyilatkozata” stb. – így olykor akár a teljes (al- vagy fel)címet is.

Az íróval készült interjúk (természetesen nem Gion által írott) bevezetőit sok esetben megtartottuk, ha a beszédszituációt mint az értelmezést segítő kontextust adják meg; ám az író pályájának a szerkesztők által gyakran újra vázolt – így tautologikus – ismeretét (vagy az ilyen bevezetők egy részét) nem közöljük. Az újságírók-szerkesztők általi beavatkozásokat: az olvasók figyelmének megragadására, fenntartására vagy továbbvezetésére szolgáló köz-címeket, kiemelt idézeteket, illetve egyéb szerkesztői tagolásokat rendszerint elhagytuk.

Az ebben a kötetben közölt szövegek még akkor is értékesek, ha az újságírók különböző mértékben meg is dolgoz(hat)ták, át is szerkeszt(h)ették őket. Ám több esetben fennmaradt az „interjúk” szövegének Gion által készített kéz- vagy gépirata – a kérdések nélkül, annak bizonyosságául, hogy öninterjú vagy olyan kerek esszé készült (pl. *Megnyírbálták jogainkat*, 1991; *Miért boldog a Virágos Katona?* 1992), amelybe az újságíró a kérdéseit csak *utólag* szerkesztette bele, azért, hogy interjú formájú szöveget alakítson ki; így olykor Gion szép ívű esszéjéből mondatokat is „elspórolt”. Ilyen esetekben a jól sikerült újságírói kérdéseket nem töröltük „vissza”; Gion kihagyott mondatait viszont a kéziratból minden esetben visszatettük és közöljük.

Körkérdések, többszemélyes interjúk, illetve olyan televíziós és rádiós beszélgetések leiratai esetében, amelyekben a riporteren/műsorvezetón és Gion Nándoron kívül más is megszólal, rendszerint abban az esetben közöljük a többi megszólaló szövegét, ha segíti(k) Gion hozzászólásának értelmezését, hozzátesznek, illetve ha nélkülkük nem lenne teljességgel értelmezhető Gion nyilatkozata. Az ilyen eseteket itt az utószóban olykor külön is indokoljuk. A cikk- vagy felvételszövegből való kihagyást – a máshol már közölt irodalmi vagy filmrészletek esetében is – a szokásos módon „[...]” jelöljük. Az 1960-as évekbeli rádiós szövegekben a kipontozások az azokat elsődlegesen rögzítő Vékás János kronológiáiból valók: a *Magyarok a Vajdaságban 1960–1964* című kötetből (Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta, 2013), illetve az 1965–1969-es évekről még kéziratban lévő fájlból.

A bibliográfiai hivatkozások élén szereplő nevek az írásokat jegyző újságírók, illetve a felvételeken hallható/látható rádiós/televíziós riporterek nevei. A hang- és filmfelvételeknél a dátumok – ahol nem jeleztünk mást – az első (ismert) adásidő napját jelölik, ami egybeeshet a felvétel idejével, de az utóbbi általában még kevésbé deríthető ki. Az Újvidéki Televízió archívumából megkapott felvételeknél az esetleges visszakereshetőség érdekében a bibliográfiai adatok végén zárójelben megadjuk az archívumbeli jelzetet is. A szöveges művek, alkotások, sőt műsorok címeit kurziváltuk – a képzőművészeti alkotások, tárlatok és az intézménynek tekinthető lapok, folyóiratok címeit nem.

A szövegek közlésénél a ma érvényes helyesírási szabályokat irányadónak tekintettük, de némely kifejezőnek tartott alakot, pl. a mai sztenderd *Novi Sad(-i)* mellett párhuzamosan létezett *Noviszád~noviszádi*-féle írásmódokat nem írtuk át. Hasonlóképpen nem javítottuk, hanem megtartottuk az olyan élőbeszédi és nyelvjárási alakokat és szerkezeteket, mint pl. „asszem”, „ez ilyen állandó lelkiismeret-furdalás számomra”, „sok időt eltöltöttünk az az asztal mellett”, „tartsanak ki ez mellett” stb. Megjegyzendő, hogy a vajdasági közegben markánsan jelentkező nyelvjárásiasság még tisztán irodalmi szövegben: Gion egyetlen ismert és ebben a kötetben közölt versfordításban is megjelenik: „ez a vers, vagy valami más miatt”. Itt jegyezzük meg, hogy bár az *Esett az eső* című versfordításnak (1968) – ahogy a *Távirati értékelés a Szabadkai Ifjúsági Tribün harmadik téli tárlatáról* című írásnak is – inkább az előző kötetben lett volna a helye, de azóta kerültek elő, és mint rádiós szövegeknek, illetve kuriózumoknak utólagos, itteni közlése mellett döntöttünk (persze e két írásnál lehet amellet is érvelni, hogy akár kontextusuknál fogva rájuk nézve nem is a művészi-esztétikai vonatkozások, hanem a fent sorolt egyéb szempontok dominálnak).

A kötet tartalmát elsősorban korabeli lapokból, folyóiratokból és a hagyatékból, különösképpen Gion Eszter archívumából, valamint az OSzK kéziratárának 583-as fondjából, az író hangját megörökítő és a szerkesztés idején hozzáférhető valamennyi film- és hang-

felvétel átírásával sikerült összeállítani. Amelyik szövegnél lehet tudni, illetve sikerült kideríteni, hogy hol és mikor közölték, minél pontosabban feltüntettük. Mind a szövegek felkutatásában, mind a már meglévőkhöz datálásában hatalmas segítséget jelentett a Vajdasági Magyar Digitális Archívum, az Arcanum Digitális Tudománytár és a Hungaricana Közgyűjteményi Portál adatbázisa: az ezekben található tízezernyi „Gion” adat szisztematikus átvizsgálásával remélhetőleg előkerült és e könyvbe is bekerült a nevezett adatbázisok segítségével hozzáférhető valamennyi Gion-szöveg. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy nélkülük tartalmában mennyivel szegényebb, bibliográfiai hivatkozásaiban pedig mennyivel pontatlanabb lenne ez a kötet.

Az egyes szövegekről

Az általános áttekintés és a szerkesztési elvek bemutatása után a kötet néhány konkrét szövegéről, szövegcsoportjáról a jobb érthetőséghez, az életműben való elhelyezhetőséghez vagy az adott szöveg(ek) jelentőségének felvillantásához közlünk esetleges, olykor – bevallottan – szubjektív, de fontosnak érzett adalékokat reflexiókat.

Természetesen ahogyan a pálya és az életmű, úgy e kötet elején is a rádiós szövegek dominálnak, hiszen az 1960-as években még a rádiós munkahelyi szövegalkotás volt az erősebb vonulat Gion Nándor munkásságában. Ekkor nemcsak irodalommal kapcsolatos témákról szólt, hanem ahogyan nyilatkozta: „újságíróként szinte mindenről korrektül tudósítottam a pártkongresszusoktól a filmfesztiválokig” (*Egy író hosszú menetelése*, 2000), és hozzátehetjük: az anyanyelvhasználati kérdésektől az egyetemi adminisztráción át a képzőművészeti tárlatokig is – csak később tevődött át a hangsúly a szépirodalomra, illetve a saját írói működésével kapcsolatos szövegekre. Megjegyzendő, hogy Gion rádiós jegyzetei gyakran elképesztően elitista szövegek: még olvasva is nehezen érthetőek, mondhatnánk: éppen csak magyarul vannak, de témájuk és bonyolultságuk miatt a rádióhallgatók csak nagyon-nagyon

kis csoportja számára lehetnek követhetőek (ld. pl. *A hiányjel és a Don Quijote-ok*, 1968), így a tömegek edukálására alkalmatlanok voltak, holott Gion nagyon sokszor hiányolta például a „munkásfiatalok” bekapcsolódását a kultúrába, ami pedig az ilyen „elefántcsonttoronyból leszóló” szövegekkel nem lehetséges. Ez a belterjes elitizmus egyébként sajnos nemcsak Gion korai szövegeire, hanem a vajdasági magyar irodalom bizonyos részére amúgy is jellemző volt.

Viszont ezeknek a szövegeknek a folytatólagos elolvasásával szépen kirajzolódik, hogy hogy lett a másokról tudósító, másokat megszólító rádiós újságíróból – mások által saját írói érdemei, illetve igen sokféle tisztsége miatt megszólított népszerű nyilatkozattevő. Gion első „saját jogon” adott interjúja egy újvidéki kulturális intézmény: az Ifjúsági Tribün magyar nyelvű szerkesztőségének élén végzett főszerkesztői munkájáról szól. Erről a posztjáról eddig nagyon-nagyon keveset tudtunk: csak annyit, amennyit a *T. M.* című szövegben tudott (ld. az életműkiadás 6. kötetében) – ám abban a pozícióban már ott szunnyadnak a későbbi kultúrpolitikai posztok: egészen a színházigazgatóságig és a rádiós főszerkesztőségig. Megindító, hogy – mint a szövegekből látszik – Gion már pályája legelején is azzal küszködött, hogy a – kisebbségi sorsban értelmiségi és általában vezető rétegetől módszeresen megfosztott – vajdasági magyarság körében milyen nehéz volt kulturális nyilvánosságot: például irodalmi közéletet, színházi közönséget, igényes olvasótábort kialakítani – és hogy ez a nagyon kevés sikerrel kecsegtető, gyakran hiábavalónak tűnő küzdelem vajdasági pályája végéig egész kulturális vezetői működésében elkísérte.

• A *Krleža életműve és mai kultúrpolitikai problémáink* (1963) című szöveg tematikailag a 8. életműkötetbe is kerülhetett volna, de mivel a megelőző cikkekben az Ifjúsági Tribünről van szó, és ez „az Ifjúsági Tribün 1963. április 19-i vitaestjén” hangzott el, tudatosan illesztettük ide. Bár igen csekély terjedelmű benne Gion Nándor felszólalása, a cikket végig közöljük, mert mintegy belevilágít a már-már elfeledett tribünesztekbe: megmutatja az ott zajlott viták

igen magas színvonalát, Gionnak mint a Tribün főszerkesztőjének a viták serkentésében betöltött szerepét, valamint az Újvidéki Egyetem magyar tanszéke alapító tanszékvezetőjének: Sinkó Ervinnek a vajdasági magyar bölcsészertelmiség megszervezésében betöltött szerepét, vitathatatlan tekintélyét is.

Az, hogy éppen egy ebből a beszélgetésből származó kvázi-Sinkó-idézet lett a kötet fülszövege, meglepődést, sőt akár megütöztetést is kiválthat abból, aki Gion Sinkó iránti ambivalens viszonyára gondol. (Ld. pl. az életműkiadás 5. kötetében az *Egy népdallal kezdte* című írásban, hogy rosszul esett Gionnak, hogy Sinkó leszólta Kölcsey *Hymnusát*; vagy az „*Eljutottunk oda, ahonnan elindultunk*” (2000) című bemutatkozó előadásnak azokat a mondatait, amelyek a jugoszláv identitásnak a magyarok körében Sinkó által történt elterjesztésére vonatkoznak; ezekkel összefüggésben, hogy Gion apagyilkos (áttételesen érthető úgy is, hogy ‘az örökölt identitás továbbadását elvágó’) szereplőjének neve utalás/fricska lehet Sinkóra, arra, hogy Sinkó Ervin Iszidorovics néven élt a Szovjetunióban, illetve *Egy regény regénye* című könyvében stb.) – Mégis, éppen a 9. életműkötet, amellyel láthatóvá, elérhetővé, egybefoghatóvá válik Gion teljes életműve, elhozhatja az egyben látást: a részletek nézésekor még akár egymásnak ellentmondó dolgok szintézisét is – amihez a kibékülés is hozzátartozhat. Ez a kései kiengesztelődés ebben a könyvben nemcsak ilyenképpen, azaz „szerkesztői önkény” folytán, hanem Gion saját, nyomtatásban először itt közölt szövegében is megtörténik. A *Gion Nándor égi vendégei* (1995) című visszaemlékezésben Gion maga megható példával (Sinkó tanszék-megnyitó beszédének és saját színházmegnyitó beszédének párhuzamával) szemlélteti, hogy milyen kitörölhetetlenül mélyen hatott rá legnagyobb hatású tanára, aki talán éppen a fülszöveggé tett mondataival jelölte ki az utat, illetve tette olyan magasra a léceket a már akkor íróknak készülő Gionnak, aki mint azt a cikkben idézett kérdése sejteti, már akkor – Sinkó értékítélete ellenére, így kissé talán már akkor vele szembehelyezkedve – Thomas Mannt választotta írói példaképének...

- A *Felfedeztem a ki nem mondott szavak jelentőségét* (1968) „első interjú”-ként nagyrészt benne volt az életműkiadás 5. kötetében; most az ott jelölés nélkül nem közölt részét adjuk közre.

- Az *Egyenrangúan beszélgetni...* (1969) a Komárom megyei napilapban jelent meg, így jelen ismereteink szerint ez Gion magyarországi recepciójának első adata.

- Az *Egy dicséret visszautasítása* (1969) című írásban Gion azon melegebben vall a *Testvérem*, *Joáb* című regény kényszerű meghúzásának körülményeiről.

- Az *első rádiós beszélgetés a már befutott íróval* (1971) rádióadáshoz képest meglepően közvetlen, baráti hangnemű interjú: a konyakozástól az interjú idején talán még el sem múlt kettős szerelemig sok minderről egészen őszintén vall. Ebben a szövegben az irodalmi élet serkentését szorgalmazta Gion – szép, véletlen átkötés, de elég gyakori a kötetben, hogy a következő írás, az *Írók a kanizsai író táborról* (1971) éppen egy ilyen eseményről szól.

- Az *írók lakáshelyzetének javításáról* (1971) címmel közreadott, az Újvidéki Televízióban készült interjú átiratának érdekessége, hogy ki van egészítve egy, csak a hagyatékban fennmaradt filmrészletből való átirattal, mivel a konkrétan Domonkos István sanyarú lakáshelyzetére való utalás – úgy látszik – nem ment le a tévében.

- A *Kirakat: Gion Nándor*, *Postarablók* (1972) tartalmazza a *Postarablók* című regény hátlapszövegét, amely bár jó Gion-szöveg, és nagyon érdekes adalékkal szolgál a regény és a valóság egészen rendhagyó kapcsolatáról, eddig nem volt benne az életműkiadásban.

- A *Történelmi regényeink II.*: Virágos Katona (1973) mutatja Gion *Virágos Katona* című regényének mint történelmi regénynek komoly irodalomelméleti és történetgyűjtő-munkával való megalapozottságát, és hogy Gion már a *Latroknak is játszott* tetralógia első kötetének megírásától kezdve regénysorozatban gondolkodott.

- Az *Egyetemmes kultúra: Az osztályérdeket szem előtt tartó szabadság megvalósítása* (1973) meglepően vonalas marxista szemléletű cikk – mutatja, hogy Gion ilyet is tudott írni.

• *Az év legsikeresebb írója* (1974–1975) című szövegben olvassuk, hogy „a C. O. Holicser tévéjáték-változatát megvette tőlem a Belgrádi Televízió” – ami az egyetlen utalás erre a darabra, amelyből azóta sem készült film – bár a forgatókönyv mit sem veszített üdeségéből.

• *Az angazsáltság mindig újból megvalósítandó terv* (1975) című szövegben Gion meglepő módon már „fogyasztásnak” nevezi a kultúra (alacsonyabb szintű) befogadását, illetve itt is kifejezésre juttatja az irodalmi közélet csekély vagy nem létező volta miatti hiányérzetét.

• *A Könyvheti vendégünk: Gion Nándor* (1976) című írásban utalást olvasunk arra, hogy Gionnak több fiatalkori írása jelent meg álnéven. Ha így is volt, eddig csak *Az öregember* címűt sikerült megtalálni (ld. az életműkiadás 8. kötetében). Az interjúnak ez a mondata pedig: „Amit most írok, az a második világháborúba vezet. A helyszín azonos, és ezt mondhatom nagyjából a szereplőkre is” – minden bizonnyal az eddig datálhatatlan *Krisztus katonái a Görbe utcából* című forgatókönyvre vonatkozik.

• *A Kultúra és álkultúra* (1977) című szövegben olvassuk, hogy „az írók azok, akik nem zárkóznak magukba, akiknek ez a legkevésbé sem érdekük, és mégis az irodalom, az írott könyv, a valamire való könyv a kommunikációban messze-messze lemarad a ponyvától” – ami a *Vallomások Szerb Antalról VI.* című írással együtt (ld. az életműkiadás 6. kötetében) nagyon fontos adalék arra nézve, hogy Gion a ponyvaparódia-szerű írásaival miért törekedett tudatosan olvasmányos és mégis magas szintű irodalmat művelni.

• *A szép szó nyomában...* (1977) címmel közreadott nyilatkozat érdekessége, hogy belőle lett – rövidítve, átszerkesztve – a *Szenttamáson születtem* című írás (ld. az életműkiadás 6. kötetében); jól mutatva, hogy Gion mennyire élőbeszédszerűen szerkesztette szövegeit, és hogy a pusztá lejegyzésen túl mit és hogyan változtatott kimondott szavain, mielőtt nyomdába adta.

• *Az ifjúsági regény nem lehet unalmas* (1978) Gion írásai valószínűségeiről is vall: „Fél éjszakán át dolgoztunk a karókkal, néhol kongott a beton, ott a téglagyáriak felszaggatták a padlózatot. [...] Persze jó lett volna megtalálni azt az elrejtett hordót.” – Máshol:

„A megírt történeteknek mintegy hetven százaléka saját élmény, a többi »költemény«”.

• *A Minden leírt betű hitvallás* (1980) Tito halálakor megrendelésre készült, de ebben is önazonos Gion: a megrendelői elvárással szemben nem a néhai elnököt méltatja, hanem itt is a közösségi – értsd: nemzeti(ségi), kisebbségi – „önmegbecsülés, az önértet és az egyenrangúság, a magunkhoz és elveinkhez való hűség” szükségességét emeli ki.

• *Az „Azt vállald, amit elbírsz” – 10 kérdés Gion Nándorhoz* (1981) az egyik legszebb nyilatkozata; ilyen megfogalmazásokkal: „Beleszoktunk a folytonos építkezésbe, s természetes környezetünket adta a virágzó enyészet”; „Ennek élt, és semmire nézett mindent, ami nem ezt szolgálta, ami céljain kívül esett.” – Ahogy például majd a *Gion Nándor mesefái* (1982) című szövegben, itt is bepillantunk az író műhelyébe: „Szenttamáson mindmáig elevenen élnek a régi históriák. *Latroknak is játszott* című könyvemet odahaza »mondották tollba« nekem. Még apám is [...] olyan kiváló mesélő volt, annyira élénken éltek emlékezetében az egykori esetek, hogy oldottabb idejében volt mire figyelmem. A majd’ 90 esztendő Rézi néni pedig nemcsak a sorsát tudta az életrealitás logikájával elrendezni, az emlékeit s a körötte zajló dolgokat is a helyükre rakta. [...] S a férje, István bácsi nemcsak ízes és színes figura volt, de olyan ember is, aki teremtette maga köré az eseményeket.”

• *A Forum Könyvkiadó állandó regénypályázatának szabályzata* (1982) című szöveget is fölvevük a kötetbe, hiszen Gion az egyik aláírója, így nyilván társszerzője is volt – mintegy mutatványként, hogy milyen szövegek tető alá hozása vette el az idejét a szépírástól.

• *A Szülőföldem: Szenttamás* (1983) című riportfilm előre legépelte, tervezett szövege megjelent az életműkiadás 6. kötetében. De hát más a tervezés, és más a megvalósulás: ezért a film szövegének leiratát nemcsak fokozott élőbeszédszerűsége, hanem a koronatanú rokonok megszólalásai miatt is közöljük, ugyanakkor az író öccse: Gion Márton megszólalását nem írtuk le, mert az írói életmű szempontjából érdektelen.

• *A kárókatona még nem jött vissza* című film kapcsán (1983) felvett beszélgetés felütése talán az egyetlen hely, ahol elhangzik az amúgy kikövetkeztethető „azonosság”, hogy: „Az imént látott verekedés győztese Tamás, azaz Gion Nándor mai stúdióvendégünk...” – amiben Gion nem mond ellent a műsorvezetőnek, É. Szabó Mártának. – Szintén itt olvasható, talán az életműben először, hogy az állatoknak allegorikus szerepük van Gionnál: „mikor közelebb láttam szenvedni az állatokat, akkor döbentem rá, hogy valami többet is jelentenek, mint amik” – ahogy később máshol még konkrétabban olvassuk: „a kivesző – nálunk legalábbis kiveszőfélben lévő – madarak sorsában egyfajta emberi sors is példázódhat” (*Gion Nándor Neven-díjas író köszöntése*, 1984).

• *A Késdobáló bemutatója előtt* (1986) elhangzott beszélgetésből azt a részt nem közöljük, amit eddig is ismertünk, és ami *Egész közelről, belülről nézem őket* címmel megjelent a 7. életműkötetben.

• Kuriózum a válogatásban a *Jelentés az Új Symposion Kiadói Tanácsának 1983 februárja és 1986 decembere közötti munkájáról* (1986), amely a Forum Kiadó Tanácsának elnökségében töltött időszakról, illetve az Új Symposion folyóirat igen viharos, máig vitatott éveiről első kézből szolgáltat adatokat.

• *A torontáloroszi gyerekek kérdéseire válaszolva* (1988) is bizonyítja, hogy – vicceskedve fogalmazhatunk úgy, hogy Gionnak rossz volt a fantáziája, valójában viszont, hogy – mennyire jó megfigyelő, milyen alapos történetgyűjtő volt, így milyen sok mindennek van valóság-alapja prózájában: „innen jön az ötletnek az egyik része: egy macska hogy tud viselkedni, amikor fájdalma van. És most jön a robbantás. Ezt pedig jóval később már az egyik ismerősöm mesélte...”; illetve: „Szenttamáson ott bóklásztak a csatorna mellett, és egyszer csak jön egy ronda hajó, ilyen kátrányos teherhajó, s ők nézik, és egyszer csak ezen a hajón megjelenik egy szép szőke fiatal lány, talán lehet 13-14 éves...”; máshol pedig: „a Szentigaz is élt, távoli rokonom volt ő is, ismertem őt. Valóban megtanította a nagyapámnak a »paklizást«, és a nagyapám valóban megcsinálta bosszúból, hogy a földesúr huszonegyezéskor, a tizedik menetben két ásszal győzzön.”

(*A golyóálló tűzzománc*, 2002); vagy: „anyai nagyapám ... a negyvenes évek végén ingázni kezdett Szenttamás és Budapest között mint kettős ügynök” (*Aranyemberek*, 2002).

• *A Csöndes őszben reménykedem* (1988) című írás is elárul műhelytitkokat arról, hogy milyen alapos felkészüléssel teremtette meg szépprózája hitelességét, és milyen tudásbeli fedezete, szellemi háttérrel volt műveinek: „Naplót nem vezetek, jegyzeteket ritkán készítek, időnként rövid vázlatot írok. Ellenben sokat olvasok egy-egy könyvem megírása előtt. Főleg szakkönyveket. Mielőtt például hozzáfogtam volna *A kárókatonákhoz*, egész sor vaskos könyvet tanulmányoztam át a madarokról. Még a madáretetők elkészítését is megtanultam. Most börtönintervjúkat nézegetek, és a cellák megvilágításáról is hallgattam előadást. Mindebből kevés került bele a regénybe”.

• *A szellemi nyitottságért* (1988) című interjú válaszai Gion saját, magyar nyelven fennmaradt gépirott szövege a maga terjedelmében (tehát nem úgy, ahogy az újságíró vagy a szerkesztő meghúzta); az egyik kérdés és a rá adott válasz viszont nem jelent meg az újságban: most a gépiratban fennmaradt választ az elveszett kérdés híján is közöljük.

• Nagyon jellemző Gionra az „*Ebből a pozícióból*” (1990) és a *Legyetek valakik!* (2001) címmel közreadott szövegekben különbözőképpen leírt anekdota. Mivel ezeken kívül is több helyen felbukkan, ezért idézzük ezt a két rövidke, emlékezetből leírt „Gion-szöveget” is.

• *A Megnyirbálták jogainkat* (1991) című interjúval megjelenik a szépprózában jellemző irónia, humor az interjúkban, nyilatkozatokban. Eddig nem volt szükség rá, de a nagy baj jöttével Gion segítségül hívta: „Talán még legyezgetné a hiúságunkat, hogy valakik félnek tőlünk, de én nem vagyok kimondottan hiú ember...”

• *A „Mintha jövevények lennének valamennyien”* (1995) a párttagsághoz való viszonyáról vall: „Kommunistának kellett lenni, már csak azért is, hogy az egyetlen után felvegyenek újságírónak. – *Papíron volt kommunista, mint a legtöbben?* – Igen, persze. Még csak azt sem mondhatnám, hogy baloldali érzelmű lettem volna. Ma sem vagyok

az. Szerintem középen állok valahol.” – Ez a kérdés és válasza soha máshol nem hangzott el ilyen nyíltan; kevésbé nyíltan is csak a *Viszszatérő hősök, regénytrilógiák, nyitva hagyott kapuk* (1997) című interjúban, ahol még ezt is olvashatjuk: „Az ifjúsági regények írásába csak véletlenül kaptam bele, egy pályázat miatt. Észrevettem, hogy ezt a műfajt nem figyelik annyira, mint a »felnőtt« regényeket, ezért itt nyíltabban ki lehetett mondanom néhány fontos dolgot, pergő cselekmény mellett.”

- Gion *A Mint a felszabadítók című kötet megjelenése kapcsán* (1996) készült interjúban beszél talán a legnyíltabban hazafogalmáról, kisebbségi sorsáról, illetve a kisebbségi sorsról általában; és különben is jellemző, hogy a pálya, így a kötet végén következnek a hallatlanul fontos pályáösszegző írások, mint például a *Nehéz tisztának maradni az életben* (1997), amelyben szépen ír az írás értelméről: „a névvel vállalt szónak tartósabb súlya van, mint a napi futószalagról lekerülő információknak és fecsegésnek”; írói mestersége kitanulásáról pedig *A Gallaiak történetei* (1998–2001 k.) című interjúban szól a legrészletesebben: „Amikor már kritikákat írtam, csak kénytelen voltam jobban belemélyedni abba, hogy itt milyen írói fogások születnek és történnek meg, [...] és miután beletanultam a szakmába, akkor kezdtem [...] magam is szépprózát írni.”

- *Az Olvasólámpa – Találkozás Gion Nándorral* (2000) című riportfilm mintegy betétszámként tartalmazza *A postás, aki egy ujjal tudott fütyülni* című tévéjátékot. Itt nem közöljük a szövegét – majd talán a 10. kötetben.

- *A balkáni „paradicsomról” a szerencse égöve alatt* (2000) szintén tartalmaz több fontos megállapítást: „kisebbségi íróként óhatatlanul politizáltam például akkor is, amikor szerelmes novellát írtam”; illetve: „Magyarországon könnyebb magyarul írni, mint határain túl. Nem azért, mert ott kényelmesebbek az íróasztalok, hanem azért, mert a határon túl egy sor dolgot más nyelven kell elintézni, ami az író idejét rabolja, és rongálja a nyelvezetét.”

- *A „Földre szálltam a tematikában”* (2001) gyakorlati-technikai oldalról vall írói módszeréről: „Most diktáltam le az első fejezetet,

és már írom a másodikat. Én mindig kézzel írok, azután gépbe diktálom a szöveget” – ami Gion élőbeszédszerűségének egyik kulcsa lehet.

- *A Szenttamási esti mesék* (2001) is fontos megállapításokat-adalékokat tartalmaz, még a pálya végén is: „kisebbségi sorsban nem lehet és nem is szabad mellékes dolgokról szépen beszélni. Nekünk igenis fontos ügyekről kell szólnunk. Ezért vissza kell térnem oda, ahonnan vétettem: Szenttamásra.”

- *A Lehet gyáván is élni, de nem érdemes* (2002) című szöveg Ónody Éva hangszalagjáról való, a kipontozott részek *A nagyapa regénye – Utolsó beszélgetés Gion Nándorral* címmel az 5. életműkötetben már megjelentek: itt csak az onnan kimaradtakat közöljük.

Az életműkiadásból hiányzó szövegek

Bár az életműkiadás összeállításakor sok korábban regisztrálatlan szöveg is előkerült, különösen az írott szövegek felkutatásában Horváth Futó Hargita *Gion Nándor-bibliográfiája* (Családi Kör, Újvidék, 2010) nagy segítséget jelentett. A hang- és filmszalagról átírt nagyszámú megszólalás felkutatásának sikeressége esetlegesebb volt: nem lehetünk biztosak benne, hogy nem léteznek még ilyen felvételek, mert – az Újvidéki RTV archívumával szemben, ahonnan valószínűleg minden megtalálható szalag előkerült – az MTVA mélyarchívuma feltáratlan maradt. Jellemző eset, hogy az Újvidéki RTV egyik kedves kollégája egy munkahelyi szekrényben még néhány hónapja is talált egy olyan szalagot, amelyen egy olyan interjú őrződött meg, amely a riportter emlékezete szerint elkészülte idején nem is került adásba (*A torontálorszi gyerekek kérdéseire válaszolva*, 1988). Gion vélhetően első magyarországi rádiós szereplései, Kulcsár Katalin mikrofonja előtt a Petőfi Rádióban (*Könyvek, tájak, emberek* 1974. december 17., illetve *Társalgó – másfél óra irodalomkedvelőknek* 1983. november 29.) nem található meg a hagyatékban – így e kötetbe sem kerülhettek be. – Ezen a helyen is meg kell emlékezni az Újvidéki Rádió–televízió rendkívül készséges munkatársairól; a magyarországi felvételekért pedig Gion Nándor néhai barátjának, a Magyar

Rádió egykori irodalmi szerkesztőjének: Varga Lajos Mártonnak jár a posztumusz köszönet.

Korábbi utószókban (7. és 8. kötet) említettük Gion elveszett vagy lappangó szakdolgozatát – amely eddigi feltételezésünkkel szemben lehet, hogy mégsem Thomas Mannról, hanem Kazinczy Ferencről szól(t) –; illetve az *Ezen az oldalon* című drámát, amelyből továbbra is csak a 7. életműkötetben lévő töredékek ismeretesek. Az újévi köszöntőkből sincs meg minden, hiszen ezt olvassuk: „immár hatodik éve – minden új esztendő első reggelén – én köszöntöm a kedves hallgatókat” (*Miért boldog a Virágos Katona?* 1992) – ebben a kötetben kettőt adunk közre, a harmadik az 5. kötetben jelent meg, a többi egyelőre nincs meg. A 8. életműkötetben lett volna a helye egy Tamási Áron- és egy Hornyik György-kritikának, amelyek egyelőre csak az OSzK kéziratárában a Gion-hagyaték (Fond 583.) 21-es jelzetű dobozában egy kézírott füzetben érhetők el; Gionnak egy szabadkőműves szertartásra, az ún. nővérünnepre készített forgatókönyve pedig a benne név szerint említettek személyiségi jogainak tiszteletben tartása miatt nem került a kötetbe.

Vannak talányok is. Az *„Azt vállald, amit elbírsz”* (1981) című szövegben ezt olvassuk: „*Ezen az oldalon* című korai könyvemet [...] sokan olvasták, rádió- és tévéjáték is lett belőle” – viszont nem tudjuk, mire gondolhatott Gion, mert a *Késdobáló* című film csak később készült el. Hasonlóképpen a *Milyenek a mai gyerekek?* (1984) akár elveszett műre is utalhat, mert ezt olvassuk benne: „tévéorozatot készítetek”, illetve máshol: „Kötelezettségem van ezenkívül az Újvidéki Televízió irányában egy ifjúsági tévéorozatra; nagyrészt adaptáció volna, a szinopszist már megírtam” (*A szenttamási történetek francia-magyar filmen*, 1984) – de itt sem tudjuk biztosan, miről van szó, bár esetleg lehet *A kutya és a bárány* című szövegről, amely a 7. életműkötetben jelent meg.

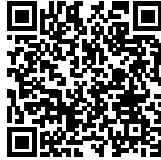
Nincsenek meg továbbá azok a szövegek sem, amelyekre Gion így utalt: „Közvetítettem még a pártkongresszusokról is napokon keresztül, Tito beszédeit fordítottam” (*A túlélés stratégiája*, 1997); illetve néhány rádiós tudósításnak is csak a címét/témáját ismer-

jük: „A Pécsi Tanárképző Főiskola délszláv tanszékének látogatása – Gion Nándor riportja Bunyevác Milojeval, a pécsi főiskola másodéves hallgatójával itt tartózkodásuk céljáról és látogatásuk jellegéről” (Újvidéki Rádió *ifjúsági műsora* 1966. október 29.); „Belgrádban ma ért véget a Jugoszláv Ifjúsági Szövetség nyolcadik kongresszusa...” (Újvidéki Rádió *Élő szó, őszinte szó* 1968. február 10.) – ezek esetleg más rádiós tudósítások szövegével együtt, akkor kerülhetnek elő, ha hozzáférhetővé, illetve kereshetővé válik az Újvidéki Rádió magyar szerkesztőségének regényes módon fennmaradt és a selejteztől Vékás János által megmentett és az ő kezelésében álló archívuma.

Kurcz Ádám István

A kötetben átírt televíziós és rádiós felvételek
itt érhetők el:

<https://youtube.com/playlist?list=PLwmvVghboSsYCyIiQErc2LOWptqeoy1Y>

Köszönetnyilvánítás

A szerkesztő hálával és örömmel mond köszönetet

Gion Eszternek sokféle baráti segítségéért és a szövegek közreadásához való hozzájárulásáért;

Maurits Ferencnek a Gion Eszter tulajdonában álló alkotásnak a címlapon való felhasználásához való hozzájárulásáért;

Bálint István grafikusnak a hátlapkép felhasználásához való hozzájárulásáért;

Horváth Futó Hargitának számos folyóiratcikk átküldéséért;

dr. Nagy Géának és Gehringer Évának több felvétel hallomásból való legépeléséért;

Paraczký László szenttamási újságírónak számos folyóiratcikk könyvtári megkereséséért;

Németh Dezsőnek és Thomka Orsolyának a szerb, Vass Csongornak a román nyelvű szövegek fordításáért;

Klemm Józsefnek, Popan Stefanović Jolánnak, Németh Tucakov Irinának, Lakner Editnek, Géber Lászlónak és Celler Kiss Tamásnak, az Újvidéki Rádió és Televízió munkatársainak az archívumukban lévő hang- és filmfelvételek átküldéséért;

Füzi Lászlónak, Szokolczay Lajosnak és Szita Gábornak a levelek átküldéséért;

Vékás Jánosnak a vajdasági kronológiák fájljainak átküldéséért;

Ónody Évának a *Lehet gyáván is élni, de nem érdemes* című interjú leiratáért;

az interjúk riportereinek, akiknek egyenkénti felkutatása meghaladta lehetőségeinket, de bízunk benne, hogy örül(né)nek, hogy ebben a kötetben is megörökítjük egykori beszélgetéseiket;

Tamás Juditnak (Jimnek) korrektori segítségéért;

Dormán Lászlónak fontos tényadatokért;

Szaszovszky Ágnesnek türelméért;

Takács-Sánta Andrásnak biztatásáért és az utószó lektorálásáért;

Szondi Bencének és Cserép Nelinek mindig gyors és készséges segítségéért.

Az életműsorozat kötetei

1. *Latroknak is játszott* [négy regény: a „felnőtt” tetralógia], szerk. Füzi László, Noran, Budapest, 2007.
2. *Börtönről álmodom mostanában* [négy regény], szerk. Füzi László, Noran, Budapest, 2008.
3. *Az angyali vigasság* [hat „ifjúsági” regény], szerk. Füzi László, Noran Libro, Budapest, 2010.
4. *Műfogsor az égből* [összegyűjtött elbeszélések], szerk. Gerold László, Noran Libro, Budapest, 2011.
5. *Véres patkányirtás idomított görényekkel* [naplók, interjúk és más írások], vál. és szerk. Gerold László, Noran Libro, Budapest, 2012.
6. *Krisztus katonái a Görbe utcából* [prózai és drámai művek], vál. és szerk. Kurcz Ádám István, Napkút, Budapest, 2019.
7. *Keresünk egy jobb hajót* [drámai művek, filmvázlatok, reflexiók], vál. és szerk. Kurcz Ádám István, Napkút, Budapest, 2020.
8. *Könyv könyv mellett* [kritikák, fordítások, átdolgozások és más művek], vál. és szerk. Kurcz Ádám István, Napkút, Budapest, 2021.
9. *Minden leírt betű hitvallás* [interjúk, nyilatkozatok, alkalmi beszédek és más írások], vál. és szerk. Kurcz Ádám István, Napkút, Budapest, 2022.

Tartalom

Községi vezetőséget választottak Szrbobránban	5
A magyar tanszék néprajzi kirándulásáról	6
Számadás után a Tribünön: Fiatalos lendülettel, de kellő alaposítással	7
Emelni a színvonalat: Nagyobb érdeklődés – szerteágazóbb munka: Az Ifjúsági Tribün új szerkesztője a magyar tagozat további terveiről	10
Orosztész-bemutató az Ifjúsági Tribün színpadán: A drámai csoport és az irodalmi színpad munkája	12
Az újvidéki egyetemi adminisztráción élcelődve	14
Krleža életműve és mai kultúrpolitikai problémáink: Elhangzott az Ifjúsági Tribün 1963. április 19-i vitaestjén	14
Beszélgetés a jugoszláv költészet készülő magyar nyelvű antológiájáról	25
Bori Imre Radnóti Miklós költészetéből doktorál	25
Sveta Lukić előadása a nagy októberi forradalom művészetéről	26
Vitasorozat indul napjaink aktuális kérdéseiről	26
A fiatal jugoszláv költők fesztiváljáról, egy román kultúreseményről és egy ruszin versantológiáról	27
Véget ért a <i>Valóságunk nyílt kérdései</i> című előadás-sorozat	28
Vitaest <i>Forum könyvek 1965-ben</i> címmel	28
A szövetségi ifjúsági munkaakciók ez évi elmaradásáról	29
Vitaest Bori Imre <i>Eszmék és látomások</i> című tanulmánykötetéről	30
Vitaest a jugoszláviai magyar sajtóról, illetve a regény problémájáról	31
Az Ifjúsági Tribün méltatlan körülményeiről	32
Az egyetemi beiratkozási feltételek megszigorításáról	33
A szegedi József Attila Tudományegyetem és a Noviszádi Egyetem barátsági szerződése	33
Kulturális életünk problémáiról egy fővárosi irodalmi újság vezércikke alapján	34

Távirati értékelés a Szabadkai Ifjúsági Tribün harmadik téli tárlatáról	35	Az Új Symposion szerkesztői politikájáról	59
Vitaest <i>A sajtó és a társadalmi kritika</i> címmel	37	Magyar ifjúsági klubok és magyar ifjúsági szövetség: Gion Nándor levele Csehszlovákiából	60
Megkezdődött a Szerbiai Kommunista Szövetség Központi Vezetőségének VIII. plenáris ülése Belgrádban	38	Felfedeztem a ki nem mondott szavak jelentőségét	61
A kommunisták éves közgyűlése a Bölcsészkaron	39	Esett az eső	62
A Forum könyvesboltjainak bővülő kínálatáról	40	A regénypályázat eredménye: első díjas: Gion Nándor, második díjas: Major Nándor, harmadik díjas: Domonkos István	63
Melyik könyv az esélyes? Körinterjú a Híd-díjról	40	Banálisan egyértelmű ellenpontozás nélkül...	64
Tudósítás a 12. Sterija Játékok Főbizottságának aznapi üléséről	41	Egy pályázat eredményéről, azaz mit jelent Vajdaságban magyartanárnak lenni	67
A Noviszádi Egyetem évi közgyűléséről	42	Lesznek-e újabb egyetemista tüntetések?	68
Az egyetemes kultúra érdekében – A hungarológiai intézet megalapításáról	42	Egyenrangú kultúra	68
Egy nagy sikerrel indult kezdeményezés dicsérete: a vajdasági magyar gimnáziumok tanulóinak becsei irodalmi vetélkedőjéről	44	Szirmai Károly <i>Muzsikáló messzeség</i> című könyve kapta a Híd-díjat	69
A becsei irodalmi vetélkedő kapcsán	45	Politikusaink és a magyar nyelv	70
A sztrugai költői estek	45	Nagy László és Szécsi Margit újvidéki vendégszereplése	71
Egyetemi beiratkozások	46	Egyenrangúan beszélgetni... Jugoszláviai magyar írók Dorogon	71
Az Egészség című folyóirat jubileuma	47	Az írók mindig jóindulatúak	73
Szabadka és Szeged íróinak együttműködése	47	Egy dicséret visszautasítása	74
Zenés est a szabadkai Népkörben	48	Az ifjúságiregény-pályázat eredménye: Gion Nándor nyerte az első díjat	76
A tömegkultúra helyzetéről	48	Távinterjú: Gion Nándor válaszol olvasóinak	77
Tartományi tárgyalás a nemzetiségi viszonyokról	49	Rádiós beszélgetés a már befutott íróval	86
Kiállítás Az októberi forradalom és Vajdaság népei címmel	50	Írók a kanizsai írotáborról	96
Költői est <i>Kinn a szélben</i> címmel	50	Az írók lakáshelyzetének javításáról	97
A könyvkereskedések helyzetéről	51	Kirakat: Gion Nándor, <i>Postarablók</i>	99
Bartók Béla <i>Csodálatos mandarinja</i> a Tribünön	51	Történelmi regényeink II.: <i>Virágos Katona</i>	100
A Híd-díj, a Forum Képzőművészeti Díj és a Jó Pajtás gyermeknovella-pályázatának díjai	52	Képeslap Szakolczay Lajosnak	103
A jugoszláv kultúra időszerű problémái	53	A munkásosztály és a kultúra – jelentés a zenicai tanácskozásról	104
A hiányjel és a Don Quijote-ok: A negyedik Sztrazsilovói találkozóról	53	Egyetemes kultúra: Az osztályérdeket szem előtt tartó szabadság megvalósítása	105
A Hungarológiai Intézet megalapításáról	55	A Jó Pajtás olvasóinak	107
Az ember szabadságra ítélt lény	55		

Az Újvidéki Színház megnyitásán	109	A 26. kanizsai írotáborról	161
Interjú a Híd-díjas íróval	109	A magyar színházak és az írók kapcsolata	162
Az év legsikeresebb írója	111	A szerző és a színház: Bemutató előtti interjú	163
Regénytrilógián dolgozom...	114	Az Újvidéki Színházban rég várt ősbemutató: Csütörtökön közönség elé kerül Gion Nándor drámája	165
Levél Szakolczay Lajosnak	116	A Vajdasági Íróegyesület elnökévé történt megválasztás után	167
Író-olvasó találkozón Oromon – a kanizsai írotalálkozóhoz kapcsolódva	117	Íróklubok, íróközösségek és az Íróegyesület	168
Levél Szakolczay Lajosnak	117	A <i>Virágos Katona</i> és a <i>Rózsaméz</i>	170
Az angazsáltság mindig újból megvalósítandó terv	118	Az írók öngazgatásának fejlesztéséről	172
Könyvheti vendégünk: Gion Nándor	121	Képeslap Szakolczay Lajosnak	174
A jugoszláv játékfilmek 23. pulai fesztiválja előtt	123	Képeslap Szakolczay Lajosnak	174
Fenyves György és Kardos Ferenc a jugoszláv játékfilmek 23. fesztiváljáról	124	Lépést tartunk a változásokkal	174
Kultúra és álkultúra	125	Szenttamás Októberi Díjának átvétele után	178
A Vajdasági Írók Egyesületéből: A kettős Tito-évforduló jegyében – Tanácskozás Kumrovecen vagy Jajcében – Fiatal írók találkozója Kanizsán	129	Vajdasági írók érdekképvisellete és kapcsolatai a PEN Clubbal	179
Regény, történelem, történelmi regény	133	Az ifjúsági regények megírásáról	180
A szép szó nyomában: Az általános iskola 7. és 8. osztályának: <i>Virágos Katona</i>	135	A kölcsönösség szellemében: A Vajdasági Íróegyesület idei terveiről	182
Az írók 25. kanizsai táborozása elé	138	Minden leírt betű hitvallás	187
Regények írója: Portréfilm Gion Nándorról	139	A Dunatáj kérdez	188
Az Íróegyesület plénumán	144	„Azt vállald, amit elbírsz” – 10 kérdés Gion Nándorhoz	189
Újvidék város Októberi Díjának átvétele után	145	Irodalmunk serkentése – A Forum Kiadóval együttműködő Alkotók Gyűlésének elnöke az idei Kanizsai Írotáborról	197
Az Októberi Díj kapcsán a román tévénezőknek	146	A Forum Könyvkiadó állandó regény pályázatának szabályzata	200
A munka jogot ad – Miért késik az írói öngazgatás megszervezése?	148	Bágyadt próbálkozások a műhelymunka kialakítására – Színházi élet írók nélkül	204
Az Íróegyesület munkaprogramjáról és az öngazgatási megegyezés tervezetéről	151	Gion Nándor mesefái	206
Az írók és az öngazgatás	153	A <i>károkatonák még nem jöttek vissza</i> című film kapcsán	209
Képeslap Szakolczay Lajosnak	156	A saját otthon reményében: Az Újvidéki Színház új igazgatója nyilatkozik	212
Az ifjúsági regény nem lehet unalmas: Beszélgetés a Neven-díjas Gion Nándorral	157	Vendégünk: Gion Nándor	214
XXVI. kanizsai írotábor: Hazai és külföldi írók a Tisza-parton	160	A színházigazgató az irodalmi színpad megalapításáról	218
		Csodákban nem reménykedünk: Az Újvidéki Színház idei terveiről	219

A Szülőföldem, Szenttamás című riportfilm elé	222	Varázsháromszög: Párizs–Pest–Újvidék –	
Szülőföldem, Szenttamás –Bemutatta: Gion Nándor	224	Kerekasztal a <i>Sortűz egy fekete bivalyért</i> megfilmesítőivel . . .	292
Thália új háza: Az Újvidéki Színház a Ben Akibába költözik . .	236	Az <i>Engem nem úgy hívnak</i> megfilmesítése kapcsán	294
Egy konszolidálódó gárda élén:		A torontáloroszi gyerekek kérdéseire válaszolva	297
Beszélgetés az Újvidéki Színház igazgatójával	238	Csendes őszben reménykedem: Interjú a József Attila-díj után	305
Gion Nándor Neven-díjas író köszöntése	244	A szellemi nyitottságért	309
Milyenek a mai gyerekek? –		Egy, a prózának elkötelezett tehetség	312
Beszélgetés a Neven-díjas Gion Nándorral	249	A jugoszláv belpolitika markánsan kisebbség-,	
A szenttamási történetek francia–magyar filmen	252	illetve nemzetiségellenes fejleményei	313
Egy mikrovilág messzire ható rezgései – Francia–magyar		Levél Szokai Imrének	316
közös film készül Gion Nándor ifjúsági regényéből	256	„Szerencsés írónak mondhatom magam”	
Vendégünk: az Újvidéki Színház –		– a József Attila-díj egyetlen vajdasági tulajdonosa	
Kapcsolat, amely mindkét fél számára gyümölcsöző	258	rangos lengyel elismerésben részesült	318
Színházgondok: Állandó rendező – pro és kontra	260	A muskátlizenéről	321
Az Igazgatótól szeretnék elbúcsúzni –		Az írók tisztességesen politizálnak:	
Németh P. István sírjánál	262	Gyulai eszmecsere a vajdasági kultúráról	324
Csak füstölgök és morgolódom...	264	Negyvenéves az Újvidéki Rádió	327
A díjak és a mindennapok között:		Újévi köszöntő 1990	329
Interjú az Újvidéki Színház igazgatójával	267	„Ebből a pozícióból”	331
Állványok a nézőtéren: Még 30 millió dinár kell		Levél a Magyar Írószövetségnek	331
az Újvidéki Színház leendő otthonának befejezéséhez	271	Nyílt levél Antall Józsefhez	332
Végre otthon!	272	Újévi köszöntő 1991	333
Otthont kapott az Újvidéki Színház		Levelezőlap Szokolczay Lajosnak	334
– A korszerű színházi eszközökkel	276	A műsor marad, a hallgatóság változik: Az illetékesek	
Akarja olvasni <i>Az angyali vigasságot?</i>	278	az Újvidéki Rádió hullámhosszának új felosztásáról	335
Vajdasági könyv a nagyvilágban:		A magyarság megmaradásának esélyeiről –	
Beszélgetés Gion Nándorral lengyelországi kiadása kapcsán	280	Gion Nándor gyulai nyilatkozata	336
Vajdasági színházak 36. találkozója: „Játék a játékban”:		Levél Temesi Ferencnek	337
Beszélgetés a fődíjas Újvidéki Színház igazgatójával	283	Nyelvhasználati törvény, identitástudat:	
Hagyománykövetés és korszerűség:		Megnyírbálták jogainkat	337
Találkozás Gion Nándor jugoszláviai magyar íróval	285	Miért boldog a Virágos Katona? –	
A <i>Késdobáló</i> bemutatója előtt	288	Gion Nándor számadása regényhőseinek	340
Jelentés az Új Symposion Kiadói Tanácsának		Mindenekelőtt a lovagiasság	350
1983 februárja és 1986 decembere közötti munkájáról	289	Körkép a magyar kisebbségről	354

Lapátra, magyar! – Tisztogatások a Szerbiai RTV-ben	355	Akármit is hoztak az elvonuló esztendők...	438
Tisztogatás a Vajdaságban	356	A Márai-díj után a rádióknak	440
Megkapták a végzéseket:		Akit mindenütt utolérnek a szülőföld témái:	
Az Újvidéki Rádióban és Televízióban visszamenőleg		A Márai Sándor-díj után tovább írja	
11-étől kényszerszabadságolták a listán levőket	357	befejezettnek vélt regénytrilógiáját	441
„Újvidék”-et kidobták a műsorból	358	Témabőség és időzavar	443
Cenzúra, identitás, politika, háború...	359	<i>Jéghegyen, szalmakalapban</i> : Gion Nándor, a mágikus realista	448
Rádió és irodalom szankciók nélkül:		A Gallaiak történetei	450
Gion Nándor, az újvidéki szerkesztő nyilatkozik	362	Olvasólámpa – Találkozás Gion Nándorral	461
Vajdasági költők a Kossuth klubban: Gion Nándor szerkesztő		Levél Sántha Juditnak	464
a Magyar Rádióval való együttműködésről	363	A balkáni „paradicsomról” a szerencse égőve alatt	465
Levél Szokolczay Lajosnak (Kortárs Könyvkiadó)	365	Beszélgetés „ <i>A hatodik ujj</i> ” körül	470
Levél Katona Imrének (Magyar Rádió)	366	Az öntudatról és a bátorságról	473
Lemondás a főszerkesztői tisztségről	367	Egy író hosszú menetelése	474
Önéletrajz	367	„Eljutottunk oda, ahonnan elindultunk” –	
A Kossuth Rádió némely irodalmi műsorairól		Bemutatózó előadás	479
és az Irodalmi Főosztály tevékenységéről	368	„Földre szálltam a tematikában”	493
Önéletrajz	373	Levél Füzi Lászlónak	500
„Hiszek az álmokban, mindenekelőtt a saját álmaimban”	374	Levél Füzi Lászlónak	501
Beleszülettem a kisebbségi sorsba – Portré Gion Nándorról	378	Szenttamási esti mesék – Gion Nándor prózaíró	
A költőködésről és a maradásról	390	a Kortárs-díj egyik idei kitüntetettje	501
Gion Nándor égi vendégei:		Legyetek valakik!	504
Fehér Ferenc, Herceg János és Sinkó Ervin	392	Gionfalva	504
„Mintha jövevények lennének valamennyien”	399	Levél Füzi Lászlónak	508
Fülszövegek általa szerkesztett kötetekhez	403	A golyóálló tűzzománc –	
<i>A Mint a felszabadítók</i> című kötet megjelenése kapcsán	404	Áttelepülésének okairól és bővülő trilógiájáról	508
Gion Nándor igaz történetei: A Vajdaságból elszármazott író		Levél Füzi Lászlónak	513
régí élményeiről és új novelláskötetéről mesél	409	A tetralógia befejezése után	513
A túlélés stratégiája	411	Lehet gyáván is élni, de nem érdemes	526
Nehéz tisztának maradni az életben:		Az igazi színházigazgató: Németh P. Istvánról	529
Regénytrilógiája harmadik könyvéről	425	Egy ideig nem tud részt venni a munkában	531
Az <i>Ez a nap a miénk</i> című regény megjelenése kapcsán	428	Szerkesztői szó	535
Önéletrajz	431	Köszönetnyilvánítás	555
Visszatérő hősök, regénytrilógiák, nyitva hagyott kapuk	432		

Napkút Kiadó Kft.
1027 Budapest, Fazekas u. 10–14.
Telefon: (1) 787-5889
Mobil: (70) 718-5235
E-mail: napkut@gmail.com
Honlap: www.napkut.hu

Szerkesztette, a szövegeket válogatta és gondozta:
Kurcz Ádám István

A szövegek összegyűjtésében közreműködött:
Horváth Futó Hargita és Paraczký László

Korrektor:
Dr. Nagy Géza és Tamás Judit

Tördelőszerkesztő:
Szondi Bence

A borító Maurits Ferenc,
a hátlap Bálint István alkotásának felhasználásával készült

Nyomdai kivitelezés:
Prime Rate Kft.

ISBN 978 615 6409 67 6